ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 1 ՕԳՈՍՏՈՍ

DIMANCHE 1er AOUT 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10371

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — No 10.371

1925 ՕԳՈՍՏՈՍ 1965

ՈՂՋՈՅՆԻ ԽՕՍՔ

Քառասուն երկարաձիգ տարիներու ընդմէջէն վաստակով բեռնաւոր, Յառաջ ճակատաբաց կը ներկայանայ տարագիր Հայութեան առջեւ, իր առաքելութիւնը խղճմտօրէն կատարած ըլլալու գոհունակութեամբ:

Ի՞նչ պատկեր կը ներկայացնէինք քառասուն տարի առաջ:

Համաշխարհային առաջին պատերազմը ճակատագրական դեր էր կատարած մեր ժողովուրդի արեւմտեան ու արեւելեան հատուածներուն համար միանգամայն:

Ցմրուր դաժանը կիսովին կոտորած եւ ամբողջովին արմատախիլ էր ըրած Թրքահայաստանի Հայերը, խոպան թողելու համար Հայկական Դատը:

Սահմանին միւս կողմը անհուն զոհողութեանց եւ հերոսական կռիւներու շնորհիւ վերածնած էր Հայաստան, կազմելով անկախ Հանրապետութիւն մը, համեստ սահմաններու մէջ:

Մինչ ջարդերէն ու տարագրութենէն վերապրող Հայերը կը պատրաստուէին անդրուածօրէն հաստատուիլ ազատագրուած հայրենիքի մէջ, որուն սահմանները պէտք է ընդարձակուէին ըստ Սեւրի դաշնագրին, ամէնէ նոր փոթորիկներ պայթեցան Հայութեան զոյգ հատուածներուն գլխուն:

Մէկ կողմէ խորհրդայնացաւ Հայաստան, ամուր փակելով իր դուռները: Միւս կողմէ Կիլիկիոյ պարպումը 1921ի վերջերը, Իզմիրի աղէտը 1922 Սեպտեմբերին եւ Պոլսոյ ու շրջանի պարպումը դաշնակիցներուն կողմէ 1923ի գարնան՝ նոր բռնագաղթի մղեցին մեր հայրենակիցները:

Տասնեակ հազարներ եկան ապաստան փնտռելու հիւրընկալ հողին վրայ Ֆրանսայի, որ լայն բացած էր իր դուռները:

Փարիզ շուտով դարձաւ ազգային կարեւոր կեդրոն մը:

Պատասխանատու պարտականութիւն կը ծանրանար Հ. Յ. Դաշնակցութեան ուսերուն վրայ:

Իննսունական թուականներէն սկսեալ դաշնակցական մարմիններ կային Ֆրանսայի մէջ, Փարիզ ու Մարսէյլ: Առաւելաբար համալսարանական ուսանողներ եւ հայրենասէր երիտասարդներ համախմբուած էին անոնց շուրջ:

Գաղթականութեան նոր հոսանքը թարմ ուժերով ա՛յնքան ստուարացուց կուսակցութեան շարքերը, որ 1925ի Յուլիսին Դաշնակցութեան Ֆրանսայի կազմը դարձաւ Կեդրոնական Կոմիտէութիւն, յետագային վերածուելու համար Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդրոնական Կոմիտէութեան, երբ իր գործունէութեան սահմանները տարածուեցան Ֆրանսայէն դուրս:

Անհրաժեշտ պահանջ մըն էր այլեւս հրատարակութիւնը թերթի մը, որ առաջնորդ հանդիսանար Ֆրանսահայ գաղութին, համադրէր անոր ճիգերը, արձագանգ ըլլար ցանուցան մարդերու մէջ անոր կատարած ձեռնարկներուն եւ ազգապահպան փորձերուն: Որ մանաւանդ վառ պահէր հայրենասիրական հուրը տարագիր բազմութեանց հոգիներուն մէջ:

Յառաջ ծնունդն եղաւ այդ պահանջին: Հասաւ ճիշդ իր ժամուն:

Շաւարշ Միսաքեան, Ազատամարտի հին սերունդէն, հրաշքով ճողոպրած Մեծ Եղեռնէն, ստիպուեր էր հեռանալ Պոլսէն, քէմալական յաղթանակէն վերջ, լքելով Ճակատամարտը, զոր կը խմբագրէր Զինադադարէն ի վեր:

Հաստատուած Փարիզ՝ իբրեւ անդամ Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի, կուսակցութեան հաւանութեամբ նախաձեռնեց հրատարակելու Յառաջը, Լոյս Քաղաքին մէջ վերակենդանացնելով համանուն թերթը, որուն խմբագիրն էր եղած Էրզրումի մէջ տարիներ, 1911-1912:

1925 Օգոստոսի սկիզբը լոյս կը տեսնէր Յառաջի առաջին թիւը, առեղծելով ընդհանուր խանդավառութիւն: Ուրախ էին մանաւանդ երիտասարդները, որբանոցներէն եկած եւ Ֆրանսայի ագարակներուն մէջ տաժանելի աշխատանքի դատապարտուած ընկերները, որոնց համար միութեան կապ ու քաջալեր դարձաւ անիկա:

Գաւառի Ձայները խոր արձագանգ գտան Յառաջի էջերուն մէջ:

Փարիզաբնակ մտաւորական ծանօթ ընկերներ իրենց անվերապահ աշխատակցութիւնը բերին թերթին, պարբերական գրութիւններով:

Յառաջ մասնաւոր հոգածութիւն ցոյց տուաւ երիտասարդութեան հանդէպ: Իր էջերուն մէջ լայն տեղ տուաւ երիտասարդ գրողներու եւ քաջալերեց զանոնք: Անոնցմէ շատեր ծանօթ անուններ են այսօր:

Բազմաթիւ երիտասարդներ հայերէն սորվեցան իր շնորհիւ: Անոնցմէ գրելու փորձ ունեցողները հատոր մըն ալ հրատարակեցին «Յառաջի Սաները» անունով:

Յառաջ եղաւ արթուն պահակը հայերէն լեզուի եւ անխնայ քննադատեց անոր հարազատութեան դէմ եղած ոտնձգութիւնները հայրենիքի մէջ, խոր սրտցաւութեամբ:

Դարձաւ ջերմ պաշտպանը հայկական մշակոյթի եւ հայ քաղաքական արժէքներու, յանուն ազգապահպանման:

Իբրեւ բանբերը Հ. Յ. Դաշնակցութեան, անոր գաղափարախօսութեան եւ քաղաքական ուղեգիծին քարոզիչը հանդիսացաւ:

Հայկական Դատը դարձուց իր մտահոգութեանց հիմնական խնդիրը:

Հաւատարիմ կուսակցութեան հաւատոյ հանգանակին, անվհատ պաշտպանեց միացեալ ու անկախ Հայաստանի գաղափարականը:

Իբրեւ հարազատ արտայայտիչ հայ ժողովուրդի ազգային ու քաղաքական պահանջքներուն, անդադար պահանջեց Հայաստանի ներքին սահմաններուն արդարութիւնն ու արտաքին սահմաններու ընդարձակումը, բռնագրաւուած հայկական հողերու վերադարձը իր բուն տիրոջ:

Մեծ ու անդարմանելի կորուստ մը եղաւ իր Հիմնադիր-Խմբագրապետին՝ Շաւարշ Միսաքեանի յանկարծական մահը 1957 Յունուար 26ին:

Սակայն իր հարազատ ու գաղափարակից ընկերները ապահովեցին թերթին շարունակութիւնը՝ նոյն ուղեգծով:

Սրտագին ողջունելով Քառասնամեակը, Յառաջին կը մաղթենք աւելի բարգաւաճում եւ նորանոր նուաճումներ՝ անշեղ ու անվարան շարունակելու համար իր առաքելութիւնը՝ ի սպաս հայ տարագիր եւ տառապեալ ժողովուրդին:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷ

ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻ ՄԸ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՆ. — Ողջո՛յն հսկողին՝ միշտ պատնէշի վրայ...

ԵՍ. — Փոխենք մակդիրը, — դեռ պատնէշի վրայ...

ԱՆ. — Ինչո՞ւ վերջալուսային այդ մակդիրը:

ԵՍ. — Ո՛վ դուն, որ այժմ դարձեր ես Շէյքսփիրեան ստուեր, մի՞թէ ես պիտի պատմեմ ողբերգութիւնը, մի՞թէ ես պիտի կատարեմ անդորք յայտնութիւնը: Տե՛ս, մեծաքանչ դշխոն, այն որ բարձր քեզի տուած էր ժամանակ մը, հիմա դարձեր է Սիոնի աղջիկ, զոր Եսայի կը նզովէր Եգիպտացիներուն հետ մեղաւոր եւ ամբարիշտ մտերմութեան համար:

ԱՆ. — Ո՛ւր Եսային, ո՛ւր այն որ ծանօթ է դայլայլից գրիչովն ի ձեռին, հապո՛ն ի մարտ:

ԵՍ. — Սիրելի՛ ընկեր, այժմ քա՛ղցր ստուեր, Եսային չէ, Եհովա՛ն ալ գայ՝ ոչինչ կրնայ կատարել որոտումներով ու չանթարձակութեամբ: Բախտաւոր էր ձեր սերունդը, որովհետեւ, արթուն, կը հսկէին պահակները՝ թիւով բազմութիւն: Մեր սերունդին վիճակեցաւ տեսնել որ կը պակսին պահակները՝ պատնէշներուն վրայ, ի՛նչ փոյթ թէ մնան արթուն կամ անվհատ:

Է՛ր երբեմն, օրաթերթը կը կոչէինք «զհաց մեր հանապազորդ»: Հեգէլ աւելի գեղեցիկ բացատրութիւն մը ունի, — օրաթերթը կը նմանցնէ «առաւօտեան աշխարհական աղօթքի մը»: Վասնզի երջանիկ ժողովուրդներու մօտ՝ օրը կը սկսի օրաթերթի մը ընթերցումով: Անոնց մօտ՝ օրաթերթը պահանջ է դարձած նախաճաշի պէս, օրուան թերթը կը դրուի սուրճի գաւաթին քովիկը, կակուղ հացին ընկեր, իբրեւ «մեղր ու կարագ՝ ձեզ մազա», ինչպէս երգը կ՚ըսէ: Ամէն անհատ իր աչքերը կը բանայ առտուան լոյսին մէջ՝ կարդալու համար իր օրաթերթը՝ ինչպէս առտուան աղօթք մը:

Իսկ մե՞նք, — կը նահանջենք ամէն օր, կը նահանջենք՝ լքելով մեր հպարտութիւնը, մեր հարստութիւնը, մեր փառքը, մեր պարծանքը, մեր մեծաքանչ դշխոն, անմա՛ն գեղուհին, ինչպէս ժամանակ մը լքեցինք մեր փոքրիկ աղջնակները՝ թուփի մը տակ, ժայռի մը ետեւ, տարագրութեան ճամբաներուն վրայ:

ԱՆ. — Ի՞նչ պատճառ կայ լքելու եւ նահանջելու:

ԵՍ. — Օ՛, մեր տարանջատուր ժողովուրդին մեծագոյն թշնամին, — թի՛ւր: Դաժան ուժ մըն է թիւը: Ունի իր խաղերը, իր օրէնքները, իր գիտութիւնը: Թիւի չափութիւնը կը զատաձանէ անհատական կեանքի մէջ: Օրինակ՝ տարիքի համրանքի պարագային՝ աճող թիւը յատարար է ընախօսական տկարութեան: Ընդհակառակն, թիւի չափութիւնը կը դառնայ հպարտութեան աղբիւր՝ հաւաքական շարժումներու պատմութեան մէջ, պատրանքը տալով յաւիտենականութեան:

Այսպէս, անհատական կեանքին մէջ քառասնամեակ մը սահմանային ցուցանիշ է, ուրկէ կը սկսի վայրէջքը, ընդհակառակն պատուանիշ է հաւաքական շարժումներու համար, իբրեւ վերելքի մըրցանիշ:

Բայց թիւը անկենդան ու չէզոք ազդակ մը չէ, — մեծ կամ փոքր՝ գիտէ շրջել պայմանները, գաղտնիք մը՝ որու անհագուրդ մնաց Մեծն Տիգրան, որովհետեւ քարացաւ արեւելեան աշխարհակալներու աւանդութեանց մէջ, չփոխելով հողի տարածութեան յաւելումը այն գերագանց պայմանին հետ որ կը տարածէ մարդը՝ շաղախելով մարդը մարդուն հետ:

Կայ ուրիշ պարագայ մը եւս, որ ուտիճի մը պէս «կ՚ուտէ» քառասնամեակներու կամ յիսնամեակներու հիւսած փառապսակը: Եւ, հիմա, այս ուտիճին դէմ պայքար կը մղուի նոյնիսկ բախտաւոր ժողովուրդներու մէջ:

Լեզուն աչքի հարստութիւն մըն է իր զարգացման ընթացքով, — աչքն է որ պահպաներ է լեզուն, սնուցաներ, ճոխացուցեր, փայլեցուցեր զայն, ու շարունակ վերանորոգեր... փարատոքսալ ձեւով, — փարատոքսալ՝ անոր համար, որ միշտ աւելի շատ է խօսողներուն թիւը քան կարդացողներուն: Այսօր, սակայն, ականջը վրէժ կը լուծէ աչքէն՝ եւ խլելով իր հարստութիւնը, — ապացոյց՝ ժուռնալ փառլէն: Գրել-կարդալ գիտցողը չէ միայն, որ օրուան թերթերը կը կարդայ հիմա, այլ եւ ամէն ոք, ամէ՛ն ոք, ով որ ականջ ունի: Իբրեւ հետեւանք այս յաղթանակին՝ ականջով ընթերցողներու թիւը, այսօր, անբաղդատելի համեմատութեամբ բարձր է աչքով ընթերցողներու թիւէն: Գիտութիւնը աչքը եւս դաշնակցութեան հրաւիրեց եւ ահա մահուան զոլով մը կը սպառնայ օրաթերթը: Ասոր ահազանգը յաճախ կը լսենք աշխարհի մեծագոյն օրաթերթերուն բերնէն:

Ծ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)



«Յառաջ» 1925ին. — Ձախէն աջ՝ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊՈՒՌՆԱԶԵԱՆ, ԿԱՐՕ ՈՒՇԱԳԼԵԱՆ, Շ. Մ., կինը, ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ և ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ: Բ. կարգ ԱՐԱՄ ԵՌՓԵԱՆ ՀՐԱՆԴ ՍՐԱՊԵԱՆ («Յառաջ»ի գրաշարները):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԶԻ ՏԸՔՆԵՑԱՅ ԶՕՐ ԱՄԵՆԱՅՆ ԵՒ ԶԳԻՇԵՐԸՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿ

Նման դատաւորին որ աչալուրջ պահապանն է Օրէնքին, Յառաջի Հիմնադիր-Խմբագիրն ալ, դատաւորի պէս անանձնական և ըստ բաւականին խստադէմ, եղած էր նուիրեալ պահապանը արժէքի մը: Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել՝ արժէքներու: Եթէ այս արժէքներէն ոմանք իբր այդ նկատուած էին Դաշնակցութեան կողմէ, եւ միայն այդ կուսակցութեան խորանին վրայ կը մնային խնկարկելի, կային նաեւ այնպիսիներ որոնք կը կրէին անջնջելի դրոշմը ազգային – համայնական արժէքներու: Ահա այս նուիրական արժէքներէն մէկն է մեր Մեծասքանչը, զոր Շաւարշ Միսաքեան սիրեց բնածին հակումով մը, եւ որուն բարեշրջութեան եւ բիւրեղացումին նպաստեց, իր ամբողջ կեանքի ընթացքին: Եթէ պէտք ըլլայ ճշդել իր դրչի մարդու հիմնական արժանիքը, ահա այդ նուիրումին մէջ պէտք է փնտռել զայն:

Այն հռչակաւոր թէ անանուն մշակներու փաղանգին, որ Պոլսոյ մէջ ղատած եւ կանոնադրած էր մեր գրական աշխարհաբարը, այդ վաստակաւոր փաղանգին հետեւորդը եղաւ Տ. Մ., որ բախտն ունեցաւ ողջունելու Վարուժանի Նաւասարդը, մեծ կոտորածի նախօրեակին, այսինքն՝ ողջունելու գիրին եւ արուեստին միանուադ հասունութիւնը: Լաֆայէթ փողոցի իր սենեակին մէջ, որ կից էր Յառաջի խմբագրութեան, Թէոդիկ օր մը կ՚ըսէր Տ. Մ.ի, կատակախառն կշտամբանքով. — «Պէտք եղաւ որ դուն Պոլիս գաս եւ մեր Սկիւտարին օդը շնչես, որպէսզի քիչ մը մա՛րդ ըլլաս»: Անխառն աշխարհաբարի անկիւնէն դիտուած՝ Տ. Մ. առաւելս մարդ եղած էր, քան նոյնինքն Թէոդիկ: Հայրենասիրութեամբ, այլ մանաւանդ Թունդ ազգասիրութեամբ տոգորուած՝ Պոլսեցի մտաւորականը կը յենուր լեզուին, եւ չէր դադրեր քերականական կանոնի մը շուրջ անվերջ վիճելէ, Շիրքէթի շոգենաւերուն վրայ, իր փէսին ծայրը ճօճելով: Ինքնամփոփ Տ.Ն հեռու էր լեզուանի մէկը ըլլալէ, բայց եւ այնպէս ան մնաց մշտական նաւորդը նոյն աշխոյժ ջուրերուն: Զապէլ Եսայեան իր յիշատակներուն մէջ կը խոստովանի որ, Համբուեան դրաքննութեան շրջանին, երբ մեր մամուլը հարկադրաբար նախապատուութիւն կուտար լեզուական հարցերու, ինք, Եսայեան, որ սուր պահանջքը կը զգար գաղափարներու եւ գեղարուեստական իմացումներու դիմադիմութեան (confrontation) վերջնապէս զզուած էր մակբայի մը շուրջ յարուցուած վէճերէն: Զգանուելով գր. ստեղծագործութեան հնոցին մէջ, Միսաքեան չզզուեցաւ: Եւ երբ մակբայ չգտաւ մեր սրտին մէջ, երկնային շանթեր տեղացուց Ռուսահայոց լեզուին վրայ (մանաւանդ խորհրդային) զոր իրաւամբ կը կոչէր «աղքատ-Ղազարոս լեզու»:

Թէ Տ. Մ. չէր գտնուեր գր. ստեղծագործութեան սրտին մէջ, այս կէտը երկբայութեան չի կարօտիր: Մեծ է թիւը անոնց, որոնք չունենալով հանդերձ իր ճկուն եւ հարուստ լեզուն, ոչ ալ իր գրելու դիւրութիւնը, նետուած են դրականութեան անպատսպար դաշտը, եւ յաջողած են անուն մը շինել հոն, շնորհիւ իրենց յարատեւութեան (կամ կամակորութեան) եւ մեր մամուլին ողբալի լէսէ-ալէին: Միսաքեան ստոնցմէ չէր: Իր դիւրին վերապահութիւնը կը թուէր ծածկել իրական յարգանք մը հանդէպ դժուարամատոյց գեղեցիկին, ինչպէս որ կը մատնէր յստակ ճանաչողութիւն՝ անձնական ձգտումներու: Իրականին մէջ ինք բնածին լրագրող մըն էր, խայտաբղէտ առօրեայէն առինքնուած: Այն մշտահո՛ս առօրեայէն որ ինքզինքը կը ջնջէ:

Այսպէս է որ իր բոլոր հրապարակումները կրած են կնիքը վարպետ լրագրողի մը, որ առաւելագոյն տեղը կը յատկացնէ գրականութեան, մանաւանդ ճգնելով որ ան ունենայ երիտասարդական եւ յառաջապահ հով մը: Ծանօթ են այն հանդէսները որոնց ծաղկումին օժանդակեց մօտէն, Հիւրիէթի շրջանին, ընկերային եւ քաղաքական էջերով: Անոնց ընթերցումը քիչ զարմանք չի պատճառեր այսօր, երբ այդ էջերուն մէջ կը գտնենք հրապարակագիր մը՝ որ առջի մէկ օրէն գտած է իր վերջնական ձեւը: Նոյն ջղուտ եւ մորակող լեզուն, նո՛յն յատկանշական այլեւ հանրամատչելի ոճը, ձայնի նոյն դրոշմը, որ միշտ ալ պիտի մնար քիչ մը խստահամբոյր (ըսել կ՚ուզեմ՝ կոճուշէօ, ռուսիբէօր): Գանդատը զինքը պիտի մղէր — իր գաղափարակիցներուն հետ — արձակելու դէպի գաւառ կարգախօսը, պատճառաբանութեամբ մը որ բացատրութեան չի կարօտիր: Այդ սկզբնական «առաջնորդող»ներուն մէջ իսկ, ինք ցոյց կուտայ շեշտուած քամահրանք մը հանդէպ համաշխարհական եւ փերեզակային (cosmopolite եւ mercantile) Պոլիսին, առանց որ սակայն իր մտածումը ըլլայ բացարձակ կամ շեմաթիք: Շատ լաւ կը զգայ որ բնտանի եւ փափկակենցաղ անասունը, չի կրնար մէկ օրէն միւսը երթալ եւ իբր բնակավայր ընտրել կոյս անտառը: (Արդարեւ, երբ Տ. Մ. կ՚անցնի ներքին դաւաճանները, չի քաշուիր գրելու Թէոդիկներուն մէջ— «Մենք կ՚անցնինք փողոցէն, այս մարդիկը կը նային մեզի: Նայի՛լ անգամ չեն գիտեր. սէյիր կ՚ընեն: Ասոնք անասուններ են»): Շարունակելով մնալ գրական մարզին մէջ, պէտք է նշել գրական այն առողջ ճաշակը զոր ցոյց տուաւ իր թարգմանութիւններով (Անաթոլ Ֆրանս, եւայլն), եւ դեռ նշել իր դերը Ցակատամարտին մէջ, ուր հիւրընկալեց մեր վերջին քնարերգակը՝ Մատթէոս Զարիֆեան:

Այդ քնարերգակը է՛ր նաեւ դուժկան մը: Զարիֆեանի վերջին հեծութիւնները չփոթուեցան փլուզումի ճարճատիւններուն հետ, երբ մեր գաղափարական մամուլը, եւ է՛ն առաջ Ցակատամարտը, կը կորսուէր հորիզոնի լափլիզող բոցերուն մէջ, խուճապային փախուստի այդ օրերուն: Սփիւռքի ողբերգութիւնն է որ կը սկսէր: Օհ, գիտեմ: երբ Դաշնակցութիւնը ահաւարեց դալ — առանց նոյնիսկ ինքզինքը բարեշրջելու — եւ տէր կանգնիլ գաղթական ամբոխին, ա՛յն ամբոխին որ զուրկ մնացած էր առաջնորդէ ճակատագրական պահուն, գտնուեցան մարդիկ որ ծափողջունեցին անոր վերելումը: Ինծմէ այդ տեսակ բան կարելի չէր սպասել: Այսուհանդերձ, կար անհրաժեշտ պահանջը ներկայանալի թերթի մը: Իրողութիւն է նաեւ որ, գաղթականի անձնական ցաւերը չեն կրնար չխաչաձեւել հաւաքական ցաւը, անոնք չեն կրնար չքօղարկել զայն, եւ առավ իսկ չըստեղծել նոր պահանջքներ: Եւ մինչ պարբերական եւ աղաղուն Յառաջը կը վերածուէր մեծածաւալ օրաթերթի, բնականաբար կը կատարուէր խմբաւորում մը: Երէց թէ կրտսեր, Թրքահայ թէ Ռուսահայ (Դաշնակցութեան պարագլուխները) բերին իրենց աջակցութիւնը Տ. Մ.ի ձեռնարկին, յարաճուն խանդավառութեամբ, եւ Յառաջ դարձաւ սփիւռքի լաւագոյն գրական եւ մշակութային թերթը, մասնաւորաբար իր կիրակնօրեայ թիւերով: Միսաքեան իրաւունքն ունէր դոհ ըլլալու:

Ան սապէս կ՚ըսէր, այն հեռաւո՛ր օրը, երբ գինեձօն մը կազմակերպուած էր Յառաջի հազարթուեակին առթիւ. — «Շատ հպարտանալու տեղը չկայ. ի վերջոյ, լրագիր մը հանելը դրամի խնդիր է: Կարեւորը ոգին է»: Ոգի բառը, որ իմաստ չունի, բայց որ այնքան դիւրութեամբ կ՚ըմբռնուի, այս պարագային կը նշանակէր, կը խորհիմ, նուազագոյն ներդաշնակութիւն ընդմէջ դրագէտներու եւ բանաստեղծներու, որոնք չեն սերած, ինչպէս Ֆրանսացի դրագէտները, նոյն լեդոնէն, նոյն մշակոյթէն: Որոնք չեն ծնած գրական նոյն մթնոլորտը, ինչպէս եղած էր — ամէն համեմատութիւն պահելով — Պոլսոյ մէջ: Կազմուած էր նոր մթնոլորտ մը, մեծ մասամբ շնորհիւ Տ. Մ.ի հիւրընկալութեան: Այս բոլորը այնքան ճիշդ է որ, ոմանք մինչեւ օրս կը գործածեն սա ասութիւնը — «Փարիզի տղաքը»: Ի չգոյէ, անշուշտ, լաւագոյն տարազի մը:

Պիտի մնար սակայն անհամաձայնութիւն մը (incompatibilité): Թերթի մը աշխատակցիլ գրական էջերով, այդ կը նշանակէր — ուզուի թէ չուզուի — համախոհ, կամ առնուազն համակիր ըլլալ անոր քաղաքականութեան: Ուրիշ բան էր Տ. Մ.ի բարոյական անձը, անպա՛յման յարգելի, ուրի՛շ բան էր իր կուսակցութիւնը: Անոնք որոնք մերժեցին «երկերես» մակդիրին արժանանալ, անոնք հեռացան, ինչպէս ըրաւ այս տողերը դրողը:

Եւ թաւալող ժամանակը որ ներել չի գիտեր, տակաւ մաշեցուց փոքրիկ տաճարը որ դեռ չէր դմբէթաւորուած: Միամիտ պէտք էր ըլլալ չնախատեսելու համար մշտատեւ տեղատուութիւնը մեր ազգային ուժերուն: Նոր սերունդը որ կը հասնէր, եւ որ իր մայրենի լեզուն կը սորվէր սեռամի ներարկումով, այլ խօսքով՝ չէր սորվեր. միթէ իրը պիտի չընէ՞ր Լամբրոնացիի (qui ça ?) հետեւեալ խօսքը — «Տանր է այժօր զլատին ազգին — որ են Ֆրանկք — անօսր եւ բարակ սովորութիւնն թողուլ եւ ի հնոց Հայաստանեաց թանձրութիւնն դառնալ»: Ինչ որ ալ ըլլայ սակայն, կա՛յ և կը մնայ արդիւնաշատ երկը, որ կը սպասէ աշխոյժ յափըշտակիչներու ժամանումին:

Ես մօտէն ճանչցայ այդ յափշտակիչները: Կրնամ վկայել: Սառնաշունչ հողմապտոյտներուն անձնատուր եւ գրեթէ կիսամերկ, բոլորս ալ կը սարսռայինք, վասնզի դաժան եղած էր Ատլանտեանի ձմեռը: Այս այն ժամանակն էր երբ ամերիկեան բանակները Ֆրանսայէն դուրս կը հրէին Գերմանացիները, առանց մտահոգուելու թշնամի այն բեկորներով որոնք ծովեզրին վրայ կծկըտած՝ անձնատուութեան ժամուն կը սպասէին: Մեր երկրամասը անմարդաբնակ էր: Աւաղի թումբերը որոնց ծոցը պատսպարուած էր մեր խարխուլ հաստատութիւնը, տեղափոխուած էին փոթորիկէն, որուն ամեհի շունչը տեւած էր երկու օր եւ երեք գիշեր: Առաւօտուն կանուխ լուր տարածուած էր թէ աւար կայ: Իսկոյն մեր տղաքը խուժած էին դէպի ծովափ, վայրենի ճիչերով: Աւարը չշմեցուցիչ էր թէ՛ իր քանակով եւ թէ իր պարզած խառնիճաղանճ տեսքով, որ մեծ աղէտներու քայքայումը կը յիշեցնէ: Փո- [illegible] այն բոլոր բեռնատար նաւերուն զոր Թշնամին անդնդասոյզ ըրած էր [illegible] փուն մնացած էին [illegible] նութիւններուն վրայ, պէտք է խորհիլ որ փոթորիկը զանոնք խմբած-մէկտեղած էր իր յորձանքներուն մէջ եւ դէպի ծովափ նետած: Եթէ շատ բան վերածուած էր անպիտան եւ անկերպարան մնացորդացի, ի սպառապուռ կորուսեալ, կային տուփեր եւ սնտուկներ որ կրցած էին դէմ դնել գրոհին, տէր ըլլալով [illegible] րաւոր անհատականութեան մը: Սովորական Ֆրանսան ամէն բանէ առաջ պէտք ունէր սննդեղէնի եւ հանդերձեղէնի, բայց քանի տուփերը կը բացուէին (պէտ-տիկ աճպանով եւ խոշո՛ր հայհոյութեամբ) շատ անգամ մէջտեղ կ՚ելլէին այնպիսի՛ զարմանահրաշ առարկաներ, որոնց վրայ չէինք կրնար անուն մը դնել: Ամերիկան հնարած էր անթիւ նորութիւններ, առանց մեզի բան մը ըսելու: Զերկարեմ: Սնտուկը որուն տէր կանգնեցայ, եւ որ կիսովին քանդուած եւ [illegible] ջուաքի մէջ խրած էր, դիւրաւ պիտի կարենայի պարպել: Պարպեցի: Մէջէն ելան կոկորդիլոսներ: Երբ այսօր կը մտաբերեմ այդ հեռաւոր առաւօտը, իր թանձր արժէք մորթի աւարով, կը խորհիմ որ իմ դէմքս յիմարի արտայայտութիւն առած պիտի ըլլայ, ապշեցուցիչ անակնկալի առջեւ: Բախտին հեղնանքը դիս կը դնէ[ր]

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

(Շար.ը կարդալ 4րդ էջ)

ՄԵՐ ԹԵՐԹԸ

«Յառաջ» կարդացի՞ր, «Յառաջ» ստացա՞ր, ո՞ւր է «Յառաջ»ը...

Այսպէս քառասուն տարի, ամէն տեղ ուր Հայ մը կ՚ապրի, ամէն յարկի տակ ուր հայ սիրտ մը կը տրոփէ, ամէն քաղաք ուր Հայութիւնը ներկայ է, «Յառաջ» կարդացուած է, փնտռուած է: Տարագիր բազմութիւններուն հայկականութեան հանապազօրեայ սնունդը հանդիսացաւ ան, երբ հայկականութիւնը հիւծած ու այլանդակ պատկեր մը կը ներկայացնէր մեր գաղութներուն մէջ: Պարպուած հոգիներուն մէջ Հաւատքի աւիշ ներարկել, սպառած մարմիններուն կամքի ու պայքարի մկանները պրկել, տարապայման ու դալկոտ գոյութեան մը յոյսի, յարատեւ յոյսի, պատուասար դրոշմել ու դեռ օրէ օր հեռացող Հայրենիքի մը աղօտ ու երերուն պատկերը վերակենդանացնել ու զայն նշխար դարձնել գաղութահայ աղօթքէ զուրկ երդիքներուն մէջ, գործ մըն էր որ պէտք էր կատարուէր: Քառասուն տարի առաջ, մարդ մը, գաղափարի անբիծ սպասարկու մը, Հաւատքի անխոնջ ուխտաւոր մը, հայկականութեան անբասիր երկրպագու մը, հրապարակ կը հանէր «Յառաջ»ը ծառանալով այն բոլոր մութ ուժերուն դէմ, որոնք սողուններու պէս կը մագլցէին դէպի մեր ուղեղները երբ արդէն գլեանուած էին մեր մարմինները:

Քառասուն տարիներ անցեր են այդ թուականէն: Տարագրութեան սեւ էջերը թղթատուած են այլեւս: Ողբի ու որբի մեր գաղութը, դարձած է հիմա յոյսի ու նաեւ յոյսի գաղութ մը, եկեղեցիներով, դպրոցներով, ակումբներով, կազմակերպութիւններով ու թերթերով հարուստ: Յուսահատ ու խեղակորոյս ամբոխները փոխարինուած են գիտակից, գործունեայ ու կազմակերպուած անհատներով, միութիւններով: Հիւծած մարմիններուն ողն ու կռնը վերածուած են երգի: Տեղատուող հայկականութիւնը իր բնականոն մակընթացութիւնը գտած է ու անհունին մէջ կքուած հողմացրիւ խլեակները յաջողած են թումբեր կառուցանել մեհերու եղերքին ու կասեցնել իրենց դահավէժ անկումը: «Հեռուէն կուգանք կոր» ինչպէս պիտի ըսէր Ֆրանսացի մեր բարեկամը: Ճիշդ է, շատ հեռուէն, բայց հաւանաբար դարձեալ հեռու երթալու համար ու այս անգամ ոչ թէ փոխաբերական իմաստով, այլ իսկական, քանի մեր Հայրենիքը հեռու տեղ մը կը գտնուի, Արարատի ստորոտը, Արաքսի ու Եփրատի ջուրերուն մօտ, հո՛ն ուր մեր պապերը Հայութեան առաջին վրանները զարկած էին. հո՛ն, ուր մեր մամիկները իրենց լուռ աղօթքները մրմնջած էին. հո՛ն, ուր սերունդներ ողջակէզ եղած են. հո՛ն, վերջապէս, ուր Հայաստան եղած է, է՛ ու կը մնա՛յ:

«Յառաջ»ի քառասուններորդ տարեդարձին առթիւ, այս տողերը որպէս թարգման անոր իսկական առաքելութեան: Որովհետեւ եթէ ճակատագրի բերմամբ այս թերթը դարձաւ տարագիրներու թերթը, այսուհանդերձ տարագրութիւնը անոր համար նպատակ չդարձաւ, այլ լոկ հանգրուան մը դէպի վերջին կայանը տանող պարտադրուած ապաստան մը: «Յառաջ»ի հրեղէն տառերը ահա երկար տարիներ նետուած են իբրեւ լուսարձակ այդ մեծ ճանապարհի երկայնքին: Երբեմն ժամը դեռ չէ հնչած թերեւս, բայց ուղին հարթուած է անկասկած: Բովանդակ կեանքի մը աքնաջան աշխատանքով հարթուած ուղի մը ուր ուշ կամ կանուխ տաք պիտի դնէ աշխարհացրիւ Հայութիւնը: «Ամէն մէկ Հայ թիւ մըն է» կ՚ըսէր ու յամառօրէն կը կրկնէր մեր խմբագրապետը, գիտակցելով այդ թիւին քաղաքական նշանակութեան: Իր խօսքն ու գիրը կարծես յատկապէս այդ միտումին ուղղուած ըլլային ու այդ պատճառաւ ալ անոնք աւելի համոզիչ էին, աւելի դարբնող:

Բայց ինչո՞ւ շարունակել այս դամբանականի նմանող բնորոշումները մարդու մը համար, որուն կեանքն ու գործը որեւէ չափ եւ քօղ չէր կրեր, մարդու մը համար, որուն խօսքն ու գործը ներդաշնակօրէն կ՚ընթանային իր առօրեային հետ, վերջապէս մարդու մը համար, որ սիրած էր Հայութիւնը ու սիրուած անկէ:

Գիտենք այդ ամէնը, ինչպէս նաեւ գիտենք որ ոչ եւս է: Ան ու իր անշունչ մարմինը անհանգիստ կը ննջէ ցուրտ շիրիմի մը տակ:

Ճիշդ է որ «Իր Խօսքը» անդենականէն արձակուած պատգամի մը պէս պարբերաբար պիտի հասնի մեզի, ու հաւանաբար իր կեանքի ընթացքին ցանած սերմերը ծիլեր արձակեն ու ոգին յաղթանակէ. իր ոգին, բայց մինչ այդ, հիմա, անդուսպ յուզում մը, խայթող մորմոք մը տեղ կուտան բառերուս «Ես ի՜նչ ընեմ... ողբով...»:

ԱՐԻԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆ

Այն օրէն, շուրջ հարիւր եօթանասուն տարի առաջ, երբ Յարութիւն քահանայ Շմաւոնեան Մատրասի մէջ առաջին հայ թերթը հրատարակեց՝ դարաւոր հայ մշակոյթին վրայ աւելցաւ փառքի նոր պսակ մը… Հայ Մամուլը:

Իր մէկուկէս դարու գոյութեամբ՝ հայ լրագրութիւնը այլեւս պատմական իրողութիւն մըն է որ իր ծաւալով, որակով եւ քանակով — ինչպէս նաեւ իր տուած ազգօգուտ արդիւնքով — անուրանալի փաստ մը եւս կը բերէ հայ ժողովուրդին կենսունակութեան, ստեղծագործութեան, մշակութային բարձր մակարդակին եւ հանճարին:

Երկար է ցանկը հայ թերթերուն որ, տարօրինակ նուիրումով մը, կրցած են ըմբռնել իրենց առաքելութեան վսեմութիւնը՝ թեւ տալով հայ մտքին, ոգիին ու հայ իմացական եւ հոգեկան բոլոր արտայայտութիւններուն:

Հայ լրագրութեան վերջին յիսուն տարուան պատմութիւնը անկատար պիտի ըլլար եթէ անոր մէջ կարեւոր տեղ մը վերապահուած չըլլար Յառաջին:

Արդարեւ՝ Յառաջ իր կնիքը ձգած է ժամանակակից հայերէն լեզուի վրայ եւ, միաժամանակ, լայնածաւալ ու խորաթափանց ազդեցութիւն գործած է գաղթաշխարհի ժողովուրդին բոլոր խաւերուն վրայ: Դժուար է այժմ ստուգել գնահատել այն մեծ դերը զոր ունեցան հայ կեանքին մէջ հանրածանօթ «Շ.» ստորագրութիւնը կրող այն անթիւ խմբագրականները ուր, հարազատ այլ իւրայատուկ ոճով, նկարագրուած է հայ կեանքը իր բոլոր գոյներով, լոյսերով եւ ստուերներով:

Քիչեր Շաւարշին չափ հասկցած եւ գնահատած են արդի լրագրութեան կարեւորութիւնը իբրեւ անհրաժեշտ օժանդակ հայ ազգայնական եւ քաղաքական շարժման: Եւ այս գիտակցութիւնն էր որ զինքը կը մղէր իր անվերապահ նուիրումին:

Յետահայեաց դիտելով՝ բազմաթիւ են այն արժանիքները զորս կարելի է վերագրել Յառաջին: Ան՝ շատ բան էր շատերուն համար: Բայց ամէն բանէ վեր, եւ ամէն բանէ առաջ, ունէր — եւ ունի — ժառանգական կորով ու քաջութիւն եւ ազգային վեհանձնութիւն:

Ամոքե՛լ քան թէ գրգռել:

Տրամաբանութի՛ւն քան թէ նախապաշարում:

Անաչա՛ռ եւ ողջամի՛տ զատողութիւն քան թէ կիրք:

Հմուտ՝ բայց ո՛չ իմաստակ:

Առարկական՝ բայց ո՛չ անտարբեր:

Մանրակրկիտ եւ բծախնդիր՝ բայց ո՛չ տափակ: Ճշգրտաբան՝ բայց ո՛չ անհանդուրժող: Ազնիւ՝ բայց ո՛չ ճնշիչ: Անխոտոր՝ բայց ո՛չ ճղճիմ: Մեծախոհ՝ բայց ո՛չ վերացական: Լայնամիտ՝ բայց ո՛չ դիւրախաբ: Հայրենասէր՝ բայց ո՛չ միամիտ: Լայնահայեաց եւ իրապաշտ… ու մի՛շտ հայկական:

Ա՛յս է ամփոփումը Յառաջին քառասնամեայ գործունէութեան:

Յառաջ կրնայ դիտել իր անցեալը հպարտութեամբ, իր ներկան՝ գոհունակութեամբ, եւ իր ապագան՝ հաւատքով:

Այսօր՝ հակառակ սփիւռքի դժնդակ պայմաններուն, դե՛ռ կը շարունակուի հայ մամուլին անհրաժեշտ եւ անփոխարինելի գործունէութիւնը: Ինչպէս որ տխուր եւ անմխիթարական պիտի ըլլար հայ իրականութիւնը եթէ չունենայինք Յառաջներ:

Այն օրէն՝ երբ մեր գաղթաշխարհին վերջին թերթերը, յուսալքուած եւ ուժասպառ, դադրեցնեն իրենց մամուլներուն անիւները եւ ընդմիշտ փակեն իրենց դռները, ա՛յն օրէն կը վերջանայ մեր գոյութիւնը իբր գաղութ:

Հեռանկարը գեղեցիկ չէ, բայց շատ յստակ է,

Յառաջ՝ իրաւունք ունի մեր անվերապահ գնահատանքին, քաջալերութեան եւ աջակցութեան: Մեր յարգանքի տուրքը բերելով անոր՝ կ'երաշխաւորենք մեր գաղութին կեանքը:

Կրնանք վստահ ըլլալ թէ Յառաջին գոյութիւնը զուգահեռ կ'ընթանայ գաղութին գոյութեան հետ միատեղ: Մէկին տարեդարձը անբաժանելի է միւսէն:

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

ԱՆՓՈԽԱՐԻՆԵԼԻ ՇԱՒԱՐՇԸ...

Այս որքա՛ն շուտ անցան տարիները: Կարծէք դեռ երէկ եղած ըլլար: Նախ, տենն ու փախը Պոլսէն, 1922ի Նոյեմբերին: Այնուհետեւ կայք ժամանակաւոր ի Սոֆիա, — «ժամանակաւոր» մը, որ տեւեց երկու տարի: Ի վերջոյ գաղթ դէպի Փարիզ, 1924ին եւ վերջնական բնակութիւն այնտեղ:

Խօսքը մեր անփոխարինելի Շաւարշին մասին է: Զբաւած ալ կռահեցիք անշուշտ, քանի որ տակաւ կ'ըսուի «Յառաջ»ի ծննդեան քառասնամեակին առթիւ:

Քառասո՛ւն տարի առաջ էր, ուրեմն, որ իբրեւ վերջնական կայք Փարիզը նախընտրած Շաւարշը, անհատական նախաձեռնութեամբ կը սկսէր հրատարակել այս թերթը, որ հայ լրագրական կեանքին առանցքը պիտի ըլլար Ֆրանսայի մէջ, դեռ առաջին օրէն: Եւ, հակառակ հարկադրական ընդհատումի մը (պատերազմի շրջանին), պիտի շարունակէր ան իր գոյութիւնը նաեւ հիմնադրի մահէն ետք, մինչեւ այսօր:

Յաղթահարել պէտք էր անշուշտ սկզբնական օրերու անխուսափելի դժուարութիւնները, ապարանական - հրատարակչական գետնի վրայ մասնաւորաբար: Արդարեւ, երկօրեայ «Յառաջ»ի առաջին թիւի խմբագրականով (2 Օգոստոս 1925) հրատարակիչ - խմբագիրը կը յայտարարէր, թէ «այս գործին ձեռնարկած ենք երկար վարանումներէ եւ պրպտումներէ ետք»: Շատ ճիշդ, մանաւանդ գործի կազմակերպման հետ կապուած մտահոգութեանց պատճառով, այն ալ նոր կազմուած ու տակաւին կազմուելու վրայ եղող գաղութի մը մէջ: Այդ «երկար վարանումներն ու պրպտումները» սկսած օրն իսկ, սակայն, սիրելի Շաւարշը գիտէր, թէ թերթը անպատճառ պիտի հրատարակուէր, ինչ որ ալ ըլլային այդ վարանումներուն բնոյթն ու տարողութիւնը: Ու պիտի հրատարակուէր, որովհետեւ այդ էր իր կոչումը, այդ էր «Յառաջ»ի ծնունդէն դեռ քառամեակ մը առաջ իր ընդգրկած ասպարէզին պարտադրանքը, — ծառայել հայ ժողովուրդին իբրեւ ուղեցոյց եւ հակիրճ աչք, սահման ու կաշկանդում չճանչցող անձնուիրութեամբ մը, որքան ալ ծանր եղած ըլլային այդ ասպարէզին պայմանները հայ կեանքին մէջ:

Ամէնէն առաջ ենթական ինքը գիտէր, թէ իրապէ՛ս ծանր էր մեր հանրային կեանքին մէջ հայ գրողի ու հրապարակագրի վիճակին բաժին ինկած լուծը: Գիտէր, թէ մտքի ու գրչի հայ աշխատաւորը ինքնապաշտպանումի գնով եւ առանց տրտունջի պարտաւոր էր տրամադրել իր ուժերն ու աչքերուն լոյսը, իր միջավայրը լուսաւորելու եւ շրջապատին եռանդ, ուժ եւ գիտակցութիւն ներշնչելու համար: Եւ սակայն, գիտնալով հանդերձ թէ այդ պիտի ըլլայ նաեւ ի՛ր ճակատագիրը, «Յառաջ»ի հիմնադիր - խմբագիրը կառչեցաւ գործին ամենայն նուիրումով եւ իր կոչման ծառայած ըլլալու անշեղ գիտակցութեամբ:

Ու գործը քալեց: «Յառաջ»ը գտաւ ակնկալուած ժողովրդականութիւնը: Փընտռուեցաւ եւ կարդացուեցաւ հետաքրքրութեամբ: Ու դարձաւ պահանջ ֆրանսահայ գաղութին համար: Այս իրողութեան բնական շարունակութիւնն ալ եղաւ արձանագրուած նոր վերելքը: Հրատարակութեան թուականէն տասնեւօթը ամիսներ ետքը, երկօրեայ «Յառաջ»ը դարձաւ օրաթերթ: Այսինքն իրականացան հիմնադրութեան առաջին օրէն իսկ եղած նախատեսութիւններն ու ակնկալութիւնները: «Աննախընթաց էր երկօրեայ «Յառաջ»ին գտած ընդունելութիւնը», կ'ըսէր Շ., 1926 Դեկտեմբեր 31ի

...ԵՒ ԻՐ «ՅԱՌԱՋ»Ը

— օրաթերթի վերածման թուականի — իր խմբագրականին մէջ: Այդպէս ալ պիտի ըլլար, քանի որ կային այդպէս ըլլալու բոլոր տուեալները, — նախ Դաշնակցական գաղափարախօսութեան այն խարիսխը, որուն վրայ ամրացած էր Շ.ին հրապարակագրութիւնը եւ ապա թերթը բծախնդրօրէն խմբագրելու մասնագիտութիւնը, լրագրական ասպարէզին մէջ ունեցած փորձառութիւնն ու վայելած լայն ժողովրդականութիւնը, — այս բոլոր առաւելութիւնները «Յառաջ»ը պիտի դարձնէին — եւ դարձուցին — յառաջդիմելու ամէն նախապայման լրացնող հրատարակութիւն մը:

Մինչեւ իր վերջին շունչը, աւելի քան երեսնամեակ մը, Շաւարշ, իր գործակիցներու եւ աշխատակիցներու բազմութեամբ եղաւ խմբագրական աշխատանքին անխոնջ նուիրեալը, հետն ունենալով 1945էն ասդին թերթի վարչական գործերուն կապուած իր կինը՝ հանգուցեալ Տիրուհին: Ես կը հաւատամ, որ ողբացեալ Շաւարշը, այսօր ալ կը շարունակէ իր անտեսանելի շուքին ու թեւարկութեան տակ պահել իր հիմնած ու զարգացուցած թերթը, որուն գագաթը քանդակուած կը մնայ իր անունը, իբրեւ ամենօրեայ յուշարարը տարուած արդիւնաշատ աշխատանքին:

ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ ԻՐ ԿՈՉՈՒՄԻՆ

Հայրենի կեանքի, դաշտերու եւ քաղաքներու կսկիծը սրտին, աչքերը տենդոտ աւազի եւ կիզիչ արեւի կրակով ու արցունքով այրած, հոգին սգաւոր եւ մոխրապատ պապենական տան աճիւններով, Հայը նետուած էր գաղթականութեան աշխարհացրիւ ճանապարհներուն վրայ:

Նիւթապէս եւ բարոյապէս մերկացած զանգուածներ ապաստան գտած էին նոյնպէս այս հիւրընկալ ափերը, ցրուած, աննեցուկ, ենթակայ ամէն տեսակ երկընտրանքներու, անհաղորդ երկրի լեզուին եւ բարքերուն, առանձնացած գործատուներու եւ գիւղերու մէջ:

Սեւ օրեր. խորտակուած էին կեանքի հեռանկարները, խորտակուած՝ Հայուն ապահով եւ ազատ ապրելու երազը, իր իսկ արիւնով ազատագրուած փոքրիկ հայրենիքին մէջ: Ամբողջ ժողովուրդ մը անստոյգ վաղուան մղձաւանջով կը տառապէր եւ կրնար յուսահատիլ ու կորսնցնել իր դիմագիծը եւ յատկանիշները, եթէ չգտնուէր նուիրեալ նաւավար մը, որ մեր մակոյկը առաջնորդէր յուսախաբութեանց ալեկոծ ովկիանոսին վրայ, եթէ չըլլար հովիւ մը քաջ որ գիտնար ներշնչել յոյս ու կորով եւ նոր ուղիներ բանալ անճրկած զանգուածներուն:

Ամէն տեղ ուր ափ մը Հայութիւն նետուած էր, այդ նուիրեալ նաւավարը, եղաւ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իսկ հովիւը քաջ՝ «Ամենայն Հայոց Խմբագրապետը»:

1925 Օգոստոս 2ին, Շ. Միսաքեանի նախաձեռնութեամբ, ընկերներու աջակցութեամբ, հաւատաւորներու խմբակի մը յամառ աշխատանքով, խմբագրապետէն մինչեւ ընկերներու եւ բարեկամներու, որոնք աշխատանքի ժամերէն վերջ թերթ կը ծալէին եւ կ'առաքէին — զոհաբերութեան շնորհիւ, «Յառաջ» իր յոյսի խօսքը, 1927էն սկսեալ օրը օրին, պիտի տարածէր բոլոր հայկական յարկերուն տակ:

Քառասուն տարիներ անընդհատ հոգեպնդիչ ձայն մը պիտի լսուէր, «Յառաջ»ի ձայնը եւ անոր դերն ու ազդեցութիւնը այս գաղութին համար բախտորոշ պիտի ըլլային:

Այս քառասնամեայ վաստակին շնորհիւ կերտուած է Հայկականութեան եւ Հայկազեան ոգիին նուիրուած յուշարձան մը, յուշարձան եւ սակայն լոկ կեանք ու աչքերը ուղղած ապագային եւ որ կը խորհրդանշէ Հայուն յարատեւելու անկուն որոշումը, իր դիմագիծը անարատ պահելու վճռականութիւնը, իր պատմութեան հրամայականներուն հաւատարիմ մնալու անխորտակելի կամքը, իր ազգային արժանիքներու ու իրաւունքներու գիտակցութիւնը:

«Յառաջ» թարգմանը պիտի հանդիսանար անճրկած ժողովուրդի առօրեայ մտահոգութիւններուն, լուծումներ պիտի փնտռէր եւ առաջարկէր, ուղղութիւն եւ բովանդակութիւն պիտի տար մեր հաւաքական մտածումներուն եւ ակնկալութիւններուն, ունենալով միշտ իբրեւ հաւատամք՝ ծառայել այս ժողովուրդին, կապ մը հաստատել զանազան անկիւններ ինկած եւ առանձնացած Հայերուն միջեւ, պահպանել լեզուն ու ոգին, ճգնիլ որպէսզի այս գաղութին կեանքն ալ ձեւ ու կերպարանք առնէ եւ հետապնդել Հայութեան մնայուն պահանջքները:

Ու ամէն օր, «Իր Խօսքի» գլխթանքով «Ամէն փոս կոչ մը» պիտի դառնար, պիտի «Երգի վերածուէր վէրքը», պիտի «Վառ պահէր ոգին», պիտի մղէր կատարելութեան «Կիսկատարը չարիք է», պիտի խարազանէր նահանջողական ոգին «Միշտ պատնէշին վրայ», զգաստութեան պիտի հրաւիրէր թմրածները «Զատիկ է, արթնցէ՛ք», «Ոչ մէկ ընկրկում», պիտի պայքարէր որպէսզի համերաշխութիւն մը ստեղծուի էական հարցերու շուրջ «Որոմը որոմ կը բերէ», պիտի ձաղկէր եւ զգաստութեան հրաւիրէր կղերապետութեան ձգտողները «Ծառայել եւ ոչ թէ իշխել», Արտասահմանի եւ Հայրենիքի միջեւ գտնուող պարիսպներու քանդումը պիտի պահանջէր «Մէկը միւսով պիտի շնչէ», անարատ պիտի պահէր անցեալէն մեզի փոխանցուած կտակը, «Մեռելները կ'ըսէին», պիտի պաշտպանէր մեր ժողովուրդի եւ ազգի արդար իրաւունքները բարձրաձայն «Լռութիւնը ոսկի չէ», «Մենք ալ ձայն ունինք» եւ վերջապէս պիտի քաջալերէր հասնող սերունդը եւ զայն ասպարէզ պիտի նետէր «Զայն տուէք տղաք», «Կարգը ձերն է տղաք»:

Այս եղած էր, այս եղաւ քառասուն տարիներ «Յառաջ»ի կոչումը, այս գիծն է որ ընդգրկեց իր հիմնադիրը եւ որուն իր աշխատակիցները եւ իրեն յաջորդողը մնացին ու պիտի մնան հաւատարիմ:

Ահա թէ ինչո՛ւ «Յառաջ» կարեւոր տեղ մը ունի գաղթաշխարհի եւ գաղութիս կեանքին մէջ: Ահա թէ ինչո՛ւ մեր հաւաքական եւ անհատական առօրեան կը կրէ անոր դրոշմը այնքան որ կարելի չէ այլեւս զանազանել թէ ի՛նչ եղած են «Յառաջ»ի եւ մեր հաւաքական կեանքի փոխազդեցութիւնները:

Դահիճը ջարդեց, ոչնչացուց, իւրացուց մեր պապենական հողերը, սակայն չկըրցաւ դամբանաքարը դնել մեր ապագային վրայ, որովհետեւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հանդիսացաւ այս ժողովուրդի ապահով նեցուկը, որովհետեւ Փարիզէն, Լուսաւորութեան այս կեդրոնէն, ձայն մը ամէն օր «իր խօսքը» պիտի արտասանէր եւ ուղիներ պիտի ընդգծէր որոնք կրնային դէպի աւելի մխիթարական վաղորդայններ առաջնորդել, որովհետեւ ձայն մը խօսուն մեր ժողովուրդի սրտին բարձրացուց անոր կորովը, ամրապնդեց անոր կամքը եւ ըմբոստացուց անոր հոգին անիրաւ ճակատագրի դէմ: Ձայն մը անընդհատ քարոզեց որպէսզի ստեղծուին նոր լուսաւորութեան կեդրոններ փոխարինելու համար անոնք որ վայրագ ձեռք մը խաւարած էր:

Համեստ խուցիկներէ ճառագայթեց այդ ձայնը որ սիրտ ու միտք էր, սակայն մեծ եղաւ իր տարողութիւնը, որովհետեւ ան, ձայն էր մարդոց որոնց բազկերակը կը զարնէր համաչափ, մեր ժողովուրդին եւ մասնաւորապէս երիտասարդութեան բազկերակին:

1957 Յունուար 26ին պիտի լռէր «իր խօսքը», սակայն տարիներու ընթացքին ձեւաւորուած էին հիմնական մտածումներ եւ տեսակէտներ՝ մեր ժողովուրդը եւ Հայրենիքը շահագրգռող հիմնական հարցերու մասին, եւ որդեգրուած որոշ գիծ եւ իր առաջին օրերու աշխատակիցներն ու իր յաջորդները պիտի շարունակէին «Յառաջ»ի առաքելութիւնը:

Յարգանք նուիրեալներուն որոնք ամէն օր, յաճախ դժուարին պայմաններու մէջ մեզ «Յառաջ» հասցուցին:

Յարգանք Քառասնամեայ «Յառաջ»ին, որ կը մնայ միշտ՝

Հաւատարիմ իր կոչումին:

Ն. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

ԱՆՓՈԽԱՐԻՆԵԼԻ ՇԱՒԱՐՇԸ ԵՒ ԻՐ "ՅԱՌԱՋ"Ը

(Շար. Գ. էջէն)

Շաւարշ, յորդող ու փառքով անցաւ պատմութեան, բայց «Յառաջ» շարունակեց ապրիլ անոր մահէն ալ ասդին: Չէր կրնար չապրիլ, չէր կրնար տարբեր ըլլալ ճակատագիրը թերթի մը, որուն կարիքը ունեցաւ եւ ունի այսօր ալ Ֆրանսահայ գաղութը: Չէր կրնար տարբեր ըլլալ նաեւ անոր համար, որ կային եւ ապագային ալ պիտի ըլլան հիմնադիրին գործը շարունակողները: Անշուշտ շատ զգալի է Շաւարշին բացակայութիւնը, զգալի է մանաւանդ, իր ֆիզիքական բացակայութեան կողքին, նաեւ ընդհատումը իր հիւթեղ, պատկերաւոր եւ շատ յստակ ու հատու ոճով գեղուն խմբագրականներուն, զորս ստեղծագործելու եւ բանաձեւելու գաղտնիքը ինք գիտէր միայն: Այդ բոլորը, սակայն, ութ եւ կէս տարի առաջ դարձաւ անցեալ պատմութիւն: Զանոնք արժեւորած անձը գնաց, բայց արժեւորուած գանձը մնաց իբրեւ ժառանգութիւն իր գործը շարունակողներուն, որոնք իրենց կարելին ըրին եւ կը շարունակեն ընել, «Յառաջ»ը պահելու համար կենսունակ մակարդակի վրայ:

Քառասնամեակի այս հանդրուանին հաճելի է ինծի համար վերյիշել, որ «Ճակատամարտ»ի մէջ մեր խմբագրական գործակցութենէն քսանեւութ տարի յետոյ, բախտն ունեցայ, որ տարի մը եւս աշխատիմ Շաւարշի կողքին, «Յառաջ»ի խմբագրութեան մէջ (1951–1952) եւ ապա, հակառակ իր եւ իմ ցանկութեան, հեռանամ Փարիզէն եւ մեկնիմ Եգիպտոս:

Բայց, դարձեալ այս հանդրուանին, ցաւ է ինծի համար անդրադառնալ, միաժամանակ, որ հրապարակային եւ համաժողովրդական գնահատանքի տուրք մը պարտական մնացինք «Յառաջ»ի հիմնադիրին, երբ չըրինք հարկ եղածը, յոբելենական հանդիսութիւններով տօնելու համար անոր հրապարակագրական – լրագրական շատ բեղուն գործունէութեան յիսնամեակը, 1956–1957 թուականներուն: «Ամէնուն Տարեգիրքի» 1956ի հատորով եղած էր այս թելադրութիւնը, որ սակայն արձագանգ չգտաւ դժբախտաբար: Պէտք է ըսեմ, որ Շաւարշ ինքն ալ չուզեց եւ նամակով մը մատնանշեց ինծի եղած թելադրութեան անցանկալի բնոյթը, իրեն համար: Իր չուզելը դեր մը պիտի չխաղար անշուշտ Յիսնամեակի կազմակերպման մէջ: Ճիշդ է, համեստութիւնը իր իրաւունքն էր, բայց ասկէ դուրս, ձեռնարկը պէտք էր կազմակերպուէր նոյնիսկ հակառակ իր ցանկութեան: Չեղաւ:

«Յառաջ»ի այս քառասնամեակը հանդիսաւոր պատեհութիւն մըն է, ուրեմն, անգամ մը եւս ոգեկոչելու համար իր քաջը յիշատակը եւ անդրադառնալու այն հսկայական եւ գերազանցապէս փաստակաշատ աշխատանքին, որուն լծուեցաւ ան ամբողջ յիսուն տարի: Այլեւ մտաբերելու, որ առանց այդ աշխատանքին, գոյութեան իրաւունք պիտի չունենար բնականաբար «Յառաջ»ի այսօրուան քառասնամեակը:

ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆ



Ձախէն աջ՝ ՏԻՐՈՒՀԻ ՄԻՍԱՔԵԱՆ, ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆ, Շ. Մ. եւ ՃՈՐՃ ՄԱՐՏԻԿԵԱՆ (1951)

ՁԻ ՏՐՔՆԵՑԱՅ ԶՕՐ ԱՄԵՆԱՅՆ ԵՒ ԶԳԻՇԵՐԸՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿ

(Շար. Բ. էջէն)

այնպիսի կացութեան մը մէջ, որ ես կը տատանէի խնդուքին եւ արցունքին միջեւ: Ապագայի այն գրականագէտը որ պիտի խուզարկէ Յառաջներու հաւաքածոն, հոն պիտի գտնէ գեղեցիկը, անկերպարան բեկորներու կողքին: Այն ճշմարի՛տ գեղեցիկը, որուն խորին էութիւնը, ըստ Կիյոմ Ափոլինէրի գեղագիտութեան, բուն իսկ Անակնկալն է, եւ որ կը գտնուի անսահմանելի տեղ մը, խնդուքին եւ արցունքին միջեւ:

Եւ ինչ որ անյուսալի էր, պատահեցաւ: Տեսանք զիրար: Քսան տարուան բաժանումէ վերջ: Շ. Մ. վեր առաւ իր տպաւորիչ գլուխը, եւ ժպիտով մը՝ որ անպատում էր, ըսաւ ինծի. — «Կը տեսնե՞ս ինչ եղայ. «Ռընոյի» բանուոր. հասարակ «մանէօվր–սփեսիալիզէ»: Գլխուն շատ ձիւն իջած էր: Ան իրաւունքն ունէր կրկնելու սա տողը, որ ԺԲ. դարու բանաստեղծ Յովհաննէս Սարկաւագինն է. — «Ձի տրքնեցայ զօր ամենայն եւ զգիշերըն բովանդակ»:

Օրը կը տարաժամէր: Ստուերները որ կ'երկարէին ամայի բակին մէջ, խմբագրատուն կը մտնէին բաց դռնէն, հոն բազմապատկելով սեւ շղարշները եղերամայրերուն: Զգացի թէ մահը այնքա՜ն մօտ է: Սխա՞լ բան է ըսել թէ մարդ իր կեանքի վերջալոյսին կը կատարէ վերադարձ մը դէպի իր երկիրը: Ես այն տպաւորութիւնն ունեցայ թէ Շ.ն վերադարձած է Պոլիս, եւ պահպանողական խմբագիրի մը տեղն անցած, լռելեայն եւ անդամուկ կերպով: Ա՛յն պահպանողականին՝ որուն դէմ ծառացած էր իր հրայրքոտ եւ խէնթ երիտասարդութիւնը, եւ չա՛տ խրատած, տրուած ըլլալով որ «յառաջադէմ քան զնախնիս պարտ է զի որդիք լինին»: Կուսակցութիւնը ուրանալու հարց չկայ հոս: Ամենեւին: Բայց ոեւէ մէկէն աւելի քաջատեղեակ՝ Ֆրանսահայոց ողբալի կացութեան, Շաւարշ վերադարձած էր Մանգումէի էֆքիարին, եւ կը պաշտպանէր ա՛յն՝ ինչ որ մնացած էր պաշտպանելի, այսինքն՝ ժամ եւ ժամատուն, մանկապարտէզ եւ կարօտելոց յանձնաժողով: Եւ տարին անգամ մըն ալ կ'երթար երգելու, զուտ ընտանեկան շրջանակի մէջ — «Արէք Հայկազունք...»:

Գլխիվայր անկո՞ւմ: Եթէ անկում կայ, ան սոսկ անհատի մը անկումը չէ, այլ ամբողջ ժողովուրդի մը: Անկումն է ան ազգի մը որ կրեց ամէնէն մահացու կոտորածներուն: Ազգի մը՝ որ եղաւ ցանուցիր: Ազգի մը՝ որ կորսնցուց իր նոր սերունդը: Ազգի մը՝ որ տեսաւ իր բոլոր զոհաբերութիւններուն ապարդիւն մնալը: Ազգի մը՝ որ տեսաւ իր բոլոր յոյսերուն եւ ակնկալութիւններուն ցնդիլը: Հարց կուտամ. — Ո՞վ կրնայ ըսել որ ներկայի Խորհրդային Հայաստանը մեր Հայաստանն է: Ո՛չ ոք: Վահան Թէքէեան կը գրէր. — Դուն ան չե՞ս ինչ որ մենք կ'երազէինք՝: Բայց անմիջապէս վերջը կ'աւելցնէր — Աւե՛լի լաւ»:

Աւե՛լի լաւ՝ այն իմաստով որ մեզի մնացած է հեռաւոր փարոսի մը մշտատեւ քթթումը, եւ մենք բախտն ունինք անով յուսավառ ըլլալու: Այն սիրտը որ սիրահեղ է, այն հոգին որ միշտ պատրաստ է խանդավառութեան, ան պիտի հակի դէպի այն ամէն ինչը՝ որ նպաստաւոր է եւ կենսատու: «Անոր համար որ մաղձ ունի իր բերնին մէջ, անոր համար ամէն ինչ դառն է»: Ֆրանսահայ մտաւորական կեանքին, որով նաեւ անոր մամուլին տկարացումը հանրածանօթ իրողութիւն է: Կարեւորը այդ տկարացումը չէ այնքան, որքան դիմադրական ուժը՝ այդ անկումին դէմ: Եւ Յառաջ կը տեւէ, հակառակ ամէն զրկանքի եւ հնհնուքի ան կը շարունակէ ապրիլ եւ առկայծիլ: Մեղաւորը մե՛նք ենք եթէ ան չի բոցավառիր ճարճատելով:

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ



Ձախէն աջ՝ Պ. ԳՈՐԳԻԿԵԱՆ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ, Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ, Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ, Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ, Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ և Յ. ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻ ՄԸ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

(Շար. Ա. էջէն)

Պէտք է խոստովանիլ թէ օրաթերթին այս նահանջը մեղք մըն է՝ ի՛ր իսկ էութենէն բխած: Ի՞նչ է օրաթերթը:

Մալէն Վալէն ո՛չնչէ գիտել կու տայ թէ խօ՛սքն է որ կը կազմէ օրաթերթին էութիւնը, խօսքը կամ խօսակցութիւնը: «Ի՛սկզբանէ էր բանն», հելլենական այս իմաստուն տարազը առոր հաստատումն է, փոյթ չէ թէ պատմութիւնը օրաթերթին ծագումը դնէ գիրի գիւտէն ետք: Օրաթերթը օրաթերթ անուն չունէր դեռ՝ երբ օրաթերթը ծնած էր, վասնզի մարդիկ կը գործածէին այլ միջոցներ՝ հաղորդելու համար լուրերը, դէպքերը, իրենց ծանօթութեանց հարստութիւնը կամ գոհացնելու համար հետաքրքրութեան մարդկային ծարաւը:

Շահեկան նիւթ մըն է լեզուին բաղկացութեան հարցը, — լեզուն մտածում է եւ խօսք: Ամէն մտածում խօսք չէ դեռ եւ խօսքի չի վերածուիր անպայման: Երբ մտածումը կը վերածուի խօսքի, կը ստեղծուի օրաթերթի, — այսինքն կամուրջ կը նետուի մարդէ մարդ, փոխադրելու համար մտածման կատարած գիւտերը, գաղափար կամ ծանօթութիւն:

Մտածումը, դուրս ելլելով իր ապաստանէն, զոր կը կոչենք լռութեան եւ խոկումի դարպաս՝ Արեւելքի մեծագոյն փիլիսոփաներուն մտերիմ, անպաշտպան է այլեւս, խոցելի, խաթարման ընդունակ: Ճիշդ է թէ խօսքը կը ծառայէ երբեմն իբրեւ մտածման յենակ, բայց եւ յաճախ կը խորտակէ մտածումը, կը փշրէ: Ինչ որ կը կոչենք խօսքին ժողովրդականացումը, — որ է օրաթերթին առաքելութիւնը, — այդ վերջին պրոցէսն է: Այդ պրոցէսը տեղի կ'ունենայ ամէն օր: Մտածման ասպետներուն եւ խօսքի վարպետներուն միջեւ կը կատարուի պայքար մը: Գերման փոլքլորիստները այդ պայքարին մէջ մեծ հարուած մը տուին առաջիններուն: Եւ անոնց հետեւողները չհասկցան վտանգը կամ չուզեցին հասկնալ թէ փոլքլորի ամէն բխում մաքուր չէ անպայման, — մանաւանդ մեր մէջ: Մեր փոլքլորը շատ է խառնուած, վասնզի մեր ցանկապատէն ներս բուսած էին մոլեխինդ եւ ամէն կարգի անպիտան խոտեր:

Նոյն պարագան՝ հիմա, թէեւ շրջուած: Օտար ցանկապատերէ ներս ինկած ենք, ու կը ջանանք աճիլ սա մեր ցեղային յատկութեանց խորթ բուսականութեանց մէջ:

Չի կրնար երկար տեւել այս պարագան, ամէն ոք նոյն կարծիքն ունի:

Ի՞նչ հարկ այլեւս երկարացնելու:

Քառասնամեակները եւ ժամանակի այլ հանդրուանները մէկ իմաստ միայն ունին, — երկարաձգել արեւին մահը, քիչ մը աւելի երկար դիտել վերջալոյսին գեղեցկութիւնը: Պարծենա՞նք թէ ողբանք՝ հանդիսատես մնալով աննման գոյներու հեղեղին, որ վար կը թափի լեռներու կատարէն, կենդանութեան վերջին վէտվէտումով մը՝ արիւնի, գինիի, բոցի ջրվէժին մէջ:

Ան. — Կը ճանչնամ քեզ, անհուն խանդավառութեանց խառնած քու յուսախաբութիւններուդ ու մելամաղձոտութեանդ մէջ: Մտիկ ըրի՝ ականջ տալով տաւուղի նման հասող խօսքիդ, լեռներն ի վար երգելով իջնող գրոյցիդ, — լեզուիդ մէջ արցունք կայ եւ ժպիտ, դառն համ մը եւ քաղցրութիւն: Կը ճանչնամ քեզ, ու չեմ հաւատար յուսահատութեանդ:

Վերջալոյսը չի նշանակեր eschatologie. Կը հաւատամ թէ արշալոյսներ կան հոգւոյդ մէջ, մանաւանդ մեր ժողովուրդին ապագային մէջ:

Չեմ ուզեր կրկնել ժողովրդին խօսքը, թէ գիտութիւնը վիշտը կ'աւելցնէ: Բայց կ'ուզեմ թելադրել քեզի, որ չափ մը դնես մտածմանդ ուժին՝ զոհելով զգացումներու թաքուն զօրութիւնը: Վախճանին պատրաստութիւնը իմաստութիւն չէ, — եթէ թիթեռնիկները հրաժարին թռչկոտելէ, ծառերը՝ ծաղկելէ, այն մտածումով թէ կուգայ ձմեռը եւ վերջ կը դնէ այն գեղեցկութիւնը զոր կը ստեղծեն գարնան մէջ, կեանքը կը դառնայ բոլորովին անհրապոյր:

Աշխատէ՛, աշխատէ՛, թիթեռնիկ եղիր եւ օրօրուէ ծաղիկներուն վրայ, պտղատու ծառ եղիր եւ հարատեւութիւնդ ցուցաբերէ սաղարթախիտ ճիւղերու մէջ, եւ երբեք մի՛ մտածեր վախճանին մասին:

Հայութիւն կը նշանակէ հաւատք: Հայութիւն կը նշանակէ յաւիտենականութիւն:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60
C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 60 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 80 Ֆ.	Հատը	0,30 Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
3
ՕԳՈՍՏՈՍ

MARDI
3 AOUT
1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՒՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10372

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — No 10.372

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Ո՞վ կրնար երեւակայել, որ ա՛յնքան երկար կեանք պիտի վերապահուէր Յառաջին, երբ քառասուն տարի առաջ Շաւարշ Միսաքեան կը հիմնէր զայն այս լոյս-քաղաքին մէջ:

Անասոր փոթորիկը աշխարհի չորս ծագերուն նետեր էր Ջարդէ ու տարագրութենէ ճողոպրած բեկորները, որոնք բոտ բախտի կը տեղաւորուէին հիւրընկալ օտար հողերու վրայ:

Կեանքի ապահովութիւնն էր գլխենք մտահոգողը ամէն բանէ առաջ: Ապրուստի հոգը կուգար երկրորդ կարգի վրայ:

Ամէնէն յոռետեսներն անգամ կը կարծէին թէ ժամանակաւոր հանգրուաններ էին օտար երկիրներու վրայ կազմուած հայկական նոր գաղութները, դէպի Հայրենիք տանող ճամբուն վրայ:

Ու ամէն տարի մեր ազգային տօներուն առթիւ խօսուած ճառերը կը վերջանային յաջորդ տարի գտնուիլ հայրենի հողին վրայ հայկական սրահներու մէջ տօնելու մաղթանքով:

Տարիները սահեցան: Մեր մաղթանքներն ու յոյսերը չիրականացան: Հայրենիքի դուռները շատ քիչ անգամ բացուեցան: Տարագիրներու հարիւրին տասը տոկոսը միայն օգտուեցաւ ներգաղթէն: Հարիւրին իննսունը կ՚ապրի հայրենիքէն դուրս:

Գաղթական Հայերուն ծառայելու առաջադրութեամբ է, որ ճամբայ ելեր էր Յառաջ: Հաւատարիմ իր առաքելութեան, անիկա մնաց ժողովուրդի ծոցին մէջ եւ իր կարելին ըրաւ անվթար պահելու համար անոր ազգային դիմագիծը:

Կարմիր Ջարդէն վերջ սպիտակն է, որ կը սպառնար օտար ափերու տակ ծնած, սնած ու դաստիարակուած մեր նոր ու նորագոյն սերունդներուն:

Համբոյրի պահպանումն ու յաւերժումը դարձած է առաջնակարգ խնդիր Հայրենիքէ բռնագաղթուած Հայու համար:

Ինքնապաշտպանութիւն՝ սպիտակ Ջարդի սպառնալիքին դէմ:

Փութալ օգնել հայ նոր Սերունդին, անոր ներշնչելու համար Հայ ծնած ըլլալու հպարտութիւնը եւ սիրցնելու ազգը՝ որուն ժառանգորդն է եւ որուն յաւերժացումը ապահովելու կոչուած է:

Հրապարակ եկած հայրենասիրական զգացումներով տոգորուած, իրրեւ բանբեր հայ ժողովուրդի ազգային-քաղաքական բաղձանքներու հարազատ արտայայտիչ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Յառաջ հաւատարմօրէն տարածեց անոր գաղափարականը՝ միշտ վառ ու ենկղանի պահելով ազատ ու անկախ հայրենիքի տեսլականը բազմութեանց հոգիներուն մէջ:

Յառաջ դարձաւ ամպիոն Հայկական Դատի արծարծումին ու հետապնդումին համար, անդադար յիշեցնելով Մեծերուն կողմէ հայ ժողովուրդին հանդէպ գործուած աններելի անիրաւութիւնը եւ արդարութիւն պահանջելով անվհատ:

Աննկուն պահակն եղաւ ազգային սրբութեանց, հայերէն լեզուի, հայ մշակոյթի եւ մեր նուիրական աւանդութեանց:

Քառասուն տարիէ ի վեր սերունդ է փոխուած: Նորերէն շատեր անտեղեակ են մայրենի լեզուին: Դժուարին պայմաններու մէջ կը յամառինք հայերէն թերթ հրատարակել, յանուն գաղափարի:

Հաւատարիմ պիտի մնա՛նք այն գաղափարին, որուն ծառայելու համար ճամբայ ելած էր Շաւարշ Միսաքեան քառասուն տարի առաջ:

Որդեգրի կէս չմնայ իր գործը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼԺԻՈՅ նոր Կառավարութիւնը, կազմուած Փիէր Հարմէլէ, երէկ ներկայացաւ Խորհրդարանին եւ 55ի դէմ 131 ձայնով վստահութիւն ստացաւ:

ՎԻԷԹՆԱՄ.— Ամերիկեան օդանաւերը կիրակի օր ռմբակոծած են երկու կամուրջներ, որոնք չինական սահմանագլուխէն 50 քլմ. տարին կը գտնուէին: Ամերիկեան օդուժը երբեք այսքան չէր մօտեցած Չինաստանի:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ Օպսերվըր շաբաթաթերթին համաձայն Անգլիա կը մտածէ Ատէնի եւ Հարաւային Արաբիոյ զինուորական իր խարիսխներէն քաշուիլ:

ԱԹԷՆՔ.— Յունական Խորհրդարանը լուծուելու սպառնալիքին տակ է: Իրապէս, ուրբաթ իրիկուն, մինչ Նովասի դահլիճը Խորհրդարան կը ներկայանար պարապ աթոռներու դիմաց, յունական տագնապը կը մտնէր անել փուլի մը մէջ:

Թագաւորը կը թողուր Քորֆուն ու կուգար Աթէնք, շարունակելու համար բանակցութիւնները: Անմիջապէս լուր մը կը շրջէր, որուն համաձայն իրրեւ թէ Թագաւորը լուծած էր Խորհրդարանը, որ յետոյ կը հերքուէր:

Երկուշաբթի իրիկուն Խորհրդարանը պիտի գումարէ կարեւորագոյն նիստ մը, որուն խօսացած է ներկայ ըլլալ նաեւ Փափանտրէու, իր 143 երեսփոխաններով:

Ենթադրողներ կան նաեւ, որ Յունաստանի Թագաւորը կրնայ միապետութիւն հաստատել:

ԷՏԿԱՐ ՖՈՐ, Տոլ քաղաքին մէջ գումարուած քաղաքապետներու ժողովին խօսելով Ֆրանսայի տնտեսութեան մասին, նշած է. «Ես երկար ատեն պաշտպանեցի տնտեսական նախարարը՝ Ժիսքար Տ'էսթէն, որ այսօր բարեկամս է, եւ երէկ աշակերտս էր: Ժամանակը եկած է սակայն աւելի ազդու քաղաքականութիւն մը ցուցաբերելու: Տնտեսական քաղաքականութիւնը շղեկառք մը չէ՝ զոր երկաթուղագիծերուն վրայ կը տեղաւորեն, այլ պատերազմի ձի մը՝ որ երբեմն հարկ է մտրակել:

ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդին առջեւ այս շաբաթ կրկին կը յայտնուի Կիպրական հարցը: Թուրքերը բողոքած են Կիպրոսի Կառավարութեան գծած ընտրական օրէնքներուն դէմ: Թուրք պատուիրակը կը գանգատի թէ համայնքային անջատ ընտրութիւններու ջնջումով մեծապէս կը տուժէ Թուրք համայնքը:

ԵՐԿՈՒ ՕՐԷ ի վեր հոկայական հրդեհներ ծայր տուած են Քորսիքայի մէջ, մոխիրի վերածելով անտառները: Հակառակ մեծ ճիգերու, տակաւին կարելի չէ եղած զանոնք մարել:

ՊԷՐԼԻՆ.— «Դաշնակիցները ժընեւի ապագինման ժողովին պէտք չէ թողեն Գերմանիոյ Հարցը» յայտարարեց փոխվարչապետ Մանտ, ձայնասփռուած ճառի մը մէջ: Մանտի համաձայն ապագինման, Եւրոպայի ապահովութեան եւ Գերմանիոյ միացման հարցը կը կազմեն «անբաժանելի ամբողջութիւն» մը:

ՍԷՆ Ռափայէլի (Վալէսքիւր) Նոր Սերունդի ճամբարէն կը հեռաձայնեն մեզի, որ ՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀԱՃԵԼԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵՆԷ ՄԸ ԵՏՔ, ՀԱՍԱԾ ԵՒ ԱՐԴԷՆ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԱԾ ԵՆ: ԳՈՀ ԵՒ ՈՒՐԱԽ ԵՆ ԲՈԼՈՐ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԸ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԱՌԱՋԻՆ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆԸ

Այս գործին ձեռնարկած ենք երկար վարանումներէ եւ պրպտումներէ ետք:

Ի՞նչ խօսք որ օրաթերթի մը պահանջը՝ անժխտելի է Ֆրանսայի եւ հարեւան երկիրներու հայ գաղութներուն համար: Մօտաւորապէս յիսուն հազար հայրենակիցներ կը համրուին մեր յիշած սահմաններուն մէջ: Իւրաքանչիւր հայկական համախմբում ունի իր թերթը երբեմն մէկէ աւելին: Ամերիկա, Եգիպտոս, Սուրիա, Պուլկարիա, Յունաստան շատոնց գոհացում տուած են այս անհրաժեշտութեան: Բաց կը մնար միայն Ֆրանսան, կեդր. Եւրոպայի հաստատններով: Ամէնէն նոր գաղութն է այս շրջանը, բայց կեանքը կը ձեւաւորուի հետզհետէ, իսկ այդ ձեւաւորման հիմնական ազդակներէն մէկը պիտի ըլլայ մամուլը: Մենք տաշեղներ ենք այն դարհուրելի յորձանքին մէջ որ Եւրոպական քաղաքակրթութիւն կը կոչուի, որուն ալիքները կը քշեն կը տանին, կը տարրալուծեն ամէն բան:

Երէկ՝ ֆիզիքական գոյութեան պայքարը ունէինք, ուրի՛շ երկրի մը մէջ. այսօր նոյնքան ծանր է մղձաւանջը, այս ակնախտիղ եւ լպրծուն պողոտաներուն վրայ, որոնք բանուկ ճամբաներ են օտարացման եւ այլասերման համար:

Ամէն բանէ առաջ, մեր գործը պիտի ըլլայ պաշտպանել այն բոլոր սրբութիւնները որոնք չունին կուտան ժողովուրդներու եւ վառ կը պահեն անոր հաւատքը՝ լաւագոյն օրերու համար: Գաղութները հանգրուաններ են, ուր նետուած ենք ակամայ, դէպքերու բռնադատման տակ, մինչեւ որ կարենանք հասնիլ մեր Հայրենիքը: Մեր ձեռքն է նուազագոյն չափին վերածել այս անխուսափելի չարիքը, կազդուրուելով ֆիզիքապէս եւ նիւթապէս, եւ ներշնչուելով սեփական Հայրենիքի գաղափարէն: Այս հիւրընկալ այլ համայնակալ ափերուն վրայ, մեր հայրենակիցները պիտի ջանան զարգացնել իրենց ազգային գիտակցութիւնը, պահել լեզուն որ միակ թանկագին աւանդն է, ուժ տալ մայրենի դաստիարակութեան, գրականութեան եւ արուեստին, մոռնալ շատ մը ասիական սնակութիւններ եւ նորոգուիլ անոր կեանքի բարիքներով:

Ամէն գաղթ, իր շատ մը չարիքներու հետ, ունի բարիքներ ալ, կը բաւէ որ արթուն ըլլանք, չտարուինք խարուսիկ երեւոյթներէ, եւ ամուր պահենք մեր ազգային անհատականութիւնը:

«Յառաջ»ը պատկերը պիտի ըլլայ իր շրջանի կեանքին, բայց միաժամանակ կանոնաւոր արձագանգը՝ այն բոլոր անցուդարձերուն, որ տեղի կ՚ունենան այս շրջանէն դուրս, Հայաստանի մէջ եւ գաղութէ գաղութ: Բոլորովին տեղական թերթի մը հանդամանքը չի գոհացներ մեզ: Ծիշդ այդ նկատումով ալ, լայն տեղ պիտի տանք այն երկիրներուն, որ կապ ունին հայկական կեանքին հետ, առանձնապէս Թուրքիոյ եւ Խորհրդային Միութեան, առօրեայ լուրերու կարգին վերլուծելով նաեւ երեւոյթները: Իսկ միջազգային քաղաքական, ընկերային անտեսական, ընթերցողները պիտի ունենան այն բոլոր տեղեկութիւնները որ անհրաժեշտ են ընդհանուր զարգացման համար: Այո՛, մեր հայրենակիցները պիտի գիտնան թէ «ի՛նչ կ՚անցնի կը դառնայ» աշխարհի մէջ. բայց ոչ այն ուղղութեամբ որ սրբճարանի գիտնականներու սերունդ մը հասցուց Պոլսոյ մէջ, խառնիխուռն եւ երկարապատում թարգմանութիւններով:

Ֆրանսայի մէջ, եւ ինչպէս այլուր, ստուար մեծամասնութեամբ աշխատաւորներ եւ արհեստաւորներ են մեր հայրենակիցները, ցրուած երկրին տարածութեան վրայ. անոնք լայն տեղ պիտի ունենան «Յառաջ»ի մէջ, իրենց արտայայտութիւններուն եւ բաղձանքներուն, իրենց ոգեւորութեան եւ տագնապներուն համար: Արդէն իսկ ձեռնարկած ենք անոնց աշխատական քարտէսը երեւան հանելու:

Բայց աւելի լաւ է թողուլ որ գործը ինք խօսի:

2 Օգոստոս 1925 Շ.

1
9
2
5


HARATCH

ՅԱՌԱՋ

2
ՕԳՈՍՏՈՍ
1925

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

1
9
6
5

ՏԱՂԱՆԴՆԵՐՈՒ ՀԱՅԱՑՈՒՄ

Այժմ, չատ աւելի մեծ հնարաւորութիւններ կան այցելելու Խորհրդային Միութիւն, ուստի նաեւ՝ Հայաստան։

Հասկնալի եւ ուրախալի է, որ այս պատեհութենէն առաջին հերթին եւ առաւելաբար կ'օգտուին այն անհատները, որոնք սա կամ նա գծով վաստակ ունին հայ հանրային կեանքին մէջ։

Որքան լայն հունով հոսի արտասահմանէն Հայաստան այցի գացողներու հոսանքը, այնքան մեծ ու բազմապիսի պիտի ըլլան օգուտները, զորս առկէ պիտի քաղեն թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ յատկապէս՝ Սփիւռքի զանազան գաղութներու հայ հաւաքականութիւնները։

Խօսինք, օրինակով։

Վերջերս, Հայաստան գտնուած է ամերիկահայ երգահան Ալան Յովհաննէս։ Միացեալ Նահանգներու երաժշտական աշխարհին մէջ՝ Ալան Յովհաննէս արդէն իսկ գրաւած է մնայուն ու եղակի արժէք ներկայացնող դիրք։

Ծանօթ ըլլալով, որ Յովհաննէս Հայ է, մասնագէտները առա՛լ կը բացատրեն իր ստեղծագործութիւնը յատկանշող արեւելեան մթնոլորտն ու հայկական երանգաւորումները։ Անկախ ասկէ, երգահանը ունի բազմաթիւ կտորներ, որոնց հիմնական նիւթը առնուած է անմիջականօրէն հայ իրականութենէն։

Առարկայական փաստը այն կը մնայ սակայն, որ Ալան Յովհաննէս ծնած է օտարութեան մէջ եւ տասնամեակներով՝ Հայկականութեան ներբին դրոշմը առացած է ընտանիքէն եւ համայնքէն, միայն։ Բայց ո՛չ՝ Հողէն — ՀԱՅԿ. ՀՈՂԷՆ։

Ձենք գիտեր, թէ ճիշդ որքան ատեն երգահանը մնացած է Հայաստան — առաջին իր այս այցին — սակայն, թէկուզ ասիկա միայն քանի մը շաբաթ տեւած ըլլայ՝ խորապէս ազդած պիտի ըլլայ իր ներաշխարհին վրայ։ Յովհաննէսի գալիք երաժշտական ստեղծագործութիւնը անպատճառ տուն պիտի առնէ իր հողին համար ներշնչումի դերազանցօրէն հարազատ ու վաւերական այս աղբիւրէն։

Միացեալ Նահանգներ վերադառնալով ու հոն ապրելով, Ալան Յովհաննէս պիտի չարունակէ մնալ ԱՄՆի արդիական երաժշտութեան գլխաւոր արտայայտիչներէն մէկը։ Սակայն, երաժշտական իր երկերուն մէջ արդէն իսկ ակօս բացած Հայկ. չեչտն ու ապրումը, մեկնութիւնն ու ոգին՝ զգալապէս պիտի խորանան ու զարգանան։

Երեւանէն մեկնելէ առաջ, Ալան Յովհաննէս Հայաստանի Հանրապետութեան գրականութեան եւ արուեստի թանգարանին նուիրած է իր ստեղծագործութեանց մէկ հաւաքածոն, որուն մէջ կան 17 հատոր, 123 այլ գործեր եւ ձեռագիր վիճակի մէջ գտնուող ու հայկական «քեմա»յով գրուած բազմաթիւ կտորներ։

Կ'ենթադրենք, որ Յովհաննէս մօտէն ծանօթացած պիտի ըլլայ Հայաստանի երգահաններուն ու երաժշտագէտներուն, որոնց հետ այլեւս կանոնաւոր թղթակցութիւն կրնայ պահել։ Շատ հաւանական է, որ ատեն մը ետք, կրկին այցի երթայ Հայաստան։

Խօսեցանք մէկ անհատի մասին, սակայն նկատի ունինք ընդհանուր եւ հիմնական երեւոյթ մը ամբողջ։

Արտասահմանի հայ գաղութներուն մէջ կան բազմաթիւ մեծատաղանդ Հայեր, որոնք տիրացած են հռչակի՝ իրենց բնակած երկրի մշակութային եւ գիտական կեանքին մէջ։ Կը ստեղծագործեն անգլերէն, ֆրանսերէն եւ այլ լեզուներով։ Կը մասնակցին միջազգային կչիռ ներկայացնող համագումարներու եւ ձեռնարկներու։

Եւ յաճախ կը պատահի, որ Հայ ըլլալու պարագան անոնց միայն անունէն յայտնի կ'ըլլայ։ Անշուշտ կան բազմաթիւներ որոնք հպարտ են իրենց ազգային ծագումով եւ սակայն կը մնան զրկուած՝ սեփական հողին խիկալէս ճանչնալու եւ զայն ձոխացնելու հնարաւորութենէն։

Ալան Յովհաննէսներու, Սարոյեաններու, Ազնաւուրներու եւ նմաններու այցերը հայրենի երկիր արդիւնաւոր են ոչ միայն անով, որ Հայաստանի մեր հայրենակիցները կը խանդավառուին, ու մասամբ ալ կը ծանօթանան սփիւռքահայ իրականութեան, այլեւ ու մանաւանդ անով՝ որ տաղանդաւոր այս անհատները կը գտնեն ներշնչման հարազատ ու անաղարտ իրենց աղբիւրը՝ ուստի թէ աւելի hայօրէն, թէ աւելի բարձրօրակ կ'արարչագործեն։

Բազմաթիւ հարիւրամեակներու ընթացքին, արտահայաստանեան հայ գաղութներ ստեղծանարար մաշեր, հալեր ու անհետացեր են առաւելաբար անոր համար, որ այս գաղութներու տաղանդաւոր ներկայացուցիչներու հոգեմտաւոր սնունդի աղբիւրն ու ակը՝ կուղպ էր անոնց առջեւ։

Դարեր չարունակ, Հնդկաստանի, Լեհաստանի եւ նոյնիսկ Հայաստանին դրկից շրջաններու մէջ գտնուող հայ գաղութներու չնորհալի անհատները զուրկ էին իրենց տաղանդը «հայացնելու» հնարաւորութենէն։

Իսկ երբ կը նուաղի տարագիր հայ համայնքի մը որակեալ վարիչներուն հայկականութիւնը — այդ ըլլայ իրենց ստեղծագործ խօսքին թէ գործին մէջ — այն ատեն՝ անկանգնելի ու անխուսափելի կը դառնայ ամբողջ համայնքի ազգային ստեղծանական անհետացումը։

Անչափ ուրախալի երեւոյթ է, որ երթալով աւելի մեծ հնարաւորութիւններ կը գոյանորուին՝ այս հին վէրքը առարկայօրէն դարմանելու համար։

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԳԱՌԶՈՒԻ ՀԵՏ

Հայաստանի արուեստագէտներէն Արծուին Գրիգորեան Փարիզի մէջ հանդիպած է Գառզուի եւ, այս առթիւ, իր տպաւորութիւնները կը ներկայացնէ հայրենի ընթերցողներուն, «Սով. Հայաստան»ի մէջ։

... Դիտում ենք նկարները։ Դրանցից շատերը երփնագրուած են նարնջագոյնի եւ դեղինի տաք երանգներով։ Զգացւում է, թէ նկարիչը որքան լրջօրէն է հետեւում գծանկարին, կառուցի գծագրական արտայայտչականութեանը։

Մենք տեսնում ենք բազմաթիւ բնանկարներ ու ճեպանկարներ, դիմանկարներ ու ժամանակակից գրական երկերի պատկերազարդումներ։ Մեր առջեւ փռւում են երեւակայական նաւահանգիստներ, մարդկային զարմանահրաշ խորհրդանիշերով ներքնամասեր, հովուերգական բնանկարներ՝ սեւ ագռաւներ նստած հրանօթներով, հրթիռային կայանքների անտառով պատած վայրեր... Նկարիչը բողոքում է, նկարիչը հաստատում է. թէմաներ կոչուած է օգնելու մարդուն եւ ոչ թէ ճնշելու նրա անհատականութիւնը, ծնելու անկախութեան զգացում ու ջղագարութիւն։ Մարդկութեան փրկութիւնը բնութեանը հարազատանալու մէջ է։ Գառզուն գովերգում է բնութիւնը, եւ դա զգացւում է նոյնիսկ այն թափի, այն յուզական պոռթկումի մէջ, որով նկարիչը վրձինում է կառուները բնութեան գրկում, նրան դէմ յանդիման, նրա հետ առանձնացած... Գառզուի բնանկարները իրօք հնչում են իբրեւ բնութեան օրհներգ։ Այստեղ է, որ մի առանձին փայլով է դրսեւորւում ժամանակի մեծագոյն նկարիչներից մէկի վիթխարի ձիրքը։ Նայում ես բնանկարները ու ակամայից մտածում. «Գառզուն երգահան է, նրա իրաքանչիւր բնանկար գծերի եւ կչռոյթների խիկական համանուագ է»...

Ցաւօք Գառզուի արուեստանոցում չկարողացանք երկար մնալ, սակայն յետագային առիթ ունեցանք վերստին այցելելու արհեստանոցը։

— Զափազանց ուրախ եմ։ Հիւրերիս մէջ ամենասիրելին ու ցանկալին մայր հայրենիքէն եկածներն են, ասում է Գառզուն մեզ հիւրասիրելիս։

Անմիջապէս աշխոյժ խօսք ու զրոյցի ենք բռնւում։ Թարգմանչի կարիք չենք զգում։ Գառզուն ազատ խօսում է հայերէն։

— Վաղուց կ'երազեմ հայրենիքս տեսնել, ասում է Գառզուն։ — Երբ աչքէ կ'անցընեմ Հայաստանի լռագիրներն ու հանդէսները, կը զարմանամ, հէքեաթի նմանուող փոփոխութիւններն իմանալով։

— Ծանօ՞թ էք արդեօք արդի հայ նկարիչների ստեղծագործութեանը։

— Ծանօթ եմ, բայց՝ վատ։ Գիտեմ միայն մամուլի վերարտադրութիւններով։ Անտարակոյս, մեծագոյնը Մարտիրոս Սարեանն ու Յակոբ Կոջոյեանն են։ Սակայն Ֆրանսայի մէջ, դժբախտաբար, զանոնք լաւ չենք ճանչնար։ Պէտք է աւելի սերտ կապեր ունենանք։ Չէ՞ որ հայրենիքի իւրաքանչիւր լաւ գործը մեզ նոր ուժ կուտայ։

Թերթում ենք Գառզուի մասին հրատարակուած բազմաթիւ գրքերը, ցուցահանդէսների նկարացանկերը, նկարչի կտաւների վերարտադրութիւնները կատարած ամսագրերը — մի ամբողջ գրադարան։

— Ո՞ր նկարչական դպրոցին էք պատկանում, — նորից հարցնում եմ վարպետին։ — Հետաքրքրական է ձեր անձնական կարծիքն իմանալ այդ մասին։

— Ես Հայ եմ։ Իբրեւ նկարիչ կը պատկանիմ ժամանակակից Ֆրանսական գեղանկարչական դպրոցին։ Սակայն իմ բոլոր գործերուս մէջ անշուշտ Հայ կը մնամ։ Չէ՞ որ մենք ամէնքս մեր ժողովուրդի բեկորներն ենք։

«Երազանք» — այս ընդհանուր անուան տակ կարելի է միաւորել Գառզուի մի շարք աշխատանքները։ Ինքը՝ հեղինակը չի արել այդ։ Սակայն դիտողը, եթէ նոյնիսկ տարբեր ժամանակ է տեսել նկարները, խմբաւորումը կատարում է ակամայ, տեսողական ձեւով։ Կտաւները հնչում են քնարականութեամբ, անսքօղ թախիծով եւ միաժամանակ մեծ ու վեհ զգացմունքներով։

— Երազանքը պատկերներուս մէջ բախտի քմահաճոյքով աշխարհի չորս անկիւնները նետուած Հայերու նուիրական իղձերու արտայայտութիւնն է... 1929ին վերադառնալու տարուեցայ։ Բայց ժամանակի հետ հրապուրանքս ալ անցաւ։ Ստեղծագործողի կեանքի ընթացքը բնականոն է։ Այժմ յատուկ ուշադրութիւն կը դարձնեմ գծանկարին։ Կը զգամ մեր օրերու թեքնիքին անընդհատ յառաջդիմութեան ազդեցութիւնը եւ արուեստի միջոցներով կ'ուզեմ ըսել, թէ հակառակ թեքնիքի աննախընթաց զարգացման, մարդս մեծ քաղաքի մէջ միայնակ է։ Կը թուի, թէ ամէն ինչ ունի, սակայն իրականութեան մէջ ունեցածը միայն մենութիւնն է։

Իտէա՞լս։ Կը նկարեմ, ինչպէս սիրտս կը թելադրէ։ Բառերով ըսելը դժուար է, արուեստով առաւել եւս։ Երեւակայեցէք, թէ կ'ուզէք ձեռքով բռնել արեւը։ Գիտէք, ի հարկէ, թէ անկարելի է, բայց այնուամենայնիւ կը ձգտիք։ Զգտումը դէպի արեւը անկասելի է։

ԿՈՏՐԱԾ ՔԻԹՈՎ ՄԱՐԴԸ
ԿԱՄ
«ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒ ԱՍՊԵՏԸ»

Բանտերնիս սկիզբէն օգնեց մեզի, կամ թէ մեզի անանկ թուեցաւ։ Առաջին յարկին՝ դպած առաջին դուռերնիս փաչային եղաւ։ Հասկցանք թէ հոն էր ինքը։ Ոռնալու ձայն մը հաղիւ թէ հանեց՝ ձեռքերնիս դրած էինք դուռին կղպանքին։ Բայց միջոց չունինք որ ձայն հանէ. ներս մտանք սենեակը, լոյսը դարձուցինք, ու Թարլիյոն խոյացաւ փաչային վրայ, անոր ետեւէն ալ ես, ու երկվայրկեանի մը մէջ գինքը փաթթեցինք սաւաններուն մէջ։ Նոյնիսկ ժամանակ չունեցանք տեսնելու թէ՝ ծե՞ր էր ան թէ երիտասարդ։ Ամէն պարագայի տակ սակայն չարժուն ու անհանդարտ մէկն էր։ Շատ փափկութեամբ վարուեցանք հետը, անգամ մը միայն ոռնալու ձայն մը հանեց սաւաններուն տակէն։

— Հանդարտ կեցէք, ըսաւ Ծորճ Թարլիյոն, տապլտկուող կերպարանքին։

— Ինքզինքնիդ չնչահեղձ պիտի ընէք եթէ այսպէս չարունակէք, կրկնեց Թարլիյոն։

Արգիլելու համար գինքը այս ընելէ, յեղակարծ ու լաւ ճչգուած չարժումով մը գլուխը դուրս հանեցինք ու թաշկինակով մը կապեցինք բերանը։ Առաջին անգամը ըլլալով կը տեսնէինք իր դէմքը։

— Դուք անպիտան, անգութ ծերուկ մըն էք, ըսաւ Ծորճ Թարլիյոն։

Ահմէտ Իզզէթը Հայուն մեզի նկարագրածին պէս էր, նոյնիսկ աւելի։ Վայրագ, խորչոմած դէմք մը ունէր ու բռպատնական աչքերով կը դիտէր մեզ։ Իր սպիտակ, փչոտ յօնքերուն տակ, կատաղի, մոլեգին բան մը ունէին աչքերը. ու վայրկեան մը իսկ չդադրեցաւ պայքարելէ։

Մինչեւ այս պահուս Հայէն լուր մը չկար. բայց Ահմէտ Իզզէթ կը հասկնար, թէ մենք մինակ չէինք ու ուրիշ մեղսակից մըն ալ ունէինք, ինչու որ մեզի հետ պայքարելու ատեն իսկ ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր դուրսի ձայներուն։

Թեթեւ աղմուկ մը քովի սենեակէն. կարծես գղրոց մը հապճեպով կը գոցուէր։ Խիստ թեթեւ ձայն մըն էր եղածը, բայց հզօր տպաւորութիւն ըրաւ մարդասպանին վրայ։ Աչքերը կարծես դուրս կը ժայթքէին կոպիճներէն. իր դէր, մանրուկ մարմինը խելայեղօրէն վեր կը բարձրացնէր, ոռնալու ճիգ մը ըրած ատեն մասս խածաւ. կարծես բոլորովին խելադարած էր ծերուկ դահիճը։

— Փոքրիկ Անայիսն է, որ եղբօրը հետ կը պատրաստուի մեկնիլ, ըսաւ Թարլիյոն յանդիմանական չեչտով։

Բայց այս ծերուկը համակերպութեան ու զղջումի զգացում չունէր. դեռ կը չարունակէր մաքառիլ մեզի դէմ։

— Ոըչա՛փ ուչացաւ, մոլոաց Թարլիյոն։

Ու ճիչդ այդ պահուն օթոյին փողը երկու անգամ հնչեց։

— Հիմա, ըսաւ Թարլիյոն ծերուկին, քեզ ազատ արձակելու ժամանակը եկաւ։ Աղջիկը փախաւ, հետեւաբար չատ ուչ է ու անօգուտ աղմուկ հանել։ Կը խրատեմ ձեզի որ ձայն չհանէք։

Ու ձեւակերպութեան համար իրեն ցոյց տուաւ ատրճանակը։

— Թերեւս չէք կրնար ըմբռնել թէ, աւելցուց, ձեր կեանքը փրկեցինք։ Առաջին ցնցումը անցնելէ յետոյ մեզի երախտապարտ պիտի ըլլաք, ինչ որ ձեզ Հայու մը վրէժխնդրութենէն ազատեցինք։

Մեւկ ցնցումով գինքը թող տուինք։ Փաչան ձայն-ձուն չհանեց։ Ինքն ալ հասկցած կ'երեւար, թէ աղմուկ հանելը անօգուտ էր։ Բայց քանի մը երկվայրկեան վերջը, ի յայտ բերաւ Թուրքի մը համար տարօրինակ գիտակցութիւն մը՝ անգլերէն լեզուին ամէնէն սուրբին ու աղտոտ բառերուն։ Ցետոյ անկողինէն վար ցատկեց ու դուրս խոյացաւ սենեակէն։

Միւս սենեակը գտանք գինքը չնչահատ ու պահարեկած վիճակի մէջ։

Շիտակը ըսելու համար մեծ դաղափար մը չունիմ անձնապէս թէ ի՞նչպէս կ'ըլլան աղջիկներու ննջասենեակները, բայց նայուածք մը կը բաւէր հասկնալու համար որ ոչ մէկ աղջիկ պիտի ուզէր ապրիլ ասանկ ննջասենեակի մը մէջ։ Անկողին չկար հոն, եւ ուրիշ չատ քիչ բան, բացի պողպատէ դարանէ մը, որ բռնաբացուած վիճակի մէջ էր։

Ու ծերուկը այս անգամ խելապէս սկսաւ ոռնալ, եւ մենք սիրտ չունէինք գինքը արգիլելու։

Ծիչերով ու վայնասուններով վերադարձաւ ան իր ննջասենեակը, նստեցաւ անկողինին ծայրը այնպիսի ընկճուած վիճակի մէջ որ կարծես կեանքը խոյս կուտար իրմէ։

— Բայց դուք Ահմէտ Իզզէթ փաշան չէ՞ք, հարցուցի։

— Անունս Վէկսթէֆ է, ըսաւ յոգնաբեկ կերպով։ Հոմայական հին դրամներու լաւագոյն հաւաքածոն ունիմ աշխարհի մէջ, կամ աւելի ճիշդը՝ ունէի։ Տղաս՝ Մայըլ Վէկսթէֆը ունի հիմա զայն, չնորհիւ ձեզի պէս երկու ապուշներու։

Թարլիյոն յանկարծ մտածում մը ունեցաւ ու վազեց պատուհանը, ես ալ նոյնը ըրի։ Վար նայեցանք, փողոցը ամայի էր։ Բոլս օթոյի մը հետքը չկար։

ՄԱՑՔԼ ԱՐԼԷՆ

(6 – Շար.)

ՎԱՐԴԱՊԱՏՈՒՄ

Վարդին՝ սէրը եւ ուրախութիւնը խորհրդանշող բանաստեղծական այս ծաղիկին հայրենիքը կը նկատուի Հայաստան:

Այսինքն, հաստատուած է, որ վարդը, առաջին անգամ առատօրէն գտնուած է Հայաստանի, Պարսկաստանի եւ Թուրքաստանի մէջ:

Նախապէս, հին Եգիպտացիները, Հրեաներն ու Պարսիկները ծանօթ չէին վարդին: Սակայն, Յունաստանի մէջ, վարդը կար հնագոյն տարիներէն:

Օրինակի համար, «Իլիական»ին մէջ, տեղ մը, Հոմերոս կ'ըսէ, թէ Ափրոդիտէ վարդի իւղով կ'օծէր Հեկտորի մարմինը:

Վարդի մշակութիւնը, սկիզբները սահմանափակ էր, գլխաւորաբար Յունաստանի ու Փոքր Ասիոյ մէջ, սակայն, յետագային դուրսէն ներածուեցան: Ամէնէն առաջ, վարդը ներածուեցաւ Սիկիլիա, թէեւ բանաստեղծ Պիոն կ'ըսէ, թէ անոր ծննդավայրը Սիկիլիան էր:

Հոմերոս իր մէկ բանաստեղծութեան մէջ Պերսեփոնէն կը ներկայացնէ վարդ մը քաղելով այն պահուն, երբ Պղուտոն Դժոխք իջեցնելու համար կը բռնէ զայն:

Իտալիայէն, վարդը յետոյ փոխադրուեցաւ Եգիպտոս, ուր ծանօթ էր Փարաւոններու հարստութեան շրջանէն եւ ապա՝ կրկին յայտնուեցաւ Պտղոմէոսեաններու թագաւորութեան օրով:

Հռոմի մէջ, վարդը շատ սիրուած էր եւ երգուած՝ բանաստեղծներու ամբողջ շարքի մը կողմէ, Պլինիոսէն մինչեւ Պալլատիոս:

Հելլէններու եւ Հռոմէացիներու համար, վարդը դարձաւ պաշտամունքի առարկայ, ինչպէս որ աւելի առաջ, Լոտոսն էր Եգիպտացիներուն եւ Հնդիկներուն համար:

Հին աւանդութիւն մը կը յայտնէ, թէ առաջին վարդենին երկրի վրայ ծաղկեցաւ Ափրոդիտէի ծնած օրը, կաթիլ մը նեկտարէ, որ Երկինքի Աստուածներու խնճոյքին ընթացքին ինկաւ թուփի մը վրայ:

Սակայն, կայ ուրիշ աւանդութիւն մըն ալ, որուն համաձայն, վարդը ծնաւ Ադոնիսի մարմինէն կաթած կաթիլ մը արիւնէ:

Երրորդ աւանդութիւն մը կ'ըսէ, թէ Ափրոդիտէ (Աստղիկ) կարծր մացառներու մէջէն անցած ատեն, սկրթուեցաւ եւ իր մարմնէն հողին վրայ կաթած արիւնէն վարդը ծնաւ:

×

Ինչպէս ըսինք, վարդը սիրոյ խորհրդանիշն է գլխաւորաբար: Հոմերոս կ'ըսէ, թէ Ափրոդիտէ ունէր մէկ քանի աղաւնիներ, որ իր պարտէզէն վարդի փունջեր կ'առնէին ու սիրահարուածներուն կը տանէին:

Անկէ զատ, հին դարերուն, վարդը կը նկատուէր Բագոսի նշանակը եւ ատոր համար, երբ արարողութենէ մը բացակայ ըլլար ան, սուրբ նշան էր:

Վարդը շատ սերտ կերպով կապուած է հին դարերու մարդոց կեանքին հետ: Վարդերով կը պսակէին յաղթականները, վարդերով կը զարդարէին գերեզմանները, վարդեր ընծայ կը տանէին աստուածներու տաճարներուն:

Երբ Կիբեղիսը պաշտողները, իրենց առողջութիւնը ապահովելու համար, քաղաքին մէջ կը պտըտցնէին անոր արձանը՝ զայն վարդերով կ'ողողէին:

Սակայն, Հռոմէացիները Հելլէններէն աւելի շատ կը սիրէին վարդերը: Իրենց հարսնիքներն ու խնճոյքները կ'ողողէին վարդերու ծովերով:

Վարդերով կը պսակուէին ոչ միայն խնճոյքին մասնակցողները, այլ նաեւ ծառաները, բաժակները եւ նոյնիսկ ուտելիքները:

Սրահներու պատերը զարդարուած կ'ըլլային վարդերով, իսկ ճաշասրահի տախտակամածը՝ ողողուած կ'ըլլար վարդի թերթերով:

Պատմական մնացած է իր բարեկամներուն համար Տամիթիանոս կայսեր տուած մէկ հացկերոյթը, որ անոնց կեանքը արժեց: Վարդերով պսակուած՝ հիւրերը տեղ գրաւեցին ծաղիկներով ծանրաբեռն սեղանին շուրջ ու սկսան ուրախութեամբ ճաշակել: Բաժակաճառերու ընթացքին, յանկարծ, առաստաղը բացուեցաւ ու վերէն սկսաւ վարդի թերթերու տարափ մը տեղալ: Տանուտէրին այս ներշնչումը, սկիզբը ուրախութեան բացագանչութիւններով ընդունուեցաւ, բայց, յետոյ, սարսափի ձայներ լսուեցան եւ ի վերջոյ, ամէնքը յուսահատութեան մատնուեցան: Վարդի թերթերը կը տեղային, մինչ կը տեղային, անվերջ ու թանձր կը տեղային, մինչեւ որ ամէնքը ծածկեցին, զանոնք իրենց ծանր բոյրերուն տակ թաղեցին ու խեղդեցին...

Հռոմի ուրիշ մէկ կայսրը Հելիոկապալուս, սովորութիւն ունէր իր պալատները լեցնելու վարդերով, շուշաններով, մանուշակներով, յակինթներով, նարկիսներով եւ ամէն տեսակ ծաղիկներով:

Սակայն, վարդը միայն գեղագիտական նպատակներով չէր գործածուեր: Բուժիչ յատկութիւններ ալ ունէր:

Կը հաւատային, որ վարդով պատրաստուած որոշ ըմպելի մը, կրնար դադրեցնել արիւն թքնելը, թէ վարդի հիւթը խմելը շատ օգտակար էր աչքերուն, ականջներուն եւայլն:

Այս առնչութեամբ կը յիշատակուի հետեւեալը: Աթէնքի հռչակաւոր տիրուհին, Ասպասիա, իր երիտասարդութեան, կը տառապէր դէմքին վրայ ելած խոցէ մը, որ կը տգեղցնէր զինքը: Հայրը անուանի բժիշկի մը խորհուրդին դիմեց: Բժիշկը, դարմանելու համար մեծ գումար մը ուզեց եւ հայրը չունենալով այդ գումարը, ձեռնունայն վերադարձաւ Ասպասիայի հետ, որ յուսահատ ու նեղուած, ճաշել մերժեց եւ անօթի քնացաւ: Երազին մէջ տեսաւ աղաւնի մը, որ կնոջ կերպարանք ստանալով իրեն ըսաւ.

— Մի՛ վշտանար, աղջիկս: Շուտով պիտի բուժուիս: Բաւական է որ առնես Ափրոդիտէին նուիրուած վարդի թերթերէն, զանոնք ծեծես եւ անոնց փոշին խոցիդ (վէրքիդ) վրայ դնես...:

Ասպասիա հետեւեցաւ այս խորհուրդին եւ ոչ միայն բուժուեցաւ, այլ նաեւ՝ իր ժամանակաշրջանի ամէնէն գեղեցիկ կինը դարձաւ:

Թարգմ. Վէն

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ

Արդի Հայաստանի սահմաններուն մէջ գտնուող ամենահին քաղաքներէն մէկն է ուրարտական Արկիշտիխինիլին, ուր, պեղումներու ժամանակ, հնագէտները գտան Սարդուր Բ. Թագաւորին մէկ արձանագրութիւնը: Աւելի ճիշդ՝ արձանագրութեան մէկ մասը, որ կը նկարագրէ Խալդի տաճարին կառուցումը:

Մասնագէտներուն կարծիքով շատ արժէքաւոր հնութիւն մըն է այս: Հնագէտները, միեւնոյն ատեն, երեւան հանեցին ցորենի գետնափոր շտեմարան մը, որ 40 քառ. մեթր տարածութիւն ունի, ինչպէս նաեւ գինիի պատրաստութեան վայր մը՝ պահեստանոցով միասին, ուր կային 64 կարասներ, որոնցմէ իւրաքանչիւրը կրնայ 1500 լիթր պարունակել:

Գիտնականները հաստատեցին, թէ քաղաքին միջնաբերդը, որ երեք հեկտար տեղ կը գրաւէ, սեղմուած է պատերու երկու շարքով, որոնց միջեւ կը գտնուէր զանազան բնոյթի շէնքեր:

Պեղումները կը հաստատեն, թէ այս քաղաքը ողբերգական ճակատագիր մը ունեցած է, քանի որ հրդեհի բոցերուն մէջ կործանած է: Կ'ենթադրուի, թէ ասիկա պատահած է Ք. Ա. 585ին, երբ Մեդիացիներուն ու Սկիւթացիներուն միացեալ ուժերը քանդեցին Ուրարտուի թագաւորութեան վերջին պատնէշը:

Արգիշտիխինիլի քաղաքին պեղումները կը շարունակուին: Այս մասին հետեւեալը ըսած է արշաւախումբին ղեկավարը՝ Յարութիւն Մարտիրոսեան.

— Պեղումներով յայտնաբերուած, միջնաբերդին շինութիւնները, Խալդիի տաճարին փլատակները, ամրոցին պարիսպները, թագաւորներուն բնակելի տուները եւ հնագիտական հարուստ նիւթերը ցոյց կու տան, որ Ք. Ա. 775ին հիմնուած այս քաղաքը շինուած է իբրեւ Վանի թագաւորութեան արեւելեան շրջաններու ամէնէն մեծ կեդրոնը: Ուրարտական այդ մեծ քաղաքին կառուցումը շարունակուած է նաեւ Արգիշտի թագաւորին յաջորդներուն կողմէ: Առանձնայատուկ արժէք կը ներկայացնէ վերջերս գտնուած՝ Սարդուր Թագաւորին (Ք. Ա. 760–730) արձանագրութիւնը, ուր տեղեկութիւններ կը տրուին «Խալդեան դուռներ» կոչուող տաճարին շինութեան, խաղողի եւ պտղատու այգիներու, արտերու հաստատումին մասին:

Արշաւախումբը գտած է 1·300–1·400 լիթր տարողութեամբ գինիի 64 կարասներ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երգահան Ալան Յովհաննէս Հայաստան այցելեց եւ մեծ խանդավառութեամբ արտայայտուեցաւ հայ երգահաններու նոր գործերու մասին: Այս այցելութեան առթիւ Հայաստանի Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարանին նուիրեց իր 140 գործերուն բնագիրները:

× Երեւանի փողոցներէն մէկը պիտի կրէ Հրաչեայ Քոչարի անունը:

× Մոսկուայի մէջ մեռաւ տնտեսագէտ Անուշաւան Արզումանեան: 62 տարեկան էր: Կը նկատուէր բացառիկ տաղանդի տէր մասնագէտ մը՝ իր մարզին մէջ: 1952ին եղած էր փոխ-տնօրէն Խորհ. Միութեան Տնտեսական Կաճառին, իսկ 1956ին՝ տնօրէն համաշխարհային տնտեսութեան եւ միջազգային յարաբերութեանց կաճառին:

× Հանրային Առողջապահութեան Նախարարութեան ցուցումին համաձայն, Հայաստանի մէջ հաստատուած են սրտի վիրաբուժութեան եւ հիւանդութեան դարմանումի յատուկ 11 քլինիկներ:

× Զանգեզուրի մէջ գումարուեցաւ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի հերթական նստաշրջանը, մասնակցութեամբ անուանի գիտնականներու եւ մասնագէտներու: Աւելի քան 40 տեղեկագիրներ ներկայացուեցան զանազան հարցերու շուրջ, ինչպէս, օրինակ, երկրաբանութեան, մետաղագործութեան, կենսաբանութեան եւայլն:

× Օգոստոսին բացումը կատարուեցաւ նոր մարզարանի մը, Երեւանի մէջ: Ունի ամէն յարմարութիւն մարզական խաղերու եւ փորձերու համար: Հանդիսատեսներու սահմանուած աթոռներու թիւն է 3800:

× Լիբանահայ ուսուցիչներու խումբ մը մեկնեցաւ Հայաստան՝ տեղւոյն վրայ ծանօթանալու համար մշակութային եւ կրթական կեանքին:

× Սերօ Խանզատեան լոյս պիտի ընծայէ իր մէկ նոր վէպը՝ «Քաջարան» խորագրով: Վէպը կ'ընդգրկէ արդիւնաբերական նոր կեդրոնին՝ Քաջարանին պատմութիւնը:

× Ջրագէտներ կ'առաջարկեն Սեւանի ջուրերը «ծածկել» քիմիական նիւթէ շինուած «կորդ»երով, որպէսզի զգալի կերպով նուազի լիճին ջուրերուն շոգիացումը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (283)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Վիրաւորները արդէն այդքան շատցած էին, որ տասներեք սափրիչներն ալ կ'աշխատէին աճապարանքով: Արդէն երեք թրքական դրօշներ ալ բերուեցան վիրաւորներով միասին: Թուրքերու աղաղակը երթալով աւելի ոռնացող կը դառնար. ու վառօդի ծուխը կը ծածկէր արեւելեան ու հիւսիսային ամրոցներու շրջակայքը, ու պալատին վրայ ալ ծանրացաւ, ինչպէս ձմեռուան խիտ մշուշը՝ որուն մէջ երեք քայլ անդին կարելի չէ տեսնել:

— Ողորմած Աստուած — հառաչեց տիկին Պալոկ, — ի՞նչ պիտի ըլլայ եթէ Թուրքերը ներս խուժեն:

— Այն ատեն ես կը մեռնիմ, — պատասխանեց Եւա պատէն ալ աւելի դունատած:

Ու զէնքերու սենեակը մտաւ ու Տոպոյի ամէնօրեայ սուրը դուրս բերելով մըտածկոտ դէմքով դրաւ սեղանին վրայ:

Բաց պատուհանէն կը լսուէր վիրաւորներու ողբն ու վայնասունը:

— Վա՜յ աչքերուս, — կուլար մէկը, — ա՛լ պիտի չտեսնեմ Աստուծոյ լոյսը:

— Թշուառ մուրացկան մը դարձայ, — կը հեկեկար ուրիշ մը, — երկու ձեռքերս ալ կորսուած են:

Սափրիչներուն շուրջ այնքան շատցան վիրաւորները, որ անոնք չէին հասնիր կապելու, թէեւ կիներն ալ կ'օգնէին. աժգունած դէմքերով կը լուային, պաղլեղ կը դնէին ու կը կապէին վէրքերը սափրիչներու նման:

— Աստուած պահէ մեզ, — կը հառաչէր երիտասարդ զինուոր մը, մինչ նըստած կը սպասէր արիւնոտ շապիկով ու երկու ձեռքերը փորին սեղմած, որ վեր ալ ցայտող նիզակէ մը պատռուած էր:

Տիկին Պալոկ կը դողար.

— Պէտք է դուրս ելլենք, — ըսաւ ցաւատանջ դէմքով. — պէտք է սափրիչներուն օգնենք:

— Ես ալ գա՞մ: Կուգամ. կը զգամ թէ վիրաւորները խնամելէն ոչ պատուոյ խօսք՝ եւ ոչ ալ հրաման կրնայ զիս ետ կեցնել:

Հովը մէկդի քշեց ծուխը: Տիկին Պալոկ դուռը բացաւ ու նայեցաւ հեռուն դէպի բանտի ամրոցը: Հոն տեսաւ Տոպոն ծուխի ամպերու մէջ՝ մինչ սուրի ահաւոր հարուած մը կ'իջեցնէր պարիսպ ելլող Թուրքի մը գլխուն ու մեռելը վար կը հրէր:

Ետեւը կեցած էր Վլաս զինակիրը, դիմակը իջեցուցած պողպատէ սաղաւարտով. իր տիրոջ նիզակը, լախտը ու երկրորդ սուրը բռնած անութին տակ:

Արեւը մերթ ընդ մերթ կը փայլէր ծուխի ամպերու մէջէն: Օդը աշնանային ցուրտ օդ էր, եւ սակայն կռուողները տօթագին ջերմութիւն կը զգային: Տոպոյ ձեռքի շարժումով մը քակեց սաղաւարտը ու նետեց Վլասին: Յետոյ թաշկինակը քաշելով գօտիէն՝ քրտինքը սրբեց. ու շարունակեց կռուիլ գլխաբաց:

Վլաս ձեռք առաւ ոսկեզօծ սաղաւարտը ու շփոթած նայեցաւ թէ ո՞ւր դնէ:

Ծուխի ամպ մը ծածկեց զիրենք:

— Փարատէ՛ ծուխ, փարատէ՛:

Ծուխի ամպը կարծես լսեց մօր սրտին աղաղակը՝ ու ցրուեցաւ: Վլաս միշտ հոն կեցած էր պարիսպին վրայ Տոպոյին կըռիւը դիտելով:

Մայրը պոռաց.

— Աւելի ետեւ կեցիր, աւելի վարով:

Կարծես թէ տղան պիտի լսէր այդ դժոխային աղմուկին մէջէն:

Եւ մինչ ձեռքը շարժեց տղուն նշան ընելու համար՝ տղուն ձեռքերէն ինկան Տոպոյի զէնքերը եւ ուժասպառ շարժումով տարաւ ձեռքը վզին. երերաց, ինքնիր վրայ դարձաւ. ոսկեզօծ սաղաւարտն ալ ինկաւ ու մէկդի գլորեցաւ: Տղան կըռնակին վրայ տապալեցաւ առանց ձեռքը շարժելու ինքզինքը պաշտպանելու համար:

Մայրը սրտապատառ ճիչով մը հրեց դուռը ու հոն վազելով գրկեց տղան. կը ճչար, վրան կ'իյնար ու կը գրկէր:

— Վլա՜ս, Վլա՜ս տղաս:

Տոպոյ իրենց նայեցաւ, առաւ ոսկեզօծ սաղաւարտը ու զինուորի մը նման ըրաւ տղան ցոյց տալով:

Զինուորը գրկեց զայն ու պալատ տարաւ՝ մօրը սենեակը:

Պառկեցուց պատանին՝ արիւնոտ վզով, անկենդան, զարնուած աղաւնիի մը նման:

— Ա՜խ, ա՛լ զաւակ չունիմ, — կը ճչար ալեւոր այրին:

— Թուցէ մարած ըլլայ, — խորհրդածեց զինուորը, — բայց ես պէտք է երթամ:

— Խե՜ղճ Վլաս — կուլար Եւան ալ:-

Ու պատանիին գլխէն հանեց սաղաւարտը, զրահը ու միւս երկաթները:

Տղուն վզին վրայ հսկայ վէրք մը բացուեր էր: Ոչ թէ վզէն վիրաւորուած էր, այլ գնդակը մէջքէն մտած ու վզէն ելած էր:

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

ՄԵԿՆՈՒՄ ՕԳՈՍՏՈՍԻ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՕԳՈՍՏՈՍ

Փարիզէն՝ *ժամը 8ին Լիոնի կայարանէն ժամադրութիւն ԺԱՄԸ 7ԻՆ Մեծ ժամացոյցին ներքեւ:*

ԼԻՈՆԷՆ՝ ժամը 17,16ին Փեռաշի կայարանէն: ժամադրութիւն ԺԱՄԸ 16ԻՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ՝ ժամը 12ին Սէն – Շարլ կայարանէն: ժամադրութիւն ԺԱՄԸ 11ԻՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

Արձակուրդի համար, կարելի է մէկ ամսուան համար բաժանորդագրուիլ՝ 12 փրանքի:

Արձակուրդի առթիւ, մեր այն բաժանորդները որոնք կը փափաքին իրենց հասցէն առժամապէս փոխել, պէտք է տեղեկացնեն վարչութեան ԵՐԵՔ օր առաջ, ղրկեն 5 փր. եւ անպայման իրենց ՀԻՆ հասցէն (նախընտրաբար կցել թերթին պանտը):

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»ի

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն Հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Ռէնսի, (Սէն է Ուազ), Հեռ. 927-01-72:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը մինչեւ Օգոստոս 26 րայց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ սովորական գործերու համար:

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱԽԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի սրահը:

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները

1965 – 1966

Կ'ընդունուին բարեկիրթ և ուսումնասէր աշակերտներ 10 – 12 տարեկան: Դիմել՝

Direction du Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél· 963.01.72

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 – 66 *ուսումնական տարեշրջանի արձանագրութիւններու համար դիմել վարժարանի Տեսչութեան*

1966 – 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կանոնաւորապէս պիտի բացուին

ՍԻԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES
ճիւղերով

Հասցէ.—

26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ
Modèle Deposé
Թանկագին ու Մնայուն
Ամենէն Սիրուն Նուէրը



Պարզ ձեւ՝ 200 Ֆ. — Շրջանակով 300 Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝
EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63
Expédition contre-remboursement

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
3?, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

H. PASDERMADJIAN — Histoire de l'Arménie, 2ème édition, revue, 437 pages, avec une carte	30 F.
P. JEAN MECERIAN — Le Génocide du peuple arménien, Beyrouth, 1965	9 F.
MGR. JEAN NASLIAN — Mémoires sur les événements de 1914 à 1928, Vienne, 1955, 2 vol. cartes et planches	60 F.
HAGOP MANANDIAN — Tigran II et Rome, Lisbonne, 1963	15 F.
CH. DER-MELKONIAN — Contes et Légendes de l'Arménie	5 F.
DAVID DE SASSOUN — Trad. par le Prof. Feydit	22 F.
TERENIG DEMIRDJIAN — Vartananc	15 F.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ — Կեանքի ուղիներով, Դ. *հատոր*, 1965, *լաթակազմ*	15 Ֆ.
ԱՐՇԱԻԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ — Կտակն էր նահատակներուն, *լաթակազմ*	15 Ֆ.
ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆ — Օրերու հետ, *Պէյրութ*, *լաթակազմ*	20 Ֆ.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAEL Ի ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIERES à VALESCURE (VAR)

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք: Խաղադաշտ եւ լողանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

Մասնակցութիւն	*Մէկ ամիս՝* 400 *փրանք*
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	14 *փրանք*
Երեք շաբաթէն պակաս օրական	15 *փրանք*

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE, 17, Rue Bleue, PARIS (9e)

×

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 15ԻՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — *ծածկոցներ.* —

Tapiflex — Tapisom — Carpette

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60 — C.C.P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0.30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՕԳՈՍՏՈՍ

MERCREDI 4 AOUT 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10373

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — No 10.373

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

—o—

Թրքական հինգ կուսակցութիւններ քա–[...]ն մը ամիսէ ի վեր տենդոտ գործունէ–[...]ութեան լծուած են յառաջիկայ Հոկտեմ–[...]բեր 10ի խորհրդարանական ընտրութեանց [...]ութիւ :

[...]կառավարութիւնը աղատ ձգած է պա–[...]նութեան, որպէսզի ալա թուրքա ձեւով տա–[...]նին ընտրական պայքարը, արդարացնե–[...]լու համար վարչաձեւին «հանրապետա–[...]կան» եւ «ժողովրդավարական» հանգա–[...]մանքը :

[...]Անգարայի Ազգային ժողովը Յուլիս 13ին քուէարկեց օրէնք մը, որուն համա–[...]ձայն ընդդիմադիր գլխաւոր կուսակցու–[...]թեան պետին մասնաւոր ինքնաշարժ մը [...]պիտի յատկացուի եւ պետական արարո–[...]ղութեանց մէջ վարչապետէն ետք անոր [...]տեղ պիտի տրուի :

[...]Անկէ զատ, քաղաքական կուսակցու–[...]թիւնները իրենց ստացած քուէներու թի–[...]ւին համեմատութեամբ կէս միլիոնէն [...]մինչեւ երեքուկէս միլիոն ոսկիի օժան–[...]դակութիւն պիտի ստանան պետութենէն :

[...]Հալքը, որ զօրաւոր ցանցեր ունի երկ–[...]րին մէջ, չարժման մէջ դրած է իր կու–[...]սակցական ամբողջ մեքենան՝ առաւելա–[...]գոյն չափով աթոռներ գրաւելու հեռա–[...]նկարով :

[...]Կուսակցութեան ընդհանուր քարտու–[...]ղար Սուլէյի Պայքամ քաղաքէ քաղաք [...]շրջելով կրակ ու բոց կ'արձակէ Ատալէթի [...]վարիչներուն, մասնաւորաբար նախագահ [...]Սիւլէյման Տէմիրէլի դէմ, որ փոխ–վար–[...]չապետ է :

[...]Հալքի գլխաւոր ամբաստանութիւնն [...]այն է, որ Ատալէթ հոգեւոր ժառանգոր–[...]դն է Դեմոկրատ կուսակցութեան եւ [...]Տէմիրէլ Մէնտէրէսէն աւելի վտանգաւոր [...]է : Ցեղայ նաեւ Ատալէթի վարիչները ժո–[...]ղովուրդը խաբելու համար ամէն նենգ [...]միջոցներու կը դիմեն . անոր կրօնական [...]զգացումները շահագործելով «իսլամա–[...]կան պետութեան» մը անունով կը խօ–[...]սին : Հալքը կ'ամբաստանէ իբրեւ հա–[...]կահամայնավար :

[...]Միւս կողմէ համայնավար գործակալ–[...]ներ խլրդային աշխատանքի լծուած քա–[...]րոզչութիւններ կը կատարեն բանուորա–[...]կան շրջաններու մէջ : Թիւրք Իշճի [...]Փարթիսին (Բանուորական կուսակցու–[...]թիւն) օրէ օր կը զօրանայ, վտանգաւոր [...]դառնալու աստիճան :

[...]Վերջերս, Ատանայի Հարուներէ գա–[...]ւառակին մէջ երկու հազար գիւղացիներ [...]գրաւեցին պետական վարժարանին պատ–[...]կանող հող մը եւ չուզեցին յանձնել զայն [...]ոստիկան–զինուորներուն, որոնք կը [...]փորձէին զէնքի ուժով արտաքսել զիրենք : [...]Կռիւներու ընթացքին երկու ոստիկան–[...]զինուորներ սպաննուեցան :

[...]Այս դէպքը ցոյց կուտայ, որ համայ–[...]նավարները կը շահագործեն անհող գիւ–[...]ղացիներն ու անգործ բանուորները՝ կա–[...]ռավարութեան դէմ ըմբոստութեան մղե–[...]լով զանոնք :

[...]Անցեալները Զոնկուլտաքի ածխահան–[...]քերու բանուորները գանգուածային գոր–[...]ծադուլի դիմած էին եւ օրերով դիմա–[...]դրած իրենց դէմ ղրկուած զինուորական [...]ուժերուն :

[...]Իզմիթի քլորի եւ ալքոլի գործարանին [...]բանուորները շաբաթներով գործադուլ [...]ըրին եւ ընդհարումներ ունեցան ոստի–[...]կաններուն հետ :

[...]Ներքին նախարար Աքտաղան Բրրչէ–[...]հիրի մէջ ճառ մը խօսելով կ'ըսէր վեր–[...]ջերս թէ ծայրայեղ ձախ հոսանքը այսօր–[...]ուան համար վտանգ մը չի ներկայացներ [...]երկրին մէջ : Սակայն ժողովուրդ եւ կա–

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԷՀՐԱՆ.— Տարաժէ մը ի վեր Պարս–կաստանի արեւելքը համակուած է քոլէ–րայով : Համաճարակը ծայր տուաւ Ռու–սանէն — Քիրմանի մօտ գիւղ մը — եւ տարածուեցաւ մինչեւ Կասպից ափ ու Թուրքեստանի սահմանները : Մինչեւ օրս կը թուեն տասը հազար պարագաներ, ո–րոնց մէջ հարիւրէ աւելի մեռելներ : Մէշէտի եւ Գորկանի մեծ կեդրոնները անդամալուծուած են եւ զպրոցները փա–կուած հիւանդանոցի :

ԱԹԷՆՔ.— Երկուշաբթի իրիկուն գու–մարուեցաւ Խորհրդարանի բացառիկ նիստը, որուն ներկայ եղան նաեւ փա–փանդրէուի համախոհները : Այնքան ըս–պասուած այս նիստը վերջ գտաւ ոտքի–կանութեան միջամտութեամբ : Այն կար–ծիքը կը տիրէ թէ Նովասի կառավարու–թիւնը պիտի չկրենայ վստահութիւն ա–պահովել : Այդ պարագային, ժողովրդ–ղավար սկզբունքներուն համեմատ, թա–գաւորը հարկ է կրկին Փափանդրէուի վստահի դահլիճին կազմութիւնը, որ սակայն լարուած այս մթնոլորտին մէջ հաւանական չի թուիր : Տաղնապը կը շարունակուի :

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆ.— Երկուշաբթի իրի–կուն, մամլոյ ասուլիսի մը ընթացքին Տին Ռըսք յայտարարած է, թէ Միացեալ Նահանգները պատրաստ են պաշտպանե–լու ՄԱԿի նախաձեռնութիւնը՝ Վիէթնամի տագնապին լուծման առընչութեամբ : Տին Ռըսք, պատասխանելով այլ հար–ցումներու, ըսած է, թէ Միացեալ Նա–հանգները տակաւին ոչ մէկ երաշխիք ստացան, թէ Հանոյ ու Փեքին կը փափա–քին Վիէթնամի շուրջ բանակցելու : Կրնա–յինք դադրեցնել Հարաւային Վիէթնամի ռմբակոծումները՝ եթէ երբեք որեւէ վստահութիւն ունենայինք որ կրնային խաղաղ լուծումի մը առաջնորդել : Այդ փորձը կատարեցինք արդէն, բայց առանց արդիւնքի :

ԱՆԳԱՐԱ.— 516ի դէմ 698 ձայնով Թուրքիոյ Ազգայնական Հանրապետական կուսակցութեան նախագահ ընտրուեցաւ նախկին գնդապետ Ալփասլան Թուրքէշ : 1960ի Նոյեմբերի յեղաշրջումը ղեկավա–րող Ազգ. Միութեան կոմիտէէն հեռաց–ուած էր Թուրքէշ՝ իր 13 համախոհ ըն–կերներով : Կ'ենթադրուի, թէ ղեկավա–րութեան այս փոփոխութիւնը արդիւնք է կուսակցութեան քաղաքական ուղեգծի որոշ փոփոխութիւններուն :

— Ամերիկեան չարաթաթերթի մը թղթակիցին հետ տեսակցութեան մը ըն–թացքին, Ջանկ Քայ Չէք ըսած է, թէ Միացեալ Նահանգները հարկ է քանդեն համայնավար Չինաստանի հիւլէական հաստատութիւնները : «Մենք Ասիացինե–րըս, կ'աւելցնէ, համոզուած ենք թէ բա–ցարձակապէս անխուսափ է Փեքինի վարչա–կարգը : Եթէ երբեք յառաջիկայ տարի–ներուն կարենայ արտադրել հիւլէական ռումբերու սահմանափակ թիւ մը, ընա–ւ պիտի չտատամսի գործածելու զանոնք իր դրացի հակահամայնավար երկիրներուն դէմ :

ռավարութիւն պէտք չէ անփոյթ նային, այլ միացեալ ճակատ կազմելով ճզմեն գլուխը օձին, երբ դեռ փոքր է անիկա :

Եւ սակայն այդ նպատակին հասնելու համար նախ պէտք է կշտացնել անօթի բանուորն ու գիւղացին :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Օրէ Օրին

ԱՆՈՆՔ ԽԱՂ ՈՒ ՏՕՏԻԿ, ՄԵ՞ՆՔ

—o—

Անգլիացին Անգլիացիին կը հանդիպի առտուն, 8.14ի շոգեկառքին մէջ.

— Բարի լոյս... ի՛նչ աղուոր օդ է ... Երանի՛ տեւէ ...

— Այո՛, շա՜տ աղուոր... Երէկուան խաղին արդիւնքը իմացա՞ր ...

– Այո՛, Արսընըլը 4, էսթըն Վիլան 2.. Դասերնին առին ...

×

Ամերիկացին Ամերիկացիին կը հանդի–պի առտուն, դրամատան մուքին առջեւ..

— Բարի՛ լոյս... Կարծեմ անձրեւ պի–տի գայ .

— Անանկ կ'երեւայ... Երկինքը քիթը կախեր է... Մեր խումբը ծեծը կերաւ ... Վեցի դէմ՝ երեք ... Ամօթ իրենց ...

×

Ֆրանսացին Ֆրանսացիին կը հանդիպի *պիսթրօ*, առտուն կանուխ .

— Պոնժուռ, էթիէն... Նայէ սա աղ–ջիկը ի՛նչ սիրուն տոտիկներ ունի ...

— Դէմքն ալ շատ անուշիկ է ...

— Հապա մազե՞րը ...

×

Հայը Հայուն կը հանդիպի ճամբան .

— Բարի լոյս... Ի՞նչ կայ, ի՞նչ չկայ ... Ես վիէթնամի խնդիրը բարդացաւ... Աղէկ չեմ տեսներ կոր... Աստուած վեր–ջը բարին ընէ ...

— Ամէ՛ն... Տը Կոլի ճառի՞ն ինչ ըսիր ... Մարդը քաջ է, ի՛նչ կ'ուզեն թող ը–սեն... Սեւին՝ սեւ, ճերմակին՝ ճերմակ կ'ըսէ, ես ատանկ մարդը կը սիրեմ ...

— Ե՛ս ալ... Յունաստանի տակնուվը–րայութեան խելքդ հասած ունի՞ ... Վա–խը ներսս առած է, ըսեմ քեզի... Ասոր մէջ Մոսկուփին մատը կայ, չէ՞ս կար–ծեր ...

— Ինծի ալ անանկ կուգայ, բայց, ա–սոր հետ մէկտեղ, չեմ կարծեր... թէեւ չըլլալիք ալ բան չէ ... Նայինք Ինտոնե–զիան ի՛նչ պիտի ըլլայ ... Մարդը գլուխ առաւ գնաց՝ Միացեալ Ազգերէն ...

— Ըլլել երբալո՞վ ինչ կ'ըլլայ ... Նո–րէն ետ պիտի գայ, ե՛ս քեզի ըսեմ ... Դուն Ինտոնեզիային մասին կը մտածես, հապա Չինաստա՞նը ... Աղբար, 700 մի–լիոնի հասեր են ... Ես կը վախնամ ատ ժողովուրդէն ...

— Մի՛ վախնար... Անգլիան, Ամերի–կան առիւծի պէս կեցեր են ...

— 1919ին ալ առիւծի պէս կեցած էին, բայց նայէ Քեմալը ինտո՛ր խաղի բերաւ ... Ըլլալի՛ք բան չէ, աղբար... Մարդը, գիշերանց, Տոլմա Պաղչէի առջեւէն շոգե–նաւը կ'առնէ Սամսոն կ'երթայ, Անգլիա–ցիին զինուորը հոն կեցած է, չի տեսներ :

— Ատոր պատճառը գիտե՞ս, չենէ պա–րապ պարապ կը ջարդես... Ե՛ս քեզի ը–սեմ... Ադ գիշերը, Բերայի մէջ, մեծ խրախճանք կար, մինչեւ ուշ ատեն ... Անանկ որ չկրցան ժամանակին լուր առ–նել ...

— Ամօ՛թ իրենց, չի վայլեր... Ես Գերմանիան ալ որչա՜փ յառաջ գնաց ... Անցածները, լրագիրը գրեր է որ անչափ դրամ շահեր է եղեր 1945էն ասդին որ եկեր է ասոր անոր փոխ դրամ կուտայ կոր... Խօսքը մէջերնիս, մեր վարչապե–տը ինչ կ'ուզէ թող ըսէ, ես Գերմանին կը կը հաւնիմ... Միշտ հաւնած եմ ...

— Ես ալ կը հաւնիմ... Մենակ թէ քա–ղաքականութեան մէջ բանի չի գար ... ժամանակին, Պիզմարքը եղաւ ըսաւ որ «ամբողջ Հայ ազգը Փոմերանեացի զին–ուորի մը ոսկորներուն հետ չեմ փոխեր» :

— Սխալ ես, ես պատմութիւնը կար–դացեր եմ, մարդը ատանկ բա՛ն ըսած չէ :

— Է՛, աղէկ, ատանկ բան ըսած թող չըլլայ, խնդիրը ան է որ ատոր պէս բան մը ըսած է, ի՛նչ որ՝ չի վայլեր ... Վեր–ջէն ալ Վիլհելմը թագաւոր եղեր է... շնորհիքով մարդ եղած ըլլար, կրնար Հա–յուն ջարդը կեցնել ... Մա՛րդ Աստուծոյ, որմէ՞ կը վախնաս ... Քովդ կանչէ ատ Թալէաթ, Էնվէր բսուածները... Ականջ–նուն քաշէ եւ ջարդին առաջքը ա՛ռ ... չէ՛, չըրաւ ...

— Հաշիւ մը ունենալու էր ...

— Այո՛, գիտեմ... Մարդը չուզեց որ մէջտեղուանքը Հայ մնար... Միտքը ծուռ էր... Եկուր տես որ վերը Աստ–ուած կայ եղեր ... 1918ին գահէն վար ինկաւ ...

— Ի՛նչ օգուտ, մենք իրմէ երեք տա–րի առաջ վար, գետին, ինկած էինք ...

— Շիտակ ես... Բայց ինտոր որ ըսի, նորէն Գերմանին խելքը գլուխը չեկաւ... Ան անգամ ալ եղաւ Հիթլերը գործ գլուխ դրաւ... Առջի մէկ օրէն, ադ մարդը քիմքիս չդպաւ... Գազանի կը նմանէր... Մեր բնտանիքին ըսի... «Մա՛րդ, իրա–ւունք ունիս» ըսաւ... Աղբար եղաւ Հրեաներուն ետեւէն ինկաւ ... Մարդ Աստուծոյ, ի՞նչ կ'ուզես Հրեայէն ... Աշ–խատող ժողովուրդ է... Բայց, ինտոր որ ըսի, վերը իրա՛ւ Աստուած կայ եղեր ... Հիթլերը գնաց, Հրեան մնաց ...

— Շատ աղէկ եղաւ... Քուպա՞ն ինչ պիտի ըլլայ, քու խելքովդ ...

— Ատ տղան ալ չեմ սիրեր ... Ատ Քասթրօ է, ի՛նչ է... Աղդին անդին գործ կը պռնէ... Բայց, անոր ալ վերջը պի–տի բերեն ... Դուն Ամերիկա կ'ըսես կ'անցնի՞ս... Գիտե՞ս ի՛նչ ուժ ունի ...

— Ուրկէ՛ պիտի գիտնամ ...

— Հարկաւ չես գիտեր... Ես ըսելիքս մարդու չըսես ... Մարտիկ աղային փե–սան կը ճանչնա՞ս ...

— Սա՛նկ մը ...

— Հիմա լա՛ւ մտիկ ըրէ... Մինակ դուն գիտցիր... Կնկանդ անգամ բան չը–սես ...

— Մարդ խենթ ըլլալու է որ եղէ կնիկ բուսած արարածին գաղտնիք տայ ...

— Անանկ է... Մարտիկ աղային փե–սան գաղտնի գործերու մէջ է... Անանկ գործ մը որ ատ նոր ռումբերուն հետ կապ ունի ... Անցածները, մեր Տէրտէ–րին ըսեր է որ Ամերիկան անանկ զէնք մը շիներ է եղեր որ մէկ անգամ քաշէ, սա երկրագունդը, եղածին պէս, օդը պիտի ելլէ եղեր... Տէրտէրն ալ ինծի ըսաւ ... Անանկ որ ... Բերնէդ չփախցնես ...

— Աստուած ձայնդ լսէ... Նայինք Ալժերիա՛ն ինչ պիտի ընեն ...

— Անոր ետեւէն ալ Ֆորմոզան կայ ...

— Տոմենիքան չմոռնաս ...

— Պորսային հե՞տ ինտոր ես ...

— Փա՛ռք Աստուծոյ, աս տարի բա–ւական շինեցի ... «Երկաթուղի»ները ի–ջան ...

— «Բարիւղ»ը ելաւ...

— «Պողպատ»ը եղածին պէս կեցած է ... Տախտեմ, կ'ըսեմ, ձեռքս վրայ չ'եր–թար ...

— «Օրօ»ները գլուխնին առեր քա–լեր են ...

— Խելք հասնելիք բան չէ ... Ինչ որ է, նորէն հանդիպինք ... իրիկուն մը եկէք եկէք ...

— Կուգանք, մինակ թէ աս վիէթնամը մեր գլխուն փորձանք մը պիտի բանայ..

— Երկրորդ Քորէա մը... Քասթրօն ալ երես առաւ հա՛... Է՛հ, մնաս բարով :

– Երթա՛ս բարով... Ինտոնեզիայէն նոր լուր մը կա՞յ նայինք սա թերթին մէջ ...

ԽԻՐՈՊԱՅԻ

ԵՐԿՈՒ ՀՍԿԱՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԿԵՑՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՔ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԽՄԲԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Աշխարհը, առ հասարակ, կը բաժնուի երեք քաղաքական խմբակցութիւններու՝ արեւմտեան, արեւելեան եւ չէզոք: Արեւմտեանը, գործնականօրէն, իբրեւ կորիզ ունի Միացեալ Նահանգները, որուն անհատնում հարստութիւնը գայն ոտքի կը պահէ: Արեւելեանը կը բաղկանայ Խորհ. Միութենէն, Համայնավար Չինաստանէն եւ անոնց արբանեակներէն: Իսկ չէզոքը՝ կը հաշուէ այն երկիրները, որոնք պաշտօնապէս յարած չեն վերոյիշեալ խմբակցութիւններէն եւ ոչ մէկուն. «պաշտօնապէս» կ'ըսենք, որովհետեւ այդ չէզոք երկիրներէն ոմանք իրապէս մաս կը կազմեն Արեւելեան զանգուածին:

Ազդեցութեան տեսակէտէն, սակայն, աշխարհը կը բաժնուի միայն երկու խումբերու, արեւմտեան եւ արեւելեան: Ստուգիւ, «չէզոք» կոչուած երկիրները որեւէ կշիռք չեն ներկայացներ զինուորական եւ տնտեսական տեսակէտներէն: Անոնք, հարկատու են վերոյիշեալ երկու խմբակցութիւններուն:

Ուրիշ խօսքով, խաղաղութիւնը եւ պատերազմը կախում ունին առաջին երկու խմբակցութիւններէն, եւ յատկապէս անոնց առհիւրաներէն՝ Միացեալ Նահանգներէն եւ Խորհ. Միութենէն:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ ԵՒ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

Խորհ. Միութեան եւ Միացեալ Նահանգներու փոխ-յարաբերութիւնները տարօրինակ ընթացք մը ունեցած են վերջին 30 տարիներու ընթացքին:.

Երեսուն տարի առաջ, Միացեալ Նահանգները տակաւին կը մերժէին ճանչնալ Լենինի հիմնած հսկայ Համայնավարական Տէրութիւնը: Եւ ահա, Հիթլերի Գերմանիան, երկուքին միանգամայն սպառնալով, զանոնք կը դարձնէ սերտ դաշնակիցներ. այնուհետեւ, ամերիկեան օդանաւերը, նաւերը, հրասայլերը հազարներով կը բռնեն Խորհ. Միութեան ճամբան եւ կարելի կը դարձնեն սոր յաղթանակը, արեւելեան ճակատին վրայ:

1945ը կը թուի բանալ յոյսի եւ լոյսի ապագայ մը, չարչարուած մարդկութեան համար: Ննջեցեալ Ազգերու Միութեան տեղ, յարութիւն կ'առնէ աւելի մեծ Միջազգային Ընկերութիւն՝ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը: Արդեօք անոր ապագան պիտի ըլլա՞յ աւելի փայլուն: Դժբախտաբար, սկիզբէն կ'երեւին ժխտական ազդանշանները:

Նորածին ՄԱԿին մէջ, դէմ դիմաց, իբրեւ մրցորդներ կ'երեւին երկու հսկաներ, Գեր-Պետութիւններ՝. Խորհ. Միութիւնը եւ Միացեալ Նահանգները: Անոնք չեն հանդուրժեր ըլլալ առաւել կամ նուազ չափով հանդխատեսներ, միւս միջակ եւ փոքր պետութիւններու նման:

Խորհ. Միութիւնը ունի իր սեփական պատճառները. ան երբեք չէ հրաժարած Լենինեան գաղափարէն՝ յառաջացնելու համաշխարհային յեղափոխութիւնը: Անոր դաշնակցութիւնը՝ Արեւմուտքի հետ, Հիթլերի օրերուն, լոկ ռազմագիտական քայլ մըն էր:

Գալով Միացեալ Նահանգներուն, իր անսահման հարստութենէն եւ զօրութենէն գինովցած, ինքզինքը կը նկատէր Արեւմուտքի անվիճելի Առաջնորդը եւ պարտք կը զգար զսպելու Կրեմլինի աշխարհակալ ձգտումները:

Ուստի, բախումը անխուսափելի էր: Շուտով, մրցակցութիւնը վերածուեցաւ թշնամութեան, պաղ պատերազմի, ջիղերու պատերազմի: Ուրիշ խօսքով՝ վտանգաւոր խաղի կրակի հետ, որ այլեւս կրնար յառաջանալ հիւլէական ռումբերէն, իր աներեւակայելի քանդիչ ուժով:

ՍԱՐՍԱՓԻ ՀԱՒԱՍԱՐԱԿՇՌՈՒԹԻՒՆԸ

Ուրիշ ժամանակներու մէջ, երկու հըսկաներու մրցակցութիւնը վերջացած կ'ըլլար արդէն տաք պատերազմով, սակայն, հիւլէական ռումբերը ստեղծած էին սարսափի հաւասարակշռութիւն մը: Ինչո՞ւ պատերազմիլ, քանի որ պատերազմը պիտի վերջանայ երկու հսկաներու եւ աշխարհի կործանումով:

Սարսափի այս հաւասարակշռութիւնը մղեց միտքերը իրարու հետ չփում հաստատելու, արգիլելու համար հիւլէական պատերազմ մը:

Երկու հսկաներու մեծագոյն մտահոգութիւններէն մէկն էր արկածով պատերազմի մը ծագումը: Խելագար օդանաւորդ մը կրնար հիւլէական պատերազմի առաջնորդել մարդկութիւնը. նման աղէտը կարելիութիւն մը արգիլելու համար, Մեծերը, անմահանուն Նախագահ Քեննետիի նախաձեռնութեամբ հաստատեցին Կարմիր Հեռաձայնային Գիծը. «կարմիր», որովհետեւ պիտի մտանըրչէր վտանգը, որմէ հարկ էր խուսափիլ, պատերազմը արգիլելու համար:

ԴԺՈՒԱՐ ՄԵՐՁԵՑՈՒՄԸ

Երկու հսկաները եւ անոնց գլխաւորած ճակատները իրարմէ շատ կը տարբերին այլազան մարզերու մէջ: Անոնք կը հետապնդեն հակոտնեայ նպատակներ, բոլորովին ներհակ միջոցներով:

Միացեալ Նահանգները կ'ուզեն ապահովել մարդկային անհատին ազատութիւնը բոլոր մարզերուն մէջ, մինչ Ռուսերը բռնի ուժով կ'ուզեն մարդիկը մղել կերտելու իրենց երազած ընկերվարական անիրագործելի կարգուսարքը:

Առաջինները «ազատութիւն եւ բարօրութիւն» կը գոչեն, իսկ երկրորդները՝ «յեղափոխութիւն եւ կործանում նախկին վարչակարգերու, անոնց աճիւններուն վրայ կանգնելու համար Ընկերվարութիւնը»:

Երկու ճակատները վճռած են ո՛չ մէկ գիջում ընել մէկը միւսին, ընդհակառակն, Ռուսերը կ'աշխատին ամէնուրեք ակնելու ազատ ազգերու անկախութիւնը: Շատ մը տեղեր կրակը կը բռնկի, Քարէա, Քոնկօ, Վիէթնամ: Միացեալ Նահանգները ամէնուրեք ներկայ են իրենց ամեհի ուժով: Վտանգը մեծ է՝ պայքարին ընդհանրացման:

Եւ ահա հոս է որ, սարսափի հաւասարակշռութիւնը կը ստիպէ հսկաները լեզու մը գտնելու, բախումները սահմանափակելու համար:

Այս տեսակէտէն, գարմանալի կերպով յատկանշական է, որ Մեծերու սրաշ արտաքին բարեկամութիւն մը գոյացաւ ճիշդ մեծագոյն վտանգի պարագային, Քուպայի տագնապին ընթացքին: Երբ Քեննետի սպառնաց յարձակիլ, բնաջընջելու համար Քուպա հաստատուած խորհրդային հիւլէարձակ հրթիռները եւ ի հարկին խոյանալ անոնց ազբիւրին՝ Խորհ. Միութեան վրայ, այն ատեն է որ նախկին վարչապետ Խրուշչեւ կակղացաւ եւ հաշտութեան ձեռք երկարեց երիտասարդ եւ եռուն նախագահին:

ՄԵՐՁԵՑՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Հոս, կարելի է փնտռել պատճառները, որոնք կարելի դարձուցին այս մերձեցումը, երկու հսկաներու միջեւ:

Տեսանք մեծագոյն պատճառը, այսինքն՝ սարսափի հաւասարակշռութիւնը, որ անկարելի կը դարձնէ որեւէ պատերազմ, որ չվերջանայ երկու կողմերու կործանումով:

Ամերիկացիներու կողմէ, մերձեցումը, Խորհ. Միութեան հետ, միջոց կը նկատուի զօրացնելու ազատական շարժումը, անկէ ներս: Ամերիկացիք կը հաւատան, որ համայնավարութիւնը անփոփոխ չէ, եւ մերձեցումը կրնայ գայն տկարացնել եւ միանգամայն աւելի անկախ դարձնել Խորհ. Միութեան արբանեակ երկիրները: Պէտք է ըսել, որ Ամերիկացիք միշտ այս գիծէն չեն հեռացած, եւ նման բան աներեւակայելի էր Ճոն Ֆոսթըր Տըլըսի ժամանակ: Ս. Եկեղեցին, իր կողմէն, քաջալերած է շփումը, արգիլելու համար համաշխարհային պատերազմ մը:

Գալով Ռուսերուն, անոնք առաւել չափով հակառակած են խաղաղ համակեցութեան, Ստալինի ժամանակ: Սակայն, հիմա, կան հզօր ազդակներ, որոնք զանոնք կը մղեն այդ ուղղութեամբ:

Առաջին ազդակ. ներքին պահանջ. այսօրուան խորհրդային քաղաքացին այլեւս կը ճանչնայ արտաքին աշխարհը եւ Արեւմուտքի գերակայութիւնը տնտեսական եւ այլ մարզերու մէջ. այլեւս շփումը անհրաժեշտ կը նկատուի եւ կը հաստատուին մշակութային եւ այլ կապեր: Այսօրուան խորհրդային մարդը աւելի ազատօրէն կ'արտայայտուի, քան թէ Ստալինի ատենուան սարսափահար քաղաքացին:

Երկրորդ ազդակ. Միացեալ Նահանգներու եւ Արեւմուտքի զինուորական անպարտելիութիւնը: Թէ Ռուսիա կը խուսափի պատերազմէ, այդ ակնրախ եղաւ յատկապէս Քուպայի տագնապին ընթացքին:

Երրորդ ազդակ. Խորհ. Միութեան տնտեսական տկարութիւնը: Զանազան քաղաքական, վարչական, տնտեսական եւ նոյնիսկ կլիմայական պատճառներ տկարացուցած են այդ տնտեսութիւնը, եւ պատահեցաւ անլուր բան մը. աշխարհի ցորենի գլխաւոր շտեմարանը եղող Խորհ. Միութիւնը 10 միլիոն թոն ցորենէ աւելի ներածեց Արեւմուտքէն, միայն անցեալ տարի:

Չորրորդ ազդակ. Համայնավար Չինաստանի յարաճուն զօրութիւնը: Չինաստան, բոլորովին անկախ դարձած Խորհ. Միութենէն, այժմ դառնալու վրայ է հասարակաց մահացու վտանգ մը Ամերիկայի եւ Ռուսիոյ համար: Այս երկուքին մերձեցումը, բնականաբար, պիտի զսպէ Դեղին Վիշապին սաղմական մոլուցքը:

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՎԵՐԱՊԱՀԷ ԱՊԱԳԱՆ

Մի քանի տարիներ առաջ, ռուս-ամերիկեան մերձեցում մը անկարելի կը թուէր. բայց այսօր, այդ մերձեցումը փրկարար միջոցառում մը կը նկատուի, որով երկու հսկաները կ'արգիլեն համաշխարհային պատերազմի մը բռնկումը:

Բայց, ի՞նչ կը վերապահէ ապագան. այդ անստոյգ է:

Անհաւանական չէ, որ եթէ համայնավար Չինաստան, զօրանալով հանդերձ, շարունակէ ակռաները ցուցնել, Ամերիկա եւ Խորհ. Միութիւն միացեալ ճակատ մը կազմեն անոր դէմ, որքան որ այդ գըժուար ըմբռնելի թուի:

Նոյնը, եւ աւելի անհաւատալին չպատահեցա՞ւ միթէ, երբ ազատական Ռուզվէլթ եւ բռնապետ Ստալին միացան, զըսպելու համար Հիթլերի աշխարհակալական ձգտումները:

Պատմութիւնը լի է նման երեւութական հակասութիւններով:

ՎԱՐԴԱՆ Վ. ԹԷՔԷՅԵԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԳԻՐՔ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՈՎ (*)

ՊԵՐԼԻՆ (Յառաջ).— Վիեննայի Մխիթարեան Ուխտի միաբան Տօքթ. Վաչէ Ինգլիզեան աշխատասիրած է գերմաներէն Հայոց գրականութեան գիրք մը, որ ամփոփ կերպով կուտայ հին եւ նոր գրականութեան մասին անհրաժեշտ տեղեկութիւններ:

Այս գիրքը մեծ պակաս մը կը լրացնէ միջազգային հայագիտութեան մէջ, բայց մանաւանդ գերմանագէտներու համար: Մինչեւ հիմա ծանօթ էր՝ իբր հին հայ գրականութեան նուիրուած գործը Քարլ Ֆրետերիք Նոյմանի (**), որ 1836ին տպուած է: Ժամանակի ընթացքին եղած են մասնակի հրատարակութիւններ, եւ

ԿՈՏՐԱԾ ՔԻԹՈՎ ՄԱՐԴԸ

ԿԱՄ

«ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒ ԱՍՊԵՏԸ»

Վերադարձանք Պ. Վէկսթէֆին քով:

— Շատ կը ցաւինք, մոլտացի:

Ծօրճ Թարլիյոն հսկայ մարդ մըն է. մարդիկ կան, որ զինքը զեղեցիկ կը նկատէին, բայց այս վայրկեանիս զինքը դիտելնուն անմիջապէս պիտի փոխէին իրենց գաղափարը:

Պ. Վէկսթէֆ ինքնիրեն կը մոլտար հիմա:

— Երկու տարի առաջ երբ զինքը տունէն վռնտեցի, երդում ըրաւ որ օր մը պիտի գողնայ հաւաքածոս: Վստահ էի որ իր երդումը պիտի պահէր. գիտեմ որ ի՛նչ սատանայ է: Ապահով էր թէ՝ ինչ որ ալ պատահէր իմ տղաս պիտի չյանձնէի դատարան իբր գող...: Ա՛խ, իմ հռոմայական դրամներու հաւաքածոս:

Ու Պ. Վէկսթէֆ սկսաւ լալ:

Մենք իրեն բացատրեցինք մեր կացութիւնը: Համառօտ կերպով բոլոր անցած դարձածը պատմեցինք: Մատնանշեցինք թէ՝ եթէ իր տղան իսկապէս Հայ մը ըլլար ու ինք Ահմէտ Իզզէթ փաշան՝ մենք անպայմանօրէն իր կեանքը ազատած պիտի ըլլայինք:

Կարծես թէ մեր խօսվանքէն սփոփանք կը զգար:

— Ա՛հ, շատ աչքը բաց տղայ մըն է Մայքըլը, հառաչեց Պ. Վէկսթէֆ: Միշտ կը դիտէ շուրջը ապուշներ գտնելու համար: Հիմա կը հասկնամ թէ դուք, պարոններ, իրաւէն ցաւագարներ էք: Ես իբր իր հայրը կրնամ վստահեցնել ձեզ, թէ անիկա Հայ մը չէ, ոչ ալ սաչափ մօտ գտնուած է Հայաստանի: Ան ինքզինքը կը գոչէ փողոցներու ասպետ, ու երբ իր հին խաղերուն եռեւէն է, ինքզինքը Հայ կը կոչէ ու այս ծպտումը կը կայանայ միմիայն Հայ եմ ըսելուն մէջ: Կ'ըսէ որ այս միջոցը շատ լաւ է ապուշներուն համար, այն պատճառով որ ոչ ոք Հայ եմ պիտի ըսէր եթէ չէր: Տարաթ մըն է որ վերադարձած եմ Ամերիկայէն: Լոնտրա գալէս ի վեր ամէն տեղ գիս փնտռած ըլլալու է: Թերեւս գիս այս գիշեր թատրոնը տեսաւ, եւ տունս պիտի մտնէր կողոպտելու համար, երբ դուք, երկու ապուշներ իր դէմը ելաք: Բայց իսկապէս գէշ տղայ մը չէ. ան ալ իր համոզումները ունի. մանաւանդ ցաւագարները անդիմադրելի հմայք մը կը գործեն իր վրայ: Առէք ձեր պարագան, օրինակի համար: Ես տարակոյս չունիմ, որ հաւաքածոս պիտի վերադարձնէ ինծի չէքի մը փոխարէն, բայց անշուշտ անիկա չէքին մեծութենէն կախում ունի: Կը տեսնեմ որ, պարոններ, դուք ջերմապէս կը փափաքիք իմ տունս բռնութեամբ մտնելնուդ ու անձիս հետ վայրագութեամբ վարուելնուդ համար ձեր զղջումը յայտնելու, ու կ'ուզէք այդ չէքը նուիրել: Շնորհակալ եմ, թերեւս ասիկա նուազագոյն բանն է որ կրնաք ընել, միմիայն խնդիրը գոցելու սիրոյն համար ու ոստիկանական դատարաններու մէջ անհարկի հարցաքննութիւններու չենթարկուելու համար:

Ես քրքիջ մը արձակեցի: Պարզապէս չէի կրնար զսպել ինքզինքս:

— Այս ամէնը աղէկ, ըսաւ Թարլիյոն, բայց ի՞նչ պիտի ըլլայ օթօս:

— Ի՞նչ եղաւ օթոյիդ, հարցուց Պ. Վէկսթէֆ, անուշութեամբ:

— Բան մը չէ եղած, մինակ թէ՝ այս պահուս թերեւս Տովըրի ճամբուն վրայ կը սուրայ...

— Ա՛հ, ըսաւ Պ. Վէկսթէֆ: Հասկցա՛յ: Օթօները մեծ հմայք մը ունին Մայքըլին համար: Հասկցայ: Կը ցաւիմ: Ազնո՞ւ օթօ մըն էր:

— Մեղք, ըսաւ Պ. Վէկսթէֆ: Մեծ մեղք: Կարելի է վերադարձնէ: Անշուշտ դուք զինքը չէք կրնար ստիպել, ինչու որ ձեր կացութեան մէջ դժուար պիտի ըլլար ոստիկանութեան դիմելը: Բայց կարելի է իր յօժար կամքովը վերադարձնէ: Մայքըլը գէշ տղայ չէ, իրաւ որ: Անշուշտ ինծի հետ հաղորդակցութեան մէջ պիտի մտնէ հասկնալու համար, թէ ի՛նչ կուտամ հաւաքածոյիս փոխարէն: Այն ատեն իրեն կուտամ չէքը, զոր դուք ինծի պիտի հաճիք յանձնել: Թերեւս այն ատեն կակուղնայ ձեր օթոյին մասին: Բնականաբար պիտի ընդունի չէքը որուն գումարը պէտք է համապատասխանէ ձեր օթոյին արժէքին, ըսենք կէսին: Մայքըլ օթօներու մասնագէտ է: Ասոր համար կը որ ըսի թէ՝ մեղք որ սուղ օթօ մը ունիք: Հիմա սակայն ձեր տունը վերադառնալու համար վարը կրնաք թաքսի մը գտնել: Հոս այնչափ շատ են որ շատ անգամ քունս կը խանգարեն իրենց ձայնովը...

Պատմութեան մնացեալ մասը երբեք հետաքրքրական չէ: Ծօրճ Թարլիյոնի օթօն վերջապէս վերադարձաւ, ու ձըրցաւ կը զգայ որ Պ. Մայքըլ Վէկսթէֆի քիթը արդէն կոտրած է:

ՄԱՅՔԼ ԱՐԼԷՆ

(7 եւ վերջ)

ծանօթագրական յօդուածներ տրուած են պարբերականներու մէջ, բայց ամբողջա–կան հայ գրականութիւնը մինչեւ մեր օրերը ներկայացնող ամփոփ գործ մը չկար: Հայր Ինգլիզեան, ինքը, 1929ին հրատարակած էր նման աշխատասիրու–թիւն մը, 37 էջնոց գրքոյկ մը («Sտա Արմենիշը Շրիֆթում»), որ մեծապէս օգտակարութիւն ունէր գերմանագէտ ու–սումնասիրողներու, բայց իր այս նոր գիրքը աւելի լայն չափերով կը գոհացնէ պրպտողը:

Այստեղ կը գտնենք հարիւր մեծադիր էջերու վրայ (23×15 հ. մ.) հին հայ գրականութիւնը, միջին հայերէն գրա–կանութիւնը եւ արեւելահայ ինչպէս ա–րեւմտահայ աշխարհաբար գրականու–թիւնները: Որոշ բաժանումներ ըստ դա–րերու, եւ կամ գրական դարաշրջաննե–րու, կը դիւրացնեն պրպտումը, այլ մա–նաւանդ 370ի չափ անձնանուններու ցան–կը, համապատասխան էջերու նշումնե–րով, կը լրացնէ արդիական բանասիրա–կան եւ գիտական պայմանները: Իսկ իր տեղին տրուած է հեղինակի անուն, գոր–ծեր, կական նշանակութիւն յիշատակ–ուած գործին, քննական հրատարակու–թիւն, ժամանակ ձեռագրի եւ հրատարա–կութեանց, թարգմանութիւններ՝ եթէ եղած են՝ աշխարհաբար եւ օտար լեզ–ուով, այլ եւ թեր ու դէմ կարծիքներ գործին մասին:

Պէտք է ընդգծել, որ Հայր Ինգլիզեան բծախնդիր ուսումնասիրութեամբ ներ–կայացուցած է հին եւ միջին գրականու–թիւնը նորագոյն վերծանումներով, ըստ քննադատական պրպտումներու արդիւն–քին, որ ծանօթ է բանասէրներու: Բայց հին եւ նոր տեսակէտները միանգամայն բացատրուած ըլլալով, ուսումնասիրող–ներու դիւրութիւն կ՚ընծայուի աւելի խո–րանալու գրագիտական մարզին մէջ: Մի–ջին հայերէնի գրականութեան նշումնե–րուն մէջ կան շատ կարեւոր լրացումներ, որոնք համեմատաբար նոր ժամանակի յայտնութիւններ են օտար լեզուով գրը–ուած հայկ. գրականութեան պատմու–թեան մէջ:

Արդի հայ գրականութեան բաժինները, արեւելահայ թէ արեւմտահայ, առանձ–նակի գլուխներով յայտնաբերուած են, եւ բերուած մինչեւ 1957 թուականին ծա–նօթ հայ նոր գրական սեմին: Աշխարհա–բարի սկզբնաւորութենէն մինչեւ 1915ի գրականութիւնը արժանաւորապէս աշ–խատասիրուած եւ տրուած է ըստ գրքին ուղղութեան: Բայց նորագոյն շրջանի վերաբերմամբ (1918–1958) կ՚առաջար–կէինք կարեւորութեամբ ընդլայնել՝ նը–ման նախորդ էջերուն՝ երբ ցանկալի երկրորդ տպագրութեամբ մը յարգելի հեղինակը նոյն գործը վերհրատարակէ, որուն ձեռնհասութիւնը ունի:

Դեռ պէտք է չեշտենք, որ անձնանուն–ներու եւ գրախորագիրներու հայերէնէ գերմաներէն տառադարձութիւնը կա–տարուած է գաւական ուղղագրութեան հետեւողութեամբ, որ կը նոյնանայ Հա–յաստանի մէջ գործածուած տառադար–ձութեան հետ: Այս կողմէն եւս կը զօրա–նայ գրքին գիտական արժանիքը, անկա–խաբար բազմակողմանի եւ կական առա–ւելութիւններէն, որ ունի, ցարդ արտա–սահմանի մէջ օտար լեզուով հրատարակ–ուած գրքերու վրայ:

Ամէն տեսակէտով յանձնարարելի է այս ուսումնասիրական գիրքը, որ միանգա–մայն հանրագիտարան մըն է Հայոց գրա–կանութեան:

Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

(*) Dr. Pater Vahan Inglisian, « Die Armenische Literatur », E. J. Brill., Kôln 1963, գին՝ 15 զռ. փ.:

Կը ստացուի նաեւ Վիեննայի Մխիթար–եան գրատունէն:

(**) C. F. Neumann, Versuch einer Geschichte der arm. Lit., Leipzig, 1836, 8°, 308 էջ:

ՋԱՀԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՏԷՍԻՆ (Յառաջ). — Հ. Յ. Դաշնակ–ցութեան Տէսինի Կոմիտէի նախաձեռնու–թեամբ եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Դրօ» խումբին, ընկերա–համակրական խնջոյք մը կազմակերպ–ուած էր տօնելու համար Հերոսներու Օրը Խանասորի արշաւանքին 68րդ տարեդար–ձին առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 25 Յուլիս կիրակի կէսօրէ ետք Հ. Յ. Դ. Տան մէջ:

Խանասորը առանդութիւն դարձած է տօնել դաշտահանդէսով: Արդէն այդպէս ալ յայտարարուած էր: Սակայն ինչպէս կ՚ըսէ առածը «տան հաշիւը չյարմարե–ցաւ շուկային»: Եւ կազմակերպիչներու նախատեսութիւնը չիրականացաւ: Բնու–թիւնը քմահաճ ու սպառնացին, հեղեղա–նման անձրեւներով ամէն յոյս ի գերեւ հանեց եւ ի վերջոյ իբրեւ նուազագոյն չարիք հաղձեցաւ դաշտահանդէսը վե–րածուեցաւ... խնջոյքի:

Այսուհանդերձ, խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ ոգեկոչուեցաւ Հերոսներու յիշա–տակը: Միայն Նոր Սերնդականներու ներկայութիւնը ինքնին մխիթարական է: Նոր Սերնդականներ նաեւ Լիոնէն եւ Սէն Շամոնէն:

Հանդէսին բացումը կատարուեցաւ «Կարկուտ տեղաց»ով, որ երգուեցաւ բո–լորին մասնակցութեամբ:

Կազմակերպիչ Յանձնախումբի կողմէ ընկ. Կորիւն Լիւլէճեան Կոմիտէի շնոր–հակալութիւնները յայտնեց ներկանե–րուն: Ապա կարդաց խմբովի պատ–րաստուած ֆրանսերէն գրութիւն մը, ուր իրարու կը յաջորդէին մեր նորագոյն պատմութեան էջերը, հայկական հարցի եւ եւրոպական Սան–Սթեֆանոյէն սկսեալ: Հայկական զարթօնքը, ազատագրութեան պայքարը, Խանասորը, Ջարդերը, յան–գնելու համար Հայաստանի անկախու–թեան:

Գեղարուեստական կոկիկ բաժին մը պատրաստուած էր: Զգացումով արտա–սանեցին Օրիորդներ Ալիս Թաշճեան եւ Արմինէ Կարապետեան: Իսկ Տիկ. Մառի Կարապետեանի մեներգը ունկնդրուեցաւ հաճոյքով:

Ապա խօսք տրուեցաւ օրուան բանախօս ընկ. Գալուստ Պապեանի, որ Մարսէյլէն յատկապէս հրաւիրուած էր: Ընկերը իր երիտասարդական աւիւնով խորիմաստ բանախօսութիւն մը ըրաւ, տարբերաբար վերլուծելով Խանասորի արշաւանքին քա–ղաքական, կուսակցական եւ բարոյական հանգամանքը: Խանասորը կը հանդիսա–նար ազգային պահանջի մը արտայայտու–թեան գործադրումը: Ժողովուրդ մը դարե–րով ճաշակած գերութեան մէջ դառնու–թիւնները, ցոյց կուտար թէ գիտէ զէնք գործածել, արժանի պատիժ տալ ոճրա–գործներու եւ սանձ դնել անոնց արիւնա–լի չահատակութեանց: Նաեւ հոգեկան բաւարարութիւն եւ ապահովութեան զգացում ներշնչել հայ ժողովուրդին: Այդ արշաւանքին մասնակցեցան ժողովուրդին բոլոր խաւերէն անձնազոհ մարտիկներ: Ֆետային, իր ամենահասարակ ներկայա–ցուցիչով, ապացոյցը տուաւ Հային վեհանձնութեան, նկարագրի բարձրու–թեան ու մարդկային զգացումներուն: Խանասորի ոգին կը տիրապետէ դարձեալ Նոր Սերունդի հոգւոյն մէջ: Սերունդ մը որ գիտէ հետեւիլ Քրիստափորներու եւ ազատագրութեան ճամբուն վրայ ինկած հերոսներուն գծած ուղիին:

Բոլորին բաղձանքով սեղանապետ նշա–նակուեցաւ Պ. Նուպար Պօտուրեան, որ յաջողութեամբ վարեց իր պաշտօնը: Ճոխ սեղաններու շուրջ շուտով ստեղծուեցաւ հաղորդական ոգեւորութիւն մը: Սեղա–նապետին ստացած «հեռագիրներուն» շը–նորհիւ մէջտեղ ելան թաքուն ուժեր: Մեներգներն ու խմբերգները իրար յա–ջորդեցին: Կրակոտ Նոր Սերնդական–ներու յեղափոխական երգերը մեզ փո–խադրեցին դէպի մօտաւոր անցեալ: Ա–նոնց խանդավառութիւնը ապացոյց մըն է որ Դաշնակցական ընտանիքը կը պահէ իր անմար եռանդը:

Առաջին առթիւ խօսք տրուեցաւ Պ. Պօղոս Տէր–Պօղոսեանի, որ նախընտրեց մեներգել: Մեներգեցին նաեւ Տիկ. Զե–րունեան եւ Տիկ. Մառի Կարապետեան, որ իր Սայաթ Նովայի երգերով մեծապէս գնահատուեցաւ:

Խօսք տրուեցաւ ընկ. Հայկունի Թաշ–ճեանի, որ իր կարգին փառաբանեց Խա–նասորի հերոսական արշաւանքը, հատ–ուած մըն ալ արտասանելով ազատագրու–թեան երգիչ Ա. Ահարոնեանէ:

Նոր Սերնդական Դաւիթ Սաղաթէլեան յաջող արտասանութիւն մը ըրաւ Զարեն–ցէն: Յաջորդաբար երգեցին ու ծափա–հարուեցան Պ. Պ. Սահակեան՝ Լիոնէն, Աւետիս Իշխանեան եւ Տիկ. Ճիվելեկեան: Ընկ. Գալուստ Պապեան տաղանդով ար–տասանեց Սարմէնի «Հայրենի տուն»ը:

Մեներգեցին նաեւ Պ. Ծ. Ծիպլանեան եւ Տիկ. Ծաղիկ Մանուկեան: Սեղանա–պետը զուարթ մանրավէպ մը պատմեց Խրիմեան Հայրիկէն:

Նոր Սերունդի պարախումբը պարեց երեք շուրջպարեր՝ ելեկտրականացնելով մթնոլորտը: Ընկ. Յովհաննէս Հարէլեան ընդլայնելով հերոս բառին ընդունուած որակումը, հերոս նկատեց նաեւ մտաւո–րականը, կուսակցական գործիչը եւ հայ ժողովուրդը: Ապա յուզումով արտասա–նեց անմահն Սիամանթոյի «Աւ մը մո–խիր»ը:

Յունական «Սիրթաքի» պարը յաջողու–թեամբ պարեցին մեր դպրոցին աշակեր–տուհիներէն Սրբուհի Մանուկեան, Ար–մինէ Կարապետեան եւ Անի Համբար–ձումեան:

Ահա այսպէս վերջ գտաւ Հերոսներու Օրուան տօնակատարութիւնը, անգամ մըն ալ հրահրելով մեր հոգիին անշէջ հաւատքը:

ԳԻՄ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՄԷՆ ԱՐՄԷՆԵԱՆ

«Սով. Հայաստան» Յուլիս 21ի թիւով կը ծանուցանէ մահը վաստակաւոր դե–րասան Արմէն Արմէնեանի:

Ողբացեալ դերասանը ծնած էր Պոլիս 1871ին: Մասնագիտական կրթութիւնը ստացած էր Փարիզի մէջ: Պոլսոյ մէջ տասնեակ տարիներ նուիրուած է հայ բե–մին եւ եղած է խորհրդատու դատախա–բակը Յովհաննէս Զարիֆեանի, Վահրամ Փափազեանի, Արուս Ոսկանեանի եւ ու–րիշներու:

Իր ջանքերով ներկայացուած են բազ–մաթիւ դասական գործեր՝ եւրոպացի հե–ղինակներէ: Շատ յաջող կերպով մարմ–նաւորած է Եակոյի, Ֆրանցի, Եուսուսի եւ Մազիկի դերերը:

1930ի առեններ կը հաստատուի Հա–յաստան եւ, յաջորդաբար, կը կազմա–կերպէ ներկայացումներ Լենինականի, Պաքուի եւ այլ քաղաքներու մէջ: Կը ստանձնէ նաեւ կարեւոր դերեր:

Վաստակաւոր դերասանը եւ բեմադիրը ներկայացումներ տուած ու դերեր ըս–տանձնած է նաեւ Թուրքիոյ, Եգիպտոսի, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ, Հիւս. Կովկա–սի, Ուկրանիոյ եւ Մոսկուայի մէջ:

ԽՈՍՐՈՎԻ ԱՆՏԱՌԸ

Երեւանի մօտերը գտնուող այս անտա–ռը իր ծառատեսակներով, թուփերով, արագահոս գետակներով, լճակներով եւ ընդհանրապէս իր ինքնատիպ բնութեամբ առաջնակարգ տեղ կը գրաւէ հայրենի տեսարժան վայրերուն մէջ:

Այս անտառը հիմնուած է Խոսրով Թա–գաւորի օրով եւ եղած է անոր սիրած որսի եւ պտոյտի վայրը:

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Այրեին դիմադիծը ցաւէն այլանդակ–ուեցաւ. աչքերը արիւնով լեցուեցան, խափշտակեց սեղանին վրայ դրուած սուրը, զոր քիչ առաջ Եւա պատրաստած էր, ու դուրս խոյացաւ ծուխի ու մարդոց խուճապի մէջէն, վեր դէպի բանտի աշտարակը:

Հոն ուրիշ կիներ ալ կային արդէն: Վարը ջուրը, կուպրը ու կապարը կ՚ե–ռացնէին ու կը տանէին վեր զինուորնե–րուն տալու համար:

— Ամէնքը ջուր ալ բերէք, — կը պո–ռային զինուորները, երբ քանի մը վայրկեանի համար դադար մը տեղի կ՚ու–նենար յարձակումի ժամանակ. — Ջո՛ւր, ջո՛ւր:

— Գինետուն գացէք, կիներ, — գոչեց Տոպոյ, — բոլոր տակառները բացէք ու բերէք զինուորներուն:

Կիները լսելով Տոպոյի հրամանը՝ ծա–ծանող շորերով վազեցին գինի բերելու:

Էմէրիք դրագիրը գինուած՝ գինետան առջեւ վեր վար կը քալէր:

Կիները տեսնելով՝ բանալին խօթեց դրան մէջ.

— Անչուշտ սպաներուն համար է, այն–պէս չէ՞, — հարցուց տիկին Քոչիշին:

— Ամէնուն համար, տէր իմ, ամէնուն համար. տխար բերդակալը ըսաւ:

Էմէրիք դրագիր հրեց դուռը.

— Լաւ եռեւն է:

Եւ սաղաւարտին դիմակը վար իջեցնե–լով՝ սուրը մերկացուցած վազեց ինքն ալ բանտի ամրոցի պատուարուն պարիսպին վրայ:

Թուրքերը երթալով միշտ աւելի բազ–մութեամբ կը խուժէին ամրոցին վրայ. մինչեւ իսկ վեր ելան ու կատաղի կռիւ մը սկսան զինուորներուն հետ: Տոպոյ մէկու մը կոկորդէն բռնեց. ան հսկայ մըն էր, ոսկորները միայն քունթալ մը կը կշռէին, ու փորձեց եռ հրել. Թուրքը սակայն ոտքի կուռան գտաւ. վայրկեան մը երկուքն ալ աչքերնին դուրս ինկած կը հեւային. այն առեն Տոպոյ բոլոր ու–ժը հաւաքած յանկարծակի ինքնիր վրայ դարձնելով նետ քաշեց ու պատուանդանի բարձրութենէն վար հրեց գաւիթին մէջ:

Թուրքին սաղաւարտը ինկաւ ու գլորե–ցաւ քարերու մէջ. բայց ոտքի ելաւ ու վեր նայեցաւ թէ արդեօք ընկերները կու գայի՞ն:

Նոյն պահուն հասաւ տիկին Պալոկ, ճչալով բարձրացուց սուրը օդին մէջ, Թուրքին գլուխը ուսով մէկտեղ բաժ–նուեցաւ մարմնէն անոր ահաւոր հար–ուածէն:

Ուրիշ կիներ ալ կը շարժէին հոն ամ–րոցին վրայ: Զինուորները կռիւով զբա–ղած, չէին կրնար առնել վառած կուպրը, քարերն ու կապարը, ուստի իրենք կը տանէին մինչեւ վեր ծուխի ու փոշիի մի–ջեւ ու կը թափէին վեր մագլցող Թուր–քերու վրայ:

Կը թափէին մեռելները ու կը բազմա–նային ողջերը: Վար գլորող քարերը, կուպրն ու կապարը՝ արահետներ կը բա–նային պարիսպին վրայ լեցուած բազմու–թեան մէջ, բայց մեռելներու գլխակները կը ծառայէին հանդչած զունդերու վե–րելքի ճամբան դիւրացնելու համար: Ող–ջերը վար թաւալող մեռելներէն կը յա–փշտակէին պոճնուքները, եւ ազեղեկե–րը կը շարունակէին պարել սանդուխնե–րուն վրայ:

— Ալլահ, Ալլահ, կը յաղթենք, կը յաղթենք:

— Յիսուս օգնէ:

Տոպոյ զարմացած նայեցաւ քովը կըռ–ուող տիկին Պալոկին, բայց խօսելու ժա–մանակ չկար, ինքն ալ կռուելով զբա–ղած էր, իր շողշողուն գրահը ուսէն մին–չեւ կրունկը արիւնաներկ էր:

Կինը հարուած հարուածի վրայ կ՚ի–ջեցնէր վեր մագլցող Թուրքերուն վրայ. մինչեւ որ նիզակէ մը խոցուելով տապա–լեցան ամրոցի պատուանդանին վրայ:

Մէկը չկար որ մէկզի քաշէր դինքը. կռիւը պարիսպին գագաթին հասած էր. ողջերը կը կոխկրտէին մեռածներու ու հոգեվարքներու վրայ: Տոպոյ դուրս ցըց–ուած գագաթին վրայ ելլելով վար նա–յեցաւ:

Արդէն աղաներն ալ պարիսպին ոտքը հասած էին: Վելի բէկ ձի հեծած մեծ կարմիր դրօշ մը կը բերէր: Թուրք ռազ–միկները դրօշը տեսնելով աւելի ուժեղ աղաղակ մը փրցուցին:

— Ալլահ կ՚օգնէ, յաղթութեան վայր–կեանը մօտ է:

Այդ դրօշը Ալի փաշայի յաղթական դրօշն էր: Նոյն ամառը՝ երեսուն բերդե–րու ու դղեակներու վրայ պանծացուցած էր թրքական յաղթանակը. միայն յաղ–թութեան փառքը կը ճանչնար:

Վելի բէկ մինչեւ Հողէ ամրոցը հասաւ այդ դրօշով. հոն պաշտպանութիւնը ա–մէնէն տկարը կ՚երեւէր, որովհետեւ կի–ներ ալ կը կռուէին:

Տոպոյ տեսաւ ոսկետառ, շողշողուն դրօշը. փեթէօյին լուր տուաւ ու ինքը վազեց դէպի Հողէ ամրոցը:

ԿԵԶԱ ԿԱՐԴՈՆԻ

(Շար.)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

ՄԵԿՆՈՒՄ ՕԳՈՍՏՈՍԻ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՕԳՈՍՏՈՍ

Փարիզէն՝ *ժամը 8ին Լիոնի կայարանէն ժամադրութիւն ԺԱՄԸ 7ԻՆ Մեծ ժամացոյցին ներքեւ։*

ԼԻՈՆԷՆ՝ ժամը 17,16ին Փեռաշի կայարանէն։ Ժամադրութիւն ԺԱՄԸ 16ԻՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ՝ ժամը 12ին Սէն – Շարլ կայարանէն։ Ժամադրութիւն ԺԱՄԸ 11ԻՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ.— Կապ. Խաչի եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Լիոնի մասնաճիւղերը, շնորհակալութեամբ ստացած են 50ական ֆրանք Տէր եւ Տիկին Յ. Վարժապետեանէ, իրենց թոռան՝ Մոնիքի ամուսնութեան առթիւ։

×

Տէր եւ Տիկին Ժան Մինասեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով կամ փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ՏԻՐՈՒՀԻ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ։

×

Այրի Տիկին Պերճուհի Զալեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Զալեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Զալեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով, ծաղկեպսակով կամ նուիրատուութիւններով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին ՍԻՄՈՆ ԶԱԼԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

ՊԱՏԱՐԱԳ

Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը կը փութայ յայտնել Պօմոնի եւ շրջակայի հայ հասարակութեան թէ՝ այս Կիրակի առաւօտ, Օգոստոս 8ին, եկեղեցւոյս մէջ պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Թեմիս Առաջնորդ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆ։

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

Արձակուրդի համար, կարելի է մէկ ամսուան համար բաժանորդագրուիլ՝ 12 ֆրանքի։

Արձակուրդի առթիւ, մեր այն բաժանորդները որոնք կը փափաքին իրենց հասցէն առժամապէս փոխել, պէտք է տեղեկացնեն Վարչութեան ԵՐԵՔ օր առաջ, դրկեն 5 ֆր. եւ անպայման իրենց ՀԻՆ հասցէն (նախընտրաբար կցել թերթին պանտը)։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը մինչեւ Օգոստոս 26 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար։

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները

1965 – 1966

Կ'ընդունուին բարեկիրթ և ուսումնասէր աշակերտներ 10 – 12 տարեկան։ Դիմել՝

Direction du Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél· 963.01.72

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ–Մուրատեան վարժարանի սրահը։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 – 66 *ուսումնական տարեշրջանի արձանագրութիւններու համար դիմել վարժարանի Տեսչութեան*

1966 – 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կանոնաւորապէս պիտի բացուին

ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES
ճիւղերով

Հասցէ.—

26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAEL Ի ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIERES à VALESCURE (VAR)

Հսկայ շէնք մը։ Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք։ Խաղադաշտ եւ լողանք։ Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ։

Մասնակցութիւն	*Մէկ ամիս՝* 400 *ֆրանք*
Երեք շաբաթէն աւելի օրական	14 *ֆրանք*
Երեք շաբաթէն պակաս օրական	15 *ֆրանք*

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE, 17, Rue Bleue, PARIS (9e)

×

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 15ԻՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան։

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր։ Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն։ Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն։ Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլաստիք — *ծածկոցներ.* —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը։

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ։

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

H. PASDERMADJIAN — Histoire de l'Arménie, 2ème édition, revue, 437 pages, avec une carte	30 F.
P. JEAN MECERIAN — Le Génocide du peuple arménien, Beyrouth, 1965	9 F.
MGR. JEAN NASLIAN — Mémoires sur les événements de 1914 à 1928, Vienne, 1955, 2 vol. cartes et planches	60 F.
HAGOP MANANDIAN — Tigran II et Rome, Lisbonne, 1963	15 F.
CH. DER-MELKONIAN — Contes et Légendes de l'Arménie	5 F.
DAVID DE SASSOUN — Trad. par le Prof. Feydit	22 F.
TERENIC DEMIRDJIAN — Vartananc	15 F.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ — Կեանքի ուղիներով, Դ. *հատոր*, 1965, *լաթակազմ*	15 Ֆ.
ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ — Կտակն էր նահատակներուն, *լաթակազմ*	15 Ֆ.
ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆ — Օրերու հետ, *Պէյրութ*, *լաթակազմ*	20 Ֆ.

Առաքման ծախքը գնոցին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԳԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0.30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 5 ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI 5 AOUT 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10374
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
41e ANNÉE — No 10.374

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵԱԼԹԱ ԵՒ ՓՈՑՏԱՄ

(Փոցտամի խորհրդաժողովի քսանամեակին առթիւ)

—o—

Ա.

Երկրորդ աշխարհամարտի պատմութեան հետ սերտօրէն կապուած են երկու խորհրդաժողովներ, որոնց մէջ առնուած որոշումները ճակատագրական դեր կատարեցին պատերազմի վաղորդային եւ որոնք տակաւին ծանրօրէն կը կշռեն կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի քաղաքական կացութեան, ինչպէս նաեւ ազատ աշխարհի եւ Խորհրդային Միութեան փոխ-յարաբերութեանց վըրայ :

Եալթայի եւ Փոցտամի խորհրդաժողովներն են անոնք, երկուքն ալ մասնակցութեամբ միայն Միացեալ Նահանգներու, Մեծն Բրիտանիոյ եւ Խ. Միութեան գլխաւոր վարիչներուն, որոնք կ'ուզէին նախօրօք որոշել աշխարհի ստանալիք նոր դիմագիծը՝ դաշնակիցներու վերջնական յաղթանակէն ետք :

Սկիզբի տարիներու դիւրին յաղթանակներէն վերջ, Գերմանիոյ աստղը ըսկսած էր խաւարիլ, երբ 1943 Յունուար 31ին Ստալինկրատի մէջ անձնատուր եղաւ Փաուլուս՝ 24 զօրավարներով եւ շուրջ հարիւր հազարնոց բանակով :

1944 Յունիս վեցի ցամաքահանումէն, Օգոստոս 25ին Փարիզի ազատագրումէն եւ դաշնակիցներուն դէպի արեւելք յառաջխաղացումէն ետք այլեւս ո՛չ մէկ կասկած կար Գերմանիոյ ջախջախիչ պարտութեան մասին :

Միայն Ճափոնն էր որ կը շարունակէր դիմադրել Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ : Դաշնակից բանակներու սպայակոյտը կը կարծէր թէ դեռ երկար կրնար տեւել այդ դիմադրութիւնը : Ճափոնի յաղթելու համար պէտք ունէին Խ. Միութեան :

Ստալին առաւելագոյն չափով շահագործեց այս պարագան : Նախ ապահովեց Լեհաստանի արեւելեան կողմէն որոշ հողամասերու կցումը Խ. Միութեան : (Լեհաստան իր կարգին պիտի ստանար Գերման հողերէն մաս մը) : Յետոյ Ճափոնէն ետ պիտի ստանար 1905ի ռուս-ճապոնական պատերազմին կորսնցուած հողերը եւ կղզիներ հողամասեր : Վերջապէս՝ Գերմանիոյ զինուորական գրաւման մէջ առիւծի բաժինը Խ. Միութեան պիտի իյնար :

Եալթայի խորհրդաժողովը գումարուեցաւ 1945 Փետրուար 4-11 Նիքոլա Բ. Ցարի Լիվատիոյ պալատին մէջ : Կը մասնակցէին Ռուզվէլթ, Չըրչիլ եւ Ստալին : Եալթայի մէջ է որ որոշուեցաւ ՄԱԿի հիմնադրումը՝ Սան Ֆրանսիսքոյի մէջ գումարուելիք միջազգային խորհրդաժողովով :

Իրապէս Ստալին մեծագոյն յաղթականը եղաւ Եալթայի՝ շնորհիւ Ռուզվէլթի անհերքելի բարեմտութեան եւ ի հեճուկս Չըրչիլի վերապահումներուն եւ զգուշաւորութեանց :

Երկու դաշնակիցները այնքան մեծ դիժուարութիւններու փոխարէն Խ. Միութենէն խոստում մը առին, որ Գերմանիոյ անձնատուութենէն երեք ամիս վերջ իր բանակները պիտի դրկէր Ճափոնի դէմ : Եալթայէն վեց եւ Գերմանիոյ անձնատուութենէն (8 Մայիս) երեք ամիս վերջ, 1945 Օգոստոս 6ին Հիրոշիմայի վըրայ նետուած հիւլէական առաջին ռումբը ծունկի բերաւ Ճափոնը եւ Խ. Միութիւնը այլեւս պէտք չունեցաւ արիւն թափելու արեւելեան ճակատին վրայ :

Դաշնակից երեք Մեծերու երկրորդ խորհրդաժողովը տեղի ունեցաւ Փոցտամի մէջ, 1945 Յուլիս 17էն Օգոստ. 2 : Այս անգամ դէմքերը փոխուեր էին :

Ապրիլ 12ին մեռած էր Ռուզվէլթ եւ իրեն յաջորդած էր փոխանորդը՝ Հէրրի Թրումըն : Այս վերջինին կ'ընկերանար արտաքին նախարար Պըրնս : Ստալին հետ բերեր էր Մոլոթովը, իսկ Չըրչիլ՝ Իտընը : Յուլիս 25ին խորհրդաժողովը ընդհատուեցաւ՝ Անգլիոյ խորհրդարանական ընտրութեանց պատճառաւ : Պահպանողականները պարտուեցան : Չըրչիլի դահլիճը հրաժարեցաւ : (Ապերա՛խտ Անգլիա) : Իշխանութեան գլուխ եկան Աշխատաւորականները : Նոր վարչապետ Էթլի եւ իր արտաքին նախարարը Պէվին գրաւեցին Չըրչիլի եւ Իտընի աթոռները Փոցտամի մէջ, որ իր աշխատանքները վերսկսաւ Յուլիս 28ին եւ վերջացուց Օգոստոս 2ին :

Ինչպէս Եալթայի, նոյնպէս Փոցտամի խորհրդաժողովէն բացակայ էր Ֆրանսա : Այստեղ որոշուեցաւ կազմել —Հինգ Մեծերու արտաքին նախարարներու խորհուրդ մը, որուն պաշտօնը պիտի ըլլար պատրաստել Գերմանիոյ եւ իր արբանեակներուն հետ կնքուելիք հաշտութեան պայմանները : Երեք Մեծերու կողքին հաւասար աստիճանի վրայ դիրք պիտի բռնէին Ֆրանսա եւ Չինաստան, Մեծերու թիւը բարձրացնելով Հինգի :

(Շար.) ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Երկուշաբթի իրիկուն յունական Խորհրդարանը Նովասի կառավարութեան վստահութիւն քուէարկելու համար ժողովի կը նստէր, մինչ դուրսը, ոստիկանութեան հսկողութեան տակ, շուրջ 10 հազար ցուցարարներ Փափանտրէուի հանդէպ իրենց համակրանքը կը պոռային :

Տարբեր էր սակայն Խորհրդարանին մէջ, ուր բազմաթիւ երեսփոխաններ, որոնց կարգին նաեւ նախկին վարչապետին համախոհներէն, կը քննադատէին զինքը, որ — «չէր լսած ո՛չ իր բարեկամները եւ ո՛չ ալ գործակիցները» : —

Փափանտրէու կը բացակայէր, բայց ներկայ էին իր համախոհները, որոնք բաւարարուեցան միայն աղմկելով : Վստահութեան քուէարկութիւնը յետաձգուեցաւ յաջորդ օրուան : Ներկայ կացութեան մէջ, յայտնի է որ Նովասի կառավարութիւնը վստահութիւն պիտի չկրենայ ապահովել, եւ կը սպասուի իր հրաժարականին : Անկարելի կը թուի նաեւ Փափանտրէուի վերադարձը : Կը հոլովուի «երրորդ անձի» մը, Ստեփանոփուլոսի անունը, բայց Փափանտրէուի բռնած անհաշտ դիրքը նման հաւանականութիւն մը կը դարձնէ թէական :

Կը խօսուի նաեւ Ազգ. Միութեան կառավարութեան մը կազմութեան մասին, հարց է սակայն թէ այսօր ծայրայեղութեան հասած կիրքերը կարելի պիտի դարձնե՞ն նման լուծում մը : Կը մնայ նաեւ գտնել «անուն» մը, կարող ղեկավարելու նման համագործակցութիւն մը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետ, Ուրկուփլու, հետեւեալ խօսքերով բնորոշած է Թուրքիոյ կիպրական քաղաքականութիւնը . «Կը փափաքինք լուծումի մը յանգիլ խաղաղ միջոցներով : Բայց կրնանք արխարար դիմել նաեւ այլ միջոցներու : Կ'իմանանք թէ յունական կառավարութիւնը կը ձըգտի խնդիրը ձգձգելու, սպասելով ընտրութիւններուն : Ասոր դէմ կրնանք պայքարիլ մեր տրամադրած բոլոր միջոցներով, եւ արագ արդիւնքներու տանող միջոցները ունի՛նք մենք» :

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ.— Նախագահ Ճոնսըն, անդրադառնալով Վիէթնամի հարցին, յայտարարեց, թէ «Ամերիկան կը շահի իր ձեռնարկած պատերազմները : Սակայն, մեր կարելին պիտի ընենք բանակցելու համար համաձայնութեան մը շուրջ, որ պիտի թոյլատրէ ժողովուրդի մը ընտրելու ազատօրէն եւ ամէն ձեւով անկախ՝ առանց ենթարկուելու որեւէ գաղափարախօսութեան՝ ըլլայ մերինը կամ ուրիշներունը : Եթէ յաջողեցանք ասիկա իրագործել, յաջորդ օրն իսկ մենք մեր տունը կը վերադառնանք» :

ԼՈՆՏՈՆԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

—o—

ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳԻՍ ԵՒ Պ. ՍԱՐԳԻՍ

ԽՄԲ.— Ստորեւ կը հրատարակենք ապահովագրեալ (պէտք չկար…) նամակ մը զոր ստացանք Պ. Սարգիս Քիւրքճեանէ : Այս նամակը կը հրատարակենք «ի պէտս զարգացելոց» եւ ոչ որովհետեւ մամուլի օրէնքը կրնայ պարտադրել մեզի նման բան մը, ինչպէս կը կարծէ մեր նամակագիրը : Տրուած ըլլալով որ ինք ալ «մեր բաւական խելք ունեցող ընթերցողներուն» մաս կազմելով, անշուշտ գիտէ որ ոչ Յուլիս 16, ոչ ալ 17ին, ոչ ալ 21ին մասնաւորաբար իր անձին վերաբերեալ բան մը չկայ : Ինչ որ ըսած ենք, լաւ կարդացէ՛ք Պ. Քիւրքճեան, յոգնակի է, բոլոր պաշտօնի գլուխ մնացող խնամակալներուն կը վերաբերի : Գալով իր քարտուղարի պաշտօն չունենալուն, բաղը *մենք* չէինք, առաջին անգամ այդ լուրը կարդացինք *Թայմզ*ի մէջ եւ ամէն մարդ գիտէ, մանաւանդ անգլիաբնակները որ *Թայմզ* չի սխալիր, երբ *«Յառաջ»* կրնայ սխալիլ : Ցիշե՞նք ծանօթ պատմութիւնը : *Թայմզ* ծանօթ լորտի մը մահուան լուրը հրատարակած էր, բայց մարդը ողջ էր եւ կ'երթայ իր ողջ ըլլալը յայտնելու *Թայմզ*ի խմբագրութեան : Խմբագրապետը կը պատասխանէ սակայն «երբ *Թայմզ* գրած է, դուք մեռած էք պարոն, *Թայմզ* չի սխալիր» : Բայց աւելի լաւ է պատասխանել ֆրանսական առութեամբ՝ *սի սը նէ թուա ս'է տոնք թոն ֆիս* : Ճիշդ է որ Պ. Սարգիս Քիւրքճեան քարտուղարը չէ խնամակալութեան, այլ՝ նախագահ :

Կրկնենք ուրեմն քանի մը կէտեր մեր « բաւական խելք ունեցող ընթերցողներուն » որոնք դեռ շատ բան չեն հասկըցած :

1.— Ի՞նչ պատճառ կայ չհրատարակելու Պսակ Արք.ի պաշտօնազրկման իրենց ըսած «պատճառները» : Ըսե՞նք : Որովհետեւ անոնք նոր չեն, 15 տարուան կեանք ունին եւ հիմա խնամակալները կ'ուզեն օգտագործել «յանցանքներ» զորս չեն ուզած ընդունիլ տարիներ շարունակ : Պ. Քիւրքճեան գիտէ թէ ինչ ըսել կ'ուզենք : « Պսակ Արք.ի դէմ տրուած որոշումը *շատոնց* առնուած քայլ մըն էր», կ'ըսէ մեր նամակագիրը : Կարելի՞ է ճշդել այս « *շատոնց* »ը, ի վերջոյ 1963ի աշունը, երբ իրենց դիմումին վրայ Արքութեան պատիւ տրուեցաւ Վազգէն Կաթողիկոսին կողմէ, «շատոնց»էն առա՞ջ է թէ վե՞րջն է :

2.— Ի՞նչ է խնամակալներուն կարծիքը Պ. Նուպար Կիւլպէնկեանի նամակին մասին : Յստակ է այս հարցումը : Այն խնամակալը որ չէ հրաժարած, ստորագրած կ'ըլլայ, *ինք* ալ, խնամակալութեան պատուոյ նախագահին նամակը : Կան նաեւ Կիւլպէնկօղլուին յայտարարութիւնները անգլիական մամուլին : Մնաց որ, ինչ որ մեզ կ'ուրախացնէ, այն է որ Կիւլպէնկեանի հայրենակիցները (Թուրքերուն մասին է անշուշտ խօսքը) զոհ չեն եղածէն : Մարդիկը ուզած էին որ «ջարդ», «թուրք», «Թուրքիա» բառերը չգործածուին Ապրիլ 24ի առթիւ : Եւ տեսէ՛ք ի՛նչ պատահեցաւ, շնորհիւ Կիւլպէնկեանին եւ մեր «բաւական խելք ունեցող ընթերցողներուն», ոչ թէ Ապրիլ 24ին, այլ Ապրիլ 24էն *ի վեր*, անգլիական բոլոր թերթերուն մէջ կը խօսուի մէկուկէս միլիոն ջարդուած Հայերու մասին Թուրքերու կողմէ : Այնպէս որ ի վերջոյ պէտք է *մերսի՛* մը ըսել Կիւլպէնկօղլուին :

3.— Չհասկցանք Պ. Քիւրքճեանի նամակին 3րդ կէտին սկիզբը,— «համաձայն ենք չընդունելու», ի՞նչ ըսել է : Չենք անդրադառնար նոյն պարբերութեան այն մասին որ կը վերաբերի լրագրութեան, ի մասնաւորի «Յառաջ»ի :

Կը թելադրենք որ Պ. Քիւրքճեան նման նամակներ գրէ նաեւ *Թայմզ*ին, *Օպզըրվըր*ին, *Տէյլի Սքէչ*ին, *Իքոնոմիսթ*ին, *Տէյլի Էքսփրէս*ին եւ «Յառաջ»էն զատ, բովանդակ հայ մամուլին : Ու հիմա կարդացէ՛ք եւ նաշակեցէ՛ք.—

×

« Ձեր օրաթերթին Յուլիս 16 եւ յաջորդող թիւերուն առաջին էջերու հրատարակութեանց բերմամբ, ուր անձս եւ վաճառականի հանգամանքս եւ Հայու զգացումներս խնդրոյ առարկայ եղած են, Լոնտոնի Հովիւ Պսակ Արք. Թումայեանի խնդրոյն առթիւ. հաճեցէք նոյն տեղը կատարել հետեւեալ ճշդումները.—

« 1.— Ստորագրեալս, Սարգիս Քիւրքճեան, ո՛չ քարտուղարն է ո՛չ ալ բանբերը հանդիսացած Լոնտոնի Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ Խնամակալութեան, մանաւանդ որ բացակայ ալ էր երկար ամիսներէ ի վեր մայրաքաղաքէն, ակնարկուած այդ շըրջանին :

«2.— Կը հաստատեմ եւ ի հարկին ջախջախիչ կերպով կարելի է փաստել, ինչ որ բոլոր իրազեկները քաջ գիտեն, թէ Պսակ Արք. Թումայեանի հանդէպ տրուած որոշումը շատոնց առնուած քայլ մըն էր, ու գործադրութեան Ապրիլ 24ի զուգադիպիլը շահագործել այնպէս ինչպէս կ'ըլլայ՝ ազնիւ բան չէ : Անոնք որ այդ առթիւ եւ այդ կերպով կը համարձակին խնամակալութեան անդամներուն Հայու զգացումները Ապրիլ 24ի հանդէպ կասկածի տակ առնել, տգեղ ամբոխավարութիւն մը կը գործեն կամ կը քաջալերեն :

« 3.— Համաձայն ենք չընդունելու որ « հարստութիւն դիզելը անպայման խելք ունենալ կը նշանակէ», ինչպէս նոյն զառումին կրնայ ենթարկուիլ տեսակ մը լրագրութիւն եւս, բայց մեղադրել այդ առթիւ խնամակալութեան վաճառական անդամները որ կը ծախեն «Հայոց Եկեղեցին», ծանրակշիռ յայտարարութիւն, լրագրական ազատութիւնը չարաչար գործածել է եւ բարեբախտաբար ձեր ընթերցողները բաւական խելք ունին նման զառում մը արժանաւորապէս դատելու :

« Շատ չէ աւելցնել որ մօտ 45 տարիներէ ի վեր վաճառական այդ անդամներն ալ իրենց բարոյական եւ ի հարկին նիւթական զոհողութիւններով սատարած են այդ եկեղեցիին կանգուն մնալուն եւ որուն այլապէս հոգեւոր հովիւները հանգստացած են Տիրան Ս. Արք.ի եւ Տ. Շընորհք Ս. Պատրիարքի նման բարձր եկեղեցականներ :

« Լիայոյս որ ձեր սիւնակներուն մէջ բաւ օրինի տեղ տալով այս ճշդումներուն՝ արդար առիթ մը կը հանիք մատուցանել ճշմարտութեան եւ ողջմտութեան, կը խնդրեմ ընդունիլ կանխայայտ շնորհակալութիւնս եւ յարգանացս հաւաստին :

ՍԱՐԳԻՍ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

×

Մեր վաղուան թիւով Օգոստ. 8ի *Տէյլի Սքէչի* եւ Օգոստ. 2ի *Տէյլի Թէլէկրաֆի* գրութիւնները այս հարցին մասին :

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՍՊԱՆԴԸ

Ա.

Հայր Յ. Մըսըրեան վերջերս հրատարակեց Ֆրանսերէն «Հայ ժողովուրդի ժենոսիտը» գրքոյկը, իր բաժինը բերելով Յիսնամեակին: Հայ ողբերգութիւնը կը սկսի 1908ին եւ կը տեւէ մինչեւ Լոզանի դաշնագրին կնքումը: Այնուհետեւ բնագաւառներէն հեռացած բազմութիւններ կը հաստատուին զանազան երկիրներու մէջ: Գրքոյկը կը վերջանայ տարագիր Հայութեան յատկացուած պատկերով:

Միտհատեան Սահմանադրութիւնը կը հռչակուի 1908 Յուլիսին, Համիտեան բռնակալութիւնը վերջ կը գտնէ, օսմանեան ժողովուրդները, բաժնուած դաւանանքներով միաբանաբար կը տօնեն խանդավառութեամբ եղբայրութեան, ազատութեան, հաւասարութեան, արդարութեան տօնը: Ցնծութեան օրեր կ'ապրին Հայեր, Յոյներ, Թուրքեր: Խանդավառ ցոյցեր Պոլսոյ մէջ, Իզմիրի մէջ: Զինուորական դպրոցի աշակերտներ մեծավայելուչ հանդիսութեամբ կը պանծացնեն հայ նահատակներու յիշատակը, Հայեր Բերայի Ս. Երրորդութեան եկեղեցիէն թափօր կազմելով կը հասնին Թաքսիմի հրապարակը, յարգանքի տուրք մատուցանելու Թուրք ազատականներու յիշատակին: Կը խօսի Զօր. Ֆուատ փաշա, որ Դամասկոս աքսորուած էր 1896ի կոտորածին իր ապարանքին դուները լայն բանալուն Հայերու առջեւ:

Ամենուրեք հայեւթուրք կ'ողջագուրուին, քրիստոնեայ եւ իսլամ հաւասար են, եղբայր են, նոյն երկրին հարազատ զաւակներն ու քաղաքացիներն են: Սահմանադրական մոգական գաւազանով մըտայնութիւնները կը փոխուին, ժողովուրդն է վեհապետը, ապրին յեղափոխութեան հերոսները, որոնք անարիւն յեղաշրջումով ազատութեան արշալոյսը բերին, քակեցին բռնակալութեան կապանքները:

Սահմանադրութեան հռչակումէն գինովցած յոյն ամբոխը կը դիմէ Ֆեների Պատրիարքարանը: Խելայեղօրէն կը ծափահարեն. Տիեզերական Պատրիարքը ազատութեան շեփորը կը հնչեցնէ: Յովակիմ Պատրիարք կը խօսի. «Կը մաղթեմ բարգաւաճում կայսրութեան, բարօրութիւն բոլոր ժողովուրդներուն, կ'աղօթեմ որ ձեր ուրախութեան արցունքները օր մը չփոխուին տխրութեան եւ ցաւի արցունքներու»:

Խաղաղութեան ծխածանին ընդմէջէն Պատրիարքը հեռաւոր փոթորիկը կը նշմարէր:

Խորշակ մը կը փչէր Սիհունի եւ Ճիհունի ափերէն, կ'աւերէր Կիլիկիան: Արդէն Սահմանադրութեան հռչակումի վաղորդայնին Խրիմեան կ'ողբար Վանը. «Թուրքիոյ ազատագրութեան խորանին վրայ քաւութեան նոխազ մը, ողջակէզ մը պէտք էր, ան ալ դուն եղար ո՛վ տարաբախտ Վան»: Այս անգամ քաւութեան նոխազը, ողջակէզը կ'ըլլայ Կիլիկիան: Ամէնէն կարող արձակագիրներէն Սուրէն Պարթեւեան կը գրէ. «Կիլիկեան Արհաւիրքը, որուն մէկ վերատեսութիւնը «Բոթ եւ Ահազանգ» յատկանշական է, մահուան մը ղօղանջը եւ որ կը հընչեցնէ միանգամայն ապագային ահազանգը: Ուրախութեան արցունքները կը փոխուին տառապանքի արցունքներու, օսմանեան Հայութիւնը սուգի զգեստներ կը հագնի, Կիլիկիոյ մէջ Հայութեան դագաղն է որ կը տարուի անդնդախոր գերեզմանը, խորշակը պիտի անցնի սահմանէն եւ բովանդակ օսմանեան Հայութիւնը պիտի թունաւորէ, նորափթիթ երախաներէն խորշակած ծերեր յաւիտենութեան պիտի անցնին ընդարձակ գերեզմանի մը տարածքին վրայ, որոնց մահերգը պիտի ըլլայ բարբարոսներու հըրճուանքի երգերը:

Բոթ, որովհետեւ ցնցող լուրը կը հասնի Վոսփորի ափերուն, կը սահմռկի խանդավառ ամբոխը, կը յայտնուի եղբայրութեան խարդաւանքը, հաւասարութեան կեղծիքը, պիտի յայտնուի արդարութեան սնանկութիւնը: Ազատութեան բանակը ջարդարար բանակ մը պիտի ըլլայ, այրելով ազգային հաստատութիւնները, աւերելով ամէն շէնք որ հայ կնիքը կը կրէ:

Ահազանգ, որովհետեւ նոյն ամբաստանութիւններով գերեզմանի պիտի փոխուին արեւելեան նահանգները: Հայերը զէնք կը գնեն, Հայերը անջատողական ձգտումներ ունին, Հայերը կ'ուզեն վերականգնել Կիլիկեան Թագաւորութիւնը, Հայեր խորդ են Օսմանեան հայրենիքին:

Կիլիկեան Արեւմտեան Ասիոյ տնտեսական կեդրոնն էր, ռազմական կարեւոր դիրք ունէր, այդ կեդրոնին ու դիրքին վրայ պէտք չէր որ Հայերը հոծ բազմութիւն մը կազմէին:

Գերյարգելի հեղինակը յիշած է երկու հեղինակ, մինչդեռ յարգանքի համար կ'արժէր յիշել Սքարֆօլլիոյ, տ'Անհըլի, մանաւանդ Ատոսիտէս, որոնք անկողմնակալօրէն ներկայացուցած են բարբարոսութեան ահռագար արարքները, յուզումնալից էջեր յատկացուցած են մանկամարդ աղջիկներու, անչափահաս տղոց անլուր կատաղութեամբ սպանութեան՝ վերջին նախատինքները կրելէ յետոյ:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(1 Տար.)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՀԻՆ ԴԷՄՔԵՐ

ՕԼԳԱ ՄԱՅՍՈՒՐԵԱՆ

Հայ Թատրոնի պատմութեան մէջ, Մեծ Սիրանոյշէն ետք, ամէնէն յատկանշական դէմքը կարելի է համարել Օլգա Մայսուրեանը, որու կեանքին ու գործին մասին դժբախտաբար շատ քիչ է խօսուած մինչեւ այսօր:

Որքան հոյակապ ու տպաւորիչ է եղած այս զմայլելի դերասանուհիին արտաքինը, նոյնքան եւ աւելի յուզաթաթաւ է եղած անոր ներքինը՝ բացառիկ արուեստի մը շունչով թրծուած: Իսկ անոր ձայնը՝ երաժշտական նրբութիւններով օժտուած, յաջողած է գրաւել սերունդներ: Այս բոլոր առաւելութիւններուն վըրայ եթէ բարդենք նաեւ այն հազուագիւտ կարողութիւնը որ ունէր Օլգա Մայսուրեան բեմին վրայ իր կիրթ ու չափուած ու ձեւուած շարժուձեւերով, կ'ունենանք դերասանուհի մը արժանի իր պատուաւոր տեղը ունենալու որեւէ քաղաքակիրթ ժողովուրդի բեմերուն վրայ:

Իր ամբողջ բեմական գործունէութեան ընթացքին Օլգա Մայսուրեան քալած է Մեծ Սիրանոյշի ճամբով: Խաղացած է դերեր նոյն ուժգնութեամբ ու նոյն արուեստով որքան իր մեծանուն արուեստակիցը, եւ եղած են պահեր ուր ձեռք բերած է որոշ առաջնութիւններ ալ: Օրինակ՝ եղած են դերեր, ինչպէս «Հին Աստուածներ»ու Իշխանուհին և «Կայսր»ի Թէոֆանոն, որոնց մէջ Օլգա Մայսուրեան յաջողած է իր ձեռքին պահել կատարողական արուեստի առաջնութեան մականը:

Իր ասպարէզի սկզբնական քայլերը Օլգա Մայսուրեան առած է ռուսական Թատրոնի բեմերուն վրայ: Այդ իսկ պատճառով ալ, երբ ան առաջին անգամ ոտքը կը դնէ հայկական Թատրոնի սեմէն ներս, կը բախի դժուարութիւններու, լեզուական տեսակէտով: Առաջին անգամ երբ կը ստանձնէ հայերէն դեր մը, Օլգա Մայսուրեան դէմ յանդիման կը գտնուի անլուծելի հանելուկի մը: Բառ մը հայերէն չէր գիտեր:

Սակայն, յամառ ու անխոնջ արուեստագիտուհին, յաղթահարելով ամէն խոչընդոտ, զինք շրջապատող ընկերներուն ալ անձնուէր օժանդակութեամբ, իր առաջին դերը կը յաջողի գոց սորվիլ, կը խաղայ զայն առաւել կամ նուազ յաջողութեամբ, եւ այնուհետեւ շարունակելով նոյն յամառ աշխատանքը, ի վերջոյ կը հասնի, ցանկացած արդիւնքին, կը սորվի մայրենի լեզուն ու զայն կ'արտասանէ անթերի կերպով, ծանօթանալով անոր բոլոր նրբութիւններուն:

Բեմական կարգ ու կանոնի տրնչութեամբ, Օլգա Մայսուրեան արտակարգօրէն ըծախնդիր ու խղճամիտ դերասանուհի մըն է եղած: Իրեն համար նուիրական ու սրբազան պարտք մըն է եղած միշտ հնազանդիլ Թատերական ընտանիքի աւանդական օրէնքներուն:

Ռուսական բեմէն հեռանալէ ետք, Օլգա Մայսուրեան երբեւիցէ ատեն իր մտքէն չէ անցուցած վերադառնալ հոն: Հայ բեմը, որուն վրայ մեծանուն արուեստագիտուհին իր որոշ տեղը կը գտնէ, կը բաւարարէ իր գեղարուեստական պահանջները: Եւ երբ, զանազան առիթներով, իր ընկերները դիտել կուտան իրեն այդ պարագան ու կ'ըսեն իրեն.

— Տիկին Մայսուրեան, ինչո՞ւ չէք խաղում ռուսերէն, չէ՞ որ դուք այդ լեզուին լաւ էք տիրապետում ...

Հայուհի արուեստագիտուհին անվարան կը պատասխանէ.

— Ինձ համար թանկ է իմ մայրենի լեզուն, իմ մայրենի արուեստը: Իմ կարիքը ռուս բեմը չի զգում ...

Իր մայրենի լեզուին ու արուեստին հանդէպ ունեցած սէրն ու պաշտամունքը չէին սահմանափակուեր միայն բեմի տախտակներուն վրայ: Բեմէն դուրս ալ, Օլգա Մայսուրեան շահագրգռուած էր այդ հարցով եւ կ'ուզէր անպայման որ իր տունէն ներս ալ, իր ընտանիքի ծոցին մէջ հնչէ ու տիրապետէ մայրենի լեզուն:

Իր զաւկին, Գօշիային ալ մայրենի լեզուն սորվեցնելու համար, դերասանուհին կը դիմէ իր դերասան ընկերներուն եւ կը խնդրէ որ այդ հոգը իրենց վրայ առնեն ու իր զաւակին ջամբեն մայրենի ուսում:

Արտակարգօրէն ուշիմ ու ընդունակ զաւակը, քիչ ժամանակուայ մէջ կը յաջողի լաւ արդիւնքներ ձեռք բերել ու տիրապետել հայերէնի բոլոր նրբութիւններուն:

Այսօր, շնորհիւ Օլգա Մայսուրեանի հայրենասէր ջանադրութեան, Նիկոլայ Ալեքսանդրովիչ Մայսուրեանը Խորհրդ. Միութեան Տիմիրեազեվի Գիւղատնտեսական Ակադեմիայի եւ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Թղթակից անդամ է և ունի երկու հարիւրէ աւելի գիտական ստուարածաւալ աշխատանքներ:

Բացի իր բեմական տիպարներու յաջող կատարումէն, Օլգա Մայսուրեան եղած է նաեւ լաւ արտասանող մը: Կատարողական բարձր մակարդակներու վրայ գըտնուող արուեստագէտներ յաճախ զուրկ են եղած արտասանելու դուզնաքեայ շնորհէ մը իսկ:

Օլգա Մայսուրեան, ողբերգական խառնուածքով շաղախուած այս արուեստագիտուհին, առաջին արեւելահայ դերասանուհին է եղած որ նուրբ արուեստով մը եւ քնքուշ յուզականութեամբ յաջողած է արտասանել արեւմտահայ բանաստեղծներու քերթուածները, անսայթաք ու անխարդախ առոգանութեամբ մը:

Ռուսական հարուստ մշակոյթով սընուած այս դերասանուհին, բացառիկ զարգացումի տէր, եղած է նաեւ զմայլե-

ՔԱՂԱՔԸ ՈՐ Կ'ԱՊՐԻ ԻՐ ՄԵՌԵԼՆԵՐՈՎ (*)

Ատանայէն Իսթանպուլ երկար ճամբորդութենէն թէեւ յոգնած՝ բայց խանդավառ ու քիչ մըն ալ շփոթ հոգեվիճակով մըն էր որ մայրամուտին կը մտնէինք Պոլիս:

Շաբաթ էր ու երեկոյ, զուարթ էր լոյսը՝ «յուշիկ փախչող իրիկուան»: Այդքա՞ն մօտ էինք ուրեմն հիմա Մեծարենցին:

Դիմացը՝ Վոսփորն էր, շլարշուած թեթեւ ծուխովը երկու ափերը իրարու կապող նաւերուն: Ու աւելի անդին, երկինքին դիմաց, գիծերը՝ վեր սլացող մինարէներուն: Վոսփորն էր, կապոյտ, երկինքի՛ն պէս կապոյտ, երկու փէշերուն վրայ տարածուող պատկերովը Պոլիսին՝ «Որուն կապոյտը կ'առնէ մերթ զմրուխտի երանգներ», արուեստով մը՝ որ բնութի՛ւնը կրնայ իրագործել միայն:

×

Դպրոցական գրասեղաններուն առջեւէն դիմացող հմայք մըն էր Պոլիսինը, հմայքը՝ որ պտըտցուցած էինք միասին տարիներով, առանց զայն զիջելու կեանքին մէջ, աւելի վերջ յայտնուող դրուժութիւններու:

Մենք ճանչցած էինք Պոլիսը գիրքերուն ճամբով, այնքան հարազատ եւ իրական: Գծած էինք պատկերը անոր թաղերուն, փողոցներուն, Սկիւտարին եւ Ալեմտադին, Թաղականներուն ու Արխազոմ տղային:

Կարծած էինք սակայն միշտ ալ, թէ ժամանակը շատ բան փոխած պիտի չըլլար այդ բոլորէն այսօր: Վերջին հաշուով, մեր զգացութիւններուն մէջ Պոլիսը եղած էր ամէնէն հիներէն, ու մանաւանդ ամէնէն աւելի ինքն իր մէջ ամփոփուածը, գոնէ անցնող քառասնամեակին եւ աւելի յաճախ այնքա՛ն շեշտուած կերպով՝ որ տուած էր գուցէ սխալ տպաւորութիւն մը այլամերժութեան:

Ահա թէ ինչու, առաջին վայրկեանէն իսկ այնպէս թուեցաւ թէ ծանօթներ էինք արդէն իրարու, թէ կը ճանչնայի նոյնիսկ մարդերը՝ որոնց կը հանդիպէի հիմա փողոցներուն մէջ:

Ճի՞շդ էր ուրեմն որ այստեղ ապրած էին ու նոյն այս փողոցներէն անցած, աշխատած, խանդավառուած, երազներ ունեցած, սիրած ու տառապած՝ Թէքէեանն ու Վարուժանը, Մեծարենցն ու Սիամանթօն, Դուրեանն ու Զարիֆեանը, եւ դեռ ամբողջ խումբը տղոց՝ որոնք իրենց կեանքին գինով պատմութիւն մը գրեցին, պատմութիւն մը՝ տխուր ու գեղեցիկ:

Կեանքը դաժան եղաւ անոնցմէ շատերուն հանդէպ՝ թիզ մը հող անգամ զլանալու չափ: Այսօր կարելի չէր երթալ նոյնիսկ անոնց հողակոյտի՛ն ...

Նախորդ գիշեր, ուշ ատեն, քիչ մը վախով՝ բայց յուզումով էր մանաւանդ որ անցանք Պոզանդիէն: Առանձին էինք Վաչէն ու ես, քառասունհինգ հոգինոց խոշոր ինքնաշարժին մէջ: Միւսները կ'երգէին, կը խօսէին, կը հայհոյէին, բոլորն ալ թրքերէն:

Նախորդ գիշեր էր տարիկա սակայն, այսօր՝ Պոլիսը կը մնար նոյնը, մեզի ծանօթ Պոլիսը, առանց Զօհրապի, առանց Վարուժանի:

Պոլիսը նոյնն էր միշտ:

×

Որոշած էինք մեր այցելութիւնները սկսիլ գերեզմանատուներէն: Կը գծենք ամբողջ օրուան ծրագիրը երկու տեղացի ծանօթներու հետ եւ կ'ելլենք ճամբայ հանդիպելու համար նախ Սկիւտարի գերեզմանատունը: Սեպտեմբերի պայծառ երկինքին տակ՝ նոճիները լուրջ ու խաղաղ նայուածք մը ունէին:

Մայր դուռէն հազիւ մտած ներս, ձախ կողմի պզտիկ խցիկէն կը յայտնուի սպիտակ մազերով բայց առոյգ ծերունի մը:

Պահակն է լաւ երեւոյթին: Կը փոխադարձենք իր բարեւը բայց կը մնանք անտարբեր իր ներկայութեան՝ երբ անդին կան միւսները, շատ, շա՜տ աւելի կարեւոր, որոնց համար եկած ենք մասնաւորաբար: Յայտնի է սակայն որ ծերունին ամէն ձեւով կը փորձէ գրաւել մեր ուշադրութիւնը:

— Մասնաւո՞ր մէկը կը փնտռէք, կը հարցնէ իսկոյն, հաճելի ըլլալու յատուկ շեշտ մը դնելով իր ձայնին մէջ: Հոս է Դուրեանը, — ճիշդ ձեր ետեւը, գրեթէ մօտ: Եթէ վայրկեան մը այս կողմ գալու ըլլաք՝ կը տեսնէք կոթողին վրայ բանաստեղծութիւնն ալ: Ամբողջը գիտեմ ես, ծայրէ ծայր. կ'ուզէ՞ք որ արտասանեմ:

— Շատ գոհ կ'ըլլանք, կ'ըսեմ:

Ու պահ մը լուռ, այնտեղ մտիկ կ'ընենք ծերունին՝ որ կ'արտասանէ, անկեղծ՝ թէեւ անտաշ ապրումով բայց մաքուր առոգանութեամբ: Եթէ աշակերտ եղած ըլլար՝ վստահաբար քննութենէն վեր պիտի ըլլար ստացած իր նիշը:

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

(1 – Տար.)

(*) Էջեր «Հայու Բեկորներ» հատորէն: (Տե՛ս «Յառաջ», Յուլիս 31):

մը : Իր քանրհնդամեայ թատերական գործունէութեան ատեն կատարկերպուած հանդիսութեան ըն– թացքին, իրեն ի պատիւ արտասանուած ճառերուն իր տեսած պատասխան – ճառը կը մնայ յաջող ընմբռնացութեան դմայ – լիի նման մը :

Օլգա Մայսուրեանի գլխաւոր դերերը եղած են Զէյնաբ (Դաւաճանութիւն) Մո– նա – Վաննա, Մեդէա, Իշխանուհի, Մե – լէֆրոս եւ Ցոլհաննա (Օրլէանի Կոյ– սը):

Այս վերջին դերով ժամանակով, Օլգա Մայսուրեան ուղղակի մրցած է Սիրա – նոյշի հետ: Մայսուրեանի Ցոլհաննան ժամանակի հայ մամուլին մէջ գուռ բա– ցած է թեր ու դէմ կարծիքներու: Կարգ մը քննադատներու համար դերասանու – հիին խաղը դերազանց է եղած քան Սի – րանոյշինը :

Մեր այս գրութեան սկիզբը յաւով նշե– ցինք այն հանգամանքը թէ Օլգա Մայ – սուրեանի կեանքին ու գործին մասին գրականութիւնը շատ չէ խօսուած : Արդար ըլլալու համար, սակայն, պիտի ըսենք որ միայն Ռուբէն Զարեանն է որ իր «Սիրանոյշ» ատուար հատորին մէջ հետեւեալ գրուատական տողերը ունի Օլգա Մայսուրեանի մասին.—

«... Մայսուրեանը փայլուն դերասա– նուհի էր, մտածող, լրբեկական ջերմ յանձնով օժտուած, հասարակութենից սիրուած, բայց այսօր, դժբախտաբար մոռացուած : Մայսուրեանը Սիրանոյշ չէր, բայց նրանից յետոյ լաւագոյն կա – նացի ուժն էր ճանաչուած, իսկ որոշ դերերում, ինչպէս Իշխանուհի եւ Միրա Լֆրոս, ժամանակակիցների ասելով, գե– րազանցում էր Սիրանոյշին: Օրինակ, մի անգամ, երբ Սիրանոյշն հանդէս է եկել Լֆրոսի դերով, այդ կապակցութեամբ ժամուլն հետեւեալն է գրել. «Միայն Տիկին Մայսուրեանի ներկայ հայ դրա – մատիկական խմբի մէջ բացակայելուն ենք վերագրում Տիկին Սիրանոյշի հան – դէս գալը այդ պատասխանատու դերում, որ չափուած ու ձեւուած էր Տիկին Մայ– սուրեանի համար »:

Դարձեալ ըստ թատերական տարե – գրութեանց մէջ արձանագրուած վկայու – թեանց, ինքը, Սիրանոյշը մեծ գնահա – տանքով խօսած է Օլգա Մայսուրեանի մասին:

Արդարեւ, 1923ի Թէոդիկի «Ամէնուն Տարեցոյց»ին մէջ հրատարակուած Արար Երամեանի «Յայտնութիւններ դերասա – նական կեանքից » յօդուածին մէջ կան Տարեցոյց»ին մէջ հրատարակուած Արամ նոյշը Մայսուրեանին համարել է «Ամե – նայայտնի ուժերից մէկը» ,որ «իր գեղուն զգացմունքով , աշխատասիրութեամբ եւ մտածուած խաղով շուտով գրաւեց հա – սարակութեան համակրանքը » :

Օլգա Մայսուրեան, երկար տարիներ ծառայեց իր մայրենի բեմին անսահման սիրով եւ անձնուիրութեամբ :

Սիրեց ոչ միայն մայրենի բեմը խան – դակաթ սիրով մը, այլ եւ, հակառակ ռուսական մշակոյթով դաստիարակուած ըլլալուն, հակառակ քաջ կերպով տիրա – պետելուն ռուսերէնին, սիրեց ջերմ սի – րով մը նաեւ իր մայրենի լեզուն, որուն փառքին նուիրեց իր բովանդակ էութիւ– նը :

Դժբախտ վախճան մը ունեցաւ այս փայլուն դերասանուհին : 1937ի ամառ – ուան տաք օր մը, յանկարծամահ եղաւ հայ բեմերու անզուգական դերասանու – հին՝ Օլգա Մայսուրեան :

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ԱՊԱԳԱՅ ԿԵԱՆՔԻ ՊԱՏԿԵՐԸ

Բսան տարիէն, 1985ին, այսօրուան հետ բաղդատելով՝ մարդկութիւնը հա – րիւրին քառասուն աւելցած պիտի ըլլայ: Այսինքն, աշխարհի բնակչութեան թիւը հասած պիտի ըլլայ չորս միլիառ երեք հարիւր միլիոնի: Այս մարդոց սնունդը պիտի ապահովուի ինքնագործ երկրա – գործութեամբ եւ ծովու ջուրի աղազերծ– մով: Ծնունդներու հակակշիռը, մասամբ պիտի հաստատականէ նուազած մահա – ցութիւնը : Վիրաբուժութիւնը կատարե– լագործած պիտի ըլլայ բնական գործա– րաններու մարմինէ մը ուրիշ մարմինի մը մէջ փոխադրութիւնը եւ՝ արուեստա– կան, կերպընկալ եւ ելեկտրոնական գոր– ծարաններու տարածումը : Բժշկու – թիւնը լայնօրէն պիտի գործածէ մարդոց անհատականութիւնը սրբագրող դեղեր , ուսուցումը պիտի դիւրանայ , մարդիկ մնայուն խարիսխներ հաստատած պիտի ըլլան Լուսինին մէջ, եւ հետազօտած՝ Հրատը, Ափրոդիտէ կամ մօտաւոր միւս մոլորակները : Նմանապէս , կատարելա– գործած պիտի ըլլան անջրպետանաւերը կորիզային ուժով բանեցնելու գիտու – թիւնը :

Պատերազմի հաւանականութիւնը հա – րիւրին 15էն 20ի միջեւ է : Անկէ խուսա – փելու նոր գաղափարներ եւ նոր մեթոտ– ներ չեն նախատեսուիր : Այսուհանդերձ, ներկայիս քննութեան ենթակայ եղող զինաթափութեան սկզբունքները նոյնիսկ մասամբ եթէ իրագործուած ըլլան, քան տարիէն պատերազմի հաւանականու – թիւնները հարիւրին յիսուն պակսած պի– տի ըլլան: Հրթիռներու դէմ պաշտպա – նութիւնը արդիւնաւէտ պիտի ըլլայ նա – եւ՝ շատ խորէն գացող սուզանաւերու դէմ ալ: Բայց, կռիւները գլխաւորաբար պիտի ձգտին բանակներն ու բնակչու – թիւնները թմրեցնելով չէզոքացնելու , փոխանակ զանոնք բնաջնջելու եւ փճա – ցնելու : Պատերազմի մեծագոյն վտան– գը յառաջ պիտի գայ տեղական բախում– ներու ծաւալումէն եւ ընդհանրացումէն: Եւ ազգերու խումբերու միջեւ հետզհետէ մեծցող պայքարի պատճառը պիտի ըլլայ տիրապետութիւնը ծովերու յատակին , որուն հանքային հարստութիւնը շահա – գործման առարկայ պիտի ըլլայ :

Եւ երկու հազար թուականին, այսին – քն, 35 տարի ետք, երկրագունդի բնա – կիչները հինգ միլիառ հարիւր միլիոն պիտի ըլլան եւ այսօրուան հետ բաղդա – տելով՝ այս հարիւրին 65 յաւելումը կ'արդարանայ մանրէներու եւ ժահրերու դէմ ընդհանուր ախտաբերձութեամբ : Տենդագին կերպով մշակուելիք ովկէա – նոսները, հսկայական քանակութեամբ ուտեստեղէն պիտի արտադրեն, մինչ , մարդիկ անձրեւ կամ արեւ պիտի ստեղ – ծեն:

Հրատը ուսումնասիրութեանց առար – կայ պիտի ըլլայ տակաւին, մինչ Լուսի – նի հնքային հարստութիւնը արժեւորուիլ սկսած պիտի ըլլայ :

Ինքնագործ (վայրկենական) թարգմա – նութիւնը պիտի ստեղծէ տեսակ մը մի – ջազգային լեզու, մինչ՝ լէյզըրները (կեդրոնացած ուժի խուրձեր) լաւագոյն պաշտպանութիւնը պիտի ըլլան հրթիռ – ներուն դէմ, որոնք առեւտրական գոր – ծածութեան պիտի դրուին երկրային փոխադրութեանց համար :

Կարելի է չարունակել, 2100 թուակա– նին, երկրագունդի բնակչութեան թիւը՝ ութ միլիառ պիտի ըլլայ, մարդկային կեանքի միջին տեւողութիւնը՝ հարիւր տարի: Մարմինին վրայ նոր անդամներ երեւան պիտի գան, մարմինին վրայ մե– քենաներ պիտի հաստատուին, մարմնա – կան ու մտային աշխատանքները ընդլայ– նելու եւ արագացնելու համար: Անջրր – պետի հետազօտութիւնները , մոլորակ – ներու մէջ խարիսխները եւ երկրային փոխադրութիւնները զարգացած պիտի ըլլան յեղափոխական չափերով, ծանրու– թեան օրէնքը բացարձակապէս հակակըշ– ռի տակ առնուած ըլլալուն շնորհիւ :

Ամփոփեց՝ ՎԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ակադ. Մ. Աբեղեանի լեզուաբանական եւ քերականագիտական աշխատութիւն – ներուն մէջ մեծ արժէք կը ներկայացնեն «Աշխարհաբարի շարահիւսութիւնը» եւ «Հայոց լեզուի տեսութիւնը» գործերը, որոնք կ'ամփոփեն լեզուաբանական այն ուսումնասիրութիւններուն արդիւնքները, որ գիտնականը կատարած է տասնեակ տարիներու ընթացքին:

Առաջին աշխատութիւնը մեծապէս գը– նահատուեցաւ հայագէտ Անթուան Մէյէի կողմէ, որ, այս առթիւ, գրեց հետեւ – եալը. «Անտարակոյս լաւագոյնն է, որ երբեւիցէ գրուած ըլլայ հայերէնի քե – րականութեան մասին»:

×

45 տարուան գրական վաստակ ունի բանաստեղծ Սողոմոն Տարօնցի :

Հայաստան Հրատարակչութիւնը վեր – ջերս երկու հատորով լոյս ընծայեց բա– նաստեղծին լաւագոյն գործերուն հաւ – կաքածը:

Առաջին հատորի «Պայծառ ափ», «Եր– գեր ուժի եւ գեղեցկութեան», «Մարդ» բաժիններուն մէջ ամփոփուած բանաս – տեղծութիւնները հեղինակին հոգեկան ապրումներուն պատկերը կը ներկայա – ցնեն: «Գիրք իմացութեան» խորագրին տակ հաւաքուած են բանաստեղծին խո – հական քերթուածները, քառեակները, ինչպէս նաեւ արեւելեան դասական բա – նաստեղծութեան մոթիֆներով յօրինուած բանաստեղծութիւնները, թարգմանու – թիւնները:

Երկրորդ հատորը կ'ընդգրկէ Ս. Տա – րօնցիի պոէմները, վիպերգութիւնները, եւայլն:

×

Լոյս տեսաւ բանաստեղծ Մաթէոս Զարիֆեանի գործերուն նուիրուած հա – ւաքածոն: Յաջորդաբար լոյս պիտի տես– նեն նաեւ արեւմտահայ գրագէտներէն Երուխանի, Սիպիլի, Դ. Վարուժանի զա– նազան գործերը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Միլանոյի մէջ բաւական լայն տարա – ծում սկսած է գտնել Արագածի պերլիթը, որ իբր զտիչ եւ մեկուսիչ նիւթ կը գոր– ծածուի ճարտարարուեստին մէջ: Հայ – կական պերլիթին պատրաստութեան ձե – ւին աւելի մօտէն ծանօթանալու համար վերջերս Երեւան գացին իտալական ընկե– րութեան մը տնօրէնն ու փոխ-տնօրէնը:

Իտալիա նախապէս պերլիթը կը ներա– ծէր Ամերիկայէն եւ այլ երկիրներէ :Հայ– կականին որակը աւելի բարձր է:

× Հնագէտները տաճարներու եւ եկե – ղեցիներու պատերուն վրայ գտած են ա– ւելի քան 7000 արձանագրութիւններ: Մեծ մասը՝ Ե–Ը դարերուն փորագրուած:

× Վերջին 30 տարիներուն, Հայաս – տանի մէջ մօտ 4000 տեսակ բոյսեր մշակ– ուեցան: Այս բոյսերուն մեծ մասը նե – րածուած է օտար երկիրներէ:

× Գերման արեւելագէտներ այցելեցին Հայաստան եւ մեծապէս տպաւորուեցան այդ ճիւղին մէջ Հայաստանի արձանա – գրած յաջողութիւններէն: Այցելուներէն Հերման Պոյէր, որ վարիչն է Պալարիոյ ազգային գրադարանին, յայտարարած է, թէ մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւի հայ արեւելագէտներու աշխատանքին:

× Ուսանողուհիներու թիւը 227.858ի կը հասնի:

× 1811 մայրեր արժանացած են «Հե – րոսուհի մայր» կոչումին: Տասէն աւելի զաւակ ծնած են:

× Զրօսաշրջիկութեան նուիրուած լա – ւագոյն երգին պիտի յատկացուի 500 ռուբլի: Այս ուղղութեամբ մրցանակա – բաշխութիւն մը հաստատուեցաւ:

× Լոյս տեսաւ «Արծիւ Վասպուրական» խորագրուած վէպ մը: Հեղինակն է Զարդանդ Դարեան:

× Գորիսի զաւառագիտական թանգա– րանը ունի չորս հազարէ աւելի իբր՝ քարէ գործիքներ, հեթանոսական կուռ – քեր, ուրարտական արձանիկներ, զէնքեր եւայլն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (285)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Հոն մարդ մարդու դէմ կը մաքառէին. մերթ ընդ մերթ դրօշակիր Թուրք մը կ'երեւէր ու կ'աներեւութանար անդուն – դին մէջ: Ռազմիկները փոշիի ու ծուխի ամպի մէջ պարուրուած կը կռուէին: Կարմիր պսակները գիսաւորներու նման կը թռչէին ծուխի ամպի մէջէն:

— Ցիսուս օգնէ՛,— կը ճչար կին մը:

Տոպոյի հասնելուն՝ վերէն ներս ինկող քար մը ինկաւ Մաթէոս Սէօր Ջագաց– պանի գլխուն: Ջագացպանը կքեցաւ, բայց դեռ չինկած՝ վեր ցատկող Թուրք մը անոր կուրծքին մէջ մխեց եաթաղանը մինչեւ երախակալը: Կին մը ճչալով խո– յացաւ Թուրքին վրայ՝ էրկան սուրը ա– ռած...:

Տոպոյ նշան ըրաւ.

— Օն առա՛ջ, առա՛ջ, օգնութիւնը կը հասնի:

Այս խօսքին վրայ զինուորները նոր ուժ առին, ու պարիսպին վրայ եղողները՝ մեղք չհամարուելիք հայհոյութիւններու միջեւ՝ կը շարունակէին ջարդել:

Հոն երկու Թուրքեր կը կռուէին: Տո – պոյ ճանչցաւ Ջագացպանը սպանողը եւ անոր զարմաւ: Տեսաւ սակայն թէ ան ոտքէն գլուխ տենդէնդեան պղպջատէ զրահ հագած էր. այնպիսիներուն համար սուրը գործի չէր գար: Արագ շարժումով մը նետուեցաւ անոր վրայ եւ պառկե – ցուց սպաննուած Ջագացպանին վրայ:

Սակայն Թուրքն ալ լայն ուսերով ու – ժեղ մարդ մըն էր, ու այնպէս կը գալար– ուէր Տոպոյի տակ՝ կարծես մարդաչափ խածնէր. յանկարծ գետին նետուեցաւ ու թենէն Տոպոյի երկաթէ բազպանները կը խածնէր, յանկարծ գետին նետուեցաւ ու դէմքը Տոպոյին զարձուց: Բայց ասիկա իր մահը եղաւ: Տոպոյ գտաւ անոր մերկ վիզը եւ անոր երկաթէ ճանկերու սեղ – մումէն շունչը մէջը խեղդուեցաւ:

Դեռ եւ ոչ ոտքի ելած՝ ինկող թրքա – կան նիզակ մը պատռեց սռնապանի կա– շին ու ցցուեցաւ ղնդերներուն մէջ:

Տոպոյ ցաւէն ատիծաձայն գոռաց, ծունկի ինկած բռնեց սրունքը, աչքերը ցաւի արցունքներով լեցուեցան:

— Տէր իմ, — ըսաւ Քրիստափոր դի – նակիրը սարսափահար, — վիրաւորուե – ցա՞ր:

Տոպոյ չպատասխանեց, խլեց նիզակը սրունքի մէջէն ու մէկդի նետեց: Վայրկ– եան մը բռունցքները սեղմած սուլեց ակ– ռաներու մէջէն, մինչեւ որ ցաւի առաջին սաստկութիւնը անցաւ: Յետոյ աքացի մը նետեց տեսնելու համար թէ արդեօք ոս– կորը կոտրա՞ծ է: Չէր կոտրած, միայն կ'արիւնէր: Հազիւ թէ ցաւը մեղմացաւ սուրը առած վագրի պէս նետուեցաւ ծա– կէն ներս մտնող Թուրքերու վրայ: Վայ հիմա ձեռքը ինկողին:

Հոն գրեթէ ականներով կը պայքարէին իրարու դէմ, մինչ հազիւ տասը գիրկ հեռու՝ միւս խրամատին քով ալ կը շատ– նար թշնամին:

Ծակին դերանը խորտակուեցաւ հա – րիւրաւորներու ճնշումին տակ, ու Թուր– քերը յաղթական գոչումով խուժեցին ներս. այլեւս պարիսպին վրայ մագլցե – լու ալ հարկ չկար:

Մէկը միւսը հրելով կը մղէին գիրար. աջ ձեռքին մէջ զէնք, ձախին մէջ՝ պոճ– ճուք: Աջեւէն եկողները ամրոցին վրայ ցատկեցին պոճճուքներով, յաջորդ եկող– ները պատուանդանի տակ սպասող վի – րաւորներու ու կիներու վրայ խոյացան:

Մինչ այն՝ երկաթապատ ոտքով մէկը աքացիով մը կրակը ու վառած փայտերը պատուանդանի սիւնին վրայ հրեց, կրա– կին բոցերը սկսան փայտէ սիւնը լզել:

Վիրաւորներու գործը շուտով կար – գադրեցին, կիները սակայն կատաղի ճի– չերով առին սուրերն ու կացինները:

Հաստամէջք տիկին Քոչիչ եռացող ջու– րը թափեց մեծամօրուս աղայի մը երե – սին. աղան սարսափած բռնեց մօրուքը ու այդ փառաւոր մօրուքը ձեռքը մնաց:

Ուրիշ կին մը կրակէն բոցավառ կոճղ մը առած իջեցուց առաջին Թուրքին քի– թին բերնին, այնպէս մը, որ կայծերը աստղերու պէս ցաթեցին չորս կողմը: Միւս կիները արդէն զէնքով ելան հեթա– նոսներու դէմ:

— Ցիսուս օգնէ՛:

— Զարկէ՛ք, զարկէ՛ք, — գոչեց Ֆեր– նեմէթցի երկաթագործը:

Եւ հսկայ ուռն առած վազեց կիներու քով: Երեք հեթանոսներ կը պայքարէին հոն իրարու կռնակ տուած: Այնպէս մը իջեցուց առնոցմէ մէկու գլխուն, որ ու– ղեղը քիթէն բերնէն ու ականջներէն դուրս թափեցաւ:

ԿԷԶԱ ԿԱՐՏՕՆԻ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Պետրոս Խաչերիկեան եւ զաւակները՝ Ֆիլիփ եւ Սանտրա, Օր. Ալիէթ Խաչերիկեան, Այրի Տիկին Արմէն Յակոբեան եւ զաւակը Պետրոս Յակոբեան (Պուլկարիա) եւ ընտանեկան պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ մօր, տալոջ եւ հօրաքրոջ՝

ԻՔԱՊԻԼ ԽԱՉԵՐԻԿԵԱՆԻ

կսկծալի մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 1ին, 65 տարեկանին, իր բնակարանը, 86 Ռիւ Տավիտ տ'Անժէ (Փարիզ 19)։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ Օգոստոս 6, ժամը 14·30–ին, Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին, 15 Ռիւ Ժան Կուժօն, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել։

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՃԱՇ ԷՔՍ ԼԷ ՊԷՆԻ ՄԷՋ

Օգոստ· 14ին, 15ին և 16ին կը մատուցուի պատարագ Աստուածածնայ տօնի առթիւ։ Տարաթ առաւօտ տօն Տողակաթի Ս· Էջմիածնայ հիմնարկութեան, Կիրակի Վերափոխումն Ս· Աստուածածնի եւ աւանդական խաղողօրհնութիւն, Երկուշաբթի Ս· պատարագ Մեռելոց եւ հոգեհանգիստներ մասնաւորաբար ընդհ· զոհերու Մեծ Եղեռնի յիսնամեակի առթիւ։

Կիրակի խաղողօրհնութենէ ետք ճաշ, Օթէլ Թուրիսթի չուրջ դաշտի վրայ կամ օթէլի ճաշարահին մէջ, դիւրամատչելի գին։ Ճոխ համադամ ուտելիքներ։ Ըստ պատշաճի խօսողներ եւ գեղարուեստական բաժին, բարձրանալ Ռուբ տը Ռըվառէն Թրեվինէեն։ Ճաշին մասնակցողները պէտք է հեռախօսեն կանխաւ, Թրեվինէեն 7։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Պ· Ժիրայր Գարաճեանէ քսան ֆր· Վարդավառի տօնակատարութեան առթիւ։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Ազգ· Միութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, հանգուցեալ Արմաւ Սարայտարեանի մահուան առթիւ·
— Փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Ե· Ուզունեան 200 ֆր·, Պ· Ն· Պուլղուրեան 100, Տիկին Օհաննէսեան 50։

Վերջերս Դանիոյ մէջ, Լիոնի Հայ Ազգ· Միութեան նախագահ Պ· Ա· Օպողեանի երկու աղջիկները, ինքնաշարժի ծանր արկածի մը ենթարկուեցան։ Այժմ, կը գտնուին Դանիոյ հիւանդանոցի մը մէջ, ենթակայ բժշկական խնամքի։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ինճքճեան ընտանիքը, այս Կիրակի, Լիոնի Ս· Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իրենց սիրասուն զաւկին եւ եղբօր, հանգուցեալ Ֆիլիպ Ինճքճեանի մահուան քառասունքին առթիւ։

Ցիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առնուվիլի Ա· Ց· Հայ Քոյրերու վարժութիւնը կ'ընդունի իբրեւ գիշերօթիկ 3 տարեկանէն 13–14 տարեկան աղջիկներ, եւ իբրեւ ցերեկօթիկ՝ մանկապարտէզի շրջանի համար՝ մանչ եւ աղջիկ 3 տարեկանէն 6 տարեկան։

Այս վերամուտին համար վարչութիւնը ունի իբրեւ մանկապարտէզի վարիչ Ֆրանսացի օրիորդ մը։

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

Արձակուրդի համար, կարելի է մէկ ամսուան համար բաժանորդագրուիլ՝ 12 փրանքի։

Արձակուրդի առթիւ, մեր այն բաժանորդները որոնք կը փափաքին իրենց հասցէն առժամապէս փոխել, պէտք է տեղեկացնեն վարչութեան ԵՐԵՔ օր առաջ, ղրկեն 5 ֆր· եւ անպայման իրենց ՀԻՆ հասցէն (նախընտրաբար կցել թերթին պանտը)։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս· ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Զատկի իւղագինի նուիրատուութիւն

Պ· Պ· Տ· Կարապետեան 100 ֆրանք, Տիկին Արշ· Միւթէվէլեան, Տիկին Ն· Նազդաշեան, Սեդրաք Բօյրազեան, Վահրամ Սանօեան, Ռմն Անկէնէն, Փափազեան (Սէվրան), Յ· Սինանեան 50ական, Արշաւիր Պուճուլեան 40, Տիկին Զապէլ Արթինեան, Տիկին Մարգարեան 30ական, Տիկ· Ս· Խրիմեան, Տիկին Արմաւ Հապէշեան, Յ· Յակոբեան, Ս· Տ· Ազարեան, Տիկին Պալանցեան, Հ· Տաղաւարեան, Ազապէկեան, Ա· Քէպապճեան, Մ· Շիքարճեան, Յ· Պիւճիւկեան, Օ· Բիյավեան, Տիկին Գայեանէ Պէկեան, Տիկ· Անժէլ Պառաւեան, Տիկին Շահպազեան, Տիկին Նարդուհի Զաքարեան, Մ· Փափազեան, Մ· Ունանեան 20ական, Տիկին Ազաւնի Նազարեան 15, Տիկին Սիմա Պալեան, Տիկ· Վարդանուշ Սաթէնճեան, Տիկ· Անիցայ Սարաֆեան, Մոսէսեան, Գ· Սարաֆեան, Հ· Կարապետեան, Լ· Թօքաթլեան, Ժ· Գումրուեան, Տ· Խանդառեան, Տատուրեան, Տիկին Արմենուհի Քօչեան, Տիկին Էլիզապէթ Թորգոմեան, Յ· Քիւլահեան, Տիկին Հրանդուհի Նարարմեան, Տիկին Մարտիկեան, Տիկին Հռիփսիմէ Սարաֆեան, Տիկին Էլիզ Նահապետեան տասնական ֆր, Տիկին Ս· Ճիհանեան 30, եւ Տիկին Ա· Խաչիկեան տասը ֆրանք։

(Շար·)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են։ Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ· տիւ Նօռ, լը Րէնսի, (Սէն է Ուազ), հեռ· 927–01–72։

ՊԱՏԱՐԱԳ

Պօմոնի Ս· Գր· Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղ· Խորհուրդը կը փութայ յայտնել Պօմոնի եւ շրջակայի հայ հասարակութեան թէ՝ այս Կիրակի առաւօտ, Օգոստոս 8ին, եկեղեցւոյս մէջ պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Թեմիս Առաջնորդ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ· ԹՐԹՌԵԱՆ։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 – 66 ուսումնական տարեշրջանի արձանագրութիւններու համար դիմել վարժարանի Տեսչութեան

1966 – 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կանոնաւորապէս պիտի բացուին

ՍԻԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ

CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES

ճիւղերով

Հասցէ·—

26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAELի ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIERES à VALESCURE (VAR)

Հսկայ շէնք մը։ Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք։ Խաղադաշտ եւ լողանք։ Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ։

×

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 15ԻՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ· Առաջնորդարանի գրասենեակը մինչեւ Օգոստոս 26 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ սեփական գործերու համար։

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները

1965 – 1966

Կ'ընդունուին բարեկիրթ և ուսումնասէր աշակերտներ 10 – 12 տարեկան։ Դիմել՝

Direction du Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél· 963.01.72

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի սրահը։

FOURRURES

Roger YOPIAN

PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION

84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37

Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ·	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ·	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ·	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ·	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ·	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ·	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ·	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ·	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ·	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան։

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

H. PASDERMADJIAN — Histoire de l'Arménie, 2ème édition, revue, 437 pages, avec une carte — 30 F.
P. JEAN MECERIAN — Le Génocide du peuple arménien, Beyrouth, 1965 — 9 F.
MGR. JEAN NASLIAN — Mémoires sur les événements de 1914 à 1928, Vienne, 1955, 2 vol. cartes et planches — 60 F.
HAGOP MANANDIAN — Tigran II et Rome, Lisbonne, 1963 — 15 F.
CH. DER-MELKONIAN — Contes et Légendes de l'Arménie — 5 F.
DAVID DE SASSOUN — Trad. par le Prof. Feydit — 22 F.
TERENIG DEMIRDJIAN — Vartananc — 15 F.
Ս· ՎՐԱՑԵԱՆ — Կեանքի ուղիներով, Գ· հատոր, 1965, լաթակազմ — 15 Ֆ·
ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ — Կտակն էր նահատակներուն, լաթակազմ — 15 Ֆ·
ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆ — Օրերուս հետ, Պէյրութ, լաթակազմ — 20 Ֆ·

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731
Tél. : PROvence 86-60 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 6 ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI 6 AOUT 1965
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10375
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
41e ANNÉE — No 10.375

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵԱԼԹԱ ԵՒ ՓՈՑՏԱՄ

(Փոցտամի խորհրդաժողովի քսանամեակին առթիւ)

Բ.

Փոցտամի Խորհրդաժողովին մէջ օրակարգի գլխաւոր հարցն էր Գերմանիան: Ու ատիկա շատ բնական էր: Ինչպէս 1914ին, նոյնպէս 1939ին Գերմանիան էր նախայարձակ եղած եւ պայթեցուցած համաշխարհային երկու պատերազմները: Անհրաժեշտ էր սանձ դնել զինուորապաշտ Գերմանիոյ ռազմական ախորժակներուն եւ անվտանգ վիճակի վերածել զայն:

Երեք Մեծերը որոշեցին զինուորական գրաւման տակ պահել Գերմանիան մինչեւ հաշտութեան կնքումը: Չորս գօտիներու բաժնեցին զայն, չորրորդը յատկացնելով Ֆրանսայի:

Ամերիկացի, անգլիացի, ռուս եւ ֆրանսացի ընդհ. հրամանատարներէ բաղկացած հակակշռի խորհուրդ մը պիտի առնէր Գերմանիոյ քաղաքական իշխանութիւնը, մինչեւ օրինաւոր կառավարութեան մը կազմութիւնը:

Որոշուեցաւ նաեւ պատասխանատու ոճիրները դատի ենթարկել իբրեւ պատերազմի ոճրագործ եւ ցեղասպան: Ինչ որ կատարեցին:

Գերմանիա զինաթափ պիտի ըլլար. իր նաւատորմը պիտի յանձնէր յաղթական դաշնակիցներուն. տնտեսական հսկողութեան պիտի ենթարկուէր. քաղաքական ապակեդրոնացման վարչաձեւ (տեղական ինքնավարութիւն) պիտի հաստատուէր ամբողջ Գերմանիոյ մէջ: Արեւելեան Փրուսիան պիտի բաժնուէր Խ. Միութեան եւ Լեհաստանի միջեւ. այս վերջինը «ժամանակաւորապէս» պիտի գրաւէր Օտէր–Նայսէ գիծի արեւելեան կողմի գերմանական հողամասերը. Խ. Միութիւնը իրաւունք պիտի ունենար իր գրաւման գօտիէն ստանալ պատերազմական հատուցումներու մէկ մասը. ժողովրդավարական կուսակցութիւններ ազատօրէն պիտի գործէին, խօսքի, մամուլի, համաքոյթի, կրօնքի ազատութիւնը պիտի յարգուէր. Գերմանիա պիտի կազմէր մէկ միաւոր. ելմտական, փոխադրական, հաղորդակցութեանց, արտաքին առեւտուրի եւ ճարտարարուեստի վերաբերեալ գործերը պէտք է կեդրոնական վարչական պաշտօնատանց միջոցաւ, եւայլն:

Փոցտամի ժողովականներուն գլխաւոր մտահոգութիւնն էր ա՛յնպիսի կացութիւն մը ստեղծել Գերմանիոյ համար, որ այլեւս ապագային չհամարձակէր խանգարել աշխարհի խաղաղութիւնը:

Փոցտամի որոշումներու մեծ մասը մնաց մեռեալ տառ:

Մինչ յաղթական դաշնակիցներէն Ամերիկա եւ Անգլիա իրենց գրաւած հողամասերու քաղաքային իշխանութիւնը ամբողջովին յանձնեցին Գերմանացիներուն, Խ. Միութիւնը իր երկաթեայ թաթը պահեց իրեն բաժին ինկած գօտիին:

Երկու մասի բաժնուեցաւ Գերմանիա, Դաշնակցային (արեւմտեան) եւ ժողովրդական (արեւելեան):

Առաջինը բոլորովին ազատ է եւ ժողովրդավարական վարչաձեւով կը կառավարուի: Դաշնակիցները որոշ թիւով պահապան ուժեր ունին իրենց գօտիներուն մէջ եւ չեն միջամտեր կառավարութեան ներքին գործերուն:

Երկրորդը երկաթեայ վարագոյրով եւ Պերլինը «ամօթի պատ»ով բաժնուած է աշխարհէն եւ կը գտնուի Խ. Միութեան խիստ հակակշռին տակ: Փոցտամի ո–

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԱԹԷՆՔ.— Երեք օր տեւող չափազանց բուռն վիճաբանութիւններէ ետք, յունական Խորհրդարանը վերջապէս անցաւ Նովասի կառավարութեան վստահութիւն քուէարկելու, Չորեքշաբթի, կէս գիշերին: Քուէարկութեան արդիւնքը անակնկալ մը չէր. Նովաս կ'ապահովէր 131 ձայն միայն եւ կազմութենէն քանի օր ետք կը չքանար իր կառավարութիւնը: Քուէարկութիւնը կը կատարուէր յատկապէս լարուած մթնոլորտի մը մէջ: Երեսփոխաններէն ոմանք նոյնիսկ բռունցքի հարուածներ կը փոխանակէին: Քուէարկութեան վերջաւորութեան, Փափանտրէու իր հրաժարականէն ետք առաջին անգամը ըլլալով մուտք կը գործէր խորհրդարան, խանդավառ կանչերու տակ:

Առանց սպասելու քուէարկութեան արդիւնքին, Նովաս կանչած էր արդէն մամուլի ներկայացուցիչները եւ հաղորդած, թէ յաջորդ առաւօտ թագաւորին պիտի ներկայանար ու տար իր հրաժարականը: Նովաս կ'աւելցնէր թէ պէտք թելադրէ թագաւորին որ խորհրդակցութեան կանչէ զանազան կուսակցութիւններու ղեկավարները, միասնաբար լուծում մը փնտռելու:

Առավ վերջ կը գտնէ տագնապին առաջին փուլը: Կ'անցնինք երկրորդին, որ կրնայ, դժբախտաբար, շատ աւելի ծանր ըլլալ: Հարկ է գտնել Նովասի յաջորդը: Համաձայն քաղաքական դիտողներուն, շատ դժուար պիտի ըլլայ այդ «երրորդ անձ»ը գտնել: Սակայն եթէ չուզուի լուծում մը չկարենան յանգիլ, Յունաստան կրնայ բոլորել իր պատմութեան ամէնէն ծանրակշիռ շրջաններէն մին: Կարող է յանգիլ նոյնիսկ քաղաքացիական պատերազմի մը:

բռշումները՝ ժողովրդավարական ազատութիւններ ապահովելու մասին՝ չեն յարգուած արեւելեան Գերմանիոյ մէջ, որ ենթակայ է համայնավարական վարչաձեւի:

Փոցտամի համաձայնագիրը կը բաղկանար 21 յօդուածներէ:

Քսանամեակին առթիւ ֆրանսական թերթերը գիտել կուտան թէ անոնց կէսէն աւելին արժէքէ զուրկ է այսօր: Կարգ մը յօդուածներ երբեք չեն գործադրուած, ինչպէս Նեղուցներու գոյավիճակի վերաքննութիւնը, աշխարհի ջրային հաղորդակցութեանց մեծ ճամբաներու միջազգայնացումը, մանաւանդ արտաքին նախարարներու խորհուրդը, որուն պիտի մասնակցէին Ֆրանսա եւ Չինաստան:

Այս առթիւ անգամ մը եւս կը հաստատուի այն ճշմարտութիւնը թէ հանգիստաբար ստորագրուած միջազգային դաշնագիրներն ու համաձայնագրերը արժէք ունին այն չափով միայն որքան անոնք կը ծառայեն դաշնագիր կողմերու շահերուն: Քաղաքականութեան մէջ ամէնէն հաստատուն ազդակը բարոյականն է: Տիրապետողը նիւթական շահն է:

Փաստ՝ ի մէջ այլոց՝ Սեւրի դաշնագիրը:

Եալթան ու Փոցտամը կրնային մասամբ զարմանել Սեւրը, քառորդ դարու ուրացումէն վերջ, սակայն այնտեղ ալ բախտը չժպտեցաւ հայ բազմաչարչար ազգին:

(Շար.) ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ԼՈՆՏՈՆԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԵՒ ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Ծանօթ է որ Օգոստոս 3ին լրացաւ այն պայմանաժամը զոր Ն. Կիւլպէնկեանի եւ խնամակալութիւնը տուած էին Պսակ Արք.ին, հեռանալու համար Ս. Սարգիս եկեղեցիէն: Այս առթիւ, Երկուշաբթի օր, Տէյլի Թէլէկրաֆ կը գրէր ի մէջ այլոց.

— Պայմանաժամը լրացաւ, բայց Պսակ Արք. յայտարարեց թէ վճռած է տեղէն չշարժիլ: Օրինական պայքար մը կրնայ սկսիլ: Եկեղեցւոյ խնամակալները, 70ամեայ Կիւլպէնկեանի գլխաւորութեամբ կը յուսան թէ «կամացուկ» մը պիտի հեռանայ: Արքեպիսկոպոսին պաշտօնազրկումը պառակտում ստեղծած է Լոնտոնի չորս հազար Հայերէ բաղկացած գաղութին մէջ:

Կը մնայ սպասել թէ դէպքերը ինչպէս պիտի զարգանան: Նշենք, թէ Յոյները աւելի լաւատես են եւ Փափանտրէու իր կուսակցութեան մէջ կը հաշուէ նաեւ հակառակորդներ: Մինչ թագաւորն ու Փափանտրէու իրենց դիրքին վրայ կը մնան անդրդուելի, զանազան հոսանքներու պատկանող դէմքեր կը ջանան ամէնուն համար ընդունելի լուծում մը գտնել:

ԿԻՊՐՈՍԻ ՀԱՐՑԸ

ՄԱԿի Ապահովութեան Խորհուրդը իր վերջին նիստը յատկացուց քննելու Կիպրոսի եւ Թուրքիոյ բողոքագիրները: Թուրքիա կը դատապարտէր Կիպրոսի ընտրական օրէնքներու փոփոխութենէն, իսկ Կիպրոս կը բողոքէր «իր ներքին գործերուն մէջ Թուրքիոյ միջամտութեանը դէմ»:

Առաջինը խօսք առաւ Թուրքիոյ ներկայացուցիչը, Օրհան Էրալփ, պահանջելով Ապահովութեան Խորհուրդէն որ հասկցնէ Մակարիոսի թէ այլեւս չափը անցուց՝ կատարուած խրոխտութիւններով կարգադրելով միշտ կիպրական հարցը ի շահ իր անձին, եւ ձգտելով կամաց կամաց Կիպրոսը Յունաստանի միացնելու:

Կիպրոսի արտաքին գործոց նախարարը, Կիպրիանու, պատասխանելով Թուրք պատուիրակի բողոքին, ըսաւ, թէ «Թուրքիոյ ամբողջ միտք բանին Կիպրոսի մէջ գինեալ միջամտութեան մը պատրուակը ստեղծել է: Երբ Թուրքիա կը փափաքի եւ չի ստանար, այն ատեն կը սպառնայ եւ կը յարձակի. «Այս օրէնքը ի զօրու է միայն կոյս անտառներու բնակիչներուն համար»:

«Կիպրոսի Խորհրդարանին վաւերացուցած օրէնքները չեն որ ծանր կացութիւն մը ստեղծեցին, այլ գայն Թուրքիոյ սպառնալիքը ստեղծեց: Կիպրոսի Հանրապետութեան բացարձակ իրաւունքն է բարեփոխել ընտրական օրէնքները կամ իր նախապահին իշխանութեան ժամանակաշրջանը երկարել՝ առանց որ օտար երկիր մը միջամտելու ըլլայ կամ Ապահովութեան Խորհուրդը առիվ հետաքրքրուի»:

Յետ նշելու թէ իր կառավարութիւնը պատրաստ է բանակցելու ՄԱԿի պատուիրակին հետ Խորհրդարանին մէջ փոքրամասնութիւններու (Թուրք) ներկայութեան շուրջ, Կիպրիանու յայտարարեց. «Եթէ երբեք խաղաղութեան սպառնալիք մը կայ, զայն պէտք է փնտռել Անգարայի Կառավարութեան 27 Յուլիսի բաղաքագրին մէջ միայն»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՐԻՒՔՍԷԼ.— Խորհրդարանէն ետք, Պելժիոյ Ծերակոյտն ալ վստահութիւն տուաւ Հարմէլի կառավարութեան, 43ի դէմ 119 ձայնով:

«Ինչպէս կ'ըսէր երէկ Սընտէյ Թէլէկրաֆ, խնամակալները շրջաբերական նամակի մը մէջ որեւէ պատճառ չեն տար այս պաշտօնազրկման մասին: Արք.ին կողմնակիցները կ'ըսեն թէ պաշտօնազրկման պատճառները քաղաքական են: Օսմանեան Թուրքերու կողմէ, Հայերու ջարդերուն յիսնամեակին առթիւ, տարւոյն սկիզբը, Պսակ Արք. «Թուրքիա» բառը գործածած էր, մինչդեռ նախապէս Պ. Ն. Կիւլպէնկեան գրած էր Արք.ին թէ Միջին Արեւելք բացատրութենէն զատ, բառ պիտի չգործածուի: Երէկ ինծի ըսաւ (խմբ.՝ Կիւլպէնկեան Տէյլի Թէլէկրաֆի թղթակցին) թէ խնամակալութեան շրջաբերականը յստակ է այդ առթիւ, պաշտօնազրկումը կապ չունի ոզեկոչումին հետ, ես ալ կը վերահաստատեմ այդ»:

Թերթին թղթակիցը տեսնուած է նաեւ «Արեգակ»ի տնօրէնին հետ եւ կուտայ կարգ մը տեղեկութիւններ որոնք ամիսներէ ի վեր ծանօթ են մեր ընթերցողներուն:

×

Տէյլի Սքէչ կը գրէ Օգոստոս 3 թուականով.— Պսակ Արք.ի հեռացման պայմանաժամը լրացաւ բայց 50ամեայ Արքեպիսկոպոսը, որ Ս. Սարգիս կը մնայ Երուսաղէմէն գալէն ի վեր, 15 տարի առաջ, կ'ըսէ թէ պիտի չհեռանայ, աւելցնելով թէ Լոնտոնի չորս հազար Հայերուն մեծ մասը իրեն հետ է: Նուպար Կիւլպէնկեան կ'ըսէ.— «Կը յուսամ թէ կամաց մը պիտի երթայ առանց աղմուկի: Պայմանագրին մէջ գրուած է թէ Միջին Արեւելք իր վերադարձի ճամբու ծախքն ալ կը վճարենք»:

×

Կ'աւելցնենք միայն մէկ բան սակայն: Յուլիս 8ի իրենց շրջաբերականին մէջ, խնամակալները կ'ըսեն թէ ի յարգանս Եկեղեցւոյ, չեն ուզեր հրապարակել պաշտօնազրկման բուն պատճառները, բայց տեսէք թէ նոյն խնամակալները ինչ կ'ըսեն Մայիս 3 թուակիր, պաշտօնազրկման իրենց նամակին մէջ.—

«Դուք ծառայած էք այս եկեղեցիին, որուն խնամակալներն ենք մենք, շուրջ 15 տարիներ, սկսեալ այն ժամանակուընէն, երբ պարզ վարդապետ մըն էիք. իսկ հիմա, երբ մեր յանձնարարութեամբ բարձրացած էք արքեպիսկոպոսութեան աստիճանին մեր համոզումն է որ դուք պիտի նախընտրէք, ազատուած ձեր բոլոր պարտաւորութիւններէն, գործել ուրիշ թերեւս աւելի արդիւնաւոր ընագաւառներու մէջ:

«Խնամակալները լիովին գնահատելով ձեր 15 տարուան հոգեւոր հովուութիւնը եւ նուիրեալ ծառայութիւնը, հիմա ժամանակը հասած կը նկատեն վերադառնալու սահմանափակ ժամանակուան մը համար հոգեւորականներ փարձելու իրենց հին սովորութեան:

«Հետեւաբար, այսու անոնք ատարտած կը յայտարարեն ձեր պաշտօնը, փոխան ազդարարագրի մէկ ամսուան թոշակ ինչպէս նաեւ որպէս յաւելեալ շնորհ երկուամսական վճարելով ձեզի. այդ վճարումները կը տրուին ձեզի խնամակալներուն բնակարանէն ձեր մեկնելէն ետք:

«Մենք միշտ պիտի յիշենք ձեր հոգեւոր գործունէութիւնը եւ սրտանց յաջողութիւն մաղթենք ձեզի Հայաստանեայց Սուրբ Եկեղեցւոյ մէջ ձեր անձնուէր ծառայութեան համար, ուր որ ալ գտնուիք»:

Նամակը ստորագրած են՝ Ն. Կիւլպէնկեան, Ս. Քիւրքճեան, Գ. Քիւրքճեան եւ Ռ. Մայքըլ:

Աւելցնելիք բան չունինք առայժմ:

ՀՐԱՏԻ ՄԱՍԻՆ

Միացեալ Նահանգներու «Մըրինըր 4» հրթիռը, որ անցեալ Նոյեմբերէն ի վեր կը ճամբորդէր անջրպետին մէջ որոշ կէտի մը վրայ Հրատին հանդիպելու եւ զայն նկարելու համար, յաջողեցաւ ու քանի մը օր առաջ սկսաւ լուսանկարներ փոխանցել Փասատինայի գիտական աշխատանոցին մէջ անհամբեր սպասող տագնապաւոր մարդոց։ Նախ քան ձեռք բերուած արդիւնքին մասին մեր բան մը ըսելը, բացատրենք, թէ ինչպէս օրական 1.400.000 մղոն ճամբորդող գործիք մը, 325 միլիոն մղոն հեռուէն, կրնայ նկարներ ղրկել դէպի երկիր։ Նկարները կը հասնին թուանշաններով ու հոս հասնելէ ետք մասնաւոր գործիք մը զանոնք կը «թարգմանէ» սեւի ու սպիտակի միջեւ գտնուած 64 երանգներէն մէկուն նըմանող կէտի մը։ Իւրաքանչիւր նկար կը բաղկանայ երկու հարիւր տողէ եւ իւրաքանչիւր տող երկու հարիւր կէտերէ։ Այս հաշուով 240.000 թուանշաններ հարկաւոր են նկար մը կազմելու համար ու այդ գործողութիւնը կ'առնէ մօտաւորապէս ութուկէս ժամ։

Առաջին երեք լուսանկարները, որոնք հրատարակուեցան մամուլին մէջ, կեանքի որեւէ նշան ու նոյնիսկ հաւանականութիւն ցոյց չեն տար։ Մոլորակին մակերեսը հարթ է ու մաքրուած տիեզերական փոշիներէ։ Յաճախ փոշիի փոթորիկներ կը ծածկեն անոր մակերեսը։ Այս փոթորիկները նշմարելի են երկրէն։ Երբ բոլոր նկարները — հաւանաբար քըսան հատ — քննուին ու մեկնաբանուին, տեսնանք գիտունները պիտի կրնա՞ն արբանարանական բացատրութիւն մը գտնել երկրի օդին հազիւ մէկ կամ երեք հարիւրերորդը օդի խտութիւն ունեցող Հըրատին վրայ փչող հովերուն ու փոթորիկներուն մասին։

Օդի այդ նօսրութիւնն է պատճառ, որ երկրի վրայ գտնուող ու մեր ըմբռընած ձեւով կեանքի գոյութիւնը մեր դրացի մոլորակին վրայ անհաւանական կը թուի։ Ծաւալով երեք անգամ փոքր է երկրէն ու իր ձգողական ուժն ալ, այդ իսկ պատճառով, շատ քիչ։ Հաւանաբար այդ է պատճառը — իր ձգողական ուժին տկար ըլլալը — որ օդ չունի։ Եթէ օր մը մարդիկ անոր վրայ իջնալ փորձեն, ոչ անկարգելը՝ եւ ոչ ալ օդանաւը կրնան օգտակար ըլլալ իրենց։ Մէկ խօսքով, անապատային, անջուր ու անհիւրընկալ մոլորակ մը ըլլալ կը թուի Հրատը։ Կ'ենթադրուի, թէ մենք մագնիսական բեւեռ ունինք որովհետեւ երկրի կեդրոնը հալած, տաք արոյրի եւ երկաթի ծփացող ծով կայ. Հրատ սառած ըլլալով, ոչ գործօն հրաբուխ ունի եւ ոչ ալ մագնիսականութիւն։

Մինչեւ այսօր քննարկուած լուսանկարներուն վրայ Հրատի նշանաւոր ջըրանցքներուն հետքը չկայ, չկայ նաեւ շատ մանրամասնութիւն որովհետեւ անոնք առնուած են երբ արեւը ուղիղ կ'իյնար մոլորակին վրայ։ Աւելի ուշ առնըւածները, վերջալոյսի պահուն երկրի վրայ առնուած նկարներու պէս, հաւանաբար ցոյց տան անհարթութիւններ, փոսեր կամ բլուրներ։

Ամէն մէկ լուսանկար, ենթադրելով թէ անոնց թիւը 18էն 20ի կը հասնի, Միացեալ Նահանգներու ժողովուրդին պիտի արժէ վեց միլիոն տոլար... Թէ կ'արժէ՞ Հրատի վրայ ջուր ու ցամաք կենալը գիտնալու համար այդքան դրամ ծախսել. կամ գիտնալէ ետք ի՞նչ օգտակարութիւն կ'ակնկալուի այդ գիտութենէն, այդ ալ դեռ ինծի համար անորոշ է. եթէ դուք գիտէք, կամ կրնաք գուշակել. ինծի լուր տուէք։

ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՍՊԱՆԴԸ

Բ.

Հայասէր զուիցերացի Լէոփոլտ Ֆավր կը գրէ. «Հրացանով, կացինով, զաւազանով սպաննեցին հազարաւորներ, այնպէս որ մէկ քանի փողոցներու մէջ դիզուած մարմինները մէկ մէկ պատեր էին, արիւնը կը հոսէր գետակի նման»։ Ցիսուսեան մը, որ քաջութիւնը ունեցեր էր դուրս գալու կատարածին առեն, կ'ըսէ թէ արիւնը կը հոսէր ինչպէս ջուրը փոթորկոտ անձրեւէ մը ետք։ (Ժ. տ'Անճըգի, Զարդերու երկրին մէջ, 1910, Փարիզ)։

Բազմաթիւ Հայեր գլխիվայր կը կախէին եւ տապարի հարուածով երկուքի կը բաժնէին։ Կը կապէին մարդիկ եւ ծունկերուն վրայ կը սղոցէին իրենց գաւակները։ Մոլեգին ամբոխ մը տապարներով զինուած կը վազէր փողոցներուն մէջ, կը նետուէր բնակարաններուն վրայ վայրագօրէն կոտորելու համար։

Սարսափահար մարդիկ, կիներ, երախաներ կ'ապաստանէին եւրոպական հաստատութիւններ, կառավարութիւնը կը պահանջէ անոնց յանձնումը, միսիոնարներ կը մերժեն։ Պարթեւեան կը յիշէ. «Վեհագոյն վարմունքը, Փրանսացի միսիոնարներուն, ըլլան Յիսուսեան թէ Ֆրանչիսկեան, որոնք իրենց դռները լայն բացին մահահալած Հայուն առջեւ, Հաց տուին անօթիներուն, անկողին՝ վիրաւորներուն, հիւանդ երախաներուն։ Ատանայի կառավարութիւնը պաշտօնապէս կը դիմէր իրեն յանձնելու ապաստանած Հայերը՝ «Նախ մեզ սպաննեցէք, ապա կը յանձնենք այս թշուառները»։

Գեհենական տեսարան մը կը պարզուի քաղաքին մէջ, կը հասնի Սսոյ Կաթողիկոսը, սահմռկած կը դիտէ տեսարանը, բերնէն կը թափի յուզումնալից՝ «Եթէ իմ Աստուածս այս անօրէններուն, այս գազաններուն ալ Աստուածն է, ես Աստուծոյ չեմ հաւատար, ես Աստուծոյ չեմ հաւատար»։ Պարթեւեանի մաքին մէջ «մահուան զօղանջի մը պէս կը կատայ Հայրապետին շրթներէն այդ գիշեր թըռած գերագոյն աղաղակը»։

Հալէպի առաջնորդ Տաճէ վարդապետի ուշիմ, կորովի եւ ամենանուէր գործունէութիւնը յայտնութիւն մըն էր։ Պատրիարքին կը գրէ որ դիմում ըլլայ ներկայ վալիին պաշտօնանկութեան համար։ Նամակը հրատարակութեան կուտան եւ վալիին ականջը կը հասնի... մնացածը կարելի է գուշակել։ (Կիլիկեան Արհաւիրքը, էջ 89)։

Սահմանադրական երիտասարդ թուրք բանակը կը հասնի Ատանա, կոտորածը դադրեցնելու համար, խռովութեան մէջ պակասը լրացնելու համար։ Կը պաշարեն Աբգարեան վարժարանը, ուր ապաւինած են երկու հազար հոգի։ Բարբեղ կը սփռեն, բոցավառ ռմբակներով կրակի կուտան, շէնքը կը դառնայ հըրակայ խարոյկ մը։ Յետոյ կը դիմեն հոն, ուր Հայեր ապաւինած են, կը հրդեհեն բոլոր շէնքերը։

Զինուոր մը կը գրէ ծնողքին. «Ատանայի մէջ պատերազմ յայտարարեցինք Հայերուն դէմ, սպաննեցինք յիսուն հազար այդ անհաւատ շուներէն, որոնց արիւնը ողողեց փողոցները»։ (Ատոսիտէս, Հայեր եւ Երիտ. Թուրքեր, էջ 115)։

Պարթեւեան կը հարցնէ. «Բոմիթէներուն հետ ի՞նչ զաղանի մեղք գործած կրնար ըլլալ Տիկին Պուլտուքեանը, եղերաբախտ մանկամարդուհին, զոր խաչեցին, էրիկն այրեցին, ստինքները անխղճօրէն կտրեցին եւ զաւակներուն ձեռքը տուին, որուն աչքին առջեւ զաւակները մէկիկ մէկիկ մեռցուցին եւ որուն խենդեցնող ցաւն ու հոգեվարքը ծաղրեցին՝ երեսն ի վեր պոռալով. «Իջի՛ր զաւակներդ ազատէ»։

«Հապա աւելի անգթօրէն, աւելի աչռելիօրէն դժբախտ Տիկին Նաճարեա՞նը, որուն ձեռքը զանակ մը դրին եւ այդ հէգ, անկար ձեռքը իրենց զազանի մագիլներուն մէջ բռնած՝ ստիպեցին — ո՛վ դժխեմ զարհուրանք — որ մայրն իր զաւակները խողխողէ»...։

Ո՞ր հանճարեղ գրիչը պիտի կարենար արտայայտել տիկնոջ ֆիզիքական ցաւը, հոգեկան տառապանքը, ի տես ամուսնոյն չարաչար սպանութեան, զաւակներուն նահատակութեան, վեցամեայ աղջնակին յլկումին։ Ահաւոր է պատկերը, զոր կը գծէ Աքարփոլլիկոյ.

«Ագարակի մը մէջ անակնկալի բերի Պուլտուքեան ընտանիքը, բաղկացած ամուսինէն, 28 տարեկան կնոջմէն, երկու մանչէ եւ վեցամեայ աղջնակ մը։ Կինը գթութիւն կը խնդրէ ոտքերնին իյնալով։ Կը ժպտին, այո, պիտի գթանք, պիտի տեսնես, պիտի գթանք կ'ըսեն։ Ամուսինը կը կապեն, կը մերկացնեն կինը, կը խաչեն պատին, փոքր եաթաղանով կը կտրեն, ամուսինը առջեւը կը տանին, կը մերկացնեն, քարիւղ կը թափեն վրան եւ կ'այրեն։ Մարդկային խարոյկին առջեւ կ'երգեն ու կը պարեն։ Երախաները սարսափահար կծկտած կը մնան անկիւն մը, մայրերնին կը դիտէ պատին վերեւէն, բիտասարդ, արիւնոտ մարմինը խարոյկ մը դարձած է։ Կը կտրեն ստինքները տղոց կուտան որ ծծեն արիւնոտ միսը, կը խլեն եղունգները, կը կտրեն մատները, քիթը, կ'այրեն մազերը, հոգեվարքի աչքերուն առջեւ կը սղոցեն մանչերը, կը լլկեն աղջնակը, կը հանեն սիրտը, կը դնեն մօրը բերանը՝ գոչելով. Ս. Կոյս Մարիամ, իջիր, զաւակներդ կը մեռնին, փրկէ զանոնք, զաւակներուդ սիրտը կուտես, այնքան կը սիրէիր զիրենք, այնքան սիրուն, այնքան խարտեաշ։ Դիակնացած մարմինը կը վերջացնեն կացինի հարուածներով» («Մաթէն» 8, 7 Յունիս 1909, Ատոսիտէս, էջ 45)։

Օսմ. Երեսփ. Ժողովը երկու քննիչներ ղրկեց Ատանա, մէկն էր Խարբերդի երեսփոխան Յակոբ Պապիկեան, որ թըղթածրար մը կը նկատուէր։ Դուրս եկաւ անկողնակալ մարդ մը, անաչառ տեղեկագիր մը պատրաստեց, որ զատապարտութիւններն էր Երիտ. Թուրքերուն։ Տեղեկագիր ներկայացման նախօրեակին յանկարծամահ եղաւ, անմեղութեան պաշտպան փաստաբանը պարկեշտութեան զոհ գնաց։ Պապիկեան յայտնութիւն մը եւ խղճի խայթ մը եղաւ մեղսակիցներուն համար։ Մարդու պակասը, մէնէն աւելի զգացած, չարաչար զզուանք մեր մէկ վայրկեանին տրուեցաւ մեր դատել, ճանչնալ, ողջունել գերագոյն մարդը, մարդ մը, յանձին Յակոբ Պապիկեանի։

Մերսինի անգլիական փոխ-հիւպատոսը կուգայ Ատանա՝ կնոջ հետ։ Իր տիկինը կորովով եւ անձնուիրութեամբ հրաշքներ կը գործեն, չեն յաջողիր կոտորածը դադրեցնելու, բայց կը փրկեն շատերու կեանքը։ Գերման հիւպատոսը կը բացակայի, Մերսինի փրանսացի հիւպատոսը տեղէն չի շարժիր, թէեւ Ատանան պարտաւոր էր պաշտպանելու փրանսական հաստատութիւնները։ Եթէ հիւպատոսները հաւաքաբար գործած ըլլային՝ արդիւնքը պիտի ըլլար անմիջական արմատական։ (Ատոսիտէս, էջ 37)։

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵ...

(2 Շար.)

ԹՈՒԼԱԹԻԻ ԺԱՌԱՆԳՈՐԴՆԵՐԸ

Ա.

Իտալիոյ համայնավարները կը պաշտպանեն իրենց պատմութեան ամէնէն կարեւոր հանգրուանին։ Բանուորական երկու հոյակապ կէտներ պիտի բախին, այնքան ծանրակշիռ ու լարուած մթնոլորտի մը մէջ, որուն ոչ միայն Իտալիան այլեւ ամբողջ Եւրոպայի եւ համաշխարհային բանուորական կազմակերպութիւնները կը սպասեն հետաքրքրութեամբ։

Երբ Յուլիսի խռովեալ ջերմութեան մէջ առժըմ կը վերածէ չորսի հեղձուցիչ բանտին մը, Մութ — Խանութներու (Պոր-բէկէ Օսթուրէ) 4րդ թիւը, Իտալիոյ համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական գին, սովորաբար կ'ամայանայ իր բնակիչներու մեծ մասէն։ Համաձայն իրենց կլիմայական նախասիրութիւններուն կամ քաղաքական ձգտումներուն, անոնք կը հաւաքուին Փոլիթանօ, Փոնձա կամ Աւոթէ, հանգիստի օրերուն իսկ կարենալ շարունակելու համար վիճաբանութիւնները։

Տարբեր է սակայն այս տարին։ Դրամատիրական աշխարհի համայնավար...

ՔԱՂԱՔԸ ՈՐ Կ'ԱՊՐԻ ԻՐ ՄԵՌԵԼՆԵՐՈՎ

Գնահատական մեր արտայայտութիւնները յայտնապէս կը խանդավառեն ծերունին մանուկի մը պէս։ Յետոյ կը հանդիպինք Ռէթէոս Պէրպէրեանին, Հինթեանին ու Պալեաններուն դամբանին։

— Անանկ կ'երեւի որ դուք բանաստեղծ կը փնտռէք, կ'ըսէ ծերունին յանկարծ, չեմ գիտեր ինչէ՞ն հետեւցնելով տակիս։ Իրեն համար անշուշտ դաստիարակ կամ մատենական բանաստեղծ են բոլոր։

Կը հետեւինք հիմա մեր առաջնորդին՝ որ կարճ միջոցի մը մէջ արդէն յաջողած է դառնալ կեդրոնական դէմքը խումբին։

— Քանի՞ տարի է մեր մեռելները կը պահպանես, կը հարցնէ Վաչէն։

— Ասիկա չորրորդ տարին է, անկէ առաջ Խարբերդ էի, անկէ եկայ ուղղակի։ Օտարին ողջերուն հետ ապրելէն նախընտրելի է մեր մեռելներուն հետ ապրիլը։ Անցեալ տարի զաւակս ու թոռներս ալ բերի։ Բոլորն ալ հայերէն կը խօսին ու կը գրեն։ Ես՝ սորվեցուցած եմ։ Ես շատ կը սիրեմ գիրն ու գրականութիւնը, բայց ինչ օգուտ, եկուր տես որ բախտ չեմ ունեցած կարդալու։

Ու դէպի Զարիֆեանին դամբանը մեր ճամբուն վրայ՝ կը լսենք ամփոփ պատմութիւնը Խարբերդցի հայրիկին։ Կ'ուզէ տակաւին որ գիտնանք թէ մեր հին երգերը գոց գիտէ բոլոր, թէ գիտէ նաեւ բանաստեղծութիւններ Դուրեանէն ու Վարուժանէն։

— Զարիֆեանէն ալ կրնա՞ս բան մը արտասանել, կը հարցնեմ խումբին խոր հըրճուանքը լռութիւնը խզելով։

— Շիտակը ըսելով, մինչեւ հիմա մարդ Զարիֆեանին բանաստեղծութիւններէն չէ տուած որ սորվիմ։

— Լաւ, կ'ըսեմ, քանի որ այդպէս է, ես տամ քեզի։ Ու հոն, Զարիֆեանի գերեզմանին վրայ նիհար իր չուքը տարածող միմոզային տակ, թուղթի կտորի մը վրայ կը գրեմ դանդաղօրէն ընթեռնլի գիրով մը.

Հոգիս քնար մ'է անհուն,
Որուն վրայ ցուրտ, դժնէ
Ձեռք մը ամէն իրիկուն,
Մութ կտորներ կը զարնէ։

— Ահաւասիկ, կ'ըսեմ, թուղթը երկարելով իրեն. պիտի սորվիս ասիկա մինչեւ մեր յաջորդ այցելութիւնը, կ'ըլլա՞յ։

— Անշուշտ, անպայման, շատ շնորհակալ եմ։ Միշտ ուզած էի Զարիֆեանէն ալ բան մը գոց գիտնալ, լաւ բանաստեղծ է, կ'ըսեն, չէ՞ որ։ Ես չեմ հասկնար ասոր բաներէն։ Եկողները անպայման Զարիֆեանին գերեզմանը կը փնտռեն։ Կեցէք, մէյ մը ես կարդամ։

Ու կը կարդայ, գրեթէ անսխալ։ Կը ծալէ յետոյ՝ հազիւ ափի մը մեծութիւնը ունեցող թղթիկը երկուքի, ու խնամքով կը տեղաւորէ զայն քանի մը տեղերէ կարկտնուած իր շապիկին կուրծքի գըրպանը։

Ժամ մը ետք, մեր այցելութեան աւարտին, կը նկատեմ որ Վաչէն, ծերուկին ափին մէջ կը սահեցնէ գումար մը՝ որ շատ մեծ կը թուի ինծի։ Ու նկատելով զարմանքս, որ իր շռայլութեան հանդէպ մեղադրանք մը կը համարէ, կը փորձէ բացատրել ցած ձայնով.

— Իր առաջնորդութեան համար չէր տակիս. հայ բանաստեղծութեան հանդէպ ունեցած իր սիրոյն գնահատանքը պարզապէս։

Կ'աճապարենք, ելլելու համար Սկիւտարի բարձունքը այս անգամ ու Վոսփորը դիտելու անկէ։ Խարբերդցի հայրիկը չի հասնիր մեզի կարճ իր քայլերով, երբ գերեզմանատունին գլխաւոր ծառուղիէն կ'ուղղուինք դէպի մայր դուռ հիմա։

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

(2 Շար.)

...ծագոյն կուսակցութեան (1.700.000 չափ...քային) ղեկավարները բանտարկուած կը ...մեան Համի խեղդող ջերմութեան մէջ. ...անոնք, Յուլիսի սկիզբէն ի վեր կը պատ...րաստեն իրենց 11րդ համագումարը, որ ...Թոլիաթթիի մահէն ետք առաջինը պիտի ըլլայ եւ վերջին քսան տարիներուն ամէ...նէն դժուարինը : Ղեկավարներէն շատեր ...չափ պիտի դնեն իրենց քաղաքական ա...պագան : Միասնականութիւնը վտանգը ...ուած է եւ կուսակցութիւնը, 40 տա...րիներու իր պատմութեան ընթացքին, ...նման փափուկ շրջան չէ բոլորած երբեք : ...ծնելիք հարցերը, իրենց տարողու...թեամբ, կը հետաքրքրեն ամբողջ Եւրո...պայի բանուորական շարժումները :

Յաղթանակը ծայր կուտար ճիշդ տարի մը ...առաջ, երբ Թոլիաթթի կը մեռնէր : Քա...ղաքական դէմք եւ զարգացած միտք, Թոլիաթթի, իր կեանքի վերջին տարինե...րուն, պատասխանատու պաշտօններու ...շարք մը ամբողջ վստահած էր երիտա...սարդ մտաւորականներու՝ Պարքայի, Օք...քէթթոյի, Փինթորի, Ռէյշլինի, Ռոս...սանտայի, Թրենթինի, եւն. « Իբրեւ թէ ...նախազգար, — կը գրէ Մոնիչելլի «Էօրո...փէօ»ի մէջ, — թէ առանց իրեն, կամ իր...մէ ետք, այս մարդիկը պիտի չանդրա...դառնային կուսակցութեան» : Թոլիաթ...թի մեծագոյն պաշտօններէն մէկուն, կուսակցութեան քարտուղարութեան բարձրացուցած էր անոնց մէջ ամէնէն կարողը՝ Փիէթրօ Ինկրաօն. այլ խօս...քով, անոր մէջ կը տեսնէր իր յաջորդը :

Երիտասարդ «մտաւորականները» չէին բաժներ Թոլիաթթիի բոլոր տեսակէտները, եւ ինքն իսկ այդքանը չէր պահանջեր անկէ : Հետեւելով Կրամշիի օրինակին, Թոլիաթթի կուսակցութեան «պետքաղաքը» դերը կ'ըմբռնէր իր կարողութիւններուն պարտադրականութեամբը՝ ամէն գետնի վրայ. իր գաղափարները, իր տեսակէտները, իր արժանիքները պարտադիր պատգամներ էին ամէնուն համար, այն պարզ պատճառով, որ համայնավար գաղափարաբանութիւնը մի...այն կարող էր լուսաւորել ընդհանրապէս կայ ընկերութիւնը յուզող հարցերը եւ ...ծողել իրաւ ժողովրդավարութեան :

Ասոր համար կուսակցութիւնը հարկ է համախմբէր ճախակողմեան ամբողջ մտաւորականութիւնը եւ բոլորէր խմո...րումի տեւական շրջան մը : Թոլիաթթի չէր մտահոգուեր, եթէ նոյնիսկ բուռն վէճերու տեղի տար ասիկա : Բաւական մեծ անձնաւորութիւն մըն էր ինք, որ բոլոր վէճերուն մէջ կարենար իրաւարարի դեր կատարել, աւելին, կարճ կապելու համար, եթէ երբեք գանոնք անօգուտ նկատէր : « Մտաւորականները » երբեմն կը զանգատէին այս «միապետութենէն», ընդունելով հանդերձ թէ Թոլիաթթի աւելի մօտ էր իրենց քան թէ գործադիր անձնաւորութիւնները (Ալիքաթա, Պէրլինկուէր, Լոնկօ, Փաժէթթա) եւ թէ զիրենք պարտադրած էր անոնց : «Մտաւորականները » կը մեղադրէին սակայն Թոլիաթթին իբրեւ անդամալուծող, իր հեղինակութեամբ, ներքին վէճերու ազատ զարգացումի մը, որ, բանալով, կուսակցութիւնը պիտի տանէր երազուած ընկերվարական ժողովրդավարութեան :

Թոլիաթթիի անհետացումով ներքին բանավէճերը այնքան արագ զարգացան, որ երկու ճղումներ, գրամատիկական պետութեան երկու տարբեր մեկնութիւններ, երկու գործելակերպ եւ բանուորական շարժման երկու անջատ ըմբռնումներ բացայայտօրէն կը բախին այսօր Իտալիոյ Համայնավար կուսակցութեան մէջ, խորհրդանշուած երկու ղեկավարներէ՝ Ամէնտոլա եւ Ինկրաօ :

Ճորճիօ Ամէնտոլան էր որ Թոլիաթթիի մահէն երեք ամիս ետք չվարանեցաւ բանավէճը՝ հարց տալով, պարզօրէն, թէ տակաւին ի՞նչ օգտակարութիւն կրնար ներկայացնել միջազգային եւ յեղափոխական կուսակցութիւն մը : Հարցումին անկեղծ համարձակութիւնը ինքնին լուսաւորել կ'արտայայտէ այս նախորդներուն նկարագիրը : Ժողովրդական այս մեծ ճարտասանը կուտայ իր ճառերուն — որոնց խրախուսիչը բառը կանխամտածուած է — յանկարծաբանութեան խոռվաբար եւ անտաշ շեշտ մը : Ամէնտոլա կը սիրէ կրկնել. « Ես շատ քիչ գիրք կարդացի, բայց լաւ կարդացի ». մտաւորականները կը նկատէ մարդիկ, որոնք « միշտ բայց կ'ըսեն » եւ սաստ իսկ կը դառնան սպրդելի քաղաքագէտներ : Քաղաքագէտ, Ամէնտոլայի համաձայն, ան է որ գիտէ նախաձեռնող հանդիսանալ՝ ի գին մեծ վտանգներու, եւ հետեւիլ իր նախաձեռնութեան՝ ուրիշներու ձգելով հետեւանքները, բախտն ու վտանգը թողելու հոգը :

Ուրեմն, Թոլիաթթիի մահէն հազիւ երեք ամիս ետք, Ամէնտոլա արձակեց քաղաքական այս ռումբը. Թէ համայնավարները ու ժողովրդավար – ընկերվարականները ձախողած, սնանկացած են Եւրոպայի մէջ : Պէտք է այս երեւոյթէն դաս առնել եւ մեկնիլ զերոյէն, այսինքն՝ բանուորական դասէն ստեղծել միակ կուսակցութիւն մը՝ որ ո՛չ համայնավար եւ ո՛չ ալ ընկերային – դեմոկրատ ըլլայ, համախմբէ սակայն ընկերվարական կոչումով բոլոր ուժերը՝ աշխատաւորական ձեւի լայն մէկտեղումով մը :

Երեւակայական պիտի թուէր այս առաջարկը, եթէ զայն ներկայացնողը Ամէնտոլան ըլլար : Բայց առաջարկը իրմէ գալով եւ թիկունք ունենալով Իտալիոյ Համայնավար կուսակցութեան մեքենան, ծայր տուաւ բուռն բանավէճերու՝ մասնակցութեամբ ընկերվարական միտումով գրեթէ բոլոր շարժումներուն :

Ամէնտոլայի այս նախաձեռնութիւնը, որ խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ Իտալիոյ Համայնավար Կուսակցութեան գոյութիւնը ինքնին, իրապէս որ վարպետի գործ էր : Ակներեւ է Ձախակողմեան Կեդրոնին ձախողութիւնը : Անցեալ տարեսկիզբին, Իտալիոյ կառավարութեան կազմին ընկերվարականներուն մասնակցութիւնը չարձանագրեց այն յաջողութիւնը՝ զոր կը խոստանար իրենց պարագլուխը՝ Նէննի : Ծրագրուած որեւէ բարենորոգում չիրագործուեցաւ. ինչ որ կատարուեցաւ, սկզբնաւորութեան մեծ խոստումներուն տժգոյն մէկ պատկերը միայն կը կազմէ : Իտալիոյ Ընկերվարական կուսակցութեան ղեկավարութիւնը կը ձգտի միանալու Սարակաթի ընկերային – դեմոկրատ կուսակցութեան հետ, որ ջերմ ջատագովներէն է Ատլանտեան Ուխտին եւ բուռն հակահամայնավար : Իտալիոյ Ընկերվարական կուսակցութիւնը կը ձգտի ամէն գնով կոթնելու կառավարութեան, խրախուսիչը քայլափոխին տեղի կուտայ աջակողմեան ժողովրդավար – քրիստոնեաներու խաղերուն : Շարքայինները կը հեռանան, խրախուսիչը քուէարկութեան կը կորսնցնէ նոր ձայներ : Կուսակցութեան ձախ թեւը, Ռիքքարտօ Լոմպարտիի գլխաւորութեամբ, կուսակցութենէն հեռացուելու սպառնալիքին տակ է, եւ քարտուղարը, Տէ Մարթինօ, կը սպառնայ հրաժարիլ :

Թ. Ա. Թ.

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՇԱՒԻԼ. — 1927էն ի վեր ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս պատշաճ կերպով տօնեցինք մեր հերոսամարտի օրը, «Խանասոր»ի արշաւանքի 68րդ տարեդարձի առթիւ : Եթէ մեր յիշողութիւնը մեզ չի դաւաճաներ, այս նուիրական տօնը առաջին անգամ Հ. Յ. Դ. Շաւիլի «Արգութեան» խումբն է որ իր արժանի տեղը դրաւ 1927ին, մեր միւս ազգային տօներու կարգին : Հակառակ աննպաստ օդին, զարմանալ հաւատաւոր բազմութիւն մը Յուլիս 25ի Կիրակի օր հաւաքուած էր Շաւիլի ծանօթ անտառին մէջ ոգեկոչելու համար մեր բոլոր հերոսներու յիշատակը : Ժամը 15ին, բաց մեր տարիներու աւանդութեան այցելեցինք Խանասորի փոխ – հրամանատար Իշխան Յովսէփ Արղութեանի եւ իր կողակիցին, ինչպէս նաեւ գործակիցին «Սաթենիկ»ի շիրիմին, այցելեցինք նաեւ Հ. Յ. Դ. հիմնադիրներու գործակից վեթերան ընկեր Բժ. Յովսէփ Տէր – Դաւթեանի եւ իր կողակիցին կայք. Խաչի հիմնադիրներէն ընկերուհի Սաթենիկ Տէր – Դաւթեանի շիրիմը : Մեր այցելութեամբ յարգեցինք նաեւ յիշատակը Շաւիլի գերեզմանատան մէջ հանգչող ողբացեալ ընկերներ Հրանտ Աղամեանի եւ Միսաք Սարգիսեանի :

Մինչ այդ մեր յուսացածէն աւելի բազմութիւն մը հաւաքուած էր գեղեցկատեսիլ անտառը, այդ օրը ապրելու համար մեր անմոռանալի հերոսներու յիշատակով եւ մինչեւ ուշ ատեն անտառը կը թնդար երիտասարդ ընկերներու եւ իրենց հայրենակիցներու ազգային եւ յեղափոխական երգերով : Մեր երիտասարդ ընկերներէն՝ Ժիրայր Միրիճեան խանդավառ բանախօսութեամբ ոգեկոչեց յիշատակը մեր բոլոր հերոսներուն Պանք – Օթթոմանէն ու Խանասորէն մինչեւ Սարդարապատ ու Բաշ – Ապարան, որոնք, ինչպէս կ'ըսէ մեր զօրումի եւ ըմբոստութեան երգիչը. «Իրենց մահով մեր սա կեանքին փայլ տուին » :

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԵՆԴԱՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀ

Հետաւորութենէ մը թշնամին հարուածելու արուեստը սկիզբէն ի վեր գրաւած է մարդիկը : Կենդանիներն ալ հետեւելով կեանքի այս պայմանին, ունին իրենց յատուկ « պատերազմ»ները, ուր փոխանակ կիտական եւ արուեստական զէնքերու՝ բնական յատկութիւններն են որ ի գործ կը դրուին, ինչպէս խայթոցի թոյնը, ժանիքի ու ակռայի զօրութիւնը, օրինակի համար, ամէն մարդ գիտէ պատմութիւնը կապիկներու ցեղի մը, որ սովորութիւն ունի կոյս անտառները այցելող անզգուշ ճամբորդը քարկոծել խիճերով, բայց միջատներու աշխարհին մէջէն է որ գիտող մը հնարագէտ ու հետաքրքրական օրինակներ պիտի գտնէ :

Նախ եւ առաջ յարձակողականը, մրջնառիւծը որ մէկ սանթիմեթր մեծութեամբ, մեծ որովայնով եւ երկար ու զօրաւոր կզակներով զինուած միջատ մըն է ու վայրագ մսակեր մը, կը սնանի միջատներով. եւ որովհետեւ չափազանց դանդաղ ու ծանր է, ստիպուած է խորամանկութիւն ու ճարտարութիւն գործածել անոնց հասնելու համար :

Աւազոտ ու արեւոտ բարձունքներու վրայ, կանոնաւոր քսան սանթիմեթր տրամագիծով եւ 15 սանթիմեթր խորութեամբ ձագարաձեւ փոսիկներ կը փորէ որուն շատ ողորկ ու շարժուն պատերը ամենափոքր ծանրութեան մը տակ կը կքին :

Ցատկիր, որսորդ միջատը՝ մարմինը հողածածկ եւ անհաւանական համբերութեամբ մը զինուած կը սպասէ որսին օրեր, շաբաթներ անընդհատ : Հազիւ թէ անխոհեմ մրջիւն մը կամ որդ մը մօտենայ ձագարաձեւ փոսիկին եզերքին, ան կը քշուի վար՝ հոսող աւազներէն. շատ անգամ, եկող վտանգին գիտակից՝ խեղճ միջատը կը ջանայ փախչիլ, բայց որսորդը կը հակէ եւ գլխու ահարկու հարուածով մը որսին վրայ աւազ կը թափէ որ զայն թմրեցնէ եւ կուրցնէ :

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (286)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Միս Թուրքը հարուածէ մը կէս ծունկի ինկաւ, սակայն շողաց ձեռքի եաթաղանը ու մինչեւ երախակալը մխրճուեցաւ երկաթազործին փորին մէջ :

— Հետս պիտի գաս միւս աշխարհ, շուն, — մռնչեց երկաթագործը :

Եւ անգամ մըն ալ ծանր մուրճը պտոյտ տուաւ գլխուն վերեւ, ու գետին նստաւ ձեռքը փորին սեղմելով՝ տեսնելով թէ ախոյեանը Թուղթի պէս տապկած սալարկով գլորեցաւ մեռելներու մէջ :

Կիները գետին ինկած բոլոր զէնքերը յափշտակեցին ու յամառ եւ կատաղի ճիչերով կը մաքառէին Թուրքերու դէմ : Ծամակալները ինկած, մազերնին արձակ, չորերնին կը ծածանէր ու կը գալարուէր կամի ժամանակ. անոնք սակայն իրենց կնոջականութիւնը չէին մտածեր, այլ ճչալով նետուեցան Թուրքերու վրայ : Անոնց սուրերը հարուած չէին բռներ, ինչ որ վրանին գար՝ իրենց էր, սակայն իրենց տուածն ալ թշնամիին էր :

— Կեցցե՛ն կիները, — լսուեցաւ Փեթէօյի ձայնը եաեւէն :

Եւ տեսնելով սինը լղլ կրակը, դոյլ մը առնելուն պէս ջուրը սինին վրայ թափեց :

Գնդապետը հանգչած գունդ բերած էր հետը. ինքն ալ սուրը շողացնելով խոյացաւ աքինճիի մը վրայ՝ որ կատուի մը նման վեր կը սլանար, ու փռեց քարերու մէջ :

Իր զինուորները յարդի պէս դուրս նետեցին ներս խուժող Թուրքերը. մանաւանդ թէ, դուրս ալ խոյացան :

Տօպօ պարիսպին վրայ ծնրադրած, հեւացող կուրծքով ու դուրս ինկած աչքերով կը նայէր վար, մինչ սուրէն ու մօրուքէն արիւն կը կաթէր :

Կատղած էկէրցիները երթալով միշտ աւելի դուրս կը խոյանային բերդի պատուածքէն, ու մեռելներու վրայ, պարիսպին սորոտը կը ջարդէին Թուրքերը :

— Եա, — գոչեց Տօպօ բոլոր ձայնովը, — եա :

Բայց այդ խառնակութեան մէջ իրրաքանչիւր ոք իր ձայնն անգամ չէր լսեր :

Լաուխալու Թօթ անունով զինուոր մը տեսաւ կարմիր թալիշ դրօշ բռնող բէկը. վրան նետուեցաւ ու ձեռքի ատրճանակը անոր կուրծքին պարպեց ու ձեռքի արագ շարժումով մը դրօշը յափշտակեց, ուրիշ շարժումով մըն ալ պարապ ատրճանակը Թուրքի մը քթին բերնին չպրտեց, ու աւարով միասին ներս ցատկեց. մինչ հետը դուրս խոյացած հինգ ընկերները խողխողուեցան Ենիչէրիներէն :

Տօպօ տեսաւ որ Վելի բէկ ձիէն գլորեցաւ, եւ թէ փաշային յաղթական դրօշը հունգարացի մը յափշտակեց : Նշան բրաւ հանգչած գունդին թէ որ կողմը կուեին : Ձախ բազուկի արիւնոտ լաթերը քամեց ու վազեց վար պատառուածքին քով : Փեթէօ արդէն հոն էր ու պատառուածքին դիմաց դրուած պատրաստ թնդանօթին կը մօտեցնէր վառած փայտի կոճղ մը :

Դրօշի եաեւէն նետուող Ենիչէրիները այս հարուածէն դուրս նետուեցան :

— Լեցուր, — գոչեց Տօպօ Ցայրիխ թնդանօթաձիգին :— Զօրս հողի թող հոս մնան : Եթէ ժամանակը ներէ՝ քար ու գերան բերէք :

Կատղած պայքարը նոր թափով սկսաւ դոռալ մարտիկներու վրայ :

Ի.

Եւա առանձին մնաց մեռելին քով :

Մտախոհ կը դիտէր. յետոյ սկսաւ շարժիլ, գլուխը անցուց սաղաւարտը, իրանին՝ զրահը, յետոյ երկաթէ բազպաններ : Պատանին քիչ շատ իր հասակն ունէր, անոր զգեստները հայաւ : Սուրը սակայն կարճ գտաւ : Մտաւ Տօպոյի սենեակը, ու պատէն երկար, չխտակ, խալական սուրն մը վար առաւ, ու երախակալի կաշին գաստակին անցուց : Պատեանը սակայն հոն թողուց :

Մերկ սուրը առած՝ դռնէն դուրս նետուեցաւ : Սկսաւ վազել, ինքն ալ չէր գիտեր սակայն թէ ուր : Այնքան միայն գիտէր թէ իր ամուսինը Զոլթայիին հետ արտաքին բերդը կը պաշտպանէր, բայց թէ այդ բերդը պալատին ո՞ր կողմը կը գտնուէր ինքն ալ չէր գիտեր :

Արեւը արդէն մտնելու մօտ էր. սակայն ծուխի ամպերու մէջէն օդին մէջ առկախ մնացած թնդանօթի հրաշէկ գնդակի մը կը նմանէր :

Բերդի տեղագրութենէն կը յիշէր, թէ արտաքին բերդը արեւելեան կողմը, մանգաղի ձեւով կը տարածուի կրիային քով : Արեւը աջ կողմէն կը մտնէր, հետեւաբար ան ձախ կողմը պէտք էր գտնուէր :

Տասը ծխոտ, մրոտ զինուորներ կուգային դիմացէն շառաչելով. վազելով կուգային, առջեւէն տասնապետ մը կ'առաջնորդէր : Զինուորներու աջ բազուկները եւ ամբողջ աջ կողմը սեւցած էր արիւնէն, ուսերնին նիզակ ունէին :

ԿԷԶԱ ԿԱՐՏՕՆԻ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Պետրոս Խաչերիկեան եւ զաւակները՝ Ֆիլիփ եւ Սանտրա, Օր. Ալիէթ Խաչերիկեան, Այրի Տիկին Արմէն Յակոբեան եւ զաւակը Պետրոս Յակոբեան (Պուլկարիա) եւ ընտանեկան պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ մօր, տալոջ եւ հօրաքրոջ՝

ԻԶԱԲԷԼ ԽԱՉԵՐԻԿԵԱՆԻ

կսկծալի մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 1ին, 65 տարեկանին, իր բնակարանը, 86 Ռիւ Տավիտ տ'Անժէ (Փարիզ 19):

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ Օգոստոս 6, ժամը 14·30-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15 Ռիւ Ժան Կուժօն, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՌԷՆ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 23·15ին, Ֆրանս – Քիւլթիւռ կայանէն: «Հայերը Լիբանանի մէջ»: Կը մասնակցին Ջօր. Ռոնտօ եւ Վահէ Օշական:

ԵՒ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Սեպտեմբեր 19ին, Կիրակի առաւօտ, ժամը 9·30ին Ժերար Սթեֆանեսքօ կը ներկայացնէ Սեւրի Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանը, մասնակցութեամբ տեսուչ – վարդապետին՝ Հայր Ն. Քէհեայեան, Ֆրեռերէք Ֆէյտիի եւ աշակերտներուն ու իրենց ծնողաց:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հերոս ԱՐԱՄի մահուան 47րդ տարեդարձը կ'ոգեկոչուի Սեպտեմբեր 19ին, Անիէռի քաղաքապետարանի սրահը:

Կը խնդրուի չխաչաձեւել:

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՃԱՇ ԷՔՍ ԼԸ ՊԷՆԻ ՄԷՋ

Օգոստ. 14ին, 15ին և 16ին կը տօնուցուի պատարագ Աստուածածնայ տօնի առթիւ: Շաբաթ առաւօտ տօն Շողակաթի Ս. Էջմիածնայ հիմնարկութեան, Կիրակի վերափոխումն Ս. Աստուածածնի եւ աւանդական խաղողօրհնութիւն, Երկուշաբթի Ս. պատարագ Մեռելոցի եւ հոգեհանգիստներ մասնաւորաբար ընդհ. զոհերու Մեծ Եղեռնի յիսնամեակի առթիւ:

Կիրակի խաղողօրհնութենէ ետք ճաշ, Օթէլ Թուրիսթի չուրջ դաշտի վրայ կամ օթէլի ճաշարահին մէջ, դիւրամատչելի գին: Ճոխ համադամ ուտելիքներ: Ըստ պատշաճի խօսքեր եւ գեղարուեստական բաժին, բարձրանալ Ռուբ տը Ռըվառէն Թրեվինէեն: Ճաշին մասնակցողները պէտք է հեռախօսեն կանխաւ, Թրեվինէեն 7:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը մինչեւ Օգոստոս 26 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ սոխպողական գործերու համար:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առնուվիլի Ա. Յ. Հայ Քոյրերու վարչութիւնը կ'ընդունի իբրեւ գիշերօթիկ 3 տարեկանէն 13–14 տարեկան աղջիկներ, եւ իբրեւ ցերեկօթիկ՝ մանկապարտէզի շրջանի համար՝ մանչ եւ աղջիկ 3 տարեկանէն 6 տարեկան:

Այս վերամուտին համար վարչութիւնը ունի իբրեւ մանկապարտէզի վարիչ Ֆրանսացի օրիորդ մը:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

Արձակուրդի համար, կարելի է մէկ ամսուան համար բաժանորդագրուիլ՝ 12 փրանքի:

Արձակուրդի առթիւ, մեր այն բաժանորդները որոնք կը փափաքին իրենց հասցէն առժամապէս փոխել, պէտք է տեղեկացնեն վարչութեան ԵՐԵՔ օր առաջ, դրկեն 5 փր. եւ անպայման իրենց ՀԻՆ հասցէն (նախընտրաբար կցել թերթին պանտը):

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»ի

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Զատկի իւղագինի նուիրատուութիւն

Տիկին Այսանի Երկանեան, Պ. Պ. Յ. Խաչատուրեան, Ս. Էմմիեան, Տիկին Աղաւնի Գափալճեան, Տիկ. Պարսիկեան (Սարսէլ), Յ. Ալեանաք, Յ. Յովակիմեան, Տիկին Պայծառ Տէյիրմէնճեան, Յ. Քէլէկեան, Տիկ. Հաթապեան, Ոսկերիչեան, Թ. Նազդաչեան, Տիկին Եսթեր Շիքարճեան, Տիկ. Ընծայում Ունճեան, Օր. Գրպըրըյեան, , Տիկ. Նոհուտեան, Տիկ. Հռիփսիմէ Դաթէօսեան, Տիկին Անթառամ Սարաֆեան, Տիկ. Արաքսի Բիրավեան, Գ. Աւագեան, Կ. Պալանճեան, Տիկին Նազիկ Պալեան, Յ. Երկանեան, Տիկ. Մառի Սարաֆեան, Տիկ. Սիմիտճեան, Տիկին Միրրանուհի Այթունեան, Տիկին Մելինէ Զօրայեան, Ն. Նիկողոսեան, Տիկ. Վարդանուշ Խարեան, Տիկին Մառի Պալըքճեան, Մ. Վարդաճեան, Տիկ. Սիրուարդ Թէրզեան, Տիկ. Գայեանէ Կէտիկեան, Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեան, Տիկ. Վարդանուշ Խաստնպոլճեան, Տիկին Գաթրին Փիլիպպոսեան, Տիկին Տիգրանուհի Թոնպաքեան, Հ. Գարապօղոսեան, Մոմճեան, Տիկ. Անժէլ Արապեան, Յ. Մրտիկեան, Տիկին Լուիզ Սէմէրճեան, Կ. Սարաֆեան, Օ. Երկանեան, Տիկ. Տավուլճեան, Իզմիրլեան, Տիկին Քէօսէեան տասնական փրանք:

Տիկ. Փարէզ Մարտիրոսեան, Տիկին Հայկուհի Նիկողոսեան, Խ. Խաչիկեան, Տիկ. Հայկանուշ Նէվշէհիրլեան, Ա. Սիմիտճեան, Մ. Պօյաճեան, Տիկին Մառի Խաչատուրեան, Տիկին Ա. Տիրանեան, Մ. Շիշմանեան, Յ. Գարաօղլանեան, Տիկ. Թիւթիւնճեան, Տիկ. Բաղումեան, Ադամեան (Սէվրան), Յ. Ճէրանեան, Տիկ. Ա. Գէորգեան, Տիկ. Սաստէթեան (Անկէն), Տիկ. Սայրբեան (Անկէն), Ադամեան, Տիկ. Ռ. Ֆէրմանեան տասնական: Հ. Զօպանեան, Տիկ. Ե. Պօղոսեան, Տիկ. Կ. Կէօզիւմեան, Տիկ. Ա. Գումրուեան, Տիկ. Մառի Շիրինեան, Տիկ. Ա. Նիկողոսեան, Տիկ. Զ. Քէօմիւրճեան, Տիկ. Մ. Բավլօսեան, Ա. Տավարճեան, Բ. Եանկընեան, Տիկ. Քէօթահլեան, Տիկ Խաչերեան, Տիկ. Քէօսէեան (Մոնմօրանսի) հինգական փր.: Յ. Խանդաեան տասը փրանք:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 – 66 ուսումնական տարեշրջանի արձանագրութիւններու համար դիմել վարժարանի Տեսչութեան

1966 – 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կանոնաւորապէս պիտի բացուին

ՍԻԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES
ճիւղերով

Հասցէ.—

26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
33, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAEL Ի ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIERES à VALESCURE (VAR)
Avenue J. F. KENNEDY
Entre le terrain du golf et le ball-trap sur la route de
St. Raphaël à Agay passant par Valescure

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք: Խաղադաշտ եւ լողանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

×

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 15ԻՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՊԱՏԱՐԱԳ

Պոմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը կը փութայ յայտնել Պոմոնի եւ շրջակայի հայ հասարակութեան թէ՝ այս Կիրակի առաւօտ, Օգոստոս 8ին, եկեղեցւոյս մէջ պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Թեմիս Առաջնորդ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Րէնսի, (Սէն է Ուազ), հեռ. 927-01-72:

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ		
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ		
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ	»	»	»
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	»	»	»
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	»	»	»
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	»	»	»
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է···· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE
Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ
52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 7 ՕԳՈՍՏՈՍ

SAMEDI 7 AOUT 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

...րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10376

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — No 10.376

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵԱԼԹԱ ԵՒ ՓՈՑՏԱՄ

(Փոցտամի խորհրդաժողովի քսանամեակին առթիւ)

Գ.

...Եալթայի մէջ գերապանցօրէն նպաստ-աւոր դիրքի վրայ կը գտնուէր Ստալին: Կարմիր բանակի յաջողութիւնները ...Սթալինկրատէն սկսեալ մեծապէս բար-ձրացուցած էին Խորհրդային Միութեան ...վարկը յաչս անգլիասաքսոն դաշնակից-ներուն :

Առաջնակարգ դեր վերապահուած էր Եալթայի մէջ «ժողովուրդներու ապաք-...նոց ազատագրութեան» ...ն, որ իր ...ծին արեւելեան խորամանկութեամբ ...կատարեալ յաջողութեամբ ... :

...ց բանակցութիւններուն մէջ Ստալին ...մեծամասնութեամբ ... որ ... Թուրքիոյ ...

Այսպէս ալ եղաւ : Ստալին պահանջ-ներ ներկայացուց Գերմանիոյ եւ Ծայրա-գոյն Արեւելքի մասին : Ռուզվելթ հա-...ելով, իսկ Չըրչիլ ակամայ ընդ առաջ ...«գենթլմէնեան»ի պէս բոլոր ...ներուն :

...ևս առնէր էր նաեւ Թուրքիայէն պա-...րելու առնուազն 1914ի սահմանները, Կարսի, Արտահանի եւ Օլթիի շրջանները : Այդ նոյն օրերուն Ռուզվելթ ու Չըրչիլ ...մէկ առարկութիւն կրնային ընել Ստալինի : Իսկ Թուրքերը հաճոյքով ընդ ...ների Խորհրդային պահան-...փոքր տալով, որ ա՛յնքան ուժով ա-...

...գաղտնիք չէ, որ Թուրքերը չլացած ի-...նախկին գինակից Գերմաններու ...յաղթանակներէն, ծրարած էին ...կողքին պատերազմի մասնակցիլ ...Ռուսիոյ :

Թուրք դիւանագիտական պատուիրակու-...մը այցելած էր ռուսական ճակատ՝ ...Տթալինկրատ եւ Անգարա վերա-...հրապարակ յայտարարած ...համակրութեան մասին :

Սթալինկրատի անփառունակ անկումն ...որ զգաստացուց Թուրքերը եւ նա-... մտից ջանանք :

Ստալին շատ լաւ գիտէր այս պարա-...սակայն ձայն չհանեց Եալթայի ...խորհուրդ խորին :

...ամիս վերջ Փոցտամի մէջ է, որ ...խնդրոյն կարսն ու Արտահանը : ...մնացած էր Կրեմլինի մէնա-... Հակառակ առար, դաշնակիցները ...դրեցոյ տայն իրենց դի-...եթէ հայկական այդ երկու նա-... պահանջքին միացուցած չըլ-...Վոսփորի եւ Տարտանէլի նեղուցնե-... վրայ խորհրդային հակակշիռ հաս-... :

...Ստալին ի՞նչպէս կրնար ...անջատ այդ երկու խնդիրնե-...ներկայացուած էր ...պահանջ :

...Բրիտանիոյ համար Նեղուցները ...բանալիները — կենաց — մա-... Դարերով անգլիացիք ...ութիւնը Թուրքիոյ շուրջ դար-... Կարելի բա՞ն է, որ Անգլիա հա-...Մարմարայի եւ Վոսփորի բանա-...յանձնել ուրիշին :

...առարկութիւն չէր ըներ Կար-... Արտահանի մասին, որոնց Պաթու-...Ռուսիոյ կցումին հաւա-...էր 1878ին Պերլինի վե-...մէջ, փոխարէն Ամպիսն Հա-...

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

(ՋՈՐՍ ՃԱՄԲԱՅ)

Երեսփոխանական ժողովը 13-ի դէմ 167 ձայնով մերժելով վստահութիւն տալ Նովասի կառավարութեան, վարչապետը իր հրաժարականը ներկայացուց Թագաւորին : Աստ յունական տագնապը կը մտնէր իր երկրորդ փուլին մէջ : Երեւոյթներու այս կացութեան մէջ որոշ մէկ բան կայ միայն — տագնապը իրր տառանց ունի Թագաւորն ու Փափանտրէուն :

Փափանտրէու ինքզինք ցոյց կը նկատէ մեծ յաղթականը, որ կրցաւ տապալել Նովասի Կառավարութիւնը : Հազարնե-րով ցուցարարներ նետեց փողոցին մէջ, ամբաստանեց նոյնիսկ Թագաւորը եւ առաւելագոյնս հրահրեց կիրքերը :

Ինչպէս տակաւին չհրաժարած կը յայտարարէր Նովաս, Թագաւորը խորհրդակցութեան կանչեց բոլոր կուսակցութեանց ղեկավարները, որոնց կարգին նաեւ Փափանտրէուն : Նախապահական պալատը ձգելով, Փափանտրէու կը յայտարարէր. «Իրեն գլուխը խորհրդարանական մեծամասնութիւն, Թագաւորին բսի որ ինծի վստահի կառավարութիւնը կազմելու պաշտօնը : Մերժուելու պարագային, առաջարկեցի որ առժամեայ կառավարութիւն մը կազմուի, որուն պարտականութիւնը ըլլայ կազմակերպել ընդհանուր ընտրութիւններ : Թագաւորը բսաւ թէ աւելի եաքը, երկրորդ տեսակցութեան մը ընթացքին պիտի տայ իր պատասխանը » :—

Փափանտրէու իր յայտարարութեան մէջ կ'առաջարկէ արդէն երկու լուծում, անելէն դուրս գալու երկու ճամբայ : Թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ Թագաւորին պատասխանը, առ այժմ ոչինչ կարելի է հաստատել : Քաղաքական պէտերուն համաձայն, լարուած այս մթնոլորտին մէջ, գրեթէ անկարելի է որ Թագաւորը Փափանտրէուին յանձնէ կառավարութեան կազմութիւնը : Իսկ ինչ կը վերաբերի ընդհանուր ընտրութիւններ պատրաստող առժամեայ կառավարութիւն մը կազմելու իր առաջարկին, նման քայլ մը կրնայ տանիլ Թագաւորը երր միւս բոլոր դըռները գոցուին :

Անշուշտ որ Թագաւորը կը ջանայ «հեռացնել» Փափանտրէուն : Ասոր հասնելու համար ինքն ալ ունի իր կարգին, երկու միջոցներ :

Առաջինը կը կայանայ ազգային միութեան կառավարութեան մը կազմութեանը մէջ, ուր բոլոր կուսակցութիւններն ալ իրենց ներկայացուցիչները ունենան :

Երկրորդը, որ աւելի հաւանականու-

միտէն իրրեւ կաշառք սատնալով Կիպրոս կղզին :

Նորին Վեհափառութիւն Վիկտորիա Թագուհիի կառավարութիւնը յանձնառու կ'ըլլար պաշտպանել Թուրքիան, եթէ Ռուսիա փորձէր Կարս - Արտահանէն գէպի հարաւ իջնել, փակելով Հընդկաստանի ճամբան : Իսկ կարմիր սուլթանը Կիպրոսի զիջումով յանձնառու կ'ըլլար բարենորոգումներ մտցնել հայկական նահանգներուն մէջ :

Եալթան ու Փոցտամը բացառիկ պատեհութիւններ կ'ընծայէին մասամբ իրականացնելու Միացեալ Հայաստանը : Այդ առիթներէն ալ չկրցանք օգտուիլ :

Ջարդարարին ատալի տակ են ծնած հա՛յ ժողովուրդ :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

թիւն կը ներշնչէ, Թագաւորը կրնայ կատարուած իրողութեամբ մը խաղի բերել Փափանտրէուն : Իրապէս, Թագաւորը կրնայ գիմել Փափանտրէուի կուսակցութեան, առանց որ այս վերջինը վարչապետ ըլլայ : Այդ պաշտօնը կրնայ յանձնուիլ Ստեփանոփուլոսին, որուն անունը սոյզ հոլովուեցաւ եւ կոչուեցաւ « երրորդ անձը » : Այս առընչութեամբ Փափանտրէու առայժմ կը գոհանայ ասարկելով միայն, թէ «Սահմանադրութիւնը կը պահանջէ Թագաւորէն դիմելու կուսակցութեան գլուխին : Ե՛ս իմ կուսակցութեան գլուխը » : Լաւատեղեակ աղբիւրներու համաձայն կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէն, վերջին օրերուն, սոյզ ժողովի նստաւ : Յայտնուեցաւ որ Կեդրոնի Համախմբումի երեսփոխանները չառեր, նկատելով թէ ժամանակն է այլեւս տագնապին վերջ տալու, պատրաստ են պաշտպանելու Ստեփանոփուլոսի թեկնածութիւնը :

Ա՛յս է Աթէնքի մէջ իշխող կացութիւնը :— Ջորս ճամբայ, որոնցմէ մին ընտրելու ժամանակն է այլեւս : Հարկ է վերադարձնել յոյն ժողովուրդը իր միասնականութեան : Անորոշ այս կացութիւնը կարելի չէ երկնցնել՝ երբ պղտոր ջուրերու ձկնորսները շատ են եւ անդին Կիպրոսի շուրջ Թուրքերը կրկին ձայն կը բարձրացնեն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱ.— Թուրք Ազգային Հանրապետական ինը ղեկավար դէմքեր հրաժարած են կուսակցութենէն, բողոքելու համար «իր վերջին համագումարէն ետք կուսակցութեան ստացած միապետական եւ արկածախնդրական նկարագրին» դէմ : Այս համագումարին մէջ էր (Յուլիս 30էն Օգոստոս 1) որ կուսակցութեան նախագահ ընտրուեցաւ նախկին գնդապետ Թուրքէշ, մէկը 1960 Մայիս 27ի պետական հարուածի ղեկավարներէն : Հրաժարողներուն մաս կը կազմեն կուսակցութեան նախկին նախագահ՝ Ահմէտ Օգուզ, պաշտպանութեան եւ գիւղատնտեսութեան նախարարները՝ Հասան Տինկէր եւ Սէյֆի Օձթուրք, եւ արդարութեան նախարարը՝ Իրֆան Պաշան, որ Յուլիս 30ին հեռացաւ ներկայ դահլիճէն :

Ընդդիմադիր Վաթան թերթին համաձայն, անհաւանական չէ որ նախարարներու իրենց կուսակցութենէն հրաժարումին հետեւի նաեւ մեկնումը Դահլիճէն :

ՄԱԿ-ի պաշտօն. շրջանակներուն մէջ այն հաստատ կարծիքը կը տիրէ, թէ Հարաւային Վիէթնամ պատրաստ է բանակցելու Վիէթնամի շուրջ : ՄԱԿի քարտուղարը այնքան համոզուած է Հանոյի այս բարեկամեցողութեան, որ պատրաստ է խաղալու միջնորդի դերը :

ՄԱՐԼՕ եօթը ժամէ աւելի տեւողութեամբ հանդիպում մը ունեցաւ Ջինաստանի մեծագոյն դէմքերուն հետ : Այս առիթով Լիու Շաօ Շիի եւ Մաօ Ցէ Թունկի ուղղուած Զօր. տը Կոլի նամակին հրատարակութիւնը, հակառակ Փարիզի յայտարարութիւններուն, եկաւ հաստատելու այն տպաւորութիւնը թէ Մարլոյի այցելութիւնը պաշտօնական բնոյթ կը կրէ :

ՓԵԿԻՆ.— Ջին համայնավար տեսական պարբերաթերթը, «Կարմիր Դրօշակ », կ'ամբաստանէ խորհրդային ղեկավարները, « որոնք կ'ուզեն խորհրդային Միութիւնը վերածել Միացեալ - Նահանգներու օրինակով դրամատիրական երկրի մը » :

Օգոստոսի իր թիւին մէջ պարբերաթերթը հրատարակած է յօդուած մը, Մաօ Թսունկ Շէկ ստորագրութեամբ, որուն համաձայն «խորհրդային Միութեան մէջ համայնավարութիւնը «ցուցատախտակ» մըն է միայն, որ կը միտի խաբելու եւ անդամալուծելու խորհրդային երկիրներու ժողովուրդները» :— Մաօ Թսունկ Շէկ իր յօդուածը կը վերջացնէ եզրակացնել. «Դեւերը որքան ալ հայհոյեն, արեւը պիտի ծագի Արեւելքի մէջ» :

ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ՊԻՏԻ ԽՋԷ՞Ր ՓԷՔԻՆԻ ՀԵՏ

Խրուշչեւի պաշտօնազրկման պատճառները կը սկսին կամաց կամաց յստականալ :

Խորհրդային պարագլուխին անկումը աւելորդ անսպասելի չուրէն տասը ամիս ետք, այսօր գիւանագիտական լաւատեղեակ աղբիւրներէ կը հաղորդուի թէ ռուս - չինական բանակցեր, տնտեսական ներքին խնդիրներու հետ միասին, իր անկումին գլխաւոր պատճառները կը կազմեն :

Կ'ըսուի թէ Խրուշչեւ, իր պաշտօնազրկման վայրկեանին, Փէքինի հետ խզելու վրայ էր : Անկէ երկու երեք ամիս առաջ արդէն ան համոզուած էր որ չինական փառամոլութեան հետ լեզու գտնել անկարելի էր : Խրուշչեւ իր այս կարծիքին տեղեակ պահած էր նոյնիսկ Եւրոպայի համայնավար ղեկավարները, յայտնելով թէ Փեքին, անդամալուծելով Մոսկուայի քաղաքականութիւնը միջազգային բեմին վրայ, կը վնասէ համայնավարութեան : Հակառակ իր միտքերը չրաժնող խորհրդային Համայնավար Կուսակցութեան եւ Արեւելեան Եւրոպայի ղեկավարներու մեծ թիւի մը, որոնք կը վախնային համայնավար շարժման մի-ասնականութեան պառակտումէն, Խրուշչեւ իր դիրքին վրայ մնաց անդրդուելի : Ասիկա կազմեց, շատ հաւանօրէն, ջուրի այն կաթիլը, որ յորդեցուց անօթը՝ ուր, տարիներու ընթացքին, հաւաքուած էր Խրուշչեւի չափազանց անհատական նախաձեռնութիւններուն եւ տարօրինակութիւններուն հասցուցած վնասը :

Կարելի է ըսել, սակայն, թէ Խրուշչեւի յաջորդները յանգած են, ըստ երեւոյթին նոյն եզրակացութեան՝ Փեքինի հետ հաշտութեան մը առընչութեամբ, առնուազն մօտաւոր ժամանակի մը մէջ եւ այնքան ատեն որ Մաօ Ցէ Թունկ իշխանութեան գլուխը կը մնայ : Անոնք, Փեքինի միշտ աւելի բուռն բերանացի յարձակումներուն առջեւ, նաեւ յուսահատած են ոչ թէ զաղրած, այլ նոյնիսկ մեղմացան տեսնելու իրար հասցէի արձակուած լուտանքները :

Ա՛յս է, կ'ըսեն, որ մինչ Ռուսերը ժըռնեւ վարագառնալու եւ ապագրնման շուրջ բանակցութիւնները շարունակելու համար, Հակառակ Վիէթնամի պատերազմին, այն համոզումով թէ այլեւս ոչինչ կրնայ չէզոքացնել Կրեմլինի հանդէպ Ջիներու թշնամութիւնը :

Մոսկուա Փեքինի հետ իր կամուրջները պիտի չքանդէ սակայն : Ակզբունքով, անշուշտ, եւ որովհետեւ Վիէթնամի հարցը «չափազանց վտանգաւոր» կը դարձնէ առայժմ համայնավարութեան մէջ որեւէ ներքին յախուռն շարժում : Ահա ինչ որ կը խորհին Արեւելեան Եւրոպայի դիւանագիտական լաւատեղեակ շրջանակները : Ըստ անոնց կ'աւելցնեն նոյնիսկ որ Կրեմլինը, առ այժմ, ի վիճակի չէ ոչ մէկ վճռական որոշում տալու, այլ որոշ անորոշութեան պատճառով :

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱ.— Թիթօ եւ Սէքու Թուրէ համաձայն են թէ մեծ կամ փոքր երկիրները անհրաժեշտ է որ գործի անցնին, հաւաքաբար կամ առանձին, ջանալու համար որ Վիէթնամի ներկայ կացութիւնը աղէտի չվերածուի, կը յայտնէ տակաւին վերջերս հրատարակուած հաղորդագրութիւն մը, Պրիոնիի մէջ երկու պետերուն հանդիպումէն ետք :

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՍՊԱՆԴԸ

Դ.

Ռազմանաւեր կը հասնին Մերսին, Լաթաքիա, Պէյրութ, իրենց ներկայութիւնը կը թողու անտարբեր Թուրք իշխանութիւնները, բարբարոսները կը շարունակեն իրենց գեհենական գործը :

Մահմուտ Շէվքէթ փաշա կը հասնի Փարիզ, կը ճաշէ Էլիզէի պալատին մէջ նախագահին հետ, կ'այցելէ Քրէզօ, թնդանօթի գործարանը, կիսապաշտօն « Թան » կը գրէ. « Հայերը զէնքեր գնեցին, իսլամ աղջիկներու հետ ամուսնանալ ուզեցին, Մերսինի մէջ Թատրոն ներկայացուցին, փառաբանելու համար Հայաստանի թագաւորութիւնը » : Փարիզ գացող Թուրք երեսփոխաններ ֆրանսական թերթերուն կը յայտարարեն « կոտորածը չարիք մըն էր անհրաժեշտ, Հայերը հրաժարած չեն անջատողական ձգտումներէ » :

Կոտորածը տեղի ունեցած էր Թուրքերու համաձայն « հայկական ցնորական, զառանցական վարկածին անունով, կիլիկեցիները թագաւորութիւն կ'ուզեն եղեր» : Պարթեւեան կը շարունակէ. « Դուք, Երիտ. Թուրքեր, ուզեցիք Հայուն մէջ ջնջել ապագայ վտանգ մը, որ գոյութիւն չունէր, չէր կրնար ունենալ երբեք այս երկրին համար : Ահա բուն ճշմարտութիւնը, ուր կը կայանայ ձեր սխալին ահագնութիւնը եւ մեր դժբախտութեան անհունութիւնը : Դուք կարծեցիք թէ պէտք չէր թոյլ տրուէր Հայուն՝ սահմանադրական ռեժիմի հովանիին տակ տարապայմանօրէն կ'ազդուրուիլ, իր վէրքերը դարմանել, ուժովնալ ու օր մըն ալ ի վիճակի ըլլալ ձեզի դէմ ծառանալու : Պէտք էր անոր տնտեսական, փիզիքական յառաջդիմութեան բնականոն ընթացքը տասնեակ տարիներ ետ ձգել, զայն շարունակ իր աղէտները ամոքելու հարկին մէջ պահել, շունչ առնել չտալ անոր, որպէսզի չըլլայ թէ ան գլուխը վեր առնէր, աչքերը հեռուն սեւեռէր ու յանդուգն, « դաւաճան » խոէչներու փորձութենէն տարուէր» : (էջ 195) :

Երեք իրողութիւններ կը յայտնաբերեն ազգային կեանքի տխուր վիճակը, կը ներկայացնեն մռայլ պատկերը : « Ի՞նչ էրին մեր փորթամները, մեր ջախջախուած վիճակին մէջէն իսկ բարոյական մեծ յաղթութիւն պիտի կարենային տանիլ, եթէ Եւրոպայի երեսին նետէին իր նպաստները » :

« Ազգային անկազմակերպ Պատրիարքարանը տեղացող կողկողագին նամակները օրերով, շաբաթներով, ամիսներով անպատասխանի մնացին : Ոչ մէկ դիմում ժամանակին կատարուեցաւ » :

Պոմփար իրաւունք ունէր ըսելու «Ձեր Պատրիարքարանին մէջ մարդ չունիք » :

Կեսարիոյ պետական երեսփոխան Փրոֆ. Թումայեան «Բիւզանդիոն»ի մէջ կ'առաջարկէր « Եւրոպական քոնթրոլ Պատրիարքարանի վրայ» : Կը գրեն ու կը մոռնան, կ'ըսեն ու կ'անցնին, կը պակսի կամքը, հետեւողականութիւնը :

Պարթեւեան կ'աւելցնէ. « Ժողովուրդ մը արժանի է ունեցած վարչութեան » :

« Ատանայի մէջ՝ կուտակուած աւերներէն եւ թշուառութեան աղեխարշ տեսարաններէն չէր որ կրեցինք սրտի ամէնէն ցաւագին սեղմումը, այլ՝ երբ ինքզինքնիս դէմ յանդիման գտանք հայ նկարագրի աւերներուն, բարոյական անկումին ու այլասերման տեսարաններուն, չուզեցինք հաւատալ կուսակալ Ջիհնի փաշային, երբ կ'ըսէր թէ իր գրպանին մէջ բազմատարագիր հանրագրութիւն ունի, որոնցմով Հայերը կ'ամբաստանէին հանրային ականաւոր գործիչները : Բայց երբ մատնութեան, զրպարտութեան ու վատութեան դժնէ երեւոյթները սկսան խտանալ ու մեր շուրջ հրէշային պար բռնել, երբ մարդկային կերպարանքով սողուններ եկան ափ առնել մեր պատուիրակներուն դուռը, եւ սպառնալ անոնց թէ կրնային զիրենք նեղը դնել Պատերազմական Ատեանին առջեւ, այն ատեն ստիպուեցանք համակերպիլ դժխեմ իրականութեան այն խօսքերուն, որոնց չէինք ուզած հաւատալ» :

×

Գրքոյկը կը յիշէ Պիթլիսի տեղեկագիրը « Հողային Հարց »ի բարձր պաշտօնատարին մէկ մասին, աւատապետական կազմակերպութեան շուրջ, քիւրտ աղաներ քանիէն հարիւր մարդ ունին, կ'ապրին կողոպուտով, նախնական կենցաղով : Հայեր աղա մը կը բերեն իրենց գիւղը, որպէսզի պաշտպանէ զիրենք տարբեր ցեղի պատկանող Քիւրտերու դէմ : Սակայն Քիւրտերը իրարու դէմ ալ կը կռուին եւ տուժողը հայ գիւղը կ'ըլլայ, եթէ աշիրէթներէն մէկուն կամ միւսին ենթակայ է : Դարեր ամբողջ այս ցեղը ընկերային հոլովոյթ չէ ունեցած եւ կառավարութիւնն ալ անզօր եղած է նստակեաց ընելու, բարբարոսութեան վերջ տալու :

Պաշտօնէութիւնը կաշառակեր, գեղծարար, անպարկեշտ է : Հայուն տառապանքը կ'աւելնայ մուհաճիրներու գալուստով, կառավարութիւնը զանոնք կը հաստատէ հայ գիւղերու մօտ :

Պատրիարքարանի կողմէ կառավարութեան մօտ դիմումներ, բողոքներ կը մնան անպատասխանի, Հայերը ճարահատ կը դիմեն Եւրոպայի, կը վայելեն Ռուսիոյ պաշտպանութիւնը, կը կնքուի ռուս-թուրք համաձայնութիւն մը բարենորոգումներու իրագործման շուրջ եւ երկու քննիչներ կը նշանակուին վեց նահանգներու համար :

Հայկական Հարցը կը մտնէ արդէն նոբարագ Արեւելեան զարաւոր Հարցին մէջ : Պերնշթայն կը գրէր. « Հայ ժողովուրդը կը կազմէ կեդրոնը այն խոշոր հարցին, որ կը կոչուի Արեւելեան Հարց եւ որ ծանր կերպով մէկ օր նորէն պիտի զբաղեցնէ քաղաքակիրթ ժողովուրդները, պիտի խռովէ արեւմտեան ազգերու խաղաղութիւնը, գժտութիւն պիտի ձգէ անոնց մէջ եւ պիտի յապաղեցնէ քաղաքակրթութեան յառաջդիմութիւնը :— Ռուսիա պաշտպանութիւն կը ստանձնէր, իրաւունք չունի երբ ինք կը հարստահարէ հպատակները » : (Հայկական տանջանքները եւ Եւրոպա, 26 Յունիս 1902ի բանախօսութիւն, Ժընեւ, 1906) :

Հայերը կը դիմէին այս կամ այն պետութեան տարրական ապահովութիւն ստանալու համար, ոչ անկախութեան, ոչ ալ ինքնավարութեան ձգտումն ունէին : Եւ սակայն Թուրքը, գլխուած Թուրքիան Թուրքերուն եւ համաթուրանական գաղափարներով, տարբեր մեկնութիւններ կուտար կոտորելու համար ; օտար պետութիւնն ալ իր շահերուն համաձայն կը շահագործէր Հայերը : Լորտ Պրայս կը գրէ. « Հայերը ամէն շահ ունէին ոչ թէ քանդումի, այլ պահպանումի Թուրքիան, ցրուած ըլլալով ամէն կողմ, չունէին ոչ մէկ տեղ մեծամասնութիւն, բացի Վանի նահանգէն, յոյս չունէին, անկախութեան ընդհակառակն շնորհիւ իրենց իմացական ընդունակութեան, կրնային ձգտիլ ամբողջ կայսրութեան մէջ Թուրքերու հետ տիրապետութեան, որոնք չունէին ընդարձակ երկիրը կառավարելու տաղանդները» :

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(3 Շար.)

ԹՈՒԼԻԱԹԻԻ ԺԱՌԱՆԳՈՐԴՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Քաղաքական այս համայնապատկերին մէջ, Ամէնտոլայի նախաձեռնութիւնը կը միտի ընկերվարականներուն ներկայացնելու տեսակ մը «հիրոսիմական» մխուրման ծրագիր մը, եթէ երբեք անոնք հրաժարին կառավարութեան մաս կազմելէ : Մեծամասնական կոչումով կարեւոր համախմբում մը՝ որ առայժմ պիտի չյաւակնի դէպի իրաւ ընկերվարութիւն անցքը իրագործել, այլ պիտի գոհանայ յաջողցնելով այն մասնակի բարենորոգումները՝ որոնց իրագործման համար Ձախ-Կեդրոնը անկարող հանդիսացաւ :

« Ուրիշ ի՞նչ առաջարկ ունիք,— հարց կուտայ Ամէնտոլա իր քննադատներուն, եւ կ'աւելցնէ .— Ֆրանսայի մէջ, ես պիտի ըլլայի Տըֆէրի կողքին, աւա՜ղ ...» :

Ամէնտոլայի դիրքին տկարութիւններէն մէկը, իրապէս, իր « գաւառացի ըլլալն է» : Հարաւի մարդ, Իտալիոյ տնտեսութիւնը կը նկատէ ժամանակավրէպ, տիրապետուած՝ եկամուտներէ, հարստահարութիւններէ, մսխումներէ : Կը մտածէ թէ չափաւորել իտալական դրամատիրութիւնը արդէն իսկ դրական, յեղափոխական գործ մը պիտի ըլլար : Մնացեա՞լը ... յետոյ կը տեսնենք :

Այս հարցերուն շուրջ Իտալիոյ համայնավար կուսակցութեան ձախ թեւին, Լոմպարտիի համախոհ ընկերվարականներուն եւ ուրիշներու տեսակէտները բոլորովին տարբեր են : Ասոնց համար Ձախ-Կեդրոնին ձախողութիւնը մեղադրելի չէ այն իսկ պատճառով՝ որ զայն բաղկացնող տարրերը անհրաժեշտ եռանդը չեն ցուցաբերած, եւ կը բացատրուի արդէն դրամատիրական դրութեան առարկելի միջոցներով : Այնքան ատեն որ չեն ձերբազատուած դրամատիրական այս դրութենէն, ան, տրամաբանօրէն արդէն, պիտի արգիլէ որեւէ տնտեսական, ընկերային թէ նահանգային քաղաքականութիւն՝ որ կը չեղի ներկայէն : Դէպի ընկերվարութիւն փոխանցման հարցը, ուրեմն, ինչպէս կը մտածէ Ամէնտոլա, տեսական հարց չէ, ան կապուած է ուղղակի եւ անմիջականօրէն բանուորներու եւ գիւղացիներու պահանջներուն՝ որոնք արդէն կը ցնցեն Իտալիան :

Պահանջներու այս յարձակողականն ... իր գագաթնակէտին հասաւ, դեռ երկու տարի առաջ, մետաղի գործարաններուն բանուորներու գործադուլով, ... այս դարու ամէնէն տպաւորիչն, որ տագնապի մատնեց Իտալիոյ դրամատիրութիւնը : Արհեստակցական ընկերակցութիւնները, մինչեւ 1963, ձեռք բերին անհրաժեշտ այնքան իշխանութիւն եւ օրավարձքերու յաւելում, որ շահի ժամանակը կքեցաւ :

Ձախ-Կեդրոնին ծրագիրը, միաժամանակ,— որուն առաջին գործը եղաւ ազգայնացնել երկրին ելեկտրական ուժը — կը ձգտէր հասարակաց հակակշռի ենթարկել մեծ ընկերութիւններու դրամագլուխները եւ պարտադրել զանոնք զարգացումի գծուած ծրագրի մը իրագործել ... աստիճանական նպատակներուն : 1964 աշունէն սկսած, գործատէրերը հակազդեցին ... գործադուլով . դրամագլուխները քաշեցին եւ փախցուցին երկրէն (երկու հազար միլիառ լիր անցաւ Զուիցերիա) . այլ խօսքով, ստեղծեցին տնտեսական տագնապ մը : Յետոյ անցան հակայարձակումի . գործէ զանգուածային արձակում՝ մանաւանդ արհեստակցական ընկերութիւններու գործօն շարքայիններուն, օրավարձքերու սեղմում, արագ աշխատանք, ոչ գործադրում հաւաքական համաձայնութիւններու :

Ձախ-Կեդրոնը շուարած էր . ետ քայլ ընել՝ պիտի նշանակէր զրկել ինքզինք բարենորոգիչ քաղաքականութեան մը միջոցներէն, որուն իրագործումը կը կարօտէր անպայման մեծ ծախքերու : Չէր կարող իրագործել առաջադրած իր ծրագիրները, եթէ երբեք չէր շահած գործատէրերու վստահութիւնը : Բայց շահիլ այդ վստահութիւնը, պիտի նշանակէր հրաժարիլ ազգայնացումներէն, տնտեսական հանրային հակակշռէն, պետական կազմակերպութեան բարենորոգումէն :

Իտալիոյ Համայնավար կուսակցութեան ձախ թեւին համար, չըթայլերծուած այս բուն հակադրութիւնը կը տանէր երկու դասեր : Առաջինը, առնուած յատկապէս վերջերս Կրամշիի հաստատութեան մէջ արտասանուած Պրունօ Թրէնթէնի ճառէն .— այն, թէ « Դրութեան դանդաղ զարգացումը խարխուլ յոյս մըն է՝ ամբողջական գործելակերպի մը բացակայութեամբ » : Մասնակի իւրաքանչիւր յաղթանակէ ետք, աշխատաւոր դասակարգը իր մեկնակէտին վերադառնալու վտանգին ենթարկուած է գործատէրերու հակայարձակումին շնորհիւ՝ եթէ երբեք ան իր յաղթանակը չօգտագործէր նոր յարձակումներու իբրեւ յենակէտ, աւելի յանդուգն ձգտումներով :

Երկրորդը այն է, թէ բանուորական շարժումը չի կրնար պահել իր անկախութիւնն ու հասնիլ իր պահանջներուն՝

ՔԱՂԱՔԸ ՈՐ Կ'ԱՊՐԻ ԻՐ ՄԵՌԵԼՆԵՐՈՎ

Յայտնի է որ բան մը կ'ուզէ ըսել բայց չի համարձակիր : Դուռին առջեւն ենք արդէն, երբ ետեւէն կը լսենք վարանոտ իր ձայնը գերեզմաններուն խոր լըռութեան մէջէն :

— Հայրենակից, ներողութիւն, մէկ վայրկեան, բան մը ըսեմ : Հայաստա՞ն կ'երթաք կոր :

Մեր ուսերէն կախ լուսանկարչական գործիքներն ու թեւերուն տակ գտնուող քարտէսները զբօսաշրջիկներու տպաւորութիւն ձգած էին ծերունի պահակին վրայ, հեռու տեղերէ եկող ու հեռու տեղեր գացող զբօսաշրջիկներու :

Հոգիէն փրթած այս հարցումին մէջ այնքան սէր կար ու կարօտ ու ալ մարմըրող այդ աչքերուն մէջ այնքան ակընկալութիւն՝ հաստատական պատասխանի մը, որ կարելի չէր սուտ չխօսիլ, առնուազն խնայած ըլլալու համար իրեն յուսախաբութիւնը՝ որուն մատնած պիտի ըլլայինք զինք այլապէս :

— Այո, հայրիկ, կ'ըսեմ, պահ մը վարանելէ ետք : Ի վերջոյ ի՞նչ արժէք ունի ճշմարտութիւնը այս պարագային . կարեւորը մեր պատասխանով ունենալիք իր գոհունակութիւնն է միայն, կը մտածեմ : Եւ կարճ դադարէ մը ետք, կարծես աւելի համոզիչ դարձուցած ըլլալու համար պատասխանս, կ'աւելցնեմ, բան մը կ'ուզե՞ս հայրենիքէն :

— Ի՞նչ պիտի ուզեմ, եաւրում, իմ կողմէս ալ հողը պագէք : Օր մը մեզի ալ նասիպ կ'ըլլայ գահար :

— Սիրով, կ'ըսեմ, ու կը մեկնինք, հայրիկին՝ աւելի քան կէս դարու կարօտը միասին առած :

Օր մը մեզի ալ նասիպ կ'ըլլայ գահար :

Ամիսներ վերջ, երկու օրուան համար, ճամբուս վրայ առիթ կ'ունենամ Պոլիս հանդիպելու դարձեալ : Ապրիլ է այս անգամ ու կանաչ է ամէն կողմ : Կանաչ, խաղաղ ու գեղեցիկ : Կ'ուզեմ անպայման Սկիւտարի գերեզմանատունը այցելել :

— Ապրիլի առաւօտով գերեզմանատո՞ւն այցելել կ'ըլլայ, կը մեղադրէ զիս Պոլսեցի բարեկամս, բայց չի մերժեր խնդրանքս ու կ'ընկերանայ ինծի :

Հազիւ ներս մտած գերեզմանատունին մայր դուռէն, չես գիտեր ուրկէ՝ կը յայտնուի Խարբերդցի հայրիկը դարձեալ : Շատ չանցած, նոյն ձեւով կը լսենք Դուրեանի կոթողին արձանագրութիւնը անգամ մըն ալ, հիւրերու առջեւ՝ իր սորված առաջին «դաս»ը արտասանող պզտիկի մը անմեղ խանդավառութիւնով :

Յետոյ կ'առաջնորդուինք, միշտ իր կողմէ անշուշտ, դէպի Զարիֆեանի դամբանը :

— Մատթէոս Զարիֆեանն ալ մեծ բանաստեղծ եղած է . կ'ուզէ՞ք իր գրածներէն ալ հատ մը արտասանեմ ձեզի :

Ու առանց մեր հաւանութեան սպասելու կը սկսի անսխալ արտասանել :

Հոգիս բնար մ'է անհուն ...

Երբ կը վերջացնէ, կարծէք հարկ կը տեսնէ ամփոփ բացատրութիւն մը տալու :

— Ասկէ ամիսներ առաջ Ամերիկայէն թուրիսթներ եկած էին, Հայաստան կ'երթային կոր, անոնք գրեցին տուին : Նոյն օրը գոց սորվեցայ : Ի՞նչ եղան արդեօք, ո՞վ գիտէ : Ձայն ձուն չելաւ, ... մէյ մըն ալ ետ չեկան : Դո՞ւք ալ Հայաստան կ'երթաք կոր :

— Ու առանց պատասխանի սպասելու կ'աւելցնէ .

Երանի ձեզի : Օր մը մեզի ալ նասիպ կ'ըլլա՞յ արդեօք : Մենք՝ ինչ որ է, մեր ժամանակը անցած է ալ, գոնէ չօճուխները փրկէինք :

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

(3 եւ վերջ)

բայց եթէ կաւելով տնտեսական նոր քաղաքականութեան մը համար : «Արհեստակցական ընկերակցութիւններու պայքար եւ քաղաքական պայքար հարկ է ուրեմն սերտօրէն իրարու շաղկապ- ուին» : Նոր քաղաքականութեան մը պայքարը պէտք է սկսի գործատուներէն եւ գիւղերէն, ուր բանուորներու չքաւորութիւնը, հակառութիւններն ու անել կացութիւնները խորագոյնս կ'ազդեն :

Իտալիոյ Համայնավար Կուսակցութեան ձախ թեւը ուրեմն հակառնեայ է Ամէնտոլայի բռնած դիրքին, որ, Պարքայի դէմ հակաճառութեան մէջ, դեռ վերջերս, Ճենովայի մէջ կը յայտարարէր, թէ «կուսակցութիւնը գործատունեբու մէջ բնելիք չունի — (ուր արդէն մեծ համեմատութիւններով կը նահանջէ, այնպէս որ, իր անդամներուն քառասուն առ հարիւրը միայն գործաւորներ են) — , թէ տեսական դրամատիրութիւն չկայ, այլ կայ միայն գործատէրերու ագահութիւն, թէ արհեստակցական ընկերութիւններու գործը պիփթէֆի մը համար կոուիլ է միայն ... » :

Կուսակցութեան ձախ թեւին համաձայն Ամէնտոլա կը մեղանչէ նախնականութեամբ : «Համախմբում»ի իր նախաձեռնութիւնը փախուստ մըն է միայն՝ խուսափելու համար էական հարցերէն : Ուղելով գիծ քաշել անցեալին վրայ, կը ջնջուեն ձախակողմեանները, Ամէնտոլա, իրականութեան մէջ, կը ձգտի պահելու ամբողջ հին ժառանգութիւնը՝ անձնական իշխանութեան, կեդրոնացումի եւ պետականութեան՝ որ յատկութիւնն է ընկերային - դեմոկրատներու եւ Արեւելքի ընկերվարական վարչակարգերուն :

Ինկրայի պէս մտածողներուն համար, ընդդակառակն, հարկ է առաւելագոյն դասը քաղել սթանիլեան անցեալէն, գործնթաց տանիլ ինքնաքննադատութիւնն ու քննական վերլուծումը ընկերային - դեմոկրատներու, տեղական համայնավար վարչաձեւերու եւ Ձախ - Կեդրոնին ձախողութիւններուն : Քննադատական այս քննութիւնէն, ապագայի ժողովրդավար իր խոստումներէն, իրմէ քաղուած ու գծուած գործելակերպի ծրագրէն ետքն է որ Իտալիոյ Համայնավար Կուսակցութիւնը պիտի ձեռնարկէ ընկերային ուժերու միաւորումին. պիտի ձեռնարկէ՝ մեկնելով հիմէն (եւ ոչ թէ գագաթէն, ինչպէս կը խորհի Ամէնտոլա), հրաւիրելով ընկերվարական եւ կաթոլիկ ձախակողմեանները անկեղծ խօսակցութեան՝ հասարակաց ծրագրի մը հետապնդման համար :

Եւ իրապէս, այս խօսակցութիւնը ծայր տուած է արդէն : Միւս կողմակերպութիւններէն լաւագոյնս լսուած համայնավարները մաս կը կազմեն Ինկրայի գլխաւորած թեւին, մասնաւորաբար Օքէթթօ՝ Համայնավար Երիտասարդներու քարտուղարը, Թրէնթէնը՝ որ ընկերվարական եւ համայնավար աջակողմեան թեւին դէմ կը պաշտպանէ քրիստոնեայ բանուորներուն շահերը, Ինկրաոն ինքը՝ որուն ճշմարտութեան ի սէր կիրքը, խստապահանջութիւնն ու ուրիշներուն հանդէպ ցուցաբերած յարգանքը՝ իր թշնամիներուն իսկ հիացումը կը շարժէ :

Այս խմբակցութիւններէն մին կամ միւսը պիտի կարենա՞յ յաղթանակը տանիլ Իտալիոյ Համայնավար Կուսակցութեան 11րդ համագումարին : Թիւերու հաշուով, անշուշտ Ամէնտոլա կրնայ համախմբել բաւարար ուժեր՝ գալելու համար ձախակողմեան թեւը եւ պարտադրելու՝ որ հրաժարի ղեկավար պաշտօններէ : Նման քայլ մը սակայն Կուսակցութիւնը պիտի առաջնորդէ այնպիսի քանդիչ ալքատացումի մը՝ զոր Ամէնտոլա ինքն իսկ (եթէ ոչ իր բոլոր համախոհները) պիտի չփափաքի : Ան շատ քաջ գիտակից է ներքին հակաճառութիւններու բեղնաւոր արդիւնքին :

Իտալիոյ Համայնավար Կուսակցութեան յառաջիկայ համագումարը պիտի ըլլայ ուրեմն իր պատմութեան ամէնէն «բացը» : Վտանգելով ամէն ինչ, Ամէնտոլա քանդած է արդէն միատարրութենէն զատ, աւանդական բոլոր սրբութիւնները : Ասկէ սկսած, Թոլիաթթիի ժառանգորդները կրնան հասնիլ, ներքին վէճերու ուժով, մարքսիզմի հարազատ ոգիին. քննելու բացարձակ ազատութիւն, առանց որուն քաղաքական շարժումը ի վերջոյ կը կորսնցնէ իր ազդեցութիւնը պատմութեան ընթացքին վրայ :

Թ. Ս. Թ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ ԷՐ

ԼԻՈՆ, (Յառաջ) .— 1925 Օգոստոս 16 : Թուական մը որ շատ բան ըսել ու յիշել կու տայ բոլոր անոնց՝ որոնք ցամաք են ելած Մարսիլիոյ քարափը : Քառասուն տարիներ են անցեր այն օրէն եւ քառասուն տեսակ լեզի եւ աղի օրեր ենք անցուցեր այն օրէն ի վեր : Բայց տակաւին լուսաւոր աստղի մը պէս յիշողութեանս մէջ միշտ թարմ է եւ թարմ պիտի մնայ այն օրը, երբ «Յառաջ»ը գտանք Ծերեկեանին քով, որ թերթի տրցակը անութին տակ Տոմինիքէն փողոցէն դէպի Փրթիթ-Մարի կը բարձրանար :

Խումբ մը որբեր էինք, մարդոցմէ լքուած եւ բախտէն հալածական, անհեցուկ, անլեզու, որբանոցի հագուստներով ման կու գայինք Մարսիլիոյ փողոցները : Այս ի՞նչ գառն ճակատագիր է, Աստուա՛ծ, ըլլալ անհայրենիք եւ անլեզու : Ի՞նչ ընենք, ընկերնե՛ր, հարց կու տայինք իրարու, ո՞ւր դիմենք՝ ճարելու համար օրուան հացն ու պանիրը : Ճարահատ, ամէն առաւօտ ափ կ'առնէինք Ծերեկեանի տակաւին բացուելու վրայ գրատունը՝ քիչ մը մեր հոգիները գոհացնելու, հոն հաւաքուած ուրիշ հայրենակիցներ մօտիկ ընելու եւ իմանալու թէ արդեօք որ գործատունը կրնար մեզ ընդունիլ :

Կը գնէինք մեր « Յառաջ »ները եւ Տոմինիքէն ձողցին անկիւնը խմբուած, մեզմէ մէկը որ բախտն էր ունեցած գպրոց երթալու, քիչ շատ գրել - կարդալ սորվելու, կը սկսէր թերթը կարդալ ու ամէնքս մօտիկ կ'ընէինք, լուռ, ամփոփուած : Մեզի ճար մը պէտք էր, փրկութիւն մը. օրէ օր աւելի կը կորսուէինք, բարոյապէս թէ նիւթապէս : Հոս կը խոստովանիմ, կրնան խոստովանիլ նաեւ բոլոր ընկերներս, թէ մեր սրտին այնքա՜ն մօտիկ «Յառաջ»ի շնորհիւ էր որ ճանչցանք ընկերներ ու հայրենակիցներ, « Յառաջ »ը համախմբեց մեզ եւ դարձուց նոյն ընտանիքին անդամները, անոնք մեզի ճամբայ ցուցուցին, գործ գտան, յաջողեցանք :

Այսօր, երբ «Յառաջ », քառասուն երկար տարիներ ուսին, անսայթաքօրէն կը շարունակէ քալել այն ճամբան՝ որ գծեր էր մեր ողբացեալ խմբագրապետը Մեծ Շ. Ն., սրտի անհուն գոհունակութեամբ կը ողջենք .

— Ձեռքերնիդ դալար, «Յառաջ»ի ընտանիքին մաս կազմող մօքի, գրիչի եւ բազուկի մշակներ, որովհետեւ ձեր շնորհիւ էր որ Ֆրանսահայ գաղութը գտաւ իր ուղին, ամէն մարզի մէջ : Պատի՛ւ ձեզի. հազար յարգանք, ուժ ու կարողութիւն ամէնուդ, եւ փառք բոլոր անոնց, ողջ թէ մեռած, որոնք ամբողջ քառասուն տարիներ զօրավիգ կանգնեցան բարգաւաճմանդ, ողջո՜յն, սիրելի « Յառաջ», բացավառ գիրերուդ :

ԿԱՐԱՊԵՏ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿԱՎԱՅՐԸ

ՎԱԼԷԽՄՔԻՒՌ, (Յառաջ) .— Քիչ մը երկար, բայց հաճելի ճամբորդութենէ մը ետք, Շաբաթ Յուլիս 31ին երեկոյեան հասանք բանակավայր՝ Սէն - Ռաֆայէլ : Քաղաքէն մօտ վեց քիլոմեթր հեռու՝ հսկայական անտառ մըն է վայրը, խաղաղ եւ օդաւուն : Բացի ճպուռներու միօրինակ եւ անվերջանալի երգէն՝ գրեթէ ուրիշ ոչ մէկ աղմուկ կայ — կատարեալ հանդարտութիւն : Եկած օրերնէս ի վեր, օդը սքանչելի է : Կէսօրուան կիզիչ տաքը բոլորովին իր ջերմութիւնը կը կորսնցնէ ծառախիտ այս անտառին մէջ, երբ մանաւանդ մեղմ հով մըն ալ կը փչէ :

Առաջին օրէն իսկ արդէն 150 հոգի ենք : Մօտ հարիւր հոգի ալ արձանագրուած են եւ շուտով պիտի հասնին : Բանակողները կու գան Ֆրանսայի բոլոր շրջաններէն — նաեւ Իտալիայէն ու Գերմանիայէն — սակայն միշտ Փարիզցիներն են որ մեծամասնութիւն կը կազմեն : Բայց տարբեր շրջաններու պատկանիլը արգելք մը չէ, որ առաջին իսկ օրէն երիտասարդ - երիտասարդուհիները իրարու մօտենան, բարեկամութիւն հաստատեն եւ հաճելի մթնոլորտի մը մէջ շարունակեն անցընել իրենց արձակուրդը :

Միւս կողմէն, հայերէն դասախօսութիւնները արդէն իսկ սկսած են, ինչպէս նաեւ հայերէնի մասնաւոր դասերը, որոնց հետեւողներուն թիւը այս տարի զգալի կերպով մեծ է : Ինչ կը վերաբերի պտոյտներուն եւ ծովու լողանքին՝ Երկուշաբթի օրուընէ ի վեր, ամէն կէսօրէ ետք, մասնաւոր ինքնաշարժ մը կուգայ բանակավայր եւ բոլորս միասին կը տանի Սէն Ռաֆայէլի կամ Ակէի ծովը : Նոյնպէս, երեկոյեան ինքնաշարժով կը վերադառնանք բանակավայր : Իսկ երեկոները, ընթրիքէն ետք, քանի մը օր անգամ մը գեղարուեստական երեկոներ տեղի պիտի ունենան : Երէկ իրիկուն բացումը կատարուեցաւ այս երեկոներուն :

Վերջապէս, լաւագոյն արձակուրդ մը անցընելու իտէալ վայր մը, որուն մասին եթէ ուզենք աննպաստ բան մը ըսել՝ ատիկա պիտի ըլլայ միմիայն ճպուռներուն աղմուկը : Բայց ո՞ւր չկայ այս շատախօս կենդանին, որ կարծես բնութեան անմասն մէկ զարդն է : Երանի թէ քաղաքներու ապառիչ եռուզեռն ալ ճպուռի ճիչին պէս ըլլար միայն ...

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԱՐՄԻՐ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

Լենհատանի մէկ նաւահանգիստէն, լեհական բեռնատար նաւ մը, զանազան ապրանքներով ու բարիքներով բեռնաւոր՝ կը մեկնի դէպի Խորհրդային Միութիւն :

Լեհ քաղաքացի մը տխրօրէն կը դիտէ նաւուն հեռանալը :

Նաւահանգիստը գտնուող օտար նաւաստի մը լեհ քաղաքացիին մօտենալով կը հարցնէ .

— Ինչո՞ւ այդպէս տխրօրէն կը նայիք նաւուն :

— Որովհետեւ, մեր ապրանքները Ռուսաստան կը տանի, կը պատասխանէ լեհ քաղաքացին :

— Այո, այդպէս է : Բայց, ուրիշ անգամներ ալ տեսած եմ, որ խորհրդային նաւեր ահագին սնտուկներով ապրանք պարպած են հոս : Կ'երեւի թէ ապրանքներու փոխանակութիւն կը կատարէք, կը պատասխանէ օտար նաւաստին :

— Անշուշտ : Մենք՝ միս, ցորեն, հողկիթ ու բուրդ կը ղրկենք հարիւրաւոր թոններով ...

— Ռուսերը ի՞նչ կը ղրկեն ձեզի, կը հարցնէ օտար նաւաստին :

— Հազարաւոր թոններով քարոզչական գիրքեր եւ զանազան հրատարակութիւններ, կը յարէ լեհ քաղաքացին :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (287)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Դէպի բանտի ամրոցը կը վազէին : Ցետոյ երերուն զինուոր մը ... դէմքէն արիւնը կը հոսէր : Հաւանաբար սափրիչներուն կ'ուզէր երթալ. դեռ քանի մը անհաստատ քայլեր առաւ ապա փռուեցաւ գետին :

Եւա ուզեց զինքը վերցնել. բայց երկրորդ ու երրորդ մեռած կամ մարածներ ալ պառկած էին հոն գետին : Երրորդը Էկէրի քաղաքացիներէն երէց որդին էր, պատուհանէն տեսած էր զինքը, կուրծքին մէջ նետ մը կար :

Կիները վազելով ու հեւալով կուգային գինետան կողմէն, գլուխնուն վրայ կուժեր, ձեռքերնին ալ շիշեր կամ սափորներ : Անոնք ալ դէպի արեւելք կը վազէին : Եւա անոնց միացաւ : Ախոռներու քովէն անցնելով փոքր դարիվարէ՝ մութ փապուղիի մը մէջ աներեւոյթ եղան. փապուղիին մէջ երկու կանթեղներ վառած էին :

Մութ գուռն էր, որ արտաքին բերդը ներքինին հետ կը կապէր :

Եւա հետեւեցաւ անոնց :

Փոշին ու վառօդահոտ ծուխը երթալով աւելի կը խտանային. աղաղակներն ու ոռնոցները երթալով աւելի դժոխային կը դառնային, Հունգարերէն ու Թուրքերէն խառն : Ցիր ու ցան վերը սանդուխներու վրայ ու պատուանդաններու վրայ մեռածներ ինկած էին, ընդհանրապէս դէմքերնին գետին տուած : Անոնց մէջ տեսաւ Ռեա Վաղենտ վարդապետն ալ : Վարդապետը կռնակի վրայ պառկած էր, սաղաւարտ չունէր, իսկ սպիտակ մօրուքը կարմիր ներկուած էր արիւնէն. տակաւին ձեռքին մէջ կը սեղմէր սուրը :

Եւա երկար կոթով լախտի մը զարկուածքը, առաւ ու սանդուխներէն վեր վազեց : Պայքարը գրեթէ ձեռք ձեռքի եկած էր հոն, զինուորները պարիսպին վրայ կեցած կը հրմշտկէին Թուրքերը : Կին մը՝ այրող դերանի կտոր մը նետեց վար, ուրիշ մը վառած ցուպը շարժելով հարուածեց Թուրքի մը դէմքը : Հայհոյութիւններ, Ցիսուս կանչելներ, Ալլահ գոռալներ, ոտքերու տրոփիւն, զէնքերու շառաչը ամէն կողմ բռնած էին :

Ամրոցին վրայ երկու թնդանօթները միասին որոտացին :

Եւա հոն նայեցաւ, իր ամուսինը տեսաւ մինչ ծխացող պատրոյգը բռնած նայեցաւ գնդակին արդիւնքը տեսնելու :

Հինգ վեց Թուրքեր միայն վեր մնացին, բայց անմիջապէս վար նետեցին զանոնք ալ : Վայրկեան մը դադար յաջորդեց . բոլոր զինուորները եւ դարձած կը պոռային .

— Ջո՛ւր, ջո՛ւր :

Սաղաւարտաւոր ծերունի զինուոր մը ճիշդ Եւայի քովէն կը պոռար, փլած պատին դուրս ցցուած քարի մը քովէն : Դէմքէն արիւնոտ քրտինք կը հոսէր, աչքը հազիւ կ'երեւէր արիւնէն :

Եւա ճանչցաւ, հայրն էր :

Խլեց կիներէն մէկուն սափորը՝ եւ անոր երկարեց. բռնեց եւ օգնեց անոր :

Ծերունին անյագաբար խմեց. կուժին մէջ Էկէրի հին գինի կար ոչ թէ ջուր : Ծերունին երկար ումպ մը քաշեց : Երբ սափորը վար դրաւ, պեխերէն կը կաթկթէր գինին, ու վայրկեան մը շունչը կտրեցաւ :

Եւա տեսաւ թէ ծերունիին աջը կ'այրէր. զարմանալու բան չկար, մինչեւ արմուկը փայտէ էր. հաւանաբար կրակոտ յարդը բռնկեցուցած պիտի ըլլար. ծերունին եւ ոչ իսկ անդրադարձած էր :

Եւա մէկդի նետեց կուժն ու լախտը եւ հօրը բազուկը բռնեց. շատ լաւ գիտէր թէ ուր անցուած էր ան. աշխոյժ մատներով քակեց կապը ու փայտէ ձեռքը թըռաւ Թուրքերու մէջ :

Ծերունին սուրը առաւ ու ամրոցէն դուրս երկարած՝ ձախ ձեռքով հարուած մը իջեցուց արոյրէ լուսին կրող վահանի մը վրայ :

Եւա դէպի ամուսինը վազեց մեռելներու վրայէն ցատկելով. երբեմն երբեմն առջեւէն հրեղէն պսակ մը կ'անցնէր, կամ գնդակ մը կը սուլէր առջեւէն կամ ետեւէն : Բոլոր զինուորները կը խմէին . անոնք ջուր միայն կ'ուզէին. ջուրն ալ նեկտարի պէս էր հիմա իրենց համար, իսկ գինին... կարծես գինիէն աստուածային ուժ կը ծծէին :

Վարէն մռնչող Թուրքերու աղմուկին կը խառնուէին Զոլթայիի աղաղակներն ալ :

— Եկէք շուներ, եկէք : Մահմէտին բարեւներս տարէք դրախտը :

Ու վայրկեան մը վերջ, այսքան միայն կը լսուէր .

— Գիշեր բարի՛ ...

Այն Թուրքը՝ որուն այդ խօսքը կ'ուղղուէր, ապահովաբար պատասխան տըւած պիտի չըլլար :

— Իկէրի, իկէրի, — կը պոռային եասուլները անդադար ,— պիտի յաղթենք, պիտի յաղթենք :

Ու նոր բազմութիւն, նոր սանդուխներ, նոր վահաններ կը խուժէին մեռելներու վրայէն :

ԿԷԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ՊԱՂՊԱՂԱԿԻ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐՈՒՆ

– Կը յանձնարարուի՝ Պ. Գէորգ Համ–բարձումեանի պաղպաղակի եւ ամէն տե–սակ զովացուցիչ ըմպելիներու սրճա–տունը :

Ամենաընտիր տեսակի եւ ամենամաս–չելի գիներով ·

268, rue du 4 Août - Cussé
VILLEURBANNE (Rhône)
7 թիւի վերջաւորութեանը :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 23·15ին, Ֆրանս – Քիւլթիւր կայանէն : «Հայերը Լիբանանի մէջ» : Կը մասնակցին Ջօր· Թոնտօ եւ Վահէ Օշական :

ԵՒ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Սեպտեմբեր 19ին, Կիրակի առաւօտ, ժամը 9·30ին Ժերար Սթեֆանեսքօ կը ներկայացնէ Սեւրի Սամուէլ – Մուրատ–եան վարժարանը, մասնակցութեամբ տեսուչ – վարդապետին՝ Հայր Ն· Բէհ–եսյեան, Ֆրետերիք Ֆէյտիի եւ աշա–կերտներուն ու իրենց ծնողաց :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հերոս ԱՐԱՄի մահուան 47րդ տարե–դարձը կ'ոգեկոչուի Սեպտեմբեր 19ին, Անիէռի քաղաքապետարանի սրահը :
Կը խնդրուի չխաչաձեւել :

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՃԱՇ ԷՔՍ ԼԷ ՊԷՆԻ ՄԷՋ

Օգոստ· 14ին, 15ին և 16ին կը մատուցուի պատարագ Աստուածածնայ տօնի առթիւ : Շաբաթ առաւօտ տօն Շողակաթի Ս· Էջ–միածնայ հիմնարկութեան, Կիրակի Վե–րափոխումն Ս· Աստուածածնի եւ ասան–դական խաղողօրհնութիւն, Երկուշաբթի Ս· պատարագ Մեռելոցի եւ հոգեհան–գիստներ մասնաւորապար ընդհ· ռուհերու Մեծ Եղեռնի յիսնամեակի առթիւ :

Կիրակի խաղողօրհնութենէ ետք ճաշ, Օրէլ Թուրիսթի չուրջ դաշտի վրայ կամ օթէլի ճաշարանին մէջ, գերադասելի գին : Ճոխ համադամ ուտելիքներ : Ըստ պատշաճի խօսողներ եւ գեղարուեստական բաժին, բարձրանալ Ռութ տը Ռըվառէն Թրեվինէէն : Ճաշին մասնակցողները պէտք է հեռախօսեն կանխաւ, Թրեվի–նէեն 7 :

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

Արձակուրդի համար, կարելի է մէկ ամսուան համար բաժանորդագրուիլ՝ 12 ֆրանքի :

Արձակուրդի առթիւ, մեր այն բաժա–նորդները որոնք կը փափաքին իրենց հասցէն առժամապէս փոխել, պէտք է տեղեկացնեն Վարչութեան ԵՐԵՔ օր ա–ռաջ, ղրկեն 5 ֆր· եւ անպայման իրենց ՀԻՆ հասցէն (նախընտրաբար կցել թեր–թին պանտը) :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՊԱՏԱՐԱԳ

Պոմոնի Ս· Գր· Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղ· Խորհուրդը կը փութայ յայտնել Պոմոնի եւ շրջակայի հայ հասարակու–թեան թէ՝ այս Կիրակի առաւօտ, Օգոս–տոս 8ին, եկեղեցւոյս մէջ պիտի պատա–րագէ եւ քարոզէ Թեմիս Առաջնորդ ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԵՊԻՍԿ· ԹՐԹՌԵԱՆ :

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անուիլի Ա· Ց· Հայ Քոյրերու վար–չութիւնը կ'ընդունի իբրեւ գիշերօթիկ 3 տարեկանէն 13–14 տարեկան աղջիկներ, եւ իբրեւ ցերեկօթիկ՝ մանկապարտէզի շրջանի համար՝ մանչ եւ աղջիկ 3 տարե–կանէն 6 տարեկան :

Այս վերամուտին համար վարչութիւնը ունի իբրեւ մանկապարտէզի վարիչ Ֆր–րանսացի օրիորդ մը :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի ար–ձանագրութիւնները սկսած են : Ամէն ա–նոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկ–ները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէ–նութեան, 1 Պուլվ· տիւ Նօռ, լը Ռէնսի, *(Սէն է Ուազ), հեռ·* 927–01–72 :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
3?, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAEL ի Մէջ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIERES à VALESCURE (VAR)
Avenue J. F. KENNEDY
Entre le terrain du golf et le ball-trap sur la route de St. Raphaël à Agay passant par Valescure

Հսկայ շէնք մը : Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք : Խաղադաշտ եւ լողանք : Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ :

×

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 15ԻՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԻՍ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 – 66 *ուսումնական տարե–շրջանի արձանագրութիւններու հա–մար դիմել վարժարանի Տեսչութեան*

1966 – 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կա–նոնաւորապէս պիտի բացուին

ԱԻԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES
ճիւղերով

Հասցէ ·—

26. Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար
ՕԴԱՆԱՒ–ՇՈԳԵՆԱՒ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ
Դիմել
Agence de Voyage
PARENTY & DESROUSSEAUX
7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)
Métro :
4 Septembre ou Opéra
Téléph. : RIC. 79-36
RIC. 79-39
Բաց է ամէն օր, ժամը 9–12 եւ 14–18 բացի շաբաթէն,

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Սպք· Առաջնորդարանի գրասենեակը մինչեւ Օգոստոս 26 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ սախպողական գործերու համար :

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

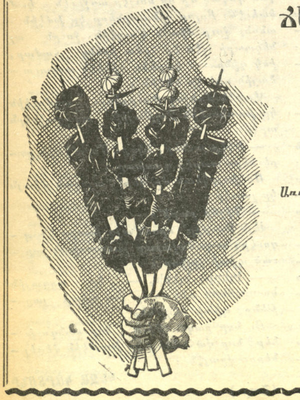
Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ–Մու–րատեան վարժարանի սրահը :

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie
Գին 30 ֆր·, առաքման ծախսով՝ 32 ֆրանք

Դիմել ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65



ՃԱՇԱՐԱՆ

ՆԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԻՒԱՆԵԱՆ

Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր :

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ :

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES
4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt



ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 8 ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE 8 AOUT 1965
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

ԽԱՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10377
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
41e ANNÉE — N° 10.377

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԻԷԹՆԱՄԻ ԹՆՃՈՒԿԸ

Հանոյէն ձայնասփռուած պաշտօնական հաղորդագրութեան մը համաձայն, վիէթքոնկը պաշտօնապէս խնդրած է Հիւսիսային Վիէթնամի օգնութիւնը, Հարաւային Վիէթնամի պատերազմին մէջ իր գործօն մասնակցութիւնը բերէ :

Հիւսիսային Վիէթնամ ցարդ կը յայտարարէր թէ ուղղակիօրէն չէր մասնակցած պատերազմին : Կը ղրկէր հայթայթելով միայն Վիէթքոնկներուն զէնքեր, պարէն, առաջնորդներ, եւ վերջերս քանի մը զօրագունդեր՝ որոնք Հարաւային Վիէթնամ կ'անցնէին իրենց կամաւորներով :

Եթէ երբեք Հօ Շի Մին յարգէ իր խոստումը — քանիցս կրկնած է թէ պիտի օգնէ Վիէթքոնկներուն անմիջապէս որ խնդրեն իրմէ — կրնայ կանոնաւոր բանակներով անցնիլ Հարաւային Վիէթնամ : Անիկա կը գուշակուի ճիշդ այն վայրկեանին, երբ Ուաշինկթընի մէջ, Հանրապետական կուսակցութեան ղեկավարնե-րէն ծերակոյտ Ֆորտ, կը պահանջէ Ճոնսըն-էն որ պատերազմ յայտարարէ Հիւսիսային Վիէթնամի դէմ : Հարց է նաեւ, թէ Հիւսիսային Վիէթնամի կողմէ ուղղակի միջամտութիւն մը պիտի չհետեւի՞ նաեւ Չինաստանի մասնակցութիւնը :

Գալով կռիւներուն, բաւական ծանր կացութիւն մը կը տիրէ Վիէթնամի մէջ : Կ'ըսուի թէ Չինացիներ ալ կը կռուին Վիէթքոնկներու կողքին :

Բարձրաւանդակներուն վրայ Վիէթքոնկի յարձակումները կը դառնան շատ բանակական, արգիլելով որ Ամերիկացիներն ու Հարաւային Վիէթնամցիները իրենց դիրքերը ամրացնեն : Անձրեւներու շրջանին վերջաւորութիւնը, մանաւանդ յետոյ հազար ամերիկացի նոր զինուորներու ժամանումը (որոնց առաջին զունդերը ցամաք ելան արդէն) կրնան Վիէթքոնկներու ուժը ջլատել : Կարելի է նշել թէ կառավարական ուժերու վերջերս կրած ձախողութիւնները աւելի ցուցական բնոյթ կը կրեն եւ պատերազմին ընթացքին վրայ չեն կրնար խորապէս ազդել :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԱՆԱՏԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ Խորհրդային Միութիւնը յիսուն միլիոն տոլար արժողութեամբ քսան միլիոն թոն ցորեն եւ 27 միլիոն թոն ցորեն գնած է Գանատայէն :

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՊԵՐԼԻՆԻ քաղաքապետը, Վիլի Պրանտ, փաստահեղուցած է Պոնի մէջ «Նիւ Եորք Թայմզ»ի թղթակցը, թէ այն պարագային որ իր կուսակցութիւնը 19 Դեկտեմբերի Գերմանիոյ ընտրութիւններուն յաղթական դուրս գայ, «համակցութիւն» մը պիտի նախաձեռնէ Խորհրդային Միութեան հետ, հարթելու համար այն դժուարութիւնները, որոնք արգելք կը հանդիսանան խաղաղութեան դաշինքին : Պրանտ կ'աւելցնէ թէ նման բանակցութեան չսկսած, հարկ է համաձայնութիւնը ստանալ Արեւմտեան Գերմանիոյ միւս բոլոր կուսակցութիւններուն, ինչպէս նաեւ արեւմտեան Դաշնակիցներուն :

ՊԵԼՃԻՔԱՅ Արտաքին Գործոց Նախարարութեան շրջանակներուն մէջ «բացարձակապէս անհիմն եւ երեւակայական» կը նկատեն այն լուրը, որուն համաձայն Սփաաք Հաւատարմագ Շուկայի Ցանձնաժողովին իբրեւ նախագահ, Վալթեր Հալշթայնի յաջորդելու իր թեկնածութիւնը ներկայացուցած ըլլայ :

Օրէ Օրին

ԻՆՔ ԾՈՒՂԱԿԸ ԻՆԿԱՒ

Մարդ սիրտ — եւ համբերութիւն — պէտք է ունենայ որ նստի եւ նորէն ծայրէ ի ծայր կարդայ մեզի «բարեկամ» հանչցուած մեծամեծներու շռնդալից յայտարարութիւնները, որոնք «տասնը — չորս» պարել տուին հայ ժողովուրդին՝ 1918էն մինչեւ 1923 : Այսինքն, մինչեւ Լօզանի խորհրդաժողովին ··· դուռը :

Բայց, կամայ թէ ակամայ, սովորութիւն ըրած ենք վերյիշելու այդ խօսքերը՝ Օգոստոսի առաջին օրերուն :

Որովհետեւ, այդ շրջանին էր որ ասկէ 46 տարի առաջ — յաղթական պետութիւնները կը ստորագրէին Սեւրի դաշնագիրը, որուն «գրաբար» մականունն է ··· Աստուածային կատակերգութիւն :

Ահաւասիկ քանի մը փշրանքներ այդ մեղրածորան հաւաստիքներէն՝ ի պէտս բաց աչքով երազողներուն :

×

Ֆրանսայի վարչապետը, Արիսթիտ Պրիան, 1917ի Յունուարին 10ին, Համաձայնական պետութեանց անունով յուշագիր մը կը ներկայացնէր Փարիզի ամերիկեան դեսպանին՝ հաւաստելու համար անոր թէ Դաշնակիցներու նպատակներէն մէկն էր «ազատել Թուրքերու արիւնզան բռնակալութեան ենթարկուած ժողովուրդները» եւ «Եւրոպայէն վտարել Օսմանեան կայսրութիւնը իբրեւ անընդունան արեւմտեան քաղաքակրթութեան» :

Նոյն տարին, Դեկտեմբեր 21ին, Անգլիոյ վարչապետը, Լոյտ Ճորճ, կը յայտարարէր Լոնտոնի Երեսփոխանական ժողովի նիստին.

— «Հաշտութեան խորհրդաժողովը պէտք է լուծէ Միջագետքի խնդիրը, այն որոշ հասկացողութեամբ թէ ո՛չ այդ հողամասը, ո՛չ ալ Հայաստանը, կրնայ, երբ եւ իցէ, Թուրքերու յոռի տիրապետութեան վերադարձուիլ» :

Վարչապետը իր այդ խոստումը կը կրկնէր երկու շաբաթ ետք — 1918ի Յունուար 5ին — Արհեստակցական Միութեանց համաժողովին.

— Պիտի պնդենք որ Հայաստան, Արաբիա, Միջագետք, Սուրիա եւ Պաղեստին իրաւունք ունին իրենց ազգային ինքնուրոյն գոյութիւնը ունենալու :

Նոյեմբերին, Մեծն Բրիտանիոյ Արտաքին փոխ — նախարարը, Լորտ Րոպըրթ Սիսիլ կը յայտարարէր Լորտերու ժողովին :

— Ի՛նչ կը վերաբերի Հայաստանի ներկայ կառավարութեան սահմաններուն ընդարձակման հարցին, թոյլ պիտի չըտանք որ Թուրքերը, իրենց չարագործութեամբ, վնաս հասցնեն Հայերու ժառանգին : Հայաստան չի կրնար երկու մասերու բաժնուիլ եւ պէտք է նկատի առնուի իբրեւ անբաժանելի միաւոր ··· Կարծեմ կրնամ մեր կառավարութեան կողմէ յայտարարել թէ խորապէս յուսախաբ պիտի ըլլամ, եթէ թոյլ տրուի որ թրքական տիրապետութենէն ստուեր մը կամ հիւլէ մը մնայ Հայաստանի մէջ···

Նախագահ Ուիլսընի Տասնըչորս կէտերուն 12րդն ալ նման յոյսեր կուտայ մեզի :

×

Մեր *պոլիտիկոս* ազգը ուրիշ ադո՞ւ, ադո՞ւ հէքեաթներ ալ գոց ըրած է :

Կրկնե՞մ : Ահաւասիկ.

Անգլիա, Ֆրանսա, Ռուսաստան եւ Իտալիա, Առաջին Աշխարհամարտին, չորս գաղտնի համաձայնութիւններ կնքած էին իրենց միջեւ եւ բաժան — բաժան ըրած էին Թուրքիան, ինչպէս Ամերիկահայկական հանդէսներու մէջ, Կարգադիրներու փափկասուններ, ափ առ ափ պնակները կը լեցնեն հում միսը.

— Ափ մը քեզի, ափ մը անոր, ափ մըն ալ ինծի ···

Այս սխեմային համար շատ պիտի ըլլար մանրամասնութիւնը այս հոգեպարա՛ր «շեղ — աննախընթաց»ին : Հիւթը տամ կը բաւէ, կարծեմ :

— Ռուսիա պիտի գրաւէր Պոլիսը, մինչեւ Նիկոմիդիոյ ծոցը ··· (1915 Մարտ 12).

— Իտալիա պիտի ստանար Երկոտասան կղզիները, ինչպէս նաեւ Ատալիոյ շրջանը, այն պարագային երբ մնացեալ երեք դաշնակիցները գրաւէին Թուրքիոյ մէջ իրենց վերապահուած հողերը ··· (26 Ապրիլ, 1915) :

— Ռուսաստան պիտի ստանար Կարինը, Տրապիզոնը, Վանը, Բաղէշը եւ Քիւրտիստանի հարաւի շրջանները ···

Ֆրանսա պիտի առնէր Ատանան, Սուրիոյ ծովեզերքը եւ Այնթապի գծով մինչեւ Խարբերդ երկարող հողամասը··· Անգլիա տէր պիտի դառնար Միջագետքի ··· (16 Մայիս, 1916) :

— Իզմիրը պիտի վերածուէր ազատ նաւահանգիստի··· (17 Ապրիլ, 1917) :

Ուշագրաւ է որ այս չորս գաղտնի Համաձայնութեանց մէջ, գաղտնաբար անգամ բռնուած չէր թէ Հայաստանը պիտի ըլլար անկախ պետութիւն : Դաշնակիցները Հայաստանի անկախութեան մասին մտածել սկսան միայն այն ատեն, երբ հայ ժողովուրդը, ինք, իր անկախութիւնը հռչակեց 1918ի Մայիսին :

Բայց, կացութենէն բա՞ն փոխուած պիտի ըլլար, եթէ նոյնիսկ խոստացած ըլլային թէ Հայաստան պիտի դառնար անկախ ազգ՝ իր սեփական հողերուն վրայ : Ոչ մէկ բան :

Որովհետեւ, բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը պատռեց ու զամբիւղը նետեց այս համաձայնութիւնները եւ Գերմանիոյ հետ ստորագրեց Բրեսթ — Լիտովսքիի անփառունակ դաշնագիրը :

×

Երբ 1919ի Յունուարին, Վերսայլի պալատին մէջ կը բացուէր հաշտութեան խորհրդաժողովը, մեր *պոլիտիկոս* ազգէն զատ ուրիշ ո՛չ ոք կը հաւատար թէ գաղտնի համաձայնութիւնները հիմ պիտի ծառայէին Օսմանեան կայսրութեան հաշուեյարդարին համար :

Արդարեւ, խորհրդաժողովը իր առաջին նիստը գումարած չգումարած, հարաւային Ափրիկէն կը հասկցնէր թէ յաղթական պետութիւնները թրքական ո՛չ մէկ հողամաս պիտի գրաւէին, իսկ Հայաստանի, Լիբանանի, Սուրիոյ, Միջագետքի եւ Պաղեստինի պարագային պիտի յարգուէր ինքնորոշման իրաւունքի ըսկզբունքը :

Յունուարի վերջընթեր նիստին, Դաշնակիցները կը համաձայնէին որ Հայաստան, մնացեալ չորսը, ինչպէս նաեւ Քիւրտիստանն ու Արաբիան բացարձակօրէն «կտրուէին հանուէին» Օսմանեան կայսրութենէն :

×

1919ի ամբողջ տեւողութեան, յաղթական Դաշնակիցները ժողով ժողովի ետեւէ կը գումարէին՝ թրքական խլիրդը մաքրելու եւ թուրքը Եւրոպայէն դուրս քշելու ծրագիրով : Եւ կը շարունակէին իրենց քաղցրահնչիւն հաւաստիքները մեր միամիտ ու դիւրահաւան ժողովուրդին :

Եւ 1920ի Օգոստոս 10ին Սեւրի մէջ կը ստորագրէին համանուն դաշնագիրը, որ 46 տարիէ ի վեր եղած է տեսակ մը Աստուածաշունչ Մատեան մեր ժողովուրդին համար :

Աւելորդ է ըսել որ այդ դաշնագիրը իրաւական արժէք չունի այսօր, երբ միջազգային օրէնքի ակնոցներով նայինք անոր վրայ :

Աստուածաշունչն ու Սաղմոսարանն ալ իրաւական արժէք չունին, բայց կան :

Սեւրի Դաշնագիրը պատմական փաստաթուղթ է, որովհետեւ իր 88րդ յօդուածով կը հաստատէ թէ Կարինը, Վանը, Բաղէշը եւ մնացեալները հայկական հողեր են : Անվիճելիօրէն հայկական :

Թող պատռեն, թող այրեն ու թող մեր վրայ խնդան : Բայց չեն կրնար ժխտել այս ճշմարտութիւնը :

Միջազգային *դիւանագիտութիւնը* իրա՛ւ աստուածային կատակերգութիւն սարքեց մեր գլխուն, բայց ինք ծուղակը ինկաւ՝ հաստատելով սեփականատէրի մեր իրաւունքը :

Ու հիմա չի կրնար ըսել.

— Այդ հողերը ձերը չեն ···

Եթէ ամչնալ գիտէ :

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

Կը ճշդեն նաեւ, թէ Պելժիոյ Արտաքին Գործոց նախարարը երբեք պատրաստ չէ ձգելու Հարմէլի կառավարութեան մէջ ստանձնած իր պաշտօնը եւ, դեռ տարիներ, տրամադրութիւն չունի քաղաքական կեանքէն քաշուելու :

Պելժիոյ Արտաքին Գործոց Նախարարութիւնը կը հերքէ նմանապէս շրջող այն լուրերը, որոնց համաձայն Սփաաք մօտերս պիտի ձեռնարկէր Ֆրանսայի եւ Հաւատարմագ Շուկայի միւս հինգերուն միջեւ միջնորդութեան մը : Սփաաք կը խորհի թէ պէտք է սպեղանուած տագնապը իր բնական լուծումը գտնէ :

ՊԷՅՐՈՒԹ.— Լիբանանեան խորհրդարանին ներկայացուցած ծրագիր մը, ուր կ'առաջարկուի որ ուսումնական օտար հաստատութիւններ պարտաւոր ըլլան իրենց աշակերտները պատրաստելու լիբանանեան պետական քննութիւններուն, 1968էն սկսած : Այս թուականէն ետք օտար ուսումնական հաստատութիւններու վկայականները պէտք չէ ի զօրու ըլլան :

ԱՆԳԱՐԱ.— Թուրքիոյ պաշտպանութեան նախարարը՝ Հասան Տինկէր, եւ դիւանագիտութեան նախարարը՝ Սէյֆի Օձթիւրք, հրաժարեցան Դահլիճէն : Այս հրաժարականներուն կը սպասուէր արդէն, Ազգային Հանրապետական իրենց կուսակցութեան պառակտումէն ետք :

ԱԹԷՆՔ.— Երկու օրէ ի վեր Թագաւորը կը շարունակէ քաղաքական անձնաւորութիւններուն հետ իր տեսակցութիւնները, լուսաւոր լուծում մը գտնելու երկարող տագնապին : Կը սպասուի որ Թագաւորը Փափանտրէուի հետ երկրորդ տեսակցութենէ մը ետք միայն յայտարարէ նոր կառավարութիւն մը կազմելու կոչուած անձին անունը :

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆ.— Նախագահ Ճոնսըն խօսքը ուղղելով համալսարանական աշակերտներու, որոնք ամառուան արձակուրդի ընթացքին փորձի շրջան մը կը բոլորեն պետական զանազան մարմիններու մէջ, զանոնք ողջունած է իբրեւ իր «յեղափոխական ընկերներ»ը : «Ամբողջ կեանքիս ընթացքին, բսած է Նախագահը, եղած եմ յեղափոխական՝ պայքարելով ցեղային խտրականութեան, չքաւորութեան եւ անարդարութեան դէմ : Մենք կը ձգտինք փոփոխութիւններու, կը ձգտինք յառաջդիմութեան, կը ձգտինք՝ միաժամանակ արտասահմանի թէ մեր երկրին մէջ, ու վնոած ենք հասնիլ անոնց» :

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ

ԱԶԱՏ ԳԵՏԻ ՔԱՐԱՆՁԱՒԸ

Ա.

Ներկայիս՝ «Կոմիտասի յուշերուն» վրայ գրուած մը եւս աւելցնելով կը փակեմ անոր անմոռանալի յիշատակին-բուն շարքը :

Անշուշտ՝ իր աշակերտները ու երգչախումբի անդամները Ռուսահայաստան, Թուրքիա, Եգիպտոս եւ այլուր, պիտի յիշեն իր տարօրինակ կատակարարը, «քերթէնքէլէ», որ մասնաւոր իմաստ մը չունէր եւ զոր կը գործածէր երբ ներդաշնութեան ինքնայատուկ արտայայտութիւնը այս կամ այն երգչին ձախող ձայնանիշի մը (քաղոֆոնի) հնչման պարագային, առանց վիրաւորելու սխալողին եսը :«Քերթէնքէլէ» բառացի մօղես բսել է, եւ իր պատմականը ունի՝ կապուած մեր 1906ի լեռնարշաւին հետ եւ զոր յետագային կը գործածէր յաճախ իբրեւ խորհրդանշանը մեր լեռնագնացութեան: «Ազատ գետի քարանձաւը» վերտառութեամբ սոյն կտորը մէկ բեկորն է մեր Գառնի Աւանի այցելութեան, զոր մոռացութեան տուած էի հայճեպ գրուածքիս մէջ եւ զոր ստորեւ կը վերարտադրեմ՝ պատահարար քերթէնքէլէ բառին վերյուշումովը :

×

Ընթերցողները պիտի յիշեն Գեղարդավանքի երկարաշունչ շարքերէն եաք Գառնի աւանի մասին հակիրճ գրութիւնս, ուր գիւղին պատուական քահանան մեզ հիւրասիրելէ եաք առաջնորդեց Տրդատի պալատին աւերակները՝ Ազատի եւ Գեղարդայ վտակի միացման մէկ բարձրաւանդակին վրայ ցրուած բեկորներուն, ուրկէ վարը՝ անդունդին խորքը կը տեսնուէր Խոսրովկղուխտի ձղնարանը անձաւ մը բերանը հիւսուած բարձր պատնէշով մը : Դիմացնիս՝ Ազատաձորի եւ Գառնի ձորի անկիւնը թառած էր կիսաւեր վանքը տխրամած «Հաւուց Թառի» -- միջնադարեան հայ ճարտարապետութեան մէկ գողտրիկ մնացորդը : Ապա՝ քահանան ցուցուց մեզի Ազատի հսկայական քարանձաւը, որուն բացուածքը տեսանելի էր հեռուէն: Բրաւ անոր հակիրճ պատմականը : Անզուսպ փափաքով լեցուած՝ ուղեցինք մօտէն տեսնել անձաւը, որ հայահալած բարբարոս դարերու ապաստանարանն եղած էր Գառնեցիներու եւ շրջակայ բնակչութեան, որոնք այծեամներու պէս հալածուած՝ գունդ առ գունդ մագլցած էին Ազատի վայրի բնութեան այս անառիկ թաքստոցը: Բարեացակամ քահանան կ'ուզէր ինքը՝ անձամբ առաջնորդել մեզ դժուարամերձ այրը, բայց այդ օրերը քաղհանի գործերով զբաղած ըլլալուն՝ չկրցաւ ընկերանալ, աւելցնելով՝ թէ հոն՝ գետափ հովիւ մը պիտի կրնայ զմեզ առաջնորդել ուզած տեղերնիս: Ու ցուցնելով արահետը որ դէպի անձաւը պիտի տանէր, բարի ճանապարհ մաղթեց, խնդրելով որ իրիկուան վերադարձին կրկին պատուենք զինքը՝ հիւրընկալելու համար :

×

Ու բռնելով Գառնիձորի արահետը՝ զիկ-զակ ոլորտներով իջանք Գեղարդայ ջուրալ վտակը, որ միանալով Ազատի աղմկալից ջուրերուն՝ գարնուելով քարէ-քար, ժայռէ-ժայռ կ'իջնէր Դուինի եւ Արտաշատի հարթութիւնները՝ երթալ խառնուելու համար Արաքսի պղտոր ջուրերուն: Դիմացնիս սեպաձեւ բարձրացած էր Հաւուց Թառի կոնաձեւ բարձունքը, ուրկէ անկարելի էր վերելքը՝ ստեղծելու կարուկ ճամբայ մը դէպի աւերակ եկեղեցին : Արդէն գետինն ալ խախուտ էր վերելքի համար, մակերեւոյթի չարժուն մանր խճերուն պատճառաւ : Ուստի որոշեցինք վերադարձը անկէ ընել՝ կկզած սահելով զառիթն ի վար : Ապա անցնելով Գեղարդայ վտակը քարէ-քարէ ցատկեցինք ու դարձանք դէպի Ազատի փրփրուն ջուրերը: Հովուական կածան մը մեզ պիտի տանէր դէպի անձաւը :

Արարատեան դաշտի անտանելի տաքը, հոս յանկարծ փոխուեցաւ անուշ զովութեան մը, ձորամէջի թաւուտներուն մէջէն, որուն երկրաբանական դիրքը կ'արգիլէր թափանցել դաշտին շոգը եւ ուր անկաշկանդ Ազատը փրփրալից յորձանքներով իր փռշիացած ջուրերը կը ցայտեցնէր վեր՝ թրջելով արտասուող ուռիներու, թմբիներու, հացիներու կաղամախի ու չինարներու զաղաթները, մինչ բարձրաբերձ բարտիները հպարտօրէն գլուխնին կ'օրօրէին սօսափելով մեղմիկ ձորամէջի զեփիւռէն: Ջրեզերքի զառաւոր ընկուզենիները բեռնաւորուած էին կեղեւապատ ընկոյզներով, այն ինչ ճերմակ ու սեւ (մոռ) թթենիներու պտուղները կերուած էին ջրասարեակներէ, բնտանի սարեակներէ, կաչաղակներէ (անծեղ = արեղայ) ու ծիտերէ (ճրնճղուկ) : Հոս-հոն զուարթ մրտենիներու եւ կարսուներու տրցակներ կը սրսփային գահավէժներէն եկած հոսանքէն, աղեւնիս փշոտ մորիներ կը ցուցադրէին իրենց թթուանուշ մորերը, որոնց տակերը փորսուղներու հաղարջներն ալ կախուած էին իրենց փշաթուփերէն: Ամենուկ խնձորիներու եւ ամենուկ քարատանձերու պզտիկ պուրակ մը կը տեսնուէր հանդիպակաց ձորաճիւղին խորքը ու վերը՝ քարքարուտ զառիվայրերու վրայ տերեւաթափ նշենիները կքուած (կեղեւազուրկ) նուշերով : Աւելի հեռուն կը ցուցադրուէին դեղնականաչ ալոճներ ու կաքաւներու ձմեռնակեր հաղարջները սկըսած էին կամրել՝ զարդարելով Ազատաձորի տեսքը: Վարը՝ ջրեզերքը՝ փշատի, կեռասի ու բալի, ծիրանի, սալորի ու զամոնի ծառերն էին կողք-կողքի, ու բարձրութեան վրայ հոս-հոն ցրըուած խողխողենի կարճուկ թուփեր, թըզուկ եղեւնիներ եւ ուրիշ փշատերեւ ծառեր: Լեռնային հորիզոնին վրայ վերասըլաց ուրուր մը (ցին) կը սաւառնէր շրջանաձեւ՝ ի խնդիր անպոյշ լորի (լորամարգի) մը՝ վերնարտերու աղաւուն զարիներու մէջ, ու բազմաձայն ժիժիներու խմբերգը կ'ամբողջացնէր Ազատաձորի աղմկալից համերգը: Ի տես մեզի ջրասարեակները կչկչալէն մորենիներուն խորքերը կ'ապաստանէին ու կաքաւները կըկռալէն՝ թաւուտներու տակերէն դէպի լեռնադաշտի զարիի ու վարսակի արտերը կ'երթէին : Ջրակեաց երկարակտուց թռչուններ ջրավէժ ժայռերու տակի խոռոչներէն իրենց երփներանգ գոյները կը ցուցադրէին, գետափի զոյգ մը աքիսներ ժայռէ ժայռ կը ցատկէին ի խնդիր որսի եւ սկիւռները ընկուզենիներու ճիւղերն ի վեր կը մագլցէին կճեպազուրկ ընկոյզ մը խժռելու :

Տեսարանը հմայիչ էր ու կանգ առինք քիչ մը վայելելու զայն. ապա՝ քալեցինք ջուրերն ի վեր լպրծուն սալաքարերու ու յղկուն գետաքարերու վրայէն ցատկելով մեր անտաշ գաւազաններուն յենած, երբեմն ժայռի մը կառչած ու մերթ թաւուտէ մը կախուած: Վերելքը սեպ էր, խոնաւ հողը լպրծուն ու քարերը մամռապատ, գրեթէ անանցանելի պլլուող պատուտակներու մէջէն, որոնք մամռապատ կաղնիներուն փաթթուած արեւադարձային կոյս անտառի տեսքը կուտային: Վայրի գեղեցկութիւն մը, որ աւելի վախ կ'ազդէր անզէն մարդուն, քան զմայլանք, ուր սխալ ճամբայ բռնած ըլլալով մոլորեցանք մացառներու անելին մէջ ... :

Վերջապէս՝ դժուարաւ ելանք զառաւանդ մը (բարձր տեղ) ու շունչ առինք : Պատանի հովիւ մը գետնաբուխ ակի մը քովը երկնցած առուոյտներու եւ սէզերու կանաչ գորգին վրայ՝ սրինգովը կը հրաւիրէր հօտը կէսօրուան հանգիստի : Մօտեցանք իրեն, սրինգը ձգած՝ զարմանքով ոտքի ելաւ՝ յանկարծակիի եկած .. :

— Աստուած պահապան, այգեստա, (տղայ) ըսաւ Կոմիտաս յառաջանալով դէպի հովիւը, որ շուարած կեցած էր առանց բարեւնիս առնելու :

— Դուք ո՞նց էստեղ եկաք, ըսաւ կըմկըմալէն, էս տեղեր մեր էծերն (այծերը) էլ չեն էլլում :

Կոմիտաս կարճ մօրուսը տնտնկացնելով.— «Մենք էլ էծ ենք էլի»— ըսաւ հովիւին կատակելով :

— Արիք, նստէք,— ըսաւ հովիւը ցուցնելով մեզի ակին եզրը, սրինգը բերանը դրաւ քրտական մելամաղձոտ մեղեդիով մը հօտը հրաւէլու իր քովը :

— Տուր սրինգդ, մի քիչ էլ ես փչեմ, -- ըսաւ Կոմիտաս եւ առնելով հովուական գրինգը, Վրթանէս Փափազեանի «Լուրտա-լուր»ը ձայնեւէքեց: Տասնեակ մը ոչխարներ եւ այծեր իրենց զանգուլներով եւ ուլիկներով մեր շուրջը ժողվուեցան, լսելու սրինգին անծանօթ երգը, որ Ազատի աղմկարար որոտումներուն ընկերակցութեամբ (աքքոմբանի) ներդաշնակ համերգի մը տպաւորութիւնը կուտային:

-- Տէր պապա, դու խկի (բնաւ) հօտաղութիւն արե՞լ ես, հարցուց տղան :

— Ես էլ հօտաղ եմ, այ գետա, ըսաւ Կոմիտաս, հարիւրաւոր զանգուլներու եւ ուլերու հօտաղը :

Պատանին զարմացաւ կրօնաւորի աքշմով հօտաղին ի տես, առանց հասկնալու, թէ իրականին մէջ ան ալ կը կառավարէր բազմախումբ ու բազմաձայն երաժշտախումբեր՝ մեռաղէ պզտիկ տաւղոնով մը միայն ... :

ԼԵՒՈՆ ԵՐԱՄԵԱՆ (ԼԷՕ)

Թեսաղոնիկէ
(1 Շար.)

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՍՊԱՆԴԸ

Դ.

Երկրորդ գլուխը յատկացուած է Մեծ Եղեռնին, այսինքն՝ ցեղասպանութեան, գիմելով ծանօթ հեղինակներու՝ Մանտելսթամի, Լեփսիուսի, Մորկենթաուի գրութեանց, որոնք լայնօրէն հրատարակուած ըլլալով, աւելորդ է կրկնել: Գերմանիոյ հակառակորդներ պատասխանատուութիւնը ձգեցին թշնամիին վըրայ, վարկաբեկելու համար զայն, բայց իրենք ալ խոստումներէ եաք լռեցին՝ երբ կարգը գործադրութեան եկաւ :

Իտալացի հրապարակագիր Վիրժինիօ Կայտա կը գրէր. «Գերմանիա կը ձգտի Փոքր Ասիոյ տիրապետութեան, մանաւանդ այն գօտիին, որ կը գտնուի Անատոլուի եւ Պարսկաստանի միջեւ, այդ գօտիին մէջ կը մնան հայ խմբաւորումներ, Երկիրը հայ է, Թուրքիոյ Հայերն ալ գրեթէ ամբողջովին ռուսասէր եւ հակագերման են: Հայերը ջնջելով կը քանդուի մեծ սպառնէշ մը գերման ճամբուն վրայ: Հայերը միեւնոյն ատեն մրցակիցներ էին Գերմաններուն առեւտուրի մէջ: Թուրքերը կ'ըմբռնեն թէ Հայերը կոտորելով կը կորսնցնեն տըն-

ԿԵԱՆՔԻ ՄԸ ՔԱՅՔԱՅՈՒՄԸ

Ա.

Վերջապէս ապրելու է, եւ ինք պիտի ճարէ ուտելիքը, հագուստն ու կապուստը՝ իր կեանքի վերջին արարուածին մէջ: Եթէ չարաթ մը իր տնակը մնալու ստիպուի, բերանը օդին բացած պիտի սպասէ. մէկը չունի որ դռնակը զարնէ : Եւ պիտի ապրի չարչրկուած կեանք մը :

Այդ կեանքը՝ կեանքն է այն մանկամարդ կիներուն, որ, հարսնութեան առաջին սէրերէն եաքը, կաթերը լեցուն ծիծերով կը մտնեն ունեւորներու տուները, եւ հոն օտարի մը ծնգածինը կը դղուեն, կը փայփայեն կոնրծքի վրայ, անոր մայրը կ'ըլլան, կեղծ զորովի ու խանդաղատանքի կատակերգութիւնը կը ձեւացնեն, եւ օր մըն ալ՝ իրենց տուները դարձին՝ քայքայուած կը գտնեն սիրային բոյնիկները : Ոչ մէկ բան կը կապէ զիրենք հարսնութեան առաջին յարկերուն, եւ ալ մէկ տունէն միւսն են, մէկէն վռնտուած, միւսէն կանչուած :

Մարիամ ճիշդ այդ կեանքը վարած է երեսուն տարի, որ քիչ անգամ ընդհատուած է: Եւ այդ աչագին ժամանակը՝ որ օտար տուներու մէջ եւ կաթոտ նայուածքներու տակ մաշած քամած էր զինքը, բաւական եղած չէ հայթայթելու գումար մը, որ այնուհետեւ քիչ մը խաղաղութեամբ ապրեցնէր զինքը : Արիւն քրտինքին դրամը կրնա՞յ ունենալ այդ բախտը :

Ու երբ խոյս տուած են իրմէ սպասուհի կնոջ մը վրայ անձկոտ աչքերով փըռտըռուած շնորհքները — քիչ ու շատ պարարտութիւն իր անդամներուն վըրայ, տեսակ մը առնական գեղեցկութիւն կանացի դէմքին վրայ, քիչ մը շատ երկար յօնքերուն տակ ու ցաւերով մեղմացած կրակոտ նայուածք — ու երբ այդպէս՝ մարդկային կեանք մը պատառ պատառ կը ձգէր ունեւոր տուներուն անկիւնները, խոհանոցի ճենճէն սկսեալ մինչեւ վերի սրահը, օր մըն ալ փակուած կը գտնէր իր առջեւ ամէն դուռ : Ամէնքն ալ երես դարձուցած էին իրմէ :

Ժամանակ մը անթարգմանելի եղաւ իրեն տուներուն այդ վարմունքը: Վեր վիր կ'ընէ, ու հաւատարմութեան վրայ ոչ մէկ արատ : Ուր ուրեմն այս լուծումը գտած էր, թէ «իր բախտը փոխած էր» : Քիչ մը կը սպասէր, եւ սառնկ չէր մնար Աստուծով : Այդ իմաստասիրութիւնը կեանքի վրայ՝ ուր աւելի հաւատք կայ քան թէ մտածում, ժամանակ մը համբերութիւն կուտայ իրեն սպասելու, այն յոյսով որ առտու մը, բարեւլոյսի ատեն, Աստուծու ողորմութիւնը կը հասնի, իր դուռը կը զարնեն, եւ ինք նորէն տուն կը կանչուէր :

Ջուր կը սպասէր իր հաւատքին անըրջանքովը, եւ վերջապէս իրեն ըսած էին թէ «ինք ալ բանի չէր գար»: Թէեւ այդպիսի խօսքեր մարդկային կեանքին մէջ այն զօրեղ ցնցումներուն պէս են, որ անուշ թմրութենէ մը կը սթափեցնեն քեզի պաղ յատակի մը վրայ, բայց Մարիամը հասկցած չէր: Այդ խօսքը կը մեկնուէր թէ ինք առաջուան պէս աղուոր չէր, խորշոմներ չինուած էին իր կաշիին վըրայ, յօնքերը խածխռած եւ ջիղերուն մէջ սնդիկ չէր մնացած :

— Վայ, գլուխդ, մէյ մը չի՞ նայի՞ս սա երեսիդ :

Մինչեւ այդ օրը պէտք չէր ունեցած հայելիին մէջ դէմքին նայելու, միայն, պատահարար, հայելիներու առջեւէն քալած վայրկեանին դիտած էր որ ստուերի պէս բան մը, թեթեւ ու սահուն, անդիէն կ'անցնէր: Հայելիներու առջեւ ցուիլը սովորութիւն չէ :

— Ի՞նչ կայ որ երեսիս վրայ, ըսելով, թաշկինակ մը կը պտըտցնէ դէմքին վրայ աղտեղութիւն մը սրբելու վախով :

Բայց քիչ քիչ ըմբռնած էր թէ ինչ կը նշանակէր ինք առաջուանը չէր, ա՛լ բանի չէր գար խօսքը :

Ա՛լ մնցեր էր: Ու զգաց հիմա սարսռում մը թէ ինչպէս ունեւոր տուներու ժողովին կը փակուէին իր դէմ, ժանգոտութիւնը կ'երեւար դէմքերու վրայ, եւ անոնց աչքերու մէջ խոժոռութիւնը ... ու քամահելի : Եւ սակայն ան աշխատիլ պէտք էր, ապրիլ իր աշխատանքովը միայն: Եւ մէկ ատեն, մէկ անգամ, որոշած էր սպասուհիներու միջնորդութիւն ձեռք բերել :

Բ.

Ու միջնորդութեան սկսած էր: Քիչ մը համբաւ չունէին եաքը՝ ալ իրեն պէտք չէր մնացած տունէ տուն երթալ ու անոնց պէտքերուն կանխել : Կուգային կը գտնէին զինքը: Տանտէրերը, առանց սպասուհիներու յոգնութիւն տալու, կը փաղէին Մարիամին խրճիթը, եւ իր դըռանը վրայ շան մը պէս կը քծնէին ու ձեռքով, ձեռքով ու հազար ու մէկ ձեւերով: Փուցէ մարդկութիւնը ոչ մէկ տեղ այդչափ նուաստացած, ոչ մէկ տեղ այդչափ կեղտոտ երեւցած է որչափ կնկանը դրան առջեւ :

ՀՐԱՆԴ

(1 Շար.)

տեսական օգտակար տարր մը... Ռուսիա–ալ կ'ուզէ տիրել այդ գօտիին, քաղաքական եւ տնտեսական ծաւալումին համար: Երկու կայսրութեանց սոյն բախումին մէջ կը մնան Ռուսիոյ կողքին: Հայերը գերման արշաւանքին դէմ դնող զինուորներ էին, հուրով ու սուրով փարուելու էր իրենց հետ, որպէս Թշնամի, ճամբան բանալու համար»: (Լա Սբամփա, 28 Ապրիլ 1916):

Կը Թուէ Եղեռնի պատրաստութեան ժամանակաւորութիւնները. Թուրքեւհայ բարեկամութիւնը կեղծիք էր, կառավարութիւնը գաղտնապահութեամբ կը պատրաստուի ցեղասպանութիւնը, սեղմումներ կը կատարեն որպէսզի ըմբոստութիւններ յառաջանան եւ սախպուին ղպելու, վըստահելի պաշտօնեաներ կը դնեն գաւառներու մէջ, զէնքի տակ կ'առնեն 16 – 60 տարեկանները, զինաթափ կ'ընեն հայ զինուորները, այնուհետեւ կը սկսին զանգուածային տեղահանութեան եւ ըսպանդին: Յիշատակութեան արժանի են երախաներու անձնուէր գործունէութիւնը անապատին մէջ, մանաւանդ համր տալու մը զիւցազնութիւնը:

Ընդհանուր կատարածը Ատանայի կոտորածին աւելի լայն չափով եւ նոյն միջոցներով կատարուած ոճրերգութիւնն է, քամենլի ոճիր մը, որուն բարբարոսութեան մասին վկայած է նոյնիսկ Մուսթաֆա Քեմալ: Նոր Թուրքիոյ հիմնադիրը Զուիցերիացի լրագրող Էմիլ Հիլդբրենտի հետ տեսակցութեան տուեն բած է. «Նախկին Երիտ. Թուրքերու կուսակցութեան աւելցուքները, որոնք հաշիւ տալու էին մեր միլիոնաւոր քրիստոնեայ հպատակներու զանգուածային եւ անողոք տարագրութեան եւ ջարդերուն համար, ըմբոստացան Հանրապետութեան տիրապետութեան ներքեւ: Անոնք ապրեցան կողոպուտի, գողութեան, կաշառակերութեան միջոցով եւ անընդունակ դարձան իրենց ճակտի քրտինքով ապրուստ ապրելու գաղափարին: Այս տարրը երկիրը պատերազմի մղեց հակառակ ժողովուրդի կամքին եւ պատճառ դարձաւ Թուրք երիտասարդութեան գետահոս արեան՝ զոհացնելու համար ինքնի ոճրապատ փառասիրութիւնը»: («Հ. կոչնակ», 1926, էջ 181):

Կիլիկիոյ տարագրութիւնը սկսած է Ապրիլ ութին, Եշ. օր, ուստի լիովին կեղծիք եւ զինուոնաւոր ասպատակել է Թուրքերու տարածած կարծիքը — զոր գերման աղբիւրներն ալ կը կրկնեն — թէ Վանի դէպքերը պատճառ եղած են տարագրութեանց: Վանի կռիւները սկսած են Ապրիլ 20ին, կարաւան մըն ալ հիւսիսային Սուրիք հասած էր Ապրիլ 19ին: (Պրայս, Թիւ 138):

Պրայս կ'ընդունի որ տարագրութիւնները ծրագրուած էին դռնէ Մարտին եւ հաւանօրէն աւելի կանուխ: Արդէն Հալէպէն ճամբայ ելած էին Թուրք գունդերը Մարտ 14ին, Զէյթուն երթալու համար: Գերման սպաներ կը գործակցէին Թուրքերուն, տարագրեալներու հանդէպ ամէնէն անգութ վարմունքն ունեցած էին երկու գերման սպաներ: (Թիւեր 121, 137):

Գերման հիւպատոս Ռէօսլէր կը հեագրէ. «Հայերը կը տարագրուին դանդաղօրէն: Տեղահանութիւնը կը ծագի այս հիմնական սխալէն, որ ամբողջ հայ ազգը իբր կասկածելի կամ նոյն իսկ թըշնամի կը համարուի: Խոնարհաբար կը խնդրեմ այս ընթացքին առաջքն առնել: Զանգուածօրէն կը տարագրուին ծերեր, անկարողներ, 4 – 5 տարեկան երախաներ՝ բոկոտն, անկարելի է նկարագրել Հայերու կրած արհաւիրքները՝ բռնաբարութիւն, բռնի մահմետականացում, յափըշտակութիւն կիներու եւ աղջիկներու»: (Թիւ 138):

Թալէաթ կ'ըսէ. «Երիտ. Թուրք կուսակցութիւնը վճռած էր որ հայ բնակչութիւնը յիսուն տարի եւս քշուի, որպէսզի Օսմ. Պետութեան մէջ Թուրք ցեղին գերակշռութիւնը ապահովուի, ասիկա կուսակցութեան հիմնական սկզբունքներէն մէկն է»:

Հ. Ա. Կիպընսի համաձայն, Մեծ Եղեռնի պատճառներէն մէկն է Հայերու եռանդուն յարումը սահմանադրութեան: «Քրիստոնեայ բնակչութիւնը իսլամ բնակչութենէն աւելի մշակուած ըլլալով՝ կը գնահատէր նոր վարչաձեւը, կը կազմէր հաստատուն տարրը, որուն վրայ կրնար յենուլ քաղաքականապէս վերածնած Թուրքիա մը ... Այս միակ պատճառով էր որ հայ տարրը անմիջապէս վտանգի պատճառ մը եղաւ Համիտի տեղը բռնող վոհմակին համար: Երիտ. Թուրքերը Հայերու դէմ դարձան, որպէսզի իրենց գործունէութեան մասնակցութիւնը չբերեն Թուրքիոյ վերածնունդին մէջ: Սահմանադրութիւնը, զոր դժբախտ ազգը ողջունեց որպէս արշալոյս իր քաղաքական ձերբազատումին՝ անխուսափելիօրէն իր մահուան պատճառ եղաւ»: (Տումերկ, Լ'արմենի է լէ Արմենիէն):

Կ'ընդունի սակայն որ նախապէս կըրկնուած էր հռչակաւոր փաշային խօսքը. «Ջնջելու համար Հայկական Հարցը, ջնջելու է Հայերը»: (Պրայս, էջ 13), (Կիպընս, Լէ Տերնիէ Մասաքր տ'Արմենի, 1916, էջ 38):

Լեփսիուսի համաձայն «Հայաստանի կոտորածները վարչական միջոց մըն են Բ. Դռնէն առնուած եւ միակ պատճառ ունին անգործադրելի դարձնել Պետութիւններէն պահանջուած բարենորոգումները: Կառավարութիւնը, կ'ըսէր բարձր պաշտօնեայ մը, կանխամտածած էր Հայերը պատժելու ծրագիրը» (Լ'Արմենի է Լ'Էօրոփ, 1896, Լոզան, էջեր 65, 66, 85):

Միեւնոյն ծրագրին հետապնդումն է Ատանայի կոտորածը, Մեծ Եղեռնը:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(4 Շար.)

ՈՍԿԻ ԿԱՐԱՍԸ

Ես մեր մեծերէն լսեր եմ, մեր ծերերը իրենց պապերէն, իրենց պապերն ալ՝ իրենց մեծերէն, թէ ժամանակ մը աղքատ հողագործ մը կայ եղեր: Ան ունի եղեր մէկ օրավար հող ու մէկ լուծ եզ:

Ձմեռը այս աղքատ հողագործի եզները կը սատկին եւ երբ գարուն կուգայ, վար ու ցանքի ժամանակ, եզ չունենար որ աշխատի: Ասոր համար հողը վարձքով կուտայ իր դրացիին:

Դրացի հողատէրը կը սկսի հողը փորել: Աշխատութեան միջոցին խոփը կարծըր տեղ մը կը հանդիպի: Դուրս կը հանէ այդ կարծր բանը ... Ի՛նչ տեսնէ, կարաս մը, որուն մէջ ոսկի լեցուն է: Եզները անմիջապէս կը թողու հոն, կը վազէ գիւղ՝ հողին տիրոջը մօտ ու կ'ըսէ.

— Հէ՜յ, աչքդ լոյս, հողիդ տակէն կարաս մը ոսկի ելաւ, ա՛ռ:

— Չէ, եղբայր, այդ իմս չէ, կը պատասխանէ հողատէրը: Հողին վարձքը դուն տուեր ես, հողը դուն փորեր ես, որով ինչ որ դուրս ելլէ հողէն քեզի կը պատկանի: Ոսկի ելեր է ... ինչ ըլլանք, ոսկի թող ըլլայ, դարձեալ քուկդ է:

Կը սկսին վիճաբանիլ: Մէկը «քուկդ է» կ'ըսէ, միւսը «քուկդ է» կ'ըսէ ... վէճը կը սաստկանայ եւ կը սկսին իրար ծեծել: Վերջապէս կ'երթան Թագաւորին մօտ գանգատելու: Թագաւորը երբ կը լսէ կարաս մը ոսկիի խօսքը, աչքերը չորս կը բանայ ու կ'ըսէ.

— Ոչ քուկդ է, ոչ ալ քուկդ: Այս երկրի բոլոր հողերը ինծի կը պատկանին, քանի որ կարասը իմ հողէս դուրս է ելեր, ինծի կը պատկանի:

Իր մարդոց հետ կ'երթայ որ տիրանայ ոսկիին: Երբ կը հասնին կարասին մօտ Թագաւորը բանալ կուտայ կափարիչը, բայց ի՛նչ տեսնայ ... կարասը օձով լեցուն է: Զարհուրած եւ կատղած կը վերադառնայ: Կը հրամայէ որ պատժեն գիւղացիները, որոնք համարձակած էին զինքը խաբել:

— Թագաւորը ապրած կենայ, կը խնդրեն խեղճերը, մեզ ինչո՞ւ կը սպաննես: Լաւ չես տեսներ ... հոն օձ չկայ, ոսկի է, ոսկի ...:

Թագաւորը նոր մարդիկ կ'ուղարկէ, որպէսզի երթան ստուգեն: Մարդիկը շուտով կ'երթան կը տեսնեն ոսկիները ու վերադառնալով կը պատմեն իրականութիւնը:

— Շատ զարմանալի, կ'ըսէ Թագաւորը, կ'երեւի լաւ չտեսայ, կամ տեսածս այդ կարասը չէր: Դարձեալ երթամ ուրեմն:

Կ'երթայ, բանալ կուտայ կարասին կափարիչը, բայց ի՛նչ ... դարձեալ մէջը լեցուն օձ կը տեսնէ: Ի՛նչ հրաշք է, չի հասկնար: Անմիջապէս կը հրամայէ ու կը հաւաքէ երկրին իմաստունները:

— Բացատրեցէ՛ք, կ'ըսէ, ո՛վ իմաստուններ, ի՛նչ հրաշք է աս: Այս հողագործները իրենց հողին տակէն կարաս մը ոսկի գտեր են: Ես կ'երթամ կը նայիմ կարասը լեցուն օձ կը տեսնեմ, ասոնք կ'երթան ոսկի կը տեսնեն: Ի՛նչ կը նշանակէ աս ...:

— Եղելութիւնը սապէս կարելի է բացատրել, Տէր Թագաւոր, եթէ չէք բարկանար, կ'ըսեն իմաստունները: Աստուած կարասով ոսկին աղքատ հողագործներուն պարգեւ է ղրկած՝ իրենց ազնուութեան եւ արդար աշխատանքին համար: Երբ որ անոնք կ'երթան, իրենց արդար իրաւունքն է որ կը տեսնեն, իսկ երբ դուք երթաք՝ ոսկիի տեղ օձ կը տեսնէք, որովհետեւ մտադրած էք ուրիշի մը բախտը յափշտակել:

Թագաւորը կը ցնցուի, պատասխանելու խօսք չի գտներ:

— Լա՛ւ, կ'ըսէ, ուրեմն հիմա որոշեցէք թէ այս երկու գիւղացիներէն որո՞ւ կը պատկանի ոսկին:

— Հարկ է հողատիրոջը, կը ձայնէ անմիջապէս մշակող գիւղացին:

— Չէ, մշակողինն է, մէջ կը մանէ հողատէրը:

Ու նորէն կը սկսին կռուիլ:

— Լա՛ւ, լա՛ւ, կեցէք, կ'ըսեն իմաստունները, կը հանդարտեցնեն զանոնք ու կը հարցնեն.

— Տղայ կամ աղջիկ ունի՞ք դուք ...:

Յայտնի կ'ըլլայ որ անոնցմէ մէկը մանչ մը, իսկ միւսը՝ աղջիկ մը ունի: Իմաստունները կը վճռեն որ գիւղացիները իրենց աղջիկն ու մանչը իրարու հետ պըսակեն եւ կարասով ոսկին ալ անոնց տան:

Հոս կը համաձայնին բարի գիւղացիները, կ'ուրախանան ու կռիւը վերջացնելով կը սկսին հարսանիքի պատրաստութեան: Եօթն օր եօթն գիշեր հարսանիք կ'ընեն եւ կարասով ոսկին ալ, որ պարգեւ ղրկուած էր իրենց ազնուութեան ու արդար աշխատանքի համար, կուտան իրենց զաւակներուն:

Բարին հոս, չարը այդ ագահ Թագաւորին:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ», հայագիտական ուսումնաթերթ Թիւ 4-6, հրատարակութիւն Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան:

ՍԻՈՆ, ամսաթերթ կրօնական, գրական, բանասիրական: Պաշտօնաթերթ Երուսաղէմի Հայ Պատրիարքութեան, Թիւ 6, Յունիս 1965:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (288)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Եւա վերջապէս գտաւ Գրիգորը՝ մինչ վառօդով լի տակառիկ մը կը վառէր ու բարձունքէն վար կը նետէր:

Յետոյ սաղաւարտը մէկդի նետելով ցատկեց կնոջ մը առջեւ եւ կուժը ձեռքէն խլելով խմեց անյագաբար, բերնին երկու կողմերէն կը հոսէր կարմիր գինին:

Եւա սափորը ուրիշ զինուորի մը ձեռքը խոթեց ու թողուց եւ ծռեցաւ սաղաւարտ առնելու. բայց խիտ ծուխ մը աչքերուն դարկաւ: Մինչեւ որ աչքին արցունքը անցաւ՝ Գրիգոր աներեւոյթ եղած էր արդէն:

Մինչ աջ ու ձախ կը նայէր, զինուորները յանկարծ պառկեցան: Վարէն թիֆէնքճիներու հրացանները որոտացին, պատէն հազիւ տասը կանգուն հեռու: Եւայի սաղաւարտին գնդակ մը եկաւ ու ճաթեցուց: Եւա տատանեցաւ ու ժամանակ անցաւ մինչեւ որ ինքզինքը կրցաւ գտնել:

Վարէն դժոխային երաժշտութիւն կը հնչէր, թմրուկները կը զարնէին, փողերը կը հնչէին:

Երկայնավիզ եասաուլ մը պարիսպին տակէն կը պոռար.

— Եա այուհա՛ (հօս, հօս):

Վարը բանակը խռնուած էր, ենիչէրիներու տեղ կաշիէ գլխարկով ասապները ու կարմիր գլխարկով աքինճիները մըղուեցան:

Սպիտակազգեստ տերվիշ մը, որ սակայն սաղաւարտ կը կրէր սեւեայ գըլխանոցի տեղ, դրօշ մը յափշտակելով եւ իլերի, իլերի պոռալով տասը ենիչէրիներէ շրջապատուած դիմեց դէպի պարիսպները:

Մերինները տերվիշներու վրայ կրակելու սովորութիւն չունէին, բայց քանի որ անիկա սաղաւարտ ունէր՝ վրան կրակեցին: Եւայի ուշադրութիւնն ալ անոր դարձաւ:

Հովը վայրկեան մը ցրուեց ծուխը ու տերվիշի ձեռքին մէջ կը ծածանէր պոնճուքը, եւ երբ ան դէպի բերդ նայեցաւ՝ Եւա տեսաւ թէ անոր մէկ աչքը կապուած էր:

— Եումուրճաք, — ճչաց քաջ վայրի կատաղութեամբ:

Ու լախտը երկնաքարի նման չպրտեց դէպի վար:

Լախտը անցաւ տերվիշի գլխուն վրայէն ու ենիչէրիի մը կուրծքին դպաւ: Տերվիշը լսելով բերդէն այդ ճիչը դէպի հոն նայեցաւ: Նոյն ակնթարթին բերդի թնդանօթները որոտացին ու տերվիշն եւ իր խումբը բոցով ու ծուխով ծածկուեցան:

Ծուխը փարատելուն տերվիշին հետքն անգամ կորսուած էր խրամներէն: Այնուհանդերձ պարիսպները լեցուեցան վեր մագլցողներու նոր գունդերով:

Այլեւս առանց սանդուղի կուգային: Սպիտակ գլխարկով ենիչէրի մը ճամբայ ելաւ առանց սանդուղի պարիսպին խորտակուած քարերու վրայէն, քարէ քար դէպի վեր:

Ձեռքը ամէն տեղ կառչելու տեղ կը գտնէր եւ ոտքը կռուան, իսկ դերաններու մէջէն շատ դիւրին էր վեր ելլել: Անոր հետեւեցան երկու, երեք, տասը, քսան, հարիւր յանդուգններ, ինչպէս բզէզները որ գարնան՝ պատերու արեւոտ կողմերը կը ծածկեն: Եւ Արտաքին բերդի պատի երկայնքին սկսան մագլցիլ դէպի վեր, փայլող աչքերով եւ հեւացող կուրծքով: Մէկը միւսը պարանէ սանդուղ մը կը քաշէր ետեւէն ու յարմար տեղ մը գտնելով կը հաստատէր, ու վարինները անմիջապէս ճամբայ կ'ելլէին:

Գրիգոր ամրոցի պատառուածքին քով վազեց:

Գլուխը բաց էր, ձեռքը նիզակ մը առած ու դէմքը վառօդէն սեւցած:

— Շուքան, — պոռաց արիւնաներկ նիզակով կռուողի մը, — վարը դեռ կուպր կա՞յ:

Ձայնը խռպոտ էր ու գրեթէ ծերունիին ականջը մտած էր:

— Չկայ, — պատասխանեց Շուքան, — բայց դեռ տակառ մը բեւեկնախէժ կայ:

— Անմիջապէս Փերենի թնդանօթի քով բերել տուէք:

Ծերուկին քով կը կռուէր նաեւ Էկէրի գրագիր հայ բաժնողը, տէգը գետին նետեց ու վազեց:

— Քաջեր, — գոչեց Գրիգոր, — հաւաքենք ուժերնիս:

Միւս ծայրէն Զոլթայի ձայնը արձագանգեց.

— Եթէ այս անգամ ետ մղենք՝ ալ անգամ մըն ալ պիտի չգան:

— Կրակ, կրակ, — կը գոչէին ուրիշ կողմերէ ալ:

Կիները ծողերու վրայ անցուցած կաթսաներով կը կրէին հալած կապարը, եռացող ձէթն ու ջուրը:

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 23·15ին, Ֆրանս – Քիւլթիւռ կայանէն : «Հայերը Լիբանանի մէջ»: Կը մասնակցին Զօր· Թոնտօ եւ Վահէ Օշական :

ԵՒ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Սեպտեմբեր 19ին, Կիրակի առաւօտ, ժամը 9·30ին Ժերար Սթեֆանեսքօ կը ներկայացնէ Սեւրի Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանը, մասնակցութեամբ տեսուչ – վարդապետին՝ Հայր Ն· Բէհ – եայեան, Ֆրետերիք Ֆէյտիի եւ աշա – կերտներուն ու իրենց ծնողաց :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հերոս ԱՐԱՄի մահուան 47րդ տարե – դարձը կ'ոգեկոչուի Սեպտեմբեր 19ին, Անիէռի քաղաքապետարանի սրահը :
Կը խնդրուի չխաչաձեւել :

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՃԱՇ ԷՔՍ ԼԷ ՊԷՆԻ ՄԷՋ

Օգոստ· 14ին, 15ին և 16ին կը մատուցուի պատարագ Աստուածածնայ տօնի առթիւ: Շաբաթ առաւօտ տօն Շողակաթի Ս· Էջ– միածնայ հիմնարկութեան, Կիրակի Վե – րափոխումն Ս· Աստուածածնի եւ աւան– դական խաղողօրհնութիւն, Երկուշաբթի Ս· պատարագ Մեռելոցի եւ հոգեհան – գիստներ մասնաւորաբար ընդհ· զոհերու Մեծ Եղեռնի յիսնամեակի առթիւ :

Կիրակի խաղողօրհնութենէ ետք ճաշ, Օթէլ Թուրիսթի *շուրջ դաշտի վրայ կամ օթէլի ճաշասրահին մէջ, գիւրամատչելի գին : Ձոխ համադամ ուտելիքներ: Ըստ պատշաճի խօսողներ եւ գեղարուեստական բաժին, բարձրանալ* Ռուէ տը Ռըվառէն Թրեվիճէեն *: Ճաշին մասնակցողները պէտք է հեռախօսեն կանխաւ,* Թրեվի – ճէեն 7 :

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ–Մու – րատեան վարժարանի սրահը:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 – 66 *ուսումնական տարե – շրջանի արձանագրութիւններու հա– մար դիմել վարժարանի Տեսչութեան*

1966 – 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կա – նոնաւորապէս պիտի բացուին

ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES
ճիւղերով

Հասցէ ·—

26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
38, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

Արձակուրդի համար, կարելի է մէկ ամսուան համար բաժանորդագրուիլ՝ 12 փրանքի :

Արձակուրդի առթիւ, մեր այն բաժա – նորդները որոնք կը փափաքին իրենց– հասցէն առժամապէս փոխել, պէտք է տեղեկացնեն Վարչութեան ԵՐԵՔ օր ա – ռաջ, դրկեն 5 փր· եւ անպայման իրենց ՀԻՆ հասցէն (նախընտրաբար կցել թեր– թին պանտը) :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՊԱՏԱՐԱԳ

Պոմոնի Ս· Գր· Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղ· Խորհուրդը կը փութայ յայտնել Պոմոնի եւ շրջակայի հայ հասարակու – թեան թէ՝ այս Կիրակի առաւօտ, Օգոս – տոս 8ին, եկեղեցւոյս մէջ պիտի պատա– րագէ եւ քարոզէ Թեմիս Առաջնորդ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ· ԹՐԹՌԵԱՆ :

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առնուվիլի Ա· Յ· Հայ Քոյրերու վար– չութիւնը կ'ընդունի իբրեւ գիշերօթիկ 3 տարեկանէն 13–14 տարեկան աղջիկներ, եւ իբրեւ ցերեկօթիկ՝ մանկապարտէզի շրջանի համար՝ մանչ եւ աղջիկ 3 տարե– կանէն 6 տարեկան :

Այս վերամուտին համար վարչութիւնը ունի իբրեւ մանկապարտէզի վարիչ Ֆը – րանսացի օրիորդ մը :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի ար – ձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն ա– նոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկ – ները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէ – նութեան, 1 Պուլվ· տիւ Նօռ, լը Րէնսի, *(Սէն է Ուազ), հեռ·* 927–01–72 :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ· Առաջնորդարանի գրասենեակը մինչեւ Օգոստոս 26 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար :

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ
Modèle Deposé
Թանկագին ու Մնայուն
Ամէնէն Սիրուն Նուէրը



Պարզ ձեւ՝ 200 Ֆ·
Շրջանակով 300 Ֆ·
Գնելու համար դիմել՝
EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63
Expédition contre-remboursement

ՃԱՄԲԱՐ **Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ** ՃԱՄԲԱՐ
SAINT-RAPHAEL Ի ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIERES à VALESCURE (VAR)

Avenue J. F. KENNEDY
Entre le terrain du golf et le ball-trap sur la route de St. Raphaël à Agay passant par Valescure

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք: Խաղադաշտ եւ լողանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ :

×

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 15ԻՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ·	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ·	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ·	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ·	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ·	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ·	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ·	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ·	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ·	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազ – դերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 փր·, առաքման ծախքով՝ 32 փրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է···· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC
16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնա – կարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրու– թիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք *— ծածկոցներ· —*

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAYRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՕԳՈՍՏՈՍ

MARDI 10 AOUT 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

ՔԱ՛Ա ՏԱՐԻ — Թիւ 10378

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — No 10.378

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՌՈՒՍԵՒԹՈՒՐՔ ՍԻՐԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Թուրքիոյ վարչապետ Սուատ Հայրի Իւրկիւպլիւ Մոսկուա կը հասնի (այս օ–րեր), փոխադարձելու համար Խորհրդ–ային Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի Կամխաւոր Կեդր. Կոմիտէի անդամ Ն–իկոլայ Պոդգորնիի Անգարա այցելութիւնը անցեալ Յունուարի բա–կերը, խոյատրգէտ պատուիրակութեան մը ընկերակցութեամբ ։

Թրքական մամուլը ամիսներէ ի վեր կը ... վարչապետին ուղեւորութեան ... հարցով ։ Ըսանք թէ, ուրիշներ դէմ ... արտայայտուեցին ։

Անգարայի անկախ երեսփոխան Պիւր–... Ախպարն Ազգային Ժողովի նախա–գահութեան հարցապնդում մը ուղղած էր ... պահանջելով վարչապետէն, ... հրաժարի Մոսկուա այցելելէ ։

Երկու հակամարտ տեսակէտներ կան Թուրքեւխորհրդային յարաբերութեանց ... մասին ։ Պաշտօնական շըր–ջանակները, մասնաւորաբար Հալքի կու–սակցութիւնը նպաստաւոր կարծիք ունին եւ ... շարունակել Լենին – Աթաթիւրք ... բարեկամութեան քաղաքակա–նութիւնը ։

Իսկ աջակողմեան տարրերը կը դըժ–... Մոսկուայի հետ շատ մօտենալէ՝ ... խուսելով, որ համայնավարութիւնը ... ծաւալիլ երկրին մէջ, ուսանողութիւնք ... չփումներու հետեւանքով ։

Նախորդ ղեկավ... արտաքին նախարար ... Ճէմալ Էրքին Մոսկուայի մէջ ... մը համաձայնագրեր կնքած էր ։ ... վերադարձին, Յունուարի սկիզբը, նա–... ըրը ղոնփակ նիստի մը մէջ շեշտեր ... էր, որ «Թուրքիա նոր հանգրուանի մը ... կը գտնուի» եւ պէտք է մօտենայ ... Միութեան, առանց բոլորովին հեռա–... արեւմուտքէն եւ Ատլանտեան ... Ուխտէն ։

Այսինքն երկու լարի վրայ պէտք է ... ։

Թուրք հանրային կարծիքը ամէնէն ա–... մտահոգուեր էր Էրքինի կնքած ... մշակութային համաձայնագրով», որ ... վաւերացուած է ո՛չ խորհրդարա–... ո՛չ ալ կառավարութեան կողմէ եւ ... տարկայ է միշտ մամուլին մէջ ։

... Հանրապետութեան նախագահ Ճէմալ ... յայտարարեց «Աքշամ»ի թղթակցին ... թէ յուսալից չէ Իւրկիւպլիւի Մոսկուա ուղեւորութենէն, որ արդիւնք ... պիտի չտայ ։ Եղածը պարզ քաղաքա–... կան այցելութիւն մըն է ։ «Մենք Խ. Միութենէն ո՛չ մէկ պահանջ ունինք», ... ։

Իսկ վարչապետ Իւրկիւպլիւ «Իփլեա–... Անգարայի թղթակցին երկար ... յարաբերութիւններ բրած է իր Մոս–... այցելութեան նախօրեակին, յայտ–... որ փոխադարձ այցելութիւնները ... բարելաւեն երկու երկիրներու յարա–... բերութիւնները ։

Վարչապետը գոհ է, որ 1963էն ի վեր ... յարաբերութիւնները զար–... եւ Թուրքիա Խ. Միութենէն կը ... ճարտարարուեստի կազմածներ ... ապրանքներ ։

Այս այցելութեան առթիւ դարձեալ կը ... թէ Մոսկուա հողային ո՛չ մէկ ... ունի Թուրքիայէն ։ Վերջին ան–... Միկոյեանն է, որ նման ... յայտարարութիւն մը բրեր էր ։

... սիրոյ զոյգ, կ'րսէ ժողովրդա–... ։

Խ. Միութեան կողմէ Թուրքերէն հող ... պահանջելու հարցը Անգարայի եկող–... բոլոր վարիչներուն համար դար–... յուսահանական մղձաւանջ մը, որմէ ... կրնար ձերբազատուիլ ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՇՏ ԱՆԼՈՒԾԵԼԻ

Յունական տագնապը կը մնայ միշտ անլուծելի ։ Կատարուեցաւ ինչ որ կ'են–թադրուէր. նոր կառավարութիւնը կազ–մելու պաշտօնը Փափանտրէուի չյանձ–նուեցաւ ։ Զիջեցաւ թագաւորը, հաւա–նօրէն չգիջի նաեւ Փափանտրէու եւ տագ–նապը շատ աւելի սաստկանայ ։

Նոր կառավարութիւն մը կազմելու պաշտօնը տրուեցաւ Ստեփանոփուլոսի, որ, թագաւորական պալատէն դուրս գա–լուն կը յայտարարէր.

— Պիտի քննեմ նախ կացութիւնը ։ Ա–ռաջին առիթով պիտի տեսնեմ կուսակ–ցութեանս պարագլուխը ։ Վերը պիտի ներկայանամ խորհրդարանական խմբա–կութեանս մէջ, պիտի գործեմ առնը–ւած որոշումներուն համեմատ ։

Ստեփանոփուլոս կ'երթար ուղղակի Քասթրի, ուր Փափանտրէու գինքը կը սպասէր ։

Թագաւորը նախապէս ընդունած էր նա–եւ Փափանտրէուն ։ Տեսակցութիւնը տե–ւած էր շատ կարճ, հազիւ տասը վայր–կեան ։

Այս տեսակցութենէն — որ երկրորդն էր — քանի մը ժամ ետք Փափանտրէու կը յայտարարէր. «Թագաւորը բաւ թէ եր–կար մտածած էր առաջարկներուս վրայ, բայց չէր կրնար զանոնք ընդունիլ ։ Հար–ցուց եթէ նոր առաջարկ մը ունէի ։ Պա–տասխանս եղաւ ժխտական ։ Հասկցուցի թագաւորին թէ մենք հաստատ կը մնանք տագնապին վերջ տալու համար առաջար–կած մեր լուծումներուն մէջ ։ Զգուշա–ցուցի որ խուսափի կեդրոնի կառավա–րութեան մը կազմութենէն, ինչ որ կրնայ մեկնումի կուսակցութիւնը պառակտելու իբրեւ փորձ եւ առաջացնել ժողովուրդին հակազդեցութիւնը ։

Փափանտրէուի դիրքը կը մնայ միշտ զօրաւոր ։ Կուսակցութեան մեծամասնու–թեան կողքին իր հետ ունի նաեւ ամբոխն ու ձախակողմեանները ։

Ներկայ այս կացութեան մէջ Փափան–տրէու կը մնայ թիւ մէկ անձնաւորութիւ–նը ։ Եթէ կուսակցութիւնը պառակտելու գնով Ստեփանոփուլոս յաջողի նոյնիսկ կառավարութիւն մը կազմել, Յունաստա–նի ցեղական տագնապը առով վերջ չի գտներ ։ 115 երեսփոխաններ կը մնան անվերապահօրէն Փափանտրէուի կողքին ։ Եթէ երբեք կիրքերը չմեղմանան, որեւէ կառավարութիւն, վստահութիւն ապա–հովելու խսկ գնով պիտի չկարենայ վերջ տալ անորոշ այս կացութեան, Յունաս–տան պիտի կորսնցնէ իր միասնութիւնը եւ երկիրը քաղաքականօրէն տու–ժէ ։

ՎԻԷԹՆԱՄԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԻՇՏ ԲԱՐԴ

Նախագահ Ճոնսըն Կանայի Արտաքին Գործոց նախարարութեան իմացուց թէ չի կրնար ընդառաջել Կանայի նախագահ Նըքրումայի փափաքին, վերջ տալու Հիւ–սիսային Վիէթնամի օդային ռմբակոծու–թիւններուն ։ Նախագահ Ճոնսըն իր պա–տասխանին մէջ կ'աւելցնէ սակայն. «եթէ երբեք Հիւսիսային Վիէթնամի հետ հա–մաձայնութեան մը յանգինք, խաղաղու–թեան ի շահ ամէն նախաձեռնութիւն պի–տի պաշտպանեմ» ։

Ուրեմն, հակառակ զանազան ճիգերու, Վիէթնամի շուրջ բանակցութիւնները կը մնան տակաւին անկարելի ։ Թիթօ եւ Սասարի, որոնք երրորդ անձի մը ի խնդիր դիմած էին Նասրի, տակաւին բա–նակցութիւններու մէջ են ։ Նասրի հաս–տատական — որ շատ հաւանականութիւն չի ներշնչեր — պատասխանի պարագա–յին հարց է տակաւին թէ որքա՛ն լեզու պիտի գտնէ միջնորդ այդ երրորդութիւ–նը ։

Հիւսիսային Վիէթնամի մէջ որոշ պըղ–տորութիւն մը կը տիրէ, Վիէթքոնկ–ներու դիմումէն ետք ։ Ճիշդ է որ Հօ Շի Մին միշտ կրկնած էր թէ Վիէթքոնկնե–րու դիմումին վրայ Հիւսիսային Վիէթ–նամ պաշտօնապէս պիտի մասնակցէր պա–տերազմին ։ Դիմումը կատարուեցաւ, բայց դեռ չունեցաւ իր արձագանգը ։ Թերեւս Հօ Շի Մին կը սպասէ Չինաստա–նի բռնելիք դիրքին ։ Հարց է թէ արդեօք Չինաստան ուղղակիօրէն պիտի մասնակ–ցի՞ Վիէթնամի պատերազմին ։ Տակաւին Շաբաթ օր Փեքին պաշտօնապէս կը յայ–տարարէր թէ պատրաստ է Հարաւային Վիէթնամի մէջ կռուելու ։ Այս յայտա–րարութիւնը սակայն սպասուած տպա–ւորութիւնը չթողուց Ուաշինկթընի վը–րայ, որ օրէ օր կը զօրացնէ Հարաւային Վիէթնամի եւ առհասարակ Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ պատերազմական իր ու–ժը ։

Վիէթնամի հարցին կնճռակցարար կը մեղմանայ սակայն Խորհրդային Միու–թեան բռնած դիրքը ։ Հարիման, Մոս–կուայէն վերադարձին, յետ նշելու թէ Հանոյի ղեկավարները բանակցելու նպա–տակ չունին, «եւ սակայն, կ'աւելցնէ, Խորհրդային Միութիւնը կը մաղթէ բա–նակցութիւններով ձեռք բերուած խաղա–ղութիւն մը» ։

Գրեթէ նոյն տեսակէտը կը պարզէ նաեւ «Փրաւտա», կիրակնօրեայ իր խմբա–գրականով. «խաղաղ համակեցութիւնը կը մնայ խորհրդային արտաքին քաղա–քականութեան հիմը՝ երրորդ աշխար–համարտէ մը խուսափելու նպատակով» ։ Նոյն խմբագրականը շարունակելով հան–դերձ Միացեալ Նահանգներուն դէմ իր սովորական յարձակումները, կը գտա–պարտէ «չինական օրինակով վտանգաւոր բախտախնդրութիւն մը», աւելցնելով թէ «Աշխարհակալութիւնը թուղթէ վագր մը չէ եւ իր տրամադրութեան տակ ունի տակաւին ոչ այնքան արհամարհելի ու–ժեր» ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆ.— Նախագահ Ճոնսըն հրաւիրեց ամերիկացի բոլոր Սեւամորթ–ները անյապաղ արձանագրուելու ընտրա–կան ցանկերուն մէջ, անմիջականօրէն օգտուելու համար ընտրական նոր իրա–ւունքէն ։ Քուէարկութեան այս օրէնքը, յայտարարեց, «ազատութեան ի խնդիր նոյնքան մեծ յաղթանակ մըն է քան ինչ որ որեւէ առեն տարուած է պատերազմի դաշտի մը վրայ» ։ Խօսքը անջատողական–ներուն ուղղելով, նախագահը նոյն ա–ռիթով ըսած է, թէ «ամերիկեան տան մէջ անարդարութեան տեղ չկայ» ։

ՓԵՔԻՆ.— Ռումանիոյ պատուիրակու–թեան ի պատիւ ընդունելութեան մը ըն–թացքին, չինական խորհրդարանի փոխ–նախագահը՝ Լի Հսիէն – Տիէն, խօսք առնելով շնորհաւորած է Ռումանիոյ քա–ղաքականութեան անկախ նկարագիրն ու արձանագրած յաջողութիւններուն կա–րեւորութիւնը ։ Լի Հսիէն – Նիէն յայտա–րարած է թէ ինքնիր վրայ հաշուելով եւ ազգային անկախ քաղաքականութիւն մը հետապնդելով է միայն, որ Ռումանիա կրցաւ շարունակ աճեցնել իր ուժը եւ զարգացնել միջազգային համագործակ–ցութիւնը ։

ՄՈՍԿՈՒԱ.— Վիէթնամի ամերիկեան բանակը յիսուն հազար նոր զինուորնե–րով զօրացնելու որոշման առիթով, «Թաս» գործակալութիւնը կը յայտա–րարէ. «խորհրդային քաղաքացիները ցասումով իմացան թէ Միացեալ Նա–հանգները կը ձգտին ընդարձակել Վի–էթնամի մէջ իրենց ոճրագործութիւննե–րը ։ Հաւատարիմ եղբայրական համերաշ–խութեան եւ ժողովրդավար միջազգայնա–կանութեան սկզբունքներուն, Խորհըր–դային Միութիւնը կը մնայ հաստատօրէն Վիէթնամի ժողովուրդի կողքին՝ ամե–րիկեան աշխարհակալութեան նախայար–ձակման դէմ ։ Խորհրդային Միութիւնը տուաւ եւ պիտի շարունակէ տալ անհրաժեշտ օգնութիւնը, զօրացնելու համար պաշտպանութեան ուժը ընկերվա–րական եղբայրական երկրին ։ Իրենց յի–մարութիւնները ծածկելու նպատակով, ամերիկացի նախայարձակները կեղծաւո–րութեամբ «խաղաղարար» բանակցու–թիւններէ կը ճառեն. եթէ Մ. Նահանգնե–րը իրապէս կը ցանկան որ Վիէթնամի խնդիրը խաղաղութեամբ կարգադրուի, հարկ է իրենց խօսքերը փաստեն գործե–րով եւ անմիջապէս վերջ տան նախա–յարձակման» ։

Քանի տարի առաջ Փոցտամի մէջ է, որ Ստալին պաշտօնապէս դրած էր խնդիրը երեք Մեծերու սեղանին վրայ ։ Համեստ էր իր պահանջը, — Կարս եւ Արտա–հան ։

Սակայն շատ չմնաց ։ Նեղուցներու խնդիրն էր գինքը շահագրգռողը ։

Որո՞ւն համար կը պահանջէր Ստալին Կարսն ու Արտահանը ։ Հայաստանի՞ն թէ Վրաստանին ։

1940ի Դեկտեմբերին վրացի երկու պատմագէտներ Թիֆլիզի Զարիա Վոստո–կա թերթին մէջ «փաստերով» կը հաս–տատէին թէ վրացական են Կարսն ու Ար–տահանը, ինչպէս նաեւ Սեւ Ծովու թըր–քական եզերքները՝ երկու հարիւր քիլո–մեթր դէպի արեւմուտք, մինչեւ Սսեր ։

1947 Հոկտեմբեր 24ին ՄԱԿի Ընդհ. ժո–ղովին առջեւ խորհրդային առաջին պատ–ուիրակ Վիշինսքի խօսքն ուղղելով Թուրքիոյ պատուիրակ Սէլիմ Սարփէրի (նախկին դեսպան Մոսկուայի) կը յայ–տարարէր թէ «Կարսն ու Արտահանը կը պատկանին Վրաստանի եւ Հայաս–տանի է, որ անոնք իրենց բուն տէրերուն վերադարձուին...» ։

Ստալին մեռաւ 1953 Մարտ 5ին ։ Երեք ամիս վերջ, 1953 Մայիս 31ին Մոլոթով «յանուն Հայաստանի եւ Վրաստանի» ծանուցագիր ուղղեց Անգարայի կառա–վարութեան, թէ Խ. Միութիւնը հողային ո՛չ մէկ պահանջ ունի Թուրքիայէն ։

Նոյնիմաստ յայտարարութիւն բրաւ Խրուշչեւ՝ Թուրք խորհրդարանային պատուիրակութեան՝ աւելցնելով, որ Ստալինն էր հող պահանջողը (անշուշտ Վրաստանի համար) եւ թէ իր կառավա–րութիւնը նման խնդիր չունի ։

Որքան ալ կրկնուին նման յայտարա–րութիւններ — ու թերեւս նոյն այդ կրկ–նութեանց պատճառով — Անգարայի վա–րիչներու սրտէն երբեք պիտի չպակսի դո–ղը ։ Հողի դողը ։

Որովհետեւ այդ հողը ունի իր հարա–զատ ու բուն տէրը, որ ուշ կամ կանուխ, բայց անպայման պիտի տիրանայ անոր ։

ՀՐԱՆԴ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

Քանի մը օրէն Ակաթա Քրիստիի ծա–նօթ ոստիկանական վէպը՝

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ

ԱԶԱՏ ԳԵՏԻ ՔԱՐԱՆՁԱՒԸ

Բ.

ՎԵՐԵԼՔԸ

Պառաւին բացած մախաղը, ուրկէ հանեց պարիի սեւ հաց, կտոր մը պանիր, քիչ մը չորթան (տոպրակի մէջ թանձրացած պանիր) ու քանի մը կանանչ սոխ ու մենք բացինք քահանային տուած կապոցը՝ սպիտակ լաւաշ հացով ու գրեթէ նոյն պարունակութեամբ ուտելիքներով ու նստած Ազատաձորի սեղանը՝ ճաշեցինք միասին :

— Ինչի՞ եկել էք դուք էստեղերը, — հարցուց պառաւին հետաքրքրութեամբ :

Կոմիտաս բացատրեց մեր նպատակը եւ իր օգնութիւնը ուզեց : Հովիւը, գլուխը շարժելով եւ այրին բարձրադիր լուսանցքը ցուցնելով ըսաւ .

— Էս մաղարէն դուք ո՞նց կ՚ելլաք, քարթանքալէն էլ դժուար կը սողայ էն տեղը :

Կոմիտաս գրպանէն ռուպլի մը հանելով ըսաւ .

— Էս մանէթը տալըմ եմ քեզի, եթէ մեզի մաղարէն հանես :

Տղան կակուղցաւ ի տես արծաթ դրամին :

— Հիմի մի քիչ խոնջէնքնիդ առէք ու կը տանեմ ձեզ, ըսաւ :

Յետ ճաշու մենք ակին սառնաջուրէն խմեցինք ափերով, մինչ տղան՝ պառկած փորին վրայ, դունչը երկնցուցած կը խմէր անկուշտօրէն ակին զուլալ ջուրերը, ինչպէս Ս. Գիրքի հերոս Գեդէոնի զինուորները : Ապա՝ ոտքի ելաւ եւ սկըսաւ մեզ առաջնորդել դէպի անձաւին վերելքը, ուր փշոտ մորենիներ բոլորուած ժայռին յատակը՝ գրեթէ անանցանելի կը դարձնէին վերելքի ճամբան : Փորսուղ մը յանկարծակիի եկած կայծակի արագութեամբ թռաւ մտաւ ժայռին տակը փորած որջը ու սկիւռները մամռապատ ծառերն ի վեր մագլցեցան ահարեկ եւ աչքերնին սեւեռած անսպասելի այցելուներուն վրայ, իրենց թաթիկները կը լզէին :

Վերջապէս հասանք վերելքին վայրը :

— Հանեցէք արխալուխնիդ, սապոկնիդ (կօշիկ) եւ չորապնիդ, — հրամայեց հովիւը եւ ինքն ալ հանելով մախաղն ու հնամաշ տրեխները, սկսաւ ժայռն ի վեր մագլցիլ մողէսի պէս :

Անոր կը հետեւէր Կոմիտաս իսկ ես, իբր վերջապահ՝ մերթ դէպի աջ ապա ձախ սղոսկելով, անոնց ետեւէն կը յառաջանայի : Երբ հասանք վերելքի դըժուարին կէտը՝ հովիւը կանգ առաւ ու խլէզի մը (պզտիկ մողէս) պոչէն բռնելով վար նետեց բացականչելով .

— Աչէ՛, պապա, էս ղահրումար չարթանքալէքը ո՛նց են մեր ղահլէն տանըմ, (նայէ, պապա, այս զարշելի մողէսները ի՛նչպէս կը ձանձրացնեն մեզ) :

Կոմիտաս կկզած տեղէն կը դիտէր մողէսները, որ ամէն ուղղութեամբ կը սուրային ժայռերու վրայ :

— Դուք մողէսին քարթանքալա՞ էք ասում :

— Հա, տէր պապա, մեր վերի գեղ էդպէս էն ասըմ ...

— Քարթանքալա՛, կրկնեց Կոմիտաս, ի՛նչ զուարճալի բառ : Եւ ինծի դառնալով .

— Լեւոն, դու էլ մի քարթանքալա էս, — ըսաւ խնդալէն :

Այսպէս, Կոմիտաս իւրացուց մողէսի հոմանիշ բառը ու նրրացնելով զայն՝ գիս ու յետագային շատեր «քերթէնքէլէ» յորջորջումով մկրտեց ... :

ԱՆՁԱՒԸ

Մինչ այդ, տղան ճապուկ շարժումով մը անցաւ առջեւնուս ժայռին բացուածքէն դէպի հանդիպակաց կողմը, եւ անդունդին եզրը նստելով՝ ձեռքը երկընցուց Կոմիտասին .

— « Արի՛, տէ՛ր պապա, մի՛ վախիլ » ըսելով : Ան՝ նախ տատամսեցաւ, ապա ձախ ձեռքով բռնի քարաժայռին կառչած, աջը երկնցուց հովիւին ու յաջողութեամբ ցատկեց անդունդը, շարունակելով վերելքը : Ես՝ մարզանքի վարժ գիտութեամբ անցայ վտանգը ու քիչ ետք մտանք քարայրը, որ հսկայական խոռոչ մըն էր կրանիթէ ժայռերուն մէջ փորուած՝ երկրաբանական անյիշելի շըրջանի մը — նախապատմական դարերուն բնակարանը վայրի կենդանիներու, ապա՝ վայրի մարդոց հալածուած խաղաղասէր մարդոց թաքստոց ... :

Սեւ աղաւնիներու բոյլ մը դուրս սլացաւ աղմկելով թեւաթափ ու չղջիկները, որ կախուած էին այրին առաստաղէն, սկսան անաղմուկ թռչիլ հոս հոն : Ծիծառներ՝ մեղմ ճլվլյոց իրենց ցեխաշէն բոյները կ՚երթային – կուգային ու սեւագլուխ մանդալթեւեր ճչոց – սուլոցներով կը սուրային դէպի իրենց բնական բոյները — ժայռերու ծակերուն եւ ճեղքուածքներուն մէջ :

Անձաւի խորքը մութ էր : Նեղ մուտքէ մը կ՚երեւար մթանցք մը՝ շատ հեռուէն աղօտ լոյսի մը նշոյլով : Քարանձաւի գաղտնի նրրանցքն էր դէպի դուրս ելքով մը : Սառնաջուր աղբերակ մը կը ճաճար առաստաղէն զով խոնաւութիւն մը տալով նրրանցքին, որու գայլախաղէ (կայծքար) ու որձքարէ (կրանիթ) պատերն ու առաստաղը տեղ տեղ ծածկուած էին բորակի խաւերով : Քարայրը իր ներքնուղիով՝ քահանային աւանդօրէն պատմած արաբ – սելճուկ, մոնկոլ – թաթար, ապա պարսիկ ու թուրք հալածանքներու դարերուն՝ Գառնիի եւ շըրջակայ բնակչութեան փրկարար տապանն էր : Մարտիրոս ժողովուրդ մը, որ դարեր շարունակ նահատակուեցաւ, հալածուեցաւ ու ջարդուեցաւ, կեղեքուեցաւ, անիրաւուեցաւ եւ հարստահարուեցաւ վատակրօն անօրէններու կողմէ :

×

Այրին բացուածքին եզրը նստանք քիչ մը հանգչելու ու դիտելու դէպի մեր հայրենի աշխարհին : Առջեւնիս՝ Հաւուց թառըն էր կիսաքանդ, ապա Գառնին, մշուշապատ, Արարատեան դաշտը մինչ Մասիսներով, Բարթողի շղթան եւ անոնց դէմը լայնանիստ Արագածն ու Արայի ճեղքուած ձորամէջերը : Ու քովերնիս Փշչօղը Ազատին, որու զովացուցիչ օդալիքները մինչեւ հոս կը հասնէին :

Կոմիտաս տխուր էր ու անխօսիկ՝ ազդուած անձաւի տխուր յիշատակներէն, եւ ես՝ թէեւ անտրամադիր՝ պզտիկ պրոքիս վրայ խաղխղեցի համադրութիւնը հայրենի պատկերին, աւելի ետքը զայն պաստառի վրայ առնելու համար :

ԼԵՒՈՆ ԵՐԱՄԵԱՆ (ԼԷՕ)

(2 Շար.)

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՍՊԱՆԴԸ

(Ե. եւ վերջին մաս)

Տէօնմէները կը դատարկեն ոչ միայն Արեւել. Նահանգները, այլ եւ բովանդակ Թուրքիան հայ տարրէն, կ՚իրականացնեն Թուրքիան Թուրքերուն, կատարելով նաեւ Արեւմտեան Նահանգներու Յոյները :

Հանրի Պարպի կը խոստովանէ Հայաստանի ամայութեան ողբերգութիւնը էջի մը մէջ. « Սեւ ծովէն Պարսկաստանի սահմանը Հայաստան գերեզման մըն է : Այս ընդարձակ տարածութեան վրայ մարդկային ծաղկած եւ ոչնչացուած բազմաթիւ խմբաւորումներ կային, այսօր միայնութիւն եւ տխրութիւն կը տիրէ :

... Զանազան խումբերու բաժնուած մարդկային կարաւաններ կը քալեն անդադար դէպի հարաւ անօթի եւ ծարաւ :

Երբեմն ողբալին ճիչեր կը բարձրանան խումբերէն, առեւանգում մըն է, վայրի յարձակում մը, անգութ հարուած մը : Սարսափահար կիներ օգնութիւն կը պաղատին, մինչդեռ Թուրք սպաներ հանդարտօրէն կը ծխեն ու կը հրճուին : Յանկարծ սպայ մը կը հրամայէ, հրացանները կը շակուին, գնդակները կը մեկնին, խումբը փռուած է գետնապատ : Զինուորներ կը մօտենան մեռեալներուն, դաշոյնի, հրացանի հարուածներով կը ջախջախեն նահատակներուն գլուխները : Ծերերը յոգնութենէն կ՚իյնան ճամբուն վրայ, կիները կը լքեն իրենց երախաները, կը քալեն ու անդադրում, կը մեռնին անօթութենէ ու ծարաւէ, միշտ սարսափահար, մորթուելու սպառնալիքին տակ : Հրոսակներ, բանտերէն արձակուած ոճրագործներ կը կողոպտեն, կը լլկեն, կ՚առեւանգեն : Կը փակեն հիւղակներու մէջ եւ կրակի կուտան շէնքը : Տեսարանն աննկարագրելի է, մարդկային երեւակայութիւնը չի կրնար հաշտուիլ իրականութեան հետ» : («Ժուռնալ», 16 Յունիս 1916) :

Անգլիացի պետական անձնաւորութիւն մը կ՚ըսէր . «Ճերմակ գիշեր մը անցուցի Լորտ Պրայսի գործը կարդալով» : Եւ սակայն պետական մարդիկ մոռցան խոստում եւ յանձնառութիւն, լքեցին «փոքրիկ դաշնակիցը» եւ կենդանացուցին մեռեալ Թուրքիան : «Պերլինի դաշնագիրը ստորագրողները փոքր մատերնին չկըրցուցին պահանջելու համար բարենորոգումներու գործադրութիւնը եւ բռնադատելու Բ. Դուռը յանձնառութիւնները կատարելու : Հայ ազգի դարհուրելի ըռնաջնջումը ուրիշ պատճառ չունի եթէ ոչ մեծ պետութեանց քաղաքականութիւնն իսկ» : (Նոյն գործ, էջ՝ 78, 86) :

Ասիկա ճշմարիտ էր 1896ին, ճշմարիտ պիտի ըլլայ նաեւ 1915 թուին :

Վերջին գլուխները յատկացուած են անգլօ-թուրք զինադուլէն Լոզանի դաշնագրին կնքումը եւ այնուհետեւ հայ ժողովուրդի ցրուումը երկրագունդի չորս անկիւնները : Մանրակրկիտ համար մը գրած է «Ազգերու ընկերութիւնը հայ խնդրին հանդէպ » եւ Իտալացի Ֆրանչեսկօ Սիտարի « Հայկական Հարցը մեծ պետութեանց քաղաքականութեան մէջ », որ աւելի նոր է, որովհետեւ հեղինակը աչքի առջեւ ունեցած է վերջին հրատարակութիւնները :

Նախագահ Ուիլսըն Ապրիլ 25ին կը ստանայ Գերագոյն Խորհուրդի առաջարկը Հայաստանի հոգատարութիւնը Մ. Նահանգներու յանձնելու մասին : Մայիս 12ին Ծերակոյտին արտաքին գործոց Յանձնաժողովը հայ ժողովուրդին հանդէպ համակրութիւն յայտնելով հանդերձ՝ կը բաւականանայ լիազօրել նախագահը Թուրք ջուրերը ղրկելու ռազմանաւ մը Մ. Նահանգներու շահերը պաշտպանելու համար :

1920 Մայիս 14ին Նախագահը Ծերակոյտին կը յղէ պատգամագիր մը. «Կար-

ԿԵԱՆՔԻ ՄԸ ՔԱՅՔԱՅՈՒՄԸ

Իր նոր գործը շատ աշխատութիւն կը պահանջէր իրմէ — ճարպիկ ըլլալ, սուր հոտառութիւն ունենալ, սպասուհի մը նաւամատոյցի վրայ դեռ ոտք չդրած, տեղեկութիւն առնել անոր տարիքին, մարմին, դէմքին դիծերուն, աչուըներուն, ընքուներուն վրայ, եւ ճարտար ձկնորսի մը պէս, իր ցանցակին մէջ որսալ թարմ, առոյգ ու կորովի մարմինները : Եւ որպէսզի տեւական ըլլայ սիրուն գեղջուկներու այդպիսի առուտուր մը, իր ճիւղաւորուած գործին մէջ գործակիցներու կը կարօտէր : Գալով աշխատութեանը, չափ ու սահման չունէր : Ու այս ամէնքը քառասուն տարի Էլին դուռները ծառայելէ ետքը : Քիչ ժամանակէն զգացած էր որ իր ջիղերուն մէջ առջինը չկայ, եւ այսօր, վաղը, միւս օրը, զինքը կ՚ընկճէր անարգ ապրուստի մը ահաւոր տառապանքը : Ի՞նչ կը շահէր այդ սպասուհիներուն երեսէն . տածը տըրուած էր ուրիշներուն եւ ինքը այսօր նօթի, վաղը կուշտ, ապրած էր միայն, եթէ կրնայ ապրիլ սեպուիլ անսուաղ չմեռնիլը :

Աղքատութեան հետ իր վրայ յառաջ եկած էր անբարտաւանութիւն մը՝ որ քընած էր ի սկզբան ապրուստի դարհուրանքի տակ :

— Աղքատ կ՚ապրիմ . դատածս կ՚ուտեմ, ու աղաներուն բերնին հոտը չեմ քաշեր : Ան կուգայ՝ աղուոր կ՚ուզէ . սա կուգայ աղուոր կ՚ուզէ : Վա՛յ գլխուս, ամչնալ խպնիլ ալ չունին... Ապրանքի համար հոգիս բերանս եկաւ, խիղճն ալ կը սեւցընեմ : Աս աշխարհքին անդինն ալ կայ :

Գ.

Այս դառն ապաշաւանքի ու զայրոյթի խօսքերով հաստատ որոշում կ՚ընէ անօթի գիշեր մը, ու առտուն, բարի լոյսի ատեն, իր դուռը կը գոցէ աղուորներուն առջեւ, չատանալով հասարակ թէլլալներու միջնորդութենէն : Եւ այս դարձը վերջին ու յանդուգն անկումն եղած է աղքատութեան դիրկը եօթանասունն անցուկ :

Մեռնիս՝ պատանք, ապրիս՝ ապրանք պէտք է : Եւ Մարիամը ողջ պառաւ մըն է ու ապրանքի կարօտ : Դեռ մուրալու գիջում չըներ մթին էակներու պէս, որ իրիկուան սեւ ժամերուն անցորդին մէկ քովէն կը ցցուին ու փախանքի մը պէս « ողորմութիւն » բառը կը սահեցնեն ականջին : Աշխատութիւնը իր նշանաբանն է : Ուստի ցերեկուան ժամերուն երբ տէկին տիրուհիները քաշուած են վերի սրահները, խոհանոցի մը առջեւ կը գըտնենք պառաւ թէլլալը որ պատին կռթընած փսփսուք մը կը սահեցնէ ներս : Սպասուհիին հետ պայմաններու վրայ կը խօսի, նոր հանըմի մը գովեստը կ՚ընէ .

— Զգտնուած է . ալլըման :

Գալով հիմակուան տիրուհիին, բամբասելու ահագին պաշար մը ունի իր գրպաններուն մէջ մանրուք սաակի պէս :

— Ասոր քով մարդ չի կենար, ձեռքն ալ գոց է : Անիկա չգտնուած է :

Երկրորդ օրը Մարիամ իր որսն ըրած է, եւ մէկ ամիս չանցած՝ երկու մէճիտ կը գրպանէ, մէկը՝ հանըմէն, միւսը՝ սպասուհիէն : Այնչափ ճարտար է որ, բան մը չգիտցածի պէս, մէկ օր ետքը կուգայ առջի հանըմին տունը, որուն սպասուհին եղած է, եւ իբրեւ թէ դուրսէն լսած, պարսաւանքի ճառ մըն ալ կը կարդայ սպասուհիներուն վրայ, հանըմին կը կարեկցի, կը մեղքնայ սիրուն թաթիկներուն, որ գոնէ քանի մը օր, բատխուած են իրենց ամանները լուալ, օճառի աղտոտ փրփուրներուն մէջ լողալ : Շաբաթներ պէտք են որ կարգի գան :

— Ինծի մէկը գտնայիր : Ի՛նչ կ՚ընես ըրէ :

Եւ Մարիամը կը գտնէ :

Այս գործին մէջ որ վերջինն է՝ Մարիամին բոլոր դրամագլուխը տասը գլուխէն անդին չանցնիր : Բաժնած է զանոնք տուներու մէջ : Հանըմին դրած պայմանը մէկ ու կէս ամիս չանցած կը քակէ խոհանոցին պատին տակ, եւ կը խաղայ կատակերգութիւնը պառաւի հնարքով մը : Պիտի ապրի աշխատանքովը, ահա իրաւունքին զէնքը, զոր անխնայ գործածելու երբեք չի խղճար այդ քայքայուած պառաւը :

Հիմա՞ : Յուրտը պառաւները չի սիրեր, եւ Մարիամ, բացը բուսածի պէս, ձմեռուան համար պաշարի բան մըն ալ չունի . հին ու մին քուրջերու մէջ ողորմելի ծրար մըն է՝ որ պարբերաբար կ՚երեւայ կծկած փողոցներուն մէջ : Ստիպուած է կծկիլ իր գլուխը ետին, ու աչքը երկինքին, սպասել որ արեւով օրեր գան, գետնին ցամաք ըլլայ՝ որպէսզի իր հովանաւոր այցելութիւնները կատարէ խոհանոցի պատուհաններուն տակ : Իր ճակատագրին լուծումը գուշակել դժուար չէ . այս ձմեռ քանի մը օր իր դուռը փակ պիտի մնայ հաւանաբար, դրացիներէն մէկը պիտի հետաքրքրուի անով, քանի մը հոգի մէկ տեղ գան թերեւս, դռնակը հրելով՝ ներս մտնեն, ու հոն, գետնի վրայ, հնոտիներու տակ սառած գտնեն պառաւը :

Ահա քեզ կեանք մը, գեղին առողջ մթնոլորտէն մինչեւ քաղաքին խաւար անկիւններուն խորը ձգձգուած :

ՀՐԱՆԴ

(2 եւ վերջ)

դացի ձեր վաւերաթուղթը սրտագին գոհունակութեամբ, որովհետեւ կը պարունակէր համոզումներս ու դիտումներս մահմեդականի ժողովուրդին հանդէպ, մահմեդականի ինծի թուեցաւ թէ ան կը պատանող ամերիկեան ժողովուրդին ձայնակից ամերիկեան ժողովուրդին ձայրանակէ ամերիկեան ժողովուրդին ձայ- նը մասնանշելով որոշակի մեր պարտանը մասնանշելով որոշակի մեր պարտաւորութեան ուղղութիւնը: Նախախնամականութեան կը նկատեմ որ գրեթէ միեւնոյն ժամուն Ս. Բեմայի Խորհրդութեան ժողովին տեղեկացայ պաշտօնական որոշումէն մեր կառավարութեան Հայաստանի հողատարութիւնը ընդունելու համար: Գիմումին մէջ աւելցուցած են. «Օսմանեան կայսրութեան կարգ մը մասերուն պատասխանատուութիւնը ռաստանձնած ըլլալով՝ կը հաւատան թէ հին աշխարհի ենթակայութենէն զերծ մեծ պետութեան մը երեւումը տեսարանին մէջ աւելի լայն վստահութիւն պիտի ներշնչէ, աւելի հաստատ երաշխաւորութիւն պիտի տայ ազատայ տեւականութեան, քան որեւէ եւրոպական տէրութեան մը ընտրութիւնը»:

«Նոյն ժողովին մէջ որոշուած է խնդրել Ամերիկայի նախագահէն, որ բանաձեւէ Էրզրում, Տրապիզոն, Վան եւ Պիթլիս նահանգներուն մէջ Հայաստանի սահմանները որոշելու իրաւասութիւնը: Ս. Բեմայի հրաւէրին ի պատասխանի կը խնդրեմ որ Ծերակոյտը իրաւունք շնորհէ նախագահին Մ. Նահանգներու համար ընդունելու Հայաստանի հողատարութիւնը: Այս թելադրութիւնը կ'ընեմ ջերմ հաւատքով թէ անոր իրագործումը պիտի ըլլայ ամերիկեան ժողովուրդին փափաքը»:

Ծերակոյտի «Արտաքին Յարաբերութեանց Կոմիտէն» չորսի դէմ 11 քուէով կը մերժէ նախագահին առաջարկը (27 Մայիս, 1920):

Ծերակոյտը կը հաստատէ քուէարկութիւնը 23ի դէմ 52 ձայնով (Մայիս 31): Փոքրամասնութեան բոլոր ջանքերը նախագահին առաջարկն ընդունելու՝ կը մընան ապարդիւն:

Հիասթափ ամերիկեան հողատարութենէն, կը ջանան Ազգային օճախ մը ապահովել Թուրքիոյ հողամասին վրայ: Լոզանի մէջ կը մերժուի դիմումը, Իսմէթ փաշա Նորատունկեանի կ'առաջարկէ Յոյներուն լքած կալուածները յանձնել Հայերուն՝ եթէ վերադառնան եւ ապրին իբրեւ քաղաքացիներ:

Հայուն կը մնար տարագրի ցուպը վերցնել եւ գաղթել հոն, ուր գործ, ապահովութիւն եւ ազատութիւն պիտի գտնէր: Հոն ալ սակայն սպառնալի վտանգը կայ, սերունդներ պիտի մոռնան մայրենի լեզուն, ազգային աւանդութիւններ պիտի անհետանան ցանցուածներու մէջ: Մարդկային, նիւթական, բարոյական հսկայական զոհողութիւններէ ետք մնաց թափառական՝ ի՛նչ անչափելի դժբախտութիւն:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

—o—

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յառաջ). — Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Գօմոնի մասնաճիւղի վարժարանի երկսեռ աշակերտութեան ամավերջի քննութիւնները տեղի ունեցան վերջերս: Ներկայ էին ուսումնատենչ ծնողքներ, որոնք հպարտութեամբ եւ հաճոյքով հետեւեցան քննութեանց այն պատճառով որ իրենց մանուկները մայրենի լեզուով ալ քննութիւն տալու ի վիճակի էին:

Երկրորդ անգամն է որ քննութիւններ տեղի կ'ունենան. բացառիկ երեւոյթ մը որ գոհունակութիւն կը պատճառէ ծնողներուն եւ քաջալերանքի առիթ մը կ'ընծայէ երկսեռ աշակերտութեան:

Ուսուցիչը, Վահրամ Մխիթիք, ընդհանուր տեղեկութիւններ հաղորդեց վարժարանի երկսեռ աշակերտութեան մասին — Ընդհ. թիւն է 38, 19 աղջիկ, 19) մանչ, որոնք բաժնուած են երկու դասարաններու:

Դրուատանքի արդար խօսք ուղղեց Գօմոնի Ֆ. Կ. Խաչին որ տասնեակ տարիներէ ի վեր, զոհողութեան խաչը գրկած, կը շարունակէ պլպլացնել հայեցի դաստիարակութեան եւ մայրենի լեզուին ճրագը խոր սիրով եւ նուիրումով: Ուսուցիչը շնորհակալութիւն յայտնեց նաեւ ծնողքներուն որ եկած էին քաջալեր հանդիսանալու իրենց զաւակներուն:

Գրեթէ բոլոր մանուկներն ալ յաջող արտասանութիւններ ըրին:

Բ. դասարանի աշակերտները, իրենց ուղղուած հարցումներուն պատասխանելով, ներկայացուցին ոսկեդարն ու ոսկեդարու հսկաները, Ս. Սահակն ու Մեսրոպը, Եղիշէն ու Կորիւնը, Վռամշապուհն ու Քաջն Վարդանը:

Պարզ ու յստակ կերպով պատասխանեցին քերականութեան շուրջ եղած հարցումներուն, կատարեցին խօսքերու քերականական լուծումը, նոյնպէս պարզ ու մեկին:

Քննութիւնը տեւեց մէկուկէս ժամ, որմէ ետք, Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը, իբրեւ մրցանակ, նուէրներ բաշխեց երկսեռ աշակերտութեան:

Տիրապէս գրուատելի է ձեռք բերուած արդիւնքը որ պտուղն է մեծ ճիգի, հակառակ դասերու յատկացուած անբաւարար ժամանակին: Բաղձալի էր որ անպակաս ըլլային նման փորձեր, այդպէսով մեր մանուկները աւելի լաւ կը սորվին եւ սերտօրէն կը կապուին իրենց մայրենի լեզուին:

ՄԱՍԻՍ ԳՈՒԼՈՒՄԵԱՆ

ՆՈՒՊԱՐ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

—o—

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն. —

ԼՈՆՏՈՆ. — «Բարիզի Թարաւոր» Գ. Նուպար Կիւլպէնկեան, որ վերջերս Թրքահպատակութիւն ստացաւ եւ քանի մը օր առաջ ալ տօնեց իր ծննդեան 70րդ տարեդարձը, Գալըգիւղի անձնագրային գրասենեակին համաձայն, ճիշդ հարիւր տարեկան ցոյց կը տրուի ներկայիս:

Նուպար Կիւլպէնկեան, երէկ, իր 250 հազար Թրքական ոսկի արժողութեամբ Րոլս Րոյդ ինքնաշարժով, որուն իբրեւ թիւ գրել տուած է իր անուան սկզբնատառերը (Ն. Ս. Կ. 2 — Նուպար Սարգիս Կիւլպէնկեան 2), գացած է Լոնտոնի Թրք. հիւպատոսարանը, ուր սակայն յուսախաբ եղած է, քանի որ հոն իրեն ըսուած է, թէ սխալ մը գործուած է եւ Գալըգիւղէն առնուած արձանագրութեանց համաձայն, նոր անձնագրին մէջ իր ծննդեան թուականը գրուած է 1865 ըլլալով:

Հիւպատոսարանէն իրեն ըսուած է, որ անձնագիրը ետ պիտի ղրկուի եւ քանի մը օր վերջ վերադարձուի ապահովաբար սրբագրուած ձեւով:

Մինչդեռ, Նուպար Կիւլպէնկեանի ծննդեան թուականը ոչ թէ 1865 է, այլ՝ 1895:

Ընթացիկ տարուան սկիզբը, Նուպար Կիւլպէնկեան պաշտօնապէս անցած է Թրքահպատակութեան: Գալըգիւղի անձնագրային գրասենեակէն ստացուած արձանագրութեան համաձայն, փոխանակ Նուպար Սարգիս Կիւլպէնկեանի Սարգիս Կիւլպէնկեան անունով արձանագրութիւն մը գտնուած է, ծննդեան թուական ըլլալով ալ՝ 1865ը ցոյց տուող: Իսկ իբր հօր անուն ալ ցոյց տրուած է ուրիշ Սարգիս մը, որուն դէմ գրուած է «մեռած» արձանագրութիւնը:

Նկատի ունենալով այս սխալները, Լոնտոնի Թրքական Հիւպատոսարանէն ետ ղրկուած է անձնագիրը, սրբագրուելու համար:

Նուպար Կիւլպէնկեան, որուն համար կ'ըսուի, թէ անմիջապէս որ օրինական ձեւակերպութիւնները վերջանան, Թուրքիոյ Առեւտրական Պատուակալ կցորդ պիտի նշանակուի Լոնտոնի մօտ, այս անկանոնութեանց պատճառաւ տանուղն ամիս մը եւս պիտի սպասել, որպէսզի ստանայ իր Թրքական անձնագիրը՝ սրբագրուած ձեւով:

Կատարեալ Հանրապետութիւն գոյութիւն չէ ունեցած երբեք եւ ոչ ալ պիտի ունենայ: Բնութեան հակառակ է, որ շատերը կառավարեն ու քիչերը կառավարուին:

ԺԱՆ – ԺԱՔ ՌՈՒՍՕ

ԼՐԱՏՈՒԻ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ԱՆԻ ԿԱՁԵՐ (ՂԱԶԱՐԵԱՆ)

Արուեստի եւ Գրականութեան Բարեկամներու Ակումբին կազմակերպած 299րդ նուագահանդէսը, Գօրթօ սրահին մէջ, Յունիս 23ին, պատեհութիւն ընծայեց մեզի լսելու Անի Կազերը (Ղազարեան), երիտասարդ բայց խոստումնալից դաշնակահարուհին:

Դատելով ցուցաբերած այն բացառիկ յատկութիւններէն, որոնցմով ուղղակի համակեց ունկնդիրները, կրնանք վստահօրէն ըսել որ երիտասարդ արուեստագիտուհին կոչուած է փայլուն ասպարէզի մը:

Մեր այս էջին մէջ պիտի ուզէինք չեշտել, մասնաւորաբար, Մոցարթի Ք 570 սոնատին կատարումը, քանդակուած արուեստի զարմանալի կատարելութեամբ, բացառիկ կերպով մաքուր ապրումով մը՝ մանաւանդ միջին բաժնին մէջ: Արուեստագէտի բացառիկ տաղանդ մը ցուցաբերեց նաեւ Շոփէնի կարգ մը կտորներուն մէջ:

Կրկնակի ծափահարութիւններով եւ կրկնուած կտորներով վերջ գտաւ գեղեցիկ այս երեկոյթը, զոր բոլոր ներկաները պիտի յիշեն երկար ատեն:

ԿԱՐՄԻՐ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

—o—

Ռումանիոյ դպրոցներէն մէկուն մէջ, Մարքսիզմի դասի պահուն, ուսուցիչը աշակերտներէն մէկուն կը հարցնէ.

— Կրնա՞ս ըսել թէ Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ ինչ տարբերութիւն կայ խօսքի ազատութեան հարցին մէջ:

Աշակերտը կը պատասխանէ.

— Արեւմուտքի մէջ, խօսքէն ետք ալ ազատութիւն կայ ...:

×

Հունգարիոյ մայրաքաղաք Պուտափէշտի մէջ, այրուկին մը պետական նոր շէնքի մը մէկ յարկաբաժնին մէջ կը հաստատուին: Երկրորդ գիշերը, ամուսինը կնոջը կ'ըսէ.

— Գիտե՞ս: Բանտարկուած ենք: Դուրս չենք կրնար ելլել:

— Ինչո՞ւ կը հարցնէ կինը:

— Որովհետեւ, դուռը սեղմուած է ու չի բացուիր:

Կինը կը պատասխանէ.

— Աւելի լաւ է որ չելլենք: Որովհետեւ, պատուհանները լաւ չեն գոցուիր ու կրնայ զող մտնել:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (289)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Տիկին Վաշ բահով հրաշէկ ածուխ առած՝ վազեց պարիսպին վրայ ու թափեց Թուրքերուն գլխուն. բայց բահը ինկաւ ձեռքէն, հրացանի գնդակէ ցատկող քարի կտոր մը քունքէն հարուածեց. կռնակով սիւնի մը վրայ ինկաւ ու տապալեցաւ:

Մարմնեղ ծխոտած դէմքով կին մը ծռեցաւ զէնքը վերցնելու. բայց տեսաւ թէ մեռած էր, տիկին Վաշի քով կեցած քարը առաւ ու պարիսպին եզերքը վազեց. գնդակ մը կուրծքին եկաւ: Եւ ան ալ ինկաւ:

— Մայրի՛կ, — գոչեց կարմրագլխատ աղջիկ մը:

Բայց մօրը վրայ չինկաւ, այլ նախ քարը՝ զոր մայրը ուզած էր վար նետել՝ առաւ ու հլրտեց վար: Քարը երկու Թուրքեր ջախջախեց, այդ տեսնելէ ետք մի-այն զարձաւ մօրը ու գիրկը առած սկըսաւ ողբալ ու վար քաշկռտեց սանդուղներէն:

Ծուխի ծովու մէջ վարէն կրակի նման վահանաւորուած գունդ մը կը մօտենար: Կարելի չէր վահաններու տակ պահուըտած աքինճիները տեսնել, այնքան սեղմ կը քալէին:

— Մարդիկ, գլուխ, — լսուեցաւ Գրիգորի ձայնը:

— Ջուր, կրակ, — կը գոչէր Զոլթայի, — հոն, հոն ալ կը մագլցին առանց սանդուղներու:

Թիթեղով ծածկուած իր մը սկսաւ բարձրանալ խրամէն. չորս «փիլաւ»ներ կը վազէին անով դէպի պարիսպ. սանդուղի վրայ կեցողները խլեցին զայն ու գլուխնուն վրայ բռնեցին. ասոր ուրիշները ալ յաջորդեցին, բոլորն ալ թիթեղով ծածկուած, որպէսզի պաշտպանողները չկարենան վրայէն քերթել:

— Եռացող ջուր, — գոչեց Գրիգոր, — առատութեամբ:

Եւա քովը ցատկեց ու սաղաւարտը գըլուխը անցուց:

— Շնորհակալ եմ Վլաս, — ըսաւ Գրիգոր, — Տայօ՞ ղրկեց քեզ:

Եւա չպատասխանեց այլ վար վազեց եռացող ջուր բերելու համար:

— Կիներ, ջուր, եռացող ջուր, — պոռաց բոլոր ձայնովը:

Մինչ այդ՝ թիթեղեայ իրերը իրարու միացան. ու տակը հաւաքուեցան թեթեւազգեստ պարիսպ մագլցողները: Ոմանք մինչեւ իսկ կիսամերկ, բայց նոյնպէս քրտնաթաթախ: Սաղաւարտ չէր ծանրացըներ գլուխնին. մէջքերնէն մէկզի նետած էին ծանր զէնքերը, միայն բազուկէն կախուած կոր սուրեր ունէին:

Միացած իրերէն լայն մետաղեայ տանիք մը ձեւացաւ: Աղաներէն ոմանք ալ անոր տակը ապաստանեցան: Տերվիշ բէկըն ալ խրամէն ցատկելով՝ անոր տակը քաշուեցաւ մահիկաւոր պռճուր մը բռնելով:

Երբ Եւա վերադարձաւ՝ Գրիգորի քով ըլլալու համար, ահագին ծուխէն մարդ չէր կրնար տեսնել, միայն թռչող հրեղէն լեզուներ ու շողացող սուրեր:

— Ալլահ, Ալլահ:

Պում – պում – պում, — կը պատասխանէին թնդանօթները:

Ծուխը դեռ աւելի խիտ էր, բայց ահա սկսաւ բարձրանալ պաշտպանողներու գլխէն վեր, անկողնի ղեղեցիկ սպիտակ բարաւորի մը նման, եւ որոշ կը տեսնուէր թէ ինչպէս կը փայլէին Թրքական զէնքերը դէպի վեր, Հունգարականները դէպի վար:

— Ջուր, ջուր, — գոչեց Գրիգոր:

Վարէն մետաղեայ տանիքին բարձրանալը կ'երեւէր: Վրան ծանր քարեր կը թափէին. տանիքը սակայն կը բացուէր ու կը կլլէր քարերը, յետոյ դարձեալ կը գոցուէր:

— Եռացած ջուր, — կը պոռար Զոլթայի, հոն հասնելով:

Գրիգոր տեսնելով Զոլթային, վար վազեց թնդանօթներու քով:

Բեւեկնախէժը արդէն բերուած էր տակառի մը մէջ: Գրիգոր դարձուց տակառը ու հրամայեց.

— Թնդանօթներու մէջ լեցուցէք, տակը վառօդ. որքան որ կարելի է շատ լեցուցէք. աղէկ մը ծեծեցէք որ փոշի դառնայ, յետոյ քիչ մը խեղդ դրէք վրան:

Պարիսպին վրայէն այն ատեն արդէն եռացած ջուրը կը թափէր:

Ուր որ քարը չէր կրնար հասնիլ՝ եռացած ջուրը հասաւ: Իրերը տատանեցան ու բաժնուեցան: Տակէն էյ վահ ու մէտէտ ռռնոցներով կը ցատկատէին Թուրքերը:

Բզէկները սակայն պատին վրայ մնացին: Գրիգոր անոնց վրայ կրակեց թընդանօթով. սակայն տակուէն մնացին, ու Գրիգոր թնդանօթի ճնշիչ ձողը առած վըրանին վազեց:

— Գրիգոր, — լսուեցաւ Փեթէօֆի ձայնը:

— Հոս եմ, — պատասխանեց Գրիգոր խռպոտ ձայնով:

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Տէր եւ Տիկին Իմիրզեաններէ հինգ տոլար՝ Թանգարան այցելութեան առ - թիւ :

×

Թանգարան այցելութեան առթիւ հե - տեւեալ նուիրատուութիւնները եղան.— Վ. Տակառեան՝ 50 ֆրանք, Տիկին Վ. Շիրինեան՝ կիսուն, Վ. Սէրէնկիւլեան՝ քսան, Ա. Գալուստեան՝ տասը, Օհան - եան՝ տասը, Ս. Տուրայեան՝ քսան, Ժ. Քարաճեան՝ քսան, Լ. Տէր - Պարսամ - եան՝ տասը ,Գալուստեան՝ տասը, Տէր եւ Տիկին Արէթ՝ քսան ֆրանք :

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Այս Կիրակի, Աստուածածնայ «Վերա- փոխման Տօն»ին առիթով, Լիոնի Ս. Յա- կոբ եկեղեցւոյ մէջ, տեղի պիտի ունենայ Հանդիսաւոր պատարագ : Յաւարտ պա - տարագի Խաղողօրհնէք եւ Մատաղօրհ - նութիւն : Ժամերգութիւն ժամը 8ին , Պատարագ ժամը 10ին :

Անոնք որ կը փափաքին մատաղօրհնու- թեան եւ խաղողօրհնէքի իրենց նիւթա - կան մասնակցութիւնը բերել, թող հա - ճին արձանագրուիլ Եկեղեցւոյ բանկալը կամ գրասենեակը :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐՑԻԱԿԱՆ Հայր. Միու - թեան Ֆրանսայի շրջանի 24րդ Պատգմ. Ժողովը պիտի գումարուի այս Շաբաթ եւ Կիրակի, Պիւֆէռի Ֆրանսական եկեղեցիին սրահը :

Մարսէյլէն առնել Կաստանի օթօքարը եւ Կաստանէն առնել Պիւֆէռ տանող օթօ- քարը եւ իջնել վերջաւորութեան :

Առաջին նիստը կը բացուի Շաբաթ ա - ռաւօտ ժամը 9ին :

Համախարբ. Հայր. Միութեան
Ֆրանսայի շրջանի Կեդր. Վարչութիւն

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առնուվիլի Ա. Յ. Հայ Քոյրերու վար- չութիւնը կ'ընդունի իբրեւ գիշերօթիկ 3 տարեկանէն 13–14 տարեկան աղջիկներ, եւ իբրեւ ցերեկօթիկ՝ մանկապարտէզի շրջանի համար՝ մանչ եւ աղջիկ 3 տարե- կանէն 6 տարեկան:

Այս վերամուտին համար վարչութիւնը ունի իբրեւ մանկապարտէզի վարիչ Ֆր - րանսացի օրիորդ մը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հերոս ԱՐԱՄի մահուան 47րդ տարե - դարձը կ'ոգեկոչուի Սեպտեմբեր 19ին , Անիէռի քաղաքապետարանի սրահը :
Կը խնդրուի չխաչաձեւել :

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՃԱՇ ԷՔՍ ԼԷ ԲԷՆԻ ՄԷՋ

Օգոստ. 14ին ,15ին և 16ին կը մատուցուի պատարագ Աստուածածնայ տօնի առթիւ: Շաբաթ առաւօտ տօն Շողակաթի Ս. Էջ- միածնայ հիմնարկութեան, Կիրակի Վե - րափոխումն Ս. Աստուածածնի եւ աւան- դական խաղողօրհնութիւն , Երկուշաբթի Ս. պատարագ Մեռելոցի եւ հոգեհան - գիստներ մասնաւորաբար ընդհ. զոհերու Մեծ Եղեռնի յիսնամեակի առթիւ :

1, rue Victor Hugo

Կիրակի խաղողօրհնութենէ ետք ճաշ, Օրէլ Թուրիսթի շուրջ դաշտի վրայ կամ օթէլի ճաշարահին մէջ, գերադասելի գին : Ճոխ համադամ ուտելիքներ: Ըստ պատշաճի խօսողներ եւ գեղարուեստական բաժին , բարձրանալ Ռուբ տը Րըվառէն Թրեվիննէեն : Ճաշին մասնակցողները պէտք է հեռախօսեն կանխաւ , Թրեվի - նէեն 7 :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

Արձակուրդի համար, կարելի է մէկ ամսուան համար բաժանորդագրուիլ՝ 12 ֆրանքի:

Արձակուրդի առթիւ, մեր այն բաժա - նորդները որոնք կը փափաքին իրենց- հասցէն առժամապէս փոխել, պէտք է տեղեկացնեն Վարչութեան ԵՐԵՔ օր ա - ռաջ, դրկեն 5 ֆր. եւ անպայման իրենց ՀԻՆ հասցէն (նախընտրաբար կցել թեր- թին պանտը):

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի ար - ձանագրութիւնները սկսած են: Անոնք ա- նոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկ - ները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէ - նութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Րէնսի , (Սէն է Ուազ), հեռ. 927–01–72:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը մինչեւ Օգոստոս 26 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ առեւտրական գործերու համար :

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ–Մու - րատեան վարժարանի սրահը:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 – 66 ուսումնական տարե - շրջանի արձանագրութիւններու հա- մար դիմել վարժարանի Տեսչութեան

1966 – 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կա - նոնաւորապէս պիտի բացուին

ԱԻԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES
ճիւղերով

Հասցէ .—

26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ
Բացուած են արձանագրութիւնները
1965 – 1966
Կ'ընդունուին բարեկիրթ և ուսում- նասէր աշակերտներ 10 – 12 տարե - կան : Դիմել՝
Direction du Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél· 963.01.72

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAEL Ի ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIERES à VALESCURE (VAR)

Avenue J. F. KENNEDY
Entre le terrain du golf et le ball-trap sur la route de St. Raphaël à Agay passant par Valescure

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք: Խաղադաշտ եւ լողանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ :

×

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 15ԻՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève
Histoire de l'Arménie
DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie
Գին 30 ֆր., առաքման ծախսով՝ 32 ֆրանք
Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազ - դերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
11
ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI
11 AOUT
1965
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10379
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
41e ANNÉE — N° 10.379

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍՏԵՓԱՆՈՓՈՒԼՈՍ ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻ

Փափանտրէու, «ծեր աղուէս»ը, շատ փափաքնէ գոհ պէտք է ըլլայ, բաժ էր «խս՝ կամ ո՛չ ոք», եւ իրապէս ալ ցարդ ոչ ոք կրցաւ կազմել նոր կառավարութիւնը :

Երբ Ստեփանոփուլոս դուրս կուգար թագաւորական պալատէն, կը յայտարարէր թէ իր կուսակցութեան համանութեամբը միայն պիտի ձեռնարկէր նոր կառավարութեան մը կազմութեան : Այդ հաւանութիւնը կուսակցութեան ժողովին մէջ 26ի դէմ 118 ձայնով իրեն մերժուեցաւ : Ստեփանոփուլոսի հրաժարիլը ժամերու հարց է այլեւս : Այս փորձը ցոյց կուտայ թէ Կեդրոնի Համախմբումէն ոչ մէկ անձնաւորութիւն կրնայ տագնապին վերջ տալու յաւակնութիւնը ունենալ, առանց Փափանտրէուի հաւանութեան :

Հարց է թէ Փափանտրէու պիտի կարենա՞յ տանիլ լման յաղթանակը՝ պարտադրելով նաեւ իր «խս»ը : Քաղաքական դէտերուն համաձայն լաւագոյն լուծումը պիտի ըլլար՝ եթէ երբեք երիտասարդ թագաւորը զիջէր ու կառավարութեան կազմութիւնը վստահէր Փափանտրէուի : Իրապէս, տագնապը իբրեւ առանցք ունի թագաւորին եւ Փափանտրէուի միջեւ բացուած ճեղքը, որ տակաւ կը խորանայ :

Զիջելու պարագային, թագաւորին կը մնայ կա՛մ համազգայնական կառավարութիւն մը կազմել՝ համախմբելով բոլոր աջակողմեան ուժերն ու անձնաւորութիւնները (որ կրնայ նաեւ պատահիլ կեդրոնի համախմբումը, ուր դժգոհներու պատկառելի թիւ մը կը հաշուէ Փափանտրէու), եւ կամ ալ պաշտօնի կանչել ժամանակաւոր կառավարութիւն մը՝ որ թիկունք ունենայ բանակը ու գործէ՝ երկրին մէջ վերահաստատելու կարգն ու ապահովութիւնը, մինչեւ նոր ընտրութիւններ :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԿՐԵՄԼԻՆ

Ընդառաջելով Կրեմլինի հրաւէրին, Թուրքիոյ վարչապետ՝ Իւրկիւպլու, պաշտօնական այցելութեամբ մեկնեցաւ Մոսկուա : Թէեւ Աստլէթի օրկան «Սոն Հաւատիս»ի խմբագիրը «ճամբորդական հրջագայութիւն մը» կը կոչէ այս այցելութիւնը, Անգարայի արեւմտեան դաշ-

պանտաններուն մէջ սակայն այս ճամբորդութեան, ինչպէս առհասարակ Թուրքերուս վերջին սիրաբանութիւններուն, վերապահութեամբ կը հետեւին : Խրուշչեւի յաջորդներուն հետ Թուրք վարչապետին ունենալիք տեսակցութիւնները կրնան Խորհրդային Միութեան հետ Թուրքիոյ յարաբերութիւններուն կապակցաբար վճռական ըլլալ : Հակառակ պարագային, խորհրդային ղեկավարներուն հետ Իւրկիւպլուի բանակցութիւնները, եթէ նոյնիսկ շօշափելի արդիւնքներ չտան, կարեւորը այն է սակայն որ անոնք պիտի շարունակուին եւ Կոսիգին ինքն ալ Թուրքիա պիտի այցելէ :

Այս բանակցութիւններուն եւ փոխ այցելութիւններուն ընթացքին Արեւմտեան պետութիւնները մտահոգուած են Ատլանտեան Ուխտով : Իսկ ո՞վ հարց կուտայ թէ ինչո՞վ մտահոգուած է հայ ժողովուրդը :

« ՏԵՂԷՍ ՉԵՄ ՇԱՐԺԻՐ »
Կ'ԸՍԷ ՊՍԱԿ ԱՐՔ.

« ԼԱՒ ԱՄՍԱԿԱՆՈՎ ԳՈՐԾ ՄԸ ԿՈՐՄՆՑՈՒՑ Կ'ԸՍԷ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ, ՈՐ Կ'ՈՒԶԷ... «ՍՊԱՆՆՈՒԻԼ »

Պսակ Արք.ի երեսփոխանէն արտաքսման պայմանաժամը լրացած ըլլալով, Օգոստոս 3էն ի վեր, բրիտանական մամուլը եւ Լոնտոնի հայ գաղութը կրկին խռովութեան մէջ են :

Օգոստոս 9ի իրենց թիւերով, Թայմզ, Տէյլի Մէյլ եւ Տէյլի Սքէչ եւ նախորդ օրը՝ Սընտէյ Թայմզ սիւնակներ նուիրած են Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ եւ Պսակ Արք.ի : Հաւանաբար բրիտանական մամուլը երբեք այսքան չէ զբաղած Հայերով :

Աւելորդ է անշուշտ թարգմանաբար տալ բոլոր թերթերուն բոլոր ըսածները, որոնք յաճախ կրկնութիւններ են : Իբրեւ ընդհանուր քաղուածք, այս գրութիւններէն կը պարզուին հետեւեալ քանի մը կէտերը .—

Ա) Խնամակալները, երեք հոգինոց հաշտարար մարմին մը կազմած են, դըլ-խաւորութեամբ Պ. Արտաշէս Խաչատուրեանի, որով պիտի փորձուի միջին ճամբայ մը գտնել : Այս առթիւ Պ. Ա. Խաչատուրեան հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է .— « Երեք հոգինոց խմբակին գլուխը անցայ փորձելու համար դժուարութիւնները հարթել : Շատ անհասկացողութիւն եղած է եւ ոչ մէկ կողմը անմեղ է : Խնամակալները իրենց իրաւունքին մէջ են պաշտօնազրկում կատարելով, բայց հարցը աւելի քաղցրով պիտի ձեռք առնուէր» : (Թայմզ) :

Բ) Կիրակի առաւօտ, Պսակ Արք. հանդիսաւոր կերպով գացած է Երեսփոխանէն եկեղեցի (20 հայտ) եւ քարոզած ժողովուրդին : Միշտ վճռական է իր դիրքին վրայ : « Հոս կը մնամ» կը յայտարարէ միշտ, աւելցնելով թէ այդպէս հրահանգուած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսէն : Նուպար Կիւլպէնկեան կը պնդէ թէ Արքեպիսկոպոսին պաշտօնազրկումը կապ չունի անձնական կամ քաղաքական պատճառներու հետ : « Արքեպիսկոպոսը լաւ վճարուած գործ մը կորսնցուց, այդ պատճառով է որ այդքան աղմուկ կայ այս խնդրին շուրջ» կ'ըսէ Կիւլպէնկեան, բայց կը մերժէ «եկեղեցւոյ լաւագոյն շահերուն համար» պաշտօնազրկման պատճառները տալ : (Տէյլի Մէյլ) :

Գ) Նուպար Կիւլպէնկեանի զարմիկին՝ Գրիգոր Կիւլպէնկեանի (որու կինն ու աղջիկը կառքի արկածի զոհ գացին անցեալ ամիս) Սըռէի տան դուռը կրակ առած է վերջերս : Գրիգոր Կիւլպէնկեան կը յայտարարէ թէ սպառնական շատ նամակներ ստացած է, նոյնիսկ մահուան, առանց պատճառաբանութեան : Ուրիշ խնամակալներ ալ նման սպառնալիքներ ստացած են, բայց Պսակ Արք. պատասխանած է ստիկանութեան թէ իր կողմնակիցներէն ոչ մէկը կրնայ ոչ կրակի տալ Գ. Կիւլպէնկեանի տունը, ոչ ալ սպառնական նամակ գրել : Նուպար Կիւլպէնկեան կ'ըսէ թէ ինք երբեք սպառնալիք չէ ստացած, բայց «եթէ ստանայի՝ հոգ չէի ըներ, իմ տարիքիս՝ գուեճալի կ'ըլլայ ոճրագործի մը կողմէ սպաննուիլ» : (Սընտէյ Թայմզ) :

Դ) Վերարծարծելով Ապրիլեան Ցեղասպանութեան հարցը, Նուպար Կիւլպէնկեան հետեւեալը ըսած է .— Անիմաստ է ըսել թէ ազգեցութիւն կը բանեցնեմ : Ես խնամակալներուն ծառան եմ պարզապէս : Թուրք եւ Թուրքիա բառերուն ընդդիմացայ, որովհետեւ ջարդը յիսուն տարի առաջ եղած է եւ Կաթողիկոսին կոնդակը յստակ կերպով կ'ըսէ որ Սուլթանները կատարեցին : Գրեցինք Արք.ին որ կրօնական մը վայել ձեւով արտայայտուի եւ խուսափի քաղաքական բնոյթ տալէ հարցին » :

Ե) Պսակ Արք. ալ կ'ըսէ, վերյիշելէ ետք Պ. Նուպար Կիւլպէնկեանի ծանօթ նամակին հրահանգները, «Աստուծոյ մարդու մը համար վայել չէ դատ ըլլալ, բայց մեծ անիրաւութիւն մը կ'ընեն ինծի 15 տարուան ծառայութենէ ետք : Տեղս կը մնամ ցորչափ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը հեռանալու հրահանգ չէ տուած : Պ. Նուպար Կիւլպէնկեան կը կարծէ թէ որովհետեւ տարեկան 1200 անգլիական ոսկի կուտայ, կրնայ խիղճս գնել, չի կրնար, վասնզի ան Աստուծոյ կը պատկանի » :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐԼՕ, Փեքինէն վերադարձի ճամբուն վրայ Հոնկ Քոնկի ֆրանսական գեսպանատան մէջ իրեն ի պատիւ սարքուած ընդունելութեան ընթացքին յայտարարած է .— « Մենք կը բաղձանք, անշուշտ, ժողովրդային Չինաստանի եւ Արեւմուտքի միջեւ մերձեցում մը : Բայց հարց մըն է սակայն զոր չենք գիտեր ի՛նչպէս պիտի լուծենք » :

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆԺԱՄԱՆՑԵԼԻ ՄՈՒՐՀԱԿԸ

(Սեւրի դաշնագրի 45ամեակին առթիւ)

1920 Օգոստոս 10 :

Պատմական անմոռանալի թուական մը Հայոց պատմութեան մէջ :

Դարձակէտ մը՝ հայ ազգի քաղաքական պահանջներու բիւրեղացման եւ Անկախ ու Միացեալ Հայաստանի ճանաչման համար՝ միջազգային գիւանագիտութեան կողմէ :

Քառասունեւհինգ տարիներ անցած են այդ այն երջանիկ օրերէն ի վեր, երբ Հայութիւնը հայրենիքի եւ Սփիւռքի մէջ ճապրէր գարուոր երազի իրականացման եւ լաւագոյն ապագայի մը յոյսերու խանդավառութեան մէջ :

Վերածնունդի նոր շրջան մը սկսեր էր ծագիլ 1918ի Մայիսէն, մանաւանդ նոյն տարուան աշնան Զինադադարէն ի վեր :

Թրքական բանակը ջախջախ պարտըւած էր բոլոր ճակատներու վրայ : Օսմանեան կայսրութիւնը բաժան բաժան եղած : Պոլիսն ու Կիլիկիան գրաւուած : Իթթիհատի ջարդարար պարիսները վատորէն փախած : Յաջորդները ծնրադիր յաղթական դաշնակիցներուն առջեւ : Հայկէն բանակի յաղթական յառաջխաղացում դէպի Անգարա :

Երազ օրե՛ր :

Հայ ժողովուրդի ոգեւորութիւնը իր գագաթնակէտին կը հասնէր, երբ 1920 Օգոստոս 10ին փարիզեան արուարձան Սեւրի յախճապակիներու թանգարանին մէջ կը ստորագրուէր հաշտութեան դաշնագիրը՝ Թուրքիոյ եւ դաշնակիցներու միջեւ :

Թուրք երեք պատուիրակները՝ Հատի փաշա, «փիլիսոփայ» Րիզա Թէվֆիք եւ Րէշատ Խալիս գլխիկոր ներս կը մտնէին համբաւաւորահէն եւ կը նստէին «ամբաստանեալ»ի աթոռին վրայ :

Իրենց դիմաց դիրք էին բռնած յաղթական դաշնակիցներու պատուիրակները, որոնց շարքին Աւետիս Ահարոնեան, նախագահ Հ. Հ. Պատուիրակութեան, որ արդար հպարտութեամբ, պատմական գործած իր ոսկի գրիչով կը ստորագրէր միջազգային այդ մուրհակը, յանուն Հայաստանի կառավարութեան :

Զարդարար ցեղի մահավճիռը կը կնքուէր այդ օրը : Կը քայքայուէր օսմանեան կայսրութիւնը : Անոր փլատակներուն տակէն կեանքի կը կոչուէին ազատագրուած նոր ազգեր : Անատահման արդարութեամբ հողամասեր ընդմիշտ կը ձերբազատուէին թրքական անսուրբ լուծէն :

Սեւրի դաշնագիրը ստորագրած են՝ դաշնակից գլխաւոր պետութիւնները, — Մեծն Բրիտանիա, Ֆրանսա, Իտալիա եւ Ճափոն : Յետոյ նաեւ՝ լատինական այբուբենի կարգով՝ հետեւեալ երկիրները. — Հայաստան (Արմենիա), Պելժիքա, Յունաստան, Հիճազ, Լեհաստան, Փորթուկալ, Ռումանիա, Սերպ - Խրուաթ - Սլովէն պետութիւնները (ներկայիս Եուկոսլաւիա), Չեխոսլովաքիա եւ Թուրքիա :

Մինչ Ալեքսանդրէթի ծոցէն դէպի հարաւարեւելք հողամասերը — Սուրիա, Լիբանան, Միջագետք, Պաղեստին, Արաբական թերակղզի եւայլն — կը յանձնուէին կամ Անգլիոյ ու Ֆրանսայի հովանաւորութեան կ'ենթարկուէին, արդար էր, որ Հայերն ալ ստանային իրենց բաժինը : Մանաւանդ, որ մեծ պատերազմին ամէնէն աւելի տուժած էինք : Մեր համրանքին կէսէն աւելին, — մէկուկէս միլիոն — զոհ էինք տուած թրքական բարբարոսութեան :

Սեւրի դաշնագիրը ստորագրող մեծ ու փոքր դաշնակիցները, ինչպէս նաեւ Թուրքիա, հանդիսաւորապէս կը ճանչնային Հայոց իրաւունքները եւ կը նուիրագործէին Անկախ ու Միացեալ Հայաստանը :

Դաշնագրի 88րդ յօդուածով Հայաստան կը հռչակուէր անկախ պետութիւն :

89րդ ով կը ճանչցուէին Հայութեան իրաւունքները Էրզրումի, Տրապիզոնի, Վանի եւ Պիթլիսի նահանգներուն վրայ եւ Միացեալ Նահանգներու նախագահը կը նշանակուէր իրաւարար՝ գծելու համար Հայաստանի եւ Թուրքիոյ վերջնական սահմանները : Այս յօդուածն ալ կը նուիրագործէր Միացեալ Հայաստանը :

Երեքուկէս ամիս վերջ, 1920 Նոյեմբեր 22ին, նախագահ Ուիլսըն իրեն յանձնուած պարտականութիւնը լրացնելով, մեծ դաշնակիցներու ժողովին կը ներկայացնէր իր իրաւարարական վճիռը :

Գնահատելի արդարամտութեամբ, Մ. Նահանգներու բարի նախագահը կը վճռէր Հայաստանի հանրապետութեան կցել Էրզրումի, Վանի, Պիթլիսի եւ Տրապիզոնի նահանգներէն կարեւոր հողամասեր, Սեւ Ծովու վրայ նաւահանգիստով մը :

Կ'իրականանային մեր երազները : Մէկուկէս միլիոն նահատակներու հոգիները կը խայտային անդենականին մէջ : Իրենց արեան գինը կը հատուցուէր : Արդարութիւնը կը գործադրուէ՞ր վերջապէ՛ս :

Վերջապէ՞ս : Աւա՜ղ : Խարուսիկ երազի նման չուտով յօդս ցնդեցաւ ամէն ինչ :

Հարաւէն ու հիւսիսէն ձեռք ձեռքի տուած խեղդեցին մանուկ Հայաստանի անկախութիւնը :

Ուիլսընեան վճիռէն շաբաթ մը վերջ կարմիր պատմուճանը կը պարտադրուէր Հայաստանի :

Յաղթական մեծ դաշնակիցները, որոնք թերեւս ակամայ ստորագրեր էին Սեւրի դաշնագիրը, յարմար պատրուակ մը գտան չվաւերացնելու համար զայն :

Մոռցան եւ ուրացան մեր արդար Դատը եւ այսօր ալ տրամադիր չեն գործադրելու իրենց հանդիսաւոր խոստումները : Վճարելու իրենց ստորագրութիւնը կրող պարտամուրհակը :

Սակայն 45 տարիէ ի վեր չենք դադրած պահանջելէ անոր վճարումը եւ պիտի չդադրինք այսուհետեւ եւս, որովհետեւ անժամանցելի է այդ պատւոյ մուրհակը :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Քանի մը օրէն մեր յաջորդ թերթօնը
ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ
Հերքիւլ Փուարօ պիտի կարենա՞յ դիմակազերծել ոճրագործը ...
Պիտի գիտնաք՝ կարդալով մեր յաջորդ թերթօնը, Ակաթա Քրիստիի ոստիկանական ծանօթ վէպը՝
ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

ՌՈՒՄԱՆԻԱ ՆՈՐ ՃԱՄԲՈՒ ՎՐԱՅ

Ռումանիա, որ մօտաւորապէս մինչեւ մէկ տարի առաջ ամէնէն խիստ համայնավարական ընտրութիւններէն մէկն էր, փոխեց իր ընթացքը, ինչպէս նաեւ իր սխեմաներէն մէկ քանին: Համայնավարները թէեւ կը շարունակեն իրենց բացարձակ իշխանութիւնը, բայց, «Ժողովրդական Հանրապետութիւնը» «Ընկերվարական Հանրապետութիւն» դարձաւ եւ «Բանուորներու կուսակցութիւնը» «Համայնավար կուսակցութիւն» եղաւ:

Եւ կուսակցութեան նոր ղեկավարը 47 տարու Նիքոլա Չաուչեսկու,–խորհրդային խմբակցութեան ամէնէն երիտասարդ առաջին քարտուղարը,— որեւէ կասկած չձգեց այն մասին, թէ ո՞վ կը կառավարէ երկիրը եւ թէ ապագային ո՞վ պիտի շարունակէ կառավարել զայն:

Սակայն, բաւ չատ մը ուրիշ բաներ ալ, որոնցմէ ի յայտ եկաւ՝ որ բաւական բան փոխուած է արդէն իսկ մեծ – չափով «տարբեր» համայնավարական վարչաձեւին մէջ: Ատիկա անմիջապէս բացայայտ դարձաւ այն կերպէն, որով տեղի ունեցաւ համագումարը: Այսինքն, աւելի քիչ աղմուկով եւ հանդիսական ձեւականութիւններով, քան վերջերս Եուկոսլաւներու, Լեհերու եւ Հունգարացիներու համագումարները: Օրինակի համար, չկային նաեւ սովորական համայնավարական դիմանկարները: Փոքրաթիւ ազգային դրօշակներ ու կուսակցական կարմիր դրօշակներ ու նշանախօսքեր «կը զարդարէին» փողոցները: Իսկ, «Մեծ Եղբօր» նկարը ոչ մէկ տեղ կար: Նոյնիսկ Մարքս, Էնկէլս եւ Լենին սահմանափակուած էին պարզ շրջանակի մը մէջ, բեմին ետեւի կողմը, ուր տեղ գրաւած էին կուսակցական ղեկավարները եւ անոնց «եղբայրները»՝ հիւրընկալուած Ռուսիայէն, Չինաստանէն եւ այլ տեղերէ:

Անկէ առաջ, միայն Եուկոսլաւները իրենց կուսակցական մէկ համաժողովը լայնօրէն բացած էին Արեւմտեան Մամուլին առջեւ, ինչպէս այս տարի ալ առաջին անգամ ըլլալով ըրին Ռումանացիները: Բայց, շատ աւելի կարեւոր փոփոխութիւններ տեղի պիտի ունենան, եթէ կատարուին Կեդրոնական Կոմիտէին ուղղուած տեղեկագրին մէջ գործունեայ երիտասարդ առաջին քարտուղարի բոլոր խոստումները:

Նախ՝ տպաւորիչ համարատուութիւնը բրաւ 1960ի համագումարէն ի վեր Ռումանիոյ արձանագրած յառաջդիմութեանց: Ամէնէն մեծ յառաջդիմութիւնը արձանագրուած է ճարտարարուեստին մէջ: Հոն՝ վեց տարուան ընթացքին, տարեկան միջին զարգացումը, ծանր ճարտարարուեստին մէջ, հարիւրին 14էն 15 եղած է:

Այդ յառաջդիմութիւններէն մէկ քանին՝ Պուքրէշի փողոցներուն մէջ ալ կարելի էր տեսնել Յուլիսի կիզիչ օրերուն: Անտարակոյս, սնունդեղէններու քանակն ու որակը աւելի լաւ են քան տարի մը առաջ: Աւելի շատ ապրանքներ կան, թէեւ գիները արեւմտեան չափով ու կշիռով՝ չափազանց բարձր են: Հաղուստեղէնի տեսակներն ալ շատ աւելի լաւ կ'երեւին: Անձնական ինքնաշարժը դեռ ապագայի հարց է: Բայց, վերջին 12 ամիսներու ընթացքին ներածուեցան առաջին երեք հազար Ֆիաթները, որոնք քաղաքի դոյնին վրայ բան մը կ'աւելցնեն, թէեւ անոնց տէրերը պէտք է մեծ խնայողութիւններ ընեն, զանոնք 3 հազար տոլարի գնելու եւ առաջին մասնաւճարը ընելէ ետք բաւական սպասելու՝ զանոնք ստանալու համար:

Սակայն, այս պերճանքէն զատ, ընդհանուր առմամբ ժողովուրդը աւելի լաւ կ'ապրի:

Վարժուած Ռումանացիները դեռ իրենց գլխարկները օդը չեն նետեր, բայց, կան ուրիշ բաներ, որոնց համար պէտք է երախտապարտ եւ յուսալից ըլլան:

Վարչաձեւը ապահովեց ոչ միայն իր անկախութիւնը —«դէպի ընկերվարութիւն եւ համայնավարութիւն» իր ճամբով ընթանալու փափաքը — այլ նաեւ իր վրայէն նետեց Ռուսերու առջեւ սորկային դիրք բռնելու սովորութիւնը, որ այնքան հակակրելի էր ժողովուրդին:

Արդիւնքը ա՛յն է, որ այլեւս ինքզինքնին ուրիչ պետութեան կողմէ կառավարուող եւ օտար իշխանութեան հրամանին տակ եղող չեն զգար, այլ կը սկսին իրենց համայնավար առաջնորդները դէթ նկատել Ռումանացիներ, որոնք կը ջանան լաւ գործ տեսնել երկրի անտեսութեան համար, նոյնիսկ եթէ անոնց տեսաբանութիւնը դեռ օտար է Միջերկրականի այս անկայուն ժողովուրդին համար:

Չաուչեսկուի ճառին մէջ, որ տեւեց չորսուկէս ժամ, Ռուսական Հոկտեմբերեան Յեղափոխութիւնը յիշատակուեցաւ միայն մէկ անգամ, ինչպէս նաեւ Ռուսիան ու միւս համայնավար երկիրները: Լենինը յիշատակուեցաւ երկու անգամ: Բայց, «հայրենիք»ը բազմիցս յիշատակուեցաւ եւ յաճախ իբրեւ հնեարական կոչ, ուր Չաուչեսկո — 15 տարուան համայնավար վարչաձեւէն ետք առաջին անգամ ըլլալով — ընդունեցաւ թէ «անկուսակցական» մարդիկն ալ համայնավարներուն նման կ'աշխատին Ռումանիոյ բարիքին համար:

Կոչ եղաւ 19րդ դարու պատմութեան՝ ցոյց տալու համար, որ կուսակցական մարքսականութիւնը արմատներ ունի տեղական (բնիկ) ընկերվարական գործունէութեան մէջ Ռուսական Յեղափոխութենէն շատ առաջ: Եւ նաեւ արդարացնելու համար երկրի ճարտարարուեստականացումը խորհրդային խմբակցութեան միւս անդամներու աչքին, որոնք կ'ուզէին որ Ռումանիա, իր գործունէութիւնը կեդրոնացնէր երկրագործութեան մէջ, ինչպէս կ'ընէր առաջ, պարագաներու բատիպման տակ:

Այս բոլորը գոհունակութեամբ ընդունուեցան ունկնդիրներուն կողմէ, որոնք կը բաղկանային 1600 պատգամաւորներէ, որոնց հարիւրին 70ը իրենց ղեկավարէն աւելի երիտասարդ էին:

Երիտասարդութիւնը գրաւած էր նախաբեմը: Երիտասարդ աղջիկները, կուսակցութեան մեդալներով, ներկուած եղունգներով եւ լաւ սանտրուած մազերով եւ ամբակազմ երիտասարդներ՝ քաղքենիներու պէս հագուած, ծափահարեցին առաջին քարտուղարը, երբ յայտարարեց թէ երիտասարդութեան մեծ առիթ մը կը տրուի ազգային կեանքի մէջ եւ երբ խօսեցաւ յառաջիկայ հնգամեայ ծրագրի խնդիրներու մասին, նոր վարժարաններու եւ համալսարաններու համար:

Տքանչակիր գիւղացիներ ալ ծափահարեցին, երբ գիւղացիներուն կոչ ըրաւ աւելի մեծ ճիգի համար եւ աւելի մեծ խոստումներ ըրաւ իրենց զաւակներու աշխատանքին համար գործարաններուն մէջ, որոնք պիտի ընդլայնեն ճարտարարուեստը եւ աւելի մեծ հրապարակներ պիտի ապահովեն երկրագործական արտադրութեան համար:

Համակրանքի ծափահարութիւններ եղան Վիէթնամի եւ ընդհանրապէս «ազգային – ազատագրական» պայքարներու համար ինչպէս նաեւ՝ «բոլոր» երկիրներուն հետ գործակցութեան եւ «Արեւմուտքի հետ հայրենասէր կապերու վերահաստատման» համար:

Խորհրդային կուսակցական ղեկավար Բրեժնեւ ալ ծափահարեց, ընդհակառակը, Չինաստանի ներկայացուցիչ ԹէկՀիչաօ – Փէկ բոլորովին անտարբեր մընաց:

Քաղեց՝ Վ.Ա.Ց...

ՀԱՄԱՌՕՏ ԴԻՑԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՈԴԻՍԵՒՍԻ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Տրովադայի կռուին մասնակցող յոյն հերոսները հայրենիք վերադարձան եւ տարբեր բախտերու արժանացան, մէկ մասն ալ ծովային փոթորիկներու հանդիպելով ոչնչացան:

Կը մնայ միայն Ոդիսեւսի վերադարձին չափազանց հետաքրքրական պատմութիւնը, զոր դարձեալ կը վերապրուի կոյր երգիչ Հոմերոսի:

Ոդիսեւսի բացակայութիւնը իր հայրենի Իթաքէ կղզիէն տեւեց քսան տարի: Իր կինը Պենելոպէ հաւատարիմ մնաց անոր, թէեւ շատ դժուարին պայմաններու տակ: Այս տասը տարուան երկարատեւ ճամբորդութեան ընթացքին Ոդիսեւս ունեցաւ կարգ մը արկածներ:

Ամէնէն առաջ ան ինկաւ Աֆրիկէի ափերը, ուր կ'աճէր քաղցրահամ լոտոսը Անոր ուղեկիցները երբ կերան զայն, այլեւս չէին ուզեր վերադառնալ, այլ ընդմիշտ մնալ հոն: Ոդիսեւս ստիպուեցաւ փայտով քշել զանոնք դէպի նաւը: Ցետոյ փոթորիկը Ոդիսեւսի նաւը քշեց հեռաւոր կղզիներ, ուր կային միականի հսկաներ՝ Կիկլոպներ, որոնք քարանձաւի կեանք կ'ապրէին: Անոնց գլխաւորը՝ Պոլիֆէմը կերաւ Ոդեսեւսի ուղեկիցներէն մէկ քանին եւ կը սպառնար լափել բոլորը, բայց Ոդիսեւս խորամանկութեամբ ազատեցաւ անոր ձեռքէն:

Նախ, իր քով գտնուած գինիով գինովցուց Պոլիֆէմը ու քնացուց զայն, յետոյ կրակի վրայ փառած սրածայր փայտով մը հանեց անոր աչքը եւ այդպէսով ազատեցաւ ձեռքէն:

Սակայն չուտով նոր դժբախտութեան մը հանդիպեցաւ:

Իր նաւը մօտեցաւ Կիրկէ կախարդ կընոջ կղզիին, ուր Ոդիսեւսի ընկերները խոզերու վերածուեցան:

Ազատելով կախարդ Կիրկէէն, Ոդիսեւս շարունակեց իր ճամբան, բայց դարձեալ մեծ վտանգի մը առաջ կը գտնուէր: Անոր նաւը պիտի անցնէր յուշկապարիկներու կղզիին մօտէն, որոնք դիւթաիչ թըռչուններու կերպարանք ունէին կանացի դէմքով եւ կուրծքով. անոնք իրենց հրապուրիչ երգերով ու նուագով կը գրաւէին ճամբորդները, կը բռնէին եւ կը պատառոտէին զանոնք: Ոդիսեւս կախարդ Կիրկէէն նախապէս իմացած էր այդ յուշկապարիկներու մասին, ուստի ան առաջուընէ իր ուղեկիցներուն ականջները մոմով լեցուց, իսկ ինքզինքը կապել տուաւ նաւուն կայմին, որովհետեւ կ'ուզէր լսել անոնց հրաշալի երգը, բայց վստահ չէր իր սրտապնդութեան վրայ: Այդպէսով ան անփորձ անցաւ այդ կղզիին մօտէն: Անկէ վերջ Ոդեսեւսի նաւը պիտի անցնէր այն նեղուցէն, որուն մէկ ափը կը գտնուէր Խարիպտան, իսկ միւս ափը Սկիլլան:

Սկիլլան սարսափելի հրէշ մըն էր խացրնող հաչոցով, ունէր 12 ոտք եւ վեց երկար վիզ, որոնցմէ իւրաքանչիւրին վըրայ գլուխ մը կար՝ երեք շարք ատամներով: Ան կ'ապրէր սարսափազդու Խարիպտայի դէմ, մութ քարայրի մը մէջ, ուրկէ կը յարձակէր իր որսին վրայ:

Երբ Ոդիսեւս իր նաւով կ'անցնէր այդ նեղուցէն, Սկիլլան կլլեց իր ուղեկիցներէն վեց հոգի:

Խարիպտան ծովային ուժեղ ջրապտոյ...

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԱՂԱ

Ամէն անգամ որ մանկութեան կամ պատանեկութեան վերյիշումներ կ'ունենամ, անխուսափելի կերպով դէմս կը կանգնի Համբարձում աղան. չիտակ, չոր, երկայնահասակ մարդ մը, 50էն 55 տարեկան, կորած է պեխերուն ծայրերը դէպի բերանը իջած, ձեռքը երկար թէզպիհ մը՝ որուն հատիկները երկուք առ երկուք կը քաշէ անդադար: Իր հագուստը միօրինակ էր ամէն ժամանակ, սեւ Թրքական սէթթի մը՝ միշտ կոճկած, կանաչագոյն բանթալոն մը որ հազիւ կօշիկներուն կէսը կը հասնէր եւ հաստ չուխայէ բաց գոյնի բաճկոն մը զոր հազիւ տարին անգամ մը պատեհութիւն կ'ունենայինք տեսնելու, որովհետեւ, ինչպէս ըսի, սէթթին միշտ կոճկած էր: Մասնաւոր ուշադրութիւնս գրաւած էր ժամացոյցը. ոսկիէ մեծ, հնօրեայ ժամացոյց մը որ քիչ անգամ դուրս կ'ելլէր բաճկոնին գրպանէն: Այդ ժամացոյցը պահուած էր չուխայէ պզտիկ պարկի մը մէջ որպէսզի ոսկին չկորսնցունէր իր փայլը եւ ամէնը մէկանց ամփոփուած ընկուզէ փայտէ տուփի մը մէջ, որպէսզի որեւէ դիպուածական արկածէ զերծ մընայ: Այդպիսի խնամքով պահուած ժամացոյց մը բնականաբար ամէն վայրկեան դուրս չէր կրնար ելլել իր թաքըստոցէն: Կը յիշեմ թէ Համբարձում աղա ժամացոյցը մէջտեղ կը հանէր մասնաւորապէս երբ որեւէ մէկու մը ժամացոյցը կեցած ըլլար եւ հարկ տեսնուէր զայն լարել եւ ուղղել: Երբեմն ալ, երբ քանի մը անձերու ժամացոյցներուն մէջ անհամաձայնութիւն ըլլար, Համբարձում աղա կը հանէր իր համբաւաւոր ժամացոյցը եւ ուղիղ ժամը կ'ըսէր, ամէնքը կը խոնարհէին Համբարձում աղայի ժամացոյցին առջեւ:

Համբարձում աղան մեզի խնամի էր. հօրաքրոջ թէ մօրաքրոջ ամուսին կամ անոնց մօտ բան մը, լաւ չեմ գիտեր, միայն թէ գիտեմ որ յաճախ մեր տունը կը գտնուէր ու մասնաւոր յարգանքով մը կը վարուէին հետը:

Մենք չէինք միայն այդ յարգանքն իրեն ընծայողը. իր բարեկամներն ու ծանօթները նոյն յարգանքով ու ակնածանքով կը վերաբերուէին Համբարձում աղային հետ: Լուրջ, կարեւոր, պատկառելի անձնաւորութիւն մը համարուած էր: Իր մուտքը սրահէ մը ներս միշտ յուզում մը, խրախնդում մը առաջ կը բերէր, երեխաներն ու աղջիկները դուրս կ'ելլէին, կիները իրենց սփկարէթը կը մարէին, ամէն մարդ ոտքի կը կենար…

— Վեր հրամմեցէ՛ք, Համբարձում աղա:

— Համբարձում աղա, սա՛նկ, անկի՛ւնը նստեցէք:

— Համբարձում աղա, այս ի՞նչ պատիւ է մեզի ըրիք:

— Համբարձում աղա, Աստուծով աողջ ու հանգիստ էք:

Եւ Համբարձում աղա, բարի գալստեան այս ողջոյններուն մէջէն, հինաւուրց քըմպետի մը հանդիսաւորութեամբ, չիտակ, չոր, երկարահասակ ու կոճկըւած, կամաց կամաց կը յառաջանար իրեն ցոյց տրուած տեղը, աջ ու ձախ բարեւներ բաշխելով, ու կը նստէր բազմոցին անկիւնը, ծալապատիկ, հնդկական կուռքի մը պէս:

Համբարձում աղա շատ չէր խօսեր, ի՞նչ կ'ըսեմ՝ շատ քիչ կը խօսէր: Գլխու իմաստալից տատանումներ, ձեռքի նշանակալից շարժումներ, վերջապէս միմիկ խօսակցութիւն մը իր նախընտրած ձեւն էր յարաբերութեան մտնելու համար ուրիշներու հետ:

Երբեք չէինք տեսած իր խնդալը, ոչ ալ կատակաբանութիւն մը լսուած էր բերնէն: Ոչ միայն ինք չէր խնդար, այլեւ նոյնիսկ իր ներկայութիւնը ուրիշներու ծիծաղն ալ կը սառեցնէր շրթներու վըրայ:

Շատ անգամ մեզի կ'ըսէին.

— Մի՛ խնդաք, Համբարձում աղան քովի սենեակն է…

Ու չէինք խնդար:

Մասնաւորապէս ցուրտ վարմունք մը ունէր տղոց նկատմամբ որոնց հետ բնախօսք չէր փոխանակեր: Երբեք համբոյր մը, պզտիկ գգուանք մը չէինք ընդունած իրմէ: Մեր անհաշտ թշնամին էր անիկա, գոնէ այդ տպաւորութիւնը կ'ընէր վրանիս եւ ասոր համար կ'ատէինք զիքը: Իր երեւումը տանը սեմէն ներս խրտուիլակի մը ազդեցութիւնը կը գործէր վրանիս, ամէնքս ծակէ ծակ կը մըտնէինք: Տարին երկու անգամ միայն պարտաւորեալ կը ստիպուէինք մօտենալ իրեն. Ծնունդին եւ Զատկին: Գոգնոցկ'երթայինք քովը եւ ձեռքը կը համբուրէինք եւ ինք լուրջ, ճնշող, յուզումկուորական, սառեցուցիչ շեշտով մը կ'ըսէր.

— Ապրիք…

Ու դուրս կը վազէինք սենեակէն՝ խաղաղէն փախչող մահապարտներու ընտապով:

Ինչպէս ըսի, Համբարձում աղա ամենակարեւոր, պատկառելի հեղինակութիւն մը համարուած էր մեր շրջանակին մէջ մարդ մը որուն խօսքերը մեծ կշիռ ունէին եւ դատաստանները վերաքննելի չէին, վերջապէս առանին Սողոմոն մը քիչ մը աւելի խոժոռ, քիչ մը աւելի անտանելի քան «Երգ Երգոց»ի ներշնչողեալ հեղինակը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(1 Շար.)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Ա.

«Հայաթ Թարիխ Մէճմուասը» ամսագիրը, Օգոստոսի իր 7րդ թիւին մէջ «Հայկական Հարցը» տիտղոսով հրատարակած է Էրտողան Աքքընարի երկար յօդուածը, զոր կուտանք նոյնութեամբ, իբրեւ թրքական արտադրութիւն:

«650 տարի, Օսմանեան հողերու վրայ ապրելով ամբողջովին Օսմանցի դարձած Հայ անունով կոչուող այս քրիստոնեայ հաւաքականութեան համար, բոլոր Թուրք պատմագիրները կը գրեն (Միլլէթի Սատըգա) «Հաւատարիմ ժողովուրդ» բացատրութիւնը գործածելով: Հայերը, Թուրք հաւաքականութեան մէջ իրենք զիրենք երբեք օտար չեն զգացած, իրենց օտարութիւնը յիշեցնող որեւէ պատահար ու դէպք ալ չէ պատահած, պետական բոլոր աստիճաններուն վրայ պաշտօններ ստանձնած են անոնք, ունեցած են գրագէտներ, երաժիշտներ, ճարտարապետներ, ինչպէս նաեւ գիտութեան եւ բժշկութեան կարեւոր մարդիկ:

Թրքական հողերու վրայ՝ հայկական հարցի մը գոյութիւնը սկիզբ կ'առնէ 1878 Մարտ 3ին Այաստեֆանոյի դաշնագրով: Օսմանեան բանակներու պարտութեան մատնուելովը, մեծ դուքս Նիքոլա բանակը դաւ մինչեւ Պոլսոյ դռները գալու եւ անոր այս ներկայութենէն օգտուելու յուսադրութեամբ, օրուան Հայոց Պատրիարք Ներսէս Վարժապետեան պատուիրակութիւն մը գլուխն անցած, վազեց ռուս իշխանը դիմաւորելու եւ անկէ խնդրեց կարգադրութիւնը «Հայկական պահանջներուն», որոնց մասին երբեք ալ խօսուած չէր՝ մինչեւ այդ թուականը: Իրականութեան մէջ, այս բաները կատարելու հարկեցուցիչ ոչ մէկ պատճառ եւ պատահար կար:

1878 Մարտ 3ին ստորագրուած Այաստեֆանոյի դաշնագրին 16րդ յօդուածին համաձայն եւ աւելի ետք 1878 Յուլիս 13ին Պերլինի մէջ ստորագրուած դաշնագրին 61րդ յօդուածով, բարեկարգումներ կը նախատեսուէին հայաբնակ նահանգներու մէջ, ուր Հայերը պիտի պաշտպանուէին Մահմետական բնակչութեան դէմ: Օսմանեան Պետութիւնը չէր ուզեր որ օտարները միջամուխ ըլլային իր ներքին խնդիրներուն, մանաւանդ՝ Քրիստոնեայ հպատակներու առնչուած հարցերուն: Լոկ այս պահանջները լուծելու համար ալ, Անգլիոյ հետ 1878 Յունիս 4ին ստորագրուած Կիպրոսի համաձայնութեան 4րդ յօդուածին մէջ յիշատակութիւններ ներմուծուեցան՝ պահանջուած այս բարեկարգութեանց մասին:

Մինչդեռ, Ռուսերուն նպատակն էր՝ ոչ թէ Հայերու անկախութիւնը, այլ՝ այս վարպետօրէն եւեւէն, կամաց կամաց իր ազդեցութեան տակ մտնող Հիւսիսային Կովկասի եւ Արեւելեան Անատոլուի հողերուն վրայ բնակող Հայերը ռուսացնել, զանոնք Օրթոտոքս դարձնել: Այսպիսի վտանգ մը կը սպառնար Հայերուն, որոնք լման 650 տարի պահած ու պահպանած էին իրենց ազգային լեզուն եւ դաւանական ինքնուրոյնութիւնը:

Պերլինի Դաշնագրէն անմիջապէս վերջ, Հայ ազգայնականներ, Ժընեւի մէջ հիմնեցին կոմիտէ մը, որուն անունն էր՝ զանգի ձայներ իմաստը պարփակող «Հնչակ»ը, եւ հինգ - վեց ամիս վերջն ալ, այդ կողմէն փոխադրեցին Անգլիա: Հայկական հարցին վերաբերմամբ Անգլիական տեսակէտը՝ Հայերը գրգռելէ աւելի, կը միտէր կացութիւնը ձեւով մը փրկել, արդէն գոյութիւն չունեցող «Հայկական Խնդիր»ի մը երեւան բերուելուն առաջքն առնելով: Եւ սակայն, 1880ին, երբ Անգլիական ընտրութիւնները կը շահին Ազատականները եւ Ուիլեըմ Իուարթ Կլատսթոն կուգայ իշխանութեան գլուխը, Անգլիոյ դիրքն ալ կը փոխուի Հայկական Հարցին վերաբերմամբ: Հնչակեանները, որոնք թշնամի էին Ռուսերուն, Անգլիոյ ալ օժանդակութեամբ, ուզեցին օգտուիլ ռուսական նպատակներէն: Այսպիսով հիմնուեցաւ առաջին երեւակայական Հայաստանը: Այս երեւակայական երկրին սահմաններուն մէջ կը գտնուէին Օսմանեան վարչական կազմակերպութեան մէջ Վեց Նահանգներ (Վիլայաթը Սիթթէ) կոչուած նահանգները՝ Էրզրում, Վան, Տիարպէքիր, Սըվազ եւ Պիթլիսի շրջանը: Հնչակեան կոմիտէն շուտով կազմակերպուեցաւ: Մասնաճիւղեր բացաւ Պոլսոյ, Հալէպի եւ Իզմիրի մէջ ու սկսաւ իր ահաբեկումներուն՝ ամէն ուղղութեամբ:

(Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Տաւուշ գետի ձախ ափին Շամշադինի պետական տնկարանը, որ ասկէ քանի մը տարի առաջ խոպան էր, այժմ, արդէն խիտ սկսած են աճիլ տեսակ - տեսակ պտղատու ծառեր: 2500 քառ. մեթր մակերեսով ջուրի աւազանը հնարաւորութիւն կուտայ ոռոգելու ամբողջ այգին: Վաղահաս դեղձի ծառերը կը գրաւեն հինգ հեկտար տարածութիւն: Խնձորենիները, թզենիները, նռենիներ նոյնպէս կլիմայական յարմարութիւն են գտած Շամշադինի շրջանին մէջ: Այս տարի առատ բերք կը սպասուի: Արդէն հաւաքուած եւ յանձնուած են պահածոներու գործարանին՝ «Մայիսեան ծաղիկ» կոչուած դեղձի առաջին բերքահաւաքը:

Վերամշակման պիտի ուղարկուի նաեւ «Հայրենական» կոչուած վաղահաս դեղձի առաջին բերքը:

×

Մարտունիի շրջանին մէջ կաթի արտադրութեան կիսամեայ ծրագիրը կատարուած է 114 տոկոսով: Նախատեսուած երեք հազարի դիմաց արտադրուած է 3414 ցենտներ կաթ: Կաթի վաճառքի կիսամեայ ծրագիրը կատարուած է 105 առ հարիւր, բուրդինը՝ 125 առ հարիւր:

Զգալի չափով գերակատարուած է նաեւ խոշոր եւ մանր եղջիւրաւոր անասուններու գլխաքանակի աճի ծրագիրը:

×

Լենինականի «Մասեան» պետական թատրոնը գիւղերու աշխատաւորութիւնն ալ մատակարարելու առաջադրութեամբ, Յուլիսի սկիզբէն մինչեւ հիմա ներկայացումներ է տուած Արթիկի եւ անոր շրջակայ՝ Հառոմ, Փանիկ, Պեմզաշէն եւ Սպիտակի շրջանի՝ Ջիգդամալ, Կաթնաջուր, Ախուրեանի շրջանի՝ Ազատան եւ այլ գիւղերու մէջ:

Այս շրջաններուն մէջ ներկայացուած են «Քաջ Նազար», «Սօս եւ Վարդիթեր», «Խանդից պատուհաս», «Հեղնար աղբիւր» եւ այլ թատերական կտորներ, որոնք մեծ խանդավառութեամբ են ընդունուած ունկնդիրներու կողմէ:

×

Հայաստանի Օրագրողներու Միութեան վարչութեան նախաձեռնութեամբ, Հայաստանի «Ժուռնալիստներու Տան» մէջ տեղի ունեցաւ՝ գրագէտ Սերգէյ Սմիռնովի հետ հանդիպման հաւաքոյթ: Անոր «Պրեսթի Ամրոցը» գիրքը կը բացայայտէ, մինչեւ հիմա անծանօթ մնացած, հայ ժողովուրդի հէքեաթային հերոսներու մարտնչումը, վերջին պատերազմի ընթացքին, պաշտպանելու համար Պրեսթի ամրոցը:

Գրագէտը իր ճառի ընթացքին յարգանքի եւ գնահատութեան ջերմ խօսքեր արտասանեց ներկաներու մէջ գտնուող Պրեսթի հերոսներէն՝ Սամուէլ Մաթէոսեանի, Սօս Նուրիջանեանի, Արծուիկ Աղախուլեանի:

Այս հանդիպման ներկաները եւս ջերմութեամբ ողջունեցին Պրեսթի խիզախ պաշտպանները:

Հայաստանի Գրողներու Միութեան քարտուղար Եդ. Թոփչեան գրագէտ Սմիռնովին յանձնեց Մարտիրոս Սարեանի մէկ կտաւը, որ ընդունուեցաւ յուզումով եւ շնորհակալութեամբ:

×

Հայաստանի հիւրն է Խորհ. Միութեան հերոս՝ Ուկրայնացի Իվանովիչ Նաումով, որ 33 տարեկան հասակին ստացաւ ընդապետի կոչում:

Նաումովի հեծելազօրային միաւորման մէջ կային աւելի քան քան փարթիզանական ջոկատներ: Անոնցմէ ութը՝ արշաւային, որոնցմէ մին կազմուած էր հայերէ եւ կը կոչուէր «Միկոյեան»:

Հայ փարթիզանները մասնակցեցան 101 մարտերու:

— Փոխադրական մեծ հանգոյց՝ Օվրուչի շրջանին «Միկոյեան» ջոկատը ճեղքելով գերմանական ճակատը, — կը պատմէ Իվանովիչ — անցաւ խորհրդային թիկունքը եւ այնտեղէն հարիւր սայլակներով բերաւ պայթուցիկ նիւթ, զինամթերք եւ զէնք: Կռուելով հերոսաբար, ջոկատը կորսնցուց իր անձնակազմի զգալի մասը: Մարտերու մէջ զոհուեցան, ոչ միայն Հայաստանի, այլեւ լեռնային Ղարաբաղի, Վրաստանի, Հիւսիսային Կովկասի Հայեր:

Նաումով ներկայիս կը բնակի Քիէվ: Կը զբաղի հանրային եւ գրական գործունէութեամբ: Իր հիացումն ու յարգանքը արտայայտելու համար կը փափաքի հայկական փարթիզանական ջոկատին նուիրուած գրական յուշարձան մը կանգնել — «դոկումենտալ գեղարուեստական մի ստեղծագործութիւն» — եւ կ'ուզեմ որ այդ գիրքը առաջին անգամ լոյս տեսնէ Հայաստանէն:

...մըն էր նեղուցին միւս կողմը:

Նեղուցէն անցնող նաւուն կը սպառնար կրկնակի մահացու վտանգ մը՝ կամ ջրապտոյտին պիտի ըլլար Խարիպտան ջրապտոյտին մէջ, կամ կուլ պիտի տրուէր հրէշ Սկիլլայի կողմէ:

Այստեղէն է որ կ'ըսեն՝ «Սկիլլայի եւ Խարիպտայի միջեւ ըլլալ», այսինքն ենթակայ՝ երկու վտանգի:

Ոդիսեւս այդ նեղուցէն ալ յաջողութեամբ անցաւ, բայց աւելի վերջ իր նաւը փոթորիկի հանդիպելով խորտակուեցաւ: Բոլոր ուղեկիցները խեղդուեցան, իսկ ինքը ինը օր ծովուն վրայ թափառելէ ետք, տասներորդ օրը ալիքները զինք ձգեցին կղզի մը, ուր կ'ապրէր յաւերժահարս Կալիպսօն:

Կալիպսօն զայն շրջապատեց շատ մը հրապոյրներով ու վայելքներով, խոստանալով անոր անմահութիւն եւ յաւիտենական երիտասարդութիւն, եթէ միայն Ոդիսեւս իր մօտ մնար:

Սակայն ան կարօտցած էր իր հայրենիքը եւ չուզեց մնալ, սակայն դարձեալ Կալիպսօ զինքը իր մօտ պահեց ինը տարի: Վերջապէս աստուածները խղճալով Ոդիսեւսի, հրամայեցին Կալիպսոյին թողուլ զայն:

Ոդիսեւս լաստով ճամբայ ելաւ եւ 17 օր ոչ մէկ երկիր տեսաւ: 18րդ օրը դարձեալ փոթորիկի հանդիպեցաւ, լաստը խորտակուեցաւ, բայց ինք լողալով յաջողեցաւ ելլել Թէակս կղզին: Հոն, ան ինկաւ չոր տերեւներու կոյտի մը մէջ եւ յոգնութենէն անմիջապէս քնացաւ ամբողջ 24 ժամ:

Նաւզիկայա արքայադուստրը այդ միջոցին նաժիշտներով շրջապատուած եկեր էր ծովափ, աղջիկները աղմուկով, ծովուն մէջ կը լուային իրենց սպիտակեղէնը: Անոնց աղաղակներէն արթնցաւ Ոդիսեւսը:

Նաւզիկայան Ոդիսեւսին անհրաժեշտ հագուստները տուաւ եւ ցոյց տուաւ անոր իր հօրը պալատին ճամբան:

Ալկինոյ թագաւորը սիրով ընդունեց Ոդիսեւսը:

Կարճատեւ հանդիպումէ մը ետք Ոդիսեւս նաւով ճամբայ ելաւ դէպի հայրենիք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (290)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

— Ցխուն մարդ բերի, կը բաւէ՞:

— Որքան որ կարելի է բեր. վարը կրակը սաստկացուր ու ջուր թող եռացնեն:

Թիփէճքինէրու նոր կրակը ու թնդանօթի ծուխը իրարու խառնուած վայրկեան մը ծածկեցին պարիսպը:

Գրիգոր թնդանօթի քով դարձաւ.

— Պատրա՞ստ է, — հարցուց:

— Այո, — պատասխանեց ծերունի Գասպար Քոչիչ:

— Կրակ:

Թնդանօթը րոց արձակեց ու պայթեցաւ:

Բեւեկնախէժը քան կանգուն հրեղէն սիւն փռեց դէպի վար: Մինչեւ իսկ թնդանօթին հովը զգացող Թուրքերն անգամ պարիսպէն վար նետուեցան:

Պարիսպին մաքրուելուն՝ եասաուլներու ու սպաներու կատաղի գոռում գոչումը յաջորդեց:

Ամբողջն լաւ կը տեսնուէր թէ ինչպէս կը փախչէին ամէնքը, ասապ, փիատ, միւսելիմ, տելի, սփահի, կուպերա, աճինի, բոլորն ալ ահաբեկած խառն ի խուռն կը խուճապէին դէպի խրամները: Որը ձեռքը, որը ոտքը կը ցնցէր: Բոլորն ալ արիւնոտ ու կաղած էին, իրենց մարդկային կերպարանքներէն դուրս ելած: Եասաուլները ու աղաները հազիւ կրցան ահագին գոռում գոչումով կեցնել զանոնք: Այլեւս ոչ թէ խարազաններով այլ սուրերով կը հարուածէին փախչող ամբոխը:

— Ով որ քաջ է եւեւէս, — ռռնաց Տերվիշ բէկ:

Եւ արիւնոտ զունդը նոր ոգի առաւ, արիւնոտ գլխով ու կատաղութենէն փրփրած յափշտակեցին սանդուխները, եւ այս անգամ ուղղակի թնդանօթներու պարիսպին դէմ խոյացան:

Տերվիշը կ'առաջնորդէր ու գլուխնին անցած կը վազէր: Սպիտակ կապան արիւնէն կարմրած էր. մեծադին պոճնուք մը ակռաներու մէջ սեղմած առանց վահանի սկսաւ ելլել դէպի վեր:

Բոլի սանդուխէն ալ յաղթանդամ հսկայ աղա մը կը բարձրանար: Փաթթոցը արագիլի բոյնի մը չափ մեծ էր, իսկ սուրը, կարծես դահիճի սուր ըլլար:

Գրիգոր չուրջը նայեցաւ, դարձեալ քովը տեսաւ կատաղաբար աշխատող զինակիրը, որ խոշոր քար մը առած վար կը գլորէր Թուրքերուն վրայ:

— Վլաս, — ըսաւ Գրիգոր ոտքը գետին զարնելով, — կորիր ասկից:

Վլաս չպատասխանեց. խալական սուրը ձեռքին մէջ բռնած վազեց այն սանդուղին առջեւ՝ որմէ Տերվիշ բէկը կը բարձրանար:

Գրիգոր վար նայեցաւ:

— Հայվա՛ն, — գոչեց հեւալով վեր բարձրացող հսկային, — վայ անասուն, գոմէշ, — ու շարունակեց Թուրքերէն: — Ի՞նչ կը կարծես թէ զէնքը քեզի չի՞ կրնար վնասել:

Թուրքը ապշեցաւ ու քար կտրած դէմքով նայեցաւ Գրիգորին:

Գրիգոր այդ վայրկեանէն օգտուեցաւ ու նիզակը մխեց Թուրքի կուրծքին մէջ: Թուրքը մէկ ձեռքովը նիզակը բռնեց ու միւսով ահաւոր հարուած մը կշռեց Գրիգորի վրայ. բայց միայն օդը հարուածեց. եւ ահագին մարմինը թաւալեցաւ թիթեղապատ խրի մը վրայ:

Մինչ այս՝ Տերվիշն ալ վեր հասաւ:

Եւս գլուխը մէկդի քաշելով խուսափեցաւ նիզակի հարուածէն ու զարկաւ Տերվիշին ձախ բազուկին:

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Սիրելի բերանին խածուածքը աւելի կ'արժէ՝ քան օտար բերնին համբոյրը:

ԱՐԱԲԱԿԱՆ

Սիրոյ խօսեցեալը՝ ամուսնալուծումն է (ապահարզան):

ԻՆՏՈՆԵԶԻԱԿԱՆ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի, Վերափոխում: Հայրապետական ձայնաւոր պատարագ եւ Խաղողօրհնէք ժամը 10·30ին:
Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ՝
Գերպ. Կ. ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ:
Երկուշաբթի, օր Մեռելոց: Ձայնաւոր պատարագ ժամը 10·30ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հրաչեան եւ Փօլատեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով եւ փոխան ծաղկեպսակի իրենց նուիրատուութիւններով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրեցեալ հօր՝
ՄԻՀՐԱՆ ՀՐԱՉԵԱՆԻ
կսկծալի մահուան առթիւ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Օգոստոս 22ին, ամբողջ օրը *ՎԱՅՐԸ՝ Անթիպի ճամբուն վրայ* Վիլնէօվի փլաժը, «Փառէ վոկրընիէի *դեղե*ցիկ անտառին մէջ:
Իջնել «Առռէ տէ Շօֆֆէօր»:
Կը նախագահէ Ընկ. ՀՄԱՅԵԱԿ:
Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Կը մասնակցին Նոր Սերունդի Ս. Ռաֆայէլի ճամբարին երիտասարդ - երիտասարդուհիները:
Մեկնում.— *Մասնաւոր օթոքարը կը մեկնի* Փլաս Մասենայէն *(Նիս) ժամը* 8·30ին, Մատըլէն *կը հասնի ժամը 9ին, իսկ ժամը 9·15ին կը հանդիպի Մանեէօ:*
Վերադարձ ժամը 20ին:
Իսկ Կաւ տ'օթօպիւսէն *ամէն քառորդ ժամ օթոքար առնել* Ռաֆիտ Էօթ տ'Ազիւր Գանի եւ Անթիպի *համար եւ իջնել* Վիլնէօվ Փլաժը՝ Առռէ տէ Շօֆֆէօր:
Մուտքը ազատ է:
Խմիչքի եւ ուտելիքի դիւրութիւն:

ԱՍՏՈՒԱԾԱՄԱՅՐ ՏՕՆ

Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ կամքէ անկախ պատճառներով Աստուածածինի եկեղեցական արարողութիւնը եւ աւանդական խաղողի օրհնութիւնը պիտի կատարուի ոչ թէ Աստուածածնայ օրը, այլ յաջորդ Կիրակի, Օգոստոս 22ին:

×

Օրդ. Ալիս Տօղրամաճեանի ցաւալի մահուան առթիւ Շաւիլի եկեղեցւոյ վարչութիւնը փոխան ծաղկեպսակի շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Պ. Պ. Պերճ Նէրվուցեան 60, Առաքել Առաքելեան յիսուն, Կարապետ Այտընեան երեսուն, Տիկ. Ալիս Պետեան տասը ֆրանք:

ՏՕՆ ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ

Մարսիլիոյ Ս. Սահակ – Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծանուցանէ Մարսիլիոյ հայ հաւատացեալ ժողովուրդին թէ Ս. Կոյսին Վերափոխման Տօնը պիտի կատարուի շքեղ հանդիսաւորութեամբ:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեշնորհ ՅԱԿՈԲ ՎՐԴ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:
Առաւօտեան ժամերգութիւն եւ անդաստան ժամը 8ին: Պատարագ ժամը 10ին: Ընդհ. հոգեհանգիստ 11·30ին եւ ապա աւանդական խաղողօրհնութիւն:
Խաղողի նուիրատուներէն կը խնդրուի իրենց նուիրելիք խաղողը եկեղեցի հասցնել Շաբաթ 14 Օգոստոս:

×

Մարսէյլի Մայր եկեղեցիի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Օրդ. Ազատի Զարդարեանի (ծնեալ Մադեան) յուղարկաւորութեան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի, Մայր եկեղեցիի պայծառութեան համար, Արզոյեան եղբայրներէ երեսուն ֆրանք, Պ. Սարգիս Աէրթիկեանէ (Փարիզ) քսան ֆրանք:

ՎԱՐՁ. ԿՐՕՆ. ԸՆԿ.

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
33, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Այս Կիրակի, Աստուածածնայ «Վերափոխման Տօն»ին առիթով, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ: Յաւարտ պատարագի Խաղողօրհնէք եւ Մատաղօրհնութիւն: Ժամերգութիւն ժամը 8ին, Պատարագ ժամը 10ին:

Անոնք որ կը փափաքին մատաղօրհնութեան եւ խաղողօրհնէքի իրենց նիւթական մասնակցութիւնը բերել, թող հաճին արձանագրուիլ Եկեղեցւոյ բանկալը կամ գրասենեակը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽՄԱՐԲԵՐՑԻԱԿԱՆ Հայր. Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 24րդ Պատգ. Ժողովը պիտի գումարուի այս Շաբաթ եւ Կիրակի, Պիվէնի Ֆրանսական եկեղեցիին սրահը:

Մարսէյլէն առնել Կատանի օթօքարը եւ Կատանէն առնել Պիվէն տանող օթօքարը եւ իջնել վերջաւորութեան:
Առաջին նիստը կը բացուի Շաբաթ առաւօտ ժամը 9ին:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Րէնսի, *(Սէն է Ուազ), հեռ.* 927–01–72:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առնուվիլի Ա. Յ. Հայ Քոյրերու վարչութիւնը կ'ընդունի երբեւ գիշերօթիկ 3 տարեկանէն 13–14 տարեկան աղջիկներ, եւ երբեւ ցերեկօթիկ՝ մանկապարտէզի շրջանի համար՝ մանչ եւ աղջիկ 3 տարեկանէն 6 տարեկան:

Այս վերամուտին համար վարչութիւնը ունի երբեւ մանկապարտէզի վարիչ Ֆրանսացի օրիորդ մը:

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՃԱՇ ԷՔՍ ԼԷ ԲԷՆԻ ՄԷՋ

Օգոստ. 14ին, 15ին և 16ին կը մատուցուի պատարագ Աստուածածնայ տօնի առթիւ: Շաբաթ առաւօտ տօն Շողակաթի Ս. Էջմիածնայ հիմնարկութեան, Կիրակի Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի եւ աւանդական խաղողօրհնութիւն, Երկուշաբթի Ս. պատարագ Մեռելոցի եւ հոգեհանգիստ մասնաւորաբար ընդհ. զոհերու Մեծ Եղեռնի յիսնամեակի առթիւ:

1, rue Victor Hugo

Կիրակի խաղողօրհնութենէ ետք ճաշ, Օրէլ Թուրիսթի *շուրջ դաշտի վրայ կամ օթէլի ճաշարահին մէջ, գիւրամատչելի գին: Ճոխ համադամ ուտելիքներ: Ըստ պատշաճի խօսողներ եւ գեղարուեստական բաժին, բարձրանալ* Ռուբ տը Ըրվառէն Թրեվինէեն: *Ճաշին մասնակցողները պէտք է հեռախօսեն կանխաւ,* Թրեվինէեն 7:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հերոս ԱՐԱՄԻ մահուան 47րդ տարեդարձը կ'ոգեկոչուի Սեպտեմբեր 19ին, Անիէրի քաղաքապետարանի սրահը:
Կը խնդրուի չխաչաձեւել:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

Արձակուրդի համար, կարելի է մէկ ամսուան համար բաժանորդագրուիլ՝ 12 փրանքի:

Արձակուրդի առթիւ, մեր այն բաժանորդները որոնք կը փափաքին իրենց հասցէն առժամապէս փոխել, պէտք է տեղեկացնեն Վարչութեան ԵՐԵՔ օր առաջ, դրկեն 5 փր. եւ անպայման իրենց ՀԻՆ հասցէն (նախընտրաբար կցել թերթին պանտը):

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»ի

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները

1965 – 1966

Կ'ընդունուին բարեկիրթ և ուսումնասէր աշակերտներ 10 – 12 տարեկան: Դիմել՝

Direction du Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél· 963.01.72

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը մինչեւ Օգոստոս 26 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ առիպողական գործերու համար:

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի սրահը:

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAEL-ի ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIERES à VALESCURE (VAR)

Avenue J. F. KENNEDY
Entre le terrain du golf et le ball-trap sur la route de
St. Raphaël à Agay passant par Valescure

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք: Խաղադաշտ եւ լողանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

×

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 15ԻՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է···· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ խղանէրկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինօլէօմ եւ փլասթիք *— ծածկոցներ.—*
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE
Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 12 ՕԳՈՍՏՈՍ

JEUDI 12 AOUT 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10380

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — Nº 10.380

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Մեծ Եղեռնի յիսնամեակը առիթ ընծայեց անգամ մը եւս ազդուին օրակարգի վրայ դնելու Հայկական Հարցը եւ մեր քաղաքական պահանջներու հիմնաքարը դարձնելու Սեւրի Դաշնագիրը :

Նման առիթ մը ներկայացեր էր 1945ի ամառը, երկրորդ աշխարհամարտի վաղորդայնին, երբ յաղթական դաշնակիցները կանաչ սեղաններու առջեւ նստած՝ կը գծէին աշխարհի նոր քարտէսը :

Հերխայի կաթսային շուրջ, ամենայետին շարքերուն վրայ, վախնվախ դիրք բռնած էր նաեւ մեր «փոքր ածուն» ընդհանուր հաշուեյարդարի աւարէն փշրանք մը ստանալու անկեղծ յոյսով :

Հայրենիք ու Սփիւռք համաձայն էին դիմելու հաշտութեան խորհրդաժողովներուն, Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան եւ Հինգ Մեծերուն :

1945 Յունիսին Գէորգ Զ. Չէօրէքճեան կաթողիկոսի ընտրութեան համար էջմիածին գացող պատգամաւորները իրենց վերադարձին պատգամ բերին հայրենիքէն: Հետապնդել Հայկական Դատը, պահանջելով Սեւրի Դաշնագրի գործադրութիւնը՝ Ուիլսընեան սահմաններով :

Փարիզի մէջ կազմուեցաւ «Թրքահայ Դատի Պաշտպան Յանձնախումբ»ը, մասնակցութեամբ բոլոր հոսանքներու ներկայացուցիչներուն եւ նախագահութեամբ Գաղթականական գոյք մարմիններու նախագահներուն, որոնք իրականին մէջ կը ներկայացնէին Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութիւնը եւ Ազգային Պատուիրակութիւնը :

Հայկական Յանձնախումբի կողքին բանեցուեցաւ «Թրքահայ Դատի բարեկամ ֆրանսացիներ»ու մարմին մըն ալ, որ աջակցեցաւ մեր աշխատանքներուն՝ յուշագիր ստորագրելով եւ հրապարակային հաւաքոյթներ սարքելով :

Թէ՛ մեր Յանձնախումբը եւ թէ մեր ֆրանսացի բարեկամները Սեւրի դաշնագիրը հիմ կը ծառայեցնէին իրենց դիմումներուն :

Հակառակ այն փաստին, որ Սեւրի դաշնագիրը չվաւերացուեցաւ զայն ստորագրող յաղթական մեծ դաշնակիցներուն կողմէ եւ 1923 Յուլիս 24ին փոխարինուեցաւ Լօզանի դաշնագրով, Հայ ժողովուրդը ի սփիւռս աշխարհի կառչած է անոր եւ կը շարունակէ պահանջել անոր գործադրութիւնը :

Մենք ազդուին չենք ընդունած Լօզանի դաշնագիրը, որ հանդիսաւոր ուրացումն էր Հայկական Դատին եւ Հայ ժողովուրդի անկորնչելի իրաւունքներուն, դաշնագիր, որուն մէջ «Հայ» անունն իսկ չէ յիշատակուած: «Փոքրամասնութիւն» անունին տակ միացուած են Թուրքիոյ ոչ-Թուրք ազգերը :

Երկու գլխաւոր թշնամի ունէր Սեւրի Դաշնագիրը, ստորագրութենէն առաջ իսկ, -- Թուրքն ու Ռուսը :

Թուրքին թշնամութիւնը շատ հասկնալի էր: Օսմանեան կայսրութիւնը բաժան կ'ըլլար եւ Թուրքիա կ'ամփոփուէր Անատոլուի նեղ սահմաններուն մէջ :

Անբացատրելին Ռուսին հակառակութիւնն էր: Կրեմլինի վարիչները, սկըսեալ արտաքին գործավար Չիչերինէն եւ իր փոխանորդ հայազգի Գարախանէն, 1920ի վերջին Լեւոն Շանթի պատուիրակութենէն կը պահանջէին հրաժարիլ Սեւրի դաշնագրէն, երբ դեռ անիկա չէր ստորագրուած, սակայն բովանդակութիւնը յայտնուած էր Պոլսոյ Թուրք կառավարութեան :

Լենինի համար աւելի արժէք կը ներկայացնէր Մուսթաֆա Քեմալը, որ կռիւ կը մղէր «իմպերիալիզմ»ի դէմ, քան մինուճար Հայաստանը, որ գարհուրելի պատերազմի մը բացած վէրքերը դարմանելու, աւերակները վերաշինելու, սովի ու համաճարակի արհաւիրքները ամոքելու, որբերն ու այրիները պատսպարելու եւ ոչինչէն անկախ հայրենիք ստեղծելու հայրենասիրական աշխատանքին լծուած՝ անհնարին ճիգեր կը փորձէր :

Մեծ դաշնակիցները շատ չանցած ի րենք ալ դիջան Սեւրի դաշնագիրը բոտորագրելնուն :

Երր տեսան, որ բոլշեւիկները թեւթիկունք են կանգնած Թուրքին, իրենք ալ փութացին օգնել անոր, խրատու հետ մրցումի ելլելով :

Նախ քան հաշտութեան կնքումը, Անգլիա Եգիպտոսի գերանոցներէն ազատ արձակեց 70 – 80.000 Թուրք գերիներ, որոնք գացին կազմելու Քեմալի բանակը: Կիլիկիոյ մէջ իր գրաւած վայրերէն հեռացած ատեն, քեմալականներուն յանձնեց իր բոլոր զէնքերն ու ռազմական պիտոյքները, բռելով որ պէտք կրնան ունենալ անոնց՝ իրենց տեղը եկողներուն (Ֆրանսացիներուն) դէմ :

Պրիան եւ Ֆրանքլէն – Պույեոն պարպել տուին Կիլիկիան, զէնք ու դրամ ձրգելով Թուրքերուն՝ ընդդէմ հելլէն բանակին :

Իտալիա եւ չմնալու համար կարաւանէն՝ նոյն ճամբուն հետեւեցաւ, մանաւանդ որ նախանձով դիտած էր Իզմիրի գրաւումը Յոյներուն կողմէ :

Զորս մեծ պետութեանց «անշահախնդիր» աջակցութեամբ ոտքի կանգնեցաւ գերեզմանի դուռը հասած Թուրքը, որ Լօզանի մէջ նստաւ յաղթականի աթոռը, յխուպ ու ամբարտաւան :

Բարեկամ եւ թշնամի ստանակոխեցին Հային արդար իրաւունքները :

Սակայն մենք հաւատացած ենք արդարութեան յաղթանակին, ուշ կամ կանուխ :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԻՆԿԱՓՈՒՐ ԱՆԿԱԽ

Մալէզեան Դաշնակցութեան վարչապետ իշխան Ապտիլ Ռահման եւ Լի Քուան Եւ՝ Սինկափուրի վարչապետը, Երկուշաբթի, գրեթէ միաժամանակ, յայտարարեցին թէ Սինկափուրի պետութիւնը կը բաժնուէր Մալէզեան Դաշնակցութենէն, որուն մաս կը կազմէր համնպրութենէն ի վեր (1963 Սեպտ. 16) : Սինկափուր կը դառնայ ուրեմն գերիշխան պետութիւն եւ անկախ ազգ :

Սինկափուր կը գտնուի Մալէզեան թերակղզիին հարաւը: Միջնադարուն սիամական ստացուածք մըն էր. ենթարկուեցաւ յաջորդաբար ժաւական կայսրութեան եւ ժոհորական սուլթանութեան. աւելի ուշ, 1867ին, դարձաւ անգլիական գաղթավայր: 1942ին ճափոնական բանակները գրաւեցին կղզին եւ Սինկափուր ճափոնական տիրապետութեան տակ մնաց երեք տարի, անցնելու համար 1945ին կրկին Անգլիացիներուն ձեռքը, մինչեւ որ 1958ին ներքին անկախութիւն բաշխուեցաւ Սինկափուրի Պետութիւն անունով: Բնակչութեան թիւն է երկու միլիոն, որոնց ութսուն առ հարիւրը չին :

Սինկափուր խորհրդանշուած է իր վարչապետով, Լի Քուան Եւ: Վկայեալ իրաւաբան Գամպրիճի համալսարանէն, համողուած ձախ, բայց հակահամայնավար ճանչցուած, Լի Քուան Եւ Հարաւ-Արեւելեան Ասիոյ ամէնէն զարգացած ընկերվարականներէն է : Վարչապետ ընտրուեցաւ 1959ին, երբ իր ժողովրդավար կուսակցութիւնը ընտրութիւններուն մէջ ջախջախիչ յաղթանակ մը տարաւ : Լին էր նմանապէս որ 1963ին Սինկափուրը Մալէզեան Դաշնակցութեան միացուց, հակառակ ընդդիմադիր ծայրայեղ ձախակողմեաններուն :

Անկախութեան յայտարարութենէն ետք, մամլոյ ասուլիսի մը ընթացքին Լի յայտարարեց, թէ «Սինկափուր կը ցանկայ առեւտրական յարաբերութիւններ մշակել իր անկախութիւնը ճանչնալու պատրաստակամ բոլոր երկիրներուն հետ: Մեծն Բրիտանիոյ նման, մենք եւս կը փափաքինք առեւտուր ընել աշխարհի բոլոր երկիրներուն հետ» : Վարչապետը յայտարարեց նաեւ թէ Մեծն Բրիտանիան պիտի պահէ Սինկափուրի մէջ ռազմական իր խարիսխները :

Ցարդ Մեծն Բրիտանիա, Նոր Զելանտա, Գամպոճ, Աւստրալիա եւ Ճափոն ճանչցած են Սինկափուրի անկախութիւնը: Տակաւին ՄԱԿի քարտուղարութիւնը Միացեալ Ազգերուն մէջ ընդունուելու համար խնդրագիր չէ ստացած Սինկափուրէն: ՄԱԿը կը հաշուէ 114 երկիրներ. Կամպիեն ըլլալ հաւանօրէն 115րդը, եւ Սինկափուր, խնդրագիր ներկայացնելու պարագային, 116րդը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱ.— Թուրքիոյ վարչապետը, Իւրկուպլու, Մոսկուա հասնելուն ընդունուեցաւ Կոսիգինի կողմէ: Օտար այցելուներու փրոթոքոլի նոր օրէնքներուն համաձայն ճառեր չարտասանուեցան օդակայանին մէջ: Զինուորական պատուոյ ընդունելութենէ մը ետք Իւրկուպլու ներկայ դիւանագէտներուն ձեռքերը կը սեղմէր, մինչ մօտ երկու հարիւր հոգի կը շարժէին թրքական փոքրիկ դրօշակներ : Այցելութեան առաջին օրը յատկացուած էր Կոսիգինի եւ Միկոյեանի հետ պաշտօնական տեսակցութիւններու, որոնք վերջացան Կրեմլինի մէջ Թուրքիոյ վարչապետին ի պատիւ տրուած ճաշով մը :

Իւրկուպլուի այցելութիւնը, որ պիտի տեւէ մինչեւ Օգոստոս 17, արեւմտեան թերթերուն կարծիքով «վկայութիւն մըն է թէ Թուրքիա կը փափաքի հիւսիսի իր մեծ դրացիին հետ բարելաւել իր յարաբերութիւնները, եւ երկու երկիրներուն միջեւ կը կազմէ նոր հանգրուան մը» :

Լաւատեղեակ աղբիւրներու համաձայն Իւրկուպլու պիտի այցելէ նաեւ Ուքրանիա եւ Կովկաս :

ԱԹԷՆՔ.— Ստեփանոփուլոսի հրաժարելէն ետք Աթէնքի մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ թագաւորը կը մտածէ կազմել «ազգային միութեան» կառավարութիւն մը, համախմբելով «աղգայնական» բոլոր կուսակցութիւններէն անձնաւորութիւններ: Այս ուղղութեամբ կը հոլովուին բազմաթիւ անուններ, որոնց կարգին նաեւ Նովաս, որ կարեւոր դեր մը խաղաց տագնապին մէջ, որոշ չափով պառակտելով Փափանտրէուի գլխաւորած կուսակցութիւնը, կազմեց նոր կառավարութիւն մը, բայց չյաջողեցաւ վստահութիւն ապահովել: Երեքշաբթի օր թագաւորը երկու անջատ տեսակցութիւններ ունեցած է Նովասի հետ: Նովաս իր կարգին տեսակցած է Յունաստանի կեդրոնական դրամատան տնօրէն Զոլոթասի հետ, որուն կրնայ թերեւս վստահուիլ նոր կառավարութիւնը կազմելու պաշտօնը : Միւս կողմէն Փափանտրէու մտադիր է շրջապտոյտ մը կատարելու Յունաստանի գաւառական քաղաքներուն մէջ եւ պարզելու ժողովուրդին իր տեսակէտները, ինչ որ կրնայ աւելի մեծցնել իր ժողովրդականութիւնը :

ՆԻԿՈՍԻԱ.— Մինչ ՄԱԿի Ապահովութեան Խորհուրդը կը շարունակէ քննել Կիպրոսի եւ Թուրքիոյ փոխադարձ ամբաստանութիւնները, Նիկոսիոյ մէջ կը տիրէ որոշ յուսախաբութիւն մը՝ Կիպրոսի ի վնաս տրուելիք որոշումի մը վախով : Յատակ է որ այս անգամ Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ Կիպրոս կը մնայ կղզիացած, զրկուելով մանաւանդ Խորհրդային Միութեան նեցուկէն, որ ցարդ եղած էր միշտ իր կողքին : Դիրքերու այս փոփոխումը շատ հաւանօրէն արդիւնքն է Թուրքեւռուս սիրաշահումին :

ՎԻԷԹՆԱՄ.— Կատաղի կռիւներ տեղի կ'ունենան ամերիկեան Տակ Գօ բանակատեղին շուրջ, որ պաշարուած կը մնայ Վիէթքոնկներէն : Պետական ուժերու կանոնաւոր գունդ մը օգնութեան կը փութայ պաշարուածներուն, մինչ ամերիկեան օդուժը կը ռմբակոծէ ըմբոստներուն դիրքերը: Մօտաւորապէս 218 Վիէթքոնկներ սպաննուեցան: Միւս կողմէն ամերիկեան օդուժը կը շարունակէ ռմբակոծել Հիւսիսային Վիէթնամի կաբեւոր կէտերը: Ամերիկացիները վերջին օրերուն ունեցած են օդային կորուստներ :

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆ.— «Ամերիկացիները պատրաստ են շարունակելու Վիէթնամի պատերազմը տակաւին հինգ, տասը, նոյնիսկ 20 տարի, մինչեւ որ Հիւսիսային Վիէթնամը համոզուի որ շահելիք չունի եւ բանակցութենէ զատ ուրիշ լուծում չկայ», յայտարարեցին Տին Ռըսք եւ Մաքնամարա :

ՄՈՍԿՈՒԱ.— Կոսիգին խոստացաւ մեզի Կիպրոսի հանդէպ աւելի մեծ հետաքրքրութիւն մը ցուցաբերել, կը յայտարարեն Թուրքերը, Կրեմլինի մէջ Իւրկուպլու – Կոսիգին առաջին հանդիպումէ մը ետք: Թշնամական ոչ մէկ պատճառ գոյութիւն ունի մեր երկիրներուն միջեւ, յայտարարած է Կոսիգին, խօսք առնելով թրքական դեսպանատան մէջ :

ՀՌՈՄ.— Նոր քայլ մը եւս առնուեցաւ դէպի միաձուլում Նեննիի ընկերվարական կուսակցութեան եւ ժողովրդային Ընկերվարականներուն միջեւ : Նախապէս աւնք կը կազմէին արդէն մէկ կուսակցութիւն : Բաժանումը տեղի ունեցաւ 18 տարի առաջ, երբ Նեննին կը մերժէր ուէր իբրեւ չափազանց բարեկամ համայնավարներուն: Ժողովրդային Ընկերվարական Կուսակցութեան ազդեցիկ ղեկավարներէն, Լուիճի Փրեթի, պաշտօնապէս առաջարկեց Նեննիի որ ղեկավարէ նոր կուսակցութիւնը՝ ծնած մօտաւոր միաձուլումէն : Նեննի, իր կարգին, յայտնեց թէ այս հարցը պիտի բերէ իր կուսակցութեան համագումարին, որ պիտի բացուի յառաջիկայ Նոյեմբեր 10ին :

ՀՈՆԿ ՔՈՆԿ.— Չինական «Ժողովրդային Թերթ»ը կը գրէ թէ Թիթոյի եւ Սատրրի Վիէթնամի պատերազմին վերջ տալու խաղաղութեան կոչն ու խաղաղ լուծումի մը համար տարած ճիգերը կատարուած են պարզապէս հանրային կարծիքը խաբելու նպատակով :

ՆԻՒ ԵՈՐՔ.— Ամերիկեան Նիւզվիք պարբերաթերթը կը գրէ թէ «դիւանագիտական աղբիւրներ» կը վկայեն որ Ահմէտ Պէն Պելլա բերուած է Ալժէ : Պարբերաթերթը կ'աւելցնէ թէ նախկին նախագահը կրնայ մօտ օրէն դատուիլ նոր կառավարութեան կողմէ :

Բանի մը օրէն մեր յաջորդ թերթօնը

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

Հերբիւլ Փուարօ պիտի կարենա՞յ դիմակազերծել ոճրագործը ...

Պիտի գիտնաք՝ կարդալով մեր յաջորդ թերթօնը, Ակաթա Քրիստիի ոստիկանական ծանօթ վէպը՝

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

„ԳԱԼԻՔ"Ը

Անկէ տասնեւօթը տարիներ առաջ, այս սիւնակին մէջ եւ «Ինչո՞ւ կը պայքարինք» խորագրին տակ, լոյս կը տեսնէին հետեւեալ տողերը.

« Ազգերը այնքան աւելի ազգ են, որքան աւելի հին են իրենց անցեալով եւ որքան աւելի կապուած են այդ անցեալին: Խորքին մէջ Ազգը բուն իսկ այդ ստեղծագործող անցեալն է: Ուր անցեալը չկայ, հոն չկայ նաեւ լայն համայնք ու ստեղծումային շաղախը, որ ազգութիւն անունը կը կրէ: Իսկ այս անցեալը կը կերտուի միայն պայքարով, կը կերտուի միայն երէկը կապելով այսօրուան եւ այսօրը զանգելով վաղուան Գալիքին » :

Այս տողերուն տուն տուող պատճառը այդ շրջանի ղառն այն իրականութիւնն էր, որ, ինչպէս դիտել կուտար միեւնոյն խմբագրականը, « բոլշեւիզմը կ'ուրանայ մեր հին ու ազնուական ժողովուրդի բովանդակ անցեալը: Եւ այս ուրացումը անգամ ... Ապրիլ 24ի նկատմամբ » :

Այդ թուականէն ասդին՝ կերպարանափոխուած է իրականութիւնը մեր հայրենիքին մէջ :

Եւ եթէ ճիշդ է առաջին մէջբերումին մէջ յայտնուած այն միտքը, թէ «ազգերը այնքան աւելի ազգ են... որքան աւելի կապուած են այդ անցեալին», ապա այն ատեն, այսօր, աննախընթաց ծաւալով ու տարողութեամբ վերականգնում կայ Հայաստանի մէջ՝ հայ անցեալի բոլոր ազգային արժէքներու եւ հայրենաբնակ Հայութիւնը՝ անբաւ տենդով ու ջերմեռանդութեամբ փարած է իր ազգային անցեալին :

Մեր պայքարը կը շարունակուի, սակայն, որպէսզի հնարաւոր դառնայ ամէնէն արդիւնաւոր կերպով հայ ազգային անցեալն ու ներկան «զանգել վաղուան Գալիքին» :

Պէտք չէ մոռնել, թէ Հայկ. Դատը անծանօթ է քաղաքական աշխարհի վաբիչներուն: Բոլորն ալ լա՛ւ գիտեն անոր բովանդակութիւնն ալ, հետապնդած նպատակն ալ :

Ոչ միայն արծարծելու, այլեւ շահելու համար այդ դատը, հարկաւոր է, որ անոր պահանջներուն մասին աներկմտօրէն արտայայտուի անոր իրաւատէրը — Հայաստա՛նը :

Այսպէս է յատկապէս ա՛յն ատեն, երբ խօսքը կը վերաբերի մեր ազգային դատի հիմնական իրաւունքներէն՝ հայ հողային պահանջին :

Երկրորդ Աշխարհամարտէն անմիջապէս ետք, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գէորգ Զ. իր ժողովուրդի անունէն, 1945 Նոյ. 27 թուակիր յուշագիր մը ուղղած էր Երեք Մեծերուն, զոր կը փակէր հետեւեալ տողերով.

« Թուրքիան եւ նորա բարեկամները՝ վիժեցնելու համար Հայկական Դատը՝ յայտարարում են, թէ ներկայ Թուրքիան դեմոկրատիկ իրաւակարգ ունի, նա հին Թուրքիան չէ, եւ Հայերը, եթէ կամենան, կարող են վերադառնալ իրենց նախկին բնակավայրերը: Սակայն, հայ ժողովուրդը անցեալի անթիւ փորձերից գիտէ, որ գոյութիւն չունի հին եւ նոր Թուրքիա, նա միեւնոյն Թուրքիան է, եւ հայ ժողովուրդը, ինչպէս եւ եւրոպական դեմոկրատիան, լաւ գիտեն թուրքական խոստումների արժէքը :

« Միակ ելքն է Թուրքա – Հայաստանի ազատագրումը եւ կցումը Սովետական Հայաստանին :

« Ուստի, վերստին խնդրում ենք, որ Թուրքիայի հայկական վիլայէթները միացուեն Սովետական Հայաստանին, որպէսզի Հայութիւնը ամբողջանայ հաւաքուելով հայրենի երկրում եւ ապահովութեան ու խաղաղութեան մէջ շարունակէ իր ընդհատուած քաղաքակրթական աշխատանքը եւ ի յայտ բերէ իր անունափալի ստեղծագործական կարողականութիւնը »: (Տես «Էջմիածին», Նոյեմբեր – Դեկտեմբեր 1945, էջ 9–10) :

Տարի մը ետք, նոյն ամսագրի խմբագրականը վերստին կ'անդրադառնար այս հարցին, եւ հետեւեալը կ'ըսէր յատկապէս յուշագրի՛ մասին. « Հայրապետն այստեղ հանդէս է գալիս ոչ թէ ազերսողի, հզօրների գութը հայցողի, այլ պահանջողի, իրաւատէրի դերում » :

Հասկնալի կերպով, ժողովուրդի մը ազգային եկեղեցւոյ դերագոյն պետը չէ, որ պիտի ստանձնէ կամ՝ պէտք է ստանձնէ քաղաքական դատի իրաւատիրոջ դերը: Առարկայական փաստը այն է, սակայն, որ 1945ին պահանջը կը կատարուէր Երեւանէ՛ն եւ կը ներկայացուէր յանուն բովանդակ հայ ժողովուրդին :

Անցնող ամիսներուն, Հայաստանի Հայութիւնը այնքան խօսեցաւ ու գրեց այս մասին եւ այնպիսի բազմաթիւ ու բազմապիսի կերպերով արտայայտեց ազգային իր կամքը, որ քաղաքական «կոյր»երն իսկ տեսան, թէ ինչ կը պահանջէ Հայութիւնը :

Զենք կարծեր, թէ այդ բոլորը կապուած էր լոկ Յիսնամեակի հանդիսութեանց :

Համոզուած ենք, թէ ինչ որ տեղի ունեցաւ՝ ճամբա՛յ հարթեց եւ հո՛ղ պատրաստեց ապագային ա՛լ աւելի հանգամանօրէն արտայայտուելու եւ պահանջը աւելի հիմնապէս արծարծելու համար :

Հայաստանի մտաւորականութիւնը հմտօրէն գիտէ Հայկ. Դատի բոլո՛ր ծալքերը: Այդ դատին ծանօթ է նաեւ Հայրենիքի երիտասարդութիւնը, որուն առջեւ օր աւուր կը բազմապատկուին հայ ժողովուրդի անմիջական քաղաքական անցեալի բոլոր փաստական ստորոգելիները պատմող ու բացատրող յատուկ յօդուածներ եւ պատմական ուսումնասիրութիւններ :

Հայութեան պայքարը կը շարունակուի հայրենիքին մէ՛ջ եւ հայրենիքէն դո՛ւրս, յանուն միեւնոյն հայ ազգային « Գալիք »ին:

Վերջին կէս դարու պայքարը ապարդիւն չանցաւ – Արեա՛մբ կերտեցինք եւ արեա՛մբ ամրացուցինք մեր ազգային ներկան : Իսկ այժմ, ամէն օր կատարուող պրպտումներ ու պեղումներ, ուսումնասիրութիւններ ու գիտական արշաւանքներ իբրեւ միաձոյլ ամբողջութիւն կը պողպատեն՝ Հայութեան այն « հին անցեալը», որ Ուրարտուէն սկսելով մինչեւ մեր օրերը կը հասնի :

Անդերադառնալի կերպով հա՛յ ենք մեր ներկայով եւ անպարտելի կերպով հըպարտ՝ հայ անցեալով :

Անցնող ժամանակը մեզ միշտ աւելի ու աւելի կը մօտեցնէ այն օրուան, երբ հայ ժողովուրդը հանդէս պիտի գայ «ոչ թէ աղերսողի, հզօրների գութը հայցողի, այլ պահանջատէրի, իրաւատէրի դերում » :

Մէկ ու նոյն Հայութիւնն է, որ «պահանջատէր» եւ «իրաւատէր» պիտի հանդիսանայ — ինչպէս եղաւ անցնող ամիսներուն, երբ Հայաստանի մէջ թէ Հայաստանէն դուրս համայն Հայութիւնը բաւ միաբերան .— « Վերադարձուցէ՛ք յափշտակուած եւ ոճրագործին շնորհ եղած հայկական հողերը » :

Նման պահանջ, արտասանուած «միաբերան»՝ սկզբնաւորութիւնն է քաղաքական այն աշխատանքին, որուն շնորհիւ պիտի լուծենք Հայկ. Դատը :

Նոյնացած էինք հայ ազգային անցեալով: Յիսնամեակին՝ նոյնացանք հայ ազգային սուգով: Հարկաւոր է նոյնանալ Հայկ. Դատը արդարօրէն ու ամբողջապէս լուծուած տեսնելու ուխտով :

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

Ա՜Խ ՀՈՒՓՍ, ՀՈԳԻՍ...

Նամակ մըն է այս, որ Ամերիկա հարս տարուած աղջիկ մը կը գրէ իր մէկ մտերիմ ազգականուհիին .—

Անուշիկ մօրքրոջս՝ Հոփիս,

Դեռ երկու ամիս չըներ հասնիլս, առաջին անգամ քեզի է որ կը գրեմ, քեզի՝ բայց միտքդ մնայ որ նամակս պուն մէկ այն կարդաս ու յետոյ կրակը անմիջապէս: Թէ ինչո՛ւ այսպէս,— ըսպասէ, վերջը հասկցիր :

Ճամբայէն գրածներս ձեռքդ հասեր են, կը յուսամ: Գրեցի, հատ մը Մարթիայէն՝ ափէափոյ, երկրորդ մը՝ Սամսոնէն, վերջինն ալ երբ Մարսիլիա հասանք : Ի՜նչ տաժանելի ճամբորդութիւն: Եւ ի՜նչ ճամբայ, սիրելի Հոփիս, թէ որ առաջուց գիտցած ըլլայի թէ աս ճամբուն երկայնքին այս անխոստովանելի չարիքները պիտի դիմաւորէին զիս, աւելի աղէկ որ ջրհոր մը նետէի ես զիս ու ղուրս չելլայի բնաւ, եթէ մինչեւ իսկ նշանուած ըլլայի Թագաւորին տղուն: Բայց դեռ քեզի առանք ալ պիտի չըլլային գրելիքներս, անուշիկ մօրաքրոջս, ալ չեմ կրնար զսպուիլ քեզի զանց չընելու՝ թէ ես աւելին ունիմ, ես տէրտէրուն սեւն ու կապոյտը մէկտեղ ունիմ, ես հոս հասնելու օրէս աղէն կրակին դէմ բռնուած միսի կտորին պէս կ'եփուիմ կը խորվիմ : Քեզի ինչե՛ր չունիմ յայտնելիք, իմ քաղցր սրտահատորս, հազար երնէկ որ մարդ հէչ չէ ծներ: Ծներ է թէ որ՝ աղջիկ չէ ծըներ: Եթէ աղջիկ՝ որը չէ մնացեր: Թէ ո՛չ՝ ես ինչո՞ւ, ո՛ր մեղքիս համար պիտի քշուէի ինծի համար էս օտար անծանօթ սէմթերը: Հող թէ որ ինծի պէսի մը համար շատ կը տեսնուէր նշենիի մը շուքը, բայց գոնէ փշի ծա՞ռ մըն ալ չէր գըտնուիր :

Քիչ մը իրաւ է, ես ալ գիտէի թէ երկիրը ապայ չմնաց, ապայ մարդու ստուեր անգամ չմնաց, ու դեռ այսպէս անկասկած՝ օրաններն ալ պիտի ղարակուին երթալով, բայց հոն գերեզմաննոցը գոնէ կարելի չէ՞ր հանդիպիլ վերջին քարի մը, լքուած անտէր գերեզմանաքարի մը, որ մնար ու իմ պոյիս յարմարէր: Էդ քարը ճշմարիտ որ իր բոլոր աՀաղնութիւնով ինծի համար աւելի տարուելիք ծանրութիւն մը պիտի ըլլար, աւելի անուշ ու պաշտելի խաչքար մը, քան այն՝ որ էս աչքերուս ժամկոչն է, էս անտանելի շուտիկն է հիմա կուշտիս :

Սուտ ինչի՛ն հաւատամ ես ալ յիմար մը եղայ ու ճամբայ ընկայ, ես յիմար մը, հողի՛ս, աշխարհք թող ասկէ վերջը էս անունը տայ ինծի, բայց քեզի ալ բսեմ որ օր մը գոնէ հողը չառիր անկանջիս խելք մը անկեղծ խորհուրդ մը փափսալու, որ ես անոր համեմատ ջուր դնէի գլխուս: Դպրոցը մեզի շատ բան սորվեցուց, բայց երբեք երբեք օր մը կեանքի այս կարգի փորձառութիւններէն: Մեր ամէն օր գոց ըրած Աստուածաշունչէն ոչ մէկ երեսին վրայ թելադրական խրատ մը ինծի պէս միամիտի մը ուղղուած: Էն վերջը Բաղկանց Լեւո՞նը դէմս, էս իշամեղո՞ւն քիթիս, երեսիս վրայ: Աստ ո՞ր տեղը էրիկ մը, ի՛նչ կողմը շնորհք մը, երեսին որ կը նայիմ՝ եօթը օր եօթը գիշեր

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԱՂԱ

Զկար որեւէ հարց մը, անլուծելի խընդիր, դժուարութիւն մը, ամուսնական ծրագիր մը, էրիկ կնկան կռիւ, ընտանեկան դժտութիւն, դժբախտ արկած մը կամ ուրախալի դէպք մը որ վճռարանուէր կամ լուծուէր առանց Համբարձում աղայի միջամտութեան :

— Համբարձում աղային ըսուեցա՞ւ :

— Համբարձում աղային կարծիքը ի՞նչ է :

— Անգամ մը Համբարձում աղային հարցնենք. նայինք ինչ խորհուրդ կուտայ :

Կը հարցնէին ու խորհուրդ կուտար : Ամենահասարակ, պարզ, բնական, ողորմելի խորհուրդ մը զոր փողոցէն անցնող առաջին մարդը պիտի տար անմիջապէս, առանց ճիգ մը ընելու, առանց ուղեղը չարչարելու : Սակայն Համբարձում աղային բերնէն ելլելով՝ այդ խորհուրդը տեսակ մը վեհափառութիւն կը ստանար, նուիրագործում մը կը դտնար, առած մը, վճիռ մը կ'ըլլար անիկա. փորմիւլ մը կամ դեղագիր մը որ նմանօրինակ պարագաներուն կը գործածուէր եւ զոր ամէնքը ուշի ուշով կը պահէին իրենց յիշողութեան մէկ խորշը :

Համբարձում աղա ի՞նչպէս ստացած էր այդ գերակշռութիւնը իր շրջանակին մէջ: Անձնական արժէք մը, կարողութիւն մը՝ բնական կամ ստացական, չունէր. ընդհակառակն իրողութիւններն իրեն դէմ էին: Զախող եւ անխորհուրդ գործերով փճացուցած էր հօրենական հարստութիւնը եւ հիմակ անոր թափթփուքներովը կ'ապրէր: Գալով իր մտային պաշարին՝ շատ խեղճ, շատ ողորմելի բան էր. հազիւ հասարակ ընթերցանութիւն մը գիտէր եւ կեանքին մէջ Նարեկ ու Սաղմոսէն ետքը «Մասիս» լրագիրը միայն կարդացած էր ու կը կարդար: Այն բնական ուշիմութիւնն ու աչքաբացութիւնն ալ չունէր, որով շատ անգամ տգէտ մարդ մը սուր, դիտող ու ողջախոհ միտք մը կ'ունենայ: Բթամիտ մըն էր բառին բուն իմաստով :

Իր տուած խորհուրդները, յայտնած կարծիքները, ըսի արդէն, ամենահասարակ բաներ էին : Օրինակի համար երբ էրիկ կնկան կռուի մը առիթով խորհուրդ հարցուէր իրեն, Համբարձում աղա հանդիսաւորապէս կը պատգամէր .

— Նայեցէք որ ժամ առաջ հաշտեցնէ՛ք, ամօթ բաներ են ասոնք, ամօթ ...

Եթէ հայր ու որդիի մէջ դժտութիւն կար, նոյն հանդիսաւորութեամբ խորհուրդ կուտար :

— Ժամ առաջ տղան տարէք թող հօրը ձեռքը համբուրէ, հայրն ալ թող տղուն ճակատը համբուրէ, ամօթ բաներ են ասոնք, ամօթ ...

Ու ամէն մարդ՝ հիացած՝ իրաւունք կուտար իրեն ու ամէն մարդ կը հնազանդէր իր խորհուրդին: Ի՞նչու սակայն միեւնոյն խորհուրդները, ուրիշներու կողմէ տրուած, անազդեցիկ կը մնային, մինչդեռ Համբարձում աղային բերնէն ինալով կ'ազդէին ամէնուն վրայ: Հոս էր գաղտնիքը եւ միանգամայն Համբարձում աղային արժէքը :

Հիմակ, տարիներ ետքը, կը մտածեմ այս տարօրինակ երեւոյթին վրայ ու կ'ուզեմ բացատրել զայն : Ըստ իս Համբարձում աղային գաղտնիքը իր արտաքին կերպարանքին մէջն էր. իր հագուստին, քալուածքին, ձեւերուն, նստուածքին մէջ: Այսպէս, օրինակի համար, միշտ կոճկուած ըլլալը կարեւոր ազդակ մըն էր իր ներշնչած ակնածանքին : Վերարկուն կոճկուած մարդ մը աւելի պատկառելի է քան չկոճկուածը : Անորոշ յարգանք մը կը զգանք զինուորականներուն, ոստիկաններուն, բարապաններուն, թումվէյի տոմսակավաճառներուն, երկաթուղիի պաշտօնեաներուն, թղթաբերի ցրուիչներուն հանդէպ : Ինչո՞ւ: — Որովհետեւ ամէնքն ալ կոճկըւած են : Երեւակայեցէք նոյն մարդիկը իրենց կոճակները քակած եւ պիտի զգաք որ մեր յարգանքը արհամարհանքի պիտի փոխուի : Կոճակը ինքնին արդէն պատկառելի բան մըն է, որչափ խոշոր ու որչափ շատ ըլլայ հագուստին վրայ, այնքան աւելի ազդեցութիւնը մեծ է: Դիտուած է որ փայլուն ու խոշոր կոճակները մեծ տպաւորութիւն կը գործեն, մանաւանդ կիներուն վրայ: Եւ յետոյ կոճկուած հագուստ մը խորհրդաւոր է միշտ եւ երազանքներու կը մղէ մարդս :

— Արդեօք ի՞նչ կայ այդ կոճկուած վերարկուին տակ, կը խորհիս ակամայ :

Եւ որովհետեւ չես կրնար լուծել զայն, անծանօթին տարտամ վախը կը պատէ քեզ կամաց կամաց ու երկիւղածութեամբ կը նայիս անոր :

Քալուածքը նմանապէս մեծ դեր կը խաղայ: Կամաց, համաչափ քալուածք մը անհունապէս աւելի ազդու եւ տպաւորիչ է քան թեթեւ, ոստոստուն քալուածք մը: Անկէ զատ, կամաց քալող մարդիկ ամբողջ ոտքերնին յատակին վրայ կը կոխեն, նախ կրունկէն սկսելով ու աստիճանաբար մինչեւ մատերնուն ծայրը երթալով եւ ասիկա առաջ կը բերէ կօշիկի յատուկ ձայն մը, տեսակ մը կրնկային երաժշտութիւն որ վուրկ չէ մասնաւոր ներդաշնակութենէ մը եւ որ ամէն երաժշտութեան պէս իր ազդեցութիւնը ունի մեր ականջներուն վրայ, այնպէս որ կամաց քալող մարդու մը ո՛չ միայն քալուածքը կը տեսնենք, այլեւ միանգամայն կը լսենք զայն :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(2 Շար.)

…կը բռնէ : Ու գոնէ տարիքն ու ա– …ղութիւնը քիչ մը… գոնէ քիթին բե– …քին ձեւը աղուորութիւն մը …: …ի որ շրթունքները իրարմէ կը զա– …, [illegible] բերնին ամէն կողմերէն …մը պէս կը ջրվէժի վարի կզակին …: Ու մեղքես, ակռաներն ալ ոսկիով …՝ մավզէրի մը ցից փամփուշտնե– …կուտան: Ըսէ՛, խնլօք …սարափը …, ասո՞ր համար էր որ գլուխս քա– …վարկի ու դուրս ընկայ [illegible] …: Պատճա՞ռը այս դժբախտու– …, հոդ այլ եւս կը քնանա՞յ հան– …, հօրեղբայրս երջանի՞կ է ալ, ա՛լ …չի խոցաեր, ա՛լ ժանկ չունի՞ երե– …: Էդ անխիղճ մարդը երբ այսպէս մխո– …գրած էր որր աղջիկ մը հովերուն նե– …կնիկէն թելադրուած, կնկան քէյֆը …համար, ինչո՞ւ աւելի կարճը …: Աւելի աղէկ որ որձ ջորիի մը …կապէր ու լեռները ձգէր կամ ա– …կարճը՝ էն օրին գլխ ալ հէք հօրս …ողջ ողջ թաղէր, քանի որ հոս ամէն …կը մեռնիմ ու թաղող ալ չունիմ:

…երը երբ գործատեղէն տուն կը …՝ եաեր կարգ մը երկրացի կէնճ …մարդեր ձգած՝ իմ անմիջական գոր– …պիտի ըլլի եղեր որ տառոք դիմաւո– …, ձեռքս ձեռքերնուն մէջ դնեմ որ… …բռնե՛մ բաղի քեզի: Եւ պահանջ նոյն …որ երեւէս սանկ շաքարոտ խըն– …մըն ալ կախեմ, որպէսզի էդ տեսակ …բերունին համոտած ըլլին: …չեւ գրեթէ լուսաբաց կ'ուտեն, կը …, կը գինովնան, որ եթէ իրար մեռ– …գզուըտուքներով չվերջանայ, բո– …ալ տանց անկողնի ու վերմակի՝ …հետ միեւնոյն սենեակին մէջ չըն– …: Սենեակ ըսուածն ալ հասկնաս, …մը, որ մեր անկողինին չէ …արդէն, ար սակայն անբան աւա– …երիկ մը թոյլատու կ'ըլլի որ հինգով …օտարականներ ալ իրենց լէշերը …տեղ գտնան մեր կուշտին: Ու …ալ ես չկրնամ իրեն հասկցնել թէ …ը ինչ անցաւ դարձաւ ...:

«Ինչ ընենք, կը պատասխանէ, ա կէօ– …, էս երկրին ըլ էօէթն էս է որ գուն …ալըշմիշ տըլլիս, պագի ըլ ես կ'եր– … եաշամիշ կ'ըլլիմ իրենց քովերը. …էս տեղի քեարը քիպը տաանկներէ …սանկ չախաներով կը շինուի, տաւհա …առնէք, դուն քեզի չուքուր չե՞ս ի …որ սըւոր նըւար կնկան պէս աշճու– …չես ըներ. ամէն օր տասը քանի …չես ըներ հէր քէսին մէկիկ մէկիկ …քեֆը բերելով»:

Ահա թէ ո՛վ է էրիկս, քուրի՛կս, բայց …՝ հարուստ է, որ ըէրայէն հետ կը …, իրաւ է որ իմ մաքէս չանցած– …իք մխոք կը ձգէ ու ինք իր ձեռ– …կը բերէ, դեռ անցածները գիտարկ …բերած էր որ քան ոսկիի առած է, …, ոսկի ժամացոյց, ադամանդ, …ներ ու բոլորն ալ սուղ տեսակէն, …կնկան մը այդ զարդը վրաս դը– …ու շատերէն նախանձելի, բայց կը հաւատա՞ս, կը հաւատա՞ս, որ կ'ըսեմ թէ Թող հագած կապածս հէնց քուրջի կտոր մը թէլլէս մը ըլլէր միայն որ էս դէմինս ուզածս ըլլէր, քիչ մը կէնճ կանանչ տեսնայի, քիչ մը լեզու բերան ունենար, քիչ մը գգուանք պահէր ու բերանէն յեառոյ սանկ երեսին վրայ ալ ոսկի ժպիտ մը երեւցնէր ինծի:

Հարուստ է եղեր, դուն ալ չե՞ս գիտեր որ այդքան ամբողջ մը չէ, որով կին մը բաւականանալու առաքինութիւնը ունենայ:

Աղջիկ մը թող իր ուզածը սիրածը գտնայ, թող ձմրան ձիւնին վրայէն բոպիկ քալէ, այնպէս՝ հաւատա որ գետինը սփռուած վարդերու վրայ կը քալէ: Ա՜խ, Հոփփս, հոգիս, մեծ անէծքս քեզի բաժին ահա, նախ քու տնակդ աւրէր: ՇՈՂԵՐ

Վե՞րջը.— Վերջը շատ չանցած՝ ձուկերուն բերանը, հէք այս հարսնուկը:

ԹԼԿԱՏԻՆՑԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Բ.

ՀԱՅԵՐԸ ԻՐԱՐ Կ'ԻՑՆԱՆ

Թրքական հողերու վրայ առաջին հայկական դէպքը տեղի կ'ունենայ 1893ին, Վանայ լճին արեւմտեան կողմը՝ Մուշի եւ Տիարպէքիրի դաշտերուն միջեւ գտնուող Սասուն գաւառին մէջ: Պոլիսէն Մուշի կուսակալութեան ուղարկուած գրութեան մը մէջ կ'ըսուէր, թէ հարկ էր նահանգի եկամուտէն գատ՝ հինգ հարիւր ոսկիի յաւելուածական գումար մը եւս ղրկել կեդրոն, որուն համար կուսակալը մտածեց յաւելումներ ընել տուրքերուն վրայ՝ այդ գումարը ապահովելու համար: Կուսակալութեան այս որոշման դէմ՝ Սասունի եւ գիւղերու հայ բնակչութիւնը առարկեց. Հայերը դիմեցին Բարձրագոյն Դուռ՝ բողոքի հեռագիր մը ղրկելով: Այս հեռագրին վրայ, կառավարութիւնը հրահանգեց Մուշի կուսակալին՝ ետ կենալ յաւելուածական տուրքեր պահանջելէ: Կուսակալը, որ տգէտ եւ յամառ մարդ մըն էր, Բարձրագոյն Դռնէն եկած այս հրահանգէն ջղայնանալով, ուղեց շրջանի գրացի Մահմետական գիւղերը գրգռել եւ թշնամանք ստեղծել անոնց ու Հայերուն միջեւ: Հնչակ եւ Դաշնակ կոմիտէները, այս առիթէն օգտուելով, յարձակումներ գործեցին հայկական գիւղերուն վրայ եւ խժդժութիւններ ի գործ դրին՝ Թրքական արարքներու տպաւորութիւնը տալով իրենց ըրածներուն: Կառավարութիւնը ստիպուեցաւ դէպքերու վայրը զինուորական ուժ ղրկել: Ըմբոստութիւնը զսպուեցաւ, կուսակալը պաշտօնանկ եղաւ: Եւ սակայն, Հնչակ եւ Դաշնակ կազմակերպութիւնները դէպքը եւրոպական հանրային կարծիքին ներկայացուցին «իբրեւ Թրքական կրօնական հալածանք՝ Քրիստոնեաներուն դէմ»:

Օսմ. պետութիւնը, օտար միջամտութիւնները կանխելու համար կազմեց քննիչ մարմին մը, բայց ստիպուեցաւ այդ քննիչ մարմնին մէջ առնել Ֆրանսացի, Անգլիացի եւ Ռուս պատուիրակներ ալ:

ՓԱՐԿԵՇՏ ԲԱՂԱՔԱԳԷՏ ՄԸ

Քննիչ Մարմնին մէջ Ֆրանսան կը ներկայացնէր այդ երկրին Արտաքին Նախարար Կապրիէլ Հանօթօն, որ Մուշի քննութեան ընթացքին իր տեսածները գրի առաւ ամենայն սրտաբացութեամբ: Ան գրեց, թէ Հայկական Հարց ըսուած բան մը գոյութիւն չունի երբեք եւ այս հարցը ստեղծուած է արուեստականօրէն՝ Պերլինի վեհաժողովին ընթացքին: Ապտիւլ Համիտ Բ. այս ճշմարտախօս պատուիրակը պարգեւատրեց արքայական բացառիկ շքանշանով մը: Իսկ Անգլիոյ պատուիրակը՝ Լորտ Սալզպըրի, կրակ ժայթքեց Ֆրանսական պատուիրակին այս արտայայտութիւններուն համար:

1895ի Մայիսին, երեք պետութեանց դեսպանները յուշագիր մը ներկայացուցին Բարձրագոյն Դրան: Այս յուշագրով, անոնք կը պահանջէին Պերլինի Վեհաժողովին որոշումներուն շուտափոյթ գործադրումը, Արեւելեան Նահանգներուն՝ հինգ տարուան համար նոր կուսակալներու նշանակումը, տեղական Քաղաքապետական ժողովներու հաստատումը, այս նշանակումներու ընթացքին՝ երեք երկիրներու վաւերացումին անհրաժեշտութիւնը, եւն.: Օսմ. Պետութիւնը, հակառակ անգլիական նաւատորմին ռմբակոծման սպառնալիքներուն, 1895 Յունիս 3ին հիմնովին մերժեց ներկայացուած բոլոր առաջարկներն ու պահանջները: Ապտիւլ Համիտ Բ. ալ, երբ տեսաւ, որ Եպարքոս Ճէվատ փաշա կողմնակից է բարեկարգութեանց եւ կը պնդէ այդ մասին, պաշտօնանկ ըրաւ զայն եւ անոր տեղ Եպարքոս կարգեց Քիւչիւք Սայիտ փաշան՝ 1895 Յունիս 11ին:

(Շար.)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Վիէն, (Յառաջ) — Մեր գաղութը, օրը օրին, այսինքն Յուլիս 25ին, ծրագրած էր տօնախմբել Խանասորի Արշաւանքի 68րդ տարեդարձը: Սակայն անձրեւը արգելք հանդիսացաւ, եւ այսպէս մէկ շաբաթ վերջ, դժբախտաբար, մինչ պաղուկ եւ անհաստատ օդով, եւ քիչ բազմութեամբ կատարեցինք մեր անմահ Հերոսներու տօնը, Կիրակի 1 Օգոստոսին, Փօնթէվէքի, այլեւս շատ մտերիմ դարձած անտառակին մէջ:

Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն, պարտ ու պատշաճ յարդարանքը եւ պատրաստութիւնները տուած էր հովասուն, նոյնիսկ խոնաւ վայրին: Բարձրախօսը կը հնչեցնէր ազգային երգեր: Զոյգ եռագոյններ, կուսակցութեան կարմիր դրօշի կողքին, կը ծածանէին հպարտօրէն:

Եւ ահա հանդէսին բացումը: Ժամը մօտաւորապէս չորսուկէսն է: Մէկէն պուրակը եւ շրջակայքը կը թնդան: Բարձրախօսէն կը լսենք «Մշակ Բանուոր»ը ուժեղ ու խրոխտ արձագանգը՝ երգապնակի վրայ երգուած: Իսկ այս արձագանգին կը յաջորդէ աւելի պաշտօնական «Կարկուտ տեղաց»ը, երգուած ընկերներու եւ համակիրներու կողմէ, հաւաքուած բարձրախօսին շուրջ:

Ընկեր Մուշեղ Մուրատեան, դաշտահանդէսի նախագահը, քանի մը խօսքով պարզեց հերոսներու օրուան տօնակատարութեան իմաստը, եւ ապա, իբրեւ խօսնակ սկսաւ գործադրել անգիր եւ յանպատրաստ գեղարուեստական բաժին մը:

Ներկայ հայրենակիցները ջերմ պատրաստակամութեամբ պատասխանեցին իրենց ուղղուած հրաւէրին: Ոմանք նոյնիսկ կրկնեցին եւ երեքնեցին իրենց մասնակցութիւնը, ներկայանալով բարձրախօսին առջեւ:

Առանց որոշ կարգի յիշենք տիկինները՝ Անժէլ Սուքիասեան եւ Վարդուհի Ռըստիքեան, Պ. Ս. Սուքիասեան, Պ. Աստուր Մաղաքեան, Պ. Հայկ Մաճառեան (Փարիզէն) եւ Ռ. Այապպիրեան (Սէնթ Էթիէնէն): Խօսքը տրուեցաւ Ն. Մանուկեանին որ խոր յուզումով ոգեկոչեց հերոսներու յիշատակը:

Գեղարուեստական բաժինին բոլոր մասնակցողները խանդավառեցին ունկնդիր բազմութիւնը, հաւաքուած իրենց հիւրերով եւ բարեկամներով ճոխ սեղաններու շուրջ:

Նոյնքան եռանդով եւ խանդով խօսեցաւ ընկեր Կարապետ Յովակիմեան (Լիոնէն): Մեր բանախօսը ոգեկոչեց եւ փառաբանեց Խանասորի Արշաւանքին հերոսները: Եւ իր իսկական հաւատաւորի անպաճոյճ խօսքին դրսեւոր շեշտ մը դնելով, ըսաւ. «Մենք, ամէն տարի, անպակաս, կը տօնենք Խանասորի վրէժառու արշաւանքին տարեդարձը, ցոյց տալու համար թէ Հայը գիտէ կռուիլ, վրէժ լուծել եւ պատժել, թէ Հայը կրնայ պայքարիլ հայրենիքի համար, հայ ժողովուրդը, պէտք է տէրը կենայ իր տան, իր հայրենիքին, միացեալ եւ ամբողջական հայրենիքին: Կեցցէ՛, ուրեմն, Հայ ժողովուրդը, եւ կեցցեն յայտնի եւ անյայտ բոլոր հերոսները, որոնք տուին մեզի փոքրիկ հայրենիք մը»:

Մեր բանախօսին այս ջերմ եւ խրախուսիչ խօսքերը ընդունուեցան անվերջ ծափերով:

Մթնոլորտը մէկէն տաքցած, եւ անձրեւի վախը փարատած, բարձրախօսը սկսաւ արձակել հայրենի գեղջկական պարերու եղանակներ, եւ շուրջպարերը ծայր տուին:

Անդին սպասեակները, եռանդով եւ աչալուրջ, գոհացում կուտան ներկաներու խմիչքի եւ ուտեստեղէնի պահանջներուն:

Առանց մոռնալու աւանդութիւն դարձած սովորութիւն մը, հանդէսի կազմակերպիչները առաջարկեցին աճուրդ մը, որուն առարկան էր «Արաղ եփող» պտուկ մը (ֆոֆոթ մինիւթ): Ներկաները լիառատ մասնակցեցան: Ի վերջոյ աճուրդը բարձրացաւ 357 ֆրանքի, եւ ցանկալի պտուկը վճակեցաւ Պ. Անդրանիկ Տէրտէրեանին: Այս առթիւ, մեր բախտաւոր երիտասարդը, ձեռքը մնացած գումարն ալ (9 ֆրանք) նուէր ըրաւ կազմակերպիչներուն:

(Վերջակէտը չդրած՝ անցողակի յիշենք թէ զարմանքով նկատեցինք որ մեր Վիէնի Նոր Սերունդէն ոչ մէկ ներկայացուցիչ ներկայացաւ բարձրախօսին առջեւ մեներգելու եւ կամ արտասանելու: Թէեւ շատեր ներկայ էին ...):

Եւ այսպէս, միայն ուշ ատեն, ներկայ բազմութիւնը, ինչպէս նաեւ մօտիկ շըրջաններէ եկած ազնիւ հիւրերը ակամայ բաժնուեցան հայրենաշունչ խօսքերով եւ երգերով լիացած պուրակէն:

Կ. Տ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (291)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Եւա այնպէս մը դղաց՝ կարծես գլուխը երկուքի կը բաժնուէր. աշխարհը խաւարեցաւ աչքերուն առջեւ, եւ իբրեւ թէ երկիրը ոտքին տակէն քաշած ըլլային, բազուկը աչքերուն առջեւ բռնելով գորկի մը նման թաւալեցաւ Թնդանօթի մը կողքին:

ԻԱ.

Երբ Եւա իր թմրութենէն արթնցաւ՝ շուրջը լռութիւն կը տիրէր: Ո՞ւր էր, — չէր գիտեր: Նայեցաւ, մտածեց: Խարխուլ գերաններէ շինուածք մը ... գերաններուն վերեւ մաքուր լուսնկայ ու պլպըլացող աստղեր ... Մէջքը պինդ բանի մը ճնշումէն կը ցաւէր: Գլուխն ալ պաղ թացութեան մէջ էր ...

Թմրած ձեռքով շօշափեց մէջքին տակ. քարի կտորուանքներ ու խնձորի մեծութեամբ երկաթէ գնդակ մը:

Ասոր վրայ ամէն բան պարզուեցաւ մտքին մէջ:

Լռութիւն կը տիրէր, ուրեմն պատերազմը վերջացած էր: Արդեօք որո՞նք են բերդին տէրերը հիմա, Թուրքե՞րը թէ Հունգարացիները: Պատուանդանին վրայ պահակի մը միաչափ քալուածքը կը լսուէր. մէկ, երկու, երեք, չորս ...

Եւա ոտքի ուղեց ելլել, բայց գլուխը կարծես կապարէ ըլլար. սակայն ըրած շարժումէն կրցաւ տեսնել թէ ամրոցին մօտն էր ու քովը փորին վրայ պառկած կին մը կար եւ կապոյտ զգեստով անշարժ զինուոր մը:

— Ողորմած Աստուած, եթէ Թուրքերը ըլլան բերդին տէրը ...

Գերաններու մէջէն կանթեղի մը կարմիր լոյսը երեւցաւ. մարդկային քայլեր կը մօտենային, ու խռպոտած ձայն մը լսուեցաւ.

— Նախ զինակի՞րը տանինք թէ կի՞նը:

Ո՛հ, փառք Աստուծոյ, Հունգարերէն կը խօսէին:

— Երկուքն ալ:

— Սակայն զինակիրը ...

— Լաւ, զինակիրը տանինք, Տիար բերդակալը դեռ արթուն է:

Ու Եւայի քով կեցան:

— Պալա՞տ տանինք թէ միւսներու քով:

— Միւսներու քով. աս ալ միւսներու չափ մեռած է:

Բռնեցին մէկը ոտքէն ու միւսը անութէն ու պատգարակի վրայ դրին:

— Մարդիկ, — ըսաւ Եւա:

— Ո՛հ, դեռ ողջ է: Փառք Աստուծոյ: Տիար Վլաս: Այն ատեն պալատ տանինք:

— Մարդիկ, — թոթովեց Եւա, — Տէրս ո՞ղջ է:

— Ողջ է, եւ ինչո՞ւ ողջ պիտի չըլլայ: Սափրիչները ճիշդ հիմա կապելու հետ են տիար բերդակալին ոտքերը:

— Գրիգոր գնդապետը կը հարցնեմ:

— Տիար Գրիգոր գնդապե՞տը:

Եւ ընկերը խթեց.

— Կը զառանցէ: (Հունգարերէնի մէջ կինը իր ամուսինը տէր կը կոչէ. ուստի հոս իմաստը երկուքին ալ կրնար երթալ, թէ Տոպոյի համար եւ թէ Գրիգորին):

Մարդը աչերու մէջ թքաւ: Բռնեցին պատգարակը ու բարձրացուցին:

— Մարդիկ, — ըսաւ Եւա, գրեթէ պոռալով, — պատասխանեցէք, Գրիգոր Պոնեմիսսա գնդապետը կ'ապրի՞:

Այս հրամայական ձայնին վրայ երկու մարդիկը գրեթէ միասին պատասխանեցին:

— Անշուշտ թէ կ'ապրի:

— Վիրաւորուա՞ծ է:

ԿԵՁԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ՀԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Այս Կիրակի, տօն է Վերափոխման Ս. Աստուածածնի: Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

Հայրապետական Պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Խաղողօրհնութիւն:

Երկուշաբթի, Օգոստ. 16ին, Յիշատակ է Մեռելոց: Ժամը 10ին կը մատուցուի պատարագ եւ կը կատարուի մասնաւոր հոգեհանգիստ, վասն համօրէն ննջեցելոց:

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ ժողովուրդը մասնակցիլ այս արարողութիւններուն:

ԿՆԻՔ

×

Այս Կիրակի, Աստուածածնայ «Վերափոխման Տօն»ին առիթով, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ: Յաւարտ պատարագի Խաղողօրհնէք եւ Մատաղօրհնութիւն: Ժամերգութիւն ժամը 8ին, Պատարագ ժամը 10ին:

Անոնք որ կը փափաքին մատաղօրհնութեան եւ խաղողօրհնէքի իրենց նիւթական մասնակցութիւնը բերել, թող հաճին արձանագրուիլ եկեղեցւոյ թանկալը կամ գրասենեակը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսիլիոյ Ս. Սահակ – Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծանուցանէ Մարսիլիոյ հայ հաւատացեալ ժողովուրդին թէ Ս. Կոյսին Վերափոխման Տօնը պիտի կատարուի շքեղ հանդիսաւորութեամբ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեշնորհ ՅԱԿՈԲ ՎՐԴ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

Առաւօտեան ժամերգութիւն եւ անդաստան ժամը 8ին: Պատարագ ժամը 10ին: Ընդհ. հոգեհանգիստ 11.30ին եւ աւանդական խաղողօրհնութիւն:

Խաղողի նուիրատուներէն կը խնդրուի իրենց նուիրելիք խաղողը եկեղեցի հասցնել Շաբաթ 14 Օգոստոս:

×

Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ կամքէ անկախ պատճառներով Աստուածածինի եկեղեցական արարողութիւնը եւ աւանդական խաղողի օրհնութիւնը պիտի կատարուի ոչ թէ Աստուածածնայ օրը, այլ յաջորդ Կիրակի, Օգոստոս 22ին:

×

Այս Կիրակի, Տէսինի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, Աստուածածնի Վերափոխման Տօնին առիթով, հանդիսաւոր պատարագ եւ Խաղողօրհնութիւն: Ժամերգութիւն ժամը 8.30ին: Պատարագ ժամը 10ին:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Օգոստոս 22ին, ամբողջ օրը

ՎԱՅՐԸ՝ Անթիպի ճամբուն վրայ Վիլնէօվի փլաժը, «Փառէ Վոկրըսիէի գեղեցիկ անտառին մէջ:

Իջնել «Առռէ տէ Շօֆիէօր»:

Կը նախագահէ Ընկ. ՀՄԱՅԵԱԿ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Կը մասնակցին Նոր Սերունդի Ս. Ռաֆայէլի ճամբարին երիտասարդ – երիտասարդուհիները:

Մեկնում.— Մասնաւոր օթոքարը կը մեկնի Փլաս Մասենայէն (Նիս) ժամը 8.30ին, Մաշըլէն կը հասնի ժամը 9ին, իսկ ժամը 9.15ին կը հանդիպի Մանեէօ:

Վերադարձ ժամը 20ին:

Իսկ կառ տ'օթօպիւսէն ամէն քառորդ ժամ օթոքար առնել Ռաֆիտ Քոթ տ'Ազիւր Քանի եւ Անթիպի համար եւ իջնել Վիլնէօվ Փլաժը՝ Առէ տէ Շօֆիէօր:

Մուտքը ազատ է:

Խմիչքի եւ ուտելիքի գիւրութիւն:

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ–Մուրատեան վարժարանի սրահը:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
3?, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի, Վերափոխում: Հայրապետական ձայնաւոր պատարագ եւ Խաղողօրհնէք ժամը 10.30ին:

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Երկուշաբթի, օր Մեռելոց: Ձայնաւոր պատարագ ժամը 10.30ին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽՄԱՐԲԵՐՅԻԱԿԱՆ Հայր. Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 24րդ Պատգմ. Ժողովը պիտի գումարուի այս Շաբաթ եւ Կիրակի, Պիվէնի Փրանսական եկեղեցիին սրահը:

Մարսէյլէն առնել Կաստոնի օթօքարը եւ Կաստոնէն առնել Պիվէն տանող օթօքարը եւ իջնել վերջաւորութեան:

Առաջին նիստը կը բացուի Շաբաթ առաւօտ ժամը 9ին:

Կիրակի կէսօրին՝ մեծ ճաշկերոյթ ի պատիւ պատգամաւորներուն: Կը հրաւիրուին անխտիր բոլոր հայրենակիցները: Հասոյթը պիտի յատկացուի Միութեան բարենպատակ ձեռնարկներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Նուէրներ Հ. Բ. Ը. Միութեան, Ոգբ. Յարութիւն Գարագաշեանի մահուան առթիւ.—

Պ. Վահան Խամէրեանի միջոցով հետեւեալ նուէրները եղած են Հ. Բ. Ը. Միութեան, փոխան ծաղկեպսակի Յարութիւն Գարագաշեանի մահուան առթիւ.— Տէր եւ Տիկին Ն. Ֆրէնկեան 100 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Պ. Պալըգճեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Խամէրեան, Հ. Թօփաքեան, Պ. Խամէրեան, Գ. Պագըրճեան, Ե. Խաչրեան, Վ. Խամէրեան 50ական ֆրանք, Տիկին Վ. Փուլճեան 25, Պ. Պ. Ճիվահիրճեան 20, Վ. Կիւմիւշ, Մէնէնչէկիւլ, Գըլպղեան, Նազարեան, Քէրէսթէճեան, Հաչերեան, Սարգսեան, Սահակեան, Մեսրոպեան, Թէրզեան, Տարագճեան, Պալեան 10ական, Շ. Փիլիպոսեան (Ժընեւ) 25, Կ. Փափազեան (Ժընեւ) քսան, Վ. Ճէվահիրճեան (Լօզան) 25, Բաք Խամէրեան (Նիւ Եորք) 55, Տիկին Լ. Փուլճեան 25, Պօղոս եւ Ժիրայր Ֆրէնկեան քսան, Պ. Խամէրեան 10, Բ. եւ Օր. Ասթինէ Խամէրեան (Փարիզ) 25 ֆրանք:

Նուիրատուութեան մասնակցած են Հ. Բ. Ը. Միութեան Տիկնանց Օժանդակ Յանձնախումբի անդամուհիները, Տիկիններ.— Շ. Բեդրոսեան, Ռ. Պագըրճեան, Զ. Հայրութեան, Մ. Տավուտեան, Ն. Խաչրեան, Ս. Բամպուքճեան, Ա. Մարտիրոսեան, Ա. Պապեան, Աւագեան, Իսի Գարմէն, Զ. Տէմիրեան, Խաչիկեան, Նալպանտեան եւ Մօքասեան հարիւր:

Գումար 920 Ֆր.:

ՊԱՂՊԱՂԱԿԻ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐՈՒՆ

Կը յանձնարարուի՝ Պ. Գէորգ Համբարձումեանի պաղպաղակի եւ ամէն տեսակ զովացուցիչ ըմպելիներու սրճարանը:

Ամենաընտիր տեսակի եւ ամենամատչելի գիներով.

268, rue du 4 Août - Cussé

VILLEURBANNE (Rhône)

7 թիւի վերջաւորութեանը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հերոս ԱՐԱՄի մահուան 47րդ տարեդարձը կ'ոգեկոչուի Սեպտեմբեր 19ին, Անիէռի քաղաքապետարանի սրահը:

Կը խնդրուի չխաչաձեւել:

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները

1965 – 1966

Կ'ընդունուին բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ 10 – 12 տարեկան: Դիմել՝

Direction du Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél· 9●8.01.72

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

Արձակուրդի համար, կարելի է մէկ ամսուան համար բաժանորդագրուիլ՝ 12 ֆրանքի:

Արձակուրդի առթիւ, մեր այն բաժանորդները որոնք կը փափաքին իրենց հասցէն առժամապէս փոխել, պէտք է տեղեկացնեն Վարչութեան ԵՐԵՔ օր առաջ, դրկեն 5 ֆր. եւ անպայման իրենց ՀԻՆ հասցէն (նախընտրաբար կցել թերթին պանտը):

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը մինչեւ Օգոստոս 26 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ սովորական գործերու համար:

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՃԱՇ ԷՔՍ ԼԷ ՊԷՆԻ ՄԷՋ

Օգոստ. 14ին, 15ին և 16ին կը մատուցուի պատարագ Աստուածածնայ տօնի առթիւ: Շաբաթ առաւօտ տօն Շողակաթի Ս. Էջմիածնայ հիմնարկութեան, Կիրակի Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի եւ աւանդական խաղողօրհնութիւն, Երկուշաբթի Ս. պատարագ Մեռելոցի եւ հոգեհանգիստներ մասնաւորապար ընդհ. զոհերու Մեծ Եղեռնի յիսնամեակի առթիւ:

1, rue Victor Hugo

Կիրակի խաղողօրհնութենէ ետք ճաշ, Օթէլ Թուրիսթի չորրորդ դաշտի վրայ կամ օթէլի ճաշարանին մէջ, գիւրամատչելի գին: Ճոխ համադամ ուտելիքներ: Բատ պատշաճի խօսողներ եւ գեղարուեստական բաժին, բարձրանալ Ռուբ տը Ռըվառէն Թրեվիրէն: Ճաշին մասնակցողները պէտք է հեռախօսեն կանխաւ, Թրեվիրէն 7:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 – 66 ուսումնական տարեշրջանի արձանագրութիւններու համար դիմել վարժարանի Տեսչութեան

1966 – 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կանոնաւորապէս պիտի բացուին

ՄԻՍԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ

CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES

ճիւղերով

Հասցէ.—

26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAEL Ի ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIERES à VALESCURE (VAR)

Avenue J. F. KENNEDY
Entre le terrain du golf et le ball-trap sur la route de
St. Raphaël à Agay passant par Valescure

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք: Խաղադաշտ եւ լողանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

Օգոստոս 14 – 16 բանակողներ կ'ընդունուին, նուազագոյնը շաբթուան մը համար արձանագրուելու պայմանով:

×

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 15ԻՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Երգչախումբ, պարախումբ, մեներգներ, նուագ, արտասանութիւն եւ զուարթ նաղան անակնկալներ՝ բանակումի աւանդական դաշտահանդէսներու մթնոլորտով:

Ճոխ պիւֆէ, խորոված եւ զանազան խմիչքներ:

Օգոստոս 15ին Մարսէյլէն դէպի բանակավայրը օթոքար մը կը մեկնի առաւօտեան ժամը 7ին: Հաւաքուիլ 26 Րիւ տէ Քօնվալէսան:

Արձանագրութեան համար դիմել ամէն երեկոյ ժամը 6–8, 26 Րիւ տէ Քօնվալէսան:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 13 ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI 13 AOUT 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10381

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — Nº 10.381

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՒԱՏՈՅ ՀԱՆԳԱՆԱԿ

Անցեալ դարու քառասունական թուականներուն սկսաւ հայկական վերածնունդի շրջան մը, որ կը յաջորդէր դարաւոր ստրկութեան պարտադրած համակերպութեան, բռնաւորին առջեւ ծնրադրելու, օրուան ապրուստը ապահովելէ դատ ուրիշ հետաքրքրութիւն չունենալու ոլորտի մը ... ութեան :

«Ազգ»ը համախմբուած էր եկեղեցիին շուրջ, ի չգոյէ անկախ պետականութեան : Եկեղեցին ալ ենթարկուած էր «խաւարեալ»ներու դասակարգին, բաղկացած բախտէն նպաստաւորուած հարուստներէ եւ պետութեան մէջ կարեւոր դիրքերու տիրացած բարձրաստիճան պաշտօնեաներէ :

Մայրաքաղաք Պոլսոյ մէջ պատրիարքները կը նշանակուէին եւ պաշտօնանկ կ'ըլլային՝ «խաւարեալ»ներու քմահաճոյքին համաձայն :

«Խաւարեալ»ներու տիրապետութեան դէմ ծառացան «լուսաւորեալ»ները, բաղկացած համեստ արհեստաւորներէ, աշխատաւորներէ եւ քիչ շատ զարգացում ունեցող հայրենակիցներէ :

Նոյն – քաղաքին մէջ ուսում առած երիտասարդ մտաւորականներ, որոնք ականատես էին եղած Ֆրանսայի 1848ի յեղափոխութեան եւ տոգորուած ազատական –յեղափոխական գաղափարներով, ... վերադառնալով հայ ազգին պարգեւեցին Ազգային Սահմանադրութիւնը՝ 1860ին :

Արեւելեան եւ արեւմտեան Հայաստանի մէջ ալ բանաստեղծներ ու գրագէտներ նոյն ժամանակաշրջանին իրենց հայրենաշունչ քերթուածներով ու վէպերով ... ական հուրը բորբոքեցին ... հոգիներու մէջ :

Ազգային Սահմանադրութիւնն ու հայրենասիրական գրականութիւնը բնական ... մեր ժողովուրդին մէջ արթնցու ... բռնակալութեան լուծէն ձերբազատ ... ելու եւ ժողովրդավարական, ազատ ... տակ ապրելու զգացումն ու ... ը :

Հայութեան լուսաւորեալ եւ ազատա ... տարրերուն համար քաջալերութիւն ... էր Պալքանի քրիստոնեայ ազգերուն ազատագրումը օսմանեան տիրապետութենէն եւ ինքնավար կամ անկախ պետութիւններ կազմելը :

Ազատագրութեան կամ առնուազն ապահովութեան գաղափարը հասունցած էր արդէն, երբ 1878ին Սան Սթեֆանոյի եւ Պերլինի մէջ Հայկական Հարց մը ծնունդ առնելը միջազգային գետնի վրայ :

... էր սակայն մեզի տրուածը : ... Բարենորոգումներ Թուրքիոյ ... արեւելեան նահանգներուն մէջ, որոնք 1877 – 78ի ռուսեւթուրք պատերազմի ընթացքին գրաւուած էին ռուսական բանակներուն կողմէ եւ որոնք պարպուէին եւ կրկին մտնէին օսմանեան տիրապետութեան տակ :

Եւ որովհետեւ վստահ չէին ... թուրքի խօսքին, վեց մեծ պետութիւնները երաշխաւոր կ'ըլլային «Բարենորոգումներ»ու գործադրութեան՝ ... յետաշրջական, բանակալ կառավարութեան կողմէ :

Ամբողջ քառասուն տարի Հայկական Դատը կը նշանակէր «Բարենորոգումներ»: Նոյնիսկ 1914 Յունուար 26 – Փետրուար 8ի Թուրքեւռուս համաձայնագիրը Բարենորոգումներու մասին էր, ... նորոգուած ... ընկալութեամբ :

Հայ յեղափոխական կուսակցութիւններն ալ Հայկական Դատ ըսելով կը հասկնային Բարենորոգումներ : Լաւա –

Օրէ Օր

ՈՒՐԵՄՆ, ՄՈԼԼԱ ՄԸ...

Երբ, 1926ին, առտու մը կանուխ, լուր տրուեցաւ Գալուստ Կիւլպէնկեանին թէ Սուրբ Սարգիս եկեղեցիին հովիւը, Գուսան վարդապետը, Անքըր Ուայլտեան յանցանքի մը մէջ բռնուած էր նախորդ օրը, ողբացեալ կրեսոսը մէկ շունչով — կէս ժամուան մէջ — եկեղեցիէն ու Լոնտոնէն վռնտեց նակաճան հոգեւորակա – նը, որ ինչպէս գիտէք, գնաց Պոլիս, ուր իրեն տուին ... եպիսկոպոսական գաւա – զան ...

Լոնտոնի խնամակալութեան անդամներէն մէկը կ'ըսէ թէ եկեղեցիին այսօրուան հովիւը նամբու դնելու որոշումը տրուած էր *շատոնց* եւ կապ չունէր Ապրիլ 24ին հետ :

Զիասկցանք թէ այս *շատոնց*ը որքան երկար է: Վարդան զօրավարը մեռաւ *շատոնց*: Այս խօսքին մէջ «*շատոնց*»ը 1500 տարի է : Թալէաթը շան – սատակ եղաւ *շատոնց*: Այստեղ, «*շատոնց*»ը 44 տարի է :

Ենթադրաբար, խնամակալութեան «*շատոնցի*» ալ առնուազն երկու տարեկան է, քանի որ 1963ին, *իր յանձնարարու – թեամբ*, կաթողիկոսը արքութեան աստիճան տուեր է հովիւին :

Աս ի՜նչ անճարակ, աս ի՛նչ ապիկար խնամակալութիւն է որ հովիւ մը քշելու համար երկու տարի է ժողով կը գումարէ :

Վեհապետներ ու վարչապետներ, նախարարներ ու դեսպաններ իրենց գահէն վար կը գլորին մէկ, երկու օրուան մէջ, բայց խեղճուկրակ հովիւ մը նամբու դնելու համար մենք կը սպասենք երկու տարի :

×

Պէտք է յիշեցնենք, խնամակալութեան անդամներուն որ ո՛չ այս թերթին, ո՛չ ալ արտասահմանի միւս թերթերուն ընթերցողները իրենց կարծածին չափ «կանանչ» են, ինչպէս կ'ըսէ Անգլիացին, ո՛չ ալ «ծնած էին երէկ», ինչպէս պիտի ըսէր Ֆրանսացին :

Ամէնքս ալ Արեւմուտք կ'ապրինք եւ այս արեւելաբարոյ աչք – բացութիւնը մեզի չանցնիր :

Խնամակալութիւնը ինչ տաղանդ ու առաքինութիւն ալ վերագրէ ինքզինքին, չի կրնար եղած բանին համար «*չեղաւ*» ըսել: Թող նստի վոլթէռ կարդայ քիչ մը, փոխանակ հայ ժողովուրդին քիթին խնդալու :

Նուպար Կիւլպէնկեան կը պատուիրէ հովիւին որ Ապրիլ 24ի Եղեռնին հասցէն եւ ոճիրը գործող ժողովուրդին անունն ու մականունը չարտասանէ իր աղօթքներուն մէջ: Ասիկա անհերքելի փաստ է :

Հովիւը կ'անտեսէ — եւ շատ լաւ կ'ընէ — այս ապուշապատում եւ թրքաբոյր — պատուէրը եւ Քամերչորսի հոգեհան – գիստը կը կատարէ հայ ժողովուրդին — եւ երկու կաթողիկոսներուն ու Հայաս – տանի Հայութեան — ուզած ձեւով: Նուպա՞րը ով է, վերջապէս, որ վեր ի վայր շրջել պիտի տար ազգին այս բաղձանքը: Այս պահանջը :

Եւ ահաւասիկ, հովիւին անհնազան – դութեան վրայ, խնամակալութիւնը — խաղալիկ մը Նուպարի ձեռքը — երեք ամսուան «նօթիս» կուտայ հովիւին .

— Օգոստոս 3ին բռնեցրդ կը կապես ու կ'ելլես կ'երթաս ...

Ասիկա պատմութիւն է: Խնամակալու – թեան բասծը՝ հէքեաթ :

Մենք ոչ մէկ կասկած ունինք որ խնամակալութեան սնդամները — վանա – ռական թէ խանութպան — անձնապէս շատ մաքուր, շատ պատուաւոր Հայեր են: Բայց, միեւնոյն ատեն ալ, համոզ – ուած ենք որ անոնք, անհատաբար թէ հաւաքաբար, զոհ եղած են մարդու մը, որ առանց խպնելու, առանց խղճահարու – թեան եւ առանց մարդկային տարրական զգացումի մը, կը պատուիրէր Ապրիլ 24ի «վրայէն անցնիլ» :

×

Երբ եկեղեցիին հովիւը շատ ծանր ամ – բաստանութեան տակ է, խնամակալու – թիւնը իր ապիկարութեան փաստը կու տայ՝ անոր արտաքսման որոշումին գոր – ծադրութիւնը երկու տարի ուշացնելով :

Ենթադրաբար եւ տրամաբանօրէն, այս « երկու տարի առաջ տրուած որոշումը » հետեւանքն է նախորդ 13 տարիներու ըն – թացքին գործուած յանցանքներուն: Ո՞ւր տեսնուած է որ 13 տարի շարունակաբար գործուած յանցանքներու պատիժը այս – քան ուշանայ եւ հրաշիք իմն, երբայ գայ զուգադիպի Ապրիլ 24ի ոգեկոչումի օրերուն :

Կատակի՞ եկած էք հայ ժողովուրդին հետ, Տեարք խնամակալք :

Մենք կը սպասէինք որ միլիոններու տէր Նուպար մը կամ Նուպարի պէս «կռնակ» ունեցող խնամակալութիւն մը երկար -բարակ չտնտնար ու կէս ժամ – ուան մէջ վռնտէր հովիւը, երէ ան իրաւ գործած է իրեն վերագրուած յանցանք – ները: Մենք որեւէ բան չենք գիտեր այդ մասին եւ որեւէ ամբաստանութիւն չենք կրնար ընել :

Բայց, պատիժը — այսինքն արտաք – սումը — ուշացնել երկու տարի կը նշա – նակէ մեղսակից ըլլալ : Կամ, սպասել որ դանակը ոսկորին հասնի :

Երէ հովիւը օձիքը ձեռք տուած է կու – սակրօնի մը համար անվայել ընթացքի մը մէջ— կը կրկնենք, մենք բացարձակ – օրէն անտեղեակ ենք այդ տեսակ յան – ցանքի մը —խնամակալութիւնը ինքզինքը կը դնէ շատ փափուկ կացութեան մը մէջ, հանդուրժելով այդ երեւոյթին 13 տարի, առաւել երկու տարի:

Շատ զարմանալի է որ խնամակալու – թեան վանառական անդամները, որոնք շուկան, սառը – անոր հետ խլնալ – ելլե – լով, քիչ մը աչք – բացութիւն սորված պիտի ըլլային, պարապ զտնուեր են եւ Ապրիլ 24էն 24 ժամ առաջ լուր չեն տը – ւեր հովիւին թէ «հրաժարած ես»: Եւ ըս – պասեր են որ հովիւը իր աղօթքը ընէ եւ իր քարոզը խօսի նահատակներու յիշա – տակին :

×

Այս ցաւալի պատմութիւնը այս սատտ – կութեան հասած չէր ըլլար եւ օտար մա – մուլին մէջ ալ արձագանգ գտած չէր ըլ – լար, երէ խնամակալութեան յարգելի անդամները քիչ մը քիչ բարեւի կենա – յին Նուպարին առջեւ : Ու քիչ մը քիչ շփանային՝ աշխարհի ամէնէն հարուստ Հայուն հետ ժողովի նստելու փառքով.

— Թագաւորին ձին մեզի նայեցաւ ...

×

Ու հիմա, կտուց մը բառ ալ խնամա – կալութեան անզամ վանառական պարոն Սարգիս Քիւրքնեանին :

Ո՛չ *Յառաջը*, ո՛չ ալ արտասահմանի թերթերէն որեւէ մէկը խնդրոյ առարկայ կ'ընէ ձեր անձը : Եւ ձեր պաշտօնակից – ներուն անձը : Գիտե՛նք, ամէնքդ ալ պատուաւոր ազգայիններ էք :

Խնամակալութիւնը, այս վէճին մէջ, «բարոյական անձ» է, հաւաքական մար – մին է: Դուք, ամէն մէկդ թիւ մը անոր մէջ: Ուրեմն, ազգը չի հետաքրքրուիր թէ դուք վանառականնե՛ր էք թէ գրագէտ – ներ: Ո՛չ մէկ տարբերութիւն պիտի ըլլար երէ նոյնիսկ խանութպան կամ բանուոր եղած ըլլայիք :

Հետեւաբար, ի՞նչ պէտք ունէիք մաս – նաւորաբար շեշտելու թէ դուք վանառա – կան էք: *Հո՞ւ քէ՛րդ* — որո՞ւն հոգը :

Քիչ կը մնայ, պիտի գրէք թէ «խնա – մակալութեան անդամները հաւաքաբար պանքան միլիոն մը սթըրլին ունին»:

Որեւէ իրաւունք չունէիք խծբծելու «*Յառաջ*»ի «կը ծախեն»ը, որ այլաբանա – կան իմաստ ունի եւ որեւէ կերպով կաս – կածի տակ չի դներ ձեր անդամներուն՝ պատիւն ու անշահախնդրութիւնը :

Վերջին բառ մը :

Խնամակալութիւնը ձկնորսին արձոյլին մէջ ինկած ձուկին կը նմանի — կ'աշ – խատի դուրս ելլել, բայց չի կրնար :

Արտասահմանի Հայութիւնը կը խնդրէ իրմէ որ Նուպարին հասկցնէ հետեւեալը.

— Միլիոնատէր Նուպար Կիւլէպնկեան կրնայ արտաքսել ներկայ հովիւը ... Բայց, չի կրնար, այսուհետեւ, Լոնտոնի Սուրբ Սարգիս եկեղեցիին հովիւ տանիլ հայ հոգեւորական մը, որ պիտի հաւա – նէր Ապրիլ 24ի հոգեհանգիստին Թուրքին անունը չարտասանելու: Այդ տեսակ քա – հանայ, վարդապետ թէ եպիսկոպոս չկայ այս ազգին մէջ ... Երէ նոյնիսկ ըլլար, երկու կաթողիկոսները միասին պատառ պատառ կ'ընէին անոր սքեմն ու վեղա – րը :

Ուրեմն Նուպարը պէտք է հովիւ նշա – նակէ Անգարայէն ներածուած մոլլա մը:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԵՊՔԵՐԸ

"ԽԱՂԱՂԱՍԷՐ ԱԶԳ",... ԹՈՒՐՔԸ

Թուրքիոյ վարչապետը, Ուրկիւպլու, տեսակցութիւններու շարք մը ունեցաւ խորհրդային ղեկավարներուն հետ. որոշ չէ թէ ի՛նչ բնոյթ կը կրեն այս խօսակ – ցութիւնները: Արեւմտեան մամուլը ա – ւելի տեսակէտ մը կը տես – նէ երկու–երկիրներուն միջեւ եւ հարց կու – տայ, Թուրքիոյ բերնով, — ինչո՞ւ օգ – տուիլ միայն Արեւմտեաններէն : Չի ծածկեր սակայն քաղաքական իր մտահո – գութիւնները: Կոսեղին Թուրքիոյ դես – պանատան մէջ յայտարարած էր — մտա – հոգել որ Թուրքիա մաս կը կազմէ Ատ – լանտեան Ուխտին — թէ ոչ մէկ տարա – կարծութիւն գոյութիւն ունի Թուրքիոյ եւ Խորհրդային Միութեան միջեւ, ու այս առիթով մէջբերած էր Աթաթիւրքա – նի օրինակը : Ուրկիւպլու յայտարարած էր, իր կարգին, թէ «Խորհրդային Մի – ութիւն եւ Թուրքիա իրաւունքներու հա – ւասարութեան, փոխադարձ յարգանքի եւ ազգային անկախութեան միեւնոյն տեսակէտները ունին. աւելցնելով, թէ այս սկզբունքներու պահպանումը ինքնին

(Շար.ը կարդալ 4րդ էջ)

գոյն պարագային տեղական ինքնավա – րութիւն՝ օսմանեան կառավարութեան գերիշխանութեան տակ :

1878ի Պերլինի վեհաժողովէն եւ նշա – նաւոր 61րդ յօդուածէն քառասուն տարի վերջ միայն, 1918 Մայիս 28ին է, որ Հայկական Դատը բիւրեղացաւ եւ ստա – ցաւ վերջնական, յստակ ձեւ.— Անկախ եւ Միացեալ Հայաստան :

Դարձեալ, քառասուն տարի առաջ, 1920 Օգոստոս 10ին է, որ Սեւրի Դաշ – նագրով միջազգայնօրէն նուիրագործուե – ցաւ Հայկական Դատի նոր բանաձեւու – մը, որ Հայութեան համար դարձաւ նոր Հաւատոյ Հանգանակ :

Այսօր ազգովին կը պահանջենք անոր իրականացումը :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՄԵԾԵՐԸ ՄԵԾԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ա.

ԽՄԲ.— Կար ժամանակ մը, երբ Պոլսոյ հայկական մտաւորական հրապարակին վրայ կը տիրապետէին, շատերու նարգին, երկու մեծութիւններ: Երբ մին ինկաւ ու Սգահանդէս մը կազմակերպուեցաւ, միւսը ելաւ խօսեցաւ հոյակապ ճառ մը, դասական կառուցուածքով եւ դասական գեղեցկութեամբ: Հաւատացէք որ նոյն կառուցուածքով եւ գեղեցկութեամբ ճառ մը պիտի արտասանէր այն՝ որու վիճակեցաւ մտիկ ընել իր գերեզմանին մէջ, երբ գերեզման մտնողն ըլլար ճառախօսը: Այսպէս կը պատուէին զիրար՝ մեր մեծերը: Այդ մեծերն էին Ռեթէոս Պէրպէրեան եւ Աբրահամ Տէր-Յակոբեան:

Սգահանդէսին մէջ (Սկիւտար) արտասանուած այս ճառը, որու տրուած է «Ռեթէոս Պէրպէրեան իբրեւ քաղաքացի», պիտի հրատարակենք երկու անգամով: Բայց կ'արժէ եւ կը յանձնարարենք կարդալ ամբողջութիւնը, կրկի՛ն, մէ՛կ շունչով: Այն ատեն պիտի զգաք մեր լեզուին եւ հայ իմացականութեան ատտիկեան աղն ու համը, իրապէս անմահական:

Ներեցէք որ ըսեմ նախապէս, անկեղծութեամբ, թէ այս հանդէսին կարեւոր նշանակութիւնն է որ կը ներկայանայ անդադար իմ ուշադրութեանս եւ խոր տպաւորութիւն մը կը ներգործէ իմ վրաս, յորմէհետէ այս սրահին մէջ կը գտնուիմ ձեզի հետ: Կը գանգատինք որ նիւթապաշտ աշխարհի մը մէջ կ'ապրինք, թէ նիւթապաշտ դար մը եղած է մեր դարը: Եւ իրաւունք ունինք գանգատելու, եթէ այդ է արդարեւ իրողութիւնը: Բայց մենք ամէնքս հոս հաւաքուած ենք, այսօր, ինքնայօժար մեր սրտաբուխ մեծարանքը մատուցանելու բարոյական մեծութեանը, որ մեծ է ինքնիրմով՝ առանց որեւէ նիւթական մեծութեան օժանդակութեանը: Հաւաքուած ենք մեծարելու բարոյական արժանիքը, իմացական կեանքը, ազնիւ նկարագիրը: Բարոյական ուժերը միշտ գերադասելի պիտի հանդիսանան նիւթական ուժերէ: Բարոյական ուժերը վերջապէս պիտի կանգնեն յաղթանակը նիւթական ուժերու վրայ՝ հակառակ բոլոր աննպաստ երեւոյթներուն եւ ցորչափ մարդկային հոգին իր մէջ կը պարունակէ իր անբաժան ազնուագոյն բնազդներն ու վեհագոյն տենչանքներն, իր ամէնէն խոր հիացումը, իր ամէնէն անկեղծ մեծարանքը պիտի վերապահէ բարոյական եւ ոչ թէ նիւթական ուժերու:

Պարտք կը համարիմ ինձ խոստովանիլ թէ յախուռն յանդգնութեամբ չէր որ ստանձնեցի այն դերը, որ կը յանձնուէր ինծի կատարել ներկայ առթիւ, այլ անոր դժուարութեանց կատարեալ գիտակցութեամբ: Շատեր կան մեր մէջ, որոնք քաջ եւ ծանօթ են Պէրպէրեանի հանրային, ազգային կեանքին մանրամասնութեան քան ես, եւ հետեւաբար կարող շատ աւելի հեղինակութեամբ խօսելու այդ մասին: Շատեր կան մեր մէջ, որ պատեհութիւնը ունեցած են մեծանուն վարպետին նշանաւոր հրապարակախօսութեանց ունկնդրելու յաճախ, եւ այժմ՝ երբ անոր յիշատակը այնքան զօրեղապէս կը նորոգուի մեր մտքերուն մէջ, անտարակոյս ձեզմէ շատեր անգամ մըն ալ կը յիշեն իր քաղցրահնչուն ձայնը, իր խրոխտ, վսեմ շեշտերն, իր պերճաբան արտայայտութիւններն, եւ զարմանալի չէ որ ուրիշ ձայներ, ուրիշ շեշտեր կը տկարանան, կը նսեմանան անոր յիշատակին քով: Կան հոս շատեր՝ որոնց համար նուիրական ու պաշտելի է իր յիշատակը, զոր գուրգուրանօք, խանդաղատանօք կը տածեն իրենց սրտերուն մէջ: Եւ որեւիցէ գնահատական խօսք իր մասին, որքան ալ անկեղծ համակրութեամբ արտայայտուած, հազիւ հազ կարող պիտի ըլլայ լիակատար գոհացում տալու այդպիսի սիրազեղ սրտերու: Զմարմնեցայ, այնուամենայնիւ, ընդունիլ այս հանդէսին մասնակցելու համար ինձ ուղղուած հրաւէրն, որովհետեւ կը փափաքէի պատեհութենէն օգտուիլ՝ իմ սրտագին յարգանքի բաժինն մատուցանելու անժխտելի արժանիքին, զոր ամէնքս ալ գիտցած ենք գնահատել իր մէջ:

Ինձ յանձնուած դերն է, ըսի, խօսիլ Պէրպէրեանի մասին իբր քաղաքացի, այսինքն իբր մարդ իր ընկերական յարաբերութեանց մէջ, իբր գործօն մէկ անդամը այն հանրութեան, որուն կը պատկանէր, իբր մասնակից հանրային գործոց: Բայց այն երկու պատուարժան ատենախօսներն, որոնք այնքան ճարտարութեամբ ներկայացուցին զինքը արդէն, մին իբր դաստիարակ եւ միւսն իբր գրագէտ, ինձ յանձնուած նիւթն էր որ արդարեւ ներկայացուցին իր ընդարձակ առմամբ ուրիշ անուանց տակ: Դաստիարակը՝ որ միտքը կը հրահանգէ, նկարագիրը կազմելու կը նպաստէ, պարտականութեան զգացումը կը տպաւորէ, առաքինութեան սէրը կը ներշնչէ, քաղաքացիական մեծագոյն ծառայութիւն է որ կը մատուցանէ: Այն գրագէտը որ բարին, գեղեցիկն ու ճշմարիտը *կ'երգէ յարաժամ, որ սիրելի ու ախորժելի կ'ընծայէ առողջ գրականութիւնը եւ անոր հաճոյքն ու հրապոյրը կը սփռէ իր շուրջը, որ միտքը կը մշակէ, զգացումը կ'ազնուացնէ, կ'առաջնորդէ, կը լուսաւորէ հասարակաց կարծիքը, բարերարն է այն համայնքին, որուն կը պատկանի եւ քաղաքացիական բարձրագոյն պարտաւորութիւնն է որ կը կատարէ: Եւ հա՞րկ է կրկնել թէ այս երկու հանգամանքներով ալ առաջնակարգ քաղաքացի մը հանդիսացած է ողբացեալն Պէրպէրեան:*

Բայց աննշան դեր մը չէ որ կատարած է Պէրպէրեան՝ իբր քաղաքացի՝ բառին սովորական առումովն ալ, իբր ազգային վարչական գործոց մասնակից, իբր Ազգային Երեսփոխան, իբր ատենապետ Ուսումնական Խորհրդոյ, իբր անդամ Քաղ. Ժողովոյ, իբր եռանդուն, անխոնջ գործիչ ուսուցչաց բարոյական ու նիւթական վիճակին բարելաւման համար:

Փոխանակ իր այս հանրային գործունէութեան շահեկան մանրամասնութիւնով զբաղելու՝ ինձ սահմանուած ժամանակը լաւ եւս գործածած ըլլալ կը կարծեմ, եթէ յիշեմ այն յատկութիւններն, որոնք ըստ իմ համոզման, օգտակար արդիւնաւոր, օրինակելի քաղաքացի մը հանդիսացուցին Պէրպէրեանը:

Եւ նախ՝ ան իր հանրային գործունէութեան ի սպաս կը բերէր վերլուծող, ուսումնասիրող, խառնաշտահանջ անկախ իմացականութիւն մը:

Հանրային գործիչի մը տարրական պարտաւորութիւնն է, իրմէ պահանջուած էական յատկութիւնն է իր անձնական, խղճամիտ ու մանրակրկիտ հետազօտութիւններով իր սեփական համոզումներն կազմել հանրային խնդիրներու մասին, եւ ոչ թէ անտարբերութեամբ կամ դատապարտելի անհոգութեամբ անգիտակից հետեւակի մը տխուր ու ան[...]

Համիլը օրինակը տուած արածման աղգանշանը տուաւ: Կոմիտաս՝ գրպանէն հանելով ռուպլին, «առի, մանէթդ առ, գաւն մոզէններէն աւելի քաղցր՝ ...»

ԱԶԱՏ ԳԵՏԻ ՔԱՐԱՆՁԱՒԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

ՅԵՏԱԴԱՐՁ

Համիլը կ'առաջարկէր հօտը յետկէսօրեայ արածման տանիլ եւ սովորեցանք բռնել վայրէջքի ճամբան, որ աւելի դժուար ու վտանգաւոր էր վերելքէն: Ու մինչ ան համարձակ քայլերով կը յառաջանար, մենք, կկզած ու մերթ նստած, սողալով կը հետեւէինք իրեն: Անցանք «մեռեալ կէտը» ու սողոսկելէն վար ի-ջանք ժայռին յատակը՝ երթալ հանգչելու համար առուակէ զորգին վրայ՝ գեղնաբուխ ակին եզերքը: Պղնձագոյն օձ մը կաթի հոտէն առինքնուած, աչքերը ասդին-անդին հրելով մեր քովէն անցաւ եղատերեւ առուակներու ընդմէջէն: Համիլը հանդարտացուց մեզ, ըսելով թէ անվնաս էր օձը, որ «լորտ» կ'ըսուէր: Մենք արդէն գիտէինք՝ թէ լորտը միւս թունաւոր սողուններուն թշնամին է, ու բաւականացանք զայն դիտելով, մինչեւ որ հեռացաւ մտաւ թուփերուն խորքը:

Համիլը օրինակը տուած արածման աղգանշանը տուաւ: Կոմիտաս՝ գրպանէն հանելով ռուպլին, «առի, մանէթդ առ, գաւն մողէններէն աւելի քաղցրանքալը ...ելի» ըսաւ անոր:

— Է՛հ, դուք էլ էսօր քաղցրանքալը է... գաք, ախր, պատասխանեց սրամիտ պա-... տանին ու դրամը պահելով հինգած ...պիկլի ներսի գրպանը՝ ծիծաղեցաւ ու ...նաց միացաւ հօտին, որ ոտքի ելած ... յետմիջօրէի արածավայրը երթալու:

×

Կոմիտաս թրջեց իր թաշկինակը, ...մեց ու իր գլուխին փռեց՝ ճաղատ գլուխ... ու լայն ճակատը արեւէն պաշտպանելու համար: Ես ալ իր օրինակին հետեւեցայ: Ապա ոտքի ելանք ժամ առաջ Գառնի հասնելու, բռնելով Հաւուց Թառի ...բահետը՝ հօվիւի ցուցմունքով: Քարքարուտ կածաններէ կ'անցնէինք կիզիչ ճառագայթներուն տակ արեւուն, որ առ...

չուք դերն ստանձնել: Մէկ կողմէ յա... ութենէ խրտչիլ, իր կարծիքներուն կա... րօրէն չփարիլ, եւ ընդունիլ որ եւ է ... որ եւ է օգտակար թելադրութիւն, ... ալ ըլլի այն, միւս կողմէ անաղարտ պա... հել իր անկախութիւնը: «Որչափ մարդիկ այնչափ կարծիք» սովոր ենք ըսել, բայց իրականութիւնը չէ որ կը պատկերացնէ այս առածը, եթէ կարծիք կը ն... շանակէ գիտակից, անկախ կարծիք: Դժբախտաբար ամենուրեք հետեւակներ... խումբն է որ կը կազմէ մեծամասնութիւնը: Բարոյախօս մը գանգատելու կը գան... գատի թէ աւելի բազմաթիւ են խաժա... ճիկները աշխարհի վրայ քան մարդի... կամքէ, անհատականութենէ զուրկ ... բարածներ՝ որոնք հոս հոն կը տարուի... րին տեսանելի կամ անտեսանելի թելեր... միջոցաւ քան թէ մարդիկ, որոնք ներքին համոզումի մը կը հպատակին: Ամէն ... նոնք որ ճանչցած են մեր հանգուցեալ բարեկամը, կրնան անկեղծութեամբ ... կայել թէ իր մէջ կը մարմնացնէր քաղա... քացիական այդ այնքան հազուագիւտ առաքինութիւնը:

Ո՛չ միայն անկախ կարծիքներ կը ... մէր, այլ եւ ունէր քաջութիւնը իր ... կարծիքներն անդրդուելի կերպով պաշ... պանելու՝ նոյնիսկ ի վնաս իր անձին:

ԱԲՐԱՀԱՄ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵ...

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԱՂԱ

Ու այդ ձայնը, այդ կճռոցը միանալով քալուածքին դանդաղութեան հետ, մեր ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնեն քալողի ոտքերուն վրայ, մեր աչքերը կը սեւեռին, կը մագնիսանան դէպի հոն եւ երբ մարդը արդէն բազմոցին քով հասած ու նստած է, մենք դեռ չենք թօթափած այդ քալուածքին մեր վրայ թողած բուռն տպաւորութիւնը:

Քիչ խօսիլն ալ մեծ դեր կը խաղայ մարդու մը կարեւորութիւնը բազմապատկելու: Նախ քիչ խօսողը կը խուսափի ամէն վայրկեան տխմարաբանութիւններ ըսելու վտանգէն, յետոյ իր խօսքերը աւելի արժէք կը ստանան իրենց սակաւութեանը համար. քաղաքատնտեսութեան մէջ մատուցումի ու խնդրանքի օրէնք կ'ըսեն ասոր, կարծեմ: Ժողովներու եւ ընկերութեան մէջ շատ խօսողներուն այնչափ ուշադրութիւն չենք դարձներ որչափ անոնց, որոնք հազիւ երբեմն կը խօսին: Իսկ շարժ ու ձեւով իր միտքը բացատրելու կերպը հիանալի միջոց մըն է յաջողութեան: Վիճաբանութիւն մը կայ ակումբի մը մէջ եւ ձեր կարծիքը կը հարցնեն վէճի նիւթ եղող հարցին մըրայ, իբրեւ պատասխան ձեռքով շարժում մը ըրէք, օրինակի համար, սա՛նկ օդին մէջ կէս շրջանակ մը գծեցէք եւ պիտի տեսնէք որ ամէն մարդ գոհ պիտի մնայ, որովհետեւ այդ կէս շրջանակը ամէն մարդ իր ուզած կերպովը պիտի մեկնէ, վկայութիւն մը պիտի համարի իր ըսածին եւ ջախջախիչ փաստ մը դիմացինին տարկութեանց: Տղաքներու վրայ նմանապէս իրական ապտակի մը չափ ազդեցութիւն ունի օդին մէջ ձեռքի շարժումով ձեւացած ապտակ մը եւ աղջիկներ կան որոնք աւելի կը շիկնին երբ մատերու ծայրով համբոյր մը ղրկենք իրենց քան երբ մեր շրթներով ճշմարտապէս համբուրենք այտերնին:

Զինդալ... ահաւասիկ նաեւ հեղինակաւոր, պատկառելի մարդ մը ըլլալու գլխաւոր պայմաններէն մէկը: «Կը խնդաք, ուրեմն զինաթափ եղաք» կ'ըսեն Ֆրանսացիք եւ իրաւունք ունին: Խնդալը տղայութիւն մըն է, խենթութիւն մը, մարդկային արժանապատուութեան եւ լրջութեան դասալքութիւնը: Խնդացող մարդու մը խօսքերուն երբեք կարեւորութիւն չի կրնար տրուիլ որչափ ալ բանաւոր, որչափ ալ իմաստալից ըլլան անոնք: Հին Յունաց աստուածները կը խնդային եւ ասոր համար իրենց վարկը կորսնցուցին ու կործանեցան ամէնքն ալ, մինչդեռ Եհովա երբեք չի ծիծաղիր եւ ասոր համար մինչեւ այսօր կը պատկառինք ու կը վախնանք իրմէ:

Այսպէս ուրեմն ամփոփելով կարծիքս, սա եզրակացութեան կը հանգիմ թէ Համբարձում աղա եթէ, հակառակ, իր բացարձակ ոչնչութիւն մը ըլլալուն, կրցած էր մեծ ազդեցութիւն մը ձեռք ձգել իր շրջանակին մէջ, պատճառը իր միշտ կոճկուած ըլլալը, կամաց քալելը, քիչ խօսիլն ու բնաւ չխնդալն էր:

Արդ, ինչպէս կը տեսնուի, շատ խարխուլ, շատ խարուսիկ հիմերու վրայ կառուցուած էր Համբարձում աղայի հեղինակութիւնը եւ բնականաբար հիմնայատակ պիտի կործանէր օր մը:

Այդ օրը հասաւ եւ Համբարձում աղա, խաղք ու խայտառակ, իր պատուանդանէն վեր առնուեցաւ ողբերգախառն զաւեշտական դէպքի մը առթիւ, ի մեծ գոհունակութիւն մեզի, տղոցս ու պատանիներուս, որ միշտ զինքը նկատած էինք իբրեւ անտանելի հակառակորդ մը:

×

Այս նշանաւոր դէպքը պատմելէ առաջ հարկ է որ ընթերցողներուս ներկայացնեմ ուրիշ անձ մը բոլորովին տարբեր Համբարձում աղայէն, գրեթէ անոր հակապատկերը եւ որուն ձեռքով տեղի ունեցաւ Համբարձում աղային գերակշիռ ազդեցութեան վերջնական ջախջախումը:

Սերգիս աղա, այս էր նախախնամա...կան մարդու անունը, ագարակատէր ... էր Պոլսէն 6 – 7 ժամ հեռաւորութ... ծովեզերեայ քաղաքի մը՝ Ռոտոսթ... մէջ: Մեր ընտանիքի հինաւուրց բար... կամ, երբ Պոլիս գար մեր տունը կ'իջ... ուր օրերով հիւր կը մնար: Ընդհանր... պէս ձմեռուան եղանակին կուգար, ... ագարակին գործերը աւարտած ... հունձքը ժողվուած, ծախուած ու դր... ները գանձուած: Յաճախ ամբողջ ձմ... ուան երեք ամիսը մեզի կ'անցընէր:

Քառասուն – քառասունըհինգ տար... կան, միջահասակ, գիրուկ, կարմիր ... րեսներով, մշտափթիթ ծիծաղ մը ... քին վրայ, երջանիկ մարդ մըն էր Սեր... գիս աղան, շէն ու զուարթ բնաւոր... թեամբ որուն ներկայութիւնը անընդ... ուրախութեան ճառագայթում մը ... սփռէր շուրջը: Սերգիս աղա ամուս... ցած էր, եօթը զաւակ ունէր՝ չորս ... ջիկ եւ երեք մանչ, կը պաշտէր իր ... որ ագարակին հոգին էր եւ որուն ... պարտէր իր գործերուն յաջողութ... մեծ մասերը: Ունէր նաեւ երկու եղբ... որոնց մին քահանայ էր եւ ծերունի ... մը, անուշ, խնդումերես պատուական ... երբեք Ռոտոսթոյէն դուրս ելած չէ...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏ...

(3 Շար.)

...բերել գերմ արեւմտեան։ Ունայն – ըմբռնումներ ու առասպելներ, մեծամասնութ բո–լորը ու խաբեբայ հիմա, կը դժուա–րանային մեր համբերելն։ Վերջապէս հա–յերին մեր ամբողջ մտածելակերպը հայ ազգային մտքեր՝ մերքինայրեցն ազգային հայ ժողովուրդի իրաւունքն ու ազատագրական պայքարն՝ մէկ նման, պատմական ու համաշխարհային ճանճ, ազգային քաղաքական վիճակ։

Քննական անցքի մը մասին առաջնորդ, ազգայինները ու ազդիկները ամեն անհատ կը ձգտեն ազատագրական ազգութեան։ Կարծես ամեն ազգ «Կովկաս» ու «Եւրոպա» կազմակերպութիւնները, որ հաստատուած էին «Հայ դատ»։ ...

Հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարը, ...

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

—o—

Գ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԻՏԱՐ

Երբ երեք պետութիւնները յուշագիրը ներկայացուցին Օսմանեան Պետութեան կառավարութեան, օրուան Հայոց Պատրիարքը Իզմիրլեան, 1895 Սեպտեմբեր 30ին, Երկու–շաբթի օր, ամբողջ հայ բազմութեան ներկայութեամբ, Սուլթանի վրայ եւ ազատութեան պահանջով, ...

Բանաձեւը պատմական։ Պատմութեան կեդրոնական կառավարութեան կողմէ, ...

ԴԻՏԻ ԼԵՄԻՍԱՅԻՆ

Թուրքական պետական համոզումը, ...

ԼԵՒՈՆ ԵՐԱՄԵԱՆ (ԼԷՕ)

Յուշագիրը Հայերը ցուցադրած գինու գօ–րաւորներ։ Եւ սակայն, անոնք կոտորուե–ցան իրենց յարձակումները մինչեւ Հոկտեմբեր 9։ Մեծամասնութիւն կար մէջ մաս–կազմակերպած մէջ պատերազմներ եւ մէջ հայրենասէր Հայերն։

1895 Հոկտեմբեր 8ին, Տրապիզոնի մէջ առաջին անգամ թէեւ փոքր չափով Հայ–կական շարժում մը, բայց զսպուեցաւ։

Օրուան Եպիսկոպոս Մէհմէտ Սուլթանի փաշան, պաշտօնական եղաւ՝ անմիջապէս մէջ մեծ ազդեցութիւն ունեցող հայեր։ Անոր մէջ 1895 Հոկտեմբեր 1ին Եպիսկոպոսական կարգադրութիւն մը՝ Մէհմէտ Քեմալ փաշայ, որ քանի մը օր առաջ կը հրամայէր Եւ սակայն, երբ Քեմալ փաշայ թուրքերու պատասխանատուութիւնը իր ստորագրութեամբ ու կազմակերպութեամբ ներկայացուց, Տրապիզոնի ու Մալաթիոյ բոլոր բնակիչները, 1895 Նոյեմբեր 7ին, պէտք եւ ապա Հայկական ջարդը, Մէհմէտ փաշա Եպիսկոպոսը, ...

ՓԱՆՔԱՑԻՆ ԴԻՏԱՐ

Փայլուն Հայերուն յարձակման վերաբերեալ մէջ յիշատակուած Վասպուրականի պաշտպանութիւնը «Պանթուր» Դիրքի անուամբ։ Նախորդին աւելի մեծ եւ գեղեցիկ պատերազմական մէջ, Օսմ. Փաշայի մէջ, 1896 Օգոստոս 26 Թուականին։ Հայոց Պատրիարքը Մերձեր Իզմիրլեան, իր գրքերը զորեղ պատասխանատուութեան պաշտօնական եղաւ եւ իր անունը ներկայացնել, Բարձրագոյն Դուռին փոխել պէտք մը Բռիթիքէնները, ապագայ պաշտպանական ընդհանուր, հաղորդակցութեան ղէմ՝ Բռիթիքէնները, գործ ժամանակ մէկիկ մէկիկ ազդեցիկ Օսմ. Դրամատան, ...

Երեւելի մէկ տէրութեան Պետական, Սուլթանի Տրապիզոն, Օսմ. պետութեան բանակայիններու, նշանաւոր Հայերէն ...

Գրօշակ – Դաշնակ ընկերակցութեան, ...

...շակել, քրիստոնեայ կուսակալներ եւ մութ պատերազմներ, կարգելով եւ ընդհանուր քննել մը՝ գրելով, որուն մէջ Համբերակ Բ., Հայերէն գիրք նաեւ իր կառավարութեան կամքով մեծ պարտք։

ԱՌԱՋԻՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐ

Հայկական Հարցը հետազօտող երկու երկիրներուն մէջ առաջնորդ երկիր մը, Իրենց էին որ կը հետաքրքրէին։ Թէ Անգլիա եւ թէ Ռուսիա կը ձգտէին ձեռք անցընել Տրապիզոնը, որ կարեւոր նաւահանգիստ մըն էր Արեւելքի Արեւմուտքին համար տնտեսական յարաբերութեան։ Ռուսիա ալ կ'ուզէր Հայերը ձեռք իր ազդեցութեան տակ եւ գանձել Օսմանեան կայսրութեան՝ Գալով Անգլիացիներուն, անոնք ալ մէջ ունէին Ասիայի քաղաքականութեան մեծ շահեր, ու Ռուսիոյ յառաջխաղացքը կ'ուզէին արգիլել։ Հայերը, հետագային իրենց ազգային պահանջները ներկայացնելու։ Այս երկու մեծ պետութիւններու ալ հաւատալով, յուսացուած էր եւ այսօր ալ կառավարութեան վրայ ազդել, Հայերու հողին մէջ մինչեւ 828 հազար հողին սահմանէն դուրս եկան եւ մէկ հայկական պետութիւնը Լուսաւորչական եկեղեցին։

Այս պարագաները պատմական եղան, որ թշնամութեան սերմեր ցանեցին մեծ տերութեանց միջեւ գաղտնի պայմաններ։ Երկու հակառակորդ կողմերը Թուրքերը եւ Հայերը մէջն։

ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ ՄԱՀԱՓՈՐՁ

Հայկական Հարցը անցեալ եւր տարի, ներս ընթացքին աւելի եւս զօրացաւ, եւ պաշտպանական շարժում մը, հարկադրեց իր սկզբնական օրերու Թուրքը, սակայն 1905 Յուլիս 21, Ուրբաթ օր մը, Թագաւորին դէմ կատարուեց մահափորձ մը հայերը աղմկալի վիճակ մը քաղաքին։

Փայլուն մէջ, Սինկեր ընկերութեան պաշտօնեաներէն Պելճիքացի անձնաւոր մը պատրաստած ռումբը, եւ պատրաստած Դաշնակ Կազմակերպութեան անդամներէն Քրիստափոր Միքայէլեան (այլ անունով Սամուէլ Գայլ) անունով Ռուսահայ մը եւ իր ընկերները, ինչպէս նաեւ ուրիշ Ռուսահայ մը, մահացան կառք մը չեռնել, մէջը քանի մը պայթուցիկ ու ժամացոյց, սպասել մէկ ժամ։ Սուլթանը պահ մը ուշացաւ, մինչ ռումբը պայթեցաւ։ Ապա Ստամբուլի Երլտըզ Սելամլըքին Համիտի ելքը ...

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (292)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Տիկինը բարկացաւ, ...

— Դիտէ՞ք, — ըսաւ այն ատեն կինը։
— Եւա՛, Եւա՛, դուն ի՞նչպէս հոս կը գտնուիս։

...

ԻԲ.

...

ԿԵԶԱ ԿԱՐԴՈՆԻ

(Շար.)

կը ներկայացնէ մեր երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն սերտացումն ու ապագայի զարգացումը »: Իւրկուպլու նոյն առիթով անդրադարձած է նաեւ Կիպրոսի հարցին շուրջ, ըսելով. «Այս խնդրին կապակցութեամբ Թուրք ժողովուրդին ցուցաբերած համբերութիւնը յստակ օրինակ մըն է իր խաղաղասիրութեան: Թուրքիան միշտ պաշտպանած է վէճի առարկայ խնդիրներուն խաղաղասիրական լուծումը »:

Իւրկուպլու պաշտօնապէս Թուրքիա հրաւիրած է Կոսիգինը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԹԷՆՔ.— Ցարդ ոչ մէկ փոփոխութիւն յունական տագնապին մէջ: Թագաւորը կը շարունակէ իր խորհրդակցութիւնները. փոխադարձ բանակցութիւններու մէջ է Յունաստանի քաղաքական ընտրանին: Իբրեւ վերջին նորութիւն կարելի է նշել Թագաւորին հետ տեսակցելու Փափանտրէուի փափաքը: Կ'ենթադրուի թէ Փափանտրէու պիտի հրաժարի պաշտպանութեան նախարարութեան առնչութեամբ իր պահանջներէն եւ ենթարկուի Թագաւորին՝ կառավարութենէն դուրս ձգելով իր տղաքը: Հարց է թէ Թագաւորը պիտի ընդունի՞ այս առաջարկը:

Վերջին լուրերուն համաձայն, Թագաւորը փորձ մը եւս պիտի կատարէ՝ կեդրոնի համախմբումէն կառավարութիւն մը կազմելու: Ամէնէն շատ կը հոլովուի Թզիրիմոքոսի անունը, որ կուսակցութեան ձախ թեւին մաս կը կազմէ: Այս իսկ պատճառով Թզիրիմոքոս աւելի հաւանականութիւն ունի կարենալ իր շուրջը համախմբելու որոշ թիւ մը տատամսող երեսփոխաններու, որոնք տակաւին կապուած կը մնան Փափանտրէուի:

ՎԻԷԹՆԱՄ.— Տակ Գոյի պաշարուածներուն օգնութեան փութացող կառավարական զօրագունդը ի վերջոյ, երեք օրերու կատաղի մարտերէ եւ փոխադարձ մեծ կորուստներէ ետք, կրցաւ հասնիլ Տակ Գօ: Վիէթքոնկները կը մնան տակաւին իրենց դիրքերուն մէջ: Ամերիկայի օդաչուները, հակառակ Վիէթքոնկներու մարտահրաւէրին, Տակ Գոյի մէջ տակաւին չմիջամտեցին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Օր. Այտա Մաթոսեան (Պրիւքսէլէն) հանգուցեալ ծնողացը՝ Նշան եւ Անիկ Մաթոսեաններու յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, 16 Օգոստոս, Երկուշաբթի Մեռելոց, Ժան Կուժոնի եկեղեցիին մէջ, յաւարտ պատարագի:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Նուէրներ Հ. Բ. Ը. Միութեան, Ողբ. Յարութիւն Գարագաշեանի մահուան առթիւ.—

Պ. Վահան Խամէրեանի միջոցով հետեւեալ նուէրները եկած են Հ. Բ. Ը. Միութեան, փոխան ծաղկեպսակի Յարութիւն Գարագաշեանի մահուան առթիւ.—

(Բ. եւ վերջին մաս)

Պ. Պ. Ֆու, Եոլան, Բիրշէր, Մենքս, Տէյիքս, Բուարան Լեպեւիչի, Բաննէր, Պերնար, Լժիր՝ տասնական ֆրանք, Ալպէր Հապիպ քսան, Տէր եւ Տիկին Լազար Աստուլհ քսան, Տիկին Լալլեյ քսան, Կոմսուհի Փաթրիմոնիօ (Բալպալանքա)՝ 25, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ազաթոն պէյ՝ 50, Տիկին Պէշիր քսան, Տիկին Անի Փուլճեան (ծնեալ Խամէրեան) քսան, Տիկին Ֆրանսուա Փաթրիմոնիօ – Խամէրեան 25, Փաստաբան Ֆրանսուա Փաթրիմոնիօ 25: (Ընդհ. գումար 1245):

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի սրահը:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
33, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ
ՓԱՐԻԶ, Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս Կիրակի, տօն է Վերափոխման Ս. Աստուածածնի: Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
Հայրապետական Պատուիրակ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Խաղողօրհնութիւն:

Երկուշաբթի, Օգոստ. 16ին, Յիշատակ է Մեռելոց: Ժամը 10ին կը մատուցուի պատարագ եւ կը կատարուի մասնաւոր հոգեհանգիստ, վասն համօրէն ննջեցելոց:

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ ժողովուրդը մասնակցիլ այս սրբազան եւ հոգեպարար արարողութիւններուն:

×

Այս Կիրակի, Աստուածածնայ «Վերափոխման Տօն»ին առիթով, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ: Յաւարտ պատարագի Խաղողօրհնէք եւ Մատաղօրհնութիւն: Ժամերգութիւն ժամը 8ին, Պատարագ ժամը 10ին:

Անոնք որ կը փափաքին մատաղօրհնութեան եւ խաղողօրհնէքի իրենց նիւթական մասնակցութիւնը բերել, թող հաճին արձանագրուիլ Եկեղեցւոյ բանկալը կամ գրասենեակը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսիլիոյ Ս. Սահակ – Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծանուցանէ Մարսիլիոյ հայ հաւատացեալ ժողովուրդին թէ Ս. Կոյսին Վերափոխման Տօնը պիտի կատարուի շքեղ հանդիսաւորութեամբ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեշնորհ ՅԱԿՈԲ ՎՐԴ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

Առաւօտեան ժամերգութիւն եւ անդաստան ժամը 8ին: Պատարագ ժամը 10ին: Ընդհ. հոգեհանգիստ 11.30ին եւ աւանդական խաղողօրհնութիւն:

Խաղողի նուիրատուներէն կը խնդրուի իրենց նուիրելիք խաղողը եկեղեցի հասցնել Շաբաթ 14 Օգոստոս:

×

Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ կամքէ անկախ պատճառներով Աստուածածնի եկեղեցական արարողութիւնը եւ աւանդական խաղողի օրհնութիւնը պիտի կատարուի ոչ թէ Աստուածածնայ օրը, այլ յաջորդ Կիրակի, Օգոստոս 22ին:

×

Այս Կիրակի, Տէսինի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, Աստուածածնի Վերափոխման Տօնին առիթով, հանդիսաւոր պատարագ եւ Խաղողօրհնութիւն: Ժամերգութիւն ժամը 8.30ին: Պատարագ ժամը 10ին:

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Իփէքճեան հարիւր Ֆր. կը նուիրէ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին, իր ամուսնոյն Աւետիս Իփէքճեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՃԱՇ ԷՔՍ ԼԷ ՊԷՆԻ ՄԷՋ

Օգոստ. 14ին, 15ին և 16ին կը մատուցուի պատարագ Աստուածածնայ տօնի առթիւ: Շաբաթ առաւօտ տօն Շողակաթի Ս. Էջմիածնայ հիմնարկութեան, Կիրակի Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի եւ աւանդական խաղողօրհնութիւն, Երկուշաբթի Ս. պատարագ Մեռելոցի եւ հոգեհանգստեան մասնաւորաբար ընդհ. զոհերու Մեծ Եղեռնի յիսնամեակի առթիւ:

1, rue Victor Hugo

Կիրակի խաղողօրհնութենէ ետք ճաշ, Օթէլ Թուրիսթի շուրջ դաշտի վրայ կամ օթէլի ճաշարահին մէջ, դիւրամատչելի գին: Ճոխ համադամ ուտելիքներ: Ըստ պատշաճի խօսողներ եւ գեղարուեստական բաժին, բարձրանալ Ռուէ տը Ռըվառէն Թրեվինէն: Ճաշին մասնակցողները պէտք է հեռախօսեն կանխաւ, Թրեվինէն 7:

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAELի ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIERES à VALESCURE (VAR)

Avenue J. F. KENNEDY
Entre le terrain du golf et le ball-trap sur la route de St. Raphaël à Agay passant par Valescure

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք: Խաղադաշտ եւ լողանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ: Օգոստոս 14 – 16 բանակողներ կ'ընդունուին, նուազագոյնը շաբթուան մը համար արձանագրուելու պայմանով:

×

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 15ԻՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Երգչախումբ, պարախումբ, մեներգներ, նուագ, արտասանութիւն եւ դաշնակահարներ՝ բանակումի աւանդական դաշտահանդէսներու դուարթ մթնոլորտով:

Ճոխ պիւֆէ, խորոված եւ զանազան խմիչքներ:

Օգոստոս 15ին Մարսիլիայէն դէպի բանակավայրը օթոքար մը կը մեկնի առաւօտեան ժամը 7ին: Հաւաքուիլ 26 Րիւ տէ Քօնվալէսան:

Արձանագրութեան համար դիմել ամէն երեկոյ ժամը 6–8, 26 Րիւ տէ Քօնվալէսան:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Օգոստոս 22ին, ամբողջ օրը

ՎԱՅՐԸ՝ Անթիպի ճամբուն վրայ Վիլնէօվի փլաժը, «Փառք Վօկրընիէ»ի գեղեցիկ անտառին մէջ:

Իջնել «Առռէ տէ Շօֆֆէօր»:

Կը նախագահէ Ընկ. ՀՄԱՅԵԱԿ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Կը մասնակցին Նոր Սերունդի Ս. Ռաֆայէլի ճամբարին երիտասարդ – երիտասարդուհիները:

Մեկնում.— Մասնաւոր օթոքարը կը մեկնի Փլաս Մասենայէն (Նիս) ժամը 8.30ին, Մատըլէն կը հասնի ժամը 9ին, իսկ ժամը 9.15ին կը հանդիպի Մանեժօ:

Վերադարձ ժամը 20ին:

Իսկ Կառ տ'օթօպիւսէն ամէն քառորդ ժամ օթոքար առնել Ռափիտ Քոթ տ'Ազիւր Քանի եւ Անթիպի համար եւ իջնել Վիլնէօվ Փլաժը՝ Առէ տէ Շօֆֆէօր:

Մուտքը ազատ է:

Խմիչքի եւ ուտելիքի առատութիւն:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի, Վերափոխում: Հայրապետական ձայնաւոր պատարագ եւ Խաղողօրհնէք ժամը 10.30ին:

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ՝
ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Երկուշաբթի, օր Մեռելոց: Ձայնաւոր պատարագ ժամը 10.30ին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Հայր. Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 24րդ Պատգ. Ժողովը պիտի գումարուի այս Շաբաթ եւ Կիրակի, Պիւլէի Ֆրանսական եկեղեցիին սրահը:

Մարսէյլէն առնել Կաստանի օթօքարը եւ Կաստանէն առնել Պիւլէի տանող օթօքարը եւ իջնել վերջաւորութեան:

Առաջին նիստը կը բացուի Շաբաթ առաւօտ ժամը 9ին:

Կիրակի կէսօրին՝ մեծ հացկերոյթ ի պատիւ պատգամաւորներուն: Կը հրաւիրուին անխտիր բոլոր հայրենակիցները: Հասոյթը պիտի յատկացուի Միութեան բարենպատակ ձեռնարկներուն:

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAYRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 14 ՕԳՈՍՏՈՍ
SAMEDI 14 AOUT 1965
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10382
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
41e ANNÉE — N° 10.382

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

"ԼՔԵԱԼ,, ԳՈՅՔԵՐԸ

Վերջերս Լիբանանի կառավարութիւնը յաջորդին դրած է լիբանանեան քաղաքացիներու Թուրքիոյ մէջ ունեցած անշարժ կալուածներու հարցով : Նոր ծանուցագիր մըն է ուղղած Անգարայի կառավարութեան եւ չուտափոյթ հատուցում պահանջած :

Հրատարակուած տեղեկութեանց համաձայն, օսմանեան կայսրութեան օրով Լիբանանցիները Թուրքիոյ մէջ ունէին երեք հարիւր միլիոն լիբանանեան ոսկի (հարիւր միլիոն տոլար) արժէքով կալուածներ (հող եւ շէնք) :

Առաջին աշխարհամարտի վաղորդայնին, երբ Լիբանան ազատագրուեցաւ թրքական տիրապետութենէն եւ ենթարկուեցաւ Ֆրանսայի հովանաւորութեան, Թուրք կառավարութիւնը գրաւեց այդ կալուածները, իբրեւ «լքեալ գոյք», առանց որեւէ հատուցումի :

Այն ատենուան Լիբանանեան ձեռնհաս իշխանութիւնները դիմած էին Թուրք կառավարութեան եւ հատուցում պահանջած :

Բանակցութիւններ սկսեր էին Լիբանանի եւ Թուրքիոյ միջեւ կարգադրութեան մը յանգելու համար : Թուրքերը, ըստ իրենց բարի սովորութեան, խուսափուկ պատասխաններով ձգձգեր էին խնդիրը : Բանակցութիւնները խզուեր էին քանիցս ու վերսկսած, առանց վերջնական ու գոհացուցիչ եզրակացութեան մը յանգելու :

1923 Յուլիս 24ի Լօզանի հաշտութեան դաշնագիրը ճշդած էր օսմանեան կայսրութենէն բաժնուող հողամասերու բնակչութեանց իրաւունքները : Թուրք կառավարութիւնը պարտաւոր էր դրամական հատուցում տալ այս վերջիններու Թուրքիոյ մէջ ունեցած անշարժ կալուածներուն փոխարէն : Հետեւաբար Լիբանանցիները պէտք է օգտուէին դաշնագրի այդ տրամադրութենէն :

1962 Սեպտեմբեր 29ին համաձայնագիր մը կնքուած էր Լիբանանի եւ Թուրքիոյ միջեւ, փոխադարձութեան հիման վրայ : Լիբանանի կառավարութիւնը յարգած է այդ համաձայնագիրը՝ Թուրքերուն Լիբանանի մէջ ունեցած անշարժ կալուածներուն փոխարժէքը հատուցանելով : Իսկ Անգարայի կառավարութիւնը ցարդ կը մերժէ ընթացք տալ իր յանձնառութեանց :

Լիբանանի արտաքին նախարարութիւնը յուշագրով մը դաշինքի ուշադրութեան յանձնած է Անգարայի կառավարութեան ընդած բացասական դիրքը, շեշտելով որ անհրաժեշտ է աւելի խառնակ հասցնել խնդիրը եւ պահանջել անկէ, որ նոր առաջարկներ ներկայացնէ որոշ պայմանաժամի մը մէջ, Թուրքիոյ լիբանանեան կալուածներուն մասին :

Ինչ որ ուշագրաւ է եւ մասնաւորապէս կը հետաքրքրէ մեզ, Լիբանանի կառավարութիւնը ծրագրեր է հատուցում պահանջել նաեւ Հայերուն Թուրքիոյ մէջ ձգած կալուածներուն համար :

Այս հարցը առ այժմ առկախ պիտի մնայ, «մինչեւ որ կարելի ըլլայ գնահատել Հայերուն կալուածներուն արժէքը», կը գրէ Պէյրութի մեր պաշտօնակիցը «Ազդակ», որ կ'աւելցնէ թէ՝ տրամաբանական պայմանաժամի մը ընթացքին գոհացուցիչ առաջարկ մը չստանալու պարագային, Լիբանանի կառավարութիւնը մտադիր է դիմելու Լա Հէյի Միջազգային Գերագոյն Ատեանին, Լօզանի դաշնագրի հիման վրայ եւ հատուցում պահանջել Լիբանանցիներու Թուրքիոյ մէջ ունեցած կալուածներուն համար, «հաշուի առնելով նաեւ Հայերու կալուածները» :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

"ՍԱՄ,, ՀՐԹԻՌՆԵՐԸ ԿՐԿԻՆ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ

Չորեքշաբթի, մինչ խաղաղութեան ութը Նոպելեան մրցանակաւորներ Վիեթնամի մէջ անհրաժեշտ եւ անմիջական զինադադարի մը համար կոչ մը կ'ուղղէին աշխարհի մեծերուն, տեղւոյն վրայ կացութիւնը շատ աւելի կը բարդանար :

Հինգշաբթի առտու, Հանոյէն ութսուն քմ. հեռու, ռուսական Սամ հրթիռով վար կ'առնուէր ամերիկեան երկրորդ օդանաւ մը (առաջին դէպքը պատահած էր Յուլիս 24ին, որուն ամերիկեան օդուժը պատասխանեց՝ ամբողջովին սամ հրթիռի արձակման երկու խարիսխներ) : Այս երկրորդ միջադէպը շատ աւելի կը մտահոգէ Ամերիկացիները, զանազան պատճառներով : Շատ հաւանական է որ այդ զօրաւոր զէնքերուն հետ խորհրդային Միութիւն Հիւսիսային Վիեթնամի հայթայթած է նաեւ զանոնք գործածելու ի վիճակի անձնակազմ մը. ուրեմն, հակադղելու պարագային, կացութիւնը կրնայ աւելի ծանրանալ : Դէպքը յատկանշական է նաեւ անով, որ օդանաւը այս անգամ վար առնուած է Հանոյէն ութսուն քմ. հեռու, շրջանի մը մէջ՝ ուր արձակման ոչ մէկ խարիսխ նշմարուած էր ցարդ : Շատ հաւանաբար հրթիռը արձակուած ըլլայ շարժական խարիսխէ մը : Իրապէս, նման շարժական խարիսխներու գոյութեան մասին տեղեակ էին ամերիկացի մասնագէտները, որոնց կարծիքով կարելի է զանոնք քանի մը ժամուան ընթացքին քակել ու տեղափոխել : Արդ, եթէ Խորհրդային Միութիւն շարժական խարիսխներով օժտէ Հիւսիսային Վիեթնամի ամբողջ տարածութիւնը՝ կացութիւնը կրնայ բարդանալ Ամերիկացիներուն համար, մանաւանդ որ գրեթէ անկարելի կը դառնայ զանոնք գտնելն ու ոչնչացնելը :

Դէպքերը կը զարգանան նաեւ Հարաւային Վիեթնամի մէջ : Տակ Գոյի պաշարուածներուն օգնութեան փութացող կառավարական ուժերու յաջողութենէն ետք, Ամերիկացիները որոշած են բարձրաւանդակներուն մէջ, անհրաժեշտ պարագային, մասնակցիլ պատերազմին : Վիեթքոնկներու մարտահրաւէրին պատասխանելու համար : Ամերիկ. 173րդ զօրադունդը, բազկացած օդաչուներէ, տեղաւորուեցաւ Փլէյքուի մէջ, Տակ Գոյէն քառասուն քմ. դէպի հարաւ-արեւելք : Օդաչուներուն ժամանումը բաւարար եղաւ, որ Վիեթքոնկները լքեն Տակ Գոյի իրենց դիրքերը ու անհետանան :

Մինչ Վիեթնամի մէջ կացութիւնը կը բարդանայ եւ կրնայ տանիլ նոր, աւելի բուռն բախումներու, անդին, խաղաղութեան կոչերէ զատ, արեւմտահեղութեան խաղաղ բանակցութիւններով վերջ տալու դրական ոչ մէկ քայլ կարելի կը դառնայ : Մաքնամարա եւ Ռըսք կը յայտարարէին թէ Ամերիկացիները, ի պահանջել հարկին, Վիեթնամի մէջ պիտի կռուէին մինչեւ քսան տարի, ու միւս կողմէն Հօ Շի Մին տակաւին երէկ կը յայտարարէր — «Հիւսիսային Վիեթնամ ուրիշ լուծում չունի, բայց եթէ կռուիլ մինչեւ վերջը : Ընտրուած ճամբան ա՛ս էր, եւ հիմա այլեւս կարելի չէ Վիեթնամի ժողովուրդը ճամբէն ետ դարձնել» :

Ցեղասպանի տօնակատարութեանց վաղորդայնին, յուսադրիչ եւ քաջալերական երեւոյթ մըն է այս :

Ազդուին երախտապարտ ենք Լիբանանի կառավարութեան, որ տէր կը կանգնի իր հողին վրայ ապրող հայ քաղաքացիներու անկորնչելի իրաւունքներուն, երբ ուրիշներ բոլորովին լքած են մեզ :

Տասնեակ տարիները պատճառ մը չեն ժամանցումի ենթարկելու անհատական կալուածներու անիրաւօրէն եւ անպատիժ բռնագրաւումը :

Մանաւանդ՝ Հայոց պատմական ու պապենական նուիրական հողերու բռնագրաւումը :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԹԷՆՔ.— Ցուստախարութիւն Աթէնքի մէջ : Ամէն ինչ պատրաստ էր, կը վկայէն լրատուական աղբիւրներ, հաշտեցնելու համար, Հինգշաբթի դիշեր, Թագաւորն ու Փափանտրէուն : Վերջինիս բարեկամները պատրաստած էին ծրագիր մը, համոզելու համար երկու կողմերն ալ որ փոխադարձ զիջումներով վերջ տան տագնապին : Ամէն ինչ պատրաստ էր, մինչեւ վերջին վայրկեանը, երբ Փափանտրէու յանկարծ մոռցաւ ամէն ինչ եւ Թագաւորին ներկայանալով վերջնագիր մը չէզոքացած պարզեց իր դիրքը, առանց որեւէ զիջումի : Տեսակցութիւնը տեւեց գրեթէ երկու ժամ : Թագաւորը յայտնեց թէ իր պատասխանը պիտի տար աւելի ետքը : Պատասխանը չուշացաւ. թագաւոր ձակատէս կը մերժէր նոր ընտրութիւններ կատարել կամ կառավարութիւնը կազմելու պաշտօնը կրկին Փափանտրէուի յանձնել : Խզումը աւելի կատարեալ է. տագնապը աւելի խորացած : Բայց ինչպէ՞ս դուրս գալ տագնապէն : Այս ուղղութեամբ շարժած են նաեւ քաղաքական դէտերը : Արեւմտեան մամուլը կը բաւականանայ գրեթէ նկարագրելով վերջին դէպքերը : Բոլորը միայն իբրեւ միակ լուծում կը տեսնեն ժամանակաւոր կառավարութեան մը կազմութիւնը, որուն պարտականութիւնը պիտի ըլլայ նոր ընտրութիւններ կազմակերպել :

ՄՈՍԿՈՒԱ.— Կոսիգին, Մագուրով եւ Վորոշիլով ներկայ եղան Ուրկիւպլիւի ի պատիւ Մոսկուայի Թուրքիոյ դեսպանին կազմակերպած ընդունելութեան : Ուրկիւպլիւ Հինգշաբթի օր շարունակեց Կոսիգինի հետ քաղաքական իր խօսակցութիւնները : Ուրբաթ օր Ուրկիւպլիւ կ'անցնի Կիեւ եւ ապա Խրիմ : Ցարդ պաշտօնական ոչինչ յայտարարուած է խորհրդային ղեկավարներուն հետ Թուրքիոյ վարչապետին խօսակցութիւններուն արդիւնքին մասին : Թուրքերը կը պնդեն թէ աւելի անտեսական բնոյթ կը կրեն :

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ Հարաւային Նահանգներու խափշիկները քանի մը օրէ ի վեր խուռներամ բազմութեամբ կ'արձանագրուին պետական իշխանութեանց մօտ՝ մասնակցելու համար յառաջիկայ Նոյեմբերի քուէարկութեան : Առաջին անգամն է որ Խափշիկները, նոր օրէնքով մը, որ ստորագրուեցաւ տասը օր առաջ, քուէարկելու իրաւունք կը ստանան Հարաւային նահանգներուն մէջ :

Նախապէս, Սպիտակ պաշտօնեաները հազարումէկ դժուարութիւններ կը ստեղծէին իրենց դիմող Խափշիկը մերժելու համար : Հիմա, անկարելի է ալ կրնայ քուէ տալ :

Ալապամայի Լուիզիանայի, Միսիսիփիի եւ այլ շրջաններու մէջ, պատերուն վրայ փակցուած են ազդարարութիւններ Սպիտակներուն — «Զփորձէք արգիլել Խափշիկներու արձանագրութիւնը եւ չսպառնաք անոնց» :

Սպիտակները ցոյցեր կը կատարեն, բայց ոստիկանական իշխանութիւնները ամէն միջոց ձեռք առած են ընդհարումները կանխելու համար :

ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդը միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որ կոչ կ'ընէ Յոյներուն եւ Թուրքերուն որ խուսափին այնպիսի արարքներէ, որոնք կրնան նոր բարդութիւններ յառաջ բերել Կիպրոսի մէջ :

Խորհուրդը շարաթ մը ամբողջ փորձեց հաշտութեան եզր մը գտնել երկու կողմերուն միջեւ, բայց ձախողեցաւ : Խորհրդակցութեանց ընթացքին, հինգ Մեծերու դեսպանները, որոնք, այս վէճին մէջ, ընդհանրապէս «չէզոք» կը մնային, ամբաստանեցին Կիպրոսի կառավարութիւնը թէ պատճառ եղած էր ներկայ տագնապին, բարեփոխելով ընտրական օրէնքը՝ Թուրք փոքրամասնութեան համար աննպաստ ձեւով մը :

Թուրքիա, որ վերջերս Ապահովութեան Խորհուրդին ուշադրութեան յանձնած էր այս պարագան, կը սպառնայ թէ կրնայ կնքուած դաշնագրին տրամադրութեանց հիման վրայ «նոր քայլեր առնել» : Ուրիշ խօսքով, կը հասկցնէ թէ կրնայ նորէն ռմբակոծել Կիպրոսի յունական դիրքերը, ինչպէս ըրած էր անցեալ տարի Օգոստոսին :

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ վարչապետը, Լուտվիկ Էրհարտ յոյս կը յայտնէ թէ յառաջիկայ Սեպտեմբերի ընտրութեանց մէջ պիտի յաղթէ Քրիստոնեայ դեմոկրատներու կուսակցութիւնը, որուն առաջնորդն է ինք : Վարչապետը կ'ըսէ որ եթէ նոյնիսկ իր կուսակցութիւնը չկարենայ անհրաժեշտ մեծամասնութիւնը ապահովել, երբեք պիտի չհաւանի խառն դահլիճ մը կազմելու :

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԿԱՐԻՊԱԼՏԻՆ՝ ԵՓՐԵՄ ԽԱՆ

Իրան այս տարի կը տօնէ իր ազգային Սահմանադրութեան 60ամեակը :

Արդարեւ, 1905ին էր, որ «Իրանի ազգային — քաղաքական յառաջադէմ մտաւորականութիւնը եւ մարտական ուժերը, համագործակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, մասնաւորաբար Ռոստոմի, Եփրեմ Խանի եւ Քեռիի, ինչպէս եւ բազմաթիւ այլ մարտիկներու, երկրին մէջ հաստատեցին սահմանադրական կարգեր ու կառավարական վարչաձեւ, ապահովելով մարդու, քաղաքացիի, խօսքի եւ մամուլի ազատութիւնը» : Սահմանադրական պայքարներու ոգին մարմնացնող Եփրեմ Խանը, զոր օտար լրագրողներ կոչած են ժամանակին «Պարսկաստանի Կարիպալտին», մէկն է հայ ժողովուրդի մեծ զաւակներէն : Ծնած 1869ին, կնքուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան մարտական աւազանին մէջ, սնած Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղափարներով, սպաննուեցաւ 1912ին, պատերազմի դաշտին վրայ, երբ կը կռուէր յանուն սահմանադրական շարժումին :

Թեհրանի Թեմական Խորհուրդը, յանուն Իրանի Հայութեան՝ իր երախտագիտութիւնը յայտնելու ցանկութեամբ, որոշած է կանգնել Մեծ Հայուն կիսանդրին (Ալիք, 5 Օգոստոս) :

Առիթ կ'ունենանք վերարծարծելու Եփրեմ Խանի յիշատակը :

Չորեքշաբթի օրուընէ սկսեալ մեր յաջորդ թերթօնը՝

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

Հերքիւլ Փուարօ պիտի կարենա՞յ դիմակազերծել ոճրագործը ...

Պիտի գիտնաք՝ կարդալով մեր յաջորդ թերթօնը, Ակաթա Քրիստիի ոստիկանական ծանօթ վէպը՝

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

ՄԵԾԵՐԸ ՄԵԾԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

«Ո՞րն է ճարտարախօսէ մը պահանջուած առաջին յատկութիւնը», կը հարցնէր անգամ մը Դեմոսթենէսի. — «Գործ» պատասխանեց մեծանուն հռետորը: Երկրորդ յատկութիւնը, դարձեալ գործ, երրորդը՝ նմանապէս: Եւ իրաւունք ունէր ան: Ոչ միայն որովհետեւ գործն ըստ ինքեան միշտ աւելի ճարտարախօս եւ ազդեցիկ է քան խօսքը, այլեւ որովհետեւ խօսքը աւելի ճարտար ու ազդեցիկ կ'ըլլայ գործի միջոցաւ: Կեանքի իրականութեան հետ շփուող, այլազան փորձառութիւններ կրող, պայքարող, տքնող, օգտակար սկզբունքի մը, ձեռնարկի մը համար մաքառող, զրկանք կրող, զոհաբերող անձն է որ կրնայ իրապէս պերճաբան ըլլալ եւ մարդոց մտքին ու սրտին ազդել տիրաբար: Դեմոսթենէսի վերագրուած այս պատասխանը մէջ բերելով Ֆրանսիզ Պէյքըն կը յայտարարէ թէ իրեն ալ եթէ հարցնէին թէ ո՞րն է քաղաքացիական առաջին յատկութիւնը, իր պատասխանը պիտի ըլլար «Քաջութիւն», երկրորդը՝ դարձեալ քաջութիւն, երրորդը՝ նմանապէս: Այլ սակայն ո՛րքան յաճախ դժբախտաբար սխալ կ'ըմբռնուի այս այնքան գովելի ու փափաքելի յատկութիւնը: Կենդանական անզուսպ մոլեգնութիւնը, անպատկառ լրբութիւնը, որ ամէն պատշաճութիւն կ'արհամարհէ, ամեհի կուրացուցիչ ատելութիւնը, եւ գռեհիկ, ստորին նախանձոտութիւնը, որ այլոց թշուառութեան եւ վարկաբեկման մէջ կ'որոնէ իր գոհացումը, ասոնք անտարակոյս հեռի են ճշմարիտ քաջութիւնն ըլլալէ, այլ անասնական կիրքեր են միայն: Ստոյիկեանք ճշմարիտ արութիւնը սահմանած են իբր «Առաքինութիւն մրցական ի կողմանէ առաքինութեան»: Քաջութիւնը առաքինութիւն է, մոլութիւնը արժանի չէ այս անուան: Քաջութիւնը առաքինութիւն է, ոչ թէ չէզոք կամ կրաւորական, այլ գործօն, որ կը մղէ, կը պայքարի ո՛չ յօգուտ անձին, այլ ի նպաստ արդարութեան, ճշմարտապէս մարդկային քաջութիւնը գիտակից, ինքնիշխան, վսեմ սկզբունքներով զօրեղացած եւ անշահախնդիր, անձնուէր զգացումներով ոգեւորեալ: Ժողովրդականութիւն կորսնցնելէ չ'ահաբեկիր, նախատինքներէ չ'ընկճուիր, իր համոզումներն ու սկզբունքները կը պաշտպանէ ինչպէս քաջարի հայրենասէր զինուորը կը պաշտպանէ՝ ի գին իր արեան՝ այն դրօշը, որ իր հայրենիքին փառքն ու պատիւը կը ներկայացնէ:

Գաղափարապաշտ մըն էր Պէրպէրեան, տեսիլքի մարդը, բարձրագոյն մտատիպար մը ունէր իրեն առաջնորդ եւ ներշնչում:

Գաղափարապաշտութիւնը ունի իր վտանգները: Անոր ազդեցութեան տակ, մարդ կը փորձուի փոխանակ անողոք իրականութեամբ զբաղելու՝ հաճոյալի երազանքներու աշխարհին մէջ դեգերիլ եւ դառն յուսախաբութեանց մատնուիլ, վերացական, անգործնական, ուստի անօգուտ ըլլալ: Այլ եւ երբ չափաւորութեամբ ու ողջմտութեամբ գործածուի, ամենակարեւոր մէկ ազդակը կ'ըլլայ հանրային կեանքի բեղնաւորութեան: Հանրային գործիչը պէտք է ըլլայ գաղափարի, տեսիլքի մարդը, հաւատքի մարդը: Հաւատք ապագայի մասին: Հաւատք թէ անիմաստ քաոս մը չէ տիեզերքը, այլ ինչպէս կայ ֆիզիքական կարգաւորութիւն մը, նոյնպէս կայ անոր մէջ բարոյական կարգաւորութիւն մը: Անիմաստ քաոս մը չէ մարդկային սեռին պատմութիւնը, ինչպէս կը փորձուինք ենթադրել՝ երբ առանձին դէպքերը միայն կը նկատենք, այլ հոն ալ կայ կարգ ու սարք մը, որ դէպի կատարելութիւն կը ձգտի անդադար: Այսպիսի տեսիլքի մը, հաւատքի մը շնորհած ներշնչումն է, որ մարդուս կարելի կ'ըլլայ յարատեւութեամբ եւ անվհատ կատարել իր առօրեայ պարտաւորութիւնները, որոնք ճգճիմ ու ապարդիւն կը թուին յաճախ, ոգորել դժուարութեանց դէմ, համբերել ապերախտութեանց ու թշնամութեանց:

Կարելի չէ զանց ընել յիշելը այս առթիւ Պէրպէրեանի ամբասիր, մաքուր անհատական կենցաղն, իր անձնական բարձր նկարագիրը:

Բայց միթէ հանրային գործիչի մը նկարագիրը, իր ներքին անձնական կեանքը, ունի՞ որ եւ է նշանակելի առնչութիւն իր հանրային պաշտօնավարութեան ու գործունէութեան հետ: Կան ոմանք որ ժխտական պատասխան մը կուտան այս հարցման: Ցորչափ մէկը ունի հանրային պաշտօնեայէ մը պահանջուած յատկութիւնները, իմացական կարողութիւն, հմտութիւն, թերեւս պերճախօսութիւն, վարչագիտութիւն, դիւանագիտութիւն: Մեզի ի՞նչ փոյթ իր ներքին կենցաղը, իր նկարագիրը՝ որ իրեն յատուկ է, որ իր խղճին միայն կը վերաբերի եւ զոր պրպտելու, քննելու, կշռելու ոչ պարտականութիւն ունինք մենք եւ ո՛չ իրաւունք: Կայ սակայն դասակարգ մը, որ տարբեր եղանակ մը ունի խորհելու, դատելու, եւ իրաւունք կուտայ մեծանուն անգլիացի պետական մարդուն, Կլատսթընի, որ իր դահլիճէն կը վտարէր իր ամէնէն փայլուն, ամէնէն ազդեցիկ ու կարեւոր անդամներէն մին՝ իր ներքին կեանքին վերաբերող գայթակղական մէկ արարքին պատճառաւ, թէպէտ շատեր այպանեցին զինք, քննադատեցին, իբր մոլեռանդ, չափազանց բծախնդիր մաքրակրօն մը:

Նախ որ մարդուս անձնականութիւնը տեսակ մը գործանաւորութիւն է, որուն տարբեր մասերը սերտ առնչութիւն մը ունին իրարու հետ եւ կարելի չէ որ մէկ մասին եղած վնասը, մէկ մասին փտութիւնը չազդէ միւս մասերուն վրայ, մանաւանդ երբ այդ վնասին, այդ փտութեան կեդրոնը կենսական մէկ մասն ըլլայ: Որ եւ է մոլութիւն որ անգամ մը կ'արմատանայ, խիղճը կը տկարացնէ, կը բթացնէ, արժանապատուութեան զգացումը կը փճացնէ, բարոյական ուժերը կը ջլատէ, ուրիշ մոլութիւններու դիւրապատրաստ դուռ մը կ'ընէ դժբախտ ենթական, անընդունակ այն վեհանձն, անձնուրաց, կորովի յատկութեանց, որոնք անհրաժեշտ են արդիւնաւոր, վստահելի հանրային պաշտօնէի մը համար: Եթէ մէկը ինքզինքը, իր անձնականութիւնը չի յարգեր եւ իր բարոյական եսը կ'անարգէ, ուրիշը յարգելու, ընկերութեան իրաւունքն ու արժանապատուութիւնը յարգելու, կարողութիւնը կը կորսնցնէ տակաւ՝ եթէ ոչ նոյնհետայն:

Բաց աստի, ոչ միայն բարոյախօսին, այլեւ ընկերաբանին ու պետական անձին դաւանանքը, տիեզերական փորձառութեան մեզի աւանդած դասը այս է. «Արդարութիւնը ազգ մը կը բարձրացնէ, մոլութիւնը զայն կը կործանէ»: Ազգի մը, հանրութեան մը ամէնէն աղետաւոր թշնամիները մոլութիւններն են, եւ այն հանրային պաշտօնեան որ իր անձնական մոլութիւնը կը քաջալերէ որեւէ ձեւի մէջ, թշնամին է իր ազգին եւ ոչ բարեկամը, եւ այնքան աւելի վատ է իր ազդեցութիւնը՝ որքան աւելի բարձր ու ուշագրաւ է իր դիրքը: Ինչպէս վստահաբար կրնանք ըսել թէ մոլութիւնը շատերու դժբախտ կործանման պատճառ եղած է, նոյնքան վստահաբար կրնանք նաեւ յայտարարել թէ Պէրպէրեանի մաքուր կենցաղն անհրաժեշտ պայմանն եղած է իր նախանձելի յաջողութեան եւ զինքն արժանացուցած այն մեծարանքին, զոր եկած ենք այսօր մատուցանել իրեն:

ԱԲՐԱՀԱՄ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՌՈՒՄԲԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Յուլիս 16ին տարեդարձն էր Պատմութեան ամէնէն մեծ դէպքերէն մէկուն: Ճիշդ քսան տարի առաջ, այդ օրը, Նիւ Մեքսիքոյի անապատին մէջ, Ամերիկացիք փորձեցին առաջին հիւլէական ռումբը: Նոյն օրը, ուրիշ ռումբ մը, խորտակիչ զրկուեցաւ Ծայր. Արեւելք, ուր Ճափոնի դէմ կատաղի պատերազմ կը մղուէր: Այս վերջին ռումբն է, որ մէկ քանի շաբաթ ետք, այսինքն, 1945 Օգոստոս վեցին, բառին բովանդակ առումով երկրի երեսէն պիտի սրբէր Հիրոշիման: Այս ահաւոր զէնքին գիւտը ամբողջական փոփոխութիւն մը մտցուց միջազգային յարաբերութեանց մէջ, պատերազմի տեւողութիւնը կարճեցնելու միւս հիմնական արդիւնքէն զատ: 1945ին, հիւլէական ռումբը Ամերիկացիներուն թոյլ տուաւ Ճափոնի դէմ պատերազմը շահիլ ամէնէն լաւատես զինուորական գիտողներու նախատեսած թուականէն մէկ տարի առաջ: Այս հիմնական առաւելը, այս հիմնական իրողութիւնն էր, որ ճափոնական Հիրոշիմա եւ Նակազակի քաղաքներուն դէմ այս ահեղ զէնքը գործածելու վարանում չթոյլատրեց: Միացեալ Նահանգները Ծայր. Արեւելքի ռազմաբեմին վրայ անմիջական եւ ազդու միջամտութիւն մը չէին սպասեր Խորհ. Միութեան կողմէ, որմէ, Եալթայի մէջ, Ճափոնի դէմ պատերազմին խորհ. մասնակցութեան խոստում կորզած էր Նախագահ Ռուզվէլթ: Ու թերեւս, Միացեալ Նահանգները կը կասկածէին, թէ սովետները նպատակաւոր ու ռազմագիտական վերապահութիւն մը ցոյց կուտային պատերազմի այս ճակատին վրայ:

Այսպէսով, Նախագահ Թրումըն Ճափոնի դէմ գործածեց հիւլէական ռումբը, պատերազմը մէկ տարիով կարճեցնելով եւ խուսափելով կորուստներէ, որ երկու կողմերուն համար ալ Հիրոշիմայի ու Նակազակիի կորուստներէն առնուազն հինգ անգամ աւելի պիտի ըլլային:

Անկէ զատ, Միացեալ Նահանգները կ'ուզէին մարդկութեան ազդարարել իրենց պատերազմական վիթխարի գերակայութիւնը, ապագայ տագնապներու դիմագրաւման մէջ: Ինչպէս, յետպատերազմեան երեք տագնապներ՝ մէկը Պերլինի, մէկը՝ Միջին Արեւելքի եւ միւսը՝ Քորէայի մէջ, վտանգաւոր գիծէն անդին չանցան, շնորհիւ հիւլէական ռումբի գոյութեան:

Սակայն, հիւլէական ռումբին Միացեալ Նահանգներուն տուած գերակայութիւնը չէր կրնար ժամանակաւոր չըլլալ: 1949ին, Խորհ. Միութիւնը փորձեց իր առաջին ռումբը եւ 1953ին, առաջին կորիզային ռումբը:

Մէկ քանի տարի ետք, երկու աշխարհներուն միջեւ զանազանելի խօսակցութիւններ սկսան՝ կորիզային զէնքերու վրայ հակակշռի համաձայնութեան մը շուրջ: Երկու մեծ պետութեանց ռազմավարութեան պատրաստողները սկսան յայտարարել, թէ ժամանակակից զէնքերով անկարելի էր պատերազմ մը շահիլ, ընդհակառակն, կարելի էր զայն կանխել՝ մահաբեր հակապատիժներու սպառնալիքով:

Ճիշդ այս պայմաններուն տակ էր, որ ստեղծուեցաւ սարսափի հաւասարակշռութիւն կոչուածը, որուն ներքեւ վարժուեցաւ ապրիլ ժամանակակից աշ–

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԱՂԱ

Սերգիս աղային գործերը բարգաւաճ էին, ագարակը լաւ եկամուտ կը բերէր եւ բոլոր ընտանիքը օժտուած էր առողջութեամբ մը որ կրնար ամէնէն համբերատար բժիշկն անգամ կատաղութեան մղել: Վերջապէս Սերգիս աղա երջանիկ էր որչափ երջանիկ կրնայ ըլլալ մարդ:

Ամէն անգամ Սերգիս աղայի գալուստը յաղթական մուտք մըն էր մեր տունէն ներս: Երբ դուռը բացուելով — Սերգիս աղան եկաւ, ձայնը կը հնչէր, ամէնքս բակը կը վազէինք զինքը դիմաւորելու: Ա՜հ, այն աղմկալից ուրախութիւնը, խօլական ովսաննաները որով կ'ընդունէինք զինքը:

— Սերգիս աղան է, Սերգիս աղան է, կ'աղաղակէինք ամէնքս միաբերան:

— Վա՜յ, Սերգիս աղա, բարով եկար:

Ու ահա՛ կը պաշարէինք, կը սեղմէինք, կը ճնշէինք զինքը: Ամէնէն պզտիկները արդէն իր ուսերուն վրայ էին, քիչ մը մեծերը թեւերէն կախուած ու ինք կը համբուրէր, կ'ապտակէր ամէնուս երեսները:

— Տղա՛քս, աղէ՞կ էք, ի՞նչ էք, առողջ էք...

— Սերգիս աղա, կառքին մէջ ի՞նչ կայ, ի՞նչ բերիր մեզի...

— Հիմա կը տեսնաք, համբերեցէք քիչ մը:

Ու ահա կառքը կը սկսէին պարպել... որովհետեւ Սերգիս աղա միշտ խոշոր, լեցուն կառքով մը կուգար:

Ագարակէն բերած նուէրներն էին, սերկեւիլ, նարինջ, խնձոր, տանձ, կաղին, ընկոյզ, չամիչ, թուզ, պաստեղ, կարագ, չոր սեր, թարմ պանիր, եւ տեսակ տեսակ անուշեղէններ զորս կինը պատրաստած էր, ապուխտ, երշիկ, օղի, վերջապէս ինչ որ կար ագարակին մէջ:

— Սերգիս՛ աղա, խենթեցա՞ր, ի՞նչ պիտի ընենք այսչափ բանը, ո՞ւր պիտի դնենք, կ'աղաղակէին տանտիկինները տեսնելով այդ անվերջանալի ծրարները:

Սերգիս աղա խնդալով կը պատասխանէր:

— Հոգ մի՛ ընէք, հոգ մի՛ ընէք, վաղը միւս օրը տղաքը բան մը չեն ձգեր:

Իրիկունը երբ տան էրիկմարդիկը կուգային՝ Սերգիս աղա արդէն գիշերնոցը հագած, վառարանին քով, օղիի ափսէին դիմաց «քէյֆ» կ'ընէր:

Ու բոլոր ընտանիքով, մեծ ու պզտիկ, կը բոլորուէինք շուրջը եւ ինք գոհ, անձրնդիր, կեանքով ու զուարթութեամբ ուռած՝ կը սկսէր խօսիլ, խնդալ ու պատմել ագարակին ու իր քաղաքին դրուագները զորս կը համեմէր կատակաբանութիւններով ու սրամտութիւններով: Սերգիս աղա չէր ուզեր որ շուրջը տխուր դէմքեր տեսնէ. ամէն մարդ պարտաւոր էր, նոյնիսկ բռնի կերպով, ծիծաղկոտ դիմակ մը անցընելու դէմքին երբ իրեն քով գտնուէր: Իր սովորական խօսքերէն մէկն էր հետեւեալը.

— Խնդացէ՛ք պէ... ամէնքս ալ պիտի մեռնինք օր մը, ինչ ուրախութիւն որ ընենք, քովերնիս կը մնայ:

Այս էր իր հաւատոյ հանգանակը, իր իմաստասիրութիւնը:

Քաղաքականութեամբ չէր զբաղեր բնաւ:

— Թագաւորին տուրք կուտանք կոր որ այդ բաներուն հոգ տանի, մենք ալ սիրտ չհատցնենք պարապ տեղը, քէֆերնիս նայինք, կ'ըսէր:

Ազգային խնդիրներու մասին ալ նոյնը կը մտածէր:

— Ատանկ բաները պատրիարքին գիտնալիք բանն է, մեզի ի՞նչ որ միտք յոգնեցընենք, քէֆերնիս նայինք...

Տխուր խօսքեր պէտք չէր որ ըլլար իր քով:

— Գոցեցէ՛ք, գոցեցէ՛ք այդ խօսքերը, ուրիշներուն պատահած դժբախտութիւններով մենք չախրինք, Աստուած կը բարկանայ ետքը, կը գոչէր:

Ժողովրդին խրատները կարծես իրեն նշանաբան ընտրած էր:

«Քու սրտէդ տրտմութիւնը վերցուր ու մարմինէդ չարութիւնը հեռացուր»:

«Հացդ ուրախութեամբ կեր ու գինիդ ուրախ սրտով խմէ»:

«Սիրած կնկանդ հետ կեանք վայելէ քու ունայնութեան կենացդ բոլոր օրերուն մէջ»:

Եւ այսպէս, անհոգ ու անկնճիռ, Սերգիս աղա ամէն տարի կուգար մեզի, իր զուարթութեամբը անսպառ ու հաղորդիչ զուարթութեամբը մեր տունն ալ շէնցնելով մէկ երկու ամիս: Իր ներկայութիւնը բոլորովին կը նսեմացնէր Համբարձում աղան որ գրեթէ կը հալէր, կը ջնջուէր անոր առջեւ, տաք արեւին ճառագայթներուն ենթարկուած սառոյցի կտորի մը պէս:

×

Տասներկու տարեկան պատանի էի, երբ ձմեռ մը նորէն հիւր եկաւ Սերգիս աղան: Այդ տարին բացառիկ կերպով յաջող գացած էին իր գործերը, հրաշալի հունձք մը ըրած էր, մեծ աղջիկը նշանած էր Ռոտոսթոյի հարուստ աղաներէն մէկուն զաւկին եւ ինքն ալ մանչ զաւակ մը ունեցած էր, ութերորդը, որ քանի մը ամիսէ ի վեր ծներ էր:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(4 Շար.)

խարհը :
Խորհրդային Միութիւնը այն եզրակա-ցութեան յանգեցաւ, թէ զրամատիրու-թեան եւ համայնավարութեան միջեւ պատերազմը զաղրեցաւ անխուսափելի ըլլալէ, գիրք մը՝ զոր կը մերժեն Չինա-ցիները, շատ քիչ հետաքրքրուելով կո-րիզային պատերազմի մը ունենալիք հե-տեւանքներով, հետեւանքներ՝ որ կրնան ամփոփուիլ կորիզային երկու հիմնական ումերու, այսինքն, Մ. Նահանգներու եւ Խ. Միութեան փոխադարձ կործանումին մէջ :
Խորհ. Միութիւնը իր կողմէ, ոչ կրր-նար եւ ոչ ալ կրնայ արդարացնել Չինա-ցիներու ակնկալութիւնները, կորիզային պատերազմի մը հետեւանքներուն հան-դէպ անոնց անտարբերութեան կողքին կանգնելով :
Միւս կողմէ, Նախագահ Տը Կոլի Ֆը-րանսան կը տարակուսէր ամերիկեան կո-րիզային պաշտպանութեան արժէքին մա-սին ու ձեռնարկեց իր հիւլէական ուժ-երու շինութեան, ինչպէս Ֆրանսայէն առաջ ըրաւ Անգլիան ալ :
Հիրոշիմայի յաջորդ օրը Նախագահ Թրումըն յայտարարած էր, թէ հիւլէա-կան ուժը շատ վտանգաւոր զէնք մըն է, զայն վստահելու համար օրէնք ու բարեկարգութիւն չունեցող աշխարհի մը :
Կորիզային առաջին երեք ուժերը, կըն-քեցին Մոսկուայի ծանօթ համաձայնու-թիւնը, իբրեւ առաջին քայլը կորիզային զէնքերու շուրջ աւելի ընդհանրական հա-մաձայնութեան մը :
Սակայն, այս համաձայնութիւնը մարդկութիւնը չի պաշտպաներ կորիզա-յին վտանգին եւ ատոր համար, ընդհա-նուր զինաթափութեան մը շուրջ խօսակ-ցութիւնները պիտի շարունակուին :
Եւ անշուշտ, մխիթարական իրողու-թիւն է, որ Խորհ. Միութիւնը որոշեց մասնակցիլ Ժընեւի մէջ տեղի ունենալիք 17 անդամներէ բաղկացած ՄԱԿի զինա-թափութեան յանձնախումբի խօսակցու-թեանց :
Ամբողջ աշխարհ կ'ըմբռնէ՝ թէ որքան ատեն որ համաշխարհային բարեկարգու-թիւնը ներկայ վիճակին մէջ պիտի գըտ-նուի, մարդկային ցեղ կուտակուող կո-րիզային զէնքերէն անհետանալու վտան-գին տակ պիտի ըլլայ :

Քաղեց՝ ՎԱԶՐԻԿ

ԾՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Մարգարիտ ուզողը պէտք է իջնէ ծո-վուն խորը :

ԱՐԱԲԱԿԱՆ

Քեզ սիրողին ծառան եղիր, չսիրողին՝ աղան եղիր :

ԹՐՔԱԿԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գրիգոր Սադեան ականաւոր բժիշկը ա-ողջապահական գործին մէջ մեծ ծառա-յութիւններ մատուցած ըլլալով, Հայաս-տանի նախարարական Խորհուրդի որո-շումով Դիլիջանի հիւանդանոցներէն մին կոչուած է «Գրիգոր Սադեան» հիւանդա-նոց :

×

Օրէ օր կ'աճի եւ կը գեղեցկանայ Ի-ջեւան քաղաքը : Մինչ կը կառուցուին արդիւնաբերական նոր ձեռնարկութիւն-ներ, մշակութային եւ կենցաղային կեանքի զարգացման համար նոր շէնքեր, կը բացուին եւ կը սարքաւորուին նոր փո-ղոցներ :

×

Շահումեանի շրջանի Ներքին Զարխա-խի գիւղացիները որոշած են այս տարի հանրային պանծարկղ ունել 650 հազար րուբլի : 1964ի բաղդատմամբ 150 հազար րուբլի աւելի : Գիւղացիները արդէն ա-ւարտած են հացահատիկի հունձքը՝ հեկ-տարէն ստանալով 34 ցենտներ ցորեն : Ծիրանի իւրաքանչիւր հեկտարէն հա-ւաքուած է 130 ցենտներ, լաւ վիճակի մէջ է խաղողի մշակութիւնը, իսկ այս տարի Զարխախէն կը սպասուի մեծ քա-նակութեամբ պղպեղ, սմբուկ եւ վա-րունգ :
Լաւ ճամբու մէջ է նաեւ անասնապա-հութիւնը : Վեց ամսուան ընթացքին իւ-րաքանչիւր կովէ ստացուած է 1550 լիթր կաթ, որ տարեկան ծրագիրը գերակա-տարելու ամէն երաշխիք կը ներկայա-ցնէ :
Այս աշխատանքներու զուգընթաց, կը հոգացուի նաեւ անասուններու կերի հար-ցը : Առաջին եւ երկրորդ հունձքին ամ-բարուած է չորս հարիւր թոն խոտ՝ ա-նասուններու ձմեռնային կերի համար :

×

Իրենց պաշտօնական պարտքը կատա-րելու եւ հասարակական կարգապահու-թեան պահպանման գործին մէջ մատու-ցած ծառայութիւններուն համար Խորհ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդը, 1965 Յուլիս 27ի հրամանագրով պանազան շը-քանշաններով պարգեւատրած է հետեւ-եալ հայրենակիցները :—
Գնդապետ Երուանդ Վարդանեանին շը-նորհուած է՝ Աշխատանքային կարմիր դրօշի շքանշան :
Գարսեւան Առաքելեանին՝ Կարմիր աստղի շքանշան :
Սուրէն Արղումանեանին, Ալեքսան Դադմադեանին եւ Լեւոն Թորոսեանին՝ «Պատուոյ շքանշան» :

Արտաշ Ազատարեանին եւ Գեղամ Կա-րապետեանին՝ «Աշխատանքային արիու-թեան շքանշան» :
Ալեքսան Պետրոսեանին եւ Հայկ Խա-չատրեանին՝ «Աշխատանքային զերա-զանցութեան շքանշան» :
Այս հրամանագիրը ստորագրուած է Խորհ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Ա. Միկոյեանի եւ քարտուղար Մ. Գէորգաձէի կողմէ :

×

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նա-խագահ Ն. Յարութիւնեան, Յուլիս 28ին «Վաստակաւոր բժիշկի» կոչման շնոր-հագրեր տուաւ կարգ մը բժիշկներու ո-րոնց թուին՝ Երեւանի օգնութեան կայա-նի բժիշկ Ա. Աւագեան, մանկական հի-ւանդանոցի բաժնի վարիչ Փ. Աւետիք-եան, Լենինականի հիւանդանոցի վիրա-հատութեան վարիչ Բ. Աւթանդիլեան, Կիրովականէն Գ. Այվազեան, Երեւանի բժշկ. համալսարանի ընդհ. առողջապա-հութեան ամպիոնի դասախօս Վ. Յակոբ-եան :
Երկարատեւ, ամբասիր աշխատանքի եւ հասարակական եռուն գործունէութեան համար «վաստակաւոր ճարտարապետի» շնորհագրեր տրուեցաւ նախագծային հիմնարկութեան տնօրէն Մ. Մալխասեա-նին, Քանաքեռի ալիւմինիումի գործարա-նի ելեկտրական արտադրութեան պետ Յ. Մինասեանի :
Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի պատուոյ գիրին արժանացան հանքային արդիւնաբերութեան 26 աշխատաւորներ :
«1941 – 1945 թուականների հայրե-նական մեծ պատերազմում ձեռք բերած յաղթանակի քսան տարին» յոբելենական շքանշաններ յանձնուեցաւ խումբ մը կա-նանց, որոնք մասնակցած էին գերմանա-կան ֆաշիզմին դէմ մղուող հերոսամար-տերին :

×

Երեւանի մարզադաշտին վրայ տեղի ունեցած է ֆութպոլի միջազգային մըր-ցում, — Երեւանի «Արարատ» եւ ճափո-նական խումբերու միջեւ : Խաղը սկսելէ առաջ նուագուած են հայկական եւ ճա-փոն. քայլերգերը, ապա խաղը սկսած Հայերու յարձակողականով : Երրորդ վայրկեանին Հայերը նշանակած են ա-ռաջին կէտը : 25րդ վայրկեանին հայ-կական խումբը յաջողած է նշանակել 2րդ կէտը, բայց Ճափոնցիք բուռն յար-ձակողականով մը կրցած են կէտ մը ա-պահովել եւ հանդիպումը վերջացած է 2 – 1 արդիւնքով՝ ի նպաստ «Արարա-տին» :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԻՋԱԶԳ. ՓԱՌԱՏՕՆԸ

Վենետիկէն կը գրեն մեզի թէ մանա-ւոր կարգադրութեամբ եւ տնօրէնութեան բացառիկ հրաւէրով այս տարի եւս, երկ-րորդ անգամն ըլլալով, Վենետիկի Մի-ջազգային Փառատօնին մէջ փայլեցան երկու հայ արուեստագէտներ, Լիբանա-հայ ծանօթ պարիթոն Տիգրան Ժամկոչ-եան եւ Պուլկարահայ ջութակահար Յով-հաննէս Անասթասեան :
«Աշխարհի գրեթէ ամէն կողմէն կային բազմաթիւ երաժիշտներ, մասնակցելու համար մուտքի մրցումներուն : Հպար-տութեամբ լեցուեցանք՝ երբ մեր տղաքը ունեցան ամէնէն փայլուն արդիւնքը բո-լոր պահանջուած նիւթերուն մէջ, արժա-նանալով եւրոպական արտաքին նախա-րարութեան մրցանակին :
Անասթասեան նուագեց իբրեւ Ա. ջու-թակահար, իսկ պարիթոն՝ Ժամկոչեան հետեւեցաւ Միւզիքօ – Վոքալ քամերա-յին, ելոյթ ունենալու համար իբրեւ մե-նակատար՝ Փառատօնի փակման հանդի-սութիւններուն» :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ. — Խանասորի Արշաւանքին յիշատակով «Հերոսներու օր»ը տօնուե-ցաւ Յուլիս 25ին, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Վարուժան» խումբին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան Կոմիտէին ու Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղին :
Հակառակ աննպաստ օդին, հաւատա-ւոր բազմութիւն մը փութացած էր սա-կայն Շաթօ Պօըլկառի գեղեցիկ եւ ջրա-ռատ ծառաստանը : Դաշտահանդէսին բա-ցումը կատարուեցաւ «Կարկուտ տեղաց» խմբերգով, որմէ ետք ընկ. Տիգրան Սանճեան հիմնական ու սեղմ գիծերով ո-գեկոչեց յիշատակը մեր հերոսներուն : Ապա եղան արտասանութիւններ, մե-ներգներ, անակնկալներ, հայկ. պարեր՝ ստեղծելով զուարթ եւ խանդավառ մըթ-նոլորտ մը : Ընկ. Ղեւոնդ Թորոսեան բեմ հրաւիրուելով ըրաւ Խանասորի Արշա-ւանքին պատմականը, բացատրեց օր-ուան իմաստը, մեր պարտականութիւնը հանդէպ հերոսներու այն փաղանգին, ո-րոնք իրենց արիւնով եկան գրելու մեր նոր պատմութիւնը : Ընկերը անդրադար-ձաւ նաեւ անոնց հանդէպ մեր պարտա-կանութեան՝ չմոռնալու իրենց յիշատա-կը, զիրենք օրինակ ունենալով քալելու գաղափարական նոյն գեղեցիկ ճամբէն ու մանաւանդ տոկալու՝ մինչեւ որ օր մը մեր առջեւ բացուին միացեալ, ազատ եւ անկախ հայրենիքին դռները :

ՄՈՒՐԱՏ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (293)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

— Ձեռքը, ոտքը :
— Իրե՞ն :
Եւ անոնցմէ մէկը պառաց վերը քալող պահակին :
— Հէ՛յ, զինուոր, Գրիգոր գնդապետը ո՞ր կողմն է :
— Ի՞նչ կ'ուզէք, — լսուեցաւ Գրիգորի ձայնը :
— Վլաս զինակիրը հոս է, մեծապատիւ տէր, ձեզի ըսելիք ունի :
Սանդուխներու վրայ ղանդաղ քայլերու ձայն մը լսուեցաւ. Գրիգոր կուգար կա-ղալով. ձեռքին մէջ մոմի կանթեղ մը բռնած :
Սանդուխի տակ կեցաւ ու մէկու մը հետ քանի մը խօսք փոխանակեց .
— Անկարելի է . այնքան են մեռելները որ երկու օր ալ չէի բաւեր մաքրելու հա-մար :
— Թերեւս չորս օր ալ չի բաւեր, — խորհրդածեց խռպոտ ձայն մը :
Կանթեղը մօտեցաւ :
— Սաղաւարտս վար առէք, — ըսաւ Եւա :
Գիւղացին ձեռքը կնոջ կզակին տակը տարաւ սաղաւարտին ճանկը քակելու հա-մար : Գրիգորն ալ հասաւ :
— Խե՜ղճ Վլաս, — ըսաւ, — ինչ եւ ի-ցէ, գէթ ողջ մնացիր :
Գիւղացին քակեց կապը ու սաղաւարտը քաշեց : Եւա կիզիչ ցաւ մը զգաց գըլ-խուն վրայ :
— Սաղաւարտս հանած կը կենամ ձեր առջեւ, արիւնի ու կրակի մէջ սուրբ մա-հով նահատակուած քաջ ընկերներս : Ձեր հոգիները արդէն աստղերէն անդին յա-ւիտենական հայրենիքին մէջ են. Ներկան և ապագան ձեր աճիւնները կ'օրհնեն : Ձեր առջեւ կը խոնարհեցնեմ բերդին դրօշը, ով փառաւորեալ դիւցազներ : Դուք ա-մէնքդ հայրենիքին համար մեռած էք, ձեր վարձքը Աստուծմէ է : Աստուած ձեր հետ ըլլայ : Յաւիտենականութեան մէջ, Ս. Ստեփանոս Թագաւորին քով՝ պիտի հանդիպինք իրարու :
Տախտակով մը սահեցնելով իջեցուցին մեռելները հասարակաց փոսին մէջ, ա-ռանց դագաղի :
Երկինքէն սպիտակ փաթիլներով սկսաւ տեղալ ձիւնը :

×

Կիրակի օր, Հոկտեմբեր 16ին կէսօրէ վերջ՝ Տոպօ ժամ մը քնացաւ. երբ քունը աչքերէն սրբեց՝ ձի հեծաւ եւ Աղեքսան-դրի ամրոցը գնաց :
Բերդինները այլեւս չէին լեցներ պա-րիսպներու ճեղքերը, այլ ծակերու քով նստած կը հսկէին :
Աշնանային ցուրտ ու մառախլապատ օր մըն էր :
Թրքական թնդանօթները անդադար կ'ո-րոտային :
— Քրիստափոր, տղաս, — ըսաւ Տոպօ զինակրին, — գնա, աչք մը տուր Պոյքէ ամրոցին թէ ի՞նչ կ'ընեն հոն : Ես Հին դրան քով պիտի ըլլամ :
Քրիստափոր, որուն մէկ աչքն ալ սպի-տակ լաթով կապուած էր, ձի հեծաւ : Մութ դրան քով ձին սիւնի մը կապեց ու հետոտն մտաւ ներս : Յետոյ պարիսպին երկայնքէն անցաւ Պոռնեմիսայի երթա-լու համար :
Փոսի մը մէջէն գնդակ մը զպաւ իրեն, եւ ան թաւալեցաւ պարիսպէն քարի կը-տորուանքներով լեցուն տախտակամածին վրայ :
Պահակը Զոլթային կանչեց .
— Տէր գնդապետ, փոքրիկ զինակիրը ինկաւ :
Զոլթայի ցնցուած ցատկեց պարիսպին վրայ, եւ տեսաւ թէ տղուն կուրծքին վը-րայ արիւնի խոշոր բիծ մը կար : Զին-ուորը պատանիին քով ծնրադրեց, ու քա-նի որ տղուն գլուխը հակեցաւ, սաղա-ւարտը հանեց վրայէն :
— Վազէ անմիջապէս տէր բերդակա-լին, — ըսաւ Զոլթայի տղան գիրկը առ-նելով, — եւ իմացուր իրեն :
Տղան դեռ կ'ապրէր. դէմքը մոմի պէս գունատած էր, յոգնած աչքերով նայե-ցաւ Զոլթայիին ու թոթովեց .
— Իմացուր որ ... մեռած եմ ...
Հառաչեց ու հոգին աւանդեց :

×

Յաջորդ օրը թնդանօթի ձայները դադ-րեցան :
Վրանները տակաւին բլուրներու ու լե-րան կողքին կեցած էին, բայց Թուրքերը չէին երեւեր :
— Զգոյշ կենանք, — մտահոգուեցաւ Տոպօ, — չըլլայ թէ խարէութիւն մը ըլ-լայ ասոր տակը :
Հողին տակ փապուղիներու մէջ ու վե-րը պարիսպներու պատառուածքներու քով պահակներ կեցնել տուաւ : Որովհե-տեւ դժուարին էր այլեւս պարիսպներու վրայ ելլել :

ԿԵԶԱ ԿԱՐԴՈՆԻ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Օր. Այտա Մաթոսեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Երկուշաբթի առաւօտ (Մեռելոց) Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին իր ծնողքին՝

ՆՇԱՆ ԵՒ ԱՆՆԻԿ ՄԱԹՈՍԵԱՆԻ

յիշատակին :

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՓԱՐԻԶ, Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս Կիրակի, տօն է Վերափոխման Ս. Աստուածածնի : Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

Հայրապետական Պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Խաղողօրհնութիւն :

Երկուշաբթի, Օգոստ. 16ին, Յիշատակ է Մեռելոց : Ժամը 10ին կը մատուցուի պատարագ եւ կը կատարուի մասնաւոր հոգեհանգիստ, վասն հանգուցեալ ննջեցելոց :

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ ժողովուրդը մասնակցիլ այս արարողութիւններուն :

×

Այս Կիրակի, Աստուածածնայ «Վերափոխման Տօն»ին առիթով, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ : Յաւարտ պատարագի Խաղողօրհնէք եւ Մատաղօրհնութիւն : Ժամերգութիւն ժամը 8ին, Պատարագ ժամը 10ին :

Անոնք որ կը փափաքին մատաղօրհնութեան եւ խաղողօրհնէքի իրենց նիւթական մասնակցութիւնը բերել, թող հաճին արձանագրուիլ Եկեղեցւոյ բանկալը կամ գրասենեակը :

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսիլիոյ Ս. Սահակ – Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծանուցանէ Մարսիլիոյ հայ հաւատացեալ ժողովուրդին թէ Ս. Կոյսին Վերափոխման Տօնը պիտի կատարուի շքեղ հանդիսաւորութեամբ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեշնորհ ՅԱԿՈԲ ՎՐԴ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ :

Առաւօտեան ժամերգութիւն եւ անդաստան ժամը 8ին : Պատարագ ժամը 10ին : Ընդհ. հոգեհանգիստ 11·30ին եւ աւանդական խաղողօրհնութիւն :

×

Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ կարգ մը անկախ պատճառներով Աստուածածնի եկեղեցական արարողութիւնը եւ աւանդական խաղողի օրհնութիւնը պիտի կատարուի ոչ թէ Աստուածածնայ օրը, այլ յաջորդ Կիրակի, Օգոստոս 22ին :

×

Այս Կիրակի, Տէսինի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, Աստուածածնի Վերափոխման Տօնին առիթով, հանդիսաւոր պատարագ եւ Խաղողօրհնութիւն : Ժամերգութիւն ժամը 8·30ին : Պատարագ ժամը 10ին :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐՑԻԱԿԱՆ Հայր. Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 24րդ Պատգ. Ժողովը պիտի գումարուի այս Շաբաթ եւ Կիրակի, Պիլէնի Ֆրանսական եկեղեցիին սրահը :

Մարսէյլէն առնել Կաստանի օթօքարը եւ Կաստանէն առնել Պիլէն տանող օթօքարը եւ իջնել վերջաւորութեան :

Առաջին նիստը կը բացուի Շաբաթ առաւօտ ժամը 9ին :

Կիրակի կէսօրին՝ մեծ հացկերոյթ ի պատիւ պատգամաւորներուն : Կը հրաւիրուին անխտիր բոլոր հայրենակիցները : Հասոյթը պիտի յատկացուի Միութեան բարենպատակ ձեռնարկներուն :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
33, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

Արձակուրդի համար, կարելի է մէկ ամսուան համար բաժանորդագրուիլ՝ 12 փրանքի :

Արձակուրդի առթիւ, մեր այն բաժանորդները որոնք կը փափաքին իրենց հասցէն առժամապէս փոխել, պէտք է տեղեկացնեն վարչութեան ԵՐԵՔ օր առաջ, ղրկեն 5 փր. եւ անպայման իրենց ՀԻՆ հասցէն (նախընտրաբար կցել թերթին պահարը) :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Օգոստոս 22ին, ամբողջ օրը

ՎԱՅՐԸ՝ Անթիպի ճամբուն վրայ Վիլնէօվի փլաժը, «Փառք վոկրընիէի գեղեցիկ անտառին մէջ :

Իջնել «Առռէ տէ Շոֆիէօր» :

Կը նախագահէ Ընկ. ՀՄԱՅԵԱԿ :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին : Կը մասնակցին Նոր Սերունդի Ս. Ռաֆայէլի ճամբարին երիտասարդ – երիտասարդուհիները :

Մեկնում.— Մասնաւոր օթոքարը կը մեկնի Փլաս Մասենայէն (Նիս) ժամը 8·30ին, Մատըլէն կը հասնի ժամը 9ին, իսկ ժամը 9·15ին կը հանդիպի Մաննէօ :

Վերադարձ ժամը 20ին :

Իսկ Կառ տ'օթօպիւսէն ամէն քառորդ ժամ օթոքար առնել Ռաֆիտ քոթ տ'Ազիւր Քանի եւ Անթիպի համար եւ իջնել Վիլնէօվ Փլաժը՝ Առէ տէ Շոֆիէօր :

Մուտքը ազատ է :

Խմիչքի եւ ուտելիքի դիւրութիւն :

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՃԱՇ ԷՔՍ ԼԷ ՊԷՆԻ ՄԷՋ

Օգոստ. 14ին, 15ին և 16ին կը մատուցուի պատարագ Աստուածածնայ տօնի առթիւ : Շաբաթ առաւօտ տօն Շողակաթի Ս. Էջմիածնայ հիմնարկութեան, Կիրակի Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի եւ աւանդական խաղողօրհնութիւն, Երկուշաբթի Ս. պատարագ Մեռելոցի եւ հոգեհանգիստներ մասնաւորաբար ընդհ. զոհերու Մեծ Եղեռնի յիսնամեակի առթիւ :

1, rue Victor Hugo

Կիրակի խաղողօրհնութենէ ետք ճաշ, Օբէլ Թուրիսթի չուրջ զաշտի վրայ կամ օթէլի ճաշարահին մէջ, դիւրամատչելի գին : Ճոխ համադամ ուտելիքներ : Ըստ պատշաճի խօսողներ եւ գեղարուեստական բաժին, բարձրանալ Ռութ տը Ռըվառէն Թրեվինէեն : Ճաշին մասնակցողները պէտք է հեռախօսեն կանխաւ, Թրեվինէեն 7 :

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի, Վերափոխում : Հայրապետական ձայնաւոր պատարագ եւ Խաղողօրհնէք ժամը 10·30ին :

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Երկուշաբթի, օր Մեռելոց : Ձայնաւոր պատարագ ժամը 10·30ին :

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար

ՕԴԱՆԱՒ–ՇՈԳԵՆԱՒ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Դիմել

Agence de Voyage

PARENTY & DESROUSSEAUX

7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)
Métro :
4 Septembre ou Opéra
Téléph. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Բաց է ամէն օր, ժամը 9–12 եւ 14–18 բացի շաբաթէն,

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAELԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIERES à VALESCURE (VAR)

Avenue J. F. KENNEDY

Entre le terrain du golf et le ball-trap sur la route de St. Raphaël à Agay passant par Valescure

Հսկայ շէնք մը : Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք : Խաղադաշտ եւ լողան : Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ :

Օգոստոս 14 – 16 բանակողներ կ'ընդունուին, նուազագոյնը շաբթուան մը համար արձանագրուելու պայմանով :

×

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 15ԻՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

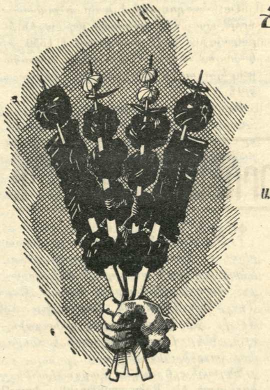
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Երգչախումբ, պարախումբ, մեներգներ, նուագ, արտասանութիւն եւ զանազան անակնկալներ՝ բանակումի աւանդական գաշտահանդէսներու զուարթ մթնոլորտով :

Ճոխ պիւֆէ, խորոված եւ զանազան խմիչքներ :

Օգոստոս 15ին Մարսիլիայէն դէպի բանակավայրը օթոքար մը կը մեկնի առաւօտեան ժամը 7ին : Հաւաքուիլ 26 Րիւ տէ Քօնվալէսան :

Արձանագրութեան համար դիմել ամէն երեկոյ ժամը 6–8, 26 Րիւ տէ Քօնվալէսան :



ՃԱՇԱՐԱՆ

ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

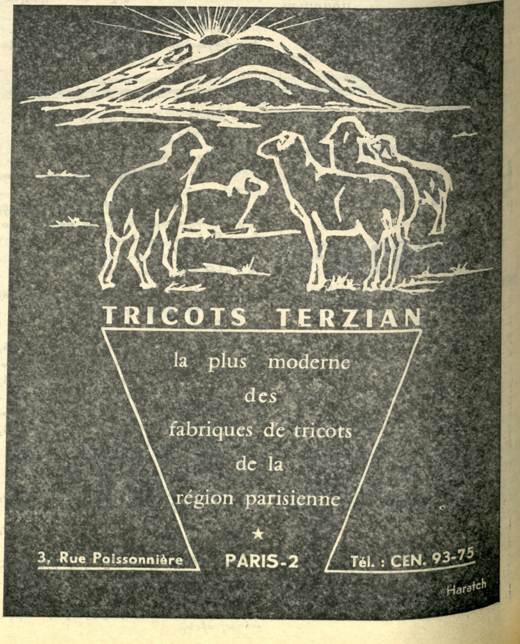
Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր :

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ :

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES

4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-34
Métro : F. D. Roosevelt



ՅԱՌԱՋ
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. — Հատը 0,30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 15 ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE 15 AOUT
1965
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10383
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
41e ANNÉE — No 10.383

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Ա.

Մեծ Եղեռնի յիսնամեակին համազգային չափանիշով ոգեկոչումը իր անդրադարձումն ունեցաւ Թուրքիոյ մէջ:

Պոլսոյ եւ Անգարայի թերթերը ամիսներ ի վեր պարբերաբար կը գրային հայկական խնդիրներով: Մասնաւոր ճիգ մը ըրած են իրենց գրութեանց մէջ սիրաշահելու համար Հայերը: Կը յիշեն հայ ճարտարապետներու, արուեստագէտներու, նոյնիսկ պետական բարձրաստիճան պաշտօնեաներու անունները, շեշտելով որ Պոլսոյ մեծ պալատները Հայերն են շինած, թրքական թատրոնի հիմնադիրները եւ թուրք երաժշտութեան հեղինակները Հայերն են եղած, եւ թէ Թուրք եւ Հայ դարերով իբրեւ եղբայր ապրած են նոյն հողին վրայ:

Ապրիլին Անգարայի խորհրդարանին մէջ ալ արձագանգ գտաւ 1915ի ջարդերու յիսնամեակը: Վարչապետ ու Հանրապետութեան Նախագահ հրապարակային յայտարարութիւններով ուրացան հայկական ջարդերը: «Տեղահանութեան օրէնքն ալ պատերազմի անհրաժեշտութիւն նկատեցին: Ո՛չ խոստովանութիւն եւ ո՛չ զղջում:

Այս անգամ Երտօղան Արըխնար անուն գրագէտ մը «Հայաթ Թարիխ Մէճմուասը» ամսագրի Օգոստոսի թիւին (1րդ) մէջ հրատարակած է գրութիւն մը «Հայկական Հարցը» խորագրով, սուտն ու իրաւը իրար խառնելով, մանաւանդ դէպքերը չարամտօրէն խեղաթիւրելով. (Տեսնել սոյն Յառաջ, Օգ. 11, 12, 13): Ըսելէ վերջ թէ Հայերը իբրեւ միլլէթը սատըգա (հաւատարիմ ազգ) «650 տարի Օսմանեան հողերուն վրայ ապրելով կատարելապէս օսմանցի եղած են» եւ իրենք երբեք օտար չեն զգացած, Հայկական խնդիր մը ստեղծած են 1878 Մարտ 3ին, Սան Սթեֆանոյի դաշնագրին մէջ Ներսէս Վարժապետեան պատրիարքին միջոցաւ 16րդ յօդուածը դնել տալով:

Օսմանեան կառավարութիւնը հակառակ էր օտար պետութեանց միջամտութեան իր քրիստոնեայ հպատակներու ներքին գործերուն: Բարենորոգումներու խնդիրը ճգելու համար է, որ Անգլիա 1878 Յունիս 4ին իբրեւ կաշառք ստացաւ Կիպրոսը:

Գաղտնիք մը չէ, որ Թուրքերը Պերլինի մէջ 61րդ յօդուածը ընդունած էին ձեւի համար, սոսկման տակ, «Բարենորոգումներ»ը երբեք չգործադրելու հաստատ մտադրութեամբ: Ինչ որ յետագային անոնք ըրին:

Ըստ Երտօղանի, «Ռուսերուն նպատակն էր ո՛չ թէ Հայոց գերիշխանութիւնը պաշտպանել, այլ այս միջոցաւ հետզհետէ իր ազդեցութեան տակ առնել Անատոլուն եւ արեւելեան Անատոլուի մէջ ապրող Հայերը ռուսացնել եւ օրթոտոքս դարձնել»: Մինչդեռ, կ'ըսէ, օսմ. տիրապետութեան տակ 650 տարիէ ի վեր Հայերը ո՛չ իրենց լեզուն, ո՛չ ալ ազգ. դաւանանքը կորսնցուցած էին: «Հնչակ կոմիտէ»ն հիմնուեր է Պերլինի դաշնագրէն (1878) անմիջապէս վերջ Ժընեւի մէջ եւ 5 - 6 տարի ետք փոխադրուեր է Անգլիա: Հնչակները Ռուսերուն թշնամի էին եղեր եւ Անգլիոյ օժանդակութեամբ հիմներ էին ապագայ մեծ Հայաստանը, որուն սահմաններուն մէջ մտցուցեր են Երզնկան, Վանը, Հէքքեարին, Էրզրումը, Արարատը, Մուշը, Պիթլիսը, Սղերդը, Խարբերդը, Մալաթիան, Տիարպէքիրը, Պինկէօլը, Մալաթիան, Ամասիան, Թոքատը, Սեբաստիան, Կիրասոնի եւ Օրտուի մէկ մասը...

Հնչակները այս «մտացածին Հայաստանը» ստեղծեր են 1880ի անգլ. ընտրութիւններէն վերջ, երբ Ազատական կուսակցութիւնը շահեցաւ եւ իշխանութեան գլուխ եկաւ Կլէտսթըն:

Տգէտ յօդուածագիրը չի գիտեր նոյնիսկ «Հնչակ կոմիտէ»ին կազմութեան թուականը (1887). ինը տարի առաջ կը տանի զայն (1878): «Հակառուս եւ անգլիասէր» Հնչակներուն կը վերագրէ 1880ին ստեղծումը մեծ Հայաստանի մը, որ իր հիւանդագին երեւակայութեան մէջ միայն գոյութիւն ունեցած է:

Դեռ ուրիշ առասպելներ ալ կը պատմէ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Օրէ Օրին

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Կար ու չկար տանն մը կար, երբ անուշիկ մանչուկ մըն էիր: Ծաղիկի մը չափ ազուոր, ուլիկին պէս ոստոստուն: Կարծես, հարիւր տարի առաջ էր:

Մի՞տքդ է:

Աւագ շաբթուան վերջին օրը, կէսօրուան մօտերը, տոտիկ տոտիկ ճաշարան կը մտնէիր: Երբեմն, քովիկդ կ'ըլլար դրացի «սիրուհիդ»: Կարեւոր, շա՛տ կարեւոր գործի վրայ էիր — սեղանին վրայ դրուած կարմիր հաւկիթներէն պիտի գողնայիր, հատ մը քեզի, հատ մըն ալ «սիրուհիիդ» համար:

Բայց, փորձանք բուածը ուրկէ՛ կուգայ — չես գիտեր: Հազիւ սեղանին մօտեցած, մէկը ձեռքէդ կը բռնէր:

Ո՞վ էր: Ո՞վ պիտի ըլլայ — մաման:

Այնքա՛ն ալ զգուշութիւն բրած էիր:

Բայց, աս աղջիկները չկա՛ն: Հի՛, հի՛ խնդան, ուրիշ բան չեն գիտեր: Մամաներն անգամ ականջ ունին, վերջապէս: Եւ ի՜նչ սուր ականջ, երբեմն:

— Ձեռքէդ վար դիր, անառա՛կ, քեզի··

Անցեալ տարի մեծ մամաս քեզի չը-սա՞ւ թէ խթումի ճաշէն առաջ կարմիր հաւկիթ ուտելը մեղք էր··· Երկուքդ ալ դուրս, նայիմ···

— Բայց, մամա, հիմա մեծ մայրիկ չմնաց ալ··· Հիմա կերեր ենք, իրիկունը կերեր ենք, ի՞նչ կ'ըլլայ եղեր···

— Մե՛ղք է, Աստուած պապան կը նեղանայ···

Գլուխդ կախ, «սիրուհիդ» ալ քովիկդ, դուրս կ'ելլէիր այդ սաստին վրայ ու կ'երթայիր պարտէզ:

— Քալէ՛, թիթեռնիկ բռնենք···

— Չէ՛, կարելի է թիթեռնիկ բռնելն ալ մեղք է···

— Իրա՛ւ ես··· Աս ի՜նչ բան է··· Ո՛ր կողմդ դառնաս մեղք կը գործես··· Դասերդ չսորվիս, «Մե՛ղք գործեցիր» կ'ըսեն··· Ուշ պառկիս, «մե՛ղք գործեցիր» կ'ըսեն···· Հայրիկին խօսքը մտիկ չըներս, նորէն, «մե՛ղք է»··· կատուին պոչէն քաշես, «մե՛ղք է»··· Կարմիր հաւկիթը իրիկունը ուտես՝ մեղք չէ, առտուն ուտես՝ մեղք է··· Օ՜ֆ, ամա՛ն···

Ու կը սպասէիր որ շուտով իրիկուն ըլլար: Ամէն մարդ ժամէն տուն գար, մաման սեղանը դնէր, հայրիկը «Հայր Մեր»ը ըսէր ու այդ արարողութենէն ետք միայն հրաման տային քեզի որ կարմիր հաւկիթ ուտէիր···

Մի՛ ամչնար, խոստովանէ՛ որ նպատակդ կարմիր հաւկիթ *ուտել* չէր, այլ կարմիր հաւկիթ *զարնել* «սիրուհիիդ» հետ, որ քովդ նստած կ'ըլլար, անանկ չէ՞: Սա՛ հայրիկ, մայրիկ բուածներն ալ ինչպէ՜ս կը չարչարեն իրենց զաւակները··· Մենք մեծնանք տանկ բան պիտի չընենք···

×

Զատիկը կուգար, կ'երթար:

Եւ օր մըն ալ լուր կուտային թէ Մայիսի մէկն էր:

Այսօր, Մայիս մէկին, «Պրոլետարներ բոլոր երկրների, միացէ՛ք» կը պոռան Հայաստանի մէջ ալ:

Բայց, այն օրերուն, երբ դուն ծաղիկ էիր եւ ուլիկ կամ զառնուկ. Մայիս 1ին թութ կ'ուտէիր: Այո՛, այո՛ թութ կ'ուտէիր:

Առտուն կանուխ, արեւը, պատուհաններս մտած, կ'արթնցնէր քեզ.

— Ելի՛ր, ծոյլ, ի՜նչ պառկեր ես··· Այսօր թութ ուտելու օր է··· Մաման քեզի համար թութ առեր է — ամէն մէկը աչուկներուդ չափ մեծ թութ··· Մեղրի պէս անուշ թութ···

Ուլիկին արագութեամբ վեր կը ցատկէիր եւ շունչդ կ'առնէիր մամային քով, որ արդէն պատրաստած կ'ըլլար նախաճաշի սեղանը:

— Աս որչա՜փ թութ առեր ես, մամա··

— Կե՛ր, ձագս, պապան առեր է···

— Մամա, պնակ մըն ալ «անոր» կըրնա՞մ տալ···

— Ի հարկէ, թէեւ «անոր» մաման ալ առած է, գիտեմ···

Այդ օրը, նախակրթարանը զոց կ'ըլլար, ի պատիւ գեղափայլ Մայիսին, որ հարսն է գարնան: Տարրական Առաջին դասարանի աշակերտներդ պիտի հաւաքուէիք սա դիմացի դաշտը, ու վարժուհին ձեզ պիտի տանէր պտըտցնելու: Թութ ուտելու եւ ծաղիկ ժողվելու:

Ու քանի աղջիկ – մանչ թութ ուտելու — մի՛ ամչնար, ըսէ, թութ գողնալու — կ'երթայիք, մի՞տքդ է···

×

Մայիս մէկն ալ կուգար ու կ'երթար:

Յետոյ, կ'ըլլար Վարդավառ:

Ա՛լ շնորհքով ամառ է: Տաքուկ, կենարար ամառ: Ի՜նչ ծաղիկներ, չորս կողմըդ վարդ, շահոքրամ, մանիշակ, հասրնուկ, շուշան: Եւ ի՜նչ պտուղներ — տանձ, խնձոր, սալոր, եւլակ, բալ, կեռաս, դեղձ: Եւ խաղող՝ պտուղներուն թագաւորը, անանկ չէ՞:

Բայց, աս ի՜նչ զարմանալի բան է — մամադ, բարի մամադ, քեզի համար ամէն տեսակ պտուղ սեղան կը բերէ, բացի մէկէն — բացի խաղողէն: Սիրտդ ի՜նչպէս կ'ուզէ ողկոյզ մը խաղող···

Անպիտան Կիրակոս աղբարն ալ իր խանութին առջեւ, կրոցի մը պոկունքը շարեր է ոսկեթոյր, հասկազոյն ողկոյզներ — բերնիդ ջուրերը կը վազեն: Դրամ չունիս որ առնես···

— Մամա, ես խաղող կ'ուզեմ···

— Խաղո՞ղ, Յուլիսի՞ն··· Խենթեցա՞ր··· Մինչեւ Աստուածածին չգայ, պապան հրաման չունի որ խաղող ուտես··· Մեղք է···

Վա՜յ, նորէ՞ն մեղք: Զատի՞կ ենք···

— Ինչո՞ւ մեղք է, մամա···

— Աստուած պապան անանկ պատուիրած է··· Աստուածածինը կուգայ, ժամ կ'երթանք, Տէր պապան խաղողը խորան կը բարձրացնէ, կ'աղօթէ, կ'օրհնէ, յետոյ ժողովուրդին կը բաժնէ, ա՛լ անկէ ետք խաղող կրնանք ուտել···

— Մամա, քեզի բան մը հարցնեմ···

— Ըսէ՛, ձագս···

– Աստուած պապան իմ մեծ հայրիկէս ալ աւելի խիստ մէկը կ'երեւայ··· Ի՜նչ ընես «մեղք է, մի՛ ըներ» կ'ըսէ··· Ինչո՞ւ Յուլիսին խաղող ուտելը մեղք է, Օգոստոսի կէսէն անդին խաղող ուտելը մեղք չէ···

— Ըսի քեզի — Տէր պապան օրհնելու է···

— Թող իմ պապաս Յուլիսին օրհնէ··· իմ պապաս աւելի աղուոր ձայն ունի···

— Չըլլար···

— Լա՛ւ, եթէ մեղք է, Կիրակոս աղբարը ինչո՞ւ կը ծախէ, որո՞ւ կը ծախէ···

— Անօրէններուն··· Մենք անօրէն չենք, մեզի չի ծախեր··· Մենք, Հայերս մեր օրէնքները ունինք, ձագս··· Մենք անօրէն չենք, մենք մեր Աստուածը ունինք··· Զատիկ չեկած՝ կարմիր հաւկիթ չենք ուտեր, Աստուածածին չեկած՝ խաղող չենք ուտեր, կուշտ փորով Հաղորդութիւն չենք առներ, հացը գետինը ինկած տեսնենք՝ վրան չենք կոխեր, խունկ չվառած՝ կիրակնամուտ չենք ըներ, անանց աղօթքի պառկ չենք ըներ··· Մենք այսպէս ապրեր ենք դարերով, ձագուկս···

×

Այս հէքեաթը երէկուան հէքեաթն է՝ զանկիս մէկ անկիւնը մրափած:

Այսօրուան հէքեաթը կը բզկտէ հոգիդ: Կը ճանկռտէ սիրտդ:

Որովհետեւ, այսօր, տոտիկ տոտիկ կը հեռանանք Երէկէն: Ցանկալի մեր կամքով, ո՛չ թէ հիւրընկալին պահանջով:

Այո՛, գիտեմ, այսօր «նոր»ցեր ենք եւ կը խնդանք մեծ մայրիկներու ատանդական սովորութեանց վրայ:

Բայց, աւելի լաւ պիտի չըլլա՞ր, որ կարգ մը երեւոյթներու մէջ «հին» մնացած ըլլայինք Արեւմուտքի մէջ, «երէկ»ն ու «այսօր»ը իրարու միացնող կամուրջը չփրցնելու համար:

ԽԻՐՈՊԱՅԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԵՊՔԵՐԸ

ՓԱՓԱՆՏՐԷՈՒ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

Փափանտրէու, իր բառերով «Թագաւորին հետ վերջին փորձ մը եղաւ», պալատէն դուրս գալուն կը յայտարարէր — «Ինծի կը մնայ այլեւս ժողովուրդին գլուխը անցնիլ եւ անողոք պայքար մղել, վերադարձնելու համար ժողովրդավարութիւնը իր հին հայրենիքին: Ցայտնեցի Թագաւորին ճշմարտութիւնը, ներկայ տագնապին երկարելը, որ արդիւնք է սահմանադրութեան բռնաբարման, կրնայ տանիլ երկու վտանգներու: Վարչաձեւի հարցին եւ ժողովրդային ճակատի մը կազմութեան»: Այս յայտարարութենէն եւ Փափանտրէուի կուսակցութեան օրկանին «Թագաւորը կրակին հետ կը խաղայ» տիտղոսով այդ խօսքերը բաժնող ու Թագաւորին դէմ դիրք բռնող խմբագրականէն ետք, կուգանք այն արպաւորութեան՝ թէ Թագաւոր – Փափանտրէու խզումը վերածուած է այլեւս տեսակ մը ուժի ցուցադրութեան:

Ժողովուրդին կիրքերը գրգռելու եւ Թագաւորին (կամ ալ Թագաւորութեան՝ իբրեւ վարչակարգ) դէմ հանելու այս ստանձնելիքը սակայն, որուն չափով կրր-

(Շար.ը կարդալ 4րդ էջ)

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Խմբագրատուն այցելեցին.—

Բանաստեղծ Մ. Իշխանի դուստրը, Օր. Մէյ Ճէնտէրէճեան, բժշկական ուսանող, որ եկած է արձակուրդը անցընելու Ֆրանսա:

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Քիւփէլեան, Տիթրօյթէն, որ շրջապտոյտ մը կը կատարեն արեւմտեան Եւրոպա:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԺԸՆԵՒԻ ԱՊԱԶԻՆՄԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Ժընեւի մէջ այս օրերս նորէն կը գումարուի «Ապազինման Ժողովը», ուրկէ կը մասնակցին տասնեւօթը պետութիւններ: Ասոնց մէկ երրորդը՝ արեւմտեան, մէկ երրորդը՝ արեւելեան եւ միւս երրորդն ալ ոչ – յանձնառու պետութիւններու խմբակցութենէն առնուած են: Ֆրանսա մերժած է մասնակցիլ, իսկ Դաշնակցային Գերմանիան դիտող մը ղրկած է, որ ժողովէն դուրս տեսակցութիւններ պիտի ունենայ՝ մասնաւորաբար պիտի աշխատի խօսակցիլ Խորհրդային Միութեան ներկայացուցչին՝ Զառափքինին հետ:

Ժողովը կը վերաբերի զինումը սահմանափակելու մասին, որովհետեւ ո՛չ մէկ պետութիւն պիտի ուզէ իր զէնքերը ոչնչացնել: Իսկ եթէ աւելի խորանանք այս հարցին մէջ, պիտի հաստատենք թէ, խնդիրը առաւելապէս ատոմական զէնքերու շուրջ կը դառնայ:

Իրականութիւնը այն է որ, այսօր հինգ պետութիւններ պաշտօնապէս հիւլէական զէնքեր ունին եւ կը պատկանին այսպէս կոչուած «Ատոմական Ակումբին»: Ասոնք են՝ Ա) Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներ, Բ) Խորհրդ. Միութիւն, Գ) Մեծն Բրիտանիա, Դ) Ֆրանսա եւ Ե) Չինաստան:

Այս վերջին երկուքին իսկական հիւլէական կարողութիւնը դեռ անորոշ է, բայց անոնք եւս նկատի կ'առնուին իբրեւ անդամ երեւակայական «Հիւլէական Ակումբին»:

Աշխարհակալ մեծ պետութիւններու ամբողջ ջանքը այն է որ չընդլայնուի թիւը ատոմական զէնքեր ունեցող պետութիւններու: Ուրիշ խօսքով աշխարհը մնայ այսօր այդ զէնքերը ունեցողներուն ձեռքը, իսկ անոնք որ դեռ տէր չեն նման զէնքերու, խոստանան որ ջանք պիտի չթափեն ատոմական զէնք արտադրելու: Անոնք մտահոգուած կը թուին ըլլալ համամարդկային վտանգէն, որ կրնայ գալ՝ երբ շատեր տէր դառնան ատոմական զէնքերու: Մարդկութիւնը սոսկումով կը մտաբերէ ճափոնական Հիրոշիմա Լին քաղաքին աղէտը, երբ 1945, Օգոստոս 6ին, ասկէ քսան տարի առաջ՝ կը պայթէր առաջին ատոմական ռումբը, կործանելով քաղաքը եւ սպաննելով հարիւր հազարի մօտ մարդիկ:

Այս թուականին յաջորդող առաջին տարիներուն Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները միակ տէրն էին ատոմական ուժին. բայց եւրոպացի գիտնականներ, որոնք գործակցած էին ռումբը շինելու, յայտնեցին գաղտնիքը Խորհրդ. Միութեան, թէեւ հաւանաբար Խորհրդ. Միութեան գիտնականները՝ քիչ մը աւելի ուշ՝ իրենք ալ հասնէին նոյն նպատակին: Խորհրդ. Միութեան յաջորդեցին Անգլիա, Ֆրանսա եւ Չինաստան:

Ո՞ւր կրնայ հասնիլ ատոմական զէնքերու այս տարածութիւնը:

Այս մտահոգութիւնը տեղին է անշուշտ. բայց կարելի՞ է սահմանափակել ատոմական զէնքերու շինութիւնը եւ ի՞նչ միջոցներ կան այդ իմաստով որոշում մը գործադրելու:

Անմիջապէս հոս հարց կը ծագի թէ, արդեօք գաղտնի՞ք մըն է դեռ ատոմական ռումբերու շինութիւնը: Այնպէս կը թուի թէ ամէն պետութիւն, որ կրնայ դրամ տրամադրել, ի վիճակի է ատոմական ռումբ պատրաստելու:

Դեռ հազիւ երկու շաբաթ է որ, բոլոր այն երկիրները, որոնք ատոմական բովեր ունին, ուրանիումի շողարձակումէն ներուժ, ջերմութիւն եւ ելեկտրականութիւն հանելու համար, կը ստանան «իզոտոպ»ներ եւ շողարձակ այլ նիւթեր, ինչպէս պլուտոնիում, որոնք ատոմական ռումբի հում նիւթերը կը կազմեն: Եթէ այդ երկիրները ճարտարարուեստով ալ զարգացած են, օրինակ Շուէտը՝ ինչո՞ւ չկրնան ատոմական ռումբ պատրաստել:

Այս հիման վրայ կը կարծուի թէ մինչեւ 1970 ո՛չ թէ հինգ, ինչպէս ցարդ, այլ տասնեւչորս կամ տասնեւհինգ պետութիւններ, ի վիճակի պիտի ըլլան ատոմական զէնքեր շինելու. ասոնց կարգին կը դասուին Եգիպտոս, Իսրայէլ, Շուէտ, Հարաւային Ափրիկէ, Քանատա:

Այս պայմաններուն մէջ ի՞նչ իմաստ կրնայ ունենալ Ապազինման Ժողովը:

Թերեւս սապէս պատասխանուի այս հարցումին:

Ատոմական ուժի երկու մեծագոյն տէրերը՝ Ամերիկայի Մ. Նահանգները եւ Խորհրդ. Միութիւնը՝ կը փափաքին որ իրենց կեանքին մէջ ամփոփուած մնայ աշխարհասասան այդ ուժը: Բայց երկուքն ալ ունին իրենց դաշնակից պետութիւններ, որոնք թէեւ չունին ատոմական զէնքեր, բայց կը պահանջեն որ պաշտպանուին անոնցմով: Այսպէս՝ Դաշնակցային Գերմանիան ազատ կամքով յայտարարած է որ ատոմական, մանրէական եւ քիմիական զէնքեր, որոնք կը կոչուին նաեւ «Ա Բ Գ» զէնքեր, պիտի չշինէ: Բայց երբ ամերիկեան շրջուն դեսպանը Հարիմըն, ասկէ երեք շաբաթ առաջ Մոսկուա գնաց զէնքերու սահմանափակման հարցին շուրջ լեզու գտնելու համար, Խորհրդային Միութեան նոր վարիչներուն հետ, Դաշնակցային Գերմանիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը փութացին յայտարարել թէ՝ թէեւ Գերմանիան ինքը զէնքեր շինել չուզեր, բայց կ'ուզէ պաշտպանուիլ այն զէնքերով, որոնցմով ինքը կրնայ վտանգուիլ: Այդ զէնքերը՝ իմա՛ ատոմական զէնքերը, թող մնան դաշնակից Մ. Նահանգներու ձեռքը, բայց Գերմանիան զանոնք գործածելու որոշումին մասնակից պէտք է ըլլայ:

Ահա՛ այսպէս, ապազինման հարցը ռազմագիտականէն քաղաքական գետնի վրայ փոխադրուած է:

Թէ արդեօք արդիւնք մը պիտի տա՞յ Ժընեւի ժողովը, ոչ ոք կրնայ ըսել առաջուց: Բայց սա որոշ է որ ատոմական զէնքերու ահարկու եւ կործանարար ուժը սոսկում կ'ազդէ թէ՛ «Ատոմական Ակումբի» անդամներուն եւ թէ՛ անոնց, որոնք զրկուած են ատոմական զէնքերէ:

Փճանալու վտանգը՝ ատոմական ռումբերու գործածութեան պարագային՝ թերեւս խելքի բերէ թէ մեծերը եւ թէ՛ փոքրերը եւ այս խօսակցութիւնները պատճառ ըլլան որ ատոմական ռումբեր չգործածուին նոր պատերազմներու ընթացքին:

ՏԻՐԱՅՐ ՑՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՆՇԽԱՐՆԵՐ

ԱԼՊՈՄԷ ՄԸ ՔԱՂՈՒԱԾ

«Դու կամենում, որ քո ալբոմում մի բան գրեմ, սիրելի Սանդուխտ, ու ես թերթեցի գողտրիկ յուշերի ու յոյզերի այս փունջը, ուր քեզ պէս մատաղ ու երազող սրտեր թրթռացել են ու երազել, լացել ու ցնծացել, խինդ ու հրճուանք, վիշտ ու խոհեր իրար խառնել եւ անցել.

«Կեանքն է այս...

«Ցաւ ու պատրանքի, երազ ու ցնորքի անհատնում մի շղթայ, որ անկարեկիր, յաւիտենական ու դաժան սֆինքսը քաշ է տալիս իր յետեւից անգիտակից, լուռ ու համր:

«Եւ մեր վաղը հեւիհեւ, ու մեր ճիչերը յուսաբեկ ու մեր տենչերը փոթորկոտ, ողջ անզօր են նրա խօլական ընթացքը սանձելու...

«Դու տեսե՞լ ես, սիրելի աղջիկս, նոճիների սգաւոր ստուերում հանգչող ականակիտ շքնաղ լիճը մենաւոր, ուր բիւր ցոլքեր ու երանգներ են թրթռում, եւ ճերմակ ու տրտում կարապներն են օրօրւում, որպէս անբիծ երազներ մեր հոգում:

«Դու տեսե՞լ ես բարձրաբերձ սէգ լեռները վիթխարի, գեղանկար բլուրները լուսաբացի կապտաւուն մշուշի մէջ կորած կամ կուսական անտառները իրենց անանց գիշերով ծանր ու խոհուն:

«Նայե՞լ ես երկար ու լուռ հեռուն անծայրածիր հորիզոնի տակ ծփացող կանաչաւէտ մարգերին, ուր թիթեռներն են խայտում ողջ արեւի վառ շողերով ոսկեզօծ:

ԿԱՊՏՈՒԱԾ ԲՈՅՆԸ

Միրան հաւիկ մըն էր, որբիկ կոչուած, Կարնոյ դաշտին ընկիներէն Եփրատայ ափունքը, եղէգնուտին մէջ որ կ'անուանէն «Շամբ»:

Գարնան առաջին օրերուն, Մայիսի մէջ, երբ դաշտը զգեցած էր ակնապարար կանաչութիւն, հաւիկը բոյն դրած էր [illegible]երու մէջ եւ թուխս նստած խայտաբղէտ ձուերու վրայ, զորս կը ջերմացնէր իր բովանդակ էութեամբը մայր ըլլալու անհուն գորովով տոգորուած:

Առաւօտ մը, շատ կանուխ, շրջակայ գիւղացիք ելած էին ձու փնտռելու Շամբին եղերքը, եղէգներուն մէջ: Այգը հազիւ ծագած հաւիկը թողած էր իր բոյնը, հազար սրտադողով եւ գացած էր անոնց ճարել մօտաւոր մարգագետնին մէջ:

Բիրտ ձեռքեր որոնեցին գտան որբիկին բոյնը եւ կողոպտեցին բոլոր ձուերը: Հաւիկը դարձաւ վազն ի վազ եւ թափուր բոյնին առջեւ կը ճչէր ողորմագին երբ աւարառու շինականք կը հեռանային գետափունքէն:

Հետեւեցաւ անոնց ճչալով թռչելով, սրտայոյզ ճիչեր արձակելով անընդհատ, լալագին վայիւններ որ դեռ կը լսուէին գիւղական երդերու մօտ:

Ալ անօգուտ էր ամէն ազերս: Հաւիկը դարձաւ յուսահատ եւ ամայացեալ բոյնին վրայ, ողբաց ընդ երկար իր գորովալիր մայրութեան պատրանքը...:

Յ. ԳՈՒՐԳԷՆ

(97ի ջարդերէն վերջը գրուած)

«Ասա, հոգիդ չի՞ մխացել մի անուշ թախիծով, ու մի դուրգուրիչ վիշտ այնքան քնքոյշ, որքան մայրական սիրոյ մրմունջներն ու գգուանքը, չի՞ համակել ողջ էութիւնդ:

«Անցնող մեռնող գեղեցկութեան մելանխոլիադ է այն, սիրելի զաւակս, անխուսափելիի, անդառնալիի անուշ թախիծը:

«Օ՛, աստուածային դիւթական վիշտ... Նա ազնուացնում է մեր կոշտացած հոգին, ոսկեզօծում մեր գերեզմանը եւ մեր կարճատեւ, ցաւոտ կեանքը անխառն հրապոյրներով զարդարում:

«Նա՛ է ցոլում մեր աչքերը բախտի դաժան հարուածների ժամին, նա՛ է ծխում մեր խորտակուած սրտերի աւերակների մէջ ու մեր գոյութեան ցնցոտիների վրայ երկնային ծիրանին փռում:

«Պահիր, գուրգուրիր քո հոգում այդ աստուածային թախիծը, գեղեցկութեան յաւիտենական ծարաւը, իմ զգայուն զաւակ. դա մեծագոյն երջանկութիւնն է, անսպառ աղբիւրը վսեմ, ազնիւ յոյզերի»:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Սեպտ. 1, 1912, Լօզան

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԱՂԱ

Երբեք այդքան ուրախ տեսած չէինք զինքը: Ամիս մը կար որ մեր տունը կը գտնուէր եւ գալէն ի վեր ամէն օր կարծես տօնի մէջ էինք: Ամէն առտու, անկողնէն ելլելուն պէս, օրուան ժամանցի ծրագիրը կը պատրաստէր, կառքով պըտոյտներ, թատրոն, երեկոյթ, կրկէս, եւայլն:

Ի զո՛ւր, տնեցիները կ'ըսէին.

— Սերգիս աղա, ալ այսօր տունը նըստինք ու հանգստանանք:

— Չէ, կը գոչէր Սերգիս աղան անզրդուելի, անհակառակելի շեշտով, ես հոս զբօսնելու եկած եմ եւ դուք ալ ինծի հետ պէտք է որ զբօսնիք, երթալէս ետքը ուզածնիդ չափ հանգստացէք:

Փետրուարի մէջն էինք եւ Միացեալ Ընկերութիւններուն մեծ պարահանդէսին օրը: Որոշուած էր որ ամէնքս ալ՝ դիմակաւորեալ՝ պիտի երթայինք: Առաւօտէն ի վեր Սերգիս աղա հագուստներ ու դիմակներ բերել տուած էր Բերայի խանութներէն, զորս կը փորձէինք ու կը բարեփոխէինք: Սերգիս աղա ուրախ զըւարթ կ'երթար, կուգար, մէկիկ մէկիկ ամէնուն հագնելիք զգեստները կը քըննէր, կը գնէր, ոմանցը չէր հաւնէր, կրկին մարդ կը ղրկէր ու նորանոր ըզգեստներ բերել կուտար:

— Պէտք է որ մեր զգեստներն ու դիմակները լաւագոյնը ըլլան, կը պոռար, պէտք է որ պարահանդէսին մէջ ամէն մարդ մեզմով զբաղի...

Ինքն իրեն համար արար չէյխի մետաքսէ մեծարժէք հագուստ մը գտած էր. հոյակապ փաթթոցով մը եւ հնորեայ զաշոյններով ու դանակներով որոնց վրայ կիտուածներ բանուած էին: Կ'ուզէր որ մեր մէջէն մէկ քանիները նմանապէս արաբական զգեստներով ծպտուին իբրեւ իրեն հետեւորդները: Մինչեւ իրիկուն տեւեց այդ պատրաստութիւնները: Վերջապէս ամէնուն հագնելիքները որոշուեցան, պատրաստուեցան եւ Սերգիս աղա, գոհ սրտով, գնաց անցաւ իր օղիի ափէին դիմաց:

Սերգիս աղա սովորութիւն ունէր իր գաւաթները «կենաց» պարպելու եւ նախ կը սկսէր իրեններէն.

— Ասիկա հաճի մայրիկիս կենացը...

— Ասիկա կնոջս կենացը...

— Ասիկա Զապէլիս կենացը...

— Ասիկա Տրդատիս կենացը...

Երբ անոնք լմննային՝ կարգը կուգար մեզի: Սերգիս աղայի համար միջոց մըն էր այս կերցածին չափ շատ խմելու օղին, որովհետեւ առարկելով թէ այս ինչին կենացը չէ խմած տակաւին եւ թէ կրնար վշտանալ, օղիի գաւաթը չէր թողուր մինչեւ որ կենացներու ամբողջ շարքը չաւարտէր:

Հիմակ ուրիշ կենաց մըն ալ աւելցած էր, այն էր նորածին մանչը.

— Այս ալ նոր ծնածին կենացը...

— Սերգիս աղա, անունը ի՞նչ պիտի դնես, հարցուց մեծ մայրս:

— Տեսնենք, դեռ չեմ որոշած:

— Բենիամին դիր:

— Բենիամի՞ն, գոչեց Սերգիս աղա կեղծ բարկութեամբ մը. ի՞նչ ըսել կ'ուզես, միթէ ա՛լ զաւակ պիտի չունենա՞ք որ Բենիամին դնեմ... Բենիամինին չա՛տ ատեն կայ, չա՛տ... դեռ ես ալ երիտասարդ եմ, կինս ալ, մենք ձեզի պէս քաղաքը չենք ապրիր կոր, գեղը, դաշտերը, մաքուր օդին մէջ կ'ապրինք:

Եւ Սերգիս աղա խնդաց իր մաքուր, աննենգ ու լիառատ քահքահովը:

Ատեն ատեն ընական, ինքնաբուխ մաղթանք մը կը թռչէր իր բերնէն.

— Փա՛ռք քեզ Տէր, փա՛ռք քեզ Աստուած...

Ու կենացները կը պարպէր սպասելով տան էրիկ մարդիկներուն որոնք այդ իրիկունը քիչ մը ուշ մնացած էին:

Վերջապէս եկան: Մռայլ ու տխուր գետնայարկի սենեակը մտան եւ հայրս ըսաւ ինծի.

— Գնա՛ մայրդ վար կանչէ կամաց մը:

Զգացի թէ չարաշուք բան մը տեղի ունեցած էր: Մայրս եկաւ:

— Մոսկայի լուր մը, ըսաւ հայրս ձեռքը նամակ մը բռնած: Սերգիս աղայի կինը ութ օր առաջ հիւանդացեր է եւ երէկ առտու մեռեր է... եղբայրը գրեր է որ անմիջապէս իմացնենք իրեն որպէսզի տուն վերադառնայ եւ թաղումին կարնայ ներկայ գտնուիլ....

Հարուածին անակնկալութենէն սամրկած՝ լուռ ապուշ իրարու նայեցանք:

— Սպասուհին կանչէ՛, ասոնք թող վերցնէ, ըսաւ մայրս լռութիւնը խզելով:

Իրա՛ւ, այս միջոցին, այդ պարահանդէսի զգեստները չեմ գիտեր ի՞նչ դժնդակ ու յանցապարտ կերպարանք մը առած էին:

Ո՞վ պիտի իմացնէր ահռելի դժբախտութիւնը Սերգիս աղային: Ոչ ոք սիրտ կ'ընէր ատոր: Ու շուարած իրարու կը նայէինք ամէնքս:

— Վաղը առտու իմացնենք եւ անմիջապէս շոգենաւ դնենք զինքը, ըսաւ հայրս:

Եւ սակայն պարահանդէսը կար... Սերգիս աղա պիտի ուզէր պարահանդէս երթալ անպատճառ, եթէ գոյժը պահէինք իրմէ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(5 Շար.)

ԵՍ Կ'ՈՒԶԵՆԱՅԻ

Ես կ'ուզենայի մեղրատու մեղուն դառնալ, որ իմ ամբարած մեղրաբլիթներն ճաշակելիս, մարդիկ հիացմունքով խօսէին արարատեան ծաղիկներն իրենց հոտը բուրմունքով անեցնող Հայաստանի այգիկների մասին :

Ես կ'ուզենայի հազարան բլբուլը դառնալ, հազարումէկ անգամ գեղգեղելու համար հայկական մտքի ու բազկի գանձերն աշխարհով մէկ լիացնող հերոսների մասին, որ մարդիկ ակնածանքով իմանային Նայիրեան նոր փառքեաների անխգերասաց անունն ու համբաւը :

Ես կ'ուզենայի ճշմարտութեան ասպետը դառնալ, հոգիներում փոթորկելու համար ոգեմղիչ ջահի պէս հուրհրացող հայրենիքիս հմայքը, Երեւանը հրաշակելով աշխարհի ամէնէն չքնաղ ոստաններից մէկը, որ գեղեցկութեան երկրպագուներն ուխտաւորի նման գային՝ նոր Երեւանի փառահեղ վերածնունդը տեսնելու :

Ես կ'ուզենայի տիեզերքի լուսատու փարոսը դառնալ, մարդկանց ճամբելու համար այն հոգեւոր լոյսը, որ նրանց մութ գիշերը փոխակերպէր արփիացնցող լուսաբացի : Իսկ հողագնդի երեսից ի սպառ ջնջելու խաւարը, մարդիկ խրոխտ քայլէին դէպի փոխադարձ սիրոյ ու յարգանքի կապո՛յտ բարձունքները, այնտեղից ողջունելու եղբայրութեան ու երջանկութեան այգաբացը :

×

ԻՂՁԵՐ ՈՒ ՏԵՆՉԵՐ

Սիրածիս գլուխը զարդարում էի շուշանների, յասմիկների ու երփներանգ ծաղիկների պսակներով : Եւ սակայն, ամէն անգամ, նա սրտատրոփ սպասում էր, որ իմ շուրթերից լսի սիրազեղ ու քնքուշ խօսքեր իր մասին ...

Մի առաւօտ դատարկաձեռն գնացի նրա մօտ : Նրա բարակ իրանը գրկելիս ասացի. «Անգի՛ն, որքա՛ն լաւն ես այս առաւօտ» :

Ու լալը աչքերի փայլը տեսնելիս ինձ թուաց, որ կատարուել է նրա իղձերի իղձը :

Բայց նրա ծաղիկ որոնող հայեացքը զգալիս՝ ճանաչեցի մարդը, որ կեանքում միշտ տենչում է իր չունեցածը ... :

ԱՂԱՍԻ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՃԱԽ ՄԸ ԱԼՊԵԱՆՆԵՐՈՒ ԾՈՑԻՆ

Յառաջի մէջ յաճախ տուած ենք Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու հանրային գործունէութենէն յատկանիշ զանազան պատկերներ :

Մղուած ազգային նոյն զգացումներէն, այսօր նոյնը պիտի փորձենք, Կրընոպլէն հաղիւ քառասուն քիլ. հեռաւորութեամբ, Ալպեաններու հմայիչ մէկ ծոցին՝ եօթը տարիներէ ի վեր տուն–տեղ եղած վերապատուելի Հելվաճեանի նախաձեռնութեամբ, Հայ Աւետարանական Երիտասարդութեան անունով կազմակերպուած Ֆոյի ամառնային բանակումի մնայուն ձեռնարկի մասին :

«Յառաջ»ի ուշադիր ընթերցողներուն յայտնի է թէ մեր տուած պատկերները վայրկեանի տպաւորութեան տակ գրի առնուած նօթեր չեն : Որպէսզի մեր բառն ու գրածը ունենան որոշ հիմք ու կշիռք, մենք սովոր ենք փորձել նախ մօտէն ծանօթանալ ձեռնարկին, եւ յետոյ միայն տալ մեր տպաւորութիւնները :

Ֆոյի գեղածիծաղ լեռնալանջին մէջ ծուարած փոքրիկ գիւղը վերապատուելի Հելվաճեանի ձեռներէց, գործնական, մանաւանդ անոր նուիրումի ոգիին շնորհիւ, անոր իմաստուն ղեկավարութեան ներքեւ, տարուէ տարի, օժտուելով նոր շէնքերու զանազան բաժիններով, դարձած է այժմ փոքրիկ աւան մը : Սիրուն աւան մը, որ իր կոնակը տուած է բարձրաբերձ լեռներու, որուն առջեւ կը տարածուի հովեկան խաղաղութիւն պարզող անզանցելի համայնապատկեր մը՝ կանանչաւէտ դաշտերով, ձորերով ու պուրակներով զարդարուն : Հաճելի է հանգիստ, հաւաքական արձակուրդի համար, նման խաղաղ, յարմար վայրի մը : Երբ մանաւանդ, այդ կանանչազեղ վայրը սեփականութիւնն է հայ երիտասարդական կազմակերպութեան մը :

Անտարակոյս ամէն հայ այցելու մեզի նման ազգային հպարտութեան անխառն զգացումով կը հրճուի, տեսնելով որ Հայուն շինարար, ձեռներէց ոգին՝ ծլեցուցած, ծաղկեցուցած եւ իր դրօշմը դնելով, հայկական ջերմ ու մտերմիկ օճախ մըն է վերածած հիւրընկալ երկրի բնութեան այդ խաղաղ մէկ անկիւնը : Ուր ամէն տարի, ամրան երեք ամիսներուն, կուգան կազդուրուելու ամէն տարիքի հայրենակիցներ : «Յուլիսին՝ 7–15 տարեկանները, Օգոստոսին՝ պատանի–երիտասարդներ, իսկ Սեպտ.ին՝ խաղաղ արձակուրդ անցընել ուզող հայ ընտանիքներ) :

Ահա այս գեղեցիկ, հանրօգուտ ձեռնարկին քանամեակն էր, որ վարիչները տօնեցին այս տարի երկու կոկիկ հանդէսներով : Առաջինը հայ հասարակութեան, երկրորդը Ֆրանսացի հրաւիրեալներուն համար : Առաջին հանդիսութեան ներկայ եղան Կրընոպլէն, Մարսէյլէն եւ զանազան վայրերէ հայրենակիցներ եւ բանակումին եկող աղոց ծնողքները : Անոնք ամբողջ երկու ժամ խանդավառութեամբ հետեւեցան, խնամքով պատրաստուած, օրուան գեղեցիկ յայտագրին : Բոլոր դերակատարները, Հայու խելացի աչքերով, կրակուրդ մանչ ու աղջիկ, պատահամարձակ կատարելով իրենց դերերը, արժանացան ներկաներու ջերմ ծափերուն ու գուրգուրանքի արտայայտութիւններուն : Վերապատուելի Հէլվաճեան եւ իր օգնականները, բծախնդիր իրենց կազմակերպութեան վարկին, ջանք չէին խնայած լաւագոյն ձեւով ներկայանալու հայ եւ օտար հասարակութեան : (Ֆրանսական բաժնին նկարագրականը, գրաւոր տաղերով բրած էր Կրընոպլի Լը Տօֆինէ թերթը, գնահատելով ձեռնարկը, եւ ներկայացուած գեղարուեստական բաժինը՝ իր զուարթ երգերով ու պարերով :

Հայկական բաժնին ջերմ ու ոգեւորիչ մթնոլորտին մէջ, առ ի գնահատութիւն տարուած աշխատանքին, խօսեցաւ Տ. Նարդունի, որ ունի երեք սրբութիւն.– Հայ գրականութիւնը, իր բառերով՝ մեր հրաշք ժողովուրդը եւ իր ոսկեղէնիկ լեզուն : Գնահատելով հաւաքական արձակուրդի ձեւը, ուզեց հաստատել որ մեր իմաստուն, խոհուն ժողովուրդը՝ շատ կանուխէն, առանց ուեւէ ժողովուրդէ օրինակ առնելու, հաստատած էր աշակերտութեան համար հաւաքական արձակուրդի ներկայ ձեւը եւ յիշեց Սանասարեանցիներուն ձեռնարկները : Մարսէյլէն Զէրաշեան, օրուան հանդէսին նախագահը, իր գոհունակութիւնը յայտնեց, ի տես բանակումին մէջ տարուած աշխատանքին : Լիոնէն Վ. Եղիշէեան շեշտեց ու վեր առաւ Հայուն պատսպարող ոգին : Ա. Միսլեան փառքը հիւսեց աշխատանքին, ի մասնաւորի Հայուն շինար ոգիին ու աշխատասէր բազուկին : Տիկին Վ. Մուշճեան (Սոֆիայէն, վերապատուելի Հէլվաճեանի ուսուցչուհին) գնահատանքի ու գուրգուրանքի ջերմ տողերով ներկայացուց անոր խանդավառ, աշխոյժ եւ արթուն պատանեկութիւնը : Եւ մեծ գոհունակութեամբ հաստատեց, որ անոր անբասիր անցեալը եղած է գրաւական իր ներկային :

Բոլոր խօսք առնողները, մօտէն ճանչնալով վերապատուելի Հէլվաճեանը, գոհունակութեամբ շեշտեցին անոր մօտ, հանրային գործին հանդէպ ցոյց տուած զոհաբերումի, նուիրումի ոգին եւ իր նկարագրի խանդավառ գիծը :

Մենք որպէս ուշադիր ունկնդիր, հոգիով կը ձայնակցէինք գնահատանքի այդ անկեղծ արտայայտութիւններուն : Ընդունելով զանոնք ճիշդ եւ արդար : Որովհետեւ մենք տեսած ենք վերապատուելի Հէլվաճեանը շինութիւններու ընթացքին՝ բահ ու բրիչ ի ձեռին : Զրօսանքներու պահուն, մանուկներու հետ մանկանալը : Իր ցոյց տուած անսպառ խանդավառութիւնը : Հասարակական գործին հանդէպ ցոյց տուած սէրն ու հաւատքը : Եւ վերջապէս բլլալով վարպետ, մշտ ուժ, բանակումի միջավայրը կը պահէ տեւական եռ ու զեռի, աշխոյժ ու զուարթ մթնոլորտի մէջ : Մթնոլորտ մը, որ պատասխանատու այդ գործը՝ իրեն եւ իր գործակիցներուն համար կը դարձնէ յղնութենէ աւելի տեսակ մը հաճոյք : Անտարակոյս հայ աւետարանական համայնքի երիտասարդութիւնը բախտաւոր է եւ հպարտ, որ ունի նման ղեկավար–առաջնորդ մը, որ գիտէ խօսքէն շատ աւելի գործ տալ :

Վերջին խօսողն եղաւ վերապատուելի Հէլվաճեան, որ զգացուած էր գնահատանքի արտայայտութիւններէն : Իր շնորհակալութեան խօսքին մէջ շեշտեց իր չուրջ համախմբուած երիտասարդ ուժերուն բերած աշխատանքի բաժինը :

Մեր տուած հաւաքական աշխատանքի այս պատկերը պիտի բլլար թերի, եթէ մենք եւս չյիշատակենք աղնիւ ու համեստ Տիկին Հէլվաճեանի լուռ ու մունջ տարած աշխատանքը : Միշտ իր ամուսնոյն կողքին, հովեկան նոյն նուիրումով, մղուած զոհաբերութեան նոյն զգացումներէն :

Անգամ մը եւս, հետեւելով մեր սկզբունքին, անկաշկանդօրէն տուինք մեր տպաւորութիւններն ու բրինք մեր համոզումները : Ըրինք անիկա, որպէս ընկերային պարտականութիւն, որովհետեւ նիւթապաշտ ու եսասէր այս դարուն, սրտով ու հոգիով հանրային գործին նուիրեալներու թիւը, աւա՜ղ, շատ քիչ է : Ամէն գիտակից հայ անհատի բարոյական պարտքն է քաջալերել զիրենք եւ գիտնալ գնահատել անոնց գործը :

Այստեղ, անձերուն հետ եւ անձերէն վեր, Հայու շինարար աշխատանքի պատկերն է մեզ յուզողն ու խանդավառողը : Որովհետեւ տարագիր ու վտարանդի Հայը՝ ամէն անգամ որ նո՛ր օճախ մը, նո՛ր բոյն մը կը շինէ նման Դ. Աղայեանցի ծիծեռնակին, «ամէն մի շիւղ կպցնելիս՝ իր առաջուան բոյնն է յիշում» : Ոչ մէկ ժողովուրդ՝ իր գոյութեան ընթացքին, շինած, շէնցուցած է այնքան բոյն ու երդիք, որքան մեր ժողովուրդը, երբ քանդուած են թշնամի բարբարոսներու կողմէ :

Սակայն Հայուն շինարար ոգին, աննըկուն կամքը յուսահատութիւն ու ընկըրկում չէ ճանչցած երբեք : Գիտցած է դիմագրաւել ամէն պատահականութիւն : Երգելով քանդուած բոյնին կարօտը՝ գիտցած է շինել միշտ նորը :

Եւ այս տողերուն մէջ մեր տուած գնահատութեան տուրքը ուղղուած է առաւելապէս մեր ժողովուրդը միշտ կանգուն պահող Հայու շինարար, անվհատ ոգիին :

Ա. ՄԻՍԼԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (294)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Բերդը մկներէ կրծուած կարկանդակի մը կը նմանէր. եթէ պարիսպ ըլլէին, տեղ ինքնիրեն ալ պիտի փլչէր :

Ու մինչ կը դիտէին Թրքական վրաններու տարօրինակ լռութիւնն ու ամայութիւնը՝ մէկը յանկարծ իրր խարհրդաւոր ծութիւն մը մէջտեղ նետեց .

— Գացեր են ...

Ինչպէս հոր տերեւներու մէջ բոցը, այնպէս ալ այս խօսքը բերդին մէջ արագօրէն տարածուեցաւ :

— Գացեր են, գացեր են ...

Եւ երթալով աւելի ուրախ չէշտով .

— Գացեր են, գացեր են ...

Սակայն սպաները մարդ չէին թողուր պարիսպներէն դուրս ելլել :

Արեւու ելլելէն քառորդ մը վերջ՝ պահակները իմացուցին կնոջ մը գալը : Կինը սեւ փերեճէով ծածկած էր գլուխը, ոտքէն կը հասկցուէր Թրքուհի ըլլալը :

Մաքլարի կողմէն կուգար ջրին վրայ նստած : Բարձր համետին առջեւ հունգարացի մանչուկ մըն ալ նստած էր : Տասներհինգ տարեկանի մօտ սարակինոս աղայ մը կ'առաջնորդէր ջորին՝ սանձէն բռնած :

Կնոջ համար դուռ չբացին, արդէն ի՞նչ պէտք կար դուռ բանալու, երբ դուռ գոյութիւն չունէր այլեւս :

Կինը դրան քովի պատառուածքէն մըտաւ, ու քանի որ հունգարերէն չէր գիտեր կը պոռար .

— Տապօ, Տապօ :

Տապօ դրան փլատակներու գագաթը կեցած կը նայէր դէպի Ֆիզեշ–Ապոնի. տեսաւ Թրքուհիին գալը, եւ անմիջապէս հասկցաւ թէ փոքրիկ Սելիմին մայրն էր : Այնուհետեւ քանի որ կինը իր անունը կը պոռար, կաղալով իջաւ փլատակէն :

Կինը ոտքերուն առջեւ ինկաւ. յետոյ գլուխը բարձրացուց ու ծունկի մնալով անոր երկարեց փոքրիկ հունգարացին :

— Սելիմ, Սելիմ, — կ'աղաչէր ձեռքերը միացնելով :

Հունգարացի մանուկը վեց տարեկանի մօտ, թխադէմ, խելացի աչքերով մանչուկ մըն էր. ձեռքին մէջ փայտէ ձի մը բռնած :

Տապօ ձեռքը անոր գլխուն վրայ դրաւ.

— Անունդ ի՞նչ է, տղաս :

— Օննիկ :

— Իսկ մի՞ւս անունդ :

— Գոյնեմիսսա :

Տապօ ուրախութենէն ցնցուեցաւ ու դէպի Աղեքսանդրի ամրոցը դարձաւ.

— Գրիգո՛ր, Գրիգո՛ր, — պոռաց :

Շուտով վազեցէք տեսար Գրիգոր գնդապետը կանչելու :

Բայց Գրիգորն ալ արդէն սրարշաւ վազելով կուգար ամրոցէն :

— Օննի՛կս, Օննի՛կս, — կը պոռար արցունքոտ աչքերով :

Ու գրեթէ կ'ուտէր տղան :

— Եկուր մայրիկիդ երթանք :

Թուրք կինը՝ իր սառը մատներով բռնեց տղան, ինչպէս անգղը զառնուկը .

— Սէլիմ, — կը պոռար աչքերը դուրս ինկած ,— Սէլի՛մ :

Կը տեսնուէր թէ պատրաստ էր տղան պատառ պատառ ընելու՝ եթէ իրենինը չընդունէր :

Վայրկեան մը վերջ ծածանող շորերով Եւան ալ եկաւ պալատի կողմէն : Գլուխը՝ ճակատին վրայ՝ ճերմակ լաթով փաթթուած էր, բայց դէմքը ուրախութենէն կարմրած : Փոքրիկ Թուրքին ձեռքէն բռնած կը վազցնէր քովէն : Փոքրիկ Սէլիմը իր սովորական Թրքական հագուստները հագած էր ու ձեռքի մէջ խմորեղէնի խոշոր կտոր մը բռնած կը վազէր Եւայի քովէն :

Երկու մայրերը իրենց բազուկները տարածած վազեցին դէպի իրենց զաւակները :

Մէկը գոչեց .

— Սէլի՛մ :

Իսկ միւսը .

— Օննի՛կս :

Ու իրենց զաւակներուն առջեւ ծնրադրելով կը գրկէին ու կը համբուրէին :

Ու մինչ երկու կիները այնպէս դէմ դիմաց ծնրադրած էին՝ յանկարծ իրենց աչքերը իրարու հանդիպեցան եւ իրարու ձեռք երկարեցին :

×

Թուրքերը իրապէս փախած էին :

Վարչանի, որ անմիջապէս կնոջմէ վերջ եկաւ բերդ, պատմեց, թէ փաշաները յարձակում մըն ալ կ'ուզէին կազմակերպել. սակայն երբ ենիչէրիներուն իմացուցին՝ անոնք իրենց զէնքերը փաշաներու վրաններուն առջեւ նետեցին կատաղաբար պոռալով .

— Ալ չենք կռուիր. թէեւ ամէնքս ալ կախուինք ,ալ չենք կռուիր : Ալլահ Հունգարացիներուն հետն է, ու մենք Աստուծոյ դէմ չենք ուզեր կռուիլ :

Ահմէտ փաշան ամբողջ բանակին առջեւ լալով կը փետտէր մօրուքը եւ կը նախատէր Ալի փաշան :

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՕՆԻ

(Շար.)

նայ ղանալ նաեւ Փափանտրէուի դէմ: Երեսփոխաններ, որոնք մինչեւ օրս անտարբեր հեռու էին նախկին վարչապետէն, կը սկսին երկմտիլ ու կը մերժեն կուրօրէն իր հետ քալել բռնած այս վտանգաւոր ճամբէն: Արդէն իսկ 26 երեսփոխաններ պաշտօնապէս դիրք կը բռնեն իր դէմ, անկախ խումբ մը կազմելով իր կուսակցութեան մէջ: Թաղաւորը բանակցութիւններու մէջ է նաեւ Թզիրիմոքոսի հետ, որ կեդրոնի համախմբումին ձախ թեւը կը գլխաւորէ եւ որուն հաւանական խզումը կուսակցութեան հետ կրնայ ուղղակի մահացու ըլլալ Փափանտրէուի համար: Թագաւորը ընդունած է նաեւ Ազգային Արմատական Միութեան (աջակողմեան) պարագլուխը՝ Գանելլոփուլոս, որ երկու ժամէ աւելի տեւող այս տեսակցութենէն ետք կը յայտարարէր.— «Քաղաքական տագնապը ազգային տագնապի մը ծաւալը առած: Մեր կուսակցութեան պարտականութիւնն է թոյլ չտալ Փափանտրէուի յեղափոխական գործունէութեան դէմ»: Ուրեմն, հաւանական է որ Ստեփանոփուլոս–Թըզիրիմոքոս–Գանելլոփուլոս համագործակցութիւն մը կարենայ լուծում մը բերել տագնապին, ապահովելով Երեսփոխանական ժողովին մէջ ձայներու անշան մեծամասնութիւն մը: Իսկ թէ որո՞ւ պիտի յանձնուի նոր կառավարութիւնը կազմելու պաշտօնը եւ որուն հաւանական յաջողութենէն ետք թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ Փափանտրէուի հակազդեցութիւնը՝ կրթնած փողոցին ու ծայրայեղ ձախակողմեաններուն, այդ մասին դեռ կանուխ է արտայայտուիլ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԸՍ.— Արիւնալի բախումներ տեղի ունեցած են Լոս Անճելըսի մէջ, Սեւամորթներուն եւ ճերմակներուն միջեւ: 7000 սեւամորթներ ժամերով կռուած են ոստիկանութեան դէմ: Վիրաւորուած են մօտաւորապէս 120 ցուցարար եւ քանի ոստիկան: Ցուցարարները կրակի տուած են ամբողջ թաղամաս մը. խորտակած են ցուցափեղկեր ու թալանած խանութներ: 700 ոստիկաններ անկարող գտնելու տակաւին չարունակուող այս խռովութիւնը, Լոս Անճելըսի քաղաքապետը խնդրած է ազգային պահակագունդին միջամտութիւնը:

ՎԻԷԹՆԱՄ.— Տակ Գոյի մէջ վերջին 24 ժամուան ընթացքին ոչ մէկ բախում արձանագրուած է: Կառավարական ուժերը անցած են յակայարձակումի զանազան կէտերու վրայ, կռթնած ամերիկեան օդուժին: Հիւսիսային Վիէթնամի մէջ կը շարունակեն պարպել շարունակ ռմբակոծութիւններու ենթակայ կեդրոններու ժողովուրդը: Հիւսիսային Վիէթնամի պատուիրակութիւն մը կը սպասուի Մոսկուա:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

—∘—

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Օգոստոս 22ին, ամբողջ օրը *ՎԱՅՐԸ՝ Անթիպի ճամբուն վրայ* Վիլնէօվի փլաժը, «Փառք վսկրընեէի *գեղեցիկ* անտառին մէջ:

Իջնել «Առոէ տէ Շօփփէօր»:

Կը նախագահէ Ընկ. ՀՄԱՅԵԱԿ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: *Կը մասնակցին Նոր Սերունդի* Ս. Ռափայէլի *ճամբարին երիտասարդ–երիտասարդուհիները*:

Մեկնում.— *Մասնաւոր օթոքարը կը մեկնի* Փլաս Մասենայէն (*Նիս*) *ժամը* 8·30ին, Մատըլէն *կը հասնի ժամը 9ին, իսկ ժամը* 9·15*ին կը հանդիպի Մանեկօ*:

Վերադարձ ժամը 20ին:

Իսկ Կառ տ'օթօպիւսէն *ամէն քառորդ ժամ օթոքար առնել* Ռափիտ ֆոթ տ'Ազիւր Քանի եւ Անթիպի *համար եւ իջնել* Վիլնէօվ Փլաժը՝ Առէ տէ Շօֆֆէօր:

Մուտքը ազատ է:

Խմիչքի եւ ուտելիքի գիւրութիւն:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Թիթրօյթէն Տէր եւ Տիկին Սարգիս Քիւփէլեան խմբագրատուն իրենց այցելութեան առթիւ տասը տոլար կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՓԱՐԻԶ, Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Երկուշաբթի, Օգոստ. 16ին, Յիշատակ է Մեռելոց: Ժամը 10ին կը մատուցուի պատարագ եւ կը կատարուի մասնաւոր հոգեհանգիստ, վասն համօրէն ննջեցելոց:

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ ժողովուրդը մասնակցիլ այս արարողութեան եւ հոգեհանգստեան արարողութիւններուն:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Յ. Կ. Խաչի Պ. Քաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացաւ Տէր եւ Տիկին Զարմայր Մուշէեանէ 50 ֆրանք, իրենց եղբօր՝ Աւետիս Իփքըրմեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

Նոյն առթիւ Օր. Թագուհի Մուշէեան մօրեղբօր յիշատակին 50 Ֆր. կը նուիրէ Շ. Միսաքեան սրահին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

Արձակուրդի համար, կարելի է մէկ ամսուան համար բաժանորդագրուիլ՝ 12 փրանքի:

Արձակուրդի առթիւ, մեր այն բաժանորդները որոնք կը փափաքին իրենց հասցէն առժամապէս փոխել, պէտք է տեղեկացնեն Վարչութեան ԵՐԵՔ օր առաջ, դրկեն 5 փր. եւ անպայման իրենց ՀԻՆ հասցէն (նախընտրաբար կցել թերթին պանտը):

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի դրասենեակը մինչեւ Օգոստոս 26 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ սեփական գործերու համար:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հերոս ԱՐԱՄի մահուան 47րդ տարեդարձը կ'ոգեկոչուի Սեպտեմբեր 19ին, Անիէռի քաղաքապետարանի սրահը:

Կը խնդրուի չխաչաձեւել:

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ
Modèle Deposé
Թանկագին ու Մնայուն
Ամէնէն Սիրուն Նուէրը



Պարզ ձեւ՝ 200 Ֆ. — Շրջանակով 300 Ֆ.
Գնելու համար դիմել՝
EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63
Expédition contre-remboursement

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ
SAINT-RAPHAEL ի մէջ
Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31
DOMAINE DES VEISSIERES à VALESCURE (VAR)
Avenue J. F. KENNEDY
Entre le terrain du golf et le ball-trap sur la route de St. Raphaël à Agay passant par Valescure
Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք: Խաղադաշտ եւ լողանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:
Օգոստոս 14 – 16 բանակողներ կ'ընդունուին, նուազագոյնը շաբթուան մը համար արձանագրուելու պայմանով:

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève
Histoire de l'Arménie
DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue — avec une carte d'Arménie
Գին 30 Ֆր., առաքման ծախսով՝ 32 ֆրանք
Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ
PEINTURES THOMLAC
16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet
136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06
ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ
Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ եւ պաստառ, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն.— Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — *ծածկոցներ.*
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE
Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:
Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ
52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. — Հատը 0,30 Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՕԳՈՍՏՈՍ

MARDI 17 AOUT 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10384 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — No 10.384

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Բ.

[illegible]րտօղան Արրփնար իր գրութեան շարունակութեան մէջ կը յիշէ Սասունի 1894ի դէպքը, 1895ի Մայիսեան Ծրագիրն ու Պապը Ալիի ցոյցը, Պանք Օթոմանի գրաւումը, Երկրորդի մահափորձը, Կիլիկիոյ ջարդերը, 1915ի «Տեղահանութեան օրէնքը», Սեւրի դաշնագիրը, [illegible] Հայաստանի վախճանը եւն.:

Սասունի դէպքը.— Մուշի (ճշգել՝ Պիթլիսի) կուսակալը Սասունի հայկական գիւղերէն նոր տուրքը բռնութեամբ գանձելու համար ջանացեր է, կ'ըսէ, շրջակայ [illegible] գիւղերը Հայոց դէմ լարել: Այս առիթէն օգտուելով, Հնչակ եւ Դաշնակ կոմիտէները յարձակեր են հայկական գիւղերու վրայ, ծնունդ տալով այն պատրանքին, որ իբր թէ ջարդը կատարողները Թուրքերն են ...: Կառավարութիւնը զինուոր ղրկեր է դէպքին վայրը եւ զսպեր է Հայոց ապստամբութիւնը ... Ուրեմն հայ «կոմիտաճի»ներն էին Սասունի Հայերը ջարդողները ...:

1894ի Սասունի դէպքը ժամանակին մեծ աղմուկ յարոյց Պոլսոյ դեսպանական շրջանակներուն մէջ: Պերլինի դաշնագրի [illegible] յօդուածին երաշխաւոր պետութեանց անունով Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ դեսպանները Բ. Դռնէն պահանջեցին եւ ընդունիլ տուին քննիչ խառն մարմնի մը առաքումը Մուշ: Իրենց պահանջով, առաջին առթիւ պաշտօնանկ եղաւ Պիթլիսի կուսակալ Թահսին փաշան, [illegible] գլխաւոր կազմակերպիչը:

Թրքական յանձնախումբը բաղկացած էր հինգ հոգիէ՝ Շէֆիք պէյի նախագահութեամբ: Եւրոպացի քննիչներն էին [illegible] ֆրանսական, ռուսական եւ անգլիական հիւպատոսները, — Վիլպէր, [illegible] եւ Շիփլի:

Քննիչ մարմինը 1895 Յունուար 24էն մինչեւ Յուլիս 16 գումարեց 106 նիստ, [illegible] 190 հայ, քիւրտ եւ թուրք վկաներ [illegible] իր մանրամասն տեղեկագիրը ներկայացուց 1895 Յուլիս 20ին:

[illegible] այդ տեղեկագիրը, որ [illegible] փաստերով կ'ապացուցանէ Պիթլիսի կուսակալ Թահսին փաշայի, [illegible] Համիտիյէ հեծելազօրքի, [illegible] Դ. բանակի հրամանատարներուն [illegible] Քիւրտերուն պատասխանատուութիւնը Սասունի հայկական գիւղերու համատարած ջարդերուն մէջ, [illegible] հրատարակուած է Ֆրանսական արտաքին նախարարութեան պաշտօնական Դեղին Տետրակին մէջ (Դիւանագիտական վաւերագիր: Հայկական գործեր: Օսմ. կայսրութեան մէջ բարեկարգումներու ծրագիր, 1893 – 1897, [illegible] 96 – 135):

Իսկ Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը Սասունի դէպքերուն, քննիչ մարմնի [illegible] տեղեկագրութեանց [illegible] հրատարակուած է 1895ի իր [illegible] Տետրակը, բաղկացած երկու [illegible] 208 եւ 378 էջ, մեծադիր քառ[illegible] մը:

[illegible] Անգլիոյ արտաքին նախարար լորտ [illegible], ոչ ալ Ֆրանսայի արտաքին նախարար Գաբրիէլ Հանոթօ կ'անդրա[illegible] Մուշի քննիչ մարմնին, ինչպէս [illegible] Սակայն Պոլսոյ դես[illegible] [illegible] Հանոթօյին՝ Սասունի [illegible] մասին: Դժբախտաբար Թըր[illegible] «[illegible]» Հանոթօ եւ [illegible] Սուլթան Ապտիւլ Համիտին կողմէ:

Պոլսոյ երեք դեսպանները (Ֆրանսա, Անգլիա, Ռուսիա) 1895 Մայիս 16ին Սուլթանին ներկայացուցին բարենորոգումներու ծրագիր մը: Սուտ է Էրտօղան, երբ կ'ըսէ թէ այդ առթիւ «անգլիական նաւատորմը յարձակումի» սպառնալիք է ըրեր Բ. Դրան եւ հակառակ ատոր Սուլթան Համիտ Յունիս 3ին մերժեր է Մայիսին ծրագիրը: Անգլիա ոչ մէկ ատեն նման սպառնալիք է ըրեր Թուրքիոյ: Եթէ վեց երաշխաւոր պետութիւնները պնդէին իրենց ծրագրին վրայ, որ որոշ ինքնավարութիւն կը շնորհէր հայաբնակ նահանգներուն, Ապտիւլ Համիտ տեղի կուտար եւ բարենորոգումները կը գործադրուէին:

Դժբախտաբար Հայկական Հարցը պարզապէս սակարկութեան նիւթ էր դրամատիրական աշխարհակալ պետութեանց համար: Գրաւոր կամ բանաւոր սպառնալիքներուն հետեւանքն այն կ'ըլլար, որ սուլթանը զանազան շահաւէտ մենաշնորհներ կուտար այդ պետութեանց հպատակներուն եւ խնդիրը անուշի կը կապէր:

Թուրք յօդուածագիրը նոյնպէս խեղաթիւրուած ձեւով կը ներկայացնէ Պապը Ալիի ծանօթ խաղաղ ցոյցը:

Զրեր սակայն թէ ինչե՞ր պատահեցան Անատոլուի մէջ 1895 Հոկտեմբերէն մինչեւ 1896 Օգոստոս 14 – 26ի Պանք Օթոմանի դէպքը: Լռելեայն կ'անցնի հայկական նահանգներուն եւ Կիլիկիոյ մէջ կատարուած ջարդերուն վրայէն: Համատարած ջարդեր, որոնց զոհ գացին երեք հարիւր հազար անմեղ ու անպաշտպան Հայեր, վատօրէն, անլուր վայրագութեամբ:

Երաշխաւոր պետութիւնները լուռ հանդիսատես — եթէ ոչ մեղսակից — եղան հայ դժբախտ ազգի մարտիրոսութեան՝ 1894 – 1896ի զարհուրանքի օրերուն:

Նոյն եսասիրական քաղաքականութիւնը պիտի շարունակէին յետագային ալ, ուրանալով Հայկական արդար դատը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԵՒԱՄՈՐԹՆԵՐԸ ԿԸ ՊՈՌԹԿԱՆ

Քանի մը օրէ ի վեր Լոս Անճելըսի Վաթս թաղամասը, որ կը հաշուէ 300 հազարի մօտ բնակչութիւն մը, աւելի քան խռովայոյզ վիճակ մը կը պարզէ: Սեւ ցեղապաշտութիւնը պոռթկաց աննախընթաց կատաղութեամբ: Հինգ օր շարունակ սեւամորթ երիտասարդներու խումբեր թալանեցին, յափշտակեցին, հրդեհեցին ինչ որ ճերմակներուն կը պատկանէր իրենց թաղամասին՝ Վաթսի մէջ: 30 մեռեալ, 676 վիրաւոր, 2157 ձերբակալուած: Հրդեհներուն հասցուցած վնասը 175 միլիոն տոլարի կը հասնի: Կիրակի, շնորհիւ քսան հազար ազգային պահակներու ներկայութեան, որոնք դիրք բռնած են բոլոր անկիւններուն ու հրապարակներուն վրայ, բաղդատաբար աւելի խաղաղ վիճակ մը կը ներկայանար: Լոս Անճելըսի մէջ վաթսուն քառ. քմ. ծիրի մը վրայ կրակմար հաստատուած է: Խռովութիւններ ծագեցան նաեւ Շիքակոյի եւ Սփրինկֆիլտի մէջ: Վախ կայ որ բոլոր մեծ քաղաքներուն մէջ ալ ծայր տան խռովութիւններ:

Վերջին 24 ժամերուն նախագահ Ճոնսըն երկու անգամով զատապարտեց «ապօրէնութիւնները, խռովութիւններն ու թալանը», նշելով թէ «իրաւունքները բռնութեամբ ձեռք չեն բերուիր»:

ՍՏԵՓԱՆՈՓՈՒԼՈ՞Ս ԹԷ ԹԶԻՐԻՄՈՔՈՍ

Շատ հաւանաբար գալիք 48 ժամերուն թագաւորը յայտնէ թէ որո՞ւ պիտի վստահի նոր կառավարութեան կազմութիւնը: Կը թուի, իրապէս, թէ Կեդրոնի համախմբումին մէջ Փափանտրէուի դէմ դիրք բռնած երեք պարագլուխները՝ Ստեփան Ստեփանոփուլոս, Էլիաս Թզիրիմոքոս եւ Սաւաս Փափափոլիթիս համախմբած են բաւարար թիւ մը երեսփոխաններու, որպէսզի իրենցմէ ան որ նոր կառավարութիւնը կազմելու պիտի կոչուի, ստանայ խորհրդարանի վստահութեան քուէն: Փափանտրէուի դէմ ապստամբ այս պարագլուխները կը յուսան 25 – 30 երեսփոխաններ աւելցնել Նովասի կառավարութեան 25 անդամներուն վրայ, թիւ մը, որ Ազգային Արմատական Միութեան (աջակողմեան) 99 եւ թերեւս ութ Յառաջդիմական երեսփոխաններուն միանալով՝ պիտի ապահովէ բացարձակ մեծամասնութիւն մը:

Լաւատեսական աղբիւրներ կը վկայեն որ թագաւորը տակաւին չէ որոշած թէ ով պիտի կազմէ նոր դահլիճը: Ստեփանոփուլոս եւ Թզիրիմոքոս պիտի ներկայացնեն Խորհրդարանին Կեդրոնի Համախմբումին մէջ իրենց «անկախ խումբին» կազմութիւնը: Պիտի պարզեն այսպէս, մամուլին, պատճառները՝ որոնք կը բաժնեն զիրենք Փափանտրէուէն, մնալով հանդերձ հաւատարիմ իրենց կուսակցութեան:

Դէպքերը կը զարգանան ի վնաս Փափանտրէուի, որ այժմ կը բաւականանայ միայն յայտարարութիւններով: Ցոյն ժողովուրդին ուղղած պատգամի մը մէջ, Կեդրոնի Համախմբումին գլուխը կը մեղադրէ «պալատին շրջանակը», որ կը ջանայ պառակտել իր կուսակցութիւնը «ապօրինի միջոցներով»:

ԱՀԱՒՈՐ ԵՒ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԱՐԿԱԾ

ԻՍԹԱՆՊՈՒԼ – ԱՆԳԱՐԱ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

Օգոստոս 11ին, առաւօտ մութնուլուսին, ահաւոր եւ աննախընթաց արկած մը պատահեցաւ Իսթանպուլ – Անգարա ճամբուն վրայ, Ատափազարի մօտ, Հէնտէքի գիւղերէն մէկուն առջեւ: Մարդատար հանրակառք մը կը բախի արջասպ (fէզապ) բարձած բեռնատար կառքի մը:

Մարդատար հանրակառքը Անգարայէն Պոլիս կը փոխադրէր քառասուն ճամբորդ: Բեռնատար կառքը, որ կը փոխադրէր տասներկու տակառ արջասպ, մեքենայի խանգարման պատճառով, կանգ առած էր Քարկալը Հանպապա գիւղին մօտ՝ ճամբուն եզերքը: Մարդատար կառքին վարիչը, մթութեան մէջ, չի տեսներ բեռնատար կառքը եւ ուժգնօրէն կը զարնէ ետեւէն ու կը շրջէ, պայթեցնելով տակառները: Հինգ հարիւր քիլօ արջասպ կը թափի գետին, ուր կը ձեւանայ հրեղէն լիճ մը: Կիզիչ եւ հեղձուցիչ ծուխ մը կը բարձրանայ՝ պաշարելով մարդատար կառքը, որու մէջ դեռ կը քնանային ճամբորդները: Ընդոստ արթնցած իրենց քունէն եւ կիզիչ ու հեղձուցիչ ծուխէն սարսափած, մթութեան մէջ խուճապի մատնուած, կառքին պատուհաններէն կը նետուին դուրս ... արջասպի լիճին մէջ, զոր ձեւացուցեր էր ուղեղերեայ փոսը:

Ով որ ցատկեց արջասպի լիճին մէջ, հալեցաւ հինգ վայրկեանէն:

Նախ լեզապատառ աղաղակներ, — Ամա՜ն, եանըյօրուզ (կ'այրինք):

Քանի մը վայրկեան ետք՝ խոր լռութիւն: «Մահացու հեղուկը» հալեցուցած էր մարմինները: Լիճը լեցուած էր այլեւս զոհերուն ոսկրակոյտով: Շատերուն ոտքերն իսկ հալած էին կիսովին: Անհնար էր ճանչնալ զոհերը:

Նացիական փուռերուն մէջ այրած զոհերու դիակներէն աւելի եղերական էր պարզուած պատկերը:

Այս դիակներէն ծորող այրած միսերուն եւ արջասպին հոտը զգալի էր Հէնտէքէն երկու քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ:

Հէնտէքէն կանչուած է խումբ մը, որ առժամաբար թաղած է 18 զոհերու դիակներուն մնացորդը ճամբուն եզերքը բացուած փոսի մը մէջ: Ինը հոգի բոլորովին հալած են եւ հետք չկայ: Այսպէս այրած – հալած զոհերուն թիւն է 26: Իսկ 14 հոգի ծանրապէս վիրաւորուած՝ փոխադրուած են Ատափազարի հիւանդանոցը, որ լեցուած է այրած միսի հոտով: Շատեր կորսնցուցած են իրենց տեսողութիւնը, այրած ըլլալով աչքերը: Ահաւոր ցաւերու մէջ կ'աղաղակեն, կը պաղատին.— Մեռցուցէք մեզ:

ԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ԱՐԿԱԾՆԵՐ ԵՒՍ

Ինքնաշարժի երկու նոր եւ աղետալի արկածներ պատահեցան Անգարայի մէջ, Քէչէնպօղազի ճամբուն վրայ, կը գրեն Պոլսոյ թերթերը:

Առաջին արկածին զոհ գացին Կիպրոսի նախորդ դեսպան Մուրատ Ագընէր, որ իր պաշտօնէն հեռացուած էր Մակարիոսի կողմէ: Մուրատ կը ճամբորդէր իր հօր, մօր, կնոջ, եղբօր հետ: Ինքնաշարժը զարնուեցաւ բեռնատար կառքի մը, եւ ջարդուփշուր եղաւ: Դեսպանը, ինչպէս մայրը, հայրը, եղբայրը մեռան տեղն ու տեղը, մնացեալները փոխադրուեցան հիւանդանոց:

Երկրորդ արկածը պատահեցաւ Էթոմէսուտի շրջակայքը, ուր իրարու բախած ինքնաշարժներու ընդհարումին հետեւանքով մեռաւ շարժավարը, իսկ վիրաւորուեցան Միլլիէթի երկու թղթակիցները:

ՎԻԷԹՆԱՄ ՀԱՄԵՄԱՏԱԲԱՐ ԽԱՂԱՂ

Կիրակի կատարեալ խաղաղութիւն մը կը տիրէր ամբողջ Վիէթնամի մէջ, ուր առաջին անգամ ըլլալով Վիէթքոնկներու ոչ մէկ գործունէութիւն արձանագրուեցաւ: Ամերիկեան օդուժը կը շարունակէ ռմբակոծել սակայն Հիւսիսային Վիէթնամը: Համեմատաբար աւելի խաղաղ այս կացութիւնը տեսակ մը լաւատեսութիւն կը ներշնչէ ամերիկեան սպայակոյտին, որ կ'ենթադրէ թէ ի վերջոյ Հիւսիսային Վիէթնամի ռմբակոծութիւնները սպասուած արդիւնքը սկսան տալ:

Վերջին լուրերու համաձայն Վիէթքոնկները յաջողած են Սայկոնի մէջ Վիէթնամի ապահովութեան շէնքին երեք պահակները սպաննել եւ պայթուցիկով լեցուն երկու կառքեր պայթեցնել շէնքին մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹ.— Ռաշիտ Քարամէի կառավարութիւնը վերջերս երեսփոխանական ժողովին ներկայանալով կրցաւ վստահութեան ապահովել: Քարամէի կառավարութիւնը 32ի դէմ 61 ձայն ստացաւ, եւ մէկ հոգի մնաց ձեռնպահ: Ռաշիտ Քարամէի կառավարութիւնը բաղ-

(Շար.ը կարդալ 4րդ էջ)

ԿԱՐԴԱ՛, ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ԳԵՂԵՑԻԿ ԵՒ ՕՐԻՆԱԿԵԼԻ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

Ա.

Աղեքսանդրիոյ «Յառաջդիմասէր» Մշակութային Միութիւնը, ամէն տարի, ուսումնական տարեշրջանին փակման՝ կը կազմակերպէ ինքնատիպ եւ յոյժ գնահատելի ձեռնարկ մը: Միութեան Տան պարտէզին մէջ, փառաւոր հանդիսութեամբ մը, ժողովուրդին կը ներկայացնէ դըպրոցներու շրջանաւարտները, որոնք հրապարակաւ կ'ուխտեն հաւատարիմ մնալ ցեղին ներշնչումներուն :

«Յուսաբեր» մեր պաշտօնակիցը եւս գովելի յանձնառութեամբ մը, ոչ միայն կուտայ հանդիսութեան նկարագրութիւնը, այլ եւ ընթացաւարտներուն նկարները, մանաւորաբար ճառերը, ճիշդ ինչպէս Փարիզի ֆրանսական մեծ եւ լուրջ օրաթերթերը կամ պարբերականները կը հրատարակեն պաքալորէայի քննութեանց մէջ յաջողած ֆրանսացի ուսանողներու թէզերը :

Ի պատիւ Աղեքսանդրիոյ երկրորդական (հայկական, արաբական, ֆրանսական, անգլիական, գերմանական, իտալական) վարժարաններէն շրջանաւարտներուն տրուած ընդունելութեան կը նախագահէր առաջնորդը Զաւէն Ծ. Վ. Չինչինեան, (ներկայ էին մօտ 700 հոգի) :

— «Տօնական հանդիսաւորութեամբ լեցուն օրուան մը տպաւորութիւնը կ'ըրենք այսօր: Երէցներս կը նմանինք այն մշակներուն, որոնք արդար եւ բազմապատիկ արդիւնքին դիմաց՝ գոհութիւն կուտան Աստուծոյ: Կ'երեւակայեմ թէ ո՛րքան ուրախ են մանաւորաբար ծնողքները, որոնց մտքին մէջ ժապաւէնի մը նման կը քակուին այս պարմաններուն ու պարմանուհիներուն կեանքին դրուագները, երբ անոնց թաթիկներէն բռնած՝ առաջին անգամ առաջնորդեցին ազգային վարժարան : Ուրախ են նաեւ շրջանաւարտները, որոնք ստացած են իրենց վկայականները: Այդ վկայականները գըրաւականներ են միայն : Զարաչար կը սխալին անոնք, որ կը կարծեն թէ այստեղ ալ կը վերջանայ իրենց ընելիքը : Ընդհակառակն ճիշդ այստեղէն կը սկսի անոնց ընելիքը :

Մինչեւ այժմ, երիտասարդներ, ձեր աշխարհը ձեր գիրքերուն սահմանէն անդին չէր անցներ: Թռչուններու ձագերուն աշխարհը եւս իրենց բոյնէն հեռու չերկարեր, բայց երբ կը բուսնին փետուրները, թռչելու փորձեր կ'ընեն մայր թռչունին օգնութեամբ: Դուք եւս, զինուած ձեր վկայականներով, պիտի նետուիք կեանքի ասպարէզը :

Մօտ հարիւր շրջանաւարտներ *էք: Ձեզմէ ոմանք մասնագիտական դասընթացքներու մէջ յաջողագոյններն եղած են : Հայութեան համար պատիւ մը եւ յաղթանակ մը ապահոված էք: Այդը մեծ ակնկալութիւններ ունի ձեզմէ : Փորձառութեամբ գիտենք թէ շատ քիչեր, ընտրեալներ, կը նուիրուին իրենց ազգին: Յարատեւութեամբ, նուիրումով օգտակար հանդիսացողները տակաւին նըկարագրով անհատներն են: Գութանի մը կամ արօրի մը կարեւորագոյն մասը պողպատէ այն խոփն է, որ կը հերկէ հողը, կը բանայ կարծրացած հողին սիրտը: Ընտրեալ մարդիկը կը նմանին այդ խոփին, որոնք ճամբայ կը բանան :*

Այս դարուն՝ անուս կամ թերուս անձերը տեղ չունին մարդկային ընկերութեան մէջ: Մենք, Հայերս, սկիզբէն ի վեր կրթութեան մասնաւոր յարգ եւ կարեւորութիւն ընծայած ենք: Ատոր ապացոյցները շատ են, բաւ է ըսել թէ մենք լուսաւորեալ ժողովուրդ մը եղած ենք խաւար ժամանակներու եւ խաւարամիտ դրացիներու մէջ: Այսօր եւս այդ յարգն ու կարեւորութիւնը կ'ընծայենք ուսման եւ դաստիարակութեան: Ապացոյցը՝ ձեր յաջողութիւնը »:

Յետոյ կը խօսի գրագէտ Գաբրիէլ Թադէոսեան.

— Դաստիարակութիւնը անհատական գործ չէ միայն, այլ եւ հանրային : Դաստիարակութիւնը Հայութեան ուղեցոյց հրահանգն է :

Խրիմեան Հայրիկ սիրուած ու ժողովրդական եկեղեցական մըն էր: Պատրիարքութեան շրջանին, երբ փողոցներէն անցնէր, Պոլսոյ հայ ժողովուրդը կը վազէր ընդառաջ՝ ձեռքը կամ քղանցքը համբուրելու կամ գէթ երեսը տեսնելու համար: Օր մը, Մշեցի ղարիպ *մը, կըռնակը ծանր բեռ մը, կը լսէ Հայրիկին անցնիլը, ուստի կռնակէն վար կ'առնէ բեռը եւ կ'երթայ կը կանգնի Հայրիկին առջեւ, կը համբուրէ աջը եւ կ'ըսէ. «Ա՜խ, Հայրիկ, ե՞րբ պիտի ազատինք այս խեղճութենէն»: Խրիմեան կը շփոթի, չորս կողմը կը նայի, կը փղձկի, ու կարեկից շեշտով մը կ'ըսէ. «Պիտի ազատի՛ք, երբ կարդալ սորվիք»: Այս պատասխանը կը դառնայ սկզբունք, ծրագիր, ուղեգիծ: Այնուհետեւ հայ ժողովուրդը բուռն թափով կը նուիրուի գըրագիտութեան, (ԽՄԲ.— Ճիշդ հակառակը արդի անգիտակից շարժումին, որ եկեղեցաշինութեամբ կը սպառէ Հայութեան ուժերը) :*

Այս դրուագը պատմելէ ետք՝ Թադէոսեան կը թելադրէ հայ երիտասարդներուն, որ իրենց սորվածը ի սպաս դնեն հայ ժողովուրդին զարգացման, օտար վարժարաններու մէջ իրենց սորվածին վրայ աւելցնեն հայ պատմութիւնը, հայ գրականութիւնը, հայ լեզուն, վերջապէս ծառայեն հայ ժողովուրդին, որ ազատի ոչ միայն «խեղճութենէն», այլ եւ օտար ժողովուրդներու մէջ իր ծագումը, իր փառաւոր անցեալը կորսնցուցած բազմութեան մը ամօթէն :

«Յառաջդիմասէր Մշակութային» Միութեան վարչութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Վահան Գալուքեան, շնորհաւորելով հայ եւ օտար վարժարաններու այս տարուան հունձքը, հայ ուսանողներու կատարած դերը օտար ուսանողական շրջանակներու մէջ : Պ. Խաչիկ Յակոբեան եւս գնահատանքի խօսքեր ըրաւ՝ շեշտելով ուսանողութեան կարեւորութիւնը իբրեւ խարիսխ հայ ժողովուրդին գոյութեան եւ պահպանութեան :

ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒՆ ԽՕՍՔԸ

Այնուհետեւ յաջորդաբար բեմ կը բարձրանան շրջանաւարտներուն ներկայացուցիչները :

Յանուն իտալական բազմարուեստից վարժարանի *հայ շրջանաւարտներուն կը խօսի Յարութիւն Միքճեան.*

— Պատիւ մըն է ինծի խօսիլ յանուն իտալական բազմարուեստից վարժարանի հայ ուսանողութեան: Հպարտութիւն է նաեւ տեղեկացնել ձեզի թէ հայ ուսանողութիւնը կրցած է իր առաւելագոյնը ընել հասնելու համար փայլուն արդիւնքներու՝ վարժարանին հիմնադրութեան շրջանէն մինչեւ այսօր : Հերթը մերն է այժմ եւ առիթ պիտի չտանք այլազգի ուսանողներուն՝ մեզմէ խլելու համար փայլուն արդիւնքները : Գաղտնիք մը չէ ըսել թէ մրցակցութիւնը, որ կը կատարուէր այս օտար վարժարանին մէջ՝ գրաւելու համար առաջնութիւնը, այլազգի ուսանողներու հետ չէր միայն, այլ եւ հայ ուսանողներս կը մրցէինք նաեւ իրարու հետ: Այսպէս իտալական վարժարանին մէջ աւարտական քննութեանց ընթացքին ոչ միայն առաջնութիւնը, այլ եւ երկրորդ ու երրորդ տեղերը եւս գրաւած պահեցինք »:

Յանուն անգլիական վարժարանի *շրջանաւարտներուն խօսեցաւ Օր. Աստղիկ Փափազեան.*

— Օտար վարժարաններու մէջ, անշուշտ, դժուար է գտնել ընտանեկան գուրգուրանքը, որու վարժուած էինք մեր ազգային վարժարաններուն մէջ, բայց զարմանքով նկատեցինք եւ մեզ հպարտ կը զգանք այն յարգանքին եւ համակրանքին համար, որ օտարները ցոյց կուտան հանդէպ հայ ուսանողներուն : Այս նախանձելի դիրքը ժառանգ ձգած են մեզ նախորդողները: Մեզի կը մնայ հետեւիլ անոնց, եւ միշտ բարձր պահել Հայութեան եւ հայ ուսանողին անունը ինչպէս օտար վարժարաններու, նոյնպէս այլ շրջանակներու մէջ»:

Յանուն Եգիպտոսի համալսարանական շրջանաւարտներուն՝ *խօսեցաւ Սարգիս Եսայեան.*

— «Մենք ժառանգորդներն ենք հնագոյն ցեղի մը, որ փառաւոր պատմութիւն մըն է կերտած՝ իր շքեղ անցեալով, առաքինութիւններով եւ մշակոյթով: Այսպէս կը մնայ ոգիով անպարտելի: Պիտի կրնա՞յ գոյատեւել,— ա՛յս է հարցը, որ զբաղեցուցած է մեր նախորդները եւ կը զբաղեցնէ մեզ այսօր: Պատիւ նախորդ սերունդներուն, որոնք անցնելով հանդերձ սուրի եւ արեան մէջէն, չկորսնցուցին ապրելու եւ յարատեւելու իրենց հաւատքը : Հերթը մե՛րն է հիմա: Պիտի կրնա՞նք մեզի յաջորդող սերունդին յանձնել հայ կեանքի բանալին, որ մեր մշակոյթն է, մեր պատմական աւանդներն են, մեր ազգային աւանդութիւններն են: Կը պատասխանենք հպարտութեամբ — Այո՛: Ցեղին ձայնն է որ կը խօսի մեր սրտին մէջ եւ մենք հաւատարիմ ունկնդիրները պիտի մնանք այդ ձայնին: Պիտի աշխատինք ճոխացնել գիտութեանց մեր պաշարը, որպէսզի հնարաւոր ըլլայ ընթանալ յառաջդիմութեան ճամբէն, ժամանակին հետ, ու մանաւանդ մրցիլ մեծ եւ հզօր ազգերու զաւակներուն հետ, ի հարկին զերազանցել զանոնք՝ հակառակ անոնց վայելած նպաստաւոր պայմաններուն »:

Յանուն գերմանական վարժարանի *ուսանողութեան՝ խօսեցաւ Օր. Շաքէ Պէնոհանեան.*

— «Հետաքրքրութեամբ կը հետեւինք բարձրագոյն դասարաններու քննութեանց արդիւնքին: Երբ հայ ուսանողուհիները կը գնահատուէին իրենց ստացած փայլուն նիշերով, կրնաք երեւակայել մեր ուրախութիւնը: Մեր մէջ կը ստեղծուէր հպարտութիւն, մեր մէջ կը զօրանար համարձակութեան ոգին: Առիթը խթան մը եղաւ որ մենք եւս քալենք նոյն յաղթական ուղիով: Այսօր հպարտութեամբ կը ներկայանանք ձեզի՝ յայտարարելու համար թէ մեզի յանձնուած ջահը առաւել վեր բարձրացուցած ենք: 1965 տարեշրջանին՝ Ապրիլեան Եղեռնի յիսնամեակին առթիւ, մեր մեծ նահատակները ոգեկոչելու հրաւիրուած, մեզի պարտականութիւն համարեցանք մեր ուսուցիչներուն եւ մեր դասարանի օտար ուսանողութեան ներկայացնել մեր անմահ մշակոյթը: Բացատրեցինք մեր օտար ընկերներուն թէ զաւակներն ենք անիրաւուած ժողովուրդի մը: Եւ ուխտեցինք պայքարիլ՝ ստանալու համար մեր արդար իրաւունքները, պայքարիլ մինչեւ այն պատմական օրը, «որուն առաձայնը կը լսեմ», ինչպէս պիտի ըսէր մեր անմահ բանաստեղծը: Սիրելի ծնողքներ եւ սիրելի հանդիսականներ, մե՛ր կեանքին եւ ձե՛ր կեանքին լաւագոյն օրերէն մէկն կ'ապրինք այսօր, անհուն ցնծութեամբ եւ հրճուանքով լեցուած են մեր սիրտերը: Գիտակից ձեր ստանձնած զոհողութեանց, կը վստահեցնենք ձեզ թէ մեր աշ-

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԱՂԱ

Անկարելի էր որ առանց բանաւոր պատճառի մը հրաժարէր պարահանդէսէն՝ որուն պատրաստութիւններովը զբաղած էր օրերէ ի վեր: Չէ՛, հարկ էր անմիջապէս իմացնել :

Սակայն ամէնքն ալ վեհերոտութեամբ, գրեթէ վախութեամբ, մերժեցին այդ դժուարին պաշտօնը կատարել :

— Չէ՛, ես չեմ կրնար իմաց տալ ... շատ կը յուզուիմ :

— Ես ալ չեմ կրնար... ջիղերս թոյլ կ'ըլլեն :

— Դուն էրիկ մարդ ես, պէտք է որ դուն ըսես ...

— Դուն ծեր կին ես, քեզի աւելի յարմար է ...

Նոյն միջոցին փողոցի դուռը զարկին :

Համբարձում աղա մտաւ ներքնայարկի սենեակը, լուրջ, հանդիսական, յամրաքայլ, ինչպէս միշտ: Դժբախտ լուրը հաղորդեցին իրեն :

— Խեղճ Սերգիս աղա, աս ինչ սոսկալի փորձանք է եկաւ գլխին, ըսաւ Համբարձում աղա խորապէս յուզուած: Պէտք է անմիջապէս մեղմութեամբ իմացնել, վճռեց :

— Ամա՛ն Համբարձում աղա, մենք եւ ոչ մէկերնիս պիտի կրնանք ընել ատիկա, կը խնդրենք դուն իմացուր, դուն կերպը գիտես հարկաւ, սանկ դժբախտութիւն մը մեծ զգուշաւորութեամբ ու վարպետութեամբ պէտք է իմացնել, աղաչեց մայրս :

Համբարձում աղա վայրկեան մը լուռ մտածեց, յետոյ տխրական շեշտով մը ըսաւ.

— Աղէկ, ես հիմակ իմաց կուտամ պէտք եղած կերպով. աս եղբօր նամակը ինծի տուէք, դուք ալ վեր ելէք նստեցէք, բայց չխօսիք, մինակ մտիկ ըրէ՛ք, սանկ բաները պէտք է կամաց կամաց եւ փափուկ կերպով իմաց տալ, չըլլայ որ խօսքի մէջ մտնէք եւ ըսելիքներս խանգարէք :

— Շատ աղէկ, Համբարձում աղա ...

— Դուք վեր ելէք նստեցէք, ես ալ քիչ մը ետքը կուգամ :

Սերգիս աղա բազմոցին անկիւնը առանձին մնացած էր. երբ ներս մտանք ուրախութեան աղաղակով մը ընդունեց մեզի :

Կարելի չէ երեւակայել աւելի ցաւատանջ, աւելի դառնակսկիծ բան քան այդ բոպէին Սերգիս աղայի ցոյց տուած զուարթութիւնը :

Քիչ ետք սենեակին դուռը բացուեցաւ եւ Համբարձում աղա երեւցաւ սեմին վրայ ... աննշմարելի սարսուռ մը անցաւ ամէնուս վրայէն :

— Վա՜յ Համբարձում աղա, եկո՛ւր նայինք, գոչեց Սերգիս աղա. աղէկ որ եկար, այս իրիկուն քեզ միասին պարահանդէս պիտի տանինք ...

Համբարձում աղա դէպի բազմոցը առաջանալով պատասխանեց ծանր ու տըխուր ձայնով մը :

— Այսօր պարահանդէսի ժամանակ չէ, Սերգիս աղա ... Սողոմոն իմաստուն կ'ըսէ որ ամէն բանին ժամանակը կայ... լալու ժամանակ եւ կաքաւելու ժամանակ ... այսօր լալու եւ սուգ ընելու ժամանակ է ամէնուս համար :

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ եղաւ, հարցուց Սերգիս աղան այդ խօսքերէն դող ելած :

Համբարձում աղա նստաւ Սերգիս աղային քով :

— Աշխարհի մէջ դժբախտութիւնն ալ մեզի համար է երջանկութիւնն ալ, շարունակեց, երկուքն ալ Աստուծմէ կուգան :

— Աստուծու սիրուն, ի՞նչ կայ, Համբարձում աղա ...

— Եղածը մեծ բան չէ, անկէ աւելի մեծ դժբախտութիւններ կրնան պատահիլ մարդուս ... այսօր եղբօրմէդ նամակ առինք խեղճ Նորածին մանչը, Աստուած քեզի օրեր տայ, մեռեր է ...

Այս խօսքերուն վրայ ամէնքս ալ շուարած իրարու նայեցանք. արդեօք սխա՞լ հասկցած էր ... մեծ մայրս ուզեց միջամտել, բայց Համբարձում աղա մատին ծայրը շրթներուն տանելով լռութիւն պատուիրեց :

— Վա՜խ զաւակս, վա՜խ զաւակս, հեծեց Սերգիս աղա գլուխը օրօրելով :

— Սերգիս աղա, Աստուծմէ եկած ամէն հարուած պէտք է համակերպութեամբ ընդունինք, առաջ տարաւ Համբարձում աղա. մեռնողը Նորածին մանչը չէ, այլ խեղճ Սաթենիկն ...

Սաթենիկ եօթներորդ զաւակն էր, հինգ տարեկան :

Սերգիս աղային աչքերը լեցան :

— Սաթենի՛կս ... վախ եաւրուս, վա՜խ հոգիս ...

Եւ լուռ հեծկլտաց :

Մենք որ մինչեւ այդ օրը ո՛չ թէ հեծկլտալը, այլ նոյնիսկ տխրիլը չէինք տեսած՝ սրտի անօրինակ սեղմումով կը դիտէինք այս տխուր տեսարանը :

— Քաջ եղիր, Սերգիս աղա, շարունակեց անողորմ Համբարձում աղան, քաջ եղիր, ամէն բան մեզի համար է այս աշխարհիս երեսը. մեռնողը Սաթենիկը չէ ... շիտակը ըսե՞մ, Յակոբիկն է ...

Յակոբի՛կ ... իր եօթը տարեկան մանչ զաւակը :

Սերգիս աղա այս անգամ բարձրաղաղակ մը փրցուց :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(6 Շար.)

ԱՆԽՈՆՋ ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ

Կան անուններ, որոնք խոր յարգանքի ու խորախոյն երախտագիտութեան զգացում կը ներշնչեն: Ատոնք անուններն են այն մարդոց, որոնք իրենց ընդունակութիւնները ու յոյզերը, իրենց ամբողջ կարողութիւնը կը նուիրաբերեն ժողովուրդին:

Այդ անուններէն է նաեւ Զաքար Գէորգի Բաղինջաղեանը, որուն ծննդեան 70ամեակը նշեց վերջերս Հանրապետութեան գիտական հասարակութիւնը:

Զաքար Բաշինջաղեանը ծնած է Թիֆլիս, 1895 թուականին, հայ անուանի նկարիչ Գէորգ Բաղինջաղեանի ընտանիքին: Մայրը՝ նկարիչ Յովհաննէս Թաթանեանի աւագ դուստրն է:

Զաքար Բաշինջաղեանը այն երջանիկ անձնաւորութիւններէն է, որոնք իրենց կեանքի ճանապարհին շատ մօտէն շփում ունեցած են հայ մշակոյթի, գիտութեան, գրականութեան եւ արուեստի նշանաւոր գործիչներուն հետ (Յովհաննէս Թումանեան, Ղազարոս Աղայեան, Կոմիտաս, Կարա-Մուրզա, Շիրվանզադէ, Յովհաննէս Աբէլեան, Աւետիք Իսահակեան, Դերենիկ Դեմիրճեան եւ ուրիշներ):

1900 թուականին Գէորգ Բաշինջաղեանի ընտանիքը կը տեղափոխուի Փարիզ, ուր նաեւ Զաքարը կը ստանայ իր նախնական կրթութիւնը: Երեք տարի ետք կը վերադառնան Թիֆլիս: Զաքար կ'ուսանի տեղւոյն մանչերու կիմնազիոնին մէջ եւ 1915 թուականին աւարտելով ընթացքը՝ կ'ընդունուի Պետրպուրկի համալսարանին բնագիտական բաժինը:

Յարհրդային կարգերու հաստատումէն ետք Բաշինջաղեանը կ'ուսանի նախ Թիֆլիսի Բազմարուեստեան հաստատութեան մէջ, ապա կ'անցնի Մոսկուայի տնտեսագիտական համալսարանը, զոր յաջողութեամբ աւարտելով, կը նետուի ուսուցչական ասպարէզին մէջ՝ դասախօսելով շարք մը բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու մէջ:

1936 թուականին մինչեւ օրս ան կը գործէ Երեւանի պետական համալսարանին մէջ, իբրեւ քաղաքական տնտեսութեան ամպիոնին վարիչ ու դասախօս:

Նկատելով Բաշինջաղեանի գիտական ու մանկավարժական բեղնաւոր գործունէութիւնը, 1937 թուականին զայն պատուեցին փրոֆէսօրի, իսկ քանի տարի ետք՝ գիտութեան վաստակաւոր գործիչի տիտղոսներով:

Իր գրիչին կը պատկանին աւելի քան հարիւր գիտական արժէքաւոր աշխատութիւններ, որոնցմէ մաս մը կը վերաբերի արուեստին ու գրականութեան:

Փրոֆ. Զ. Բաշինջաղեանը խմբագրած է՝ «Արեւելեան Հայաստանի տնտեսական զարգացումը», «Սոցիալիզմի քաղաքատնտեսութեան դասընթացքը», «Հայկական տնտեսական մտքի պատմութեան ուրուագծերը», եւ ուրիշ գործեր:

Իր գիտական աշխատանքներուն հետ միասին, Զ. Բաշինջաղեանը մեծ աշխատանք կատարած է մանրակէտ տնտեսագէտներու պատրաստման ուղղութեամբ:

Մանկավարժական, դասախօսական իր աշխատանքներուն զուգընթաց, կատարած է նաեւ հասարակական մեծ աշխատանքներ:

1944 – 47 թուականներէն սկսած եղած է ան արտասահմանեան երկիրներու հետ բարեկամութեան եւ մշակութային կապի ընկերութեան հայկական բաժնի փոխնախագահ: Այդ տարիներուն խմբագրած է նաեւ «Սովետական Հայաստան» ամսագիրը:

Փրոֆ. Զ. Բաշինջաղեանին համար շատ բնորոշ են անսպառ եռանդը, աշխատանքի կորովը, կենսուրախութիւնը եւ լաւատեսութիւնը: Հակառակ պատկառելի տարիքին, ան հիմա ալ երիտասարդական աւիւնով կը շարունակէ տակաւին իր անեղծապործ, բեղնաւոր գործունէութիւնը:

ՀՐԱՅՐ ՋԱՄՋԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Դ.

ՕՍՄ. ՊԱՆՔԱՅԻՆ ԴԷՊՔԸ

Ռումբերով լեցուն կառքը 21 Յուլիս, Ուրբաթ օր, այնպէս լարեցին որ պայթի այն պահուն, երբ Սուլթան Համիտ դուրս ելլէր մզկիթէն: Բայց Համիտ, երբ նորբանցքին մէջ Շէյխիւլիսլամ Ճէմալէտտին էֆ.ի հետ տեսակցելու համար, քիչ մը երկար մնաց, ռումբը պայթեցաւ:

Այս դէպքին հետեւանքով 26 հոգի մեռան, 58 հոգի ալ վիրաւորուեցան: Յետ քննութեան, մեւսները խոյս տուած ըլլալուն, Պելճիքացին ձերբակալուեցաւ եւ դէպքը երեւան հանուեցաւ:

Ըստ մահափորձի կոմիտէին, ծրագրին Թագաւորը սպաննուելէ ետք Օսմանեան դրամատունը, Ղալաթիոյ կամուրջը, Պապը Ալին օդը պիտի հանուէին, երկպառակութեան վրայ անզլ. եւ ռուսական բանակները հրաւիրուելով Հայոց բաղձանքները պիտի իրականացնէին: Դէպքէն ետք կատարուած խուզարկութեան հետեւանքով՝ ստուգուեցաւ որ բոլոր եկեղեցիները ռազմանիւթի մէյմէկ մթերանոցի վերածուած են: Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ եղան:

ԱՏԱՆԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԷՊՔԸ

Ռաչակրաց արշաւանքէն ետք միջին դարուն երեւան ելած Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութիւնը 1375ին Մէմլուքի Թուրքերուն կողմէ ջնջուած էր: Այս դէպքէն 534 տարի ետք, Իթթիհատ վէ Թէրաքքը կուսակցութեան հիմնումին ընթացքին չփման մէջ գտնուած Դաշնակ կոմիտէն Ատանայի մէջ այս թագաւորութիւնը վերահիմնելու ցնորքէն տարուեցաւ: 31 Մարտի դէպքէն օր մը ետք 1909 Ապրիլ 14ին Ատանայի Հայոց եպիսկոպոս Մուշեղ՝ Սահմանադրութեան հռչակումէն օգտուելով, զէնք ներածելով զինած Հայերը ապստամբելու մղեց: Հրոսախումբերու ձեւով զինեալ հայկական խումբեր թրքական թաղեր այրել, իրենց հանդիպածները սպաննել ու չարչարել սկսան: Ասոր վրայ տեղացի Թուրք ժողովուրդը ինքնապաշտպանութեան սկըսաւ: Ապրիլ 25ին երբ Ատանայի մէջ Հայերը վերստին յարձակման անցան, ժողովուրդը խստիւ դիմադրելով նախայարձակները ետ մղեց: Երկու կողմէն բազմաթիւ մեռնողներ եղան: Մուշեղ եպ. Աղեքսանդրիա խոյս տուաւ: Երբ դէպքը վերստին արտասահման արձագանգեց, «Թուրքերը ջարդի սկսան»ի ձեւով՝ Իթթիհատ-Թէրաքքըի նախօրօքԴաշնակներուն յոյս ներշնչող կառավարութիւնը պատերազմ. տեսան հիմնելով խնդիրը սքօղելու համար յիսուն անմեղ Թուրք եւ երեք հայ մահուան դատապարտեց:

ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՅՄԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Երբ հայ կոմիտաճիները օսմանեան հողերուն վրայ հանդիստ ապրող հայ հպատակները արիւն թափելու կը պարտադրէին, Ռուսիա տարին մէկ երկու անգամ Պերլինի համաձայնութեան 61րդ յօդուածը առաջ կը քշէր: Պապ Ալիի տագնապալի օրերուն գործուած այս ճնշումը արդիւնքը տուաւ: 1914 Փետրուար 8ին եպարքոս Սայիտ Հալիմ փաշայի Ենիքէօյի ապարանքին մէջ ստորագրուեցաւ պայմանագրութիւն մը, որ կը նախատեսէր «Արեւել. նահանգները բարեկարգել օտար քննիչներու կողմէ»: Բայց Ա. Աշխարհամարտին ծագիլը արգելք հանդիսացաւ այս համաձայնութեան գործադրութեան:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

րը եւ հաւատարմութիւնը տաւել եւս զօրացած են մեր մէջ:

Ճիշդ է թէ ուրիշ ազգերու պատկանող ուսանողութիւնը ունի բոլոր միջոցները մեզմէ աւելի լաւ ըլլալու: Սակայն մենք, տեսնելով այդ բոլորը, երբեք պիտի չմոռնանք թէ պարտաւորներ ենք, յուսահատներ ենք, դասալիքներ ենք: Ընդհակառակն, բարձր ժողովուրդի մը, տաղանդաւոր ազգի մը զաւակներն ենք, օժտուած բազմակողմանի ընդունակութիւններով, ետ չենք մնացած, ետ պիտի չըմնանք ուեւէ ազգէ: Ապացո՞յց կ'ուզէք.

— Տարիներ շարունակ հետեւած եմ մեր քաղաքին (Աղեքսանդրիա) օտար թէ տեղական բարձրագոյն վարժարաններու հայ ուսանողութեան քննութեանց արդիւնքին: Այդ վարժարաններու տնօրէնները, ուզե՛լ կամ չուզե՛լ, կամայ թէ ակամայ, առաջնութեանց տիտղոսները յանձնած հայ ուսանողութեան: Եւ վստահ եմ, այսուհետեւ եւս բոլոր առաջին մրցանակները պիտի յանձնուին հայ ուսանողութեան: Ահա այն գլխաւոր մարզահրէտը, զոր չունին այլ ազգեր: Իբերայածօրդ սերունդներու հայ ուսանողութիւնը, միշտ իրարու փոխանցելով այդ թանկագին մարզաշիրը, կազմած են յաղթանակի կամուրջ մը, զոր ոչ մէկ ազգ պիտի կրնայ քանդել, զոր ոչ մէկ ազգ պիտի կրնայ խլել մեր ձեռքէն, եւ ոչ մէկ ազգ պիտի կրնայ ունենալ նմանը»:

(Վերջը յաջորդիւ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (295)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

— Թշուառական խաբդախ .— կը պոռար անոր երեսն ի վեր, — խաբխուլ ատեն մը կոչեցիր էկէրը ու մէջինները ոչխար: Հիմա դուն տար այս նախատինքը Սուլթանին:

Պէտք եղաւ բէկերու միջամտութիւնը՝ որ երկու փաշաները իրարու վրայ չյարձակէին, ամբողջ բանակին աչքին առջեւ: Սպայակոյտին մէջ ալ մեծ էր կորուստը. Վէլի բէկը պատդարակով հանեցին կոփէն: Տերվիշ բէկն ալ կխամահ զանուեցաւ առաւօտեան մօտերը սպաներուն տակ:

Այնպիսի լքում մը տիրած էր թրքական բանակին վրայ, եւ այնքան էին վիրաւորները՝ որ նահանջը սկսաւ առանց փաշաներու հրամանին սպասելու: Ձել-նժէթի մէջ բանակողները գնդին կրակտուն ու անոր լոյսով ճամբայ ելան: Միւսներն ալ առաւօտուն շարժեցին: Վրաններն ու ապրանքը թողած ճամբայ ելան:

Վարչանիի խօսքերուն վրայ անպատմելի ուրախութիւն մը տիրեց բերդին մէջ. մարդիկը կը պարէին, գլխարկնին գետին կը զարնէին. Թրքական դրօշները անկեցին ու թնդանօթները ուրախութեան ռմբիւններով որոտացին: Տէր Մարտինոս վարդապետը, խաչը, զոր միշտ քովը կը կրէր, դէպի երկինք բարձրացուցած, ուրախութեան ցնորքէն դրեթէ ռունգի փոխուած ձայնով սկսաւ երգել.

— Զքեզ Աստուած գովաբանեմք:

Մունկի եկաւ եւ գետին իյնալով խաչը կը համբուրէր լալով:

Զանգակը հողէն հանեցին ու գերանի մը վրայ բարձրացած հնչեցուցին.

— Պիմ-պամ... պիմ պամ... զանգակը զուարթային սկսաւ ղօղանջել, ու քանի որ Տէր Մարտինոս վարդապետ հրապարակին վրայ ծնրադրած ու խաչը բարձրացուցած կ'երգէր՝ ժողովուրդն ալ չուրջը ծնրադրեց, Տօրոն ալ:

Մինչեւ իսկ վիրաւորներն ալ դուրս քաշքշեցին իրենք զիրենք ծածուկ տեղերէ ու գետնափոր նկուղներէ ու միւսներուն միացան:

Սակայն Ղուկաս Նատի յանկարծ ուժգին գոչեց.

— Եաւնէկէն, Մահմէտը չորնայ:

Ձիաւորականներու աչքերը Տօրոյին դարձան: Տօրօ հաւանողական կերպով շարժեց գլուխը:

Օ՜ն, քանի ձի որ կար բերդին մէջ, ամէնուն վրայ ալ զինուոր մը նետուեցաւ, ու բերդէն դուրս դէպի Մաքլար սրարշաւ մեկնեցան:

Օն, հետեւակն ալ դուրս թափեցաւ բերդէն՝ անտէր մնացած վրաններու մէջ, ու կառքերով սկսան ներս կրել աւարը:

Երեկոյեան բոլոր ձիաւորները աւարով բեռնաւորուած դարձան բերդ:

Բերդի մարդոցմէ արդէն երեք հարիւր հոգի կը հանդչէին գերեզմանին մէջ. իսկ երկու հարիւրի չափ վիրաւորներ պառկած էին աղին անդին յարդին վրայ՝ բերդի ներքին մասերուն մէջ, որոնց մասին կարելի չէր գիտնալ՝ թէ ողջ պիտի մնայի՞ն իրենց ընդունած ծանր վէրքերու պատճառով:

Բարձրաստիճան բոլոր սպաներն ալ վիրաւոր էին. Տօրոյի ու Պոռնեմիսայի ձեռքերն ու ոտքերը. Զոլթայի պառկած էր. Մեքչէի ոտքէն գլուխ վէրքերու ու հարուածներու հաւաքածոյ մը դարձած էր,— իր մազերը, պեխերն ու յօնքերն ալ այրած էին ինչպէս Տօրոյինը ու Պոռնեմիսայինը, ու կռուողներու մեծամասնութեանը .— Ֆիւկեաի գլուխը այնպէս մը փաթթուած էր՝ որ աչքերն ու ականջները միայն կ'երեւէին, Թուրք մը լախտի հարուածով մը երկու ակռաները թափած էր, բայց զուարթութեամբ կը տանէր ցաւը, որովհետեւ ցաւած ակռան ալ թափած էր:

Առանց վէրքի ոչ այր եւ ոչ կին մնացած էր բերդին մէջ: Այսինքն մէկ հոգի միայն, գնչուն:

Շուքանին վերջին տեղեկատուութիւնը այս եղած էր.

— Մեծապատիւ տէր բերդակալ, Զեղի ի գիտութիւն, բերդի մէջ ինկած թընդանօթի մեծ գնդակները հաւաքեցինք ու համրեցինք:

— Քանի՞ հատ են:

— Եթէ չհամրենք այդ հարիւրաւորները որոնք տակաւին պարիսպներու մէջ մնացած են՝ տասներկու հազարէն հինգ պակաս:

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Իսկ ով որ կը փափաքի դեռ գիտնալ թէ պատերազմէն վերջ ի՛նչ եղած է, կրնայ պատմութեան գրքերու մէջ կարդալ: Ես ինքս ալ անոնցմէ կը քաղեմ համառօտ մը:

Երբ Տօպօ, դեռ պաշարումէն առաջ օգնութիւն խնդրած էր Միքսայիի Ժողովէն, այսպէս պատասխանած էին իրեն, այսինքն Մեքչէին, որ իր ներկայացուցիչն էր.

— Եթէ բաւարար չէք, ինչո՞ւ ձեր զինուորական աստիճանին վրայ ուզեցիք մնալ: Քանի որ ապուրը եփեցիք, հիմա ջուրն ալ խմեցէք:

Երկու հրամանատարներու պատասխանը այն եղաւ՝ որ պաշարումէն վերջ երկուքն ալ հրաժարեցան իրենց աստիճաններէն:

Յաղթութեան լուրը արագօրէն տարածուեցաւ Արեւմուտքի մէջ: Եւրոպա կը ծափահարէր ու կ'ուրախանար: Հռոմի մէջ Պապը «Զքեզ Աստուած» երգեց: Ամէն կողմէն թագաւորին ուրախակցութեան փառաւոր նամակներ կը հասնէին: Թուրքերու ձեռքէն յափշտակուած ու գերի ինկած, յետոյ Վիէննա տարուած թրքական դրօշին վրայ հիանալու կ'երթային բոլոր Վիէննացիները: (Այդ փաշային թուխչէ դրօշը՝ անշուշտ մինչեւ այսօր ալ կարելի է տեսնել Հապսպուրկներու յաղթութեան հաւաքածոներուն մէջ):

Թագաւորը Մատաթիա Սփորցա զօրավարը ղրկեց էկէր, որպէսզի Տօպօն ու Մեքչէին համոզէր մնալու: Անոնք սակայն անդրդուելի մնացին:

— Պարտքերնիս կատարեցինք,— պատասխանեց Տօպօ: — Երանի՜ թէ ուրիշներ ալ կատարած ըլլային իրենց պարտքը: Մեր ամենախորին յարգանքներու հաւատիքը տարէք Նորին Վեհափառութեան:

Այն ատեն թագաւորը Գերգար Պոռնեմիսան անուանեց Տօպոյի տեղ՝ էկէրի բերդակալ:

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

ՎԵՐՋ

կացնող բոլոր անդամներն ալ ընտրուած են ոչ – խորհրդարանական անձնաւորութիւններէ :

ՏԵԼՀԻ.— «Հնդկաստան Քաշմիրի իր հողամասէն թիզ մը հող իսկ պիտի չզիջի Փաքիստանի», յայտարարեց Սաստրի, Հնդկաստանի վարչապետ, աւելցնելով թէ «յստակ է մեր որոշումը. Քաշմիրի շուրջ բանակցութեան հարց չկայ. այդ մասին երազել անգամ չենք կարող : Կ'ուզենք խաղաղ ապրիլ, բայց երբ երկիրը ենթակայ է յարձակումի, կառավարութիւնը կրնայ միայն ուժին ուժով պատասխանել»: Փաքիստանի նախագահը, Այուպխան իր կարգին յայտարարեց, թէ «Քաշմիրի ազատագրման պայքարը սկսած է լրջօրէն»: Միւս կողմէ, բախումները կը շարունակուին Քաշմիրի մէջ:

ԴԱՄԱՍԿՈՍ.— Սուրիոյ Պաաս կուսակցութիւնը յայտարարեց 16 անդամներէ բաղկացած ազգային վարիչ մարմնի մը կազմութիւնը, ընտրուած կուսակցութեան բացառիկ համաժողովի ընթացքին, որ գումարուեցաւ Մարտ 8–14ին:

ԵՄԵՆԱԿԱՆ երեք պատուիրակութիւնները, որոնք ներկայիս հաւաքուած են Թաէֆ (Սէուտական Արաբիա) համաձայնած են կազմելու «Եմէնի Մահմետական Պետութիւն» մը, որ պիտի կառավարուի ութսուն հոգինոց Խորհրդաժողով մը՝ ընտրուած համաձայն երկրի կարգերուն ու սովորութիւններուն: Ժողովը իր անդամներէն պիտի ընտրէ ութ հոգիներ, որոնք պիտի կազմեն երկրի Գերագոյն Խորհուրդը եւ պիտի ընտրեն նախագահը : Քաղաքական դիտերու համաձայն այս համաձայնութենէն մեծ բան պէտք չէ սպասել, քանի որ հանրապետականներէն մաս մը միայն մասնակցած է այս ժողովին: Բուն համաձայնութիւնը կը սպասուի Ֆէյսալ թագաւորի եւ նախագահ Նասրի մօտալուտ հանդիպումէն :

ՄՈՍԿՈՒԱ.— «Մոսկովսկայա Փրաւտա» օրաթերթը կը յայտնէ թէ Մոսկուայի ոստիկանութիւնը վերջ տուաւ քրիստոնէական աղօթագիրքերու եւ սրբանկարներու գաղտնի տպարանի մը : Գլխաւոր պատասխանատուները, որոնց մէ մին վիւզանդացի է, շուտով պիտի դատուին, եւ «Մոսկովսկայա Փրաւտա» կը վստահեցնէ որ «քրիստոնէական ներումը» պիտի չշնորհուի իրենց :

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՊԵՐԼԻՆ.— «Ամօթի Պատ»ին հաստատման չորրորդ տարեդարձը ոգեկոչուեցաւ Արեւմտ. Պերլինի մէջ: Զանազան հանդիսութիւններ տեղի ունեցան, որոնց ընթացքին ծաղկեպսակներ զետեղուեցան այն կէտերուն վրայ, ուր արեւելեան Գերմանացիներ մեռած են, դէպի Արեւմտեան Պերլին փախչելու ընթացքին :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Օգոստոս 22ին, ամբողջ օրը

ՎԱՅՐԸ՝ Անթիպի ճամբուն վրայ Վիլնէօվի փլաժը, «Փառք Վոկրըճիէի գեղեցիկ անտառին մէջ :

Իջնել «Առոէ տէ Շօֆֆէօր»:

Կը նախագահէ Ընկ. ՀՄԱՅԵԱԿ :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին : Կը մասնակցին Նոր Սերունդի Ս. Ռաֆայէլի ճամբարին երիտասարդ – երիտասարդուհիները :

Մեկնում.— Մասնաւոր օթոքարը կը մեկնի Փլաս Մասէնայէն (Նիս) ժամը 8.30ին, Մատըլէն կը հասնի ժամը 9ին, իսկ ժամը 9.15ին կը հանդիպի Մանեչօ :

Վերադարձ ժամը 20ին :

Իսկ Կառ տ'օրօպիւսէն ամէն քառորդ ժամ օթոքար առնել Ռափիտ Քոր տ'Ազիւր Քանի եւ Անթիպի համար եւ իջնել Վիլնէօվ փլաժը՝ Առէ տէ Շօֆֆէօր :

Մուտքը ազատ է :

Խմիչքի եւ ուտելիքի դիւրութիւն :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման ղրկել հին հասցէն եւ՝ 3 ֆր., վերջնական փոփոխութեան պարագային եւ 5 ֆրանք աժամեայ կամ արձակուրդի փոփոխութեան պարագային :

Վերոյիշեալ պայմանները չլրացնող դիմումները նկատի չեն առնուիր :

Շնորհակալութեամբ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հերոս ԱՐԱՄի մահուան 47րդ տարեդարձը կ'ոգեկոչուի Սեպտեմբեր 19ին, Անիէռի քաղաքապետարանի սրահը :

Կը խնդրուի չխաչաձեւել :

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ–Մուրատեան վարժարանի սրահը:

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները

1965 – 1966

Կ'ընդունուին բարեկիրթ և ուսումնասէր աշակերտներ 10 – 12 տարեկան : Դիմել՝

Direction du Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél· 968.01.72

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առնուվիլի Ա. Յ. Հայ Քոյրերու վարչութիւնը կ'ընդունի իբրեւ գիշերօթիկ 3 տարեկանէն 13–14 տարեկան աղջիկներ, եւ իբրեւ ցերեկօթիկ՝ մանկապարտէզի շրջանի համար՝ մանչ եւ աղջիկ 3 տարեկանէն 6 տարեկան :

Այս վերամուտին համար վարչութիւնը ունի իբրեւ մանկապարտէզի վարիչ Ֆրանսացի օրիորդ մը:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Ռէնսի, (Սէն է Ուազ), հեռ. 927–01–72:

ԵՒ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Սեպտեմբեր 19ին, Կիրակի առաւօտ, ժամը 9.30ին Ժերար Սթեֆանեսքօ կը ներկայացնէ Սեւրի Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանը, մասնակցութեամբ տեսուչ – վարդապետին՝ Հայր Ն. Քէհնեայեան, Ֆրեռերէք Ֆէյտիի եւ աշակերտներուն ու իրենց ծնողաց :

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 – 66 ուսումնական տարեշրջանի արձանագրութիւններու համար դիմել վարժարանի Տեսչութեան

1966 – 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կանոնաւորապէս պիտի բացուին

ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES
ճիւղերով

Հասցէ.—

26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը մինչեւ Օգոստոս 26 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ սովորական գործերու համար :

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAELի ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIERES à VALESCURE (VAR)

Avenue J. F. KENNEDY
Entre le terrain du golf et le ball-trap sur la route de
St. Raphaël à Agay passant par Valescure

Հսկայ շէնք մը : Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք : Խաղադաշտ եւ լողանք : Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ :

Օգոստոս 14 – 16 բանակողներ կ'ընդունուին, նուազագոյնը շաբթուան մը համար արձանագրուելու պայմանով :

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

H. PASDERMADJIAN — Histoire de l'Arménie, 2ème édition, revue, 437 pages, avec une carte	30 F.
P. JEAN MECERIAN — Le Génocide du peuple arménien, Beyrouth, 1965	9 F.
MGR. JEAN NASLIAN — Mémoires sur les événements de 1914 à 1928, Vienne, 1955, 2 vol. cartes et planches	60 F.
HAGOP MANANDIAN — Tigran II et Rome, Lisbonne, 1963	15 F.
CH. DER-MELKONIAN — Contes et Légendes de l'Arménie	5 F.
DAVID DE SASSOUN — Trad. par le Prof. Feydit	22 F.
TERENIG DEMIRDJIAN — Vartananc	15 F.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ — Կեանքի ուղիներով, Դ. հատոր, 1965, լաթակազմ	15 Ֆ.
ԱՐՇԱԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ — Կտակն էր նահատակներուն, լաթակազմ	15 Ֆ.
ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆ — Օրերուս հետ, Պէյրութ, լաթակազմ	20 Ֆ.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԳԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է՛

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՕԳՈՍՏՈՍ

MERCREDI 18 AOUT 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10385

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — No 10.385

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

«ՊԻՏԻ ՎԵՐԱԿՍԻՆՔ» Կ'ԸՍԵՆ ՍԵՒԱՄՈՐԹՆԵՐԸ

Վեց օրուան խռովութիւններէ ետք, քաղաքատարար աւելի խաղաղ վիճակ մը կը ներկայացնէ Լոս Անճելըսը : Երկու — կը ներկայացնէ Լոս Անճելըսը : Երկուքի, սեւամորթներու Ուաթս թաղա — մասին մէջ կը շարունակուէին տակաւին հրացանաձգութիւններ ու յափշտակու — թիւններ : 15 հազար ազգային պահակ — ները սակայն կացութեան տէրն են՝ զէնք բռնած հսկողութիւն կ'ընեն փողոցներուն վրայ : Լուսարդելը կը մնայ տակաւին ի զօրու :

Ճերմակները — որոնք խանուած էին զինավաճառներու խանութներուն առջեւ — կը մնան միշտ վախի մէջ : Սեւամորթները, զինուած զօզքեղ Մոլոթովներով, կարգերով կը հրէին ճերմակներու թաղամասերը, տակաւին Երկուշաբթի առաւ նոր չէնքեր հրդեհեցին :

«Պիտի վերսկսինք» . ահա մարտակոչ հազարաւոր սեւամորթներու, որոնք վճռած են աւելի կատաղօրէն կռուիլ՝ երբ ազգային պահակազօրքը մեկ — նի : Տեղական ապահովութեան մարմին — ները, զիտակից Սեւերու մտադրութեան, կը ջանան չէզոքացնել ծայրայեղ չորս կազմակերպութիւններ, որոնց համար Լութերի եւ այլ հովիւներու խաղաղու — թեան կոչերը անոյշ խօսքեր են պարզա — պէս : Այդ չորս կազմակերպութիւններն են — Ա) «Մահմետական եղբայրները», որոնք կը հաւատան սեւ ցեղի գերակա — յութեան եւ կը պահանջեն ամերիկեան Սեւամորթներու Պետութեան մը ստեղ — ծումը, Բ) «Յեղափոխական Շարժումը», հիմնուած Նիւեորքի մէջ 1963ին, Գ) «Խմբակ» մը՝ կազմուած Լենինի, Մաօ Ցէ Թունկի եւ Քասթրոյի աշակերտներէն, եւ Դ) Սպարտականները՝ որոնք կը քա — րոզեն ցեղային ատելութիւն ու ճերմակ — ներուն դէմ զինեալ պայքար :

Ինչպէս հանդարտեցնել Սեւերը : Կը թուի թէ ծայրայեղ այս կազմակերպու — թիւնները կրցած են լաւագոյնս զգալ երբ եւ սեւամորթներուն համակրան — քը շահիլ՝ հակառակ զիրենք դատապար — տող սեւամորթ այլ պարագլուխներու եւ հովիւներու կոչերուն : Թէեւ Գալիֆոր — նիոյ կառավարիչը, Պրաուն, կը վստա — հեցնէ թէ կացութեան տէրը կը մնայ, սակայն բոլոր դէմքերն ալ համոզուած են որ տիրող համեմատաբար խաղաղ այս վիճակը տեւական չէ եւ կրնայ յանկարծ երկին եւ աւելի բուռն պոռթկալ :

ՆՈՐ ՏԱԳՆԱՊ ՄԸ ԵՒՍ՝ ՔԱՇՄԻՐ

Քաշմիրի մէջ կացութիւնը կը դառնայ ծանրագին : Հնդկական ձայնասփիւռին համաձայն, Երկուշաբթի ծանր բախում — ներ պատահած են Սրինակարի շուրջ : «Քաշմիրի ձայն» գաղտնի ձայնասփիւ — ռին համաձայն, Սրինակար ամբողջովին կղզիացած կը մնայ, կամուրջներ քան — դուած ըլլալով : Երկուշաբթի, «Ազատ Քաշմիրի» կառավարութեան բանբեր մը կոչ կ'ընէր Թանթին, որպէսզի քննէ Հնդ — կաստանի բռնած դիրքը «որ տագնապը լուծելու ՄԱԿին ճիգերը կը խափանէ» : Բանբերը կը պահանջէր որ ՄԱԿի 1949ին որոշած հանրաքուէն կատարուի : Քա — րաչիի մէջ, Փաքիստանի արտաքին նախարարը կ'ըսէ թէ այս տագ — նապին մէջ իր երկիրը ոչ մէկ դեր խա — ղացած է, եւ սակայն Փաքիստանի գլխա — ւոր մեկնութեան մէջ աղօթած են «ազատու — թեան մարտիկներուն համար» եւ քաղա — քական կազմակերպութիւններէն շատեր պահանջած են որ կամաւորներ զրկուին՝ օգնելու համար Քաշմիրցիներուն :

Երկուշաբթի առաւօտ մօտ հարիւր հա — զարի հասնող ցուցարարներու բազմու — թիւն մը տողանցեց Հնդկաստանի մայ — րաքաղաքին մէջ, բողոքելով Քաշմիրի հանդէպ կառավարութեան բռնած դիր — քին դէմ : Ամէնէն մեծ եւ կարեւոր ցոյցն է սակայն, Շասթրիի վարչապետութենէն ի վեր : Ցուցարարները կը յառաջանային դէպի Խորհրդարան, ուր պաշտպանու — թեան նախարարը՝ Շաւան, կը պարզէր Քաշմիրի ներկայ կացութիւնը : Շաւանի համաձայն, հնդկական ուժերը կրցած են բախումներու ընթացքին մեռածներուն մէջ հաշուել 183 Փաքիստանցի «յափշ — տակիչներու» դիակ, որոնցմէ երկուքը սպայ : Հնդկական ուժերը կրցած են գերի բռնել 84 Փաքիստանցի զինուորներ եւ սպաննել աւելի քան երեք հարիւր «յափշտակիչներ» :

Հնդկական ուժերը անցան զինադադարի գիծը՝ 17 տարի առաջ ճշդուած ՄԱԿէն, եւ գրաւեցին զինուորական երկու կայան — ներ : Հնդկաստանի Պաշտպանութեան նախարարութիւնը յայտարարեց թէ 60 Փաքիստանցիներ մեռած են այս վերջին ընդհարումներուն ընթացքին :

Իր կարգին, Փաքիստանի ձայնասփիւ — ռը կը հաստատէր թէ հնդկական զօրքերը անցած էին զինադադարի գիծը եւ գրա — ւած երեք կայաններ (Նիւ — Տելհի եր — կու կայանի միայն կ'ակնարկէր) եւ թէ Փաքիստանցիները ոչ մէկ զոհ տուած է — ին : Կը սպասուի սակայն Փաքիստանի հակահարուածին, որ կրնայ, յառաջի — կայ 24 ժամերուն ընթացքին, շատ ա — ւելի ծանր կացութիւն մը ստեղծել Քաշ — միրի մէջ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՆ. — Վարչապետ Էրհարտ յայտա — րարեց թէ Դաշնակցային Գերմանիա պատրաստ է վերահաստատելու դիւանա — գիտական իր յարաբերութիւնները արա — բական բոլոր երկիրներուն հետ, աւել — ցնելով սակայն թէ նախաձեռնողը պէտք է իրենք, Արաբական Պետութիւնները ըլլան : Նշելով Պոն ժամանումը Իսրայէլի Դաշնակցային Գերմանիոյ մէջ առաջին դեսպանին՝ Աշէր Պէն Նաթանի, վարչա — պետ Էրհարտ հաստատեց թէ Պոնի եւ Թել Ավիվի միջեւ հաստատուած դիւա — նագիտական կապերուն շնորհիւ «Դաշ — նակցային Գերմանիոյ եւ Միջին — Արե — ւելքի բոլոր երկիրներուն յարաբերու — թիւնները պիտի հիմնուին անկէ ետք ա — ռողջ եւ անխոցելի հիմերու վրայ» :

ՓԱՐԻԶ. — Չորեքշաբթի, Ֆրանսայի նախարարաց Խորհուրդը բացառիկ նիստ մը պիտի գումարէ, նախագահութեամբ Զօր. տը Կոլի : Իբրեւ օրակարգ կը նշուի միջազգային կացութեան վրայ Քու — Տը Միւրվիլի հաղորդագրութիւնը, Մար — լոյի Չինաստան եւ Հնդկաստան այցելու — թեան զեկոյցը : Նախարարաց Խորհուրդի այս նիստին Փիզանի եւ Ֆրէյ, պիտի պարզեն նաեւ Վար Նահանգի եւ Քորսիքայի անտառներուն մէջ պատահած վերջին ահաւոր հրդեհներուն պատճառած աւերը :

ՆԻԿՈՍԻԱ. — Առաջին անգամ ըլլալով, Կիպրոսի, նախագահ Մակարիոս Փաֆոսի շրջանին մէջ արտայայտութեան մը ընթացքին, Կիպրոսի Յոյներուն ըսաւ որ պէտք չէ սպասեն Կիպրոսի խնդրին արագ լու — ծումին : «Մեր պայքարը երկար պիտի ըլլայ» յայտարարեց, խնդրելով Կիպրոսի Յոյներէն որ համբերեն : «Չենք ու — զեր երկրէն վտարել Կիպրոսի Թուրք քա — ղաքացիները, հակառակ որ Թրքական տիրապետութեան մնացորդներն են, շա — րունակեց նախագահ Մակարիոս, — բայց փոքրամասնութիւն մը ըլլալուն, կիպրացի Թուրքերը չեն կրնար պար — տադրել կղզին բաժանումը եւ ոչ ալ դաշնակցային կառավարութիւն մը» :

ԱԹԷՆՔ. — Յունական տագնապը կը մնայ տակաւին անփոփոխ : Կը սպասուի որ Թագաւորը շուտով յայտնէ նոր կա — ռավարութիւնը կազմելու կոչուած անձ — նաւորութիւնը՝ որ կրնայ ըլլալ Սթեֆա — նոփուլոս կամ Ցիրիմոքոս : Այս վերջին — ները պաշտօնապէս խուսեցան Փափան — դրէուի հետ, որ կը խորհի մօտերս ընտ — րական շրջապտոյտ մը կատարել Յու — նաստանի զանազան քաղաքներուն մէջ՝ «ի պաշտպանութեան ժողովրդավարական օրէնքներուն» :

ՄԱԿ. — Միացեալ Նահանգները որոշե — ցին աւելի ներողամիտ ըլլալ Խորհրդա — յին Միութեան յանձնել պարտքերուն կապակցաբար : ՄԱԿի քով Միացեալ Նա — հանգներու ներկայացուցիչը՝ Արթիւր Կոլտպերկ, յայտարարեց թէ իր երկիրը այլեւս պիտի չպնդէ 19րդ յօդուածին տառացի գործադրութեան վրայ, որուն համաձայն անգամ երկիրները, որոնք եր — կու տարուան իրենց վճարումները չեն կատարած, համագումարի ընթացքին պիտի կորսնցնէին իրենց քուէի իրա — ւունքը : Այդ կացութեան մէջ կը գտ — նուէին Խորհրդային Միութիւն, Ֆրան — սա, եւ տասնեակ մը այլ երկիրներ :

ԳԱՀԻՐԷ. — «Ալ Ահրամ» թերթին հա — մաձայն, նախագահ Նասր առաջարկած է Սէուտական Արաբիոյ երթալ, Ֆէյսալ թագաւորին հետ բանակցելու համար Եմէնի խնդրին եւ Եգիպտոսի ու Սէուտա — կան Արաբիոյ տարակարծութիւններուն շուրջ : Ա. Մ. Հ.ի նախագահը, կը ճշդէ թերթը, հրաժարեցաւ ծովուն մէջ Սէու — տական վեհապետին հետ տեսակցութենէ մը՝ շեշտելով թէ «չէր կրնար Ֆէյսալ թագաւորին հետ վարուիլ իբրեւ օտար կամ թշնամի» :

ՍԻՆԿԱՓՈՒՐ պիտի չմիանայ Ինտոնե — զիոյ՝ «ճզմելու» համար Մալէզիան, յայ — տարարեց Սինկափուրի արտաքին գոր — ծոց նախարարը՝ Ռաժարաթնամ, պա — տասխանելով Ճաքարթայի կառավարիչ Զօր. Սումարնոյի, որ յայտարարած էր, թէ «փատելու համար որ իրապէս ան — կախ է», Սինկափուրի նոր պետութիւնը պէտք է օգնէ Ինտոնեզիոյ՝ «ճզմելու» համար Մալէզիան :

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ ԻՐ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Գերմանիոյ մէջ ամէն ինչ կը սկսի ե — րաժշտութեամբ : Ոտքի, 15 հազար մար — դիկ կ'երգեն միաձայն : Բարեկենդանի հին երգ մըն է, փոխուած են սակայն բառերը, պարագային համեմատ, « Ոչ, ոչ, Վիլլին այնքան լաւ չէ որքան Լուտ — վիկը : Ուրեմն երգենք խմբովին, Լուտվի — կը աւելի լաւ է » : Հակայ սրահը կը թնդայ երգին զօրութենէն, որմէ ետք, կրօնական արարողութեան մը յատուկ լռութեան մէջ, Արեւելեան նահանգնե — րուն գրօշակները հանդիսաւոր մուտք կը գործեն սրահին մէջ : Բեմ կուգայ ապա Էրհարտ . « Քրիստոնեաները Քրիստոնեաները ինչպէս անցեալին, այսօր ալ պիտի պաշտպանեն տնտեսական եւ ընկերային կայունութիւնը » :

Ընտրական պայքարի վեց շաբաթնե — րուն, մինչեւ Սեպտեմբեր 19, երբ 38 մի — լիոն Գերմանացիներ պիտի ընտրեն 520 երեսփոխաններ, Քրիստոնեա — եաններուն կազմակերպած հաւաքոյթները պիտի շարունակուին նոյն թափով եւ մի — եւնոյն մթնոլորտին մէջ :

Ընկերակցութեամբ նախկին վարչապետ Ատենաուրի, միշտ աշխոյժ եւ ժողովր — դական՝ հակառակ իր 90 տարիներուն, վարչապետ Էրհարտ՝ «հայր տնտեսական հրաշքին», վեց ամիս շարունակ ինքզինքը ցոյց պիտի տայ պաշտօնական ու փառա — հեղենոյ, խաղաղ ու բարի : Կը ձգէ «ակէտ» մասնագէտներուն, որոնք թելադ — րութիւններ կ'ընեն Գերմանիոյ տնտե — սութեան մասին, եւ անվերջ ձեռք մը թօթուէ :

Ընտրապայքարի այս եղանակին կը հա — կադրուի հակառակորդ ընկերային — դե — մոկրատներունը : Բարձրահասակ, թիկ — նեղ, 52 տարեկան, Ուիլլի Պրանտ դժ — ուար կացութիւններու մարդն է : Թէեւ ոչ պերճախօս, գիտէ սակայն, երբ առի — թը ներկայանայ, բազմութիւնները լա — ւագոյնս խանդավառել : 1956 Նոյեմբեր 5ին, անպատրաստից ճառով մը կրցաւ հանդարտեցնել Պուտափէշթի մէջ ռուսա — կան միջամտութեան դէմ ցուցարար ա — րեւմտեան Գերմանացիներու հարիւր հա — զարաւոր բազմութիւն մը : Նոյն շնորհքը ցուցաբերեց նաեւ «Ամօթի պատ»էն շէ — նութեան առիթով :

Վերջին քննութիւն մը ցոյց կուտայ սակայն որ Պրանտ, իբրեւ քաղաքական անձնաւորութիւն, Էրհարտի բաղդատ — մամբ շատ քիչ ժողովրդականութիւն կը վայելէ : Մինչեւ ընդհակառակն գա — ւառներու եւ շրջաններու վերջին ընտրու — թիւնները կը փաստեն թէ Ընկերային — Դեմոկրատները զրեթէ կը մօտենան Ըն — կերային Քրիստոնեաներու ժողովրդա — կանութեան (46 առ հարիւրի դիմաց 44 առ հարիւր) : Այս խել նկատումներով, Ընկերային — Դեմոկրատները իրենց ընտ — րապայքարը կը տանին յանուն կուսակ — ցութեան, եւ ոչ թէ անձերուն :

Ամիսներէ ի վեր, հարիւրաւոր մաս — նագէտներ մանրակրկիտ քննութեան են — թարկեցին գերմանացի ժողովուրդը՝ իր ճաշակներով, իր իղձերով, իր պահանջ — ներով, քաղաքական իր մտահոգութիւն — ներով, եւ այլն : Ամիսներէ ի վեր յայ — տարարութիւնները պատուած էին արդէն, մեռածները կոխուած, ձայնապնակները պատուած, հեռատեսիլի հաղորդումները պատրաստուած :

Ինչ ալ ըլլան արդիւնքները, Սեպտեմ — բեր 19ի ընտրութիւնները պիտի ծնին նոր Գերմանիա մը, որ պիտի ուզէ տնտես — կան իր ուժին համապատասխան դեր մը խաղալ :

Տակաւին վերջերս, զանազան առիթնե — րով, Դաշնակցային Գերմանիոյ արտա — քին գործոց նախարարը զանազանութիւն մը կը դնէր հիւլէական զէնքերու պատ — րաստութեան, որ արգիլուած է Գերմա — նիոյ, եւ զանոնք ունենալուն միջեւ՝ ո — րուն մասին կարելի է բանակցիլ : Հակա — ռակը ըսելու համար Ընկերային—Դեմոկ — րատները ձայն չբարձրացուցին դեռ :

Այսօր, երրորդ էջին մէջ մեր նոր թեր — թօնը, Ակաթա Քրիսթիի ծանօթ ոստի — կանական վէպը՝

ԴԱՆԱԿԸ ԽՈՏՐԱԿԻՆ

Հերքիւլ Փուարօ պիտի կարենա՞յ ոճի — րը դիմակազերծել …

Իմանալու համար, այսօրուընէ սկսեալ կարդացէք Գ. էջի մեր թերթօնը՝

ԴԱՆԱԿԸ ԽՈՏՐԱԿԻՆ

ԱՐԺԷՔԱՒՈՐ ՎԱՒԵՐԱԳՐԵՐ

Մեսրոպ Մաշտոցի անուան Մատենադարանը հարստացաւ նոր վաւերագրերով : Արտասահմանից ստացուեցին մեծատաղանդ հայագէտ Նորայր Բիւզանդացու (1845 – 1915) երեսուն տարուայ ընթացքում գրած նամակների եւ մի շարք թղթակցութիւնների սեւագրութիւններ, ինչպէս նաեւ օրագիր - մատեանը : Այդ արժէքաւոր նիւթերը, ի թիւս իր միւս ձեռագրերի, Բիւզանդացին կտակել էր Շուէտական Կանանց Բարեգործական ընկերութեանը : Այնուհետեւ նամակների մատեանններն անցնում են Շուէտիայում բնակութիւն հաստատած հայ բանասէր Ս. Լորեյլու (Սուրէն Երզնկեան) ձեռքը : Վերջինիս մահից յետոյ՝ նրա այրին մատեանններն ու օրագիրը յանձնում է Ա. Սալմասլեանին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.-ին ուղարկելու համար : Վերջինս էլ յանձնում է դրանք Մատենադարանին՝ ի մշտական պահպանութիւն :

Նամակների սեւագրութիւններն ամփոփուած են տասը մեծադիր տետրերի մէջ : Դրանք գրուած են 1884 – 1913, իսկ օրագիրը՝ 1908 – 1915 Թուականներին :

Նամակները գրուած են սկզբում Ստոկհոլմում, ուր Կ. Պոլսից տեղափոխուել եւ ապրում էր Ն. Բիւզանդացին՝ շուէտական արքունի լուսանկարչուհի Սելմա Յակոբսոնի հետ ամուսնանալով : Իսկ յետագային՝ Վենետիկում (1903 Թուականին) բժիշկների խորհրդով : Այսպիսով ուսումնասիրողների տրամադրութեան ներքոյ են գտնւում Ն. Բիւզանդացու կեանքի բեղուն մի ժամանակահատուածում գրուած բազմաթիւ նամակներ, որոնք նոր լոյս կարող են սփռել մեծ մատենագէտի կեանքի ու գիտական գործունէութեան այլեւայլ կողմերի վրայ :

Նամակների սեւագրութիւնները, որոնք կազմում են մի պատկառելի Թիւ՝ 1150, ցոյց են տալիս, որ Ն. Բիւզանդացին նամակագրական սերտ կապերի մէջ է եղել ժամանակի մեծագոյն հայագէտների, գրողների, հրապարակախօսների, ուսուցիչների եւ այլ անձանց հետ (Ն. Մառ, Ա. Զօպանեան, Կ. Եզեան, Ք. Պատկանեան, Ստ. Մալխասեան, Մ. Օրմանեան, Խրիմեան Հայրիկ, Ա. Արփիարեան, Արգ. Յովհաննիսեան, Յ. Այվազովսկի, Գր. Խալաթեան, Մ. Պոտուրեան, Գ. Սրուանձտեան, Ալ. Քալանթարեան, Եր. Լալայեան, Լ. Մսերեան, Ս. Շահազիզ, Ե. Շահազիզ, Ֆր. Մակլեր, Ե. Տեղա, Միլլէր, Ա. Ղազիկեան, Գ. Ազանեանց, Ե. Տէր – Մինասեան եւ ուրիշներ) :

Մեծարժէք այդ նամակներում Ն. Բիւզանդացին յաճախ տալիս է զանազան բառերի ստուգաբանութիւններ, յայտնում է իր կարծիքը նոր լոյս ընծայուած գիտական գործերի, հայագիտութեանը յուզող բազմաթիւ վիճելի հարցերի մասին : Նա երբեմն համառօտ շարադրում է իր աշխատութիւնների բովանդակութիւնը, բնութագրում դրանք, եւ որ կարեւոր է, յաճախ ուղղումներ ու լրացումներ անում : Նամակների եւ օրագրերի շնորհիւ այժմ հնարաւոր է մանրամասն շարադրել Ն. Բիւզանդացու կեանքի ու գործունէութեան պատմութիւնը՝ սկսած նրա Ստոկհոլմ տեղափոխուելու ժամանակներից դրեթէ մինչեւ մահը :

Ն. Բիւզանդացու նամակների մէջ հետաքրքրական շատ տեղեկութիւններ կան Սկանտինաւեան Թերակղզում հրատարակուած հայկական միակ պարբերականի՝ «Բննասէր»ի վերաբերեալ, որի հեղինակը, խմբագիրն ու հրատարակողը ինքը՝ մեծ հայագէտն էր : Այլեւայլ անձանց ուղղած նամակներում Ն. Բիւզանդացին պատմում է «Բննասէր»ի հրատարակման ու տարածման, այնտեղ զետեղուած եւ զետեղուելիք նիւթերի մասին : «Բննասէր»ի առաջին պրակը լոյս ընծայելուց յետոյ (1887 Մայիս 15) նրա հեղինակը մեծ աշխատանք է տանում այն տարածելու ուղղութեամբ, սակայն ապարդիւն : «Բննասէր»ը, որի մէջ հրապարակուած գործերը մինչեւ հիմա էլ կարեւոր տեղ ունեն հայագիտական ուսումնասիրութիւնների մէջ, բաժանորդ չի գտնում : Ն. Բիւզանդացին բանակցութիւնների մէջ է մտնում Կ. Պոլսի գրավաճառների հետ, սակայն օսմանեան գրաքննիչը արգիլում է հայ գրավաճառներին՝ տարածելու այդ պարբերականը :

Անյաջողութիւնները չեն յուսահատեցնում անխոնջ գիտնականին : Նա կարողացաւ լոյս աշխարհ հանել պարբերականի երկրորդ պրակը եւս, բայց դրանով էլ կանգ առաւ : Նրա երազանքը՝ 100 կամ 150 բաժանորդ ունենալու մասին, այդպէս էլ չիրականացաւ : (ԽՄԲ. — Այս արժէքաւոր պարբերականը, «Բննասէր», յոյժ հազուագիւտ է, օրինակ մը կը գտնուի Փարիզի Նուպարեան մատենադարանը) :

Ն. Բիւզանդացին երազում էր գիտական բարձր մակարդակով իրականացնել մեր մատենագրութեան լաւագոյն երկերի վերահրատարակութիւնը. «Նախնեաց ձեռագիր մատենագրութիւնք ջնջուելու վտանգի մէջ են» — գրում է նա, հրատարակուած երկերը «լի են անիմաստ, սխալ եւ այլանդակ հատուածներով», անհրաժեշտ է ստեղծել 500.000 ֆրանքի չափով մի դրամագլուխ եւ ձեռնամուխ լինել այդ կարեւոր գործին : «Ես պատրաստ էի հայթայթել 100.000 ֆրանկն, — գրում է նա — բայց մնացեալ 400.000ն ո՞վ պիտի տայ, ո՞ւր է հանկացող, ո՞ւր է փափագող : Դառնութեամբ կը լցուիմ մտածելով, թէ որչափ օգտակար կրնայի ըլլալ ազգիս եւ, ընդհակառակն, որչափ անօգուտ եմ» (Մ. Նորիկեանին ուղղուած նամակից, 1886) :

Տեսնելով, որ անհնարին է ստեղծել այդ հիմնադրամը եւ իրականացնել հայ մատենագրութեան յուշարձանների քննական հրատարակութիւնները, գիտնականը մտածում էր այդ նպատակի համար օգտագործել պարբերական մամուլը :

Նամակներում բազմաթիւ յիշատակութիւններ կան Ն. Բիւզանդացու հրատարակած մեծարժէք «Գաղղիերէն – հայերէն» բառարանի մասին, որի տպագրութեան ծախսի մի զգալի մասը (15000 ֆրանկ) հոգացել էր նրա կինը՝ Ս. Յակոբսոնը :

Առանձնապէս ուշագրաւ են Բիւզանդացու նամակներում եղած տեղեկութիւնները այն վերաբերմունքի մասին, որ ունեցաւ շուէտական հասարակութիւնը արիւնարբու Համիդի կողմից Արեւմտեան Հայաստանում կիրառած բռնութիւնների եւ կոտորածների նկատմամբ : Նախ «Ստոկհոլմս Տակլաճտ» լրագրի 1896 Թուականի Յունուարի մի շարք համարներում այդ կոտորածների մասին յօդուածներ է հրատարակում ինքը՝ Բիւզանդացին : Յետոյ հանդէս է գալիս նաեւ լրագրի խմբագրութիւնը եւ մասնաւորապէս խմբագիր Մոնտանը :. «Ուրիշ երկրի լրագիրներ անօրէն Թուրքէն կաշառք կ'ընդունին, ուրկէ պաշտպանեն ըղ Թուրքն եւ վատ խօսին Հայոց վերայ, — գրում է այս մասին Ն. Բիւզանդացին 1896 Թուականի Փետրուար 1ին, — իսկ տէարն Մոնտան պարզապէս յանուն մարդասիրութեան եւ քրիստոնէութեան կը պաշտպանէ զՀայս, քան զայս մեծ ազնուութիւն եւ բարութիւն ինչ կրնար ըլլալ » :

Շուէտական հասարակութիւնը բողոքի իր ձայնն է բարձրացնում Թուրքական բարբարոսութիւնների դէմ, հրապարակւում են բողոքի նամակներ, հանգանակութիւն է անում ի նպաստ տուժածների :

Ն. Բիւզանդացու 1896 Թուականի Նոյեմբերին գրած նամակներից պարզւում է, որ այդ ամսի 15ին Ստոկհոլմի Քրիստոնէական Միութեան երիտասարդաց ընկերութեան լսարանում տեղի է ունեցել Պ. Պենրոսնի դասախօսութիւնը՝ նուիրուած այն հարցին, թէ ինչո՞ւ են Հայերը հալածւում Թուրքիայում : Դասախօսութեան հասոյթը յատկացուել է Հայերին : Այնքան մեծ յաջողութիւն է ունեցել այս միջոցառումը, որ մի քանի օր յետոյ՝ Նոյեմբերի 22ին այն կրկնուել է գիտութիւնների ակադեմիայի դահլիճում՝ 400 հոգու ներկայութեամբ :

Երեւոն բացւում է Բիւզանդացու խօսքով. «Նկարագրեցի, գրում է նա, զմեր եղբարց ողբալի եւ յուսահատական վիճակն, շնորհակալութիւն յայտնեցի Շուէտացւոց այն ազնիւ մարդասիրութեան համար, զոր մինչեւ ցարդ ցուցուցին եւ տակաւին կ'ուզեն ցուցնել հալածեալ Հայոց եւ խնդրեցի, որ միացնեն զիւրեանց ջանքերն միւս քրիստոնեայ ժողովրդոց հետ :Յետոյ Պենրոսն երկցն տրտասանեց զիւր ճառն, ունկնդիրներէն շատերն լացեր էին, ինչպէս գրեց քաղաքի լրագրերէն մին » :

Ն. Բիւզանդացու բանախօսութիւնն հրապարակւում է «Ստոկհոլմս Տակլաճտ» լրագրում, իսկ քաղաքի միւս վեց լրագրերը հրապարակում են հատուածներ եւ համակրանքի ջերմ տողեր նուիրում Հայերին : Ն. Բիւզանդացին վկայում է, որ Պ. Պենրոսնը որոշել է իր հրատարակելիք ճառի ողջ հասոյթը յատկացնել Հայերին :

Այս նիւթերը չափազանց կարեւոր են ծանօթանալու համար իր ժամանակի ցաւոտ խնդիրների նկատմամբ Ն. Բիւզանդացու դրսեւորած վերաբերմունքին, մանաւանդ, որ նրան նուիրուած յօդուածներում այս հարցի մասին ոչ մէկ յիշատակութիւն չկայ : Բացի այդ, Ն. Բիւզանդացու մասին ստեղծուած է այն կարծիքը, թէ նա համարեա լիովին կտրուած էր հայ իրականութիւնից եւ ամբողջովին տարուած էր հայ մատենագրութեան յուշարձանների հետազօտման գործով, մինչդեռ նամակները ցոյց են տալիս, որ նա լրջօրէն հետաքրքրւում էր Հայաստանում եւ հայաշատ կեդրոններում տեղի ունեցող անցքերով, անհանգստացած էր մեր ժողովրդի բախտով : Այդ հարցերի շուրջ նա խորհուրդներ է տալիս իր ծանօթներին, ունէր իր որոշակի կարծիքը : Նա գտնում էր, որ հայ ժողովուրդը պէտք է կեդրոնանայ իր պատմական հողերի վրայ. հայրենադարձութիւնը նա միակ փրկութիւնն էր համարում ստեղծուած կացութիւնից :

« Ուր է թէ ունենայի բաւական պերճախօսութիւն եւ բաւական կարողութիւն հազորդելու Կ. Պոլսոյ Հայերն, որ խմբովին դառնան հայրենիս, յարգաւանդն եւ յանմշակն Հայաստան, ու ձեռն ի ձեռն տալով նուաճեն այն ամէն մարդակեր գազաններն, որ կ'աւազակեն եւ կ'աւերեն մեր բնիկ ժառանգութիւնը : Այն օրը, որ մէն մի գաղանի դիմաց չորս հինգ Հայ կանգնի, հայ ազգն կենդանացած է : Զուր կ'ակնկալենք օգնութիւն Եւրոպայի տէրութիւններէն » :

Ն. Բիւզանդացու նամակներում յաճախ են յիշատակւում նրա արդէն պատրաստ կամ էլ աւարտուելուն մօտ աշխատութիւնները, որոնց մեծագոյն մասի տպագրութիւնը այդպէս էլ նա չկարողացաւ իրականացնել :

Ն. Բիւզանդացու կեանքի վերջին տարիների պատմութեանը կարելի է ծանօթանալ նրա օրագրից, որը նա լրացրել է մինչեւ 1915 Թուականի Նոյեմբերը : Օրագրի մէջ Ն. Բիւզանդացին նկարագրել է Կ. Պոլիս (1890), Պետերբուրգ (1896 Թ.) կատարած իր ուղեւորութիւնների, Վենետիկ տեղափոխուելու մասին (1903 Թ.), նկարագրել է իր առօրեան, տեղեկութիւններ հաղորդել իրեն այցելութեան եկած անձանց հետ ունեցած զրոյցների մասին :

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԱՂԱ

— Յակո՛րի՛կս ...

Եւ սկսաւ մեծաձայն կոծ մը որ իր շընչասպառութիւնը կը խանգարէր :

Վազեցինք ջուր, լեմոն եւ զանազան հոտեր բերելու :

Երբ քիչ մը ինքզինքը գտաւ Համբարձում աղա կրկին խօսք առաւ .

— Հիմակ որ քիչ մը հանդարտեցար կրնաս իս մտիկ ընել : Սերգիս աղա . ուժըդ վրադ ժողվէ՛, կամք Տեառն օրհնեալ եղիցի ... Մեռնողը Զարուհիդ է ...

Զարուհի հինգերորդ զաւակն էր, հագիւ տասնըմէկ տարեկան :

Այս անգամ խեղճ մարդը տղու մը պէս սկսաւ լալ, երեսը Թաշկինակի մէջ ծածկած :

Համբարձում աղա գաւաթին մէջ քիչ մը վարդաջուր կաթեցուց եւ Սերգիս աղային տալով՝ բսաւ .

— Խմէ՛ քիչ մը, այդպէս լալով Աստըծու դէմ կը մեղանչես՝ եթէ Զարուհիդ համար այդպէս կուլաս կոր, հապա ի՞նչ պիտի ընես երբ որ ըսեմ թէ մեռնողը Վահանն է ...

— Վահա՞նը ...

— Ափսո՛ս, այո՛, խեղճ Վահանը, մէկէն ի մէկ, ութ օրուան մէջ ... Աստուած քեզի օրեր տայ, Սերգիս աղա, Աստուած միւս զաւակներդ պահէ :

Վահան տասնըհինգ տարեկան էր, կայտառ, աշխոյժ պատանի մը եւ իր հօրը երկու աչքին լոյսը :

Սերգիս աղա ոտքի ելաւ լալագին ու սկսաւ ժուռ գալ սենեակին մէջ ձեռքերը գլխին զարնելով :

— Վահա՛ն, սիրելի զաւակս, վա՛խ, վա՛խ, վա՛խ ... այս ինչ փորձանք էր գլխիս եկաւ ...

Ու ջախջախուած, ինքնակորոյս ինկաւ Թիկնաթոռի մը վրայ, Վահա՛ն, Վահա՛ն մրմնջելով : Հարուածը սաստիկ էր. Սերգիս աղա ընդերկար լացաւ համր, անխօսուկ, ուսերը շարժելով :

Պահ մը արցունքով ողողուն գլուխը վեր առաւ, երեսը սրբեց եւ բսաւ Համբարձում աղային.

— Եղբօրս գրած նամակը տո՛ւր կարդամ :

— Նա սկէ խմէ՛ քիչ մը :

Եւ Համբարձում աղա իրեն երկնցուց վարդաջուրով խառնուած ջուրի գաւաթը : Հլու՝ մեքենական շարժումով մը առաւ ու խմեց :

— Տուր նամակը ...

— Կեցի՛ր, պատասխանեց Համբարձում աղա, նամակը տալէ առաջ պէտք է որ բուն ճշմարտութիւնը ըսեմ քեզի ... մեռնողը Վարդուհին է ...

Վարդուհին տասնեւօթը տարեկան հըրաշալի գեղեցկութեամբ աղջիկ մըն էր եւ նոյն տարին շրջանաւարտ եղած էր Հոմ Սքուլի ամերիկեան վարժարանէն :

— Հէ՞ ... բացականչեց Սերգիս աղա, ապուշ ապուշ խօսակցին երեսը նայելով :

— Այո, յանկարծ սիրտ չըրի ըսելու, խեղճ Վարդուհին է մեռնողը, Աստուած ողորմի հոգուն, լուսերու մէջ պառկի, Թիֆօ եղեր է ... Վայը առտու կանուխ պէտք է շոգենաւ նստիս ու երթաս Թաղումին հասնելու համար, Աստուծու ողորմութիւնը Թող հետդ ըլլայ, դուն հաւատացեալ քրիստոնեայ ես, այս տեսակ փորձութիւններու պէտք է երկայնամիտ հոգիով համբերես ... Յոր երանելին միտքդ բեր ու մխիթարուէ ...

Սերգիս աղա կրկին տագնապ մը ունեցաւ, ցաւին սաստիկ ազդեցութեան տակ չկրցաւ լալ ու սկսաւ խեղդուկ խուլ ու ճիչեր արձակել : Բացախով դաստակներն ու քունքը շփեցինք, քիթէն հոտեր քաշել տուինք, երեսը ջուր սրսկեցինք :

Մեր խելքն ու միտքը այնչա՛փ Սերգիս աղային խղճալի վիճակովը գրաւուած էր, այնչա՛փ մտասուզուած էինք իրմով որ ուշադրութիւն չէինք դարձուցած Համբարձում աղային այն տարօրինակ եղանակին վրայ որով իր գուժկանի պաշտօնը կը կատարէր : Անկէ զատ իր ազդած պատկառանքը եւ իր կարողութեան վրայ ունեցած հաւատքնիս տակաւին այնքան զօրաւոր էր որ մենք չատերը կը կարծէինք թէ գոյժը իմաց տալու լաւագոյն ձեւը այդ էր : Եւ սակայն, պէտք է անկեղծ ըլլալ, մէկ քանիներս սկսանք թերահաւատիլ :

Սերգիս աղա սթափեցաւ նորէն, բայց դիմագիծները այն աստիճան աւրուած էր որ կարծես թէ խեղճը ամիսներէ ի վեր տառապած էր :

— Նամա՛կը, աղբօրս նամակը տուր որ կարդամ, գոչեց խօսքը Համբարձում աղային ուղղելով :

— Սերգիս աղա, կ'աղաչեմ, կը պաղատիմ, միւս զաւակներուդ արեւուն համար ըլլայ, ինքզինքիդ եկուր, հիմակ պիտի ըլլաս ...

— Նամա՛կը ...

— Նամակը այն ատեն պիտի տամ երբ մէջի եղածը իմացնեմ...

— Դեռ ի՞նչ կայ որ մէջը ...

— Մէջը կայ որ ... մէջը կայ որ մեռնողը Վարդուհին չէ,ահա ճշմարտութիւնը, մեռնողը Վարդուհին չէ ... Վարդուհին ողջ առողջ է ...

— Ո՞վ է հապա ...

— Անկէ մեծը ... Տրդատը ... մեծ տղադ ... այո, Տրդատը, տասնութը տարեկան, խե՛ղճ տղայ ... Թիֆոյէն ... ութը օրուան մէջ, մէկէն ի մէկ ...

ԵՐՈՒԽԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(7 Շար.)

ԿԱՐԴԱ՛, ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ԳԵՂԵՑԻԿ ԵՒ ՕՐԻՆԱԿԵԼԻ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Յանուն ֆրանսական վարժարաններէ շրջանաւարտներուն՝ խօսեցաւ Անդրանիկ Գէորգեան.

— «Հինգ տարիներ առաջ, մեզմէ ոմանք ներկայ էին այս գեղատեսիլ պարտէզին մէջ սարքուած նման հանդէսի մը, ուր խօսք կ'առնէին Աղեքսանդրիոյ հայ եւ օտար վարժարաններու շրջանաւարտները: Եւ ահաւասիկ մենք, մեր կարգին, կը կրկնենք հաւատարմութեան մեր ուխտը: Դիւրին չեղաւ մեր պայքարը, ուսումնական կեանքի մէջ: Օտար էր միջավայրը, կը պակսէր հայկական ջերմ ու գուրգուրոտ մթնոլորտը, որուն վարժուած էինք ազգային վարժարաններու մէջ: Օտար շրջանակի մէջ եւ օտար ազդեցութեան ենթակայ, պահեցինք սակայն մեր ազգային դիմագիծը, չկտրուեցանք մեր ժողովուրդէն: Բայց մանաւանդ ճանչցուցինք մեզ, ճանչցուցինք մեր հարուստ մշակոյթը: Ոգեւորութեան տարի մը եղաւ 1965 տարին, երբ Յիսնամեակին առիթով, մեր յարգանքի տուրքը մատուցանելու համար հայ բիւրաւոր նահատակներուն, դասախօսութիւններ կազմակերպեցինք Սէն Մարք վարժարանին մէջ ու պատարագ: Գոհունակութեամբ կը յայտնենք թէ ստեղծուեցաւ հայանպաստ շարժում մը ոչ միայն հայկական շրջանակներէ հեռու մնացած հայ ուսանողներու, այլ եւ օտար ազգի ուսանողներու մէջ, մանաւանդ Ֆրէրներու մօտ, որոնք յարմար առիթներով գովքն հիւսեցին հայ ժողովուրդին: Մեր ուսումնական շրջանին՝ մեզի համար կարելի եղաւ լաւապէս ճանչնալ Ֆրանսացի ժողովուրդը եւ իր հոգերանութիւնը, ֆրանսական բարձր ու գեղեցիկ մշակոյթը: Մեր բարձրագոյն ուսումը առիթ մը եղաւ որ աւելի եւս սիրենք հայ մշակոյթը եւ խոնարհինք յաւիտենական հայ ժողովուրդին արժանիքներուն առջեւ»:

Յանուն հայ վարժարաններու շրջանաւարտներուն՝ խօսեցաւ Օր. Թամար Օհանեան.

— Շրջանաւարտ ենք, այլեւս պիտի չհնչէ մեր ազգային վարժարաններուն զանգը մեր ականջներուն մէջ, պիտի չլսենք հայ դպրոցներու զանգին անուշ ձայնը: Բայց մենք պիտի չմոռնանք երբեք ինչ որ ըրին մեզի մեր ուսուցիչները՝ հարստացնելու համար մեր միտքը, հոգին, սիրտը: Պօղոսեան ազգային վարժարանը միւռոնեց մեր ճակատը հայ մշակոյթին լոյսով, դարբնեց մեր նկարագիրն ու կամքը հայկական առաքինութեամբ, պատուաստեց մեզ կարգ-կանոնի ոգիով, մեզի սորվեցուց աշխատանքի եւ յաջողութեան անխզելի կապը: Արխացանք փրկութեան զէնքով, որ Հայոց այբուբենն է»:

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ ՀՈՒՆՁՔԸ

Ի՞նչ տուած են հայ եւ օտար վարժարանները, այս տարի:

Վեց համալսարանաւարտ,— երկուքը՝ բժիշկ, մէկը՝ դեղագործ, երկուքը՝ բազմարուեստից վարժարանէն եւ մէկը՝ գրականութեան ճիւղէն:

34 շրջանաւարտ՝ անգլիական երկրորդական վարժարանի վկայականով:

15 շրջանաւարտ՝ Ֆրանսական երկրորդական վարժարանի վկայականով:

Մէկ շրջանաւարտ՝ գերմանական երկրորդական վարժարանի վկայականով:

7 շրջանաւարտ՝ իտալական բազմարուեստից վարժարանի վկայականով:

19 շրջանաւարտ՝ արաբական Խոատիէ վարժարանի վկայականով:

16 շրջանաւարտ՝ հայկ. բարձրագոյն նախակրթարանի վկայականով:

ՃԱՌԵՐԷՆ ԵՏՔ

Հանդէսը ունէր նաեւ գեղարուեստական բաժին: Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլերէն արտասանութիւններ եւ երգեր: Հանդէսին երկրորդ բաժնին մէջ՝ պաղպաղակի սպասարկութիւն, յետոյ խրախճանք եւ պար: Հանդէսը որ սկսած էր երեկոյեան ժամը ութին, տեւեց մինչեւ առաւօտ:

Ահաւասիկ հանդէսի օրինակ մը, որու պէտք է հետեւին այլ գաղութներ: Ահաւասիկ «Յառաջդիմասէր Մշակութային» Միութեան մէկ ձեռնարկը, որ գործունէութեան օրինակ պէտք է ծառայէ այլ գաղութներու մէջ: Դպրոցներու շրջանաւարտները ուխտի եւ երդումի կանչել հրապարակաւ:

«ՑՈՒՍԱԲԵՐ»ԻՆ ԽՕՍՔԸ

«Յառաջդիմասէր Մշակութային» Միութիւնը, հայ ուսանողութեան իր ցոյց տուած հետաքրքրութեան չուզեր տալ ցուցադրական ձեւ, այլ գործնապէս օժանդակելու միջոց: Այդ նպատակով՝ հիմնած է «ուսանողական ֆոնտ» մը, որ կը գործէ 40 տարիներէ ի վեր, օգնելով կարօտ ուսանողներու եւ հասցնելով նոր ուժեր: Այդ նպատակով կազմակերպուած հանդէսի մը առթիւ՝ «Ցուսաբեր» կը գրէ.—

Կրնանք ըսել յոյն փիլիսոփային պէս.— «Աւելի լաւ է, որ ազգը լեցուն գլուխներ ունենայ, քան լեցուն գրպաններ»:

Չենք ուզեր անշուշտ, որ ազգին գրպանը պարապ ըլլայ, բայց առաւել եւս չենք ուզեր, որ ազգին գլուխը դատարկ ըլլայ:

Աղեքսանդրիոյ շրջանաւարտները անխտիր գրպան մը չեն, այլ գլուխ մըն են: Բայց եթէ հարկ ըլլայ ընտրութիւն մը ընել այս երկուքին միջեւ, մենք անվարան պիտի յայտարարէինք թէ «գըլուխ»ին կողմն ենք, առանց «գրպան»ին դէմ ըլլալու: Փափաքելի է, անշուշտ, որ Աղեքսանդրիոյ շրջանաւարտները ձեւը գտնէին հաշտեցնելու այս երկուքը երբ կեանքի մէջ մտնեն իբրեւ «խիզախ ճանապարհորդ»ներ:

Մենք ունինք այն խոր վստահութիւնը, թէ այս շնորհալի շրջանաւարտները պիտի յարգեն իրենց խոստումը կեանքի մէջ ալ, ինչպէս յարգեցին դպրոցին մէջ, երբ դեռ աշակերտ էին կամ ուսանող: Նախ՝ հաւատարիմներու մէջ առաջին պիտի ըլլան, գոնէ պիտի ուզեն ըլլալ: Երկրորդ՝ պիտի ծառայեն ազգին, հայրենիքին, համայնքին (այստեղ «գոնէ» չկայ այլեւս): Երրորդ՝ պատրաստ պիտի ըլլան զոհողութեան, հետամուտ՝ ոչ թէ առնելու, այլ տալու: Վերջապէս պիտի սիրեն հայ լեզուն, հայ գրականութիւնը, հայ մշակոյթը:

Ինչպէս Ամերիկայի կամ Ֆրանսայի մէջ, նաեւ մեր մէջ հիմա այլեւս չի բաւեր միայն Հայ ըլլալը, պէտք է ըլլալ մոլեռա՛նդ Հայ:

Այս խոստումները, ուղղակի կամ անուղղակի, կան արդէն այն ուղերձներուն մէջ, զորս կարդացին մեր նոր շրջանաւարտները ի պատիւ իրենց տրուած ընդունելութեան առթիւ, իբրեւ «մուրհակ»:

Կը հաւատանք, թէ այս «մուրհակ»ը պիտի վճարեն օր մը, երբ մտնեն կեանքի սեմէն ներս եւ դառնան,— կը մաղթենք, որ դառնան,— մեր համայնքի ղեկավար տարրը:

Երկրորդական վարժարան կամ համալսարան աւարտած երիտասարդներուն մէջ,— տղայ թէ աղջիկ,— մենք ամէնէն աւելի կ'ուզենք տեսնել Հայութեան եւ հայրենիքին մանրանկարը:

Ամէն մէկուն մէջ հայ ժողովուրդին սիրտը պէտք է բաբախէ:

Ամէն մէկուն մէջ հայ հայրենիքին շունչը պէտք է իշխէ:

Այս երկուքը, սիրտը եւ շունչը, ապահովութիւն մըն են մեզի համար՝ ոչ միայն փրկելու, այլեւ անեղծ պահելու Հայութեան դրոշմը մեր մէջ, մեր շուրջը եւ մեզմէ անդին՝ մեր յետնորդներուն մէջ:

Կրնայ ըլլալ, որ մեզմէ պահանջէին ըսել, թէ ինչ պէտք է ընեն մեր շրջանաւարտները կեանքի մէջ յաջողելու համար, բարձր դիրքերու հասնելու համար, փայլուն գործի տէր ըլլալու համար կամ պարզապէս հարստանալու համար:

Մեր նախորդները մեզմէ կը պահանջէին «լաւ մարդ» ըլլալ: Մենք հիմա մեր յաջորդներէն կը պահանջենք «լաւ Հայ» ըլլալ: Կը կարծենք, թէ ամէն բան կայ այս պահանջին մէջ: Որովհետեւ «լաւ Հայ» ըլլալ՝ կը նշանակէ ժառանգորդը ըլլալ հայ ժողովուրդի բոլոր առաքինութիւններուն: Այսքանը կը բաւէ արդէն մեզի եւ մեր յետնորդներուն համար:

Ամէն տարի կը տեսնենք, թէ ի՛նչ կ'ընեն երէցները իրենց քոյրերուն եւ եղբայրներուն համար, զանոնք ո՛չ միայն «լաւ մարդ», այլեւ «լաւ Հայ» դարձնելու նպատակով:

Մեր երէց ընկերներէն մէկը կ'ըսէր առիթով մը. «Կ'արժէ աշխատիլ այս ժողովուրդին համար»: (Գէորգ Չաւուշ կ'ըսէր. «Կ'արժէ մեռնիլ այս ժողովուրդին համար»):

«Այս ժողովուրդը» մեր շրջանաւարտներն են, ոչ միայն այսօրուան, այլեւ վաղուան Հայութիւնը:

Մեր շրջանաւարտներն ալ նոյն բանը կ'ըսեն կամ ըսել կ'ուզեն, երբ կեանքին համար կը զինեն իրենց կրտսերները, վստահ՝ թէ բոլոր զէնքերուն մէջ ամէնէն հատուն, ամէնէն ամրապինդը, ամէնէն անյաղթը ուսումն է:

— «Ըսէ, Սաքօ, դուն ալ բան մը ուզէ Աստուծմէ: Ի՞նչ կ'ուզես, որ տայ քեզի»,— կը հարցնէր օտար միսիոնար մը իր հայ եւ որբ աշակերտին:

— «Կ'ուզեմ, որ խելք տայ ինծի»,— կը պատասխանէր որբը:

«Ցեղին ձայնն էր, որ կը խօսէր իր բերնով»,— կ'եզրակացնէր միսիոնարը եւ կ'աւելցնէր.— «Չէ, այդ ձգտումով, դէպի հորիզոնը լարուած կամքով, վախ չկայ, որ Հայութիւնը կորսուի»:

Այդ վախը չունինք մենք ալ արդէն:

Այժմ հնարաւորութիւն է ստեղծուել Ն. Բիւզանդացու գիտական անտիպ հետազօտութիւնների վրայից մոռացութեան քօղը ետ տանելու եւ դրանք մեր հասարակութեան սեփականութիւնը դարձնելու համար: Մայր հայրենիք են ուղարկուել նրա մի շարք գործերի լուսանկարային պատճէնները, որոնք ուսումնասիրւում են, ստանում իրենց պատշաճ գնահատականը:

Ինչ վերաբերում է նամակների սեւագրութիւններին, ապա դրանք այժմ գտնւում են Մատենադարանի աշխատակիցների յուսալի պահպանութեան ներքոյ եւ կը հրատարակուեն:

Վ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

ԵՐԵԿՈՅ ՄԸ՝ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

Ժողովուրդը դիւրաւ կը մոռնայ, Ժօրժ Աֆրէտ Սէն–Վենսան Մարշի, Պարոն Էճվառի սպանութեամբ ստեղծած ցասումը գոլորշիացած էր արդէն, տեղ տալու համար նոր յուզումներու:

Դատավարութեան ընթացքին, բարեկամիս՝ Հերքիւլ Փուարոյի անունը երբեք չյիշուեցաւ: Հարկ է աւելցնել, որ այդպէս եղաւ, համաձայն՝ իր սեփական փափաքին: Ան նախընտրեց մնալ շուքի մէջ, եւ երբ դափնիները ընծայուեցան ուրիշներու, ինքն էր այդպէս ուզողը: Փուարօն արդէն այս գործը իբրեւ յաջողութիւն մը չէր համարեր եւ կը կրկնէր, թէ միմիայն փողոցէն անցորդի մը մէկ պատահական կարծիքն էր զինքը ճիշդ գծին վրայ դնողը:

Այսուհանդերձ, պատահած դէպքին բացարձակ ճշմարտութիւնը երեւան հանելու համար, անհրաժեշտ էր Հերքիւլ Փուարոյի հանճարը, եւ, առանց իրեն, հաւանաբար այս ոճիրը պիտի մնար անպատիժ:

Կ'ենթադրեմ որ ինծի համար պահը եկած է քօղազերծելու բոլոր մանրամասնութիւնները այս խորհրդաւոր պատմութեան եւ վստահ եմ թէ, ենթադրութիւնս գործնականի վերածելով, պիտի կարենամ գոհացնել ցանկութիւնները հրապուրիչ անձի մը, որ խառնուած է գործին, ինչպէս պիտի տեսնուի յաջորդող էջերուն մէջ:

Իր թարմութեամբ կը պահեմ դեռ տպաւորութիւնս այն երեկոյթին, ուր, Փուարոյի լաւ դասաւորուած եւ գողտրիկ փոքրիկ հիւրանոցին մէջ նստած, կ'ունկնդրէինք Լորտ Էճվառի սպանութեան մասին իր պատմածը:

Ինչպէս պելճիքացի նշանաւոր գաղտնի ոստիկանը ըրաւ այդ երեկոյ, ես ալ պիտի սկսիմ ներկայացումով մը, որ տեղի կ'ունենար վերջին Յունիս ամսուն, Լոնտոնի թատրոնի մը մէջ, ուր ամերիկացի արուեստագիտուհի Գարլոթա Ատամսի համբաւը հաւաքած էր հոծ բազմութիւն:

Նախորդ տարին, Գարլոթա Ատամս տուած էր արդէն երկու ցերեկոյթներ եւ իւրացուցած էր յաջողութիւն եւ յաղթանակ: Պատմութեանս սկզբնաւորութեան ան կը լրացնէր երեք շաբաթուան պայմանագրութիւն մը, որ կը վերջանար յաջորդ օրը:

Գարլոթան ընդհանրապէս կը մենակատարէր զանազան սքեչներ, առանց հագուստները եւ բեմական տեսարանները փոխելու: Հաւասար դիւրութեամբ բոլոր լեզուներով արտայայտուելու ընդունակութիւնը ցոյց կուտար ան: Իր բեմական տեսարաններէն մէկը տեղի կ'ունենար բազմազգի պանդոկի մը մէջ եւ ինք կարգաւ կը կատարէր բոլորովին այլազան դերերը ամերիկացի եւ գերմանացի զբօսաշրջիկներու, ճամբորդող անգլիացի ընտանիքի մը զանազան անդամներու, մեծ վայելչութեամբ սպասարկող հարստահարուած ազնուական Ռուսերու... Այս տիպարներուն իւրաքանչիւրը, յաջորդաբար, կը վերապրեցնէր ան հարազատ նմանութեամբ, սքանչած ժողովուրդի մը տեսողութեան առջեւ:

Ներկայ նիւթ երեկոյթը, այդ օր, ան վերջացուց նոր թիւով մը, զոր կոչած էր՝ «քանի մը նմանողութիւններ»:

Այս բաժնին մէջ եւս անզերազանցելի էր ան: Առանց որեւէ դիմայարդարումի եւ շպարի, իր դիմանկարը յանկարծ փոխութեան կ'ենթարկուէր, ստանալու համար երգիծանկարը դիւանագէտի մը, հռչակաւոր աշխարհիկի մը կամ մեծահամբաւ արուեստագէտի մը, եւ քանի մը նախադասութիւններով կ'ընդգծէր թերիներն ու ունակութիւնները այն անձերուն, որոնք ընտրած էր իբրեւ նշաւակ:

Իր վերջին նմանողութիւններէն մին եղաւ Ժանն Վիլքսոնը, Նիւ Եորքէն՝ շատ գեղեցիկ եւ մեծ տաղանդի տէր դերասանուհի մը, որ մանաւորապէս շատ գնահատուած էր Լոնտոնի մէջ: Գարլոթան զայն կը կեղծէր գրաւիչ ձեւով մը, մանաւանդ ինծի՝ ամերիկացի դերասանուհիին հաւատացեալ հիացողիս համար:

Այդ երեկոյ, ունկնդրելով Գարլոթան, ես յուզումով կը վերագտնէի նախասիրած դերասանուհիիս ջերմիկ ձայնը՝ իր թաւ բնոյթով: Դողդող շարժումները անոր թեւերուն, որոնք կը տարածուէին եւ կը գոցուէին... Անոր գլխուն ուժեղ թեքումը, որով իր մազերը կը նետուէին դէպի ետեւ, իւրաքանչիւր թատերական մենախօսութեան վերջաւորութեան:

Ես գիտէի որ երեք տարի առաջ Ժանն Վիլքսոն ամուսնացած էր մեծահարուստ, բայց տարօրինակ մարդու մը՝ Լորտ Էճվառի հետ: Շշուկներ տարածուած էին, որ քանի մը ամիս յետոյ Ժանն բաժնուած էր իր ամուսինէն:

ԱԳԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

Այրի Տիկին Սօֆի Ըմպատեան, Այրի Տիկին Կէօշեան, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Կէօշեան, Այրի Տիկին Պօղոսեան, Պ. Գրիգոր Սինապեան, Այրի Տիկին Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Գրիգորեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հմայեակ Զըրաքեան եւ զաւակները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնին, փեսային, զարմիկին, սանին եւ ազգականին՝

ԵՐՈՒԱՆԴ ԸՄՊԱՏԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 15ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի (18 Օգոստոս) ժամը 14ին, Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ, 15 Րիւ ժան Կուժօն, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Իսիի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Մեզի կը տեղեկացնեն թէ գործաւորութեան մը հետեւանքով, Մոնմորանսիի հիւանդանոցին մէջ վախճանած է Շաբաթ, Օգոստոս 14ին,

ԱՐՄԵՆԱԿ ՀԱՅԿԱԶՈՒՆԻ

ծնած 1887ին: Թաղումը տեղի կ'ունենայ Մոնմորանսիի գերեզմանատունը, Հինգշաբթի, ժամը 14ին:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Իսիի Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէն կ'ողբայ իր ընկերոջ, Երուանդ Ըմպատեանի մահը, եւ իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ողբացեալին տիկնոջ ու ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առնուվիլի Ա. Յ. Հայ Քոյրերու վարչութիւնը կ'ընդունի իբրեւ գիշերօթիկ 3 տարեկանէն 13–14 տարեկան աղջիկներ, եւ իբրեւ ցերեկօթիկ՝ մանկապարտէզի շրջանի համար՝ մանչ եւ աղջիկ 3 տարեկանէն 6 տարեկան:

Այս վերամուտին համար վարչութիւնը ունի իբրեւ մանկապարտէզի վարիչ Ֆրանսացի օրիորդ մը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Օգոստոս 22ին, ամբողջ օրը

ՎԱՅՐԸ՝ Անթիպի ճամբուն վրայ Վիլնէօվի փլաժը, «Փառէ Վոկրընիէի գեղեցիկ անտառին մէջ:

Իջնել «Առռէ տէ Շօֆֆէօր»:

Կը նախագահէ Ընկ. ՀՄԱՅԵԱԿ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Կը մասնակցին Նոր Սերունդի Ս. Ռափայէլի ճամբարին երիտասարդ – երիտասարդուհիները:

Մեկնում.— Մասնաւոր օթօքարը կը մեկնի Փլաս Մասենայէն (Նիս) ժամը 8.30ին, Մատըլէն կը հասնի ժամը 9ին, իսկ ժամը 9.15ին կը հանդիպի Մանեէօ:

Վերադարձ ժամը 20ին:

Իսկ Կառ տ'օրօպիւսէն ամէն քառորդ ժամ օթօքար առնել Ռաֆիտ fոթ տ'Ա-զիւր Քանի եւ Անթիպի համար եւ իջնել Վիլնէօվ Փլաժը՝ Առէ տէ Շօֆֆէօր:

Մուտքը ազատ է:

Խմիչքի եւ ուտելիքի գիւրութիւն:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Րէնսի, (Սէն է Ուազ), հեռ. 927-01-72:

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Խարբերդի Չէօթէլի գիւղէն Կէլէնճեան եղբայրներէն մեծը Պօղոս կը փնտռէ իր փոքր եղբայրը՝ Պետրոս: 1918ի Զինադադարէն ետք իր փոքր քոյրը Ալթուն, Մարսէյլ գրկած է զինքը եւ յետոյ ինքն ալ Հալէպ գացած է: Իրենց հօր անունը՝ Վրթանէս, մօրը՝ Աննիկ, մեծ քոյրը՝ Վարդիկ, մօրեղբայրները՝ Գրիգոր եւ Սիմոն: Զիրենք փնտռողը Պօղոսն է, որ այժմ Մալաթիա կը մնայ:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին, Նշան Թէպոյեան, 75 Րիւ տէ գ'ալփ, ՎԱԼԱՆՍ, (Տռոմ) Ֆրանսա:

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման ղրկել հին հասցէն եւ՝ երեք ֆրանք:

Շնորհակալութեամբ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հերոս ԱՐԱՄի մահուան 47րդ տարեդարձը կ'ոգեկոչուի Սեպտեմբեր 19ին, Անիէռի քաղաքապետարանի սրահը:

Կը խնդրուի չխաչաձեւել:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Սեպտեմբեր 19ին, Կիրակի առաւօտ, ժամը 9.30ին Ժերար Սթեֆանեսքօ կը ներկայացնէ Սեւրի Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանը, մասնակցութեամբ տեսուչ – վարդապետին՝ Հայր Ն. Քէհեայեան, Ֆրեաերիք Ֆէյոլի եւ աշակերտներուն ու իրենց ծնողաց:

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ–Մուրատեան վարժարանի սրահը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը մինչեւ Օգոստոս 26 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ սեփական գործերու համար:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 – 66 ուսումնական տարեշրջանի արձանագրութիւններու համար դիմել վարժարանի Տեսչութեան

1966 – 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կանոնաւորապէս պիտի բացուին

ԱԻԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES
ճիւղերով

Հասցէ.—

26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները

1965 – 1966

Կ'ընդունուին բարեկիրթ և ուսումնասէր աշակերտներ 10 – 12 տարեկան: Դիմել՝

Direction du Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél. 963.01.72

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAELի ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIERES à VALESCURE (VAR)

Avenue J. F. KENNEDY
Entre le terrain du golf et le ball-trap sur la route de St. Raphaël à Agay passant par Valescure

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք: Խաղադաշտ եւ լողանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

Օգոստոս 14 – 16 բանակողներ կ'ընդունուին, նուազագոյնը շաբթուան մը համար արձանագրուելու պայմանով:

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: — Ծածկոցներ. — Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք —

Tapiflex — Tapisom — Carpette

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAYRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. — Հատը 0,30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 19 ՕԳՈՍՏՈՍ

JEUDI 19 AOUT 1965

Le Numéro : 0,30 Fr.

41րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10386

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — No 10.385

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Գ.

կրտօղան Արբինար գլխաւկցօրէն կը ...նկարագրէ պատմութիւնը եւ անգլիտա...ւ կը ձեւացնէ 1895 – 96ի ծաւալուն ...երը, որոնց արձագանգը հասած էր ...մինչեւ Եւրոպա, ցնցելով քաղաքակիրթ ...աշխարհի խիղճը :

...կառակ արտաքին նախարար Գաբ...րիէլ Հանոթոյի Թրքասէր քաղաքակա...նութեան, այդ օրերուն Ֆրանսայի խոր...հրդարանին մէջ հայանպաստ ցնցող ճա...ռեր արտասանեցին Ժան Ժօրէս, Ժորժ ...Քլէմանսօ, Ալպէր տը Մէօն, Տընի Քօ...չէն, Մարսէլ Սամպա եւ ուրիշներ, խա...րանելով Ապտիւլ Համիտը, որուն անուան ...կպցուցին «կարմիր սուլթան» մակդիրը :

Թուրք յօդուածագիրը երկու տարի ...ւեւող եւ 300.000 Հայերու կեանքը ար...ժող համատարած ջարդերը այն տարի...ներ կը նսեմացնէ, որ քանի մը տողի մէջ ...ամփոփէ զանոնք հետեւեալ ձեւով .— «9 Հոկտեմբեր 1895ին ալ Թէեւ Տրա...պիզոնի մէջ փոքրածաւալ հայկական ...արժում մը եղաւ, բայց զսպուեցաւ» :

...ահէ Օրտմանի գրուածը կը նկարա...գրէ բոլորովին խարդախուած ձեւով : ...նախ՝ սխալ է իր յիշած թուականը : 1896 ...Յունիս 26ին չէր, այլ Օգոստոս 14/26ին : ...Օտտոմանեան Բանկայ չարթու 69րդ տարեդարձն ...ըլլալով, առիթ կ'ունենանք անդրադառ...նալու այդ պատմական դէպքին եւ ջրելու ...Արբինարի խեղաթիւրումները :

...Երկրորդի մահափորձն ալ սխալ ձեւով ...կը ներկայացնէ : Քրիստափոր Միքայէլ...եանն ու Ռուբինան, ուրիշ Ռուսահայի մը ...հետ մինչեւ Եըլտըզ կը գրկէ դժոխային ...մեքենան պարունակող կառքին հետ : ...Մինչդեռ Քրիստափոր 1905 Յուլիս 21էն ...առաջ Սոֆիա, Վիտոշի լերան ստորոտը ...կը զոհուած էր փորձած ռումբի ան...ժամանակ պայթումին :

...Դիտումնաւոր սուտ մըն ալ կը գրէ՝ ...երբ կ'ըսէ թէ դէպքէն ետք կատարուած ...խուզարկութիւնները ստուգած են, որ ...Հայոց «բոլոր եկեղեցիները ռազմանիւթի ...մթերանոցի վերածուեր էին» :

1909ի Կիլիկեան ջարդերու պատաս...խանատուութիւնը կը վերագրէ Հայե...րուն, առանց կարմրելու :

...Երբեւ թէ «Դաշնակ կոմիտէ»ն ուզեր է ...վերականգնել Կիլիկիոյ թագաւորութիւ...նը, որ 1375ին Եգիպտոսի Մեմլուքներուն ...(եւ ոչ թէ Մեմլուքի Թուրքերուն») կող...մէ քնջուած էր : Սահմանադրութեան ...հռչակումէն օգտուելով, Ատանայի ա...ռաջնորդ Մուշեղ եպիսկ. «դէնք ներածե...լով զինած Հայերը ապստամբելու մղեր» ...էր։ ...յախայարձակ եղեն են Հայերը, որոնք ...զինեալ հրոսախումբերու ձեւով սկսեր ...են թրքական թաղերը այրել, իրենց հան...դիպածները սպաննել ու չարչարել» :

...Յեղաշի «անմեղ» Թուրքերը պարզա...պէս «ինքնապաշտպանութեան» դիմեր են : ...Ապրիլ 25ին «Հայերը վերստին յարձակ...ման սկսեր են» եւ Թուրքերը «խաղաղ դի...մադրելով նախայարձակները ետ մղեր ...են : Երկուստեք բազմաթիւ մեռեալներ ...եղեր են եւ Մուշեղ եպսկ. Աղեքսանդրիա ...փախուստեր է» :

...Ֆրանսացի եւ ամերիկացի ականատես ...հիւպատոսներ եւ այլ օտար բազմաթիւ ...վկաներ ջախջախիչ փաստերով հաստա...տած են, որ Կիլիկիոյ ջարդերը — որոնց ...զոհ գացին երեսուն հազար Հայեր, կան...խամտածուած կերպով սարքուած էին ...Թուրքերուն կողմէ — ոճրագործ Իթթի...հատի նախաձեռնութեամբ :

Ատանայի երկրորդ ջարդը — աւելի ծանր քան առաջինը — կատարողներն էին Իթթիհատական Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի «չարժուն բանակ»ին զինուորները, որոնք Կիլիկիա գրկուեր էին իբրեւ թէ խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար : Հայերը արդէն յանձներ էին բոլոր զէնքերը եւ խաղաղութիւն կը տիրէր քաղաքին մէջ, երբ զինուորները, հողիւ կառախումբէն իջած, զաւադրաբար խողխողեցին հազարաւոր անզէն ու անպաշտպան Հայեր, կիներ ու մանուկներ :

Մուշեղ եպս. դէպքերուն ատեն Ատանա չէր գտնուեր : Հետեւաբար սուտ է, որ անիկա «Աղեքսանդրիա խոյս տուած» է : Սուտ է նոյնպէս, որ պատերազմական ատեանը «յիսուն անմեղ Թուրքեր» մահուան դատապարտած ըլլայ : Ինքնապաշտպանութեան դիմող հերոս «Քասապ Մխաք» եւ քանի մը անմեղ Հայեր անարդարօրէն կախուեցան բարձրացուեցան Ատանայի մէջ : Ոճրագործ Թուրքերը, ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս անպատիժ մնացին :

Արբինար 1909էն 1914 Փետրուար 8ի Բարենորոգումներու համաձայնագրին ցատկելէ վերջ, կանգ կ'առնէ առաջին աշխարհամարտի դէպքերուն, «տեղահանութեան օրէնք»ին վրայ :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԹԷՆՔ .— Ցիրիմոքոս եւ Ստեֆանոփուլոս, իրենց խնդրանքին վրայ, երկու ժամ տեւողութեամբ տեսակցութիւն մը ունեցան Թագաւորին հետ, որմէ ետք կեդրոնի համախմբումին երկու պարագլուխները յայտարարեցին .— «Պարզեցինք Թագաւորին Փափանտրէուէն մեր բաժնուելէն ետք ստեղծուած քաղաքական կացութիւնը : Թագաւորը իր եղրակացութիւնները պիտի հանէ եւ մեզ կրկին կանչէ, հաղորդելու համար իր որոշումները : Նախապէս, որ տեսած էր Թագաւորը Ցիրիմոքոսէն եւ Ստեֆանոփուլոսէն ետք, յայտարարեց որ այս վերջինները նորէն պիտի ընդունին Թագաւորէն եւ թէ Թագաւորը անոնցմէ մէկուն պաշտօն պիտի տայ նոր կառավարութիւնը կազմելու : Միւս կողմէն Փափանտրէուի համակիրները երեսուն հազար հոգիով ցոյց մը կազմակերպեցին Աթէնքի մարզադաշտին մէջ :

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԸՍ .— Երեքշաբթի գիշեր Լոս Անճըլըսի Ուաթս թաղամասին մէջ խռովութիւնը վերջ գտաւ : Լոս Անճըլըս, շնորհիւ ազգային պահակազունդի ներկայութեան, խաղաղ վիճակ մը կը ներկայացնէր : Ոստիկանութեան Նորտեւեան մրցանակաւոր Լութեր Քինկ եկաւ Լոս Անճըլըս, յայտարարելով թէ պիտի աշխատէր ձերբազատել Սեւամորթները ծայրայեղական տարրերու ազդեցութենէն : Վերջին լուրերուն համաձայն ազգային պահակները սկսած են քաղաքէն քաշուիլ :

ՎԻԷԹՆԱՄ .— Կառավարական ուժերը կրցան ձեռք բերել Վիէթքոնկներու կարեւոր որջ մը, Գա-Տամի շրջակայքը : Գաղտնի գործատուներ, ելեկտրական կեդրոն մը եւ կարեւոր ապարան մը կը գործէին այս որջին մէջ : Վիէթքոնկները հոս կը պատրաստէին իրենց ձեռնառումբերը : Ցատուկ ձայնասփիւռ մը կը սփռէր ըմբոստներուն հաղորդումները : Մթերանոցներուն մէջ գտնուեցաւ տասը թոն թղթադրական թուղթ, 52 հազար փամփուշտ, երկու հազար ձեռնառումբ, երկու հարիւր ռումբեր եւ զանազան տեսակի զէնքեր : Վիէթքոնկները տեղւոյն վրայ կը պատրաստէին նաեւ մասնագէտներ եւ ճարտարագէտներ :

ԻՆՏՈՆԵԶԻԱ անկախութեան քսանեւորդ տարեդարձին առիթով խօսած ճառի մը մէջ նախագահ Սուքարնօ յայտարարեց .— «Աշխարհակալութեան դէմ իր պայքարին մէջ Ինտոնեզիա, ի պահանջել հարկին, պիտի գործածէ նաեւ հիւլէական ռումբը : Մենք ունինք մեր հրթիռները եւ պիտի չարունակենք նման զէնքերու շինութիւնը՝ պաշտպանելու համար մեր երկիրը» :

ՏԵԼՀԻ .— Հնդկական սփիւռ համայնքին պետը՝ Ժաթահ Սինկ, յայտարարեց թէ անձնասպան պիտի ըլլայ, եթէ երբեք Հնդկաստանի վարչապետը՝ Շասթրի, չորոշէ, յառաջիկայ 25 օրերուն ընթացքին, ստեղծել սիխ պետութիւն մը Հընդկաստանի հիւսիս – արեւմուտքը :

ԹՈՔԻՕ .— Կիրակի օր Ճափոն ոգեկոչեց 1945ի իր պարտութեան յիշատակը պատուելով իր զոհերն ու աղօթելով աշխարհի խաղաղութեան համար : Պաշտօնական արարողութիւններուն կը նախագահէր կայսրը՝ Հիրօ Հիթօ : Պատերազմին մէջ մեռած երեք միլիոն ճափոն զինուորներուն ի յիշատակ բարձրացած խորանին առջեւ գլխահակ, կայսրը յայտարարեց .— «Երբ անցեալը կը յիշեմ եւ կամ երբ կը քննեմ մեր երկրի թէ աշխարհի ներկայ կացութիւնը, տխրութեամբ եւ անձկութեամբ կը լեցուիմ : Մեր ամբողջ ժողովուրդին հետ միասին կ'աղօթենք մեր երկրի ազգային, աշխարհի խաղաղութեան եւ պատերազմին զոհերուն հոգիներուն համար» :

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ .— Արար ընկերվարական Միութեան անունով խօսք առնելով, Արաբական Միացեալ Հանրապետութեան վարչապետը՝ Ալի Սապրի, շեշտած է որ Մեծն Բրիտանիա հարկ է լքէ Ադէնի, Լիպիոյ եւ Կիպրոսի իր խարիսխները :

ՊՈՒՔԱՐԷՍՏ .— Ռումէն կառավարական թէ կուսակցական ղեկավարներ ներկայիս Պուլկարիոյ Վարնա քաղաքը կը գտնուին, եւ պաշտօնական տեսակցութիւններ կ'ունենան պուլկար ղեկավարներու հետ :

ՏՈՐԹՄՈՒՆՏ .— Վիլլի Պրանտ ընտրապայքարի իր ճառերէն մէկուն մէջ յայտարարեց, թէ «երբ Հարաւ. Արեւելեան Ասիոյ մէջ վտանգները փարատին, շատ աւելի դիւրաւ կարելի է խօսիլ Եւրոպայի խաղաղութեան, այսինքն՝ Գերմանիոյ մասին» : Պրանտ խոստացաւ սերտ եւ հաւատարիմ գործակցութիւն մը արեւմուտքի հետ, աւելցնելով նաեւ թէ Գերմանացիները չունին այլեւս համաշխարհային ռազմական նոր ուժ մը ըլլալու ոչ միջոցները եւ ոչ ալ փափաքը :

ՊԷՅՐՈՒԹ .— Արար Միացեալ Հանրապետութեան փոխ նախագահը՝ Ամեր, ընդառաջելով Զօր. տը Կոլի հրաւէրին, պաշտօնական այցելութեամբ Փարիզ պիտի մեկնի, կը գրէ «Ալ Ահրամ» : Սուէզի տագնապէն ետք (1956) բարձր աստիճանի առաջին հանդիպումը պիտի ըլլայ ասիկա ֆրանսական եւ եգիպտական իշխանութիւններուն միջեւ :

Ե. ԶԱՐՈԲԵԱՆ ՊՐԱԶԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

Գահիրէէն կը հաղորդուի թէ Խորհ. կառավարական եւ կուսակցական պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ Հայաստանի Կոմկուս. Կեդր. Կոմիտէի Ա. քարտուղար Ե. Զարոբեանի, օդանաւով մեկնելով Մոսկուայէն՝ պահ մը կանգ առած է Գահիրէ, յետոյ՝ մեկնած Պրազավիլ, ներկայ գտնուելու համար Քոնկոյի անկախութեան տարեդարձի հանդիսութեանց : Պատուիրակութեան մաս կը կազմէ նաեւ տիեզերագնաց Թիթով :

ԹՈՒՐՔԵՒՌՈՒՍ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիոյ վարչապետը, Իւրկիւպլիւ, Օգոստոս 14ին պաշտօնական հանդամանքով կ'այցելէր Խորհրդային Միութիւնը : Մոսկուայի մէջ Կոսիգինի, Միկոյեանի, Մազուրովի, Վորոշիլովի եւ ուրիշ ղեկավարներու հետ սիրալիր ու երկար խօսակցութիւններէ ետք Թուրքիոյ վարչապետը կ'այցելէր նաեւ Ուկրանիա եւ Խրիմ : Երկուշաբթի, Օգոստոս 17ին վերջ կը գտնէր Իւրկիւպլիւի Անգարայի բանակով «ճամբորդական այս պարզ շրջապտոյտը» : Արեւմտեան դէտերը, որոնք մտահոգուած են Ատլանտեան Ուխտով, շեշտելով հանդերձ թէ աւելի տնտեսական բնոյթ կը կրէին այս տեսակցութիւնները, չեն ծածկեր սակայն երկու երկիրներուն միջեւ նաեւ քաղաքական մերձեցումի մը հաւանականութիւնը : «Լը Մոնտ»ի համաձայն ասիկա վերադարձ մըն է այն օրերուն՝ «երբ քառասուն տարիներ առաջ Լենին եւ Աթաթուրք կը յայտարարէին միասնաբար կուրծ տալ աշխարհակալութեան» :

Այս խօսակցութիւններէն ետք հրատարակուեցաւ նաեւ պաշտօնական հաղորդագրութիւն մը, որուն գլխաւոր կէտերը ահաւասիկ .—

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐ .— Անհրաժեշտութիւն՝ փարատելու միջազգային լարուած մթնոլորտը՝ զօրացնելով ընկերութիւնը խաղաղ համակեցութեան եւ յարգելով ՄԱԿի օրէնքները : Երկու երկիրներն ալ կը մնան պաշտպան ընդհանուր զինաթափութեան, զանգուածային բնաջնջումին, եւ կը մաղթեն որ հաստատակամ համաձայնութեամբ լուծուին Եւրոպայի ապահովութեան կապուած խնդիրները» :

ԿԻՊՐՈՍ .— «Երկուստեք կը նկատենք թէ Կիպրոսի հարցին լուծումը հարկ է որ հիմնուի Կիպրոսի անկախութեան ու երկրի ամբողջականութեան վրայ, յարգելով արդար իրաւունքները երկու համայնքներուն՝ Յոյներուն ինչպէս նաեւ Թուրքերուն, որոնց հարկ է ապահովել խաղաղ վիճակ մը, ընդունելով որ ազգային երկու տարբեր համայնքներ կան կղզիին մէջ :

Երկու երկիրներուն կառավարութիւնները կը յայտարարեն որ, Կիպրոսի հարցին թէ միջազգային բոլոր խնդիրներուն առընչութեամբ, որեւէ տեսակէտ ընդհանուր հարկ է լուծել խաղաղ միջոցներով, արդար իրաւունքներու եւ արդարութեան սկզբունքներուն հիման վրայ» :

Հաղորդագրութիւնը Կիպրոսի առընչութեամբ կ'աւելցնէ, թէ չահագրգռուած կողմերն ու ՄԱԿի անդամ պետութիւնները հարկ է գործադրեն Ապահովութեան Խորհուրդին 1964 Մարտ 4ի եւ 1965 Օգոստոս 10ի որոշումները :

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐ .— Երկու երկիրները պիտի զարգացնեն տնտեսական փոխանակութիւնները : Թուրքիա Խորհրդային Միութենէն պիտի գնէ ճարտարարուեստական կազմածներ, եւ փոխադարձաբար Խորհրդային Միութիւնը Թուրքիայէն պիտի գնէ մեծ քանակութեամբ թրքական արտադրութիւններ (չոր պտուղ եւ ուտեստեղէն) :

Հաղորդագրութիւնը կը վերջանայ նշելով թէ Կոսիգին ընդառաջած է Իւրկիւպլիւի հրաւէրին, պաշտօնապէս այցելելու Թուրքիա :

ՀԱՅՐԵՆԻ ՅՈՒՇԱՏԱԿՆԵՐ

ՄՆԱՍ ԲԱՐՈ՛Վ, ԴԱՏԵՄ

Երբ մանուկ էի, տեսայ հողէ պատերը մեր տան ու ծուխէն սեւցած ձեղունը ցածլիկ: Տեսայ արեւէն խանձած երեսներով գիւղացիներ եւ աղջիկներու մենամարտը՝ Թրիքէ կոյտերու վրայ: Տեսայ ձիւնամրրիկը մեր գիւղին ու լսեցի չուներուն ոռնոցը լուսաճաճանչ գիշերնեբուն:

Ականջիս դեռ կը հնչէ մեր եկեղեցիին զանգակին ձայնը եւ դաշտերու գարնան ծաղկաւէտ տեսարանները գգլիչ: Դիտած եմ արօրներու երթը հայրենի հողերուն վրայ ու տեսած՝ Թարմ հողին ծալքերը երկարաձիգ: Քաղած եմ ծաղիկներ հայրենի դաշտերէն ու Թարմ սոտեր՝ մեր սարալանջերէն: Վազած եմ մեր կալերէն ու բլուրներու կատարներուն վրայ պըրպըրած՝ լսած եմ մեղուներու եւ մժեղներու բզզոցները: Ուչխարներու եւ գառնուկներու հետ՝ նոյն աղբիւրներէն ջուր խմած եմ, եւ ամրան տօԹերուն, ծառերու շուքին, մեղմալար գեփիւռներուն ձայնը ունկնդրած: Տեսած եւ ապրած եմ տօները մեր գիւղին, — Ս. Զատիկ, Ծնունդ, Մեսեմէտ եւ Ս. Կարապետէն եկած լարախաղացներու ճկունութիւնները դիտած:

Մտած եմ դպրոց եւ եկեղեցւոյ խունկին հոտը քաղած մանուկի իմ սրտէս ներս: Վկայ եմ Նաւասարդեան խաղերուն՝ երբ մեր պատանի տղաքը իրենց գնդերները կը փորձէին Ս. Յովհաննէսի կանաչ մարգերուն վրայ: Լսած եմ երգերը մեր տղոց ու տեսած բարի ժպիտները մեր նահապետներուն: Երգի, պարի, տօներու, խրախճանքներու, հարսանիքներու եւ ամօԹխած աղջիկներու երեսը դիտած ու փեսացուներու դաղտնի ժպիտներուն խորհուրդը չափած: Ձմրան օրերուն երդիքներէն սլացող ծուխերուն նայած եմ ու գարնան՝ մեր գիւղին հիւր արագիլներուն սրընԹաց ճախրումներուն հետեւած:

Տեսայ նաեւ մեծ Արհաւիրքը, որ անցաւ մեր գիւղէն: Թրքական վայրագուԹիւն մը սարսեց մեզ ու չէն գիւղը դարձաւ աւերակ: Լծուորները կանդ առին ու դաշտերը մնացին խոպան: Տաճարները քարուքանդ եղան ու տուները կործանեցան հիմնայատակ: Դատեմի Հայութիւնը, բոլանդակ Արեւմտեան Հայաստանի Հայութեան պէս, հաւաքեցին, աքսորեցին, կոտորեցին ու խարոյկներու վրայ վառեցին ու չատերը մորթեցին: Տեսայ մեր գիւղացիներուն ժպիտները, արցունքները, տառապանքը: Դէպի խաւար տանող ճամբաները:

Բանդուած տուներու եւ գերեզմաններու մէջ մնացինք քանի մը խլեակներ, անօթի, բոպիկ, անտէր, վախի եւ դողի անչափելի սարսափներու տակ: Վերջին վկաներն էինք չէն ու պայծառ գիւղին, որու փառաւորութիւնները անենլէ նաք աւերակներուն մէջ ապրեցանք որպէս բունաւեր Թռչուններ:

Աշխարհի ո՞ր ժողովուրդը ունեցաւ մեր դժբախտ կեանքը: Աշխարհի ո՞ր ժողովուրդը իր սիրելիներուն գլուխներուն վրայէն անցաւ՝ սարսափը սրտին եւ արցունքները քարացած իրենց աչքերուն մէջ:

— Միայն մենք:

Հայը բոցաւիկ եղաւ իր արհաւիրքին մէջ եւ այդ տառապանքը, իրեն հետ, տարաւ աշխարհէ աշխարհ ու բոլոր երկիրներուն մէջ, մնաց որբուկ, զրկուած իր հայրենի տուներէն ու գարաւոր հայրենիքէն: Մեր արիւնին ու տառապանքին առջեւ՝ մարդկութիւնը դարձաւ ցած եւ ստորին, դարձաւ փերեզակ: Օ՜ այս որքան մեծ եղէ մեղէ՝ ի տես չնացած մարդկութեան, որ ահա ծախու է հաներ ամէն բան՝ ի խնդիր դեղին մետաղին:

×

1921: Հայրենի գիւղին վերջին բեկորները կ'ուզեն հեռանալ Թրքական ծանր ու խեղդիչ կապանքներէն: Շատեր փախստական կը մեկնէին եւ ուրիշներ՝ պաշտօնական անցագիրներ կ'առնէին հեռանալու դէպի Հալէպ: Մուսթաֆա Քեմալ կը հետեւէր իր նախորդներուն. — Ամայացնել Հայաստանը՝ առանց Հայի, որպէսզի յետագային Պալքաններէն Թուրք գաղթականներ զրկէր մեր պապենական հողերուն վրայ: Մեկնող Հայերուն անցագիրներուն վրայ գրուած էր հետեւեալը — «Թուրքիայէն կը հեռանամ, ու՛լ չվերադառնալու պայմանով»: Կը հեռանայինք մեր գարաւոր հայրենիքէն՝ որովհետեւ այդ հայրենիքը Թուրքերը փերածեցին դժոխքի: Բանդեցին մեր տուները, ջարդեցին ու զարհուրելի վայրագութեամբ փճացուցին ամէն բան: «Կեավուր» բառը մեր վրայ ծանր կը կշռէր ու մենք կորսնցուցած էինք մարդկային մեր բոլոր իրաւունքները:

Մեր հողերուն ու կալուածներուն տէրը՝ Թուրքերն էին այլեւս, իսկ մենք՝ գերի անոնց: Գիւղի փլատակներուն վրայ սկսան չատնալ եկուոր Թուրքերն ու Քիւրտերը, օձերն ու կարիճները, սողուններ եւ գիշակ յօշոտող կենդանիները: Տարին որբացան քարերը մեր եկեղեցիներուն ու փոցցի սալայատակ չինեցին: Այդ որբացան քարերուն վրայէն կ'անցնէին ո՛չ միայն Թուրքեր, այլեւ կենդանիներ, — եզներ, կովեր, ոչխարներ, չուներ, ձիեր, էչեր ու Թուրքեր...:

Խաչքարերով Թուրքերը իրենց բակերը չինեցին ու մեր աչքերուն առջեւ անոնց վրայ կոխկրտելէն կը հրճուէին: Տարին նաեւ քարերը մեր ընտանեկան գերեզմաններուն, ախոռներ ու գոմեր չինել տուին ու մենք, «մնացորդներս», պէտք էր դիտէինք այդ բոլորը, տեսնէինք մեր մեռելներուն անուն կրող քարերը ու գիչերները խուլ քներու մէջ տուայտէինք:

Սրբապղծուած մեր հայրենի աւերակներուն վրայ, մենք ընտրեցինք ազատութեան ճամբան: Հեռանալ արիւնի եւ զուլումի տեսարաններէն, երթալ տեղ մը՝ ուր ալ մեզի «կեավուր» պիտի չըսէին, ու մարդկային մեր արժանապատուութեան չդպչէին: Վարձեցինք ձիակառքեր: Մեր փոքրիկ կարաւանը, ընդամէնը 18 կառքեր, Քեսիրիկէն ճամբայ ելաւ դէպի Տիգրանակերտ, Ուրֆա — Ծարապլուս ուղղութեամբ: Առաջին հանգրուանը եղաւ Գոմք գիւղը: Երկրորդ օրը ձիակառքերը ճռնչալէն բռնեցին Ուզուվից լեռնային կածանները եւ հեւ ի հեւ՝ սկսան մագլցիլ դժուարին զառիվերը: Կ'երթայինք այն ճամբաներէն, ուրկէ, վեց տարիներ մեզմէ առաջ, անցած էին կարաւանները Խարբերդէն, Կարինէն, Բալուէն, ջարդուելու համար լեռնային այդ կիրճերուն մէջ ու քարաժայռերուն տակ:

— Հէ՜յ, Մարգար, ալ Դատեմը պիտի չտեսնենք, — կ'ըսէր Ըլլոյ Խաչօն՝ Մարգար Մուրատեանին:

Մարգարը Խարբերդի բոլոր գիւղերն ալ այցելած էր գրեԹէ, որովհետեւ՝ նչանաւոր Թմբկահար էր եւ «զուռնայ» կը փչէր: Խեղճ ձիերը աքալով, փնգտալով, կառքերը քաշեցին Ուզուվիցի գագաԹը: Զառիվարը պիտի սկսէր դէպի Փոնոսի խանը եւ անկէ ալ՝ Արղնի ու Տիգրանակերտ:

Մարգար Մուրատեան խնդրեց կառապանէն, որ հինգ վայրկեան դադար տայ մեզի, որպէսզի վերջին անգամ դիտենք հեռաւորութեան մէջ մնացած մեր գիւղը: Հաւաքուեցանք բոլորս: — Ըլլոյ Խաչօն, Ըլլոյ Ակօն, Մարգար Մուրատեանը, Զաւէն Տէր – Թորոսեանն ու իր մայրը, ես՝ մօրս հետ, Գլորկանց Թորոսը, մեծով ու պզտիկով, սկսանք դիտել հիւսիս – արեւմուտք, հորիզոնին տակ մնացող Դատեմը, որուն դաշտերուն վրայ կայ մեր գիւղացիներուն քրտինքն ու ժպիտը, ուրախութիւնն ու աշխատանքի կորովը: Արցունք եւ արեան համայնապատկեր: Խաչելութեան չափ դժուարին րոպէներ ու կսկիծներ:

Դիտեցինք մեր գիւղը վերջին անգամ: Մեծերը սկսան հոնքուր – հոնքուր լալ, մեր մանուկի սրտերը փղձկեցան ու չըլմացանք յիշատակներու այն փունջերուն, որ կային մեր սրտերուն մէջ՝ փոխանցուած Դատեմէն: Ծննդավայր մը կը ձգէինք մեր ետին: Հոն էին մեր մանկութեան օրերը, մեր պապերուն գերեզմանները, մեր կրօնական սրբավայրերը: Մեր ետին կը ձգէինք ժպիտ, ուրախութիւն, տառապանք, սարսափ ու սրբութիւն:

— Հէ՜յ Դատեմ, մնաս բարով:

— Մնաս բարով, մեծ հայրիկ, (մեռած ու գիւղը Թաղուած):

— Մնաս բարով անուշիկ մայրիկ, (մեռած ու գիւղը Թաղուած):

Ամէն մէկս մեռել մը ունէինք, Թաղուած Դատեմի գերեզմաննոցին մէջ: Ու «մնաս բարով»ները կ'ուղղէինք Դատեմին, մեր մայրերուն ու հայրերուն: Այս «մնաս բարով» բառերէն չատ քիչեր կ'ապրին ներկայիս: Մեծերը մեռան, պատմութիւնը գրելու դժբախտութիւնը մեզի վիճակուեցաւ:

Ուզուվիցի լերան գագաԹին վրայ, ես դեռ չեմ մոռցած արցունքները Ըլլոյ Խաչօյին, Ըլլոյ Ակօյին, Մարգար Ամոյին, Եզատ Տէր – Թորոսեանին եւ ուրիչներու:

Դեռ կը լսեմ հեծկլտուքի ձայնը այդ գիւղացիներուն.

— Մնաս բարո՛վ, Դատեմ...

ԹՈՐՈՍ ՀԵՐՕՅԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

(Ե. եւ վերջին մաս)

ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՕՐԷՆՔԸ ԻՆՉՈ՞Ւ ԵԼԱՒ

1914 Հոկտեմբեր 31ին ռուսական բանակները արեւելեան Պայազիտի հիւսիսակողմը՝ սահմանը անցնելով յառաջանալ սկսան: Ասոր մէջ չատ մեծ էր ունեցած Հայերուն դերը: Այս հաւաքականութիւնը որ վեցուկէս դար Օսմանեան հողերուն մէջ ապրած էր, Թրքական բանակները կռնակէն զարնելով, ռուսական բանակներուն ճամբայ ցոյց տալով, լրտեսութիւն ընելով, տեղացի Թուրք ու իսլամ ժողովուրդին անհրեւակայելի չարչարանքներ ի գործ դնելով ու յարձակումներ գործելով Թրքական բանակները իրենց հողին վրայ դժնդակ գիրքերու կը մատնէին եւ դէպի արեւմուտք Թրքական մեծ գաղթին պատճառ կը դառնային:

Այս դէպքերուն վրայ 1915ին «ռէվիքեյաթ» կամ «տեղահանութեան օրէնք» անունով (եւ հիմա այս օրէնքին յիսուներորդ տարեդարձը ոգեկոչող հայ ազգայնականութիւններուն անվնաս չրջաններ փոխադրութիւնը նախատեսող) օրէնք մը հանուեցաւ:

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԱՂԱ

Սերգիս աղա այս անգամ լաց ու կոծը չվերսկսաւ, նայուածքը խոլոր, խուլ ձայնով մը որուն մէջ կարծես մարդկային չեչտ չէր մնացած այլեւս, մրմռաց.

— Նամակը, աղբօրս նամակը տուր...

Համբարձում աղա, անայլայլ, բազմոցին վրայ նստած իր զուհը կը դիտէր:

— Նամա՛կը, նամա՛կը... կ'աչխատէր խեղճը:

Վերջապէս սպառնալից, վայրագ ոտքի ելաւ ու դէպի Համբարձում աղային դիմեց:

— Տո՛ւր սա անիծեալ նամակը...

Համբարձում աղա հասկցաւ որ այս անգամ ճար չկար, հարկ էր նամակը յանձնել, հետեւաբար աճապարեց պարունակութիւնը իմացնելու:

— Ա՛ռ, կարդա՛, մեռնողը Զարէն է... անդրանիկ աղջիկդ... մեղա՜յ, մեղա՜յ, Աստուած ողորմի հոգուն...

Սերգիս աղա խելայեղ հասած էր Համբարձում աղային քով.

— Նամա՛կը... չուտով նամակը տուր, կ'ոռնար ահռելի ձայնով մը:

Համբարձում աղա նամակը յանձնեց:

Սերգիս աղա սկսաւ կարդալ...

Ճնչող, անձկալի լռութիւն մը կը տիրէր բոլանդակ սենեակին մէջ. չունչերնիս բռնած ակնապիչ կը դիտէինք տարաբախտ մարդը որուն դէմքը չեմ գիտեր ինչ զահհնդալի ձեւ մը առած էր: Երբեք կարելի չէր երեւակայել մարդկային կերպարանքի մը աւերումն ու քայքայումը այսքան քիչ ատենի մէջ:

Յանկարծ աղաղակ մը արձակեց եւ ինկաւ բազմոցին վրայ: Իմացած էր քամենելի ճշմարտութիւնը: Իր կինը, Թագուհի հանըմն էր մեռնողը... այն, որուն վրայ կառուցած էր Սերգիս աղա իր երջանկութեան ամբողջ չէնքը: Իր օճախին պահապան հրեչտակը, աղարակին պարիկն էր որ կ'անյայտանար, բոլանդակ երջանկութիւն մըն էր որ յանկարծ կը ջախջախուէր, կը փշրուէր վերջնականապէս, անդառնալի...

Սերգիս աղա երբ քիչ մը ուչաբերեցաւ, երկար ատեն հանդարտիկ լացաւ, կամաց կամաց խօսելով ինքնիրեն, սիրելիներուն, մեռնողին հետ: Դեռ Համբարձում աղային խօսքերուն ազդեցութեան տակ, կրած հարուածէն անրանուցած, իրեն այնպէս կը Թուէր Թէ զաւակներն ալ մեռած էին, մայրն ալ մեռած էր, ամբողջ ընտանիքը ոչնչացած էր սոսկալի չարաղէտի մը մէջ ու ինք միս մինակը կը մընար աչխարհի երեսը...

— Թագուհի՜ս, զաւակնե՜րս, մայրի՜կըս, ա՜խ, ես ալ տարէք Թողուցէք...

Լռեց: Մէկէն ինքզինքին եկաւ, քովը գտնուած գաւաԹը պարպեց, կրկին ուչադրութեամբ կարդաց նամակը, արցունքները սրբեց եւ ոտքի ելաւ:

Նոյն միջոցին Համբարձում աղա վառարանին քով կայնած կը տաքնար, իրեն յանձնուած ծանր պաշտօն մը յաջողութեամբ կատարող մարդու մը սրտի գոհունակութեամբ:

Սերգիս աղա դէպի անոր դիմեց եւ երկու ձեռքով, կռճկուած սեԹրին օձիքներէն բռնելով, ձայնով մը որուն ահաւորութիւնը տակաւին ականջներուս կը հընչէ կարծես՝ գոչեց.

— Անօրէ՜ն, անաստուա՛ծ մա՛րդ... ամէնէն առաջ չըսէ՞ր որ կնիկս, Թագուհին է մեռնողը... բոլոր զաւակներս մէկիկ մէկիկ մեռցուցիր, մայրս մեռցուցիր, ամէնուն վրայ արցունք Թափել տըւիր... ամէնուն համար հոգիս արիւնեցիր... անօրէ՜ն, անաստուա՛ծ... աւանա՜կ մարդ...

Ու Սերգիս աղա, միչտ Համբարձում աղային օձիքներէն բռնած, այնքան ուժգին կերպով Թօթուեց ու ցնցեց զայն որ սեԹրին կոճակները քակուեցան, օձիքը պատռեցաւ ու կռնակի վրայ գետին տապալեցաւ:

Սերգիս աղա գոհ ու ԹեԹեւցած հանդարտ քայլերով դուրս ելաւ սենեակէն ու քաչուեցաւ ննջասենեակը:

Վազեցինք Համբարձում աղային քով, որուն լեզուն բռնուած էր յուզումէն: Վեր առինք գետնէն, խելքը գլուխը բերինք ու ճամբու դրինք:

Ա՛լ իր ազդեցութիւնը, իր յարգը կորսնցուցած էր ամէնուս քով: Իր Թաղուիլը անկումին հետ ինկած էր նաեւ մինչեւ այն ատեն մեր աչքը կուրցնող կեղծանքը ու կը տեսնէինք որ ամենայետին տխմարի մը, կատարեալ աւանակի մը պէս կատարած էր իրեն յանձնուած պաշտօնը:

×

Ատեն ատեն կուգար նորէն Համբարձում աղան մեր տունը, միչտ կոճկուած, միչտ սակաւախօս, միչտ յամրաքայլ: Իր հագուստը, իր խօսքերը, իր քալուածքը միմիայն մեր ծաղրն ու հեգնութիւնը կը չարժէին: Երբեմն խնդրի մը վրայ իր կարծիքը կը հարցնէինք, բայց միմիայն քէԹին խնդալու համար եւ որ քան անպատկառօրէն կը խնդայինք որ վերջապէս դադրեցուց իր այցելութիւնները:

Վրէժնիս լուծած էինք:

(8 եւ վերջ)

Մինչեւ Սարըքամըշ երկարող ռուսական բանակները իրենց գրաւած հողերուն վարչութիւնը Հայոց տուած էին :

Ամէն նահանգի մասնաւոր պատմութեան մէջ այդ օրերը յիշեցնող ամօթալի ջարդերով ու եղերական դէպքերով լեցուն են : Ռուսական բանակները 1916 Յունուար 11ին Քէօփրիւքէօյի վրայէն յարձակման անցնելով, Թրքական բանակներուն դէմ տեղական խափանարարութիւններով ալ յառաջանալու հնարաւորութիւն գտան : Փետրուար 15ին Էրզրում, Մարտ 3ին Պիթլիս, Ապրիլ 18ին Տրապիզոն, Մուշ, Կիւմիւշհանէ եւ Յուլիս 24ին Երզնկա Ռուսերուն ձեռքը ինկան: Ռուսերը նոյն այս քաղաքներուն, Վանի Պիթլիսի, Մուշի գլխաւորութիւնով մէյմէկ Հայ միւթէսարրըֆ կարգեցին: Մօտ չորս տարի տեւող գրաւման ընթացքին Արեւելքի այս հնրոս քաղաքներուն մէջ (Երզնկա, Էրզրում, Մուշ, Վան, Պիթլիս, Կարս) Հայ կոմիտաճիները Թուրք բնակչութիւնը աքսորելով, բացառնելով հարիւրէն ութսունեւերեքէն մինչեւ հարիւրէն քառասունհինգ ջնջեցին : Նոյն պարագան Կովկասի մէջ ալ պատահեցաւ, 1897ին հարիւրէն յիսունեւերկուքը Թուրք եղող Երեւանի Թուրք բնակչութիւնը 1920ի սկիզբը հարիւրէն 4·3ի ինկած էր :

ՍԵՒՐ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

1919 Մարտ 4ին եպարքոս Տամատ Ֆէրիտ փաշա համաձայնական պետութեանց հաճոյ թուելու համար «Սէվքիյաթ»ի օրէնքը լաւագոյնս գործադրող եւ զայթող Հայերը պաշտպանել տալով Պօղազլըեանի քայմաքամը ու Եօզկատի փոխմիւթասարրըֆ Քեմալ պէյը այս դէպքին իբրեւ յանցապարտ ցոյց տալով մահուան դատապարտել տուաւ եւ 1919 Ապրիլ 8ին Պայազիտի հրապարակին վրայ կախել տուաւ :

Դէպքէն տարի մը ետք՝ 1920 Ապրիլ 20ին ստորագրուած Սեւրի դաշնագրին համաձայն Թիրէպօլու, Երզնկա, Պիթլիս վերջին սահմանագլուխ ըլլալով Արեւելքը Հայերուն տրուած էր: Կոմիտաճիները այս որոշումը խոկոյն գործադրելու ձեռնարկելով Յուլիս 10ին իրենց հիմնած հայկական զունդով մը Ատանա մտան: 1919 Ապրիլ 19ին տարբեր ցեղինակոյ բանակով մը Կարսը գրաւող Հայերը ահաբեկչութեան ձեռնարկեցին :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՎԱԽՃԱՆԸ

Թուրք ազգը, որ Աթաթիւրքի մականին տակ միահամուռ անկախութեան պայքարին մասնակցած էր, 1920 Ապրիլ 23ին Անգարայի մէջ Ազգ. Ժողովը բացուելէ անմիջապէս ետք առյաւէտ լուծեց Հայկական խնդիրը: Ազգ. Մեծ Ժողովը տասնեւհինգերորդ զօրաբաժնի հրամանատար Զօր. Քեազըմ Քարապէքիր փաշան 1920 Յունիս 9ին արեւելեան ճակատի հրամանատար կարգեց : Երբ Սեպտեմբեր 24ին Հայերը վերստին Թրքական հողերուն վրայ յարձակեցան, Քեազըմ Քարապէքիրի ուժերը Սեպտեմբեր 28ին վճռական յարձակման անցան: Հայերը մեծ խուճապի մը մատնուելով Կարսը, Սարըքամըշը, եւ Կիւմրին Թողուցին եւ Նոյեմբեր 18ին հաշտութիւն ուզեցին : Կնքուած դաշնագիրը Դեկտեմբեր 2 – 3ին Կիւմրիի մէջ ստորագրուած հաշտութեան համաձայնութեամբ վերջնական բնոյթ առաւ : Այս կերպով 1878էն օտար գրգռութիւններով ծնունդ առած, փեցուկէս դար քով քովի ապրած ժողովուրդը գիրար կոտորել տուող հայկական խնդիրը քառասունեւերկու տարի տեւելէ ետք վերջ գտաւ :

Այսօր աշխարհի վրայ 3·086·000 Հայ կայ: Վերջին վիճակագրութեանց համաձայն՝ Ռուսիոյ մէջ 1·250·000, Թուրքիոյ մէջ 77 հազար, Սուրիոյ մէջ 150 հազար, Լիբանանի մէջ 97 հազար, Իրաքի մէջ 15 հազար, Յորդանանի մէջ երկու հազար, Իսրայէլի մէջ հազար, Իրանի մէջ 55 հազար, Եգիպտոսի մէջ քսան հազար, Ֆրանսայի մէջ քսան հազար, Կիպրոսի մէջ չորս հազար (եօքայի յարձակումէն շատեր գաղթած են), Լեհաստանի մէջ տասը հազար, Պուլկարիոյ մէջ հինգ հազար, Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու մէջ հարիւրմէկ հազար, Գանատայի մէջ հինգ հազար, Պրազիլիոյ մէջ տասը հազար, Արժանթինի մէջ տասը հազար Հայ կ'ապրի :

ԽՄԲ.— Զարդելով Հայոց թիւր պակսեցնելու փորձէ մը ետք, հիմակ ալ Հայոց թիւր կը ջարդեն, ինչպէս Հայոց պատմութիւնն ալ ջարդել (խեղաթիւրել) կ'ուզէին այս սիւննէթճիները:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՌՈՒԲԷՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ, ծանօթ երաժշտագէտը, որ կը վարէ աշխարհի առաջին կնոջական նուագախումբը, Յուլիս ամսուան ընթացքին նուագահանդէսներ տուաւ Խափլանտրի բացօթեայ սրահին մէջ, Պոսթըն: Այս առթիւ «Պոսթըն Սընտէյ Հէրըլտ» (11 Յուլիս) երկու պատկերազարդ էջեր նուիրած է նուագախումբին ու ղեկավարին, որու մասին կուտայ հետեւեալ տեղեկութիւնները.— «1962ին Պոսթըն հաստատուած, յետոյ Արթըր Ֆիտլէրի քաջալերութեամբ՝ արագօրէն բարձրանալով փրոֆէսէօր նշանակուած Պոսթընի Քոնսէրվաթուարին, ուր կ'ուսուցանէ նուագախումբ, երգչախումբ, սենեակի երաժշտութիւն ու ջութակ, Ռուբէն Գրիգորեան կը պատկանի երաժշտական ընտանիքի մը,— եղբայրը ջութակահար է Մինէափոլիսի Սիմֆընիին մէջ, քոյրը, Լեւոն, քսան տարեկան, դաշնակահար, տիկինը՝ նկարիչ :

Աւելցնենք որ Ռուբէն Գրիգորեան ղեկավարն է Պոսթընի Ս. Ստեփանոս եկեղեցւոյ դպրաց դասուն եւ «Կոմիտաս» երգչախումբին :

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, Շիքակոյի մեր երիտասարդ եւ արժէքաւոր ընկերներէն մին, մեռած է Յուլիսի վերջերը : Թաղման արարողութեան նախագահած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Թեմին առաջնորդը, Հրանտ Արքեպիսկոպոս: Գերեզմանին մէջ դամբանական խօսած է ընկեր Յովիկ Էթեան, լալով ու լացնելով յուղարկաւորները :

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ԳՈԼԷՃԸ, Պէյրութ, զոր մեր ընթերցողները կը յիշեն՝ արձակած առաջին հայկական հրթիռներուն առիթով, վերջերս տօնեց իր հիմնադրութեան տասնամեակը: Այս գոլէճը կը պատկանի Հայ Աւետարանական համայնքին: Կը կրէ Գոնիայի Ճենանեան գոլէճին տնօրէն Ա. Հայկազեանի անունը : Հիմնուած է 1955 Սեպտեմբերին: Առաջին տարին ունէր 54 աշակերտ եւ 11 ուսուցիչ : Ներկայիս՝ 269 աշակերտ եւ 30 ուսուցիչ : Կ'ընդունի աշակերտներ՝ օտար ազգութիւններէ եւս : 1964 – 1965ին, աշակերտներուն հարիւրէն 65ը Հայեր էին: Հայերէնը պարտաւորիչ է: Գոլէճը ունի պատկառելի մատենադարան մը, 25·779 հատոր (15,331 հատորը հայերէն): Գոլէճը ունի նաեւ Հրթիռային Ակումբ մը, որու կ'օժանդակէ Լիբանանի բանակը :

ՄԻՔԱՅԷԼ ԿԻՒՐՃԵԱՆ մեռած է Յուլիս 3ին, Աղեքսանդրիոյ մէջ, հանրակառքի արկածի մը հետեւանքով: Ծնած էր 1879ին, Սկիւտար: 1895ին Պէրպէրեան վարժարանէն շրջանաւարտ, ընտանիքով կը մեկնի Եգիպտոս՝ Օսմ. Պանքային դէպքէն անմիջապէս ետք : Մինչեւ 1905 կը պաշտօնավարէ խառն դատարաններու մէջ, յետոյ Օսմ. Պանքային մէջ մինչեւ 1935, երբ հանգստեան կը կոչուի: Իր գրական առաջին գործն է «Մարտիկ աղա» երգիծավէպը, զոր լոյս ընծայած է 1898ին Լոնտոնի «Նոր Կեանք» հանդէսին մէջ, Պարոյր ծածկանունով: 1905ին խմբագրած է «Շիրակ» գրական ամսաթերթը Վահան Թէքէեանի հետ: Աշխատակցած է Եգիպտոսի, Պոլսոյ եւ արտասահմանի հայերէն թերթերու: Ե. Օտեանի հետ գրած է «Ֆրանքօ – Թրքական պատերազմը» (Զարչըլը Արթին աղա), Տիգրան Կամսարականի հետ՝ «Փրկանքը», «Հերոսախաղը»: Ե. Օտեանի հետ միանարար գրած երգիծախաղին իբրեւ յաւելուած «Բասն Տարի ետքը»: 1960ին հրատարակած է «Ի խորոց սրտի ընդ սաշտելւոյն»: Անտիպ ունի «Նոր դպրոցը», երգիծավէպ մը, «Մեծութիւն եւ անկում Ա. Վարդանեանի» կատակերգութիւն մը, ու բազմաթիւ յօդուածներ, պատմուածքներ: Հայերէնով գրելէ առաջ՝ գրած է ֆրանսերէն լեզուով, աշխատակցելով Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ ֆրանսերէն թերթերուն :

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒԽԱՃԵԱՆԻ անմահ օփէրէթը, «Լէպլէպիճի Հօր Հօր աղա», երրորդ անգամ ըլլալով շարժանկարի կը վերածուի, բայց այս անգամ բոլորովին արդիականացուած,— գունաւորում, խօսք եւ երաժշտութիւն փոխուած :

ԸՆԿ. ՄԻՀՐԱՆ ԵԱՂՃԵԱՆ մեռած է Յուլիս 2ին, Լոս Անճելըսի մէջ: Ողբացեալ ընկերը Ռումանիայէն գաղթած Հայերէն էր: Դամբանականը խօսած է ընկ. Սարգիս Սարունի :

ԱՐՍԷՆ Աւագ քհնյ. Սիմէօնեանց, որ Պոսթըն կը մնայ, կը յայտնէ թէ երէցկինը, Հայկանդուխտ, մեռած է Լէնինկրատի մէջ: Ծերունազարդ քահանան, քաջառողջ, կը շարունակէ իր աշխատակցութիւնը մեր թերթերուն: Իր որդին, Արշալոյս Սիմէօնեանց, ռուսերէն լեզուի դասախօս է Պոսթընի ամերիկեան քոլէճին մէջ :

ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ խումբ մը, որու մաս կը կազմեն Տիկին Եուլանտ Աճէմեան (ուսուցչուհի ֆրանսերէն լեզուի եւ գրականութեան՝ Փալանճեան ճեմարանի), Եդուարդ Պոյաճեան (ուսուցիչ Ս. Նշան վարժարանի), Հ. Գրիգոր Հէպոյեան (ուսուցիչ Համմէքէի վիեննական Մխիթարեան վարժարանի), Արմենակ Եղիայեան, «Արմենիա» շոգենաւով մեկնած են Հայաստան, ուր պիտի մնան երկու ամիս իբրեւ հիւր : Նոյն շոգենաւով մեկնած է նաեւ Հայ աշակերտներու խումբ մը Սուրիոյ եւ Լիբանանի վարժարաններէն :

ԸՆԿ. ՎԻԳԷՆ ՊԱՊԱՅԵԱՆ, «կլինեքէ.նի» վերաբերեալ գիտական քննութեանց համար, ստացած է առաջին մրցանակ (հազար տոլար): Մեր ընկերը կը պաշտօնավարէ ամերիկեան «Տրիւ» քիմիական ընկերութեան աշխատանոցներուն մէջ :

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՅՇ Գուրգէն Մխիթարեան միաձայնութեամբ նշանակուած է պատուակալ նախագահ Հայ Օգնութեան Միութեան, նոյն Միութեան 45րդ Պատգամ. Ժողովին մէջ, որ տեղի ունեցաւ Տիթրոյթ, բարոյական վարձատրութիւն՝ ի գնահատութիւն ընկերուհիին յիսուն տարիներու արդիւնաշատ գործունէութեան :

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Սէրը խելացի կը դարձնէ կիները եւ կը տխմարացնէ այրերը :

ԻՏԱԼԱԿԱՆ

Շունը չունի միս չուտեր :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Երբ խակալէս սիրահարուած ես, չես հասկնար թէ ե՞րբ գիշեր եղաւ :

ՄԱՏԱԿԱՍԱՔԱՐԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

ԵՐԵԿՈՅ ՄԸ՝ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

Յամենայն դէպս ճիշդ է որ իրենց ամուսնութենէն մէկուկէս տարի ետք դերասանուհին կը դարձնէր շարժանկարի ժապաւէն մը Ամերիկայի մէջ եւ որ վերջին եղանակին ալ մեծ յաջողութիւն ունեցած էր Լոնտոնի Թատերասէր ժողովուրդին մօտ :

Գարլոթա Ադամսի շատ յաջող, բայց թերեւս քիչ մը քաշքշուկական նմանողութիւնները դիտելով հանդերձ, հարց կուտայի ինքզինքիս թէ ի՞նչ կրնային մտածել արդեօք ծաղրումի առարկայ դարձած անձնաւորութիւնները: Միթէ կը հրճուէի՞ն անոնք հանրութեան ծանօթացնելու այդ ձրի ձեւէն, թէ կը դայրանային իրենց թերութիւններուն այդ ցուցադրութեամբ :

Ինծի կը թուէր թէ նշուած այդ անձերուն տեղ եթէ ես ըլլայի, որոշ դժգոհութիւն մը պիտի զգայի, անշուշտ առանց արտայայտելու : Պէտք է ըլլալ բացարձակապէս լայնամիտ եւ ունենալ մեծ չափով անտարբերութիւն՝ չըրորոքելու համար այդքան աններող ծաղրանքներու դիմաց :

Բայց բեմէն արձակուող ծիծաղը գտաւ յանկարծ իր արձագանգը՝ իմ շատ մօտէս :

Դարձուցի գլուխս եւ տեսայ ճիշդ իմ ետեւս գտնուող բաղկաթոռին մէջ, մարմինը հակած դէպի առաջ եւ շրթունքները կիսաբաց, Գարլոթայի կողմէ նշաւակ դարձած անձը, Լէյտի Էճվարը, ժողովուրդին կողմէ աւելի ծանօթ Ժանն Վիլքսն անունով :

Անմիջապէս կարողացայ հաստատել որ իմ կարծիքս սխալ էր. Ժանն Վիլքսն կը խնդար բովանդակ հոգիով եւ անխարդախ հաճոյք կը պատճառէր իրեն իր իսկ անձին յաջողած նմանողականութիւնը :

Երբ Գարլոթան վերջացուց, Ժանն ջերմօրէն ծափահարեց եւ, դարձաւ իրեն ընկերացող, իբրեւ Ադոնիս մը նման գեղեցիկ եւ երիտասարդ մարդուն, որուն դէմքը շատ աւելի ծանօթ էր ինծի շարժանկարի պաստառին վրայ, քան թատրոնի բեմերու, եւ որ կը կոչուէր Պրիան Մարթէն : Այս վերջինը եւ Ժանն Վիլքսոն միասին դարձուցած էին բազմաթիւ ժապաւէններ :

— Հիանալի կը գտնեմ Գարլոթան, ըսաւ դերասանուհին :

Երիտասարդը ժպտեցաւ :

— Շատ զուարճացած կ'երեւիք, Ժանն:

— Այո՛, ծայր աստիճան: Երբեք չէի կրնար հաւատալ, որ կարելի էր այսքան նմանողութիւն ունենալ ինծի :

.

Հիմա երբ կը խորհիմ բոլոր անցուդարձերու մասին, զարմանքով կը հաստատեմ թէ որքան տարօրինակ դիպուածներ յաջորդեցին իրարու այդ երեկոյեան:

Ներկայացումէն ետք Փուարօն եւ ես «Սավօա» գացինք ընթրելու :

Մեր քովի սեղաններէն միոյն վրայ նշմարեցի Լէյտի Էճվարը եւ Պրիան Մարթէնը՝ երկու ուրիշ անձերու ընկերակցութեամբ : Երբ կ'ուզէի անոնց ներկայութիւնը Փուարոյի ուշադրութեանը յանձնել, ուրիշ զոյգ մը եկաւ տեղ գրաւելու մեզի շատ մօտ: Կնոջ դէմքը տեսած էի արդէն, բայց չէի կրնար անուն մը տալ անոր :

Յանկարծ նշմարեցի որ այդ կինը Գարլոթա Ադամսն էր: Պարզունակ սեւ հագուստ մը կը կրէր ան եւ իր երեւոյթը մասնաւոր ոչինչ ունէր ուշադրութիւն գրաւելու համար: Իր յարափոփոխ եւ նուրբ արտայայտութիւնները յատուկ էին դիմախաղի արուեստին: Անձնականութեան ուժեղ կնիքէ զուրկ՝ դիւրաւ կը վերածուէին անոնք ուրիշներու դէմքերուն արտայայտութեանց :

Իմ այս խորհրդածութիւններս յայտնեցի Փուարոյին: Ան լսեց զիս, թեթեւ մը իր գլուխը դէպի ինծի մօտեցնելով, մինչդեռ իր տեսողութիւնը փոխն ի փոխ կը պտըտցնէր այն երկու սեղաններուն վրայ :

— Լէյտի Էճվարն է, ըսի: Յաճախ տեսած եմ իր խաղարկութիւնը: Իրաւ որ շատ գեղեցիկ կին է: Եւ ոչ նուազ կատարեալ դերասանուհի մը :

— Կարելի է :

— Դուք հաւատացած չէք իրեն իր այդպէս ըլլալուն :

— Կախում ունի իր ստանձնած դերէն: Եթէ Թատերգութեան մը առանցքը կազմէ, եթէ նիւթը ամբողջովին դառնայ իր շուրջ, այն պարագային անզուգական է: Բայց կը տարակուսիմ թէ կարենայ գոհացուցիչ կերպով խաղալ երկրորդական դեր մը կամ, ինչպէս կը կոչեն Թատերական արուեստի լեզուով, «պիտանի մը՝ գործողութեան» :

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(2 Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ց. Կ. Խաչի Անիէռի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացաւ Խուպէսէրեան ընտանիքէն քսան ֆրանք Տիկին Գոհար Նշանեանի մահուան առթիւ։

×

ԼԻՈՆ.— Տէր եւ Տիկին Փօլ Ժոֆրէ շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, մամուլով, ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. Ա. ՍԵՐԱՑՏԱՐԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Եղիա Թօփալեան, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Պըյըլեան եւ Օր. Վարդանոյշ Թօփալեան կը ծանուցանեն թէ իրենց ծնողաց, ԱՐԱՄ եւ ՍԱՐԱ ԹՕՓԱԼԵԱՆԻ յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ, այս Կիրակի, (Օգոստոս 22) յաւարտ պատարագի։

×

Այրի Տիկին Ժերմէն Տէր-Կոմսի եւ զաւակը՝ Ժորժ Տէր-Կոմսի եւ ընտանիքը (Փօ), Պ. Երուանդ Տէր-Կոմսի (տալը, Կրընպըլը) կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Երկուշաբթի առաւօտ ժամը 10.30ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին

ԲԱԲԳԷՆ ՏԷՐ-ԿՈՄՍԻ

մահուան տարելիցին առթիւ։

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սոնուվիլի Ս. Յ. Հայ Քոյրերու վարչութիւնը կ'ընդունի իբրեւ գիշերօթիկ 3 տարեկանէն 13–14 տարեկան աղջիկներ, եւ իբրեւ ցերեկօթիկ՝ մանկապարտէզի շրջանի համար՝ մանչ եւ աղջիկ 3 տարեկանէն 6 տարեկան։

Այս վերամուտին համար վարչութիւնը ունի իբրեւ մանկապարտէզի վարիչ Ֆրանսացի օրիորդ մը։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Օգոստոս 22ին, ամբողջ օրը

ՎԱՅՐԸ՝ Անթիպի ճամբուն վրայ Վիլնէօվի փլաժը, «Փառք Վոկրընիէի շեղեցիկ անտառին մէջ։

Իջնել «Առռէ տէ Շոֆիէօր»։

Կը նախագահէ Ընկ. ՀՄԱՅԵԱԿ։

Կը խօսին ընկերներ՝ Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ եւ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Կը մասնակցին Նոր Սերունդի Ս. Ռափայէլի ճամբարին երիտասարդ – երիտասարդուհիները։

Մեկնում.— Մասնաւոր օթօքարը կը մեկնի փլաս Մասէնայէն (Նիս) ժամը 8.30ին, Մատըլէն կը հասնի ժամը 9ին, իսկ ժամը 9.15ին կը հանդիպի Մոնեկօ։

Վերադարձ ժամը 20ին։

Իսկ կան տ'օթօպիւսէն ամէն քառորդ ժամ օթօքար առնել Ռափիտ Բոթ տ'Ազիւր Քանի եւ Անթիպի համար եւ իջնել Վիլնէօվ փլաժը՝ Առէ տէ Շոֆէօր։

Մուտքը ազատ է։

Խմիչքի եւ ուտելիքի գիւրութիւն։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են։ Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Ռէնսի, (Սէն է Ուազ), Հեռ. 927-01-72։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
33, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման ղրկել հին հասցէն եւ՝ երեք ֆրանք։

Շնորհակալութեամբ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հերոս ԱՐԱՄի մահուան 47րդ տարեդարձը կ'ոգեկոչուի Սեպտեմբեր 19ին, Անիէռի քաղաքապետարանի սրահը։

Կը խնդրուի չխաչաձեւել։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Սեպտեմբեր 19ին, Կիրակի առաւօտ, ժամը 9.30ին Ժերար Սթեֆանեսքօ կը ներկայացնէ Սեւրի Սամուէլ–Մուրատեան վարժարանը, մասնակցութեամբ տեսուչ–վարդապետին՝ Հայր Ն. Քէչեան, Ֆրեռերիք Ֆէյտիի եւ աշակերտներուն ու իրենց ծնողաց։

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ–Մուրատեան վարժարանի սրահը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի դրասենեակը մինչեւ Օգոստոս 26 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ առեւտրական գործերու համար։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 – 66 ուսումնական տարեշրջանի արձանագրութիւններու համար դիմել վարժարանի Տեսչութեան

1966 – 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կանոնաւորապէս պիտի բացուին

ՍԻՄԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES
ճիւղերով

Հասցէ.—

26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

FOURRURES

Roger YOPIAN

PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION

84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37

Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Էքս-Ան-Փրովանսէն Օգոստոս 10ին, ժամը 19ին «Յառաջ»ի տարեկան բաժանորդագրութիւնը ղրկող անձէն կը խնդրուի անպայման իր անունն ու հասցէն հաղորդել վարչութեան։ Իր անունին տեղը կտրօնին վրայ գրած է «Յառաջ»ի անունն ու հասցէն։

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Շառլ Տէր-Գէորգեան, վիրաբոյժ-ատամնաբոյժ, Մարսէյլի բժշկական համալսարանէն կը հաղորդէ որ դարմանատունը բաց է 19 Քուռ տը լա Ռեփիւպլիք, Կառտան, հեռաձայն 309։

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAELի մէջ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIERES à VALESCURE (VAR)

Avenue J. F. KENNEDY

Entre le terrain du golf et le ball-trap sur la route de St. Raphaël à Agay passant par Valescure

Հսկայ շէնք մը։ Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք։ խաղադաշտ եւ լոգանք։ Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ։

Օգոստոս 14 – 16 բանակողներ կ'ընդունուին, նուազագոյնը շաբթուան մը համար արձանագրուելու պայմանով։

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար դիմել Վարչութեան։

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

H. PASDERMADJIAN — Histoire de l'Arménie, 2ème édition, revue, 437 pages, avec une carte	30 F.
P. JEAN MECERIAN — Le Génocide du peuple arménien, Beyrouth, 1965	9 F.
MGR. JEAN NASLIAN — Mémoires sur les événements de 1914 à 1928.	60 F.
Vienne, 1955, 2 vol. cartes et planches	15 F.
HAGOP MANANDIAN — Tigran II et Rome, Lisbonne, 1963	5 F.
CH. DER-MELKONIAN — Contes et Légendes de l'Arménie	22 F.
DAVID DE SASSOUN — Trad. par le Prof. Feydit	15 F.
TERENIG DEMIRDJIAN — Vartananc	15 Ֆ.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ — Կեանքի ուղիներով, Դ. հատոր, 1965, լաթակազմ	15 Ֆ.
ԱՐՇԱԻՒՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ — Կտակն էր նահատակներուն, լաթակազմ	20 Ֆ.
ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆ — Օրերու հետ, Պէյրութ, լաթակազմ	

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 20 ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI 20 AOUT 1965
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10387 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — No 10.387

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Դ.

Ինչպէս Թաղեցին Հայկական Հարցը։ Այս նիւթին յատկացուած է Էրտօղան Այբիւնար իր գրութեան վերջին մասը, որ կը սկսի համաշխարհային առաջին պատերազմէն եւ կը վերջանայ Հայաստանի բաժանումով՝ Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ։

Անկեղծ հեղինակը, արդարացնելու համար տարագրութիւններն ու ջարդերը, կը կրկնէ ոճրածին Իթթիհատի կառավարութեան զրպարտութիւնները, որոնք յանկերգի նման յորդելով սրտի փոխանցուեր են այսօրուան Թուրք սերունդին։

Իբր թէ 1914 Հոկտ. 31էն սկսեալ, երբ ռուսական բանակները Պայազիտի հիւսիսէն սահմանն անցեր են, տեղացի Հայերը կանուխէն զարկեր են Թրքական բանակը, լրտեսութիւն ըրեր են, ճամբայ ցոյց տուեր են ռուսական բանակներուն, տեղացի Թուրք եւ իսլամ բնակչութիւնը աներեւակայելի չարչարանքներու ենթարկեր են, Թրքական բանակները դըժուարին կացութեան մատներ են եւ Թուրքերու դէպի արեւմուտք մեծ գաղթին պատճառ դարձեր են ...

Ահա՛ Հայերու այս աններելի մեղքերուն պատճառաւ է, որ 1915ին հանրածանօթ Թալէաթ, Իթթիհատի իր ոճրագործ ընկերներուն հետ համախորհուրդ հրատարակեր է սէվքիյաթի օրէնքը։ Սէվքիյաթը անմեղ բառ մըն է, որ կը նշանակէ առաքում, տեղէ մը ուրիշ տեղ ղրկել։ Նորագիր զինուորները իրենց երթալիք զօրագունդերը ղրկուելէ առաջ կը համախմբուէին սէվքիյաթի կեդրոններու մէջ։

Այնքան անմեղ բառով մըն է, որ Թուրքերը արմատախիլ ըրին Հայերը իրենց դարաւոր հայրենի հողերէն ու երկիրներէն։ Իբր թէ սէվքիյաթի օրէնքին նպատակն է եղեր «անվնաս տեղեր փոխադրել հայ ազգաբնակչութիւնը»։

Էրտօղան կը շեշտէ, որ Ռուսերը իրենց գրաւած հողերուն վրայ հայ կամաւորներ կարգեցին Սարըքամըշէն մինչեւ Երզնկա, Կարին, Վան, Պիթլիս, Մուշ, Տրապիզոն եւայլն։ Ամբողջ չորս տարի «հայ կոմիտաճիները Թուրք բնակչութիւնը աքսորելով եւ սպաննելով», այդ հողամասերու մէջ անոր թիւը հարիւրին 83էն 45ի իջեցուցեր են։

Հայերը նոյն բախտին ենթարկեր են Կովկասի Թուրքերը։ 1897ին Երեւանի բնակչութեան հարիւրին 52ը Թուրքեր են եղեր։ Հայերը մաքրագործեր են զանոնք եւ 1920ի սկիզբը Թուրքերու թիւը հարիւրին 4.3ի իջեր է։

Ո՛չ մէկ խօսք մէկուկէս միլիոն Հայերու նահատակութեան մասին։ Ո՛չ մէկ ակնարկ Թալէաթի, Էնվէրի, Ճէմալի, Պէհաէտտին Շաքիրի, Տօքթ. Նազըմի եւ միւս ականաւոր ջարդարարներու հասցէին։ Մարդը սրտանց ուրախ է, որ Թրքահայաստանի Հայերը արմատախիլ եղան եւ Հայկական Հարցը թաղուեցաւ։

Փոխանակ ոճրագործ Իթթիհատի վարիչները այպանելու, Էրտօղան կը մեծարէ մեծ-եպարքոս Տամատ Ֆէրիտ փաշան, որ 1919 Ապրիլ 8ին Պոլսոյ Պայազիտ հրապարակին վրայ կախել տուած էր Պօղազլեանի քայմաքամ եւ Եոզղատի փոխ-միւթեսարրիֆ Քէմալը։ Այս դըժբախտ ջարդարարին մըցանակ պէտք է տրուէր՝ իբրեւ մէկը, որ «լաւագոյնս գործադրած է սէվքիյաթի օրէնքը ...»։

Թալէաթները, Ճէմալները, Պէհաէտտին Շաքիրները, Քեմալները եւ Հայու վրիժառու գնդակով տարտարոս ղըրկուած հերոսները ինչպէս երէկուան, նոյնպէս այսօրուան Թուրքերուն համար դարձած են պաշտամունքի առարկայ, իբրեւ ազգային հերոսներ, որոնք հայրենիքը ձերբազատեցին Հայերէն եւ թաղեցին Հայկական Դատը։

Թալէաթի դամբարանը Պոլսոյ ազատութեան բլուրին վրայ ուխտատեղի է դարձած վարչապետէն (Մենտէրէս) ըսկըսեալ մինչեւ յետին Թուրքին համար։

Իր գրութեան վերջաւորութեան, Էրտօղան կը յիշէ Սեւրի Դաշնագիրը (որուն թուականը ցոյց կուտայ 1920 Ապրիլ 20ը, փոխանակ Օգոստոս 10ի)։ Մտացածին առասպել մըն ալ կը հիւսէ։ Իբրեւ թէ Սեւրի Դաշնագիրը գործադրելու համար «կոմիտաճիները իրենց հիմնած հայկական գունդով որ Յուլիս 10ին Ատանա մտեր են ...»։

«Թուրք ազգը 1920 Ապրիլ 23ին Անգարայի մէջ Ազգ. Մեծ Ժողովի բացումէն անմիջապէս յետոյ առյաւէտ լուծեց հայկական խնդիրը», կ'ըսէ պատմութիւնը խեղաթիւրելու մասնագէտ յօդուածագիրը։ Յունիս 9ին արեւել. ճակատի հրամանատար կարգուեր է Քեազիմ Քարապէքիր, որ ինչպէս յայտնի է, կարմիր բանակի մեղսակցութեամբ արշաւեց Հայաստանի վրայ, որ կարմիր պատմուճան հագաւ։ Թուրքն ու Ռուսը իրարու միջեւ բաժնեցին մեր մնացորդը, սիրալիր համաձայնութեամբ։ Ու այսօր Հայոց պատմութեան այդ սեւ էջէն 45 տարի վերջ, տակաւին Մոսկուա ու Անգարա կը շարունակեն իրենց սիրաբանութիւնը, աւելի քան երբեք սրտառուչ գեղումով։

Թուրքերը գիւղային քրքիջ կ'արձակեն եւ սրտանց կը հրճուին Էրտօղաններու բերնով յայտարարելով թէ «քառասուներկու տարի տեւելէ ետք, վերջ գտած է Հայկական Հարցը, որ 1878ին ծնունդ էր առած օտար գրգռութիւններով եւ պատճառ դարձած, որ իրար կոտորեն վեցուկէս դար քով քովի ապրող ժողովուրդներ»։

Ո՛չ, պարոննե՛ր, Հայկական Հարցը թաղուած չէ 1920ին։ Անիկա աւելի քան երբեք վառ է ու կենդանի հայրենիքի ու Սփիւռքի բոլոր Հայերու հոգիներուն մէջ։

Հայկական Դատը սուր նետ մըն է՝ մխուած Թուրքի սրտին մէջ, որ մշտնջենապէս պիտի կսկծայ անոր բացած անբուժելի վէրքէն։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆ՝ ՑԻՐԻՄՈՔՈՍ

Ինչպէս կը սպասուէր արդէն, Թագաւորը նոր կառավարութիւնը կազմելու պաշտօնը վստահեցաւ Ցիրիմոքոսի, եւ Ստեփանոփուլոս, որ երկրորդ թեկնածուն կը նկատուէր, մաս պիտի չկազմէ նոր կառավարութեան։ Պալատէն դուրս գալով, Ցիրիմոքոս կը յայտարարէր թէ երախտապարտ կը մնայ Ստեփանոփուլոսի, որ այս որոշումին մէջ Թագաւորին կողքին մնաց ու նոր կառավարութիւնը յաջողցնելու պայքարին մէջ կը մնայ իր զինակիցը։

34 օրերու քաղաքական այս տագնապը լուծելու կոչուած օրուան մարդը՝ Ցիրիմոքոս, ընկերվարական մըն է եւ ատենին գործակցած նոյնիսկ ծայրայեղ ձախերուն հետ։ Թագաւորին դէմ կեդրոնի համախմբումէն եւ ծայրայեղ ձախերէն կազմուելիք ժողովրդային ճակատի մը հաւանական վտանգը պատճառ եղաւ որ Ցիրիմոքոս լքէ Փափանտրէուն եւ գործակցի աջակողմեաններուն։

Հարց է թէ ի վերջոյ պիտի լուծուի՞ յունական տագնապը։ Կ'ենթադրուի թէ Ցիրիմոքոս, Նովասի եւ Ստեփանոփուլոսի ձախողութիւններէն փորձառու, չէ ստանձնած այս փափուկ պաշտօնը առանց որոշ հաւաստիքներու։ Անշուշտ սակայն կրնան միշտ անակնկալներ պատահիլ։ Փափանտրէու արթուն է եւ կը հսկէ։ Առայժմ կը պատրաստուի իր նշանաւոր «շրջապտոյտ»ին եւ կը բաւականանայ Ցիրիմոքոսը կոչելով «մատնիչ», «դաւաճան»։

«ԾՈՎԱՅԻՆՆԵՐԸ» ԳՈՐԾԻ ԱՆՑԱՆ

Վիէթնամի պատերազմին մէջ առաջին անգամ ըլլալով ամերիկեան «ծովայինները» միայն, առանց կառավարական ուժերու մասնակցութեան, ձեռնարկեցին պատերազմական լայն գործողութիւններու։ Չորեքշաբթի առաւօտեան ամերիկեան «ծովայինները» Վիէթքոնկներու յարձակումին ենթարկուեցան Վան Թուօնկ թերակղզիին մէջ։ Շատ հաւանաբար այդ շրջանին մէջ ամերիկեան ուժերու կեդրոնացումը կանխամտածուած էր եւ կը միտէր ծուղակի բերելու նախայարձակ Վիէթքոնկները՝ կթնած հրետանիին, մարտանաւերուն եւ օդուժին։ Ինչ որ պատահեցաւ։ Առաջին բուռն բախումներէն ետք, «ծովայինները» յաջողեցան դուրս բերել Վիէթքոնկները իրենց դիրքերէն։ Ըմբոստները փորձեցին նահանջել դէպի հիւսիս, բայց նահանջը եղաւ մահացու՝ երբ դէմ առ դէմ եկան ամերիկեան հրետանիին։ Ներկայացող առաջին գունդը ոչնչացաւ։ Ըմբոստները ճամբան չեղելով, փորձեցին փախչիլ ծովէն, նաւակներով, ծովուն մէջ սակայն կը հսկէր Կալվեսթոն յածանաւը, որուն թնդանօթները երկրորդ գունդ մը եւս ոչնչացուցին։ Յուսահատ, ըմբոստները կատաղութեամբ ետ դարձան, «ծովայիններուն» դէմ, որոնք սակայն դիմացան եւ կրկին, դէպի ծով սկսան քշել ըմբոստները։ Երեկոյեան, Վան Թուօնկ թերակղզին չորս կողմէն պաշարուած էր։ Հարիւրներով զոհեր տալէ ետք, Վիէթքոնկները ենթարկուեցան նաեւ օդէն բուռն ռմբակոծումներու։ Կ'ենթադրուի թէ երկու հազարէ աւելի Վիէթքոնկներ փրկութեան ամէն յոյս կորսնցուցած կը նահանջեն դէպի ծով, ուր ամերիկեան մարտանաւերը կը հսկեն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ.— Չորեքշաբթի երեկոյեան Ֆրանսայի նախարարաց Խորհուրդը նիստ մը գումարեց, նախագահութեամբ Զօր. տը Կոլի։ Հետաքրքրութեամբ կը սպասուէր Մալրոյի տեղեկագրին՝ Չինաստանի եւ Հնդկաստանի ղեկավարներուն հետ ունեցած իր խօսակցութիւններուն շուրջ։ Այդ մասին տեղեկատուութեան նախարար Ալէն Փէյրֆիթի տուած հաղորդագրութիւնը ֆրանսական մամուլէն ընդունուեցաւ որոշ վերապահութեամբ։

ՆԻԿՈՍԻԱ.— Մեկնելով ռուսեւթուրք հաղորդագրութենէն, Կիպրոսի կառավարութեան բանբերը իր կառավարութեան «գժգոհութիւնը» յայտնեց հաղորդագրութեան մէջ Կիպրոսի վերաբերեալ բաժնին հանդէպ։ «Խորհրդային Միութեան բռնած դիրքը չի նպաստեր Կիպրոսի խնդրին լուծումին», աւելցուց բանբերը։ Ընդհակառակն, Կիպրոսի Թուրք համայնքը խանդավառութեամբ ընդունեցաւ Խորհրդային Միութեան բերնով այն հաստատումը՝ թէ կղզիին մէջ կը ճանչնայ գոյութիւնը ազգային երկու համայնքներու՝ իրենց արդար իրաւունքներով, ինչ որ կը նշանակէ, խորքին մէջ, ընդունիլ Ցիւրիխի եւ Լոնտոնի համաձայնութիւններուն վաւերականութիւնը։

ԼՈՆՏՈՆԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԷՋՄԻԱԾԻՆ ԴԻՐՔ ԿԸ ՃՇԴԷ

ԱՄԷՆ ՄԱՐԴ ՆՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻ Կ'ՈՒԶԷ

Պսակ Արք. միշտ կը մնայ Լոնտոնի Ս. Սարգիս եկեղեցին եւ հակառակ սպառնալիքներուն Ն. Կիւլպէնկեանը ոչ մէկ օրինական միջոցի դիմած է գործադրել տալու համար իր պաշտօնազրկումը, որուն պայմանաժամը լրացաւ Օգոստ. 3ին։

Օգոստոս 16ին, Լոնտոնի «Թայմզ»ը հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ այդ մասին.—

Պսակ Արք. Թումայեան, Անգլիոյ Հայոց կրօնական պետը կը մնայ Ս. Սարգիսի Հայոց եկեղեցին, մինչ նոր եկեղեցւոյ մը շինութեան շուրջ խորհրդակցութիւնները կը շարունակուին։ Կը թուի թէ ի վերջոյ նոր եկեղեցի մը պիտի փոխադրուի։

Անցեալ ամիս խնամակալները Նուպար Կիւլպէնկեանի գլխաւորութեամբ պաշտօնանկ ըրած էին Պսակ Արք.ը, որ սակայն չէր ընդունած այդ պաշտօնազրկումը։ Ներկայիս լարուածութիւնը պակսած է եւ անցեալ շաբթու հաշտարար խօսակցութիւններ սկսած էին խնամակալներուն եւ Հայոց եկեղեցւոյ Խորհուրդին միջեւ։ Որոշուած է որ Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ արարողութիւնները պիտի չընդհատուին եւ սրբազանը պիտի մնայ, մինչ խօսակցութիւնները կը շարունակուին տեւական լուծում մը գտնելու համար։ Նման ուրիշ հանդիպում մը պիտի ըլլայ յառաջիկայ երկու շաբաթներու ընթացքին։

Սկզբունքով երկու կողմերն ալ համաձայն են նոր եկեղեցւոյ մը գաղափարին շուրջ։ Պատճառներէն գլխաւորն ալ այն է որ շատեր չեն կրնար եկեղեցի մտնել։

Ս. Սարգիս կառուցուած է ճիշդ առաջին աշխարհամարտի վաղորդայնին Նուպար Կիւլպէնկեանի հօր կողմէ հայկական մատուռի օրինակին վրայ։ Յարդ երեք անգամ ընդլայնումներ կատարուած են, բայց խնամակալները կ'ըսեն թէ կարելի չէ նոր ընդարձակում կատարել առանց ճարտարապետական վնասներ պատճառելու։ Վէճին գլխաւոր պատճառներէն մէկը այն է որ Ս. Սարգիս թէ Արքեպիսկոպոսարան է եւ թէ ծխական եկեղեցի մըն է։ Խնամակալները մանաւանդ կ'ուզեն որ եկեղեցին աւելի ծխական բնոյթ ունենայ։ Եթէ նոր եկեղեցի մը գտնուի, խնամակալները կ'ուզեն որ Արքեպիսկոպոսը իր կրօնական հեղինակութիւնը պահէ Ս. Սարգիսի վրայ։ Անգլիոյ չորս հազար Հայերուն մեծ մասը Լոնտոնի արեւմուտքը կը բնակի եւ հոն է որ եկեղեցի կը փնտռուի։ Յարդ փնտռտուքները անյաջող եղած են, թէեւ ի վերջոյ շէնք մը գտնուած է եւ բանակցողները յուսատու են կարգադրութեան մը համար»։

«Թայմզ»ի տուած այս լուրերէն զատ, տեղեկացանք թէ Պսակ Արք. նամակ մը ստացած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսէն, Յուլիս 29 թուակիր ուր Վազգէն Հայրապետ կ'ըսէ թէ համայնքը պէտք է աշխատի նոր եկեղեցի մը շինելու համար։ Կը ճանչնայ ընտրուած ազգային եկեղեցական խորհուրդը եւ կը թելադրէ որ աշխատին նոր կառուցուելիք եկեղեցիին համար։ Վազգէն Կաթողիկոս կը հաստատէ նաեւ Պսակ Արք.ի պաշտօնը եւ տիտղոսը։

ԻՐԱՆԻ ԿԱՐԻՊԱԼՏԻՆ

ԵՓՐԵՄ ԽԱՆ

Ա.

ԽՄԲ.— Գրեցինք թէ Իրան այս տարի կը տօնէ իր Ազգ. Սահմանադրութեան 60ամեակը: Իրանի մէջ սահմանադրական կարգեր հաստատելու պայքարին մէջ առաջնակարգ դեր կատարած է Եփրեմ Խան, որու կիսանդրին կը պատրաստեն Թեհրանի Հայերը՝ ի նշան երախտագիտութեան: Այս առթիւ կը ներկայացնենք կեանքը այս մեծ Հայուն, զոր օտարներ կոչած են «Իրանի Կարիպալտին»:

Եփրեմ Խան Դաւթեան ծնուել է 1869 թուին, Գանձակի շրջանի Բարսում գիւղում:

Մասնակցել է Կուկունեանի արշաւախմբին, որի հետեւանքով աքսորուել է Սախալին: Աքսորավայրից յաջողում է փախուստ տալ եւ 1896 թուին ուսուցչական պաշտօնով գնում է Ղարադաղ եւ իր բեղնաւոր աշխատանքով սկսում է յեղափոխութեան շունչն ու ոգին տարածել այնտեղ: Իսկ 1897ին որպէս տասնապետ մասնակցում է Խանասորի արշաւանքին ու կրկին վերադառնում Ղարադաղ: Մի քանի տարի այնտեղ մնալուց յետոյ, գնում է Ռաշտ եւ անհամբեր սպասում է յեղափոխութեան դրօշը բարձրացնելու ժամին:

Ռաշտից մինչեւ Ղազուին մի շարք կռուիներ մղելուց յետոյ, միապետական ուժերին ցաք ու ցրիւ անելով գրաւում է Ղազուինը, միապետականներին սաստում, պատժում է եւ միաժամանակ այնտեղ մնալով կարգադրում է որոշ խնդիրներ ու Սիփահդարի հետ շարժւում դէպի մայրաքաղաք:

Ռուս գնդապետ Լիախովի լաւ մարզուած, կանոնաւոր կազմակերպուած կոզակ ուժերը միապետական Բախտիարցի ձիաւորների եւ մի շարք ցեղախմբերի հետ Թեհրանի ճանապարհի կարեւոր կէտերում ամրացած, սկսում են թնդանօթներով ու գնդացիրներով խիստ դիմադրութիւն ցոյց տալ եւ յաճախ հակայարձակման անցնել, բայց ամէն անգամ մեծ զոհեր տալով նահանջում են՝ նորանոր դիրքերում ամրանում եւ քիչ անց տեղիքուած դարձեալ նահանջում:

Այսպիսով Եփրեմը մօտենում է Թեհրանին: Յեղափոխական Սարդար Ասադի Բախտիարցի ձիաւորները միանում են նրան, եւ ծրագրում երեք ուղղութեամբ յարձակուել Թեհրանի վրայ:

Եփրեմ իր տղաներով անցնում է կոզակների թիկունքը եւ 1909 թուի Յուլիս ամսի 30ի առաւօտ կանուխ, յաղթական մուտք է գործում Թեհրան եւ անմիջապէս գնում դէպի խորհրդարան:

Խորհրդարանում եւ Սիփահսալարի մզկիթում ամրացած կիսավայրենի Սիլախորի եւ Մամադանի զինուորներին ջախջախելով գրաւում է խորհրդարանը ու Սիփահսալարի մզկիթը: Սիփահդարին իր մարդկանցով թողնում է այնտեղ, իսկ ինքը իր տղաներով գալիս է Շիրվանի փողոցի մօտ՝ «Հօթել Ինթէրնասիոնալ», յեղափոխականների կենտրոնատեղի Ցարութիւն Ջաղջեանի հիւրանոցը, եւ սկսում է նեղը դնել այժմեան «Վէզարաթէ Ջանգի» զինացը գտնուող զօրանոցում դիրք գրաւած գնդապետ Լիախովին ու նրա կոզակ ուժերին:

Միապետական ուժերը, Լիախովի ղեկավարութեամբ, մայրաքաղաք մուտք գործած յեղափոխականներին դուրս շպրտելու համար խիստ միջոցների էին դիմում: Ամարանոցի ճանապարհի վրայ «Ղասր Ղաջար» բերդից կոզակների հրետանին անդադար ռմբակոծում էր խորհրդարանը: «Թոփխանէ մէյդանից» մէկը միւսի յետեւից թնդանօթի ռումբեր էին տեղում Ֆերդովսի քառուղու դիրքերի վրայ, ուր գտնւում էր Եփրեմ Խան:

Ֆերդովսի պողոտայում գտնուած ռուսական բանկից եւ միեւնոյն ժամանակ Շիրվանի փողոցի խորքից, որ այն օրերին միապետական Բախտիարցի ձիաւորների բոյնն էր, չեչտակի գնդակներ էին տեղում Եփրեմ Խանի ուժերի վրայ, որոնց մաս կազմում էինք: Այդտեղ զոհ տուինք Ցարութիւն Ջաղջեանին եւ մի քանի վիրաւորներ ունեցանք:

(Վիրաւորներից մէկը, Սողոմոն անունով մի քաջ մարտիկ էր: Գնդակը նրա ծնօտն ու քիմքը այնպէս էր փշրել, որ մեր բանակի բժիշկ՝ Թաշճեանը նրան փրկելու ոչ մի յոյս չունէր: Բայց անգլիական դեսպանատան բժիշկ՝ Նեքիգանի ջանքերի շնորհիւ, հրաշքով առողջացաւ ու ոտքի ելաւ: Բայց յետոյ, երբ նա գնում էր ծնողների մօտ, Բաքւում ձերբակալուեց կառավարութեան կողմից եւ կախաղան բարձրացուեց):

Միեւնոյն ժամանակ կոզակները շարունակ կրակ բաց անելով, փորձեր էին անում մօտենալ մեր դիրքերին:

Առաջին հերթին, երբ Եփրեմը ռուսական Պանքէն սպառնաց, որ եթէ կրակը չդադարեցուի Պանքը պիտի ռմբակոծէ, լռութիւն տիրեց այնտեղ:

Քիչ անց, Աչառը (Դաշնակցական Խէչօն), երկու տղաների հետ, մեր չեչտակի համազարկով պաշտպանուած, սլացաւ «Շիրվանի» փողոցի խորքը եւ իր հետ վերցրած ձեռնառումբերով թշնամու անմատչելի ու վտանգաւոր դիրքերը մէկը միւսի յետեւից օդը հանեց: Այնտեղ եւս լռութիւն տիրեց:

Գնդապետ Լիախով մի վերջին անգամ ջանք գործ դրեց գրաւելու մեր դիրքերը: Սկսեց ռմբակոծել Հայոց դպրոցը (այժմեան «Քուչէչ» Սաւթեան), որտեղ բաւական հայ ընտանիքներ կային ապաստանած եւ իր կոզակներին յառաջ շարժեց: Բայց հանդիպեց մեր տղաների բուռն դիմադրութեան: Կոզակները բաւական զոհեր տալով, տախտուած եղան յետ փախչել իրենց զօրանոցը:

Երեք օրուայ խիստ կռիւներից յետոյ, Լիախով վերջապէս համոզուեց, որ դիմադրելը անիմաստ է ու անօգուտ, եւ անձնատուր եղաւ: Կռիւը դադարեց:

Իսկ Մոհամմադ Ալի բռնակալ Շահը Նիաւարանի ամարանոցային պալատից շտապ գնաց Թաջրիշ եւ ապաստանեց ռուսական դեսպանատունը: Դրանից յետոյ, սահմանադրական նորահաստատ կառավարութիւնը վերջնապէս նրան աքսորեց Ռուսաստան:

Եփրեմ Թեհրանը գրաւելուց յետոյ, հակառակ իր կամքին, ընդհանուր ոստիկանապետի պաշտօն ստանձնեց եւ կարճ ժամանակամիջոցում կարգ ու կանոն հաստատեց:

Զանջանը, Միանէն, Արդաբիլը եւ Ղարադաղը իրենց շրջաններով անիշխանութեան էին մատնուած: Աւազակաբարոյ Խաների ձիաւոր խմբերը, մինչեւ ակռաները զինուած, քարը քարի վրայ չէին թողնում:

Երբ Սահմանադրական կառավարութիւնը որոշեց յիշեալ շրջանների Խաներին պատժել եւ կարգ ու կանոն հաստատել, բոլորի միակ յոյսը Եփրեմն էր, որովհետեւ վստահ էին ու համոզուած, որ միայն նա կարող է կտրուկ եւ արագ միջոցների դիմել:

Եփրեմ իր տղաների եւ Սարդար Ասադի Բախտիարցի ձիաւորների գլուխն անցած, արշաւեց դէպի Զանջան եւ Միանէ: Ջախջախեց «Թալանչի» աւազակներին եւ գերի վերցնելով նրանց ղեկավար Խաներին, գնաց Թաւրիզ: Թաւրիզում անմահ հերոս Քեռին իր տղաներով միացաւ Եփրեմին որ դարձաւ նրա օգնականը:

Թաւրիզից Եփրեմ արշաւեց Ղարադաղ: Այնտեղ եւս պատժեց ու ցաք ու ցրիւ արեց արիւնարբու Ռահիմ խանի հեծեալ խմբերին: Իսկ Ռահիմ խանը գլուխը կորցրած, հազիւ կարողացաւ փախչել դէպի ռուսական Մուղանի դաշտը:

Եփրեմ Ղարադաղը խաղաղեցնելուց եւ կարգ ու կանոն հաստատելուց յետոյ, վերադարձաւ Թաւրիզ եւ քիչ անց շարժուեց դէպի Արդաբիլ: Շահսեւան խառնակիչ տարրերին զէնքի ուժով կարգի հրաւիրելուց յետոյ, Էնզելու (Փահլաւի) եւ Ռաշտի վրայով վերադարձաւ Թեհրան:

Եփրեմին դիմաւորելու համար, ժողովուրդը դուրս էր եկել քաղաքից: Ճանապարհի երկու կողմերում խռնուած՝ շարունակ «Զէնդ'է բադ (կեցցէ) միսիօ Եփրեմ Խան» գոռալով եւ անդադար ծափահարելով, փառաւոր ընդունելութիւն ցոյց տուեց նրան:

ՅՈՎԱԿ

(Շար.)

ՇԻՇԼԻԻ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԸ 100 ՏԱՐԵԿԱՆ

Ա.

Ո՞վ չէ լսած Ճենովայի գերեզմանատան անունը, եթէ չէ տեսած: Գերեզմանատուներ կան, որ թանգարանային գեղեցկութիւն եւ արժէք ունին, իրենց արձաններով եւ մեծարուեստ քանդակաքարերով, իսկական գոհարներ: Միջազգային անուն չունի Շիշլիի (Պոլիս) Հայոց գերեզմանատունը, բայց կը համարուի Պոլսոյ Հայոց պարծանքը: Ոչ միայն Պոլսոյ, այլեւ բովանդակ Թուրքիոյ գերեզմանատուներուն հետ կրնայ մրցիլ իր ճաշակաւոր եւ գեղարուեստական յարդարանքով:

Ճիշդ հարիւր տարեկան եղաւ այս տարի՝ Շիշլիի Հայոց գերեզմանատունը, ուր թաղուած են 30.400 ննջեցեալներ:

Յիսուն հազար քառակուսի մեթր տարածութեամբ այս հողամասը այժմ բաժնուած է 24 քառակուսիներու՝ սուրբերու անուններով: Ճամբաները 3.5 մեթր լայնքով պեթոնէ են շինուած: Հազարաւոր ծառեր տնկուած են որոշ յատակագծի մը համաձայն:

Այժմ, հաւասարակշռուած հարիւր հազար լիրայի տարեկան պիւտճէ մը ունեցող այս գերեզմանատունը կը կառավարուի տասնեւչորս հոգինոց պաշտօնէութեամբ մը:

Գերեզմանատան ամբողջ հողամասը շրջապատուած է երեքուկէս մեթր բարձրութեամբ հաստ որմով մը: Ունի մուտքի դուռ մը՝ գեղեցիկ շէնքով: Ունի նաեւ ջրաբաշխական ցանց մը եւ ծաղկանոց մը:

Զատուած են մատուռականներու, եկեղեցականներու եւ նահատակաց թաղերը:

Եկեղեցականաց թաղամասին մէջ թաղուած են քսան եպիսկոպոսներ, 11 վարդապետներ, 69 քահանաներ, եւ երկու ուսուցիչ վարդապետներ:

Առաջին եկեղեցականը՝ Գասպար քհնյ. Տ. Ասատուրեան, թաղուած է 1888 Նոյեմբեր 4ին: Մատուռականաց թաղին մէջ առաջին թաղուողը՝ Յարութիւն Ալեքսանեան՝ 1918,— այս թաղին մէջ կը հանգչին ցարդ 68 ծանօթ դէմքեր, վերջին թաղուածը (1965 Ապրիլ 27ին) գերուսոյց – բեմադրիչ Աչոտ Մատթեան:

×

ԺԶ. դարուն սկիզբը, Հայերը իրենց բնակութիւնը Ղալաթիոյ բերդէն դուրս տարածած ըլլալով, 1515ին Պէյօղլուի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին այժմու տեղը, Եօրկի անուն անձէ մը առնուած հողին

ԱԼՊԻԱԿԱՆ ՄԱՆՈՒՇԱԿ

Կաքաւաբերդի գլխին տարին բոլոր ամպ է նստում, բերդի ատամնաձեւ պարիսպները կորչում են սպիտակ ամպերի մէջ, միայն սեւին են անում բարձր բուրգերը: Հեռուից աւերակներ չեն երեւում եւ այնպէս է թւում, թէ բուրգերի գլխին հսկում կայ, դոց են ապարանքի երկաթէ դռները, աշտարակի գլխից մէկը ահա ձայն է տալու քարափը բարձրացողին:

Իսկ երբ քամին ցրում է ամպերը, ձորերում հալւում են ամպի ծուէնները, պարսպի վրայ երեւում են մացառներ, աշտարակի խոնահուած գլուխը եւ կիսով չափ հողի մէջ խրուած պարիսպները: Ո՛չ մի երկաթեայ դուռ եւ ոչ մ'ի պահակ աշտարակի գլխին:

Լռութիւն կայ Կաքաւաբերդի աւերակներում: Միայն ձորերի մէջ աղմկում է Բասուտա գետը, քերում է ափերը եւ լցկում հունի կապոյտ որձաքարը: Իր նեղ հունի մէջ գալարւում է Բասուտա գետը, ասես նրա սպիտակ փրփուրի տակ ստնում են հազար գամբռներ եւ կրծում քարէ շղթաները:

Պարիսպների գլխին բոյն են դրել ցինը եւ անգղը: Հէնց որ բերդի պարիսպների տակ ոտնաձայն է լսւում, նրանք կռնչիւնով աղմկում են, թռչում են բներից եւ ահարկու պտոյտներ անում բերդի կատարին: Ապա բարձրանում է քարէ արծիւը, կտուցը կեռ թուր, մագիլները՝ սրածայր նիզակներ, փետուրները որպէս պողպատէ զրահ:

Կաքաւաբերդի բարձունքի միակ ծաղիկը ալպիական մանուշակն է, ցողունը կաքաւի ոտքի պէս կարմիր, ծաղիկը ծիրանի գոյն: Քարի մօտ է բուսնում ալպիական մանուշակը, պարիսպների տակ: Արեւից քարերը տաքանում են, եւ երբ ամպերը ծածկում են քար ու պարիսպ, մանուշակը թեքւում է, գլուխը յենում քարին: Ծաղկափոշու մէջ թաթախուած գունաւոր բզէզին մանուշակը ճօճք է թւում, աշխարհը՝ ծիրանագոյն բուրաստան:

Ներքեւը, ձորում, Բասուտա գետի միւս ափին, քարաժայռերի վրայ, թառել են մի քանի տներ: Առաւօտեան ծուխ է ելնում երդիկներից, ծուխը ձգւում է կապոյտ երիզի նման եւ հալւում ամպերի մէջ: Գող կէսօրին գիւղում կանչում է աքլորը, աքլորի կանչի հետ պառաւ մի չինական յօրանջում է տան սռուերում, ձեռնափայտով աւազի վրայ նշաններ դծում, նշանների հետ փորփորում գլխով անցածը:

Ե՛ւ գիւղում, ե՛ւ բերդի գլխին ժամանակը սահում է դանդաղ, տարիները նոյն ծառի միանման տերեւներն են: Դրա համար էլ խառնւում է ծերունու յիշողութիւնը: Գետն աղմկում է առաջուայ յանգով, նոյն քարերն են եւ նոյն քարէ արծիւը:

Քանի՜ սերունդ է ապրել Բասուտա գետի մօտ, կարկատած թաղիքները փռել ցեխերի վրայ, եղէգնով պատել վերանները, եւ ամէն գարնան, երբ կաքաւաբերդի լանջին բացուել է ալպիական մանուշակը, այծ ու ոչխար քշել են բերդի լանջերը, պարկը պանրով լցրել ու ձմեռը կրծել կոշտ հաց ու պանիր:

×

Արեւ մի կէսօր Կաքաւաբերդի քարափով բարձրանում էին երեք ձիաւոր: Ոչ միայն զգեստից, այլեւ ձի նստելուց երեւում էր, որ առաջին երկու ձիաւորը քաղաքի մարդիկ են եւ չեն տեսել ոչ Կաքաւաբերդը, ո՛չ նրա քարափը:

Երրորդ ձիաւորը նրանց ուղեկցում էր, եւ մինչդեռ առաջինները պինդ բռնել էին ձիերի բաշից, համարեա թէ կռացել՝ հաւասարակշիռ մնալու,— վերջին ձիաւորը քթի տակ մռմռում էր մի երգ, մելամաղձոտ ու յուսահատ, ինչպէս ամայի ձորը, տխուր քարափը եւ հեռաւոր գիւղը:

Բերդի գլխին նստած ամպը վարագոյրի պէս մէկ ետ էր քաշւում, երեւում էին պարիսպները, մէկ ծածկւում էր կատարը, պարիսպները: Առաջին ձիաւորը աչքը պարիսպներից չէր հեռացնում: Նրա գլխում բերդի պատմութիւնն էր, մագաղաթեայ մատեաններում գրած խօսքերը բիւզանդական օրերի մասին, երբ գրահապատ ձիերի սմբակները դոփում էին երկաթեայ դարպասի մուտքի առաջ եւ աւերից դարձող նիզակները համհարզները ճօճում էին: Ակնոցի արանքից նրա ուսեալ աչքերը տեսնում էին գրահաւորներին, մագաղաթեայ մատեանգրին՝ եղեգնեայ գրչով նրանց գովքը յօրինելիս եւ նա լսում էր հնօրեայ ձիերի դոփիւնը: Ինչ դժուար էր նրա համար քարափը, որով քարայծի նման մագլցում էին երբեմնի աէրերը:

Երբ հասան վրաններին, առաջին ձիաւորը շարունակեց ճանապարհը: Նա փնտռում էր հին ճանապարհը եւ չէր տեսնում վրանների առաջ, մոխրի մէջ խաղացող կիսամերկ երեխաներին, այծերին, որոնք զարմանքից վեր ու վար էին անում գլուխները:

ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑ

(1 Շար.)

վրայ ժամանակ մը չինել Հայկ տե-ւած են :

ԺԷ. դարուն, Սեբաստիոյ Գասնուելու փէշէն նշանակելի թիւով գաղութ մը գալով Պէյօղլուի արեւմտեան կողմերը կը հաստատուին, կազմելով Գասըմ-փաշա թաղը :

ԺԸ. դարուն, Պէյօղլուի թաղը կ՚ըն-դարձակուի կալաթասարայէն մինչեւ Թաքսիմ : Այդ թուականներուն է որ Է-ւաճան վարժարանի եւ Ս. Յարութիւն ե-կեղեցիին այժմու վայրը Հայոց բէքէէն կը նկատուէր :

ԺԹ. դարուն սկզբնաւորութեան, Հա-յերը կը հաստատուին նաեւ Թաքսիմէն ալ անդին, ուր Պէյօղլուն կ՚ընդարձակուէր Հեղշեհէ երկարելով մինչեւ Շիշլի :

Հին ատենները, մինչեւ 1560, Լատին-ներուն նման Պոլսոյ մէջ Հայերը եւս ի-րենց ննջեցեալները կը թաղէին եկեղեցի-ներուն շրջափակին մէջ: Այս սովորութի-նը 1560ին արգիլուեցաւ կառավարու-թեան կողմէ Պոլսոյ մէջ սարսափազդու համաճարակի մը պատճառով,— ժան-տախտն ութսուն հազար հոգի մեռած ըլլալուն համար :

Թաքսիմի այժմու հրապարակը մինչեւ Թալիմհանէ՝ Յոյներուն, Քաղաքապե-տարանի այժմու Զբօսարանն ու պարտէ-զը՝ Լատիններուն եւ այժմու Տիվան պան-դոկը, ապա Հեղշեհէ շրջակայ պար-տէզները ծախու առնուած եւ ընդարձակ-ուած, մինչեւ Պոլսոյ Թատեկայանի շէն-քը, Հայոց կը պատկանէր, ծանօթ՝ Փան-կալթիի Ս. Յակոբայ գերեզմանատուն ա-նունով :

Այս գերեզմանատունը գործածուած է մինչեւ 1865ի քոլէրայի համաճարակը : Կառավարութիւնը հակառողջապահիկ համարելով այդ գերեզմանատունները՝ արգիլած է մեռել թաղելը: Թաղապե-տութիւնը, միւս յարանուանութեանց կարգին՝ որպէս գերեզմանատուն Շիշլիի այժմու տեղը ցոյց տուած է նաեւ Հա-յոց, ուր 1865 Յուլիս 25էն ի վեր Հայե-րը կը թաղեն իրենց ննջեցեալները :

Մօտաւորապէս ամիս մը ետքը, 1865 Օգոստոս 17ին, կառավարութիւնը պաշ-տօնագրով մը օրուան Պատրիարքին՝ Պօ-ղոս արքեպիսկոպոսի կը հաղորդէ «Հա-յոց գերեզմանատուն ըլլալու համար, Շիշլիի կողմը յիսուն հազար կանգուն տարածութեամբ գետին մը նուիրած ըլ-լալը» :

Թաղային Խորհուրդը, օրուան պայ-մանները նկատի ունենալով, ծագելիք տարակարծութեանց առաջքն առնելու համար Թաղեցիներէն կը կազմէ մասնա-ժողով մը, որ նիստ կը գումարէ 1865 Սեպտեմբեր 10ին, նախագահութեամբ Թաղին քարոզիչ Խորէն վրդ. Նարպէյի (ապա Եպիսկ.) :

Երկար խորհրդակցութիւններէ ետք՝ ժողովը միաձայնութեամբ կ՚ընդունի թէ «Շիշլիի գերեզմանատունը ընդունիլը՝ հինը վտանգի տակ չի ձգեր» :

Եւ համայնքը այսպէսով Շիշլիի գե-րեզմանատունը, ընդունի պաշտօնապէս եւ զայն կ՚ըլլայ ազգային սեփականութիւն կը նուիրագործէ վերջնապէս: Եւ Պէյօղ-լուի Թաղ. Խորհուրդը, որպէս առաջին կարգադրութիւն, իբրեւ գերեզմանափոր եւ պահապան, կը նշանակէ ձիօռ անուն Խրուած մը :

Հայերու մէջ եւս հետզհետէ մուտք կը գործէ յարդարուած ու ձեւաւոր գերեզ-ման մը ունենալու գաղափարը, բայց այս բաղձանքը ծրագիր կը մնայ մինչեւ 1884:

Այդ թուականներուն, Պէյօղլուի Թա-ղային Խորհուրդը, Օրմանեան Մ. Վրդ.ի (ապա եպիսկոպոս ու Պատրիարք), նա-խագահութեամբ եւ Յ. Մերեէմ Գուլիի ատենապետութեամբ կը կազմէ առաջին կարգադիր յանձնախումբը, որ կը վաւե-րացուի Ներսէս Վարժապետեան Պատ-րիարքի կոնդակով (1884 Ապրիլ 25): Նախապատրաստական աշխատանքները յանձնաժողովին ձեռքով, քանի օրուան մէջ, կը լրանան եւ գերեզմանատան տասներչորս յօդուածնոց կանոնագիրն ու յատակագիծը Թաղականութեան միջնոր-դութեամբ վարչութեան կը ներկայաց-ուի առ ի վաւերացում :

Այդ կանոնագրին մասին գաղափար մը տալու համար, աճուասիկ երկու յօդ-ուած .—

« Յօդուած 3րդ.— Իւրաքանչիւր Հայ իրաւունք ունի՝ յետ մահուան թաղուիլ Շիշլիի Ազգ. Գերեզմանատան մէջ, օրի-նական արձանագրութեանց կատարմամբ ի ձեռն կարգադիր յանձնախումբին, եւ սահմանեալ դրամական փոխարինու-թեանց հատուցմամբ՝ առ սնտուկն գե-րեզմանատան » :

«Յօդուած 5րդ.— Շիշլիի Ազգ. Գերեզ-մանատան մէջ առանց եկեղեցական ա-րարողութեան թաղումն արգիլեալ է » :

« Եկեղեցական արարողութենէ զրկելոց համար մասնաւոր շրջանակ մի յատկաց-եալ է ի խորշ մի գերեզմանատան եւ ան-դանոր տապանաքար չի դրուիր » :

Վ. Բ.

(վերջը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՀԱՆ ՏՈՒՐԵԱՆ ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Վաստակաւոր երաժիշտ Օհան Տուրեան վերադարձաւ Հունգարիայէն, ուր մաս-նակցած էր ամառնային երաժշտական տօնակատարութիւններուն :

Օհան Տուրեան առաջին համերգը տը-ւաւ Պուտայի մէջ : Երկրորդ համերգը տեղի ունեցաւ Դանուբի Մարգիթի կըղ-զիին վրայ :

Հունգարացիները բնութեան այդ հրա-շալի վայրին մէջ սովորութիւն ունին ներկայացնելու Շէյքսփիրի «Ամառնային գիշերուան երազը»՝ Մէնտելսոնի երաժշ-տութեան ուղեկցութեամբ : Օհան Տուր-եան աւանդութիւնը չխախտեց . սակայն նուագեց նաեւ Չայքովսկիէն :

Հունգարական մամուլը հիացումով արտայայտուեցաւ հայ արուեստագէտի մասին, որ «կրցաւ լաւագոյնս ճանչնալ ու օգտագործել նուագախումբերուն հը-նարաւորութիւնները, ցոյց տուաւ մեկ-նաբանական նոր գոյներ ու երանգներ, ցուցաբերեց թաքնուած գեղեցկութիւն-ներ՝ կախարդելով երաժշտասէրները» :

×

Հայաստանի պետական պատկերասրա-հին այցելուները պիտի կարողանան ծա-նօթանալ տաղանդաւոր նկարիչ Ժիրայր Օրաքեանի գործերուն, որ իր երկար, սեղծագործական փնտռտուքներով լե-ցուն կեանքը անցուցած է Իտալիա եւ հոն մեռած երկու տարի առաջ :

« ... Նկարներս ժողովուրդիս վերա-դարձուցէք» .— գրած էր իր ընկերնե-րուն :

Նկարիչին փափաքը իրականացաւ : Հայաստանի պետական պատկերասրահը Իտալիայէն, Մնտիկեան ընտանիքին մի-ջոցով նուէր ստացաւ Օրաքեանի ամբողջ ժառանգութիւնը: 620 վառ, խոր անհա-տականութեան մը կնիքը կրող կտաւնե-րէն մօտաւորապէս 360ը անցած են պատ-կերասրահի ցուցադրութեան բաժինը, մնացեալը յանձնուած է թանգարանի ար-խիւին :

×

Լոյս տեսաւ « Պատմա – բանասիրական հանդէս»ի 1965 տարուան երկրորդ թի-ւը՝ նուիրուած մեծ մասով Եղեռնի յիս-նամեակին: Եղեռնին նուիրուած յօդ-ուածներ ստորագրած են Ն. Խ. Յարու-թիւնեան, նախ. Վ. Հ. Համբարձումեան, Ակադեմական Մ. Գ. Ներսիսեան եւ ու-րիշներ :

« Հանդէս »ի այս համարին մէջ հրա-տարակուած են նաեւ Հր. Աճառեանի նա-մակները «Արմատական բառարան»ի տը-պագրութեան մասին, ինչպէս նաեւ ան-տիպ նամակներ Ն. Յ. Մառէն :

« Հաղորդումներ եւ նկատողութիւն-ներ » բաժնին մէջ լոյս տեսած են հայ հին եւ նոր շրջանի պատմութեան, ինչ-պէս նաեւ բանասիրութեան կարգ մը հարցերուն նուիրուած նիւթեր՝ «Րաֆֆի որպէս պատմավէպի տեսաբան », « Ան-դրկովկասի ժողովուրդներու համագոր-ծակցութիւնը եւ Երեւանի 1724ի պաշտ-պանութիւնը », « Արեւելքի եւ հայ բա-նաստեղծական արուեստի առնչութիւն-ների հարցի շուրջ », եւայլն :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Երիտասարդ եղած ատեն ամուսնանալ՝ կանուխ է : Չափահաս եղած ատեն ա-մուսնանալ՝ ուշ է :

ՌՈՒՍԱԿԱՆ

Սիրոյ ու մահուան առջեւ ոչ մէկ ուժ կը դիմանայ :

ՍՊԱՆԱԿԱՆ

Սիրելը լաւ է, սիրուիլը աւելի՛ լաւ է : Մէկը քեզ դերի կը դարձնէ, միւսը՝ տէր եւ իշխող :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ

Զիս քիչ սիրէ, բայց միշտ սիրէ :

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ

Գոց շրթներով ալ կը խօսի սէրը :

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ

« Տէր ողորմեա՛»ով բան չի գնուիր :

ԼԵՀԱԿԱՆ

Աւելի դիւրին է ջուր խմել պզտիկ աղ-բիւրէն, քան՝ մեծ աղբիւրէն :

ՀՆԴԿԱԿԱՆ

Ականջով (լսելով) մի՛ գներ երբեք : Աչքո՛վ գնէ միշտ :

ՉԵԽԱԿԱՆ

Ծախողը երկու աչք պէտք է ունենայ, գնողը՝ հարիւր :

ՊԵՐՃԻՔԱԿԱՆ

Երջանկութիւնն ու դժբախտութիւնը՝ նոյն սահմանով կը ճամբորդեն :

ՌՈՒՍԱԿԱՆ

Իսկապէս չես սիրեր, եթէ սիրածիդ թերութիւններն ալ չես սիրեր :

ՍՊԱՆԱԿԱՆ

Սէրը եւ աղքատութիւնը՝ դժուար է ծածկել :

ՏԱՆԸՄԱՐՔԵԱՆ

Իմ պզտիկ տունս աւելի՛ լաւ է, քան օ-տարին մեծ տունը :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ

Չկայ ալիւր մը, որ ի՛նչքան ալ բա-րակ աղացուած ըլլայ՝ թեփ չունենայ, չկայ գինի մը, որ ի՛նչքան ալ մաքուր ըլ-լայ՝ գիրտ չունենայ ու չկայ ծառ մը, որ ի՛նչքան ալ լաւ ըլլայ՝ ոստ չունենայ :

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ

Սէրը, վիշտը եւ դրամը չեն պահուիր :

ԻՏԱԼԱԿԱՆ

Սիրոյ մէջ աճապարողը ատելութեան մէջ ալ կ՚աճապարէ :

ՀՐԷԱԿԱՆ

Հպարտութիւնը մի՛ չփոթեր սիրոյ հետ :

ՄԱՏՍԿԱՍՔԱՐԵԱՆ

Սիրուհին կը սիրէ այնպէս՝ ինչպէս գայլը գառնուկը :

ՌՈՒՍԱԿԱՆ

Սիրուիլը մեծ հաճոյք է : Բայց սիրելն ալ աւելի պզտիկ հաճոյք չէ :

ՍՊԱՆԱԿԱՆ

Սիրոյ մէջ՝ սկիզբն է որ բան մը կ՚ար-ժէ :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

ԵՐԵԿՈՅ ՄԸ՝ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

Ինծի կը թուի որ այդ կինը մէկն է ա-նոնցմէ, որոնց համար ոչինչ գոյութիւն ունի իրենց անձէն դուրս ... Այդ կարգի կիները իրենց վրայ շատ ծանր վտանգներ կը հրաւիրեն, աւելցուց բարեկամս կարճ լռութիւն մը առնելէ յետոյ :

— Ինչ վտանգ, հարցուցի զարմա-ցած :

— Այս բառը կը զարմացնէ ձեզ, բա-րեկամս: Սակայն ես կը հաստատեմ զայն: Իր անձով շատ տարուած կին մը երբեք չի կրնար տեսնել իր քայլերուն տակ լարուած թակարդները: Ան կը տես-նէ մինչեւ դէպի յաղթանակներ կատա-րած իր վերելքը: Եւ, վաղ կամ ուշ, ան-կումը կը հասնի :

Կը խոստովանի Փուարոյին, որ այդ-պիսի հաւանականութիւն մը բնաւ չէր անցած մտքէս :

— Իսկ միւս դերասանուհի՞ն, հարցու-ցի իրեն :

×

— Միս Ատա՞մսը ... ի՞նչ կ՚ուզես որ ըսեմ անոր մասին. սիրելիս :

— Այն, ինչ որ խորհիլ կուտայ ձեզի իր մասին :

— Հաստինգ, դուք զիս բախտ կարդա-ցող կը նկատէ՞ք:

— Դուք գուշակ մըն էք :

— Ձեր վստահութիւնը մեծ պատիւ է ինծի, սիրելի Հաստինկ: Մի մոռնաք որ իւրաքանչիւր մարդու մէջ կայ խորհրդ-դաւոր անձնաւորութիւն մը՝ քասս դա-նազան ապրումներու ... Այդպէս է: Եւ ամէն մարդ ուրիշներէ կը դատէ իր ան-ձին օրինակով, ու տասնէն ինը կը սխա-լին :

— Իրաւ առեալ Հերքիւլ Փուարօն, ուղղեցի զինքը ժպիտով մը:

— Նոյնիսկ՝ Հերքիւլ Փուարօն: Օհ, ես շատ լաւ գիտեմ որ դուք զիս չափազան-ցուած ձեւով սքանչելիք մը կը կարծէք՝ իմ աստարէզիս մէջ... մինչդեռ իրակա-նութիւնը այն է, որ շատ համեստ եմ ես:

— Դո՞ւք, համե՞ստ, ըսի խնդուք մը պայթեցնելով :

— Բացարձակապէս ... բացի պեխե-րէս, որոնց հպարտութիւն կը ներշնչեն ինծի, կը խոստովանիմ: Ամբողջ Լոնտոնի մէջ երբեք չեմ հանդիպած իմիններուս հետ բաղդատութեան դրուելիք պեխերու:

— Ճիշդ է: Եւ պիտի չկրնաք հանդի-պիլ երբեք անոնց նմաններուն, պատաս-խանեցի չոր եղանակով մը : Ուրեմն, չէ՞ք ուզեր կարծիք մը յայտնել Գարլո-թա Ատամսի մասին:

— Արուեստագիտուհի մըն է: Ի՞նչ կըր-նամ աւելցնել տակաւին :

— Ըստ ձեզի, իր կեանքը վտանգներու սպառնալիքին տակ չէ՞, ինչպէս Լէյտի Էճվարինը :

— Մենք ամէնքս կը նաւարկենք յոր-ձանուտներու մէջ, նկատեց Փուարօն լուրջ եղանակով մը: Դժբախտութիւնը ծակամոյն եւ դարանակալ կը սպասէ յաճախ մեր ճամբուն վրայ :

Գալով Միս Ատամսին, ան միշտ յաղ-թական պիտի ըլլայ երկու պատճառնե-րով .— առաջին՝ որովհետեւ գիտէ իր ուզածը, եւ երկրորդ՝ ինչ որ նկատած էք անկասկած՝ որովհետեւ հրէուհի մըն է:

Այս պարագան, պէտք է խոստովանիմ, որ միջ այդ վրիպած էր ինծմէ : Բայց այդ պահուն իսկ իրապէս իր դէմքին վը-րայ նշմարեցի գիծեր, որոնք իր սեմա-կան ծագումը կը մատնէին :

— Այս տուեալներով՝ յաջողութեան մեծ բախտաւորութիւն կը տեսնեմ իրեն համար, շարունակեց Փուարօն : Միայն պէտք է որ շատ զգոյշ ըլլայ. կայ վը-տանգ մը, որ կրնայ զինքը զգետնել :

— Ո՞րը :

— Նիւթականի չափազանցուած սէրը :

– Մեզմէ իւրաքանչիւրը կրնայ գըտ-նուիլ նոյն վտանգին առջեւ :

— Համակարծիք եմ ձեզի : Բայց դուք եւ ես կրնանք կշռել դերն ու դէմը գոր-ծելէ առաջ, եւ չենք թոյլատրեր որ մեր նպատակակէտը ըլլայ միայն դրամ դի-զելու մտահոգութիւնը :

Փուարոյի լուրջ խօսելու ձեւը ժպիտ պատճառեց ինծի : Առանց բորբոքելու, պեյճիքացի փոքրահասակ դաղտնի ոստի-տիկանը շարունակեց .

— Ոճիրներ լուսաբանելու աշխատանքին մէջ մեծ տեղ կը գրաւեն հոգեբանական ուսումնասիրութիւնները: Ոստիկանը չի սահմանափակուիր մինչեւ ոճիրին գոր-ծադրութեան ձեւին մէջ, այլ կը յամառի ստուգել պատճառը որ մղած է ոճրա-գործութեան: Միթէ ուշադի՞ր էք ինծի, Հաստինկ, ընդհատեց բարեկամս իր խօսքը :

Ապահովեցի զինքը որ կատարեալ ու-շադրութեամբ կը հետեւէի իր բաղա-դրութեան :

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար․)

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Խրիմեան եւ զաւակները՝ Գրիգոր եւ Անահիտ, Այրի Տիկին Գայիանէ Պալտասարեան եւ զաւակները՝ Ալիս, Բարունակ եւ Լիտա, Այրի Տիկին Ովսաննա Պէրպէրեան (Նիս), Այրի Տիկին Սիրան Խաչարեան եւ զաւակները (Նիս), Պ. Ստեփան Քասըմեան եւ զաւակները (Նիս), Տէր եւ Տիկին Օննիկ Քասըմեան եւ զաւակը, Տոքթ. Այնիւ Քասըմեան (Յունաստան), Այրի Տիկին Տիրան Քասըմեան եւ զաւակները (Յունաստան), Տէր եւ Տիկին Նուպար Քասըմեան (Յունաստան), Տէր եւ Տիկին Նուպար Շարապխանեան, Այրի Տիկին Մարի Թավշանճեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Էլիզ Թավշանճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մարկոս Կիւլէնեան եւ զաւակը (Նիս), ինչպէս նաեւ Քիւթիւկեան, Կարապետեան, Քորանճեան, Շմաւոնեան եւ Թավշանճեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ մօր, զարմիկին եւ ազգականին

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ԹԱԳՈՒՀԻ ՇԱՐԱՊԽԱՆԵԱՆԻ

(Ծնեալ Քասըմեան, բնիկ Նոր Գիւղացի)

մահը, որ պատահեցաւ Երկուշաբթի, Օգոստոս 16ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Շաբաթ (Օգոստոս 21) ժամը 14·30ին, Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ, 15 Rue Jean Goujon, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Իվրիի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Ժերմէն Տէր-Կոսմսի եւ զաւակը՝ Ժորժ Տէր-Կոսմսի եւ ընտանիքը (Փօ), Պ. Երուանդ Տէր-Կոսմսի (տաղրը, Կրընպոլը) կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Երկուշաբթի առաւօտ ժամը 10·30ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին

ԲԱԲԳԷՆ ՏԷՐ-ԿՈՍՄՍԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Վարդանուշ Գազոյեան, (Փիւժէ սիւռ Աոժանս), իր ամուսինին Մարտիրոս Գազոյեանի մահուան հինգերորդ տարելիցին առթիւ 50 Ֆր. կը նուիրէ Թէհլիրեան սրահին: (Ստանալ «Յառաջ»էն) եւ տասը Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Աններատ Ցպութեան Առնուվիլի քոյրերը շնորհակալութեամբ ստացած են Օր. Մայտա Եազըճեանէ 500 Ֆր., իր ապաքինման առթիւ:

×

Ֆ. Կ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Ս. Կարապետեանէ, իրենց դուստր ամուսնութեան առթիւ 60 Ֆրանք ի նպաստ զպրոցին:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առնուվիլի Ա. Յ. Հայ Քոյրերու վարչութիւնը կ'ընդունի իբրեւ գիշերօթիկ 3 տարեկանէն 13–14 տարեկան աղջիկներ, եւ իբրեւ ցերեկօթիկ՝ մանկապարտէզի շրջանի համար՝ մանչ եւ աղջիկ 3 տարեկանէն 6 տարեկան:

Այս վերամուտին համար վարչութիւնը ունի իբրեւ մանկապարտէզի վարիչ Ֆրանսացի օրիորդ մը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը մինչեւ Օգոստոս 26 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ տեղական գործերու համար:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
33, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման գրկել հին հասցէն եւ՝ երեք ֆրանք:

Շնորհակալութեամբ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ազքատախնամի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Օր. Մայտա Եազըճեան, իր ապաքինման առթիւ 500 Ֆրանք, Պ. Ժ. Զիլինկիրեան 250, Տիկին Է. Թորոսեան, Պ. Սապունճեանի ձեռամբ 200, իր աղջկան ապաքինման առթիւ, Տէր եւ Տիկ. Ժերմինէ, իրենց եղբօր Գրիգոր Իւթիւճեանի մահուան առթիւ 200, Ոմն (Պ. Վահէ Զօփուրեանի ձեռամբ) 100, Պ. Ա. Խանճեան յիսուն, Յակոբեան (Վիթրի) յիսուն, Տէր եւ Տիկին Պարտիզպանեան եւ Տէր եւ Տիկին Երէցեան յիսունական Ֆր. ողբ. Տիկ. Զապէլ Պարտիզպանեանի մահուան առթիւ, Ս. Աւճեան 30, Տ. Ղոնեանց 35, Տիկ. Պէնկեան 30, Տիկին Ֆանարճեան քսան, Տիկիններ Արշակուհի Թագւորօֆ եւ Մարկրիթ Լակարտ տասնական, Պ. Պ. Մելիք Շամտանճեան, Ե. Խրտըրեան, Մ. Գափամաճեան, Մ. Մաթէոսեան, Հ. Պալեան տասնական, Օր. Գ. Շահրիկեան (Ամերիկա) երկու տոլար, Գալփագճեան Վ. 5 Ֆր., Դաշտահանդէսի առթիւ եղած են հետեւեալ նուէրները.— Գ. Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւն հարիւր Ֆր., Հ. Պալեան (Վէրսայլ) 500, Նոտարեան Ք. (Ալֆորվիլ) 150, Պ. Պ. Մարտիրոսեան, Ժ. Զիլինկիրեան, Պալըգճեան, հարիւրական: Պ. Դուրեան 50, Ա. Տապաղեան 50, Ոմն 30, Մ. Նշանեան տասը, Վ. Զօփուրեան հինգ, : Մարսիլիոյ եկեղեցւոյ միջոցաւ 270 Ֆր. Զավզավաթճեան, Եղիշէ Հայրապետեան, եւ Ծրնտիկեան ընտանիքներու կողմէ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Սեպտեմբեր 19ին, Կիրակի առաւօտ, ժամը 9·30ին Ժերար Սթեֆանեսքօ կը ներկայացնէ Սեւրի Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանը, մասնակցութեամբ տեսուչ-վարդապետին՝ Հայր Ն. Բէհնեայեան, Ֆրեսերիք Ֆէյտիի եւ աշակերտներուն ու իրենց ծնողաց:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Օգոստոս 22ին, ամբողջ օրը ՎԱՅՐԸ՝ Անթիպի ճամբուն վրայ Վիլնէօվի փլածը, «Փառք Վոկրընիէի գեղեցիկ անտառին մէջ:

Իջնել «Առռէ տէ Շօփիէօր»:

Կը նախագահէ Ընկ. ՀՄԱՅԵԱԿ:
Կը խօսին ընկերներ՝ Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ
եւ ԿԱՐՕ ՅՈՒՍԷՓԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Կը մասնակցին Նոր Սերունդի Ս. Ռաֆայէլի ճամբարին երիտասարդ-երիտասարդուհիները:

Մեկնում.— Մասնաւոր օթօքարը կը մեկնի Փլաս Մասենայէն (Նիս) ժամը 8·30ին, Մատըլէն կը հասնի ժամը 9ին, իսկ ժամը 9·15ին կը հանդիպի Մանեէօ:

Վերադարձ ժամը 20ին:

Իսկ Կառ տ'օթօպիւսէն ամէն քառորդ ժամ օթօքար առնել Ռաբիտ Բոթ տ'Ազիւր Քանի եւ Անթիպի համար եւ իջնել վիլնէօվ Փլածը՝ Առէ տէ Շօֆիէօր:

Մուտքը ազատ է:

Խմիչքի եւ ուտելիքի դիւրութիւն:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Էքս-Ան-Փրովանսէն Օգոստոս 10ին, ժամը 19ին «Յառաջ»ի տարեկան բաժանորդագրութիւնը գրկող անձէն կը խնդրուի անյապաղ իր անունն ու հասցէն հաղորդել վարչութեան: Իր անունին տեղը կտրօնին վրայ գրած է «Յառաջ»ի անունն ու հասցէն:

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի սրահը:

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAEL-ի ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIERES à VALESCURE (VAR)

Avenue J. F. KENNEDY

Entre le terrain du golf et le ball-trap sur la route de St. Raphaël à Agay passant par Valescure

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք: Խաղադաշտ եւ լողանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է···· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ'Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ'Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն:— Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ.—

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAYRAC — FONTENAY-SOUS-BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 21 ՕԳՈՍՏՈՍ

SAMEDI 21 AOUT 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

ԽԱ. ՏԱՐԻ — Թիւ 10388

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — No 10.388

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՍԻՐԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Թուրքիոյ վարչապետ Սուատ Հայրի Իւրկիւպլիւ Մոսկուայէն Անգարա վերադարձած է յաղթական։ Կրեմլինի վարիչները իր յուսացածէն շատ աւելի մեծարանք ցոյց տուած են իրեն եւ իր հետեւորդներուն հանդէպ։

Իւրկիւպլիւ քանի մը տարի առաջ Մոսկուա գացեր էր արդէն, իբրեւ նախագահ Թուրք խորհրդարանական պատուիրակութեան։ Այն ատեն ալ պատուիրակութեան արտաւանցեր էր Խրուշչեւի կողմէ, որ այդ թուականին իր խօսած ճառին մէջ չէր ըսած էր թէ Խ. Միութիւնը հողային ո՛չ մէկ պահանջ ունի Թուրքիայէն։ Հող պահանջողը Թուրքիան էր, որ հիմա տարտարոս չը... ած է։

Թուրք վարչապետը ամիսներէ ի վեր ձեռնարկած պատրաստութիւններ կը տեսնէր գալու Մոսկուա իր կատարելիք ճամբորդութեան համար։ Թերթերը գրեցին, որ Իւրկիւպլիւ իրեն հետ կը տանէր քառասուն պանդխտական ծրագիրներ, որոնք կը վերաբերէին Թուրքիոյ վերակառուցման, ճանապարհաշինութեան զարգացման, որոնց համար պիտի ուզէր Մոսկուայի աջակցութիւնը։

Իրեն ընկերացող պատուիրակութեան մէջ կարեւոր թիւ մը կը կազմէին տնտեսագէտներն ու ճարտարագէտները։ Վարչապետի ծրագրերուն կարեւորագոյններն էին պողպատի նոր գործարանի մը կառուցումը, ալիւմինիումի ճարտարարուեստին զարգացումը, քարիւղի երկրորդ զտարանի մը շինութիւնը, եւն.։

Տնտեսականէն զատ ընդհանուր քաղաքական հարցերն ալ քննուած են Մոսկուայի մէջ։ Առանց կարգին ամէնէն կարեւորը Կիպրոսի խնդիրն է, որ Թուրքիոյ ներքին քաղաքականութեան մէջ առաջնակարգ դեր կը խաղայ աւելի քան տասը տարիէ ի վեր։

Մենդերէս իր մեծխօսիկութեամբ երեւակայական յոյսեր տուած էր՝ Կիպրոսը զէնքի զօրութեամբ գրաւելու հետապնդեր ցոլացնելով Թչուառութեան մէջ լողացող իր հպատակներու աչքին։

Այդ առթիւ սարքած էր 1955 Սեպտ. 6-7ի գիշերուան նախճիրը, որ անգամ մը եւս եկած էր հաստատելու օտարներուն աչքին թէ Թուրքը՝ սուլթանական ըլլայ թէ հանրապետական, հալքեան ըլլայ թէ քեմալական, նոյն արիւնարբուն եւ աւազակն է։

Տասը տարի անցաւ այդ դէպքէն ի վեր եւ Կիպրոսի խնդիրը չէ լուծուած դեռ։ Մէկ տարի մը առաջ, այս եղանակին, Թուրքերը, Ատլանտեան Ուխտին պատկանող օդանաւերով վայրագ յարձակում մը կատարեցին Կիպրոսի վրայ՝ հինգ հարիւր անմեղներ սպաննելով։ Ինչ որ տասնամեակով չէին համարձակած ընել եւ ընելու եա էին զարձած կէս ճամբէն, Կիպրոսը պաշտպանող ըրին՝ ահուսարսափ տարածելու համար կղզիի յոյն բնակչութեան մէջ։

Խ. Միութիւնը այդ դէպքէն վերջ Մակարիոսի կառավարութեան օժանդակեց՝ ...ղան արդիական զէնքեր հայթայթելով։ Կատղեցան Թուրքերը։ Եւ տարիէ մը ի վեր ամէն ճիգ կը փորձեն՝ իրենց կողմը շահելու համար Մոսկուան։

Առաջին անգամ Մոսկուա գրկեցին Իսմէթի կառավարութեան արտաքին նախարար Ֆէրիտուն Ճէմալ Էրքինը, որուն ...ուր նպատակն էր Կրեմլինի ընդունիլ տալ Թրքական տեսակէտը Կիպրոսի հարցին մէջ։

Բոզոնիի եւ Կրոմիքոյի Անգարա այցելութիւնները հալեցուցին սառոյցը Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ միջեւ եւ ճամբայ հարթեցին Իւրկիւպլիւի Մոսկուա ճամբորդութեան։

Երկու երկիրներու վարչապետներուն եւ պատուիրակութեան անդամներուն տեսակցութիւնները տեւած են ինը օր, Օգոստոս 9էն 17։ Այս առթիւ հրատարակուած հաւաքական զեկոյցը կը հաստատէ թէ երկուստեք համաձայն գտնուեր են միջազգային կարեւոր հարցերու շուրջ, ինչպէս՝ խաղաղ համակեցութեան սկզբունքը, ՄԱԿի Ուխտին հանդէպ հաւատարմութիւն, ընդհանուր զինաթափութիւն, գաղթատիրութեան ենթակայ ժողովուրդներու ազատագրութիւն եւ Եւրոպայի ապահովութիւն։

Կիպրոսի մասին Խ. Միութիւնը զիջում մը ընելով ընդունած է Թրքական տեսակէտը, — պահպանում կղզիի անկախութեան եւ հողային ամբողջականութեան, յարգանք՝ յոյն եւ Թուրք համայնքներու իրաւունքներուն հաւասարապէս։

Մոսկուայի Թրքասիրական ընթացքը մեծապէս գայթակղեցուցած է Կիպրոսի Յոյները, որոնք կը զարմանան թէ ի՛նչպէս Խ. Միութիւնը կը լքէ նախագահ Մակարիոսը՝ անոր թիկունք հանդիսանալէ վերջ։

Զեկոյցը կ'ըսէ նաեւ, որ երկու երկիրները զարկ պիտի տան իրենց առեւտրական յարաբերութեանց, փոխադարձութեան հիման վրայ։ Թուրքիա Խ. Միութենէն պիտի գնէ ճարտարարուեստի կազմածներ, Խ. Միութիւնն ալ Թուրքիայէն պիտի ներածէ զանազան Թրքական արտադրութիւններ։

Խ. Միութեան վարչապետ Ալեքսի Կոսիկին ընդունած է պաշտօնապէս Թուրքիա այցելելու հրաւէրը։

Այսպէս ուրեմն, սիրաբանութիւնը կը շարունակուի Մոսկուայի եւ Անգարայի միջեւ, Լենինի եւ Մուսթաֆա Քեմալի գծած ճամբով։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ո՞Վ Է ՑԻՐԻՄՈՔՈՍ

Էլի Ցիրիմոքոս ծնած է Թեսալիա, 1907 Օգոստոս 2ին։ Աթէնքի եւ Փարիզի մէջ իրաւագիտութեան եւ քաղաքական տնտեսագիտութեան հետեւելէ ետք կը գործէ իբրեւ փաստաբան, եւ 1936ին կը նետուի քաղաքական ասպարէզ՝ ընտրուելով իբրեւ ազատական երեսփոխան։ Համաշխարհային երկրորդ պատերազմին եղաւ զինադրական շարժումի եւ Ազատագրական Կոմիտէի ղեկավարներէն մէկը։ 1944 Օգոստոս 31ին ուրիշ ծայրայեղ ձախակողմեաններու հետ մաս կը կազմէ կառավարութեան՝ իբրեւ տնտեսական նախարար։ Դեկտեմբեր 2ին կը հրաժարի կառավարութենէն, եւ ծայր կու տայ Յունաստանի քաղաքացիական պատերազմը։ 1945 Ապրիլին հիմնեց «Ընկերվարական Միացեալ Կուսակցութիւնը» եւ 1950ին, քաղաքացիական երկրորդ պատերազմէն ետք, ընտրուեցաւ երեսփոխան։ 1958ի ընտրութիւններուն, Ցիրիմոքոս (որ հեռացած է Ընկերվարական Կուսակցութենէն) կ'ընտրուի իբրեւ անկախ, բայց 1961ին, երբ Փափանտրէու եւ Սթեֆանոփուլոս Սոֆուլ Վէնիզելոսի հետ միասին կը հիմնեն Կեդրոնի Համախմբումը, կը միանայ անոնց իր նոր հիմնած ժողովրդավար կուսակցութեան հետ։

Իբրեւ պարագլուխ Կեդրոնի Համախմբումի ձախ թեւին, 1963ի ընտրութիւններէն ետք կը դառնայ Խորհրդարանի նախագահ։ Բռնոքեց նոյն պաշտօնին համար Նովասի նշանակումին, 1964ի ընտրութիւններէն ետք, ինչ որ պատճառ եղաւ Կեդրոնի Համախմբումէն իր արտաքսուելուն։ Շուտով եղաւ առնուեցաւ սակայն եւ 1965ի Յունուարին եղաւ ներքին նախարար, որուն համար աջակողմեանները բողոքեցին։

Ցիրիմոքոս հեղինակն է տնտեսական քաղաքագիտութեան բազմաթիւ գիրքերու եւ փոխ-նախագահը Մարդու եւ Քաղաքացիի Իրաւունքներու Միջազգային Միութեան։

Իսկ հիմա, Նովասի եւ Սթեֆանոփուլոսի անյաջող փորձերէն ետք, Ցիրիմոքոսի վիճակուած է նոր կառավարութեան կամութիւնը։ Յաջողելու համար, ստիպուած է գործակցիլ իր նախկին թշնամիներուն՝ Ազգային Արմատական Կուսակցութեան հետ (աջակողմեան) եւ զիջանիլ Փափանտրէուի հակահարուածներուն, որ որոշած է ամէն գնով ձախողութեան մատնել այս երրորդ փորձն ալ։

Ցիրիմոքոս առայժմ զբաղած է կառավարութիւնը կազմելով, զոր շուտով պիտի ներկայացնէ Թագաւորին, իսկ գալիք շաբթուան մէջ պիտի ներկայանայ Խորհրդարան. մինչ այդ սակայն կը յուսայ ապահովել ձայներու մեծամասնութիւն մը՝ չենթարկուելու համար իր նախորդներու ճակատագրին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԷՓ ՔԷՆԸՏԻ.— Մեքենական խանգարումներ եւ մանաւանդ օդերեւութաբանական աննպաստ պայմաններ վերջին վայրկեանին պատճառ եղան որ յետաձգուի «Ճեմինի 5»ին արձակումը։ Եթէ մինչ այդ նոր բարդութիւններ չառեղծուին, արձակումը տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ կէսօրէ ետք եւ երկու տիեզերագնացներ՝ Քուփըր եւ Քոնրատ, 8 օր պիտի մնան միջոցին մէջ։

ԱԹԷՆՔ.— 5000 ուսանողներ, գրգռուած հանրապետական տարրերէ, մինչ կը փորձէին, հակառակ ոստիկանութեան արգելքին, ցոյցեր կատարել Աթէնքի փողոցներուն մէջ, բախումներ ունեցան ոստիկանութեան հետ։ 50 հոգի վիրաւորուեցան եւ 300 ուրիշներ ձերբակալուեցան։

ՎԻԷԹՆԱՄ.— Շրջապատուած ամերիկեան կրակով, Վան Թուօնկի մէջ Վիէթքոնկները կրեցին Վիէթնամի պատերազմին իրենց մեծագոյն պարտութիւնը։ Տակաւին յայտնի չէ Հինգշաբթի օր մեռած ըմբոստներուն թիւը, որոնք Չորեքշաբթի կը հաշուէին արդէն 520 զոհ։ Հինգշաբթի, թիզ առ թիզ յառաջանալով, «ծովայինները» չորս կողմէն հասան ծով։ Ուրբաթ պիտի սկսին մաքրելու գործողութեան։ Կ'ենթադրուի թէ 1000է աւելի Վիէթքոնկներ սպաննուած են արդէն եւ մնացեալները, որոնք պահուըտած կը մնան փապուղիներու մէջ, փրկութեան ոչ մէկ յոյս ունին։ Անդին, բարձրաւանդակներուն վրայ Վիէթքոնկները գրաւեցին Տաք-Սութ քաղաքը, որ պաշտպանուած էր 350 կառավարական զինուորներէ. անոնցմէ մաս մը կրցաւ ազատիլ եւ նահանջել դէպի Տակ-Տօ։

ԳԱՀԻՐԷ.— Եմէնի հանրապետութեան նախագահ Սալլալի հետ Աղեքսանդրիոյ մէջ առանձին հանդիպում մը ունենալէ ետք, նախագահ Նասըր այսօր կը մեկնի Ճէտտա, տեսակցելու Ֆէյսալ Թագաւորին հետ։ Քաղաքական դէտերու համաձայն, նախագահ Նասըր պիտի ջանայ Սէուտական Արաբիոյ վեհապետէն կարգ մը վստահութիւններ ապահովել, որպէսզի կարենայ եգիպտական զօրքերը (50 հազար) Եմէնէն քաշել երեւոյթները փրկելով։

ԼՈՆՏՈՆ.— Դիւանագիտական գործօն շրջան մը կը բացուի Միջին Արեւելքի մէջ։ Մինչ նախագահ Նասըր Սէուտական Արաբիա կը մեկնի Ֆէյսալ Թագաւորին հետ բանակցելու, անգլիական կառավարութիւնը, մտահոգուած առաւելապէս

ՀԱՆԳԻՍՏ

Հ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄՍՐԵԱՆԻ

Խոր ցաւով կ'իմանանք վաստակաւոր բանասէր Հ. Յովհաննէս Մսրեանի մահը, որ տեղի ունեցած է Երկուշաբթի, 16 Օգոստոս, Պէյրութի մէջ։ Յուղարկաւորութեան արարողութիւնը կատարուած է յաջորդ օրը, Երեքշաբթի, Սէն-Ժոզէֆ համալսարանի եկեղեցիին մէջ։

Հ. Յովհաննէս Մսրեան հիմնադիր-վարիչն էր Պէյրութի Ֆրանսական համալսարանին հայագիտական ամպիոնին։ Ծանօթ է մասնաւորական իր բեղուն գործունէութեամբ, իր պրպտումներով, մատենագրական աշխատութիւններով, հրատարակած է բազմաթիւ պատմագիտական ուսումնասիրութիւններ, հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուով։ Վերջինը՝ Հայ ժողովուրդի ցեղասպանութիւնը, որ գրախօսականով մը ներկայացուեցաւ այստեղ, Յառաջի մէջ (տես Յուլիս 22, 23)։ Հ. Մսրեան կանոնաւոր աշխատակցած է նաեւ Յառաջի։

Պիտի անդրադառնանք իր գործին ու վաստակին։

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԱՄԵՐԻԿԱ Կ'ԵՐԹԱՅ

«Մարմարա» կը գրէ թէ Հայոց պատրիարքը, Շնորհք Արք., Սեպտեմբեր 2ին կը մեկնի Պոլսէն, այցելելու համար Միացեալ Նահանգները։ Ըստ իր ճամբորդութեան ուղեգիծին՝ նախ պիտի հանգչի Ժընեւ, ուր պիտի մնայ մինչեւ Սեպտեմբեր 9, յետոյ պիտի անցնի Քոփէնհակ, ուրկէ ուղղակի պիտի երթայ Լոս Անճելըս։ Այս ճամբորդութիւնը պիտի տեւէ երկու ամիս։

Ամերիկայի գլխաւոր քաղաքներուն իր այցելութիւնը տեղի պիտի ունենայ հանգանակութիւն կատարելու համար ի նպաստ Սկիւտարի Ս. Խաչ դպրեվանքին, նկատելով որ այլեւս գացած է կիլիկեան Հիմնարկութեան օժանդակութիւնը։ Ճամբորդութեան ելլելէ առաջ, պատրիարքը փափաք յայտնած է որ Ղալաթիոյ Նորակերտ եկեղեցիին վերջին յարդարումը լրացուի եւ ինք կատարէ օծումն ու օրհնութիւնը։

Սոյնի հարցով, կը պատրաստուի դիւանագիտական բանակցութիւններու, առաջին առիթով հարթելու անգլեւեգիպտական վէճերը եւ տակաւ բարելաւելու արաբական աշխարհի հետ իր կապերը։ Շուտով պաշտօնապէս պիտի հաղորդուի արտաքին նախարար Թոմսընի Գահիրէ այցելութիւնը, որուն պիտի հետեւին ուրիշ այցելութիւններ ալ Մերձաւոր Արեւելքի արաբական, ինչպէս նաեւ Հարաւային Ափրիկէի երկիրներուն։

ԼԻԽՍԻ ՎԱԼՈՒ, նկարիչ Իւթրիյոյի այրին, ինք ալ նկարիչ, մեռաւ առջի օր, 87 տարեկանին։

ՍԻՆԿԱՓՈՒՐ.— Սինկափուրի նոր անկախ պետութիւնը Չորեքշաբթի իր ուղղակի մասնակցութիւնը բերաւ Մալէզիոյ պաշտպանութեան, զօրագունդ մը ղրկելով Սարաւաքի սահմանագլուխը, ուր Ինտոնեզիա կը միտի խռովութիւններ բառնել։

ՄՈՍԿՈՒԱ.— Իտալիոյ Համայնավար կուսակցութեան քարտուղարը՝ Լոնկօ, տեսակցութիւն մը ունեցաւ Խորհրդային Միութեան Համայնավար կուսակցութեան առաջին քարտուղար Բրեժնեւի հետ։

ՄԱՐԴԸ, ՈՐ ԱՄԷՆ ՏԵՂ ՏՈՒՆ ՈՒՆԻ

(Վ. ԱՆԱՆԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 60ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Բարձր լեռներու ծոցին, զարդար անտառներով ու այգիներով շրջապատուած, բազմած է հայկական փոքրիկ գիւղ մը՝ Դարպասը: Տարիներ առաջ առիթը ունեցայ այդ գիւղը գտնուելու :

— Ահա Վախթանգ Անանեանի տունը, — ըսին գիւղացիները, տնակ մը ցոյց տալով : Նոյնը լսած եմ նաեւ ուրիշ գիւղերու մէջ :

— Ասիկա մեր Վախթանգ Անանեանի սենեակն է :

Մեր ականաւոր գրող Վախթանգ Անանեանը սակայն ոչ Դարպաս ծնած է, ոչ ալ այն գիւղերուն մէջ, ուր ցոյց տըւած են ինծի իր տուները :

Ան ծնած է Հայաստանի գեղատեսիլ վայրերէն մէկուն՝ Դիլիջանի շրջանի Շամախեան գիւղին մէջ, բայց ամէն տեղ, ամէն գիւղի մէջ ունի իր տունը :

Քառասուն տարիէ աւելի է որ Անանեանը սկսած է գրել: Իր հրաշալի ստեղծագործութիւններով նուաճած է բազմաթիւ ժողովուրդներու «տուները» ու սրտերը : Յիշենք որ իր գործերը թարգմանուած են քառասունեւմէկ լեզուներու՝ ռուսերէն, արաբերէն, անգլերէն, ճափոներէն, հնդկերէն, չինարէն, գերմաներէն, լեհերէն, եւայլն : Իր գիրքերուն ընդհանուր տպաքանակը կը հասնի քանի մը միլիոնի: Մեր օրերու հայ գրողներէն ոչ ոք կը վայելէ Վախթանգ Անանեանի ժողովրդականութիւնը :

Վ. Անանեան բնութեան ոգեշունչ երգիչն է, բայց բնութիւնը կը ներկայացնէ անոր լուսապսակին՝ մարդուն միջոցով, ձգտելով կամուրջ ձգել մարդուն եւ բնութեան «հոգեբանութեան» միջեւ: Ան լաւ կը ճանչնայ բնութեան ստեղծած բոլոր արարածները, բայց աւելի լաւ կը ճանչնայ բնութեան գրկին մէջ ապրող եւ ստեղծագործող մարդը եւ իր հոգեբանութիւնը : Ճիշդ այդ է իսկական գրողին հիմնական յատկութիւնը :

Ժողովուրդին հարազատ զաւակն է Վ. Անանեան : Մանկութիւնը անցուցած է գիւղին մէջ, խիտ անտառներու, աշխատանքի բանաստեղծութեամբը կոփուած մարդոց շրջանակին մէջ: Խստաշունչ ձմրան գիշերները լուսցուցած է անասուններուն շունչով տաքցած գոմերուն մէջ: Ապրած է նահապետական կեանքի սովորութիւններէն դեռ չհրաժարած հովիւներուն հետ : Լսած է աշուղներուն երգերը եւ անքուն որսորդներուն պատմութիւնները :

Տակաւին տրեխներ կը հագնէր, երբ 1923 թուականին՝ դարձաւ «Մաճկալ» թերթի թղթակից: Յետագային դարձաւ այդ լրագրին խմբագիրը: Հոդ էր որ տպուեցան իր առաջին նիւթերն ու յօդուածները, ջերմ եւ սրտաբուխ պատմուածքները :

Վախթանգ Անանեանի առաջին գիրքը, «Կրակէ օղակում» պատմուածքը, լոյս տեսաւ 1931 թուականին: Վիպակը կը վկայէր թէ հայ գրականութեան մէջ մուտք կը գործէր հարուստ եւ ինքնատիպ ներաշխարհով, իր սեփական ձայնով եւ ուրոյն ճանապարհով իրապէս տաղանդաւոր արձակագիր մը: Իր գրական կեանքի առաջին տարիներէն իսկ Վ. Անանեան արժանացաւ ընթերցողներու համակրանքին ու սիրոյն :

Անանեան կը խօսի բոլոր սրտերուն : Ասիկա կը բացատրուի անով, որ Անանեան կը հաւատայ Յ. Թումանեանի ըստեղծած աւանդութեան, կը գրէ ժողովուրդին լեզուով, ժողովուրդին կեանքէն ու ժողովուրդին համար : Կը գրէ այն կեանքի մասին, զոր լաւագոյնս կը ճանչնայ :

Պատերազմէն ետք Վ. Անանեան հրատարակեց որսորդական պատմուածքներու երեք հատորներ: Այդ պատմուածքներէն լաւագոյններն են «Դէպք եղեգնուտում», «Մուղանի վարազները», «Անտառին անսովոր մարդը», «Համարձակ մարդիկ» եւայլն, որոնք ընթերցողին առջեւ կը բանան նոր եւ խորօրինակ աշխարհ մը, արթնցնելով սէր հարազատ բնութեան գեղեցկութեան, արկածներով հարուստ որսորդական կեանքին հանդէպ :

Ջերմ գրիչով, մատչելի լեզուով գրուած են Վ. Անանեանի Մանկութիւնը լեռներում գիրքին պատմուածքները : Պատանի ընթերցողը երբեք չի մոռնար «Սեփանը» յուզիչ պատմուածքը: Ընթերցողը մերթ արցունքոտ աչքերով, մերթ սրտանց խնդալով կը կարդայ «Մեր գիւղի ծերերը» պատմուածքներու շարքը եւ ուրիշ պատմուածքներ :

«Սեւանի ափին» եւ «Յովազաձորի գերիները» ոչ միայն հայ, այլ ամբողջ խորհրդային մանկական գրականութեան հիանալի նուաճումներէն է :

Վ. Անանեանի պատմուածքները օտար ընթերցողին ճանաչողական հարուստ նիւթ կը հայթայթեն Հայաստանի բնութեան, անոր լիճերուն ու գետերուն, անտառներուն ու կիրճերուն, անոր հնագոյն ու հերոսական պատմութեան մասին :

Հիմա Վ. Անանեանը իր պայծառ եւ կենսուրախ ստեղծագործութեան ծաղկման լաւագոյն շրջանը կ՚ապրի :

Ան իր «տունը», իր ապաստանն ունի մեր մոլորակին վրայ ապրող միլիոնաւոր մարդոց սրտերուն մէջ :

Արդէն լրացած է մեր Վախթանգի վաթսուն տարին :

Անհաւատալի կը թուի թէ բնութեան պէս յաւերժ պատանի այդ մարդը, բնութեան այդ ոգեշունչ երգիչը, որ համարձակօրէն կը թափանցէ անոր բոլոր գաղտնիքներուն մէջ, այդ անխոնջ որսորդը, մեր Վախթանգը արդէն վաթսուն տարեկան է :

Բայց այդ տարիքին ալ ան երիտասարդ է հայրենի լեռներուն ու կիրճերուն իւրաքանչիւր թիզը ճանչցող հերոս որսկաններուն նման : Բնութիւնը չի ծերանար, չի ծերանար նաեւ իր երգիչը՝ Վախթանգ Անանեան :

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

ԻՐԱՆԻ ԿԱՐԻՊԱԼՏԻՆ

ԵՓՐԵՄ ԽԱՆ

Բ.

Սահմանադրական կառավարութիւնը նոր էր սկսել շունչ քաշել, երբ Ռուսաստան աքսորուած գահընկէց Մոհամադ Ալի Շահը, կորցրած գահն ու թագը կրկին գրաւելու վառ յոյսերով տարուած, ցարական կառավարութեան աջակցութեամբ ու զէնքով մտաւ Իրան եւ բանակ կազմելով պատրաստուեց Մազանդարանի վրայով շարժուել դէպի Մայրաքաղաք :

Միւս կողմից Արշադ Դովլէն Թուրքմաններից կազմած իր մեծ բանակի գլուխը անցած Սեմնան – Դամղանի վրայով մօտենում էր Թեհրանին :

Միայն Մոհամադ Ալի Շահի եւ Արշադ Դովլէի բանակները չէին, որ շարժուելով դէպի Թեհրան՝ սպառնում էին Սահմանադրական կարգերը խորտակել եւ գահազուրկ Շահին գահ բարձրացնել : Կար նաեւ մի երրորդ բանակ, որ շատ աւելի մեծ էր, աւելի վտանգաւոր: Դա Սալար Դովլէի բանակն էր:

Սալար Դովլէն (Շահի եղբայրը) Քուրդըստանից, Քերմանշահից, Համադանից եւ շրջաններից հաւաքած իր հսկայական (ըստ տիրող կարծիքի 46 հազարանոց) բանակով սկսել էր մօտենալ Թեհրանին : Այդ բոլորի վրայ պիտի աւելացնել նաեւ ներսում եղած միապետական տարրերին, որոնք օրէցօր բազմանում եւ անհամբեր սպասում էին երեք ուղղութեամբ Թեհրան արշաւող Շահի կողմնակից բանակներին :

Թէպէտ բռնապետութիւնը արդէն տապալուել էր եւ Սահմանադրական կառավարութիւն էր կեանքի կոչուել, բայց այդուհանդերձ ժողովրդի մի մասի եւ արիւն ու քրտինք թափող գիւղացիութեան վիճակը նոյնն էր մնացել: Առաջուայ պէս ամենուրեք կաշառակերութիւն, բռնութիւն, չարաշահում եւ անարդարութիւն էր տիրում: Կառավարութիւնը թոյլ էր ու անզօր եւ ենթակայ՝ օտարների քմահաճոյքներին :

Ահա այս անմխիթար կացութեան հետեւանքով ժողովրդի մի մասը եւ հողազուրկ գիւղացին դժգոհ էին եւ յուսահատ, իսկ յեղափոխական ընկերները յուսախաբ էին իրենց զգում եւ ցաւում էին, որ Սահմանադրական կառավարութիւնը իր վրայ դրուած յոյսերը չի իրականացնում եւ ափսոսում էին թափուած արեան համար, որ զուր էր անցել: Մըտածում էին՝ կրկին կռուի դաշտ նետուելը ապարդիւն է, որովհետեւ կառավարութեան թոյլ ընթացքի շնորհիւ, երկրի դրութիւնը եւ ժողովրդի վիճակը դարձեալ նոյնն է լինելու :

Միեւնոյն ժամանակ Եփրեմի ոստիկանապետ լինելու առթիւ ընկերների մէջ տարաձայնութիւն էր ծագել: Մի շարք ընկերների կարծիքով նա որպէս յեղափոխութիւնը ղեկավարող եւ գաղափարական ընկեր պիտի չստանձնէր ոստիկանապետի պաշտօն :

Եփրեմին պաշտպանող ընկերները գտնում էին, որ նրա այդ պաշտօնը ժամանակաւոր է: Իսկ ինչ վերաբերում է կառավարութեան վրայ դրուած յոյսերը չարդարանալու խնդրին, ղեկավար ընկերները համոզուած էին, որ պիտի չյուսահատուել եւ սկսած գործը կիսատ պիտի չթողնել :

Ահա այդ խիստ դժուարին ու վտանգաւոր շրջանին՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հրահանգեց գործը կիսատ չձգել եւ զոհերի արեան գնով ձեռք բերուած սիրելի Իրանի ազատութիւնը ձեռքից չտալ եւ ամէն կերպ պաշտպան հանդիսանալ նրան:

Կոչ ուղղեց յեղափոխական ընկերներին եւ մարտիկներին, որ անցնեն գործի եւ դարձեալ քաջաբար դուրս գան Սահմանադրական կարգերի թշնամիների դէմ :

Թեհրանի վրայ արշաւող միապետական ուժերի եւ ներսում եղած խռովարար տարրերի կողմից հաւանական վտանգը նկատի ունենալով, մանաւանդ Եփրեմի քաղաքից բացակայելու դէպքում, ինքնապաշտպանութեան խմբեր կազմուեցին, բայց բարեբախտաբար նրանց կարիքը չզգացուեց եւ որեւէ գործունէութիւն չունեցան :

Կարճ ժամանակամիջոցում, Թեհրանից, գաւառներից եւ հեռաւոր գիւղերից 200ից աւելի զէնք գործածելու եւ ձիավարելու վարժ Իրանցի հայ քաջ տղաներ արձագանգ տուին Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոչին :

Բէհջաթաբադի մեծ այգին դարձաւ զօրանոց եւ Եփրեմի կարգադրութեամբ տղերխս կրոզը սկսեց ընդունել նրանց եւ արձանագրել :

Յաճախ Եփրեմի եւ Քեռու ներկայութեամբ ընդհանուր մարզանք ու փորձնական զինավարժութիւններ էին տեղի ունենում Թնդանօթաձիգ եւ գնդացիրային խմբերի մասնակցութեամբ :

Քեռին բանակից երբեք չէր բացակայում : Նա օրուայ բոլոր ժամերին մեր մէջ էր ու մեզ հետ: Նա էր ամէն ինչ

ԱԼՊԻԱԿԱՆ ՄԱՆՈՒՇԱԿ

Ցերեկ գլխարկով երկրորդ ձիաւորը Կաքաւաբերդի գլխին հնութիւններ չէր որոնում : Նրա ամբողջ հարստութիւնը ծոցի հաստ տետրն էր եւ սրածայր մատիտը : Հերիք էր աչքն ընկնէր մի դէմքի, տեսնէր գեղեցիկ մի անկիւն, մամռապատ մի քար, որպէսզի թղթի վրայ մատիտով նկարէր այն, ինչ տեսել էին նրա աչքերը :

Առաջին ձիաւորը հնագէտ էր, երկրորդը՝ նկարիչ :

Երբ նրանք հասան վրաններին, շները յարձակուեցին ձիաւորների վրայ: Շների ձայնից մի քանի հոգի դուրս եկան վրաններից, նայեցին նրանց կողմը: Մուխի մէջ խաղացող երեխաներն, թէինչպէս շները հաջելով վազեցին ձիերի վըրայ : Երրորդ ձիաւորն ի զուր էր մտրակով փորձում շներին հեռացնել: Շները հաջելով մինչեւ բերդի պարիսպները ուղեկցեցին ձիաւորներին, յետոյ իրար հետ խաղալով վերադարձան :

Կաքաւաբերդի քարերն ասես կենդանացել ու խօսում էին հնագէտի հետ : Նա մօտենում էր այս ու այն քարին, կանում, նայում, չափում, ինչ որ գրում, ոտքով փորում հողի փլուածքը, բաց անում հողի տակ թաղուած տաշած քարի ծայրը: Նա բարձրացաւ պարսպի վրայ, գլուխը դուրս հանեց բուրգի դիտարանից եւ բարձր կանչեց, երբ բուրգի անկիւնում, քարի վրայ, տեսաւ փորագիր խօսքեր :

Երրորդ ձիաւորը — որ ձիերի սանձերն արձակել ու պարսպի մօտ նստած ծխում էր — հնագէտի կանչից վեր թռաւ : Նրան թուաց, թէ օձը խայթեց ակնոցաւոր մարդուն :

Ցերեկ գլխարկով մարդը նկատեց պարիսպների փլուածքը, սրածայր բուրգը եւ պատերի հետքերը: Բերդի մուտքը նկարելիս, մատիտը մի պահ ձեռքին մնաց, որովհետեւ նրա ոտնաձայնից մի անգղ կանչելով թռաւ ընից, պտոյտներ արեց բերդի գլխին : Նրա ձայնին միւսներն էլ հաւաքուեցին :

Ձիերը, անգղների կանչերից վախեցած, խլշեցին ականջները, իրար մօտեցան : Եւ երբ հնագէտը բուրգի ծայրից կանչեց, թէ ինքը գտել է Բակուր իշխանի դամբանը, նկարիչը չհասկացաւ նրա խօսքը: Աչքերն անգղների պտոյտի հետ էին, նրանց թեւերի հզօր շարժումի, կեռ ու արնագոյն կտուցների հետ: Ի՜նչ ահեղ թափ կար նրանց պտոյտում : Մի պահ մատիտը ձեռքին մնաց եւ չնկատեց, թէ ինչպէս գլխարկը սահեց եւ ընկաւ քարի վրայ :

Վրաններից մի մարդ, մանգաղը գօտու մէջ խրած, գլուխը փաթաթած կեղտոտ թաշկինակով, մահակին յենուելով բարձրացաւ բերդի քարափով եւ մօտեցաւ ձիերի մօտ նստած պահակին : Մարդը տեսաւ ակնոցաւորին մի քար տեղահան անելիս : Եւ երբ պահակին հարցրեց, թէ ովքե՞ր են եկուորները, ի՞նչ են փնտրում բերդի աւերակներում, պահակը նախ յանկարծակիի եկաւ եւ պատասխանեց, որ գրքերում գրած է, թէ Կաքաւաբերդի գլխին կարասի մէջ թաղուած են ոսկի գանձեր :

Հնձուորը միտք արեց, ուսը քորեց եւ դարձաւ դէպի ձորը՝ հնձելու կորեկի արտը: Ու գնում էր ինքն իրեն խօսելով: Ինչ կը լինէր, եթէ ինքը գտնէր գանձը : Քանի անգամ է նա նստել հէնց այն քարի վրայ, որ տեղահան արեց ակնոցաւորը : Եթէ իմանար, ապա գանձերը կը լինէին նրա արխալուղի գրպանում : Քանի՜ կով կ՚առնէր ...

Միտք էր անում հնձուորը, երբ նկատեց, որ կորեկի արտի կողքին է: Նա շուխան շպրտեց, շուխայի հետ էլ աւելորդ մտքերը, մանգաղով զարկեց մի կապ կորեկ ու հնձեց :

Բերդի քարերի մօտ բուսել էր ալպիական մանուշակ, ծաղիկը՝ ծիրանի գոյն : Հնագէտը չէր տեսնում ոչ մանուշակ, ոչ խոտ : Նրա կօշիկները կրնկակոխ էին անում խոտ ու ծաղիկ :

Աշխարհը նրա համար ընդարձակ թանգարան էր, ուր չկար ոչինչ կենդանի եւ ոչ մի բզէզ: Նա պոկոտում էր քարերին փաթաթուած բաղեղը, փայտի ծայրով արմատախիլ անում քարի ճեղքում բուսած մանուշակը, ձեռքով քարը շոյում եւ սրբում գրերի հողը :

Ցերեկ գլխարկով մարդը երբ նկարեց այն ամէնը, ինչ հարկաւոր էր հնագէտին, տետրի նոր էջի վրայ նկարեց եւ պարսպի մի մասը, ատամնաձեւ քարերի արանքում, քարէ արծուի բոյնը, պարիսպների տակ՝ ալպիական մանուշակներ :

×

Կէսօրից անց նրանք բերդից իջան: Հնագէտը մի անգամ էլ պտոյտ արեց բերդի չորս կողմը, տետրում մի բան նշանակեց եւ ապա արագ քայլերով հասաւ ձիերին :

Այս անգամ ամէնից առաջ գնում էր երրորդ ձիաւորը : Եթէ հնագէտի գլխում Բակուր իշխանն էր եւ մատենագրի մագաղաթը, նկարիչը յիշում էր մանուշակները, եւ լսում Բասուտա գետի աղմուկը, — երրորդ ձիաւորի աչքի առաջ թարմ լաւաշներ էին, պանիր ու մածուն :

ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑ

(2 Շար.)

կարգադրում եւ բարձրից եկած հրահանգներ նրա միջոցով էին գործադրւում : Երբ դէպքերում նա շատ խիստ էր ու նոյնիսկ դաժան : Բոլորը նրանից քաշւում էին, բայց միաժամանակ սիրում էին նրան ու մինչեւ էլ «Բեռի ջան» էին ասում :

Վերջապէս, Եփրեմը Բեռու օգնութեամբ վերակազմեց իր բանակը, որ իր ամբողջ կարգուսարքով զինուորական կարգ ու կանոնին ենթակայ կազմ ու պատրաստ մի բանակ էր :

1911 թուի Սեպտեմբերի 3ին, Եփրեմը Սարդար Ասադի հետ շարժուեց դէպի Արշադ Դովլէի բանակը, որ արդէն հասել էր Թեհրանից 47 քիլ. հեռու՝ Վարամին :

Բանակը շարժուելու նախօրեակին, Բէհջաթարաղի մեր զօրանոցի աւազանի մօտ Եփրեմը, Բեռին, Աշոտը եւ մի քանի ուրիշներ, նստած զրուցում էին : Այդ ընթացքին՝ Աշոտը խօսքը ուղղելով Եփրեմին ասաց. «Ասում են Թուրքմէնները լաւ կռուողներ են» :

Եփրեմը ժպտալով պատասխանեց. «Նրանց եւս շուտով կը տեսնենք» :

Սեպտեմբեր 3ի գիշերը, բանակը մնաց Էյվանաքի : 4ի գիշերը յառաջ շարժուեց եւ 5ի առաւօտեան կանուխ մօտեցաւ թշնամուն, որ Վարամինի Էմամզադէ Ջաֆարի բարձունքում ամրացած՝ սկսեց խիստ դիմադրութիւն ցոյց տալ եւ թնդանօթներով ռմբակոծել :

Արշադ Դովլէն արտասահմանում սովորած լաւ թնդանօթաձիգ էր : Ինքն էր թնդանօթները չոկում ու հրահանգ տալիս :

Եփրեմ թշնամու ուժեղ կրակին ուշադրութիւն չդարձնելով, սառնարիւն ու անտարբեր շարունակում էր կենտրոնից մօտենալ թշնամու կենտրոնական ուժերին : Երբ բաւականին մօտեցել էինք, Եփրեմը կարգադրեց ձիերից իջնել ու գործի անցնել : Կռիւը գնալով տաքանում էր մեր վրայ թափուող գնդակների տարափը աւելի էր ուժեղանում : Բեռին այդ կռւում իր մօրթէ գլխարկի փոխարէն արաբական «չալմա» ունէր գլխին : Ձիու վրայից շարունակ ոգեւորում էր տղաներին ու կրակ գոռում : Ի հարկէ մեր թնդանօթը ու գնդացիրները անգործ չէին, նրանք եւս իրենց հերթին պատասխանում էին թշնամու թնդանօթներին ու գնդացիրներին :

Թշնամին փորձեց հակայարձակման անցնել, բայց Եփրեմը ժամանակ չտըւեց : Նստեց իր ձին ու հրամայեց՝ յառա՜ջ : Եւ թշնամու գնդակների տարափի տակ յառաջ սլացաւ : Մենք եւս նստեցինք մեր ձիերը եւ հետեւեցինք նրան : Թշնամին շշմած, սկսեց լքել իր դիրքերը : Երբ մենք գրաւեցինք բարձունքը, թշնամին իր թնդանօթները, ռազմամթերքը ու շատ զոհեր թողած, միւս կողմից իջել էր ցած ու խուճապահար փախչում էր արդէն : Չորս հարիւր գերի եւ վիրաւոր վերցրինք : Գերի բռնուեց եւ ինքը՝ Արշադ Դովլէն, ոտքից վիրաւորուած : Այսպիսով Սեպտեմբեր 5ի երեկոյեան կռիւը վերջացաւ :

Չնայած որ Եփրեմ բաց տարածութիւնից էր յարձակուել, իսկ թշնամին բարձունքում՝ ամուր դիրքերում էր գտանւում, բարեբախտաբար Եփրեմ ոչ մի զոհ չտուեց : Թշնամու գնդակների տարափը մեր վրայ թափուելիս, գնդակներից մէկը տղերիս գլխի գլխարկը միայն ծակեց ու անցաւ : Նոյնիսկ վիրաւոր էլ չունեցանք :

Երբ Արշադ Դովլէն տարուեց Եփրեմի մօտ, թէ ինքը՝ Եփրեմը եւ թէ Սարդար Ասադը յարգանքով ընդունեցին նրան եւ չափազանց քաղաքավարի վերաբերուեցին նրա հետ, եւ անմիջապէս կարգադրեցին, որ բժիշկը խնամի նրա վէրքը : Գիշերը նրան որպէս մի պատուաւոր հիւրի պահեցին իրենց մօտ եւ ընթրիքից յետոյ սկսեցին հարցաքննել :

Հարցաքննութեան ընթացքին, Արշադ Դովլէն ասաց. «Սալար Դովլէի թուլամորթութիւնը եւ անտեղի ձգձգումները պատճառ դարձան, որ ես այսպէս պարտուեմ : Եթէ նա ժամանակին առաջ շարժուէր, այժմ ես Թեհրանը գրաւած կը լինէի, եւ փոխարէն այստեղ, այս պայմաններում միմեանց հանդիպելու, Թեհրանում բոլորովին տարբեր պայմաններում միմեանց կը հանդիպէինք, բայց «չարխը Փալաքը» ի նպաստ ձեզ պտըտուեց, այնպէս որ այժմ ես ձեր տրամադրութեան տակ եմ գտնւում : Ինչ որ ուզէք կարող էք անել : Խնդրում եմ հէնց այս գիշեր տաք ձեր դատավճիռը» :

Միւս օրը առաւօտեան կանուխ, մեր բանակում եղող ժանդարմները Արշադ Դովլէին տարան մօտակայ պատի առջեւ եւ ուզեցին նրա աչքերը թաշկինակով փակել, բայց նա ջղայնացած բողոքեց. «Տղամարդի հետ գործ ունէք եւ ոչ թէ մի կնոջ». եւ թոյլ չտուեց, որ աչքերը փակեն : Կրծքի մանեակը յանձնեց մեր բանակի ծախսարար՝ Սէյէդ Քազէմ խանին եւ խնդրեց, որ այն յանձնէ իր կնոջը :

Երբ ժանդարմները խմբովին կրակեցին նրա վրայ, նա ընկաւ, բայց իսկոյն բարձրացաւ իր ծնկների վրայ եւ խիստ կերպով նախատեց նրանց, որ դէնք գործածել չգիտեն : Պարզուեց, որ մի գնդակ էր դպել նրան : Քիչ անց մեր խմբերից մէկը յառաջ շարժուեց : Այդ խմբի կանոնաւոր շարժումն ու խրոխտ կեցուածքը տեսնելով, Արշադ Դովլէն ասաց. «Բրավօ՜» :

Երբ խմբապետը հրահանգեց պատրա՛ստ եւ յետոյ էլ նշա՛ն, Արշադ Դովլէն գոռաց. «Աթէշ» (կրակ) : Խմբապետը կրակ ասելուն պէս, Արշադ Դովլէն անշնչացած ընկաւ առանց դղջումի ու վախի : (Եփրեմը ներկայ չգտնուեց) :

ՅՈՎԱԿ

(Մնացեալը յաջորդով)

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԻՐԵՆՑ „ՆՈՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑԻՆ" ՄԱՍԻՆ

Ահա թէ ի՛նչպէս կը վարձատրեն Թուրքերը :

Կիւլպէնկօղլու ուզեց Թրքահպատակ ըլլալ, եւ ուրեմն ծննդեան վկայական ուզեց Գատըգիւղի մարդահամարի պաշտօնատունէն : Արդ, պաշտօնատան արձանագրութեանց համաձայն, Կիւլպէնկօղլու ... հարիւր տարեկան է :

Անցեալ օր Կիւլպէնկօղլու կը դիմէ Լոնտոնի Թրքական հիւպատոսարանը՝ առնելու համար իր ծննդեան վկայականը : Այս առթիւ Պոլսոյ թերթերը կը գրեն .—

« Շուայտասէր (ճիշդ այս բառով) Մ. հարիւրերն հինը ձեռնունայն տուն վերադարձաւ Լոնտոնի Թրքական հիւպատոսարանէն, ուր գացած էր իր նոր ծախու առած եւ իր անուան սկզբնատառերը կրող 250 հազար ոսկի արժէքով Ռօլս Ռոյս վաճառանիշով լիւքս ինքնաշարժով՝ Թուրքիոյ հանրապետութեան անձնագիրը առնելու համար : Հակառակ անոր որ օր մը առաջ հիւպատոսարանէն հաղորդուած էր թէ նոր անձնագիրը եկած է, հիւպատոսը բսաւ իրեն . «Ներողութիւն, ձեր անձնագրին մէջ կարգ մը սխալներ կան, ետ կը ղրկենք եւ երբ նորը գայ՝ կը հաղորդենք» :

«Շուայտասէր» բառը հասկցանք, բայց չհասկցանք Մ. գլխագիրը : Փախա՞ծ են անունը, Մեհմէ՞տ, Մուսթաֆա՞ : Եւ յետոյ ի՞նչը սխալ է Թրքական թերթերու այդ լրատուութեան մէջ :

« Տարւոյս առաջին ամիսներուն, կը շարունակեն նոյն թերթերը, պաշտօնապէս Թրքահպատակութիւն ընդունած էր Մ. հարիւրերն հինը : Ամիսներ ետք, Լոնտոն ղրկուած անձնագրին մէջ՝ բուն Նուպար Սարգիս Կիւլպէնկեանի տեղ Սարգիս Կիւլպէնկեան, ու ծննդեան թըւականը 1895ին տեղ 1865 գրուած էր, իսկ հօրը անուան տեղ հանգուցեալ Սարգիս միայն » :

Ուրեմն, Գատըգիւղի մարդահամարի պաշտօնատան այս սխալ արձանագրութեանց հետեւողութեամբ պատրաստւած ըլլալով անձնագիրը՝ սրբագրելու համար Պոլիս ղրկուած է « հօրը անունով՝ հարիւր տարեկան ցոյց տրուած անձնագիրը» : Հետեւաբար սրբագրութեան պատճառով՝ մէկ ամիս եւս պիտի ուշանայ Թուրք հանրապետութեան այս նոր հայրենակիցին տրուելիք պատիւը, — արդարեւ Լոնտոնի Թրքական դեսպանատան մօտ պատուակալ առեւտրական կցորդ պիտի կարգուի «շուայտասէր Մ. հարիւրերն հինը» :

Այլ առակ լսարուք :

« Ճումհուրիյէթի» մէջ, Իլհան Սելչուք կը գրէ «Պարոն Հինգ առ հարիւր» խորագրին տակ .

— Առաւօտ մը կը բանաք ձեր օրաթերթը եւ կը կարդաք սապէս լուր մը .— « Կիւլպէնկեան Թրքական հպատակութեան անցաւ » :

Միջազգային սօսիէթէին այս հռչակաւոր դէմքը արդէն ծանօթ անձ մըն է մեր ընթերցողներուն : Կարելի է զայն կողք-կողքի տեսնել թագաւորներու, թագուհիներու, հանրապետութեան նախագահներու, պետական անձնաւորութեանց, իշխաններու եւ իշխանուհիներու հետ՝ պարահանդէսներու եւ զանազան հանդիսութիւններու ընթացքին : Կ'ըսուի, թէ անսահման է իր հարստութիւնը եւ սակայն, փոխանակ անոր իսկական դիմագիծին մասին խօսելու, համաշխարհային մամուլը մինչեւ ալ կը խօսի անոր կեանքին այն երեսակին մասին, զոր կ'ուզեն ցոյց տալ փողոցի հասարակ մարդուն :

Այս բոլորին մէջ կայ ծանօթ ուրիշ պարագայ մըն ալ : Կիւլպէնկեան իր մականունին չափ ծանօթ է նաեւ «Պարոն Հինգ առ հարիւր» անունով : Որովհետեւ, Իրաքեան քարիւղին հինգ առ հարիւրը կը պատկանի տարօրինակ արտաքինով այս մարդուն : (ԽՄԲ .— Թուրք թերթը կը հրատարակէ «տարօրինակ արտաքինով» պատկերն ալ) : Մտածեցէք անգամ մը, որ ամբողջ երկրի մը եկամուտին հինգ առ հարիւրը կը պատկանի միակ մարդու մը : Եւ այդ երկրին անծանօթ մարդու մը : Սակայն, Արեւմտեան կայսերապաշտութեան այս արտադր երեւոյթներուն այնքան բնական ձեւերով վարժուած են մարդիկ ժամանակի ընթացքին, որ ոչ ոքի տարօրինակ կը թուի այլեւս այս պարագան :

(Վերջը յաջորդով)

ՀՈՂՎՐՏԻՔ

ԱՐՄԵՆԱԿ ՀԱՅԿԱԶՈՒՆԻ (Մէլիքեան) .— Ինչպէս գրեցինք, ամսոյս 14ին Մոնմորանսիի հիւանդանոցին մէջ, յետ գործողութեան, մեռած է Արմենակ Հայկազունի : Հանգուցեալը ծնած էր Բագու 1887-ին : Կանուխէն մտած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը : Անոր գրչին տակ ծառայած է տարիներով, անձնուրացութեամբ կատարելով իր վրայ դրուած պատասխանատու ծանր պարտականութիւնները : Համաշխարհային առաջին պատերազմին հայ կամաւորական գունդերուն մաս կազմելով կռուած է Կովկասեան ճակատին վրայ Թուրքերուն դէմ : Հայաստանի խորհրդայնացումէն վերջ, Պարսկաստանի ճամբով անցած է Եւրոպա եւ հաստատուած Փարիզ : Իր կեանքի վերջին տարիները կ'ապրէր Մոնմորանսիի հանգստեան տան մէջ : Ընտանիք չունէր : Հայրենիք ամսագրի մէջ հըրատարակած է իր յուշերը, որոնցմէ մաս մը կը մնայ անտիպ :

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

— Եթէ պատահի որ մենք երկուքս միասին հետաղօտութիւն մը կատարենք, դուք միայն կը մտածէք գործին շօշափելի կողմին մասին : Կը պահանջէք ինծմէ որ անպայման մատներու թողած հետքերը առնեմ, քննարկեմ ծխախոտի մոխիրները եւ [illegible] աւելի մօտէն ուսումնասիրելու համար կտրուած քայլերու նշանները : Ուրեմն դուք երբեք պիտի չկրնա՞ք հաւատալ որ բազկաթոռի մը մէջ թաղուած եւ աչքերս փակ, կրնամ դիւրաւ լուծում մը գտնել խնդրին : Ես մտածողութեան աչքերով ամէն ինչ կը տեսնեմ :

— Ոչ ես, սիրելի Փուարօ : Երբ ես կը թաղուիմ հանգստաւէտ բազկաթոռի մը մէջ, արտեւանունքներս գոց, միմիայն մէկ զօրութիւն կ'իշխէ իմ վրաս :

— Նկատած եմ այդ, Հասթինկ : Սակայն այդպիսի պահու մը, ընդհակառակըն, ուղեղը պէտք է գործէ աշխուժիւ, փոխանակ յանձնուելու անուշ մրափին : Ի՞նչ կայ աւելի հետաքրքրական քան ուղեղային գործունէութիւնը : Աշխատցուցէք քիչ մը ձեր ուղեղին բջիջները, անոնք միայն կրնան ցրուել մշուշը եւ անըստոյգ վիճակը ու կ'առաջնորդեն ձեզ դէպի ճշմարտութիւն :

Ես այլեւս վարժուած էի տարբեր բաներու մասին մտածել, երբ Փուարօն կը խօսէր ուղեղային փոքրիկ բջիջներուն մասին : Մինչ միեւնոյն այս բացատրութիւնն էր որ կուտար :

Այս անգամ ուշադրութիւնս կեդրոնացած էր մերինին շատ մօտ գտնուող սեղանին չորս անձերուն վրայ : Երբ Փուարօն վերջացուց իր պերճախօսութիւնը, կատակելով ըսի իրեն .

— Փուարօ, սիրային յաղթանակ մը կը տանիք հիմա : Գեղեցկուհի Լէյտի Էճվարը իր աչքերը չի հեռացներ ձեր վրայէն :

— Անպայման ո՛վ ըլլալս լսած մը եղած է իրեն, պատասխանեց Փուարօն, նշմարելի ճիգով մը որ անտարբեր ձեւացնէ ինքզինքը :

— Աւելին՝ ես կը կարծեմ թէ ան գըրաւուած է ձեր փայլըշտագեղ պեխերէն :

Իր դէմքին այդ զարդարանքը ուրիշ Փուարօն՝ մեքենական շարժումով մը :

— Ես բնաւ երբեք չեմ տեսած ուրիշ այսքան գեղեցիկ պեխեր, բարեկամս : Ձեր որդեգրած այդ առամներու վրձինը՝ աճրապործութիւն մըն է հանդէպ բարեգութ եւ շռայլ բնութեան : Թողէք որ ամբողջովին բուսնին ձեր պեխերը, Հասթինկ :

Ես ընդհատեցի զինքը :

— Նայեցէ՛ք, բացականչեցի յանկարծ : Կինը ոտքի ելաւ եւ դէպի մեր կողմը կու գայ :

Իրապէս, Ժանն Վիլքսոն արագ շարժումով մը թողած էր իր տեղը եւ կը մօտենար մեր սեղանին : Փուարօն ոտքի ելլելով բարեւեց : Ես ալ նոյնը ըրի :

Մեղեդիական ձայնով մը բսաւ դերասանուհին .

— Պարոն Հերքիւլ Փուարօ, այնպէս չէ՞ :

— Նոյն ինքը, Տիկին, ձեզ ծառայելու պատրաստ :

— Պարոն Փուարօ, ես կը փափաքէի խօսիլ ձեզի :

— Կ'ունկնդրեմ ձեզ, Տիկին : Խնդրեմ, հաճեցէք նստիլ :

— Ոչ, ոչ այստեղ : Եթէ կը յօժարիք, կրնանք իմ յարկաբաժինս բարձրանալ :

Պրիան Մարթէնը որ հետեւած էր տիկնոջ, կ'ըսէր համոզիչ .

— Գոնէ սպասեցէք որ ընթրիքը աւարտի, Ժանն : Դեռ հազիւ սկսած ենք ճաշելու ... Պարոն Փուարօն ալ նոյնպէս :

Բայց Ժանն Վիլքսոնը չէր դիւրաւ իր նպատակէն շեղող :

— Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի, Պրիան : Իմ յարկաբաժինիս մէջ կ'ընենք շարունակութիւնը : Հաճեցէք այսպէս պատուիրել սպասարկուին ... Սպասեցէք, Պրիան :

Այն պահուն երբ այս վերջինը կը հեռանար, դերասանուհին շտապեց անոր հասնիլ : Պրիան, յօնքերը կիտած, գլուխը կը շարժէր : Բայց երիտասարդ կինը այնպիսի համոզիչ եղանակով մը կը խօսէր, որ Պրիան ուսերը շարժելով տեղի տուաւ :

Այս կարճատեւ վիճաբանութեան միջոցին Ժանն Վիլքսոն մէկ քանի անգամ իր հայեացքը դարձուցած էր Կարլոթա Ադամսի կողմը. մինթէ իր խօսքերը արդիւնքութի՞ւն մը պիտի ունենային այս վերջնոյն հետ :

Ժանն վերադարձաւ մեզի :

— Բարձրանանք իմ մօտս անմիջապէս, ըսաւ ան եւ, առանց մտահոգուելու թէ արդեօք իր հրաւէրը հաճելի՞ էր մեզի կամ ոչ, առաջնորդեց մեզ դէպի վերելակը :

— Պարոն Փուարօ, վերսկսաւ Լէյտին, բախտը նպաստաւորած է զիս այս գիշեր, ձեզ իմ ճամբուս վրայ գտնելով :

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Տար.)

Ընտանեկան պարագաներն ու բարեկամները ցաւով կը ծանուցանեն

ԳԱՌՆԻԿ ԳԱՋԱՋԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ 88 տարեկանին, Երկուշաբթի, Օգոստոս 16ին, իր բնակարանին մէջ, 28 Րիւ վանօ :

Ընդառաջելով հանգուցեալի փափաքին, յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ միայն մտերիմներու ներկայութեան, Հինգշաբթի, Օգոստոս 19ին, Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ : Մարմինը փոխադրուեցաւ Մոնփարնասի գերեզմանատունը եւ ամփոփուեցաւ ընտանեկան դամբարանը :

— Գազազեան եղբայրներու հասցէն՝ 1 Րիւ տէ ժէօնէր, Փարիզ (2) :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Ժերմէն Տէր — Կումսի եւ զաւակը՝ Ժորժ Տէր — Կումսի եւ ընտանիքը (Փօ), Պ. Երուանդ Տէր — Կումսի (տաղը, Կրընպըլը) կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Երկուշաբթի առաւօտ ժամը 10.30ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին

ԲԱԲԳԷՆ ՏԷՐ — ԿՈՒՄՍԻ

մահուան տարելիցին առթիւ :

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Օգոստոս 22ին, ամբողջ օրը

ՎԱՅՐԸ՝ Անթիպի ճամբուն վրայ Վիլնէօվի փլաժը, «Փառէ վօկրըսիէի վեղեցիկ անտառին մէջ :

Իջնել «Առռէ տէ Շօֆֆէօր» :

Կը նախագահէ Ընկ. ՀՄԱՅԵԱԿ :

Կը խօսին ընկերներ՝ Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ եւ ԿԱՐՕ ՅՈՒՍԷՓԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին : Կը մասնակցին Նոր Սերունդի Ս. Ռաֆայէլի ճամբարին երիտասարդ — երիտասարդուհիները :

Մեկնում.— Մասնաւոր օթօքարը կը մեկնի Փլաս Մասէնայէն (Նիս) ժամը 8.30ին, Մատըլէն կը հասնի ժամը 9ին, իսկ ժամը 9.15ին կը հանդիպի Մանեէօ :

Վերադարձ ժամը 20ին :

Իսկ Կառ տ'օթօպիւսէն ամէն քառորդ ժամ օթօքար առնել Ռաֆիտ բոթ տ'Անտիպ Քանի եւ Անթիպի համար եւ իջնել Վիլնէօվ փլաժը՝ Առէ տէ Շօֆֆէօր :

Մուտքը ազատ է :

Խմիչքի եւ ուտելիքի ղեկավարութիւն :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հերոս ԱՐԱՄի մահուան 47րդ տարեդարձը կ'ոգեկոչուի Սեպտեմբեր 19ին, Անիէռի քաղաքապետարանի սրահը :

Կը խնդրուի չխաչաձեւել :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են : Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Րէնսի, (Սէն է Ուազ), հեռ. 927-01-72 :

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առնուվիլի Ա. Ց. Հայ Քոյրերու վարչութիւնը կ'ընդունի իբրեւ գիշերօթիկ 3 տարեկանէն 13–14 տարեկան աղջիկներ, եւ իբրեւ ցերեկօթիկ՝ մանկապարտէզի շրջանի համար՝ մանչ եւ աղջիկ 3 տարեկանէն 6 տարեկան :

Այս վերամուտին համար վարչութիւնը ունի իբրեւ մանկապարտէզի վարիչ Ֆրանսացի օրիորդ մը :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը մինչեւ Օգոստոս 26 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ սովորական գործերու համար :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
33, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման գրկել հին հասցէն եւ՝ երեք ֆրանք :

Շնորհակալութեամբ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Սեպտեմբեր 19ին, Կիրակի առաւօտ, ժամը 9.30ին Ժերար Սթեֆանեսքօ կը ներկայացնէ Սեւրի Սամուէլ — Մուրատեան վարժարանը, մասնակցութեամբ տեսուչ — վարդապետին՝ Հայր Ն. Բէհնեայեան, Ֆրետերիք Ֆէյտիի եւ աշակերտներուն ու իրենց ծնողաց :

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները

1965 – 1966

Կ'ընդունուին բարեկիրթ և ուսումնասէր աշակերտներ 10 – 12 տարեկան : Դիմել՝

Direction du Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél· 963.01.72

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 – 66 ուսումնական տարեշրջանի արձանագրութիւններու համար դիմել վարժարանի Տեսչութեան

1966 – 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կանոնաւորապէս պիտի բացուին

ԱԻԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES
ճիւղերով

Հասցէ :—

26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար

ՕԴԱՆԱՒ–ՇՈԳԵՆԱՒ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Դիմել

Agence de Voyage
PARENTY & DESROUSSEAUX

7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)
Métro :
4 Septembre ou Opéra
Téléph. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Բաց է ամէն օր,
ժամը 9–12 եւ 14–18
բացի շաբաթէն,

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Էքս – Ան – Փրովանսէն Օգոստոս 10ին, ժամը 19ին «Յառաջ»ի տարեկան բաժանորդագրութիւնը գրկող անձէն կը խնդրուի անյապաղ իր անունն ու հասցէն հաղորդել վարչութեան : Իր անունին տեղը կտրօնին վրայ գրած է «Յառաջ»ի անունն ու հասցէն :

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ–Մուրատեան վարժարանի սրահը:

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAEL Ի ՄԷՋ

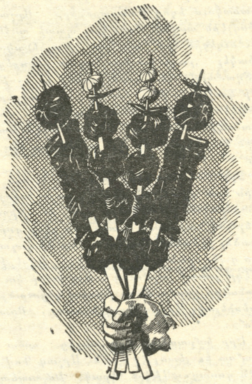
Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIERES à VALESCURE (VAR)

Avenue J. F. KENNEDY

Entre le terrain du golf et le ball-trap sur la route de St. Raphaël à Agay passant par Valescure

Հսկայ շէնք մը : Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք : Խաղադաշտ եւ լողանք : Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ :



ՃԱՇԱՐԱՆ

ՆԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹՕԽԱՆԵԱՆ

Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր :

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ :

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES
4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt



ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 60 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 80 Ֆ.	Հատը	0,30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 22 ՕԳՈՍՏՈՍ

DIMANCHE 22 AOUT 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10389

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — Nº 10.389

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՃԻՐՆ ՈՒ ՎՃԻՌԸ

Ֆրանքֆուրթի դատարանը 1959էն ի վեր կը քննէր Աուշվիցի արգելարաններուն մէջ օրական կարգով հեղձամահ եղած հազարաւոր Հրեաներու սպանութեան պատասխանատուներու խնդիրը :

Երկար հարցաքննութիւններէ վերջ քսան ամբաստանեալներ դատի տակ առնուած էին : 1964 Դեկտեմբեր 20ին բացուած դատավարութիւնը վերջացաւ Օգոստոս 19ին : Ութ ամսուան մէջ դատաքննր ունեցաւ շուրջ երկու հարիւր նիստ : [illegible] բազմաթիւ վկաներ : Ու տուաւ իր վճիռը :

Մահապատիժը ջնջուած ըլլալով Գերմանիոյ մէջ, վեց հոգի դատապարտուեցան ցմահ բանտարկութեան,— ցկեանս տաժանակիր աշխատանքի, տասնեւմէկ հոգի՝ վեցէն 14 տարուան, իսկ երեք հոգի [illegible] անպարտ արձակուեցան :

Այս վճիռներուն դէմ կը ծառանան տեղական թերթերը, շատ մեղմ գտնելով զանոնք :

Վճիռը համեմատական չէ ոճիրին, կ'ըսեն :

Ամբաստանեալներու պաշտպան փաստաբանները ծանրացած էին այն կէտին վրայ, որ նացիական բանակի վարչաձեւին տակ պետական պաշտօնեաները — քաղաքային թէ զինուորական — ենթակայ էին հնազանդութեան :

Եւ Գերմանիոյ մէջ — ինչպէս այլուր — հնազանդութիւնը մեծագոյն ոճիրն է եւ խիստ պատժի արժանի, մանաւանդ [illegible] պատերազմի մէջ է երկիրը :

Դատարանը գանազան «մեղմացուցիչ [illegible]» գտեր է համեմատաբար թեթեւ պատիժներ սահմանելու համար ամբաստանեալներու մեծագոյն մասին :

Աւելի քան քսան տարի անցած է Աուշվիցի, Տախաուի եւ այլ ճամբարներու [illegible] սպանդներէն ի վեր : Սակայն Հրեաները — ի սփիւռս աշխարհի — չեն [illegible] Գերմաններու կողմէ գործուած ոճիրը : Վեց միլիոն կը հաշուեն իրենց [illegible] ընդհանուր թիւը : «Պատմութեան ամենամեծ ոճիրը» կ'որակէ գայն [illegible] մամուլը :

Ցեղասպանութեան ոճիրները անմոռանալի են :

Այս սկզբունքը որդեգրեց պաշտօնապէս Ֆրանսական խորհրդարանը մասնաւոր օրէնքով մը :

Դաշնակցային Գերմանիոյ խորհրդարան տասը հինգ տարիով երկարաձգեց [illegible] պայմանաժամը, որ բաւ օ- [illegible] քսան տարի է : Հինգ տարի վերջ [illegible] պիտի քննուի հարցը, վերջնական [illegible] մը յանգելու համար :

Արեւմտեան Գերմանիոյ կառավարութիւնը [illegible] ճանչցաւ իր [illegible] Հիթլերի երկրատանամեայ [illegible] օրով Հրեաներու դէմ գործուած անիրաւութիւններն ու ոճիրները : [illegible] բարոյական եւ նիւթական հատուցում [illegible] զոհերու ժառանգորդներուն եւ Իսրայէլի կառավարութեան : Դատարան [illegible] ոճրագործները եւ դատապարտեց [illegible] :

Գերմանիա մասամբ թեթեւցուց իր [illegible] վրայ ճնշող ծանր բեռը : Միւս կողմէ Իսրայէլը, որուն հետ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատեց [illegible] փոխանակեց : Քաղաքակա[illegible] մէջ վրէժխնդրութեան տեղ չկայ [illegible] :

[illegible] մինչ Իսրայէլի վարիչները երկրի [illegible] հաշտուած գերման դեսպան [illegible] Երուսաղէմի մէջ՝ գերմանա[illegible] քայլերգի նուագածու[illegible] յիսուն հազար Հրեայ ազգայնա-

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԱՐՈՒԱԾ ՄԹՆՈԼՈՐՏ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Մինչ Ցիրիմոքոս կառավարութեան կազմը թագաւորին ներկայացնել եաք, հանդարտօրէն կը շարունակէր, միջազգային մամուլի ներկայութեան, երկու ժամէ աւելի տեւող իր մամլոյ ասուլիսը, խորհրդարանին շուրջ, դուրսը, ցոյց մը կը սկսէր :

Մթնոլորտը, իրապէս, ուրբաթ գիշեր ծանրացաւ Աթէնքի մէջ : Ամէն ինչ սկըսաւ ժամը 21.30ին, համալսարանական թաղին մէջ, ուր թատրոնի մը մէջ հաւաքուած էին մամլոյ գործաւորները «պաշտպանելու համար ժողովրդավարութիւնը» : Մօտաւորապէս երեք հազար ցուցարարներ հաւաքուած էին թատրոնին շուրջը եւ կը սպասէին գործաւորներուն : Աւելի կանուխ, աջակողմեան երիտասարդական խումբեր բախումներ ունեցած էին արդէն Փափանտրէուի համակիր ցուցարար ուսանողներու հետ : Բախումները սաստկացան, երբ մամուլի գործաւորները դուրս եկան թատրոնէն եւ հինգ հազար հոգիով քալեցին դէպի խորհրդարան. այնքան, որ ապահովութեան ուժերը ստիպուեցան գործածել արցունքաբեր ռումբեր : Վիրաւորուեցան 200է աւելի ցուցարարներ (որոնցմէ յիսունը ծանր) եւ երեք հարիւր ուրիշներ ձերբակալուեցան : Բախումները վերջ գտան կէս գիշերին :

Բուռն պայքար մը ծայր տուած է այժեւս նոր կառավարութեան եւ ընդդիմադիրներուն միջեւ, որ կը թնած է փողոցին : Խորհրդարանի շուրջ տեղի ունեցան նոր բախումներ ու ցոյցեր կը կատարեն Ռոլֆ Փաուլի դէմ, որ իբրեւ սպայ ծառայած է գերմանական բանակին մէջ :

Ցուցարարները Երուսաղէմի փողոցներուն մէջ կը պտտցնէին մեծատառ ցուցատախտակներ, որոնց վրայ գրած էին՝ «վեց միլիոն անդամ ո՛չ», «յիշեցէք Տախաուն ու Աուշվիցը», եւայլն :

Պատասխանելով դեսպան Փաուլի ճառին, Իսրայէլի նախագահը ըսած է ի մէջ այլոց.

«Արգելարաններու մէջ գործուած զարհուրելի ոճիրներուն եւ անոնց զոհերուն յիշատակը կենդանի կը մնայ մեր սերունդի հոգիներուն մէջ եւ երբեք պիտի չմոռցուի : Իմ ժողովուրդս բնաւ չէ կորսնցուցած մարդկային արժանապատուութեան իր զգացումը եւ ապագայի մասին իր վստահութիւնը, նոյնիսկ ամէնէն մռայլ օրերուն : Ձեր այստեղ ներկայութիւնը ապացոյց մըն է, որ Հառսը չի տեւեր յաւիտենապէս եւ թէ ամէնէն գէշ գիշերներուն կը յաջորդէ արշալոյսը» :

Երբ կը խօսուի Գերմանիոյ եւ Հրեաներու մասին, մեր մտածումները բնական ճամբով կ'երթան Թուրքիոյ եւ Հայերուն :

Մինչ նացիներու յաջորդները՝ հրապարակաւ այպանեցին Հիթլերի եւ ընկերներուն ցեղասպանութիւնը ու հատուցում տուին զոհերուն եւ անոնց ցեղի նորագոյն պետութեան, Մեծ Եղեռնէն յիսուն տարի վերջ ալ տակաւին չգտնուեցաւ Թուրք մը, որ մեղայականի խօսք ուղղէր ոճրագործ Իթթիհատի վարիչներուն դէմ եւ ոչ թէ նիւթական, գոնէ բարոյական հատուցում տար մէկուկէս միլիոն նահատակներու ժառանգորդ հայ ազգին եւ Հայաստանի կառավարութեան :

Նոր ժամանակներու առաջին եւ մեծագոյն ցեղասպան Թուրքը մնաց անդիմ եւ անպատիժ : Ո՛չ դատաստան, ո՛չ դատավճիռ :

Ոճիրը մնաց առանց վճիռի :

Մուր քանեցաւ քաղաքակիրթ աշխարհի ճակատին :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

տեսներ : Յատկանշական են նաեւ հետեւեալ խօսքերը. «Դէպքերը կը ստիպեն զիս որ գործակցիմ աջակողմեաններուն՝ փրկելու համար երկիրն ու վարչակարգը : Աջակողմեաններն են որ պիտի քուէարկեն ինծի համար, եւ ոչ թէ ես՝ իրենց համար» : Անդրադառնալով կայութեան ծանրանալուն, նոր վարչապետը ըսաւ.

— «Չեմ ուզեր գործադրել ուժի քաղաքականութիւն մը, ինչ որ կը փափաքին գրգռիչները : Խորհրդարանը պիտի ըլլայ ազատ : Ազատ պիտի ըլլան նմանապէս ցոյցերը, պայմանաւ որ փողոցին մէջ տեղի չունենան : Բայց փողոցը պիտի չթողում համայնավարներուն ձեռքը : Բոլոր ժողովրդավար երկիրներուն մէջ ալ թոյլատրուած են ժողովրդային հաւաքոյթները, բայց ոչ թէ խռովարար ցոյցերը : Ապահովութեան ուժերը խիստ հրահանգներ ստացած են կարգապահութիւնը պահելու համար» : Ցիրիմոքոս մամլոյ իր ասուլիսը վերջացուց, եզրակացնելով որ Փափանտրէու կը գործէ ի շահ համայնավարներուն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԻԷԹՆԱՄ .— Վան Թուօնի թերակղզին մէջ Վիէթքոնկներու պարտութենէն եաք վերջ գտան նաեւ մաքրագործումի գործողութիւնները : Վիէթքոնկներու կորուստին մասին ճշգրիտ թիւեր կը պակսին : Ամերիկացիներուն համաձայն հազարէ աւելի ըմբոստներ սպաննուած են, հարիւրներով վիրաւորներ կան եւ հարիւրէ աւելի գերիներ : Բարձրաւանդակներուն վրայ, Տակ Սութ կը մնայ պըլորուած Վիէթքոնկներէն. քաղաքը պաշտպանող 350 կառավարական ուժերէն հազիւ վաթսուն զինուորներ կրցած են ազատիլ եւ մնացեալներէն լուր չկայ : Ամերիկեան օդուժը կը շարունակէ ռմբակոծել Հիւսիսային Վիէթնամը, եւ նոր հրահանգով մը, իրենց տարբերութեան նպատակը ըլլայ կամ ոչ, օդաչուները հազիւ որ նշմարեն սամ հրթիռի արձակման նոր խարիսխներ, հարկ է զանոնք ռմբակոծեն եւ ոչնչացնեն : Այս որոշումը ի զօրու չէ Հանոյի շուրջ հաստատուած հինգ խարիսխներուն համար : Մինչ Վիէթնամի մէջ Ամերիկացիները տակաւ կը զօրացնեն ուժի քաղաքականութիւնը եւ Թէյլըրի յաջորդը, Քապոթ Լոճ Սայկոն կը հասնի նոր, աւելի ազդու ծրագիրներով, անդին Ուաշինկթընի մէջ նախագահ Ճոնսըն կը յայտարարէ .— «Վիէթնամի մէջ ծանր կացութեան մը դիմացն ենք. հարկ է յանդինք բանակցութիւններու : Ամէն գիշեր կ'աղօթեմ, որպէսզի միւսները, ի վերջոյ, տրամադիր ըլլան ընդունելու մեր առաջարկները» :

ԳԱՀԻՐԷ .— Նախագահ Նասր Ուրբաթ օր իր անձնական նաւով կը մեկնի Սէուտական Արաբիա, Եմէնի տագնապին շուրջ Ֆէյսալ վեհապետին հետ բանակցելու : Բանակցութիւնները պիտի սկսին Շաբաթ օր եւ պիտի տեւեն 48 ժամ : Նախագահ Նասր պիտի վերադառնայ ապա Եգիպտոս եւ Օգոստոս 27ին պաշտօնական այցելութեամբ պիտի մեկնի Խորհրդային Միութիւն եւ Եուկոսլաւիա :

ՄՇՈՒՇ ԵՒ ՈՒՇ ԱՌԱՒՕՏ

Մշուշ եւ ուշ առաւօտ, պարտէզին
մէջ ամայի,
Բաղաքին հեռուն կ'արթընայ, ամպերէն
դուրս կը նայի
Արտասուաթոր դէմքի պէս տժգոյն արեւն
աշնային,
Ծառերուն մէջ սարսփուն հէք թռչունները
կը մեռնին :

Անոնք նման են այնքան երազներու՝
որոնց հետ
Բալեցի օր մը կեանքի ճամբաներէն
յուսաւէտ,
Բայց դեռ հասնիլ չկրցայ հանգրուանի
մը պայծառ,
Եւ թռչունները յոյսի զարնըւեցան
քարէ քար :

Ա՛լ չեմ ցանկար տեսնել որբ երազի մը
շողն իրիկուան,
Երբ որ կ'իջնէ մութ գիշերը պատանքի
մը նման,
Եւ ծառերէն կ'իյնայ վար վերջին
թռչունը մեռած ..

Հոս է վախճանն օրերուս մշուշտ եւ
ուշ առաւօտ,
Ուր հասեր եմ քալելէ վերջ աներազ,
անկարօտ,
Տատասկներուն վրայ ճամբուն սրտիս
աքիւնը թողած ..

ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ

ՄԻՒՆՍԹԵՐ .— Նախկին վարչապետ Քոնրատ Ատընաուըր, բուռն քննադատութեան ենթարկեց Ժընեւի մէջ Միացեալ Նահանգներուն ներկայացուցած հիւլէական զէնքերը չընդհանրացնելու ծրագիրը : «Ինչոր Ժընեւի մէջ տեղի կ'ունենայ՝ ողբերգութիւն մըն է մեզի համար», ըսաւ վարչապետը, «եւ Եւրոպայի համար ծանր վտանգ մը» : Ատընաուըր, որ ընտրական շրջապտոյտ մը կը կատարէ Միւնսթերի մէջ, աւելցուցած է .— «Հարցը հիւլէական զէնքերու կրճատում մը չէ, այլ սահծումը հիւլէական զէնքերու տէր երկիրներու ակումբի մը : Հիւլէական այս ակումբին հաստատումը կը նըշանակէ թէ աշխարհը պիտի կառավարուի քանի մը պետութիւններէ միայն» :

ՊԷՅՐՈՒԹ .— Եմէնի իմամը, Պատըր, ծանր հիւանդ է, կը գրէ Պէյրութի «Ալ Հայաթ» օրաթերթը : Իմամ Պատրի հիւանդութեան հետաքրքրութեամբ կը հետեւին քաղաքական դէտերը, որովհետեւ կրնայ կարեւոր դեր մը խաղալ Եմէնի տագնապին լուծումին առընչութեամբ :

ՊԱՐԱՇԻ .— Փաքիստանի արտաքին նախարար Պհութթօ, հերքեց Հնդկաստանի այն ամբաստանութիւնը, որուն համաձայն Փաքիստան չէր յարգած զինադադարի գիծը : «Փաքիստանը, ըսաւ նախարարը, չի կրնար յարձակած ըլլալ իր հարազատ ժողովուրդին դէմ» : Պհութթօ նշեց թէ եղածը «ազատագրման պայքար» է եւ Քաշմիրցիներու յեղափոխութիւն՝ հնդկական տիրապետութեան դէմ :

ՓԱՐԻԶ .— Ուրբաթ գիշեր Պրիւքսէլէն Փարիզ հասաւ Զոմպէ : Ծաղկեպսակէն իջնելով, Քոնկոյի վարչապետը յայտարարեց. «Փարիզ այցելութեանս միակ նպատակն է տեսնել բժիշկներս : Յառաջիկայ վեց ամիսներու ընթացքին ծանր պարտականութիւններ ունիմ կատարելիք . եւ ես դժուարութիւնները դիմագրաւելու ի վիճակի պէտք է ըլլամ» :

ԷՏԸԼՎԱՅՍ ՔԱՂԵԼՈՒ ԳԱՑԻ

Զաթալ – թաղի կը նմանին Կրընոպլի լեռները : Կամ սաղայէլին գլխուն՝ կոտոշները երկինք ցցած : Ինծի համար, սակայն, հաստատ կրկէս մը կը ձեւացընեն այս լեռները, որոնց վրայ ման կուգամ՝ ինչպէս աժդահար : Սէն – Նիգիէի բարձունքէն կը ցատկեմ Շամոնսի դաշտը : Գնլառնի եատար կատարէն աջ ոտքս կ'երկարեմ Շարթռէօզ, ձախ ոտքս ... : Դեռ մինչեւ ո՞ւր չեմ կրնար երկարել ոտքս, ըսէք :

— Կրնա՛ս, դուն կրնաս ոտքերդ նետել մինչեւ ո՛ւր որ ուզես՝ քանի նստած ես կառքիս մէջ, կը հաստատէ Սիսլեան :

Եւ ես ուրախ եմ աշխարհակալի մը չափ :

Սիրելի ընկերս, Սիսակ Սիսլեան, երբեք չի հակաճառեր իմ կարողութիւններուս մասին : Գիտէ եւ կ'ընդունի թէ ամենակարող եմ, լեռ կը գլորեմ, լիճ կը խմեմ, գետին ջուրը ետ կը դարձնեմ՝ երբ ուրախութիւնը ջրվէժ է կազմած հոգւոյս մէջ : Միայն կ'առարկէ թէ չեմ կրնար խօսիլ... Հաճընի բարբառով :

Երբ մինակ ենք, կը խօսի Հաճընի բարբառին հարստութեան մասին : Կը սիրեմ բառ որսալ, ուստի մտիկ կ'ընեմ : Ու Սիսլեան, երջանկօրէն, ման կուգայ Հաճընի իրենց բարբառին փարթամ պարտէզին մէջ, եւ ինծի կը հրամցնէ անուններ ծառերու, թռչուններու, ծաղիկներու, երբ յանկարծ կը հարցնեմ.

— Ըսէ, տեսնեմ, Հաճընցիներդ ի՞նչ անուն կու տաք էտըլվայսին :

Բռնեցի՛, քեզ վերջապէս շփոթութեան մատնեցի, ո՛վ Կիլիկեցի :

— Հապա՛, ըսէ տեսնեմ, Հաճընցին ի՞նչ անուն կու տայ էտըլվայսին, կը կրկնեմ :

Ալպեան լեռներուն վրայ բարձրանալ եւ պտուկին մէջ չունենա՛լ նման ծաղիկ – հարցում մը :

Ձուկը կը խօսի, Սիսակ չի խօսիր : Պապանձումն :

Թողէք որ խօսի աշխարհակալը, ինքը :

Այս ծաղիկը, որ կ'աճի երկնամերձ լեռներու վրայ, նուազագոյն 2000 մեթր բարձրութեանց վրայ, ձիւներուն ընկեր՝ ձիւնի պէս ճերմակ, Գերմանացիք կը կոչեն էտըլվայս, որ բարդ բառ մըն է, — էտըլ կը նշանակէ ազնիւ, ազնուական, իսկ վայս կը նշանակէ ճերմակ : Ուրեմն ծաղիկ մը ազնուագոյն ճերմակութեամբ, կատարեա՛լ սպիտակութեամբ : Ժողովուրդը զայն կ'անուանէ «արծաթեայ աստղ», նաեւ «աստղ սառնատանց» (էթուալ դէ կլասիէ) : Ըստ բուսաբաններու՝ «առիւծաթաթ» (լէոնթոփոտիում) :

Հայաստանի մէջ զայն կոչած են ... չորածաղիկ, գիտէ՞ք թէ ինչո՛ւ : Էտըլվայսը ծանօթ է նաեւ «անմեռուկ» (իմմորթէլ) անունով, անոր համար որ կը քաղէք ու կը չորցնէք, բայց միշտ կը մընայ անթառամ, միշտ իր թարմութեան երանգով ու պատրանքով : Այսպէս է որ էտըլվայսը կը խորհրդանշէ յաւերժութիւնը : Թիրոլեան բարձունքներուն վրայ՝ երիտասարդները էտըլվայս կը նուիրեն իրենց հարսնցուին, այն մտածումով թէ այս հազուագիւտ ծաղիկը, որ կ'աճի անմատոյց բարձունքներու վրայ, սպիտակութեան ամէնէն անբիծ գոյնով, մանաւանդ անհասր գահավէժներու շրթներէն կախ՝ իր յաւերժութիւնը պահպանելով, կրնայ հարսնութեան ատաղձին պարգեւել նոյն տոկունութիւնը, նոյն շնորհքը :

— Այդ բոլորը լաւ, բայց Սիսլեան, բայց դուն տեսա՞ծ ես հայկական էտըլվայս :

Պապանձողը ե՛ս էի այս անգամ :

— Դե՛հ, վաղը կ'երթանք հայկական էտըլվայս քաղելու, ըսաւ ու դարձանք տուն՝ առտուն կանուխ արթննալու որոշումով :

×

Սեդա կ'արտասանէ, Արշալոյս կ'երգէ, Սիսակ կը ճառախօսէ, կառքը կը սուրայ :

— Շրջուն հանդէս, գեղարուեստական ճոխ յայտագրով :

— Տղա՛յ, նուագ չկայ, կ'ըսեմ :

— Ահա կառքն ալ կը շեփորէ ...

— Ժողովուրդ չկայ ...

— Ահա լեռներն ալ կը ծափահարեն... արձագանգ տալով կառքին շեփորին :

Եւ շրջուն հանդէսը կ'անցնի էքս – լէ – Պէնի լճին աջէն, Աննըսիի լճին ձախէն..

... Աջից Վարդանը, ձախից Իշխանը,
Գրաւենից Աղբակ...

ու դէպի Պելկառտ : Ահա Ժուրայի բարձունքներուն վրայ : Մեր աջին՝ պատկեր է Ժընեւի լիճը յուշկապարիկի մը պէս : Սաստիկ բարկացած է մեր կառքը, ետեւ չի նայիր, կը պտտայ – կը կանչէ եղեւիններուն, որոնք, նորընծայ աբեղայ՝ վեղար ի գլուխ, բարեւի կեցած են ու կը նային զարմանահար սա մեր ջորեակին, որ կը հրհռայ, կ'ըսէ՝ ժուրա – ժուրա ու կը բարձրանայ, երբ յանկարծ,

Անձրեւն եկաւ շաղալէն ...
Ուռու տերեւ դողալէն ...

— Ամէն անգամ՝ երբ կը բարձրանամ Ժուրա, կ'ըսէ Սիսլեան, անձրեւ կուգայ :

Ի՞նչ փոյթ, հայկական երգերը կը կախենք թրջած եղեւիններու կատարէն, եւ

— Հեւա՛, կառք, հեւա՛...

— Հուռռա՛, հա հուռռա՛,

— Օ՛ լեռներ Ժուրա՛, Ժուրա՛...

Ֆրանսայի մէջ՝ ոչ մէկ տեղ հողը փոթփոթ է (փլիսէ) այնքան, որքան այս լեռնաշխարհին մէջ : Երկիր մը խոցոտած, ճեղքրտած, փեռեկտած : Կանանչութիւն մը, ուր երբեք չ'այցելեր «ճերմակ հովը», այն շունչը՝ որ կ'ոսկեզօծէ հունձքը, խաղողը եւ պարտէզներու պանծերը : Կիրճեր, ուր ջուրը գիշերային աղօթքներ կ'արտասանէ խորաթաղ խոխոմներու մէջէն :

Ժուրա՛, զայն այսպէս են կոչեր Լատինները, որոնք ապաստաներ են մինչեւ այս բարձունքները՝ եղեւնափայտ հայթայթելու Հռոմի շինութեանց, ինչպէս կը վկայէ Պլինիոս : Գերմանացիք կոչեր են Լեպըրպերկ, որ թարգմանի լեարդի լեռներ՝ չեմ գիտեր ի՛նչ նմանութենէ թելադրուած : Ամուլ է հողը ընդհանրապէս, բայց լերկ չեն բարձրութիւնները : Մշտականաչ ծառեր, երկար ու սրածայր, ինչպէս Վերսենժեթորիքսի պեխերը, կը ծածկեն այս երկրամասը, — տա՞ր համար Կոմատա (մազոտ) կոչեր են Լատինները երբեմնի Գաղղիան :

Մեր կառքը իլիկ կը մանէ լեռներուն իրանին շուրջ, կարժ կը լեցնէ ոլոր – մոլոր դառնալով Ժուրայի շուրջ, բարձրանալով մշուշին եւ անձրեւին մէջէն :

— Սիսակ, դէպի ո՞ւր :

— Դէպի վեր :

— Աստուծո՞յ քով :

— Աստուած շատոնց գաղթած է այս բարձրութիւններէն, սպուտնիկներու ապատակութենէն ի վեր :

— Լա՛ւ, դէպի ո՞ւր :

— Դէպի բանաստեղծութեան աշխարհը, հոն ուր է բանաստեղծուհին՝ Հուրիկը :

— Ի՞նչ, Հուրիկը, մուսան թողած, Խորենացիո՞վ կը ներշնչուի հիմա ... « բնակեցեր ի մէջ ցրտութեան սառնամանեաց » :

Քիչ ետքը, մեր կառքը կանգ կ'առնէ երկնախիտ լերան կատարը, տան մը առջեւ : Այս տունը Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի հիմնած Օդափոխութեան Կայանն է :

Անձրեւը կը շարունակուի : Մարդ – մարդասանք չկայ դուրսը : Կը մտնենք ներս, — հարսնետուն : Կամ ջաղացք : Կամ բաղնիք :

Մեզ կ'առաջնորդեն Հուրիկին մօտ : Ապշած կը նայի մեզի, մտովի հարցնելով կարծես թէ ի՛նչ պատահած է որ քաղաքակրթութեան շնորհքները թողեր՝ եկեր ենք... վայրենանալու՝ : Քրքջալիր կը խնդայ՝ երբ կը խօսինք մեր քաջութեան մասին, ըսելով թէ երկինք բարձրացած ենք... առանց սպուտնիկի :

Սիսակ, իր առաքելութիւնը ի կատար հանած մէկու մը լրջութեամբ, կը բանայ սրահի մը դուռը եւ յուզումով ու գորովով կ'ըսէ ինծի .

— Ահա տե՛ս հայկական էտըլվայսները :

Մեր էտըլվայսնե՛րը :

Երախանե՛ր, ամենաշնորհ ցեղի մը ժառանգութիւնը եւ հարստութիւնը : Երախանե՛ր, էտըլվայսի պէս անբիծ : Երախանե՛ր, էտըլվայսի պէս անթառամ : Երախանե՛ր, էտըլվայսի պէս կորստեան անդունդին շրթներէն կախուած : Երախանե՛ր, էտըլվայսի պէս յաւիտենականութեան դրօշմը վրան : Երախանե՛ր, երախանե՛ր, լեռներու վրայ շողացող աչքեր, արծաթէ աստղեր, Հայութեան գիշերը լուսաւորող անմար ճրագներ, ո՛վ դուք ոսկետառ, ծաղկատառ նշաններ, որ կը ծառայէք գրելու մեր Պատմութիւնը դարէ դար եւ ընդմիշտ :

Ողջո՛յն ձեզ, հայկական էտըլվայսներ :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Գերմանացիք ունին այլ հոմանիշներ եւս, — լէօվընֆուս, էտըլպրաուն, վոլպլում (զանց կ'առնեմ առանց արմատական նշանակութիւնը) : Անգլիացիք կոչած են էվըրլասթինկ ու լիվ – էվըր : Այս բառերէն ոչ մէկը «բռնեց» : Լինեէ առաջարկեց կնաֆալիում անունը, — Հայաստանի մէջ եւս այս բառն առած են : Բայց ճիշդ չէ այս անունը եւս, որ կը համապատասխանէ հելիքրիզ կոչուած ծաղիկին (Թէոկրիտէս շատ է երգած), — բրդոտ ըլլալով՝ շփոթուած է էտըլվայսին հետ :

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ՈԳԵՇՈՒՆՉ ԱՐՈՒԵՍՏ

(Նկարիչ Եդուարդ Իսաբէկեանի ցուցահանդէսին առիթով)

Երբ այցելեցի ժողովրդական նկարիչ Եդուարդ Իսաբէկեանի ցուցահանդէսը, ամէնից երկար կանգ առայ «Ակսել Բակունց» նկարի դէմ :

... Կապոյտի մէջ մխրճուած չէկ ու մանիշակագոյն ժայռեր : Ժայռերի ծերպերին՝ նրանց վայրի կարծրութեանը փաթաթուած քնքուշ, թափանցիկ ամպերի ծուէններ : Ժայռեր՝ «ահա մէկը արդեղջիւրի մռութը յառել է մի ուրիշի, որ նման է վիթխարի զորտի : Նրանց մօտ մի ժայռ՝ կարծես ծագող արեւի դէմ խոնարհուել է հեթանոս քրմուհին : Նրանից բարձր՝ քարէ արծիւը ձիգ է անում թեւերը թափահարելու եւ չի կարողանում » :

Այն, ինչ Բակունցը քանդակել է իր զարմանալի ու «բուրեան» բառերով, նոյնքան զարմանալի գոյներով կտաւին է դրոշմել Իսաբէկեանը : Կապոյտի մէջ մխրճուած այդ չէկ ու մանիշակագոյն ժայռերի, այդ վայրի լեռնաշխարհի ֆոնին Բակունցն է՝ երիտասարդ, բայց իմաստնացած, տխուր՝ բայց հպարտ, դառը խոհերով, բայց եւ երազանքով ու հիացմունքով առլի : Բակունցն է՝ այդ լեռների որդին, անհելի բնութեամբ ձուլուած, նրանով ամբողջացած, նրա բարձունքներով վեհացած, վիհերի խորութեամբ խորացած :

Պատահական չէ, որ Իսաբէկեանը դիմել է Բակունցի կերպարին : Դիմելով

ԱԼՊԻԱԿԱՆ ՄԱՆՈՒՇԱԿ

Նա հէնց առաջին վրանի մօտ ձիերն արձակեց, սանձով կապեց ձիերի ոտքը ու ներս մտաւ վրանի նեղլիկ դռնից : Քաղցած ձիերն ագահութեամբ մռութները կախեցին թարմ կանաչի վրայ :

Վրանի մուտքի առաջ, օջախի կողքին, մի փոքրիկ տղայ մոխրի մէջ սունկ էր խորովում : Անծանօթ մարդկանց ներս գալը նրան զարմացրեց, չիմացաւ սունկը թողնի կրակի վրա՞յ, վազի մօր յետեւի՞ց, թէ սունկն էլ հետը տանի : Երբ վրանի մօտ նա լսեց մօր բոբիկ ոտքերի ձայնը, զգեստի խշխշոցը, տղան սիրտ առաւ, խորոված մի սունկ հանեց մոխրից եւ դրեց օջախի քարին :

Մայրը ներս մտաւ, գլխի շորը մի քիչ իջեցրեց աչքերի վրայ, մօտեցաւ եւ վրանի անկիւնում դարսած ծալքից երկու բարձ մեկնեց հիւրերին :

Երրորդ ձիաւորը հնդկէտի պայուսակից կոներով հանեց :

— Մենք սոված ենք, քոյրիկ : Թէ մածուն ունես, տո՛ւր, հաց էլ թէյ զցիր : Շաքար ունենք ... — ասաւ նա :

Կինը մօտեցաւ օջախին, տղայի սունկերը դէն հրեց, կռացաւ ու փչեց մխացող աթարներին : Նրա գլխի շորը ետ ընկաւ, Փետրէ գլխարկով մարդը տեսաւ կնոջ սպիտակ ճակատը, սեւ մազերը եւ նոյնքան սեւ աչքերը :

Նրա հայեացքը սեւեռած մնաց մխացող օջախին, մոխրի մօտ չոքած կնոջը : Ո՞րտեղ էր տեսել նա նման մի դէմք, բարձր, սպիտակ ճակատ եւ մուգ մանուշակագոյն աչքեր : Երբ կինը վեր կացաւ, եռոտանի կասկարան բերեց օջախի վրայ դնելու, հանեց ծխից սեւացած թէյամանը, նկարիչը շատ մօտ տեսաւ նրա աչքերը եւ մոխրի փոշին ունքերի վրայ, մազերի վրայ :

Ինչքա՛ն շատ ժամանակ էր անցել այն օրից : Եւ միթէ՞ հնարաւոր է այդքան նման երկու դէմք, նոյնիսկ նոյն շրթունքները : Կաքաւաբերդի կնոջ դէմքն արեւը մի քիչ այրել էր : Բայց աչքերի ձեւը նոյնն էր, ինչ որ միւս կնոջ, որ դարձեալ բարակ մէջքով էր ու բարձրահասակ :

Կինը թէյի պատրաստութիւն էր տեսնում, անխօս եւ արագ շարժումներով : Ամէն անգամ, երբ նա կռանում էր, բարձրանում կամ բոբիկ ոտքերով քայլում էր խոտի վրայ, զրնգում էին նրա թեւերի արծաթագոյն սուրմանները, փոքրիկ զանգակների ձայն հանում : Խշշում էր նրա զգեստը, որի փէշերը իջնում էին մինչեւ մերկ ներբանները :

Այն կինն էլ ունէր խշխշան շորեր, հագնում էր գորշ գոյնի վերարկու, սեւ թաւիշէ գլխարկ, որի երկար քօղը նարնջագոյն գլուխ ունէր : Հեռու էր, շատ հեռու : Գուցէ Բասուտա գետը ուրիշ գետի խառնուելով հասնում է այն ծովին, որի ափին, աւազի վրայ, մի օր նստել էին կինը եւ նկարիչը :

Պահակը բաց արեց կոնսերվի երկրորդ տուփը : Հնդկէտը սփռոցից ու պղնձէ ամաններից գլուխը չէր բարձրացնում : Տղան սունկը կերաւ եւ աչքերը սեւեռեց կոնսերվի փայլուն տուփին, սպասելով, որ դատարկեն : Մարդը տեսաւ նրա հայեացքը եւ կոնսերվի տուփը մեկնեց տղային :

Տղան տուփը թափահարեց, վրանի առաջ պառկած շունը կուլ տուաւ մսի կտորները եւ լիզեց քիմքերը : Ապա դատարկ տուփը ձեռքին նա վազեց երեխաների մօտ, նրանց ցոյց տալու սպիտակ թիթեղեայ տուփը, որ չտեսած նորութիւն էր այդ քարափների վրայ :

Կինը նստել էր օջախի առաջ, յաճախ բարձրացնում էր թէյամանի կափարիչը եւ նայում տաքացող ջրին : Նա խառնում էր կրակը, աթարներն իրար մօտ քաշում եւ երբ ծուխն ամպի պէս բարձրանում էր ու դուրս գալիս վրանի եղեգնեայ պատերի արանքով, կինը, աչքերը մուխից պահելու համար, ձեռքը բռնում էր ճակատին :

Փետրէ գլխարկով մարդուն օջախի մօտ նստած կինը, որի երկար զգեստի տակ երեւում էին նրա ծնկները, թւում էր քրմուհի՝ եռոտանու առաջ ծխի շարժումները գուշակող :

Այն կինը երբեք բոբիկ ոտքերով չի քայլել, չի նստել մխացող աթարի առաջ : Առաւօտեան ծովը բրոնզէ հայելու պէս տարուբեր էր լինում եւ լիզում ափերի կրաքարը : Ծովակին սեւ թաւիշէ գլխարկով կինը հովանոցի ծայրով աւազի վրայ նշաններ էր անում եւ աւերում : Իսկ ինքը ջարդում էր ձեռքի չոր ճիւղը, մանրիկ փշուրներ անում, եւ երբ ալիքները կաթիլներ էին ցօղում նրանց ոտքերին ու ետ վազում, ալիքներն իրենց հետ տանում էին չոր ճիւղերի փշուրները : Այն կինը ծովափին խօսում էր բառեր ասաց, աշխարհը թւում լայնարձակ ծով, եւ սիրտը ձուլուեց ծովի հետ :

Յետոյ ուրիշ օրեր եկան : Այնքան պատահական եղաւ ճամբաբաժանը եւ այնպէս արագ : Մտքի մէջ մնացին մի զոյգ մանուշակագոյն աչքեր, գորշ գոյնի վերարկու եւ հովանոցի ծայրը, որով կինը աւազի վրայ խօսքեր էր գրում եւ աւերում :

ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑ

(3 Շար.)

ցուցահանդէսը, չի կարելի չնկատել հաւասար այն հարազատութիւնը, որ կայ այդ երկու արուեստագէտների միջեւ: Թէեւ տարբեր են նրանց արուեստի միջոցները, բայց մօտիկ են նրանց ստեղծագործական ոճը, խառնուածքը, նախասիրութիւնները: Հոգեւոր այդ մօտիկութիւնն ամէնից առաջ հայրենի հողի, բնաշխարհի նկատմամբ ունեցած սրտագին նուիրուածութեան մէջ է, հայրենի հողն իմաստնօրէն սիրելու, հարազատ ժողովրդի պատմութիւնը, ներկան ու ապագան իմաստաւորելու մէջ: Իսկ ստեղծագործօրէն նրանք մօտիկ են իրականութեան պատկերման արժանահաւատութեամբ ու միեւնոյն ժամանակ այդ իրականութիւնից ռոմանտիկօրէն, բանաստեղծօրէն վերանալու իրենց կարողութեամբ: Նրանք մօտիկ են նաեւ մանրամասնութիւնների վրայ աշխատելու ձեւով:

Եդուարդ Իսաբէկեանը մեր յայտնի եւ ըստ արժանւոյն գնահատուած արուեստագէտներից է: Բայց այս ցուցահանդէսը, որ կազմակերպուել է նկարչի ծննդեան յիսնամեակի առթիւ եւ հանրագումարի է բերում նրա աւելի քան քսանհինգամեայ ստեղծագործական կեանքի արդիւնքները, գալիս է ամբողջութեան մէջ ցոյց տալու արուեստագէտի դէմքը, մէկ անգամ եւս, եւ այս անգամ ամբողջ ձայնով, ասելու, որ յանձին Եդուարդ Իսաբէկեանի՝ հայ գեղանկարչութիւնն այսօր ունի մի վարպետ, որ խորապէս հայրենասէր է, հայրենաշունչ, որ նա ժողովրդի հանդէպ խոր զգացում ունեցող արուեստագէտ է եւ այդ զգացումը միշտ գեղարուեստական խնդիր է դարձնում իր համար: Այս ցուցահանդէսը գալիս է նաեւ կրկին անգամ ասելու, թէ տաղանդը կենսական ինչպիսի ուժ է ստանում, երբ արմատները մխրճում է հայրենի հողի մէջ ու սնւում նրա աւիշներով:

Անցնէք Իսաբէկեանի ցուցահանդէսի սրահներով, եւ թռուցիկ հայեացքն իսկ բաւական է զգալու, թէ ինչ երկրի ծնունդ է հեղինակը, պատմութեան ինչպիսի դժուարին քառուղիներով անցած ժողովրդի զաւակ: Պղնձացած ու վիպական ժայռեր կան այդ կտաւների վրայ, բայց եւ կայ երազային, կապոյտ երկինք: Արեւախանձ, կարծր ու քարքարոտ լեռնալանջեր կան, բայց եւ կան մաքուր, բիւրեղեայ ջրեր ու զմրուխտեայ կանաչ: Հրով ու սրով դէպի այդ լեռներն արշաւող հրոսակներ կան, բայց եւ նրանց դէմ կանգնած կռուողի, անվեհեր դիւցազուններ: Աւերակուած տաճարների որբացած սիւներ ու խոյակներ կան եւ կան գանգրահեր տղաներ: Երկիր հայրենին է այդ կտաւներին, այդ երկրի պատմութիւնն իր ողբերգական ու հերոսական դրուագներով, իր անցեալով ու ներկայով:

Հպարտ, արի ու գեղեցիկ մարդկանց երկիրն է Եդուարդ Իսաբէկեանը: Նրա արուեստն ազնական է, բայց եւ քնքուշ, ռէալիստական բարձր երանգներ ունի, բայց եւ ռոմանտիկ սլացք ու նրբութիւն:

Հետեւելով Իսաբէկեանի ստեղծագործական կենսագրութեանը, չի կարելի չնկատել, որ նա հէնց սկզբից հակուած է եղել դէպի ստեղծագործական արուեստը, հոգեբանական արուեստը: Ստեղծագործական մեծ խնդիրներ դնելով իր առաջ, նա հետեւել է մեծերի արուեստին, մեծերի ռէալիստական աւանդներից է ստացել իր մղումներն ու ներշնչումները: Եւ այսօր, երբ ի մի են հաւաքուած նրա գործերը, ակնյայտ է դառնում, թէ նրա ստեղծագործութիւնը որքան հարուստ է կերպարներով, ժողովրդական կեանքի դրուագներով, համաժողովրդական զգացմունքներով ու խոհերով:

Մարտ Ֆաղաֆի համար, Դաւիթ Բէկ, Հեծեալները կտաւներից մինչեւ Աւարայրի ճակատամարտը, Պատասխան Յազկերտին, Խնձորեսկը, Ակսել Բակունց, Գանգրահեր տղան, Մերունու առաւօտը եւ այլ կտաւներ ստեղծագործական մեծ ճանապարհ է ձգւում: Այդ ճանապարհին նկարիչը միշտ ասելիք է ունեցել, միշտ լի է եղել նշանակալի մտայղացումներով եւ այդ ամէնը ձեւի ու բովանդակութեան ներդաշնակութեան ու արուեստի կատարելութեան հասնելու որոնումներով է ուղեկցել:

Իսաբէկեանը յաճախ է դիմում հայ ժողովրդի պատմութեանը, սակայն, դրանով հանդերձ՝ նրա հայեացքն անցեալին չէ, որ ուղղուած է: Իսաբէկեանը անցեալից վերցնում է այն, ինչ պէտք է այսօրուան ու ապագային:

Եդուարդ Իսաբէկեանի ցուցահանդէսի սրահները ծայրէ ի ծայր լցնող աւելի քան երեք հարիւր գործերի մէջ, ստեղծագործական մեծ կտաւների կողքին, կան մեծ ու փոքր բնանկարներ, դիմանկարներ, ճեպանկարներ, փորագրական գործեր, գրքերի ձեւաւորումներ, փորագրական գործեր, գրքերի ձեւաւորումներ: Եւ այդ բոլորի մէջ շնչում է մեծ մի սէր, սէր դէպի մարդը, հայրենի երկրի հողն ու քարը, ծուխն ու ծառը: Իսաբէկեանին հաւասարապէս մատչելի ու հարազատ են ե՛ւ վիպականը, ե՛ւ քնարականը:

Բնութիւնը համարեա միշտ առկայ է Իսաբէկեանի կտաւներում, բայց ոչ երբեք իբրեւ ֆոն ու զարդ: Կենդանի, գործող ու շնչող բնութիւն է դա, արուեստագէտի սիրով կեանքի կոչուած բնութիւն: Այդ բնութիւնը վայրի է ու քնքուշ, կոպիտ է ու նուրբ եւ միշտ արեւով, օդով, կապոյտով լի: Բնութիւնը յատկապէս լաւ է գործում Իսաբէկեանի դիմանկարներում: Նա նկարչի փորձուած ու հաւատարիմ օգնականն է կերպարի հոգեբանութիւնը բացելիս:

«Դերենիկ Դեմիրճեան», վայրի, ամեհի բնութիւն, դարերի շանթերից կարծրացած ժայռեր, բայց ժայռերի տակ ծաղկած դեղձենիներ ու խայտուն, կենարար ջրեր: Եւ այդ ամէնն այնպէս լաւ են խորհրդանշում իր ժողովրդի դժուար անցեալով, նրա տառապանքներով իմաստնացած, բայց կեանքում միշտ նորի զգացումը պահպանած, միշտ երիտասարդ ու առոյգ գրողին:

Շատ է բազմազան Եդուարդ Իսաբէկեանի ցուցահանդէսը, ստեղծագործական մի բազմազանութիւն, որը վեր է ածւում գեղեցիկ ներդաշնակութեան, իր մէջ ցոլացնելով հեղինակի հոգեւոր հարուստ դիմանկարը եւ յուզելով այն մեծ հնարաւորութիւնները, այն կարելիութիւնները, որոնցով մեզ յառաջիկայում եւս արուեստի վայելքը կը պարգեւի նկարչի հասուն ու միշտ ողեշունչ տաղանդը:

ՎԱՀԱԳՆ ԴԱՒԹԵԱՆ

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ

«ԴԵՊՈՒՏԱՏ ԵՄ ԼԻՆԵԼՈՒ»

Երեւանցի Այրը Բենին պատմեր է, Բենը ինծի պատմեց, ես ալ ձեզի պատմեմ:

Երբ Խրուշչով Լոնտոն կ'այցելէ քանի մը տարի առաջ, իրեն նուէր կուտան կով մը, շուն մը եւ թութակ մը:

Խրուշչով միասին կ'առնէ կը տանի այս երեք անբաններն ու իր կողմէ նուէր կուտայ զանոնք Կոլխոզի մը:

Երեք ամիս ետք, կովը, յանկարծ, Լոնտոն կը վերադառնայ: Կը զարմանան ու կը հարցնեն իրեն.

— Կով ապրար, ի՞նչ կայ, ինչո՞ւ վերադարձար...

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ... Անօթի մնացի... Ես, օրական, տասը լիտր կաթ կուտայի իրենց, իսկ իրենք ինծի կուտային ափ մը խոտ... ես ափ մը խոտով կը կշտանա՞մ... Զզուեցայ, ելայ ետ եկայ...

Ամիս մը չանցած, շունը կը վերադառնայ.

— Դո՞ւն ինչու ետ եկար, քո՞ւ ցաւդ ինչ է...

— Եղբա՛յր, ինչպէ՞ս ըսեմ որ հասկընաք... Առջեւս աման մը հաւու ոսկոր կը դնէին... Ես աման մը հաւու ոսկորով կը կշտանա՞մ...: Նեհարցայ, ուժէ ինկայ եւ գիշեր մըն ալ կծիկը դրի...

Նուիրատուները կը սպասեն որ թութակն ալ վերադառնայ՝ նոյն գանգատներով: Չի վերադառնար: Նամակ կը գրեն, կը հարցնեն.

— Թութակ ապրար, դո՞ւն ինչու ետ չես գար...

Եւ թութակ ապրարը կը պատասխանէ.

— Ականջիս լուր հասեր է թէ գիս երեսփոխան պիտի ընտրեն եղեր: Ատոր համար է որ ետ չեմ գար... Դեպուտատ եմ լինելու...

Միջանկեալ՝ խոստովանինք մը. — Այրը Բենին «թութակ»ի մասին չէ խօսեր: Բենն ալ ինծի «թութակ»ի մասին չխօսեցաւ: Ես, իմ պատասխանատուութեամբս իրենց «Արկադեան Սոխակ»ը մկրտեցի «թութակ» անունով՝ յանուն քաղաքավարութեան:

×

Ներգաղթողներէն մէկը միասին Հայաստան կը տանի իր տան կարասիները, որոնք իրեն կը յանձնուին Երեւանի մէջ: Բացի մէկէն,— դաշնակէն:

Մարդը ասդին անդին կ'իյնայ եւ դաշնակը կը փնտռէ.

— Աղբե՛ր, իմ դաշնակը ո՞ւր մնաց է, ինչո՞ւ չէք յանձնում... Կորե՞լ է...

Այս հարցումին պատասխանը կը բերեն իրեն... հինգ տարի ետք.

— Ընկե՛ր ջան, էդ քո Դաշնակը Սիբիր են աքսորել...

×

Այս երկու պատկերացից — այլ չին — ծու.. պատմութեանց իբրեւ յաւելուած՝ Այրը Բենին պատմեր է, Բենը ինծի պատմեց, ես ալ ձեզի պատմեմ հետեւեալ շա՛տ պարզամիտ եւ իրաւ պատմութիւնը:

— Սթալինի բռնակալութեան անհաւոր օրերուն, երկու հոգի չէին կարողանում քով քովի, քիթ քիթի, Երեւանում, փողոցով անցնել: Ոստիկանը մօտենում էր եւ խստիւ հրամայում էր նրանց իրարից բաժանուել.

— Դու էս նան, դու էլ էն նան...

Այսինքն, դուն աս կողմէն, դուն ալ ան կողմէն:

×

Երեւանում, երբ մի մարդ մի ուրիշին իր մօտ է հրաւիրում, պատուիրում է նրան.

— Խեչօ ջան, ե՛կ, կինդ էլ բեր, երեխէքն էլ բե՛ր, քուոր Աւօն էլ բեր... Բայց, շատ եմ խնդրում, հետդ Թամկալյար չբերես...

X

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Վաղուան ճամբան երբեքի քաղաքը կ'առաջնորդէ:

ԱՐԱԲԱԿԱՆ

Աստուած կը թագաւորէ երկնքի մէջ ու դրամը՝ երկրի վրայ:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ

Խրատ մը կայ, զոր ոչ ոք մտիկ կ'ընէ: Սիրահարուածներուն տրուած խրատն է ատիկա:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

Ես չէի գիտեր ո՛ր սուրբին դիմել, երբ որ նշմարեցի ձեզ իմինիս դրացի սեղանին վրայ...

Ընդհատեց իր խօսքը, վերելակի սպասաւորին ըսելու համար.

— Երկրո՛րդ յարկ:

— Գոնէ կարենայի որեւէ ծառայութիւն մատուցանել ձեզի... սկսաւ Փուարօն:

— Վստահ եմ, պարոն: Ապահովված են թէ դուք հրաշալուրծ մարդ մըն էք:

Երկրորդ յարկին վրայ, Ժանն Վիլքսոն առաջնորդեց մեզ երկար նրբանցքէն եւ հրամցուց Օթէլ Սավուայի ամենաշքեղ յարկաբաժիններէն մէկէն ներս:

Իր սպիտակ մուշտակը նետելով աթոռի մը եւ թանկարժէք քարերով շրջանակուած պայուսակը սեղանին վրայ, դերասանուհին մխրճուեցաւ բազկաթոռի մը մէջ եւ յայտարարեց.

— Պարոն Փուարօ, ի՛նչ կերպով որ ալ ըլլայ, հարկ է որ ազատիմ ամուսինէս:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ԸՆԹՐԻՔԸ

— Կ'աղաչեմ, Տիկին, կին մը իր ամուսինէն ազատելու գործը երբեք չի մտներ իմ ասպարէզիս սահմաններուն մէջ, պատասխանեց Փուարօն, զարմացման կարճ պահէ մը ետք:

— Գիտեմ:

— Աւելի լաւ է որ դիմէք փաստաբանի մը:

— Ամենեւին: Արդէն բազմաթիւ օրէնքի մարդոց խորհրդածութիւնները առած եմ, ոմանք պարկեշտ, ոմանք քիչ մը չատ խաբեբայ, բայց ոչ մէկը օգտակար կարծիք մը յայտնած է ինծի:

Իրենց թղթածրարներուն մէջ թաղուած են անոնք, եւ մարդկային որեւէ զգացում չունին:

— Իսկ կը կարծէք որ ես ունի՞մ:

Կինը ժպտաց:

— Դուք, ինչպէս որ ամէնուն կարծիքն է, մարմնացումն էք իմաստութեան:

— Ընդունինք որ ուշիմ մարդ մըն եմ, ըսաւ Փուարօ: Ի՞նչ հարկ կայ այդ ժխտել փորձելու: Բայց ձեր պարագան իմ սահմաններէս դուրս կը մնայ:

— Բայց չէ՞ որ իմ խնդիրս բարի հարց մը լուծելու պարագան կը ներկայացնէ: Ծայր աստիճանի բարդ խնդիր մըն է, եւ դուք դժուարութիւններէ խուսափող անձ մը չէք:

— Թոյլ տուէք ինձ շնորհաւորել ձեզ ձեր ճշմարտատեսութեան համար, տիկին: Բայց կը կրկնեմ թէ բնաւ յանձնառու չեմ ըլլար ամուսնալուծումներ դիւրացնող հետաքօտութիւններ կատարելու: Այդ կարգի գործունէութիւնը զզուելի կը թուի ինծի:

— Սակայն, սիրելի պարոն, ամուսինս լրտեսելու հարց չկայ այստեղ: Այդ որեւէ բանի չի ծառայեր արդէն: Պարզապէս ես կը փափաքիմ ազատիլ իրմէ եւ կը խնդրեմ որ ցոյց տաք ինծի թէ ի՞նչ կերպով կրնամ յաջողիլ:

Փուարօ մտածեց, եւ պահ մը ետք երբ սկսաւ խօսիլ, իր ձայնը բոլորովին փոխուած էր:

— Նախ եւ առաջ, Տիկին, հարցնեմ թէ ի՞նչ պատճառով կ'ուզէք «ազատիլ» լորտ Էճվարէն:

Կինը չվարանեցաւ:

— Որովհետեւ կ'ուզեմ վերամուսնանալ: Ուրիշ ի՞նչ պատճառ կրնամ ունենալ:

— Մի՞թէ կարելի չէ ձեզի համերաշխութեամբ, ամուսնալուծում մը ձեռք բերել:

— Ա՛խ, դուք չէք ճանչնար իմ ամուսինս, պարոն Փուարօ: Ան... չեմ գիտեր նոյնիսկ ինչպէս բացատրել: Տարօրինակ մարդ մըն է... Հաւանաբար դուք չէք անգիտանար թէ իր առաջին կինը փախած է իր ամուսնական յարկէն, լքելով հազիւ երեք ամսուան երեխայ մը, եւ ինք չէ յօժարած երբեք ամուսնալուծուիլ, մինչեւ որ իր դժբախտ կինը մեռած է արտասահմանի մէջ: Այն ատեն էր միայն, որ ամուսնացաւ ինձ հետ: Իր ներկայութիւնը շուտով անտանելի դարձաւ ինծի համար, Երկիւղ կը պատճառէր ինծի: Խոյս տուի իրմէ եւ բնակավայր ընտրեցի ինձ Միացեալ Նահանգները: Այս կերպով ես ինքս ոչ մէկ նպաստաւոր պատճառ ունիմ ամուսնալուծման դիմելու եւ ինք պիտի չուզէ երբեք այդ բանը պահանջել: Անկասկած մտային խանգարում մը ունի, կը խորհիմ...

— Ամերիկայի կարգ մը նահանգներուն մէջ դիւրաւ կրնայիք վճռել ամուսնալուծումը, Տիկին:

— Այո, բայց այդպիսի ամուսնալուծում մը որեւէ արժէք չէր ներկայացներ Անգլիոյ համար, ուր մտադրած եմ վերամուսնանալ եւ հաստատուիլ:

— Եւ ո՞վ է այն մարդը, որուն կինը ըլլալ կ'ուզէք:

— Մերթոնի դուքսը:

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Օգոստոս 22ին, ամբողջ օրը *ՎԱՅՐԸ՝ Անթիպի ճամբուն վրայ* Վիլնէօվի փլաժը, «Փառէ Վոկրընիէի *գեղե*ցիկ անտառին մէջ:

Իջնել «Առռէ տէ Շօփփէօր»:

Կը նախագահէ Ընկ. ՀՄԱՅԵԱԿ:
Կը խօսին ընկերներ՝ Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ եւ ԿԱՐՕ ՅՈՒՍՈՒՓԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Կը մասնակցին Նոր Սերունդի Ս. Ռաֆայէլի *ճամբարին երիտասարդ – երիտասարդուհիները:*

Մեկնում.— *Մասնաւոր օթոքարը կը մեկնի* Փլաս Մասենայէն (*Նիս*) *ժամը* 8.30ին, Մատըլէն *կը հասնի ժամը 9ին, իսկ ժամը 9.15ին կը հանդիպի Մանեէօ:*
Վերադարձ ժամը 20ին:
Իսկ Կառ տ'օբօպիւսէն *ամէն քառորդ ժամ օթոքար առնել* Ռափիտ Բոթ տ'Ազիւր Քանի եւ Անթիպի *համար եւ իջնել* Վիլնէօվ Փլաժը՝ Առէ տէ Շօփփէօր:
Մուտքը ազատ է:
Խմիչքի եւ ուտելիքի դիւրութիւն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հերոս ԱՐԱՄի մահուան 47րդ տարե–դարձը կ'ոգեկոչուի Սեպտեմբեր 19ին, Անիէռի քաղաքապետարանի սրահը:
Կը խնդրուի չխաչաձեւել:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի ար–ձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն ա–նոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկ–ները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէ–նութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Րէնսի, (*Սէն է Ուազ*), *հեռ.* 927–01–72:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առնուվիլի Ա. Յ. Հայ Քոյրերու վար–չութիւնը կ'ընդունի իբրեւ գիշերօթիկ 3 տարեկանէն 13–14 տարեկան աղջիկներ, եւ իբրեւ ցերեկօթիկ՝ մանկապարտէզի շրջանի համար՝ մանչ եւ աղջիկ 3 տարե–կանէն 6 տարեկան:
Այս վերամուտին համար վարչութիւնը ունի իբրեւ մանկապարտէզի վարիչ Ֆր–րանսացի օրիորդ մը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը մինչեւ Օգոստոս 26 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ սակաւողական գործերու համար:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 – 66 *ուսումնական տարե–շրջանի արձանագրութիւններու հա–մար դիմել վարժարանի Տեսչութեան*

1966 – 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կա–նոնաւորապէս պիտի բացուին

ԱԻՄԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES
Ճիւղերով

Հասցէ.—

26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
33, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման գրկել հին *հասցէն եւ՝ երեք ֆրանք:*

Շնորհակալութեամբ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Սեպտեմբեր 19ին, Կիրակի առաւօտ, ժամը 9.30ին Ժերար Սթեֆանեսքօ կը ներկայացնէ Սեւրի Սամուէլ – Մուրատ–եան վարժարանը, մասնակցութեամբ տեսուչ – վարդապետին՝ Հայր Ն. Բէհ–եայեան, Ցրետերիք Ցէյտիի եւ աշա–կերտներուն ու իրենց ծնողաց:

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները

1965 – 1966

Կ'ընդունուին բարեկիրթ և ուսում–նասէր աշակերտներ 10 – 12 տարե–կան: Դիմել՝

Direction du Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél· 963.01.72

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ
Modèle Deposé
Թանկագին ու Մնայուն
Ամէնէն Սիրուն Նուէրը



Պարզ ձեւ՝ 200 Ֆ. — Շրջանակով 300 Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝
EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette, PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63
Expédition contre-remboursement

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Լէքս – Ան – Փրովանսէն Օգոստոս 10ին, ժամը 19ին «Յառաջ»ի տարեկան բաժա–նորդագրութիւնը գրկող անձէն կը խնդ–րուի անյապաղ իր անունն ու հասցէն հա–ղորդել վարչութեան: Իր անունին տեղը կտրօնին վրայ գրած է «Յառաջ»ի անունն ու հասցէն:

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ–Մու–րատեան վարժարանի սրահը:

ՃԱՄԲԱՐ **Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ** ՃԱՄԲԱՐ
SAINT-RAPHAEL Ի ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31
DOMAINE DES VEISSIERES à VALESCURE (VAR)
Avenue J. F. KENNEDY
Entre le terrain du golf et le ball-trap sur la route de St. Raphaël à Agay passant par Valescure
Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք: Խաղադաշտ եւ լողանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՀԱՐԱՒ

կազմակերպուած
OFFICE DE VOYAGES LAFAYETTE *գործակալութեան կողմէ*
18, Rue Bleue, PARIS (9e) — Tél. : PRO. 91-09

Վայելել Հայաստանի «Ոսկի Աշունը» մասնակցիլ, Վազգէն Կաթողիկոսի գա–հակալութեան 10րդ տարեդարձին (3 Հոկտեմբեր) շքեղ տօնակատարութեան են:.
25 ՕՐ

18 օր Հայաստան, 2 օր Վրաստան (Թիֆլիս), 2 օր Լենինկրատ եւ 3 օր Մոսկուա, Թուպոլեւ 104ով:
ԳԻՆ 2420 ՖՐԱՆՔ

Մեկնում.— Սեպտեմբեր 29ին Պուրժէի օդակայանէն, ժամը 12.30ին, ժամա–նում Մոսկուա ժամը 18ին:

Վերադարձ.— Հոկտեմբեր 23ին

ԿԸ ՄՆԱՆ ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԵՂԵՐ, ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԵԼՈՒ ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Արձանագրութեան պայմաններու համար դիմել՝
ՓԱՐԻԶ.— Գործակալութեան՝
OFFICE DE VOYAGES LAFAYETTE
18, Rue Bleue, PARIS (9e) — Tél. : PRO. 91-09
ԳԷՈՐԳ ՊԱԳԸՐՃԵԱՆԻ
35, Rue de Trévise, PARIS (9e) — Tél. : PRO. 07-25
ՀԱՅԿ ԱՂԱՊԷԿԵԱՆԻ
8, Rue Alfred Bruneau, PARIS (16e) — Tél. : JAS. 19-93
ԼԻՈՆ.— Ճ. ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆԻ,
3, Ave. Grande Bretagne — 20, Rue Villeroy
ՄԱՐՍԷՅԼ.— ՎԱՀՐԱՄ ԹՕՐԱՄԱՆԵԱՆԻ, 26, Bld. Garibaldi, MARSEILLE

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ'Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ'Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ - ԶԱՐԴԱՐԷՔ - ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ
Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնա–կարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրու–թիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլաստիք *— ծածկոցներ. —*
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE
Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ
52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
24
ՕԳՈՍՏՈՍ
MARDI
24 AOUT
1965
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10390
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
41e ANNÉE — No 10.390

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

“ՃԵՄԻՆԻ 5,, ՊԻՏԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԴԱՌՆԱԼ

Այն օրէն ի վեր որ Եուրի Կակարին դարմացուց աշխարհը՝ «տիեզերքի սահմանները կտրելով» (1961 Ապրիլ 12), տակաւին տիեզերական ոչ մէկ թռիչք յառաջացուց այնքան հետաքրքրութիւն, որքան «Ճեմինի 5»ը, որուն մէջ այսօր ամերիկացի երկու տիեզերագնացներ՝ Քուփըր եւ Քոնրատ, կը դառնան Երկրին շուրջը :

48 ժամերու յետաձգումէ մը ետք, Շաբաթ, տեղական ժամով 15ին, «Ճեմինի 5» Քափ Քենըտիէն արձակուած կանոնաւոր կերպով կը բարձրանար Ատլանտեանի կապոյտ երկինքին մէջ: Բոլոր մասնագէտներն ալ կ՚ընդունէին թէ արձակումը շատ յաջող էր: Քանի մը վայրկեան ետք տիեզերանաւը կը տեղաւորուէր իր շրջագիծին մէջ, Գանարեան կղզիներուն վրայ: Առաջին անակնկալ — շրջագիծը նախատեսուածէն թեթեւ մը կը տարբերի. բայց, եղածը մեծ կարեւորութիւն մը չի ներկայացներ, կ՚ըսեն պատասխանատուները : Տեղական ժամով 15.40ին, «Ճեմինի 5» կը կատարէ իր երկրորդ շրջանը, կ՚արձակէ իր կողքին պզտիկ ելեկտրոնիք արբանեակ մը՝ որուն պիտի փորձէ մօտենալ. բայց յանկարծ պատասխանատուները կը հաղորդեն թէ ելեկտրաքիմիական բարդին (պաթըրի) ընդունարանին մէջ հեղուկ թթուածինին ճնշումը անբաւարար է : Ելեկտրոնիք արբանեակին մօտենալու փորձը, որ գլխաւոր նպատակն էր «Ճեմինի 5»ին, ընդհատուած է եւ այլեւս չի կրնար կատարուիլ : Քափ Քենըտիի մէջ տագնապը ծայր տուած է: Միայն երկու տիեզերագնացները՝ Քուփըր եւ Քոնրատ, կը մնան ինքնավստահ եւ անխռով :

Մինչ կը սպասուէր որ երկու տիեզերագնացները Խաղաղականի մէջ երկիր վերադառնային, «Ճեմինի 5»ին տնօրէնը՝ Քրիսթոֆըր Քրաֆթ, կը յայտարարէ թէ թռիչքը կրնայ շարունակուիլ: Քուփըր եւ Քոնրատ ուրախութեամբ կ՚ընդունէին միջոցին մէջ մնալու հրահանգը: Հարց է տակաւին թէ պիտի կարենա՞ն ութը օր միջոցին մէջ մնալ : Ելեկտրաքիմիական բարդը (պաթըրի) սկսած է կանոնաւոր գործել : Եթէ երբեք նոր բարդութիւն չառաջանայ, պատճառ չկայ որ թռիչքը ընդհատուի : Յամենայն դէպս Նահանգները պիտի ջանան ռուսական տիեզերագնացին Միքոյեանի ռեկորդային Միութենէն խլել միջոցին մէջ երկար մնալու մրցանիշը :

Վերջին լուրերուն համաձայն, «Ճեմինի 5»ին մէջ ամէն ինչ բնականոն կ՚ընթանայ եւ թռիչքը պիտի շարունակուի մինչեւ կիրակի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԹԷՆՔ.— Մինչ Փափանտրէու կը ձեռնարկէր «դէպի ժողովուրդը իր շրջագայութին», մեծ յաջողութիւն մը արձանագրելով Լարիսայի մէջ, նոր վարչապետ՝ Ցիրիմոքոս, կը յայտարարէր թէ խորհրդարան պիտի ներկայանար Երեքշաբթի եւ ո՛չ թէ Երկուշաբթի: Վստահութեան քուէարկութիւնը, ուրեմն, կրնայ տեղի ունենալ հաւանաբար Ուրբաթ օր : Աթէնքի մէջ Ուրբաթ գիշերուան ծանր բախումներէն ետք, Ցիրիմոքոս յայտարարեց թէ անհրաժեշտ բոլոր միջոցները պիտի գործածուին, որպէսզի այս շաբաթուան ընթացքին երեսփոխանները չեն — թարկուին փողոցի ճնշումին: Ցիրիմոքոս հերքեց այն լուրերը, թէ պաշտօնական միջնակ պիտի յայտարարուէր Աթէնքի մէջ: «Կառավարութիւնը, ըսաւ վարչապետը, ունի անհրաժեշտ օրինաւոր միջոցները, պաշտպանելու համար երկրին կարգն ու ժողովրդավարութիւնը, առանց դիմելու ծայրայեղ միջոցներու: Վերջին դէպքերը յեղափոխական բնոյթ չէին կրեր, ինչպէս ոմանք, այլ՝ անիշխանական, եւ կը ձգտէին ստեղծել մթնոլորտ մը՝ գիւրացնելու Փափանտրէուին «շրջապատոյթը» ոչ թէ դէպի ժողովուրդը», այլ՝ դէպի բռնութիւն»:

ՃԷՏՏԱՀ.— Ճէտտահի մէջ, Սէուտական Արաբիոյ թագաւորը՝ Ֆէյսալ, շրջապատուած թագաւորական ընտանիքի էմիրներով եւ իր կառավարութեան անդամներով, Կիրակի կէսօրէ ետք դիմաւորեց նախագահ Նասրը: Կիրակի գիշեր նախագահ Նասրի ի պատիւ ընդունելութիւն մը տրուեցաւ Թագաւորի պալատին մէջ: Եմէնի հարցին լուծում մը գտնելու համար պաշտօնական խօսակցութիւնները կը սկսին Երկուշաբթի առաւօտ եւ կը շարունակուին 48 ժամ :

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ Պերլինէն կը հաղորդեն թէ Մինխէնի մաքսաքննիչները այս տարի Պոլսոյ ճեպընթացին մէջ եօթը հազար հայար փամփուշտ գտած են: Անցեալ շաբթու ալ Մինխէնի կայարանին մէջ Թուրքի մը պայուսակներուն մէջէն 15 հազար փամփուշտ գտնուած է: Դեռ կարելի չէ եղած ճշդել թէ ուր պիտի դրկուէր եւ որ կազմակերպութեան համար կը կատարուէր այդ փոխադրութիւնը: Կասկածներ կան թէ Կիպրոսի Թուրքերուն համար էր : Փամփուշտի մաքսանենգները չեն յայտնած ստացողներուն անունը, բայց իրենց վրայէն շատ դրամ գտնուած է :

ՆԻՒ ՏԷԼՀԻ.— Փաքիստանցիներու երկու յարձակումներ, Քաշմիրի զինադադարի գիծին վրայ, հնդկական ուժերու կողմէ ետ մղուեցան, յայտարարեց Հնդկաստանի բանակը : Փաքիստանցիները կը հաշուեն 12 սպաննեալ, իսկ Հնդիկները երկու մեռեալ եւ 2 վիրաւոր :

Օրէ Օրին

ԿՈՒՍԱԿՐՕՆ ԵՆ, ԲԱՅՑ...

Հայաստանեայց եկեղեցիին հիմնադիրը, Գրիգոր Լուսաւորիչ, ամուսնացած եւ զաւակներու տէր մէկն էր :

Բայց, այսօր մեր բարձրաստիճան եկեղեցականները ամուսնացած չեն եւ կը ճանչցուին իբրեւ կուսակրօն հոգեւորականներ :

Կուսակրօնութիւնը հաստատուեր է, կ՚ըսեն, Առաքեալին պատուէրով :

— Զի որ անկինն է հոգայ զՏեառն թէ որպէս հաճոյ լիցի Տեառն: Եւ որ կանամբին է, հոգայ զաշխարհիս թէ որպէս հաճոյ լիցի կնոջ իւրում (Ա. Կորնթ. Է. 32 . 34) :

Այսինքն, կին չունեցողը Աստուծոյ կը ծառայէ, կին ունեցողը՝ իր կնոջ :

Ուրեմն, Աստուծոյ ծառայելու համար պէտք է ամուրի մնալ : Կուսակրօն ըլլալ :

Այս պատուէրը, կարծեմ, կը հակասէ Հին Կտակարանի մէկ ուրիշ պատուէրին, ուր Աստուած կ՚ըսէ .

— Անեցէ՛ք եւ բազմացարուք եւ լցէք զերկիր ...

Որ, լուրթեամբ, ուրիշ բան չի նշանակեր, եթէ ոչ՝ կարգուեցէք եւ զաւակներ ունեցէք ...

Հաւկիթին մէջ մազ փնտռողը կրնայ հետեւցնել .

— Ուրեմն, կարգուինք եւ Աստուծոյ չծառայե՞նք ... Աս ի՛նչ հակասութիւն է:

Հակասութի՞ւն :

Երանի՛ թէ միայն այս ըլլար Աստուածաշունչին հակասութիւնը: Ուրիշ ի՛նչ «իրար չբռնող» խօսքեր կան: Ահաւասիկ քանի մը նմոյշներ.

Հաւր քանի՛ անգամ խօսեցաւ, երբ Պետրոս կ՚ուրանար զՔրիստոս :

Մարկոս Աւետարանիչը կ՚ըսէ *երկու* անգամ, Մատթէոս, Ղուկաս եւ Յովհաննէս կ՚ըսեն *մէկ* անգամ :

Աստուած մարդը փորձութեան մէջ կը դնէ՞ :

Այո՛, կը պատասխանէ Ծննդոց Գիրքը . — Եւ եղեւ յետ բանիցս այսոցիկ փորձեաց Աստուած զԱբրահամ ...

Ո՛չ, կ՚ըսէ Յակոբ Առաքեալ .

— Զի Աստուած անփորձ է չարեաց, փորձէ նա եւ ոչ զոք ... (*Յակ. Ա.* 13) :

Պօղոս Առաքեալ հակասական երկու պատուէրներ կուտայ միեւնոյն համարին մէջ .

— Զմիմեանց բեռն բարձէք (*Գաղ. Զ.* 2...) :

— Զի իւրաքանչիւր ոք զիւր բեռն բառնայցէ (Նոյն, 5) :

— Սողոմոնի Առակներուն մէջ եւս նման հակասութիւն մը .

— Մի տար պատասխանի անզգամի ըստ նորա անզգամութեան (ԻԶ. 4) :

— Այլ տուր նմա պատասխանի ըստ անզգամութեան նորա (ԻԶ. 5) :

«Եկուր ասոր մէջէն ելիր» պիտի ըսէր քահանայութեան թեկնածու խանութպանը :

×

Բայց, Աստուածաշունչ Մատեանը սրբագրելու կամ կարգի դնելու իրաւունքը մեզի տրուած չէ :Մենք միայն կրնանք զբաղիլ այն հակասութեամբ, զոր մեր կուսակրօն հոգեւորականները հաստատեր են իրենց կոչումին եւ իրենց վարած աշխարհիկ կենցաղին միջեւ :

Անգամ մը, միամտաբար, հարցուցինք Աբեղայի մը .

—Երբ կը ձեռնադրուիք, ուխտ կ՚ընէ՞ք թէ բացարձակօրէն պիտի հրաժարիք աշխարհականներու վերապահուած կեանքէն ...

— Պարապ խօսքեր, մենք առանձին ուխտ չենք ըներ եւ մեզմէ առանձին ուխտ պահանջող ալ չկայ ...

Ներկաները բողոքեցին, միաբերան .

— Սխա՛լ էք, Աբեղայ ... Դուք, ամէնքդ ալ, կաթողիկոսներէն մինչեւ յետին Աբեղան, խօսք կուտաք աշխարհիկ վայելքներէ, միանգամընդմիշտ, հրաժարիլ ...

×

Ո՞ւխտ, երդո՞ւմ, խոստո՞ւմ :

Բայց, ո՞վ ականջ կը կախէ այս «պարապ բաներուն» :

Յամի Տեառն 1965, նրազով փնտռէք, չէք կրնար գտնել մէկ հատիկ բացարձակօրէն կուսակրօն եւ աշխարհիկ վայելքներէ — գլխաւորաբար եւայականներէն — ձեռնք, քաշած երիտասարդ հոգեւորական, ո՛չ Արեւմուտքի լուսացնցուղ սրղոտաններուն, ո՛չ ալ Արեւելքի կիսաստուեր նամբաներուն վրայ :

Ամբաստանութիւն չէ որ կ՚ընենք, այլ կուտանք — արձակ, համարձակ — պատկերը իրական ողբերգութեան մը, որ տարուէ տարի կը մթագնէ մեր հանրային կեանքը :

Արդարեւ, կուսակրօն կոչուած մեր հոգեւորականներէն շատերը այնքան շփացեր են եւ այնպիսի ազատութիւններ կը վերապահեն իրենց որ մեր բարեպաշտ ժողովուրդը — Թաղականներն ու հոգաբարձուներն ալ միասին հաշուելով — սկսեր է հեռզհետէ պաղիլ ե՛ւ եկեղեցիէն, ե՛ւ անոր կուսակրօն պաշտօնեաներէն:

Երէկ — երբ տակաւին այսքան «քաղաքակրթուած» չէինք — մեր վարդապետները իրենց կրօնաւորի համեստ խուցին մէջ ունէին Աւետարան, Մաշտոց, Նարեկ, Յայսմաւուրք, Հայոց Պատմութիւն եւ ազգային գրականութենէն քանի մը հատորներ :

Այսօր, ինչե՛ր, ինչե՛ր չկան :

Երէկ, մեր խրիմեաններ, վանքին ծառին տակ նստած նարտի կը խաղային վարդապետի մը հետ : Մեծ քաջութիւն էր :

Այսօր, մեր «զարգացեալ» կուսակրօնները *փոքէրի* մասնագէտ են :

Երէկ, վարդապետն ու եպիսկոպոսը, կին ըլլալով կը ճանչնային վանքին խաթունին խոհարարուհին — երբանասունը անցած մայրիկ մը :

Այսօր, մեր արդիական կուսակրօնները աղջիկ կը պտըտցնեն իրենց ինքնաշարժերով :

Երէկ, մեր կուսակրօնները կը խօսէին ազգին ցաւերուն մասին :

Այսօր, կը խօսին այնպիսի նիւթերու մասին, որոնց հիւթը կրնայ կաս-կարմիր ընել աշխարհական ունկնդիրը :

×

Կա՛րճ :

Ժամանակը եկած է որ ժողովուրդը բացէ ի բաց խօսի կուսակրօններու այս անվայել կենցաղին մասին եւ միջոցներ ձեռք առնէ չարիքը դարմանելու համար:

Իրազեկները կը պատմեն թէ այսօր, թէ Ամերիկայի, եւ թէ ուրիշ շրջաններու մէջ, հինգ կուսակրօնէն չորսը անպատեհ սիրուհի մը ունի: Եթէ ո՛չ սիրուհիներ: Եւ այդ երեւոյթին կապուած շատ մը անհամ, անախորժ եւ անվայել պատմութիւններ :

Ուշադրութիւն ըրած եմ որ երբ հեռաւոր շրջանէ մը եկող հայրենակցին կը հարցնես թէ «ձեր համայնքին վիճա՞կը ինչպէս է, ի՞նչ ջուրի վրայ էք », կը ստանաս հետեւեալ պատասխանը .

— Մեր համայնքը լաւ կացութեան մէջ է, բայց, դժբախտաբար, ունինք վարդապետ մը (կամ եպիսկոպոս մը) որ ինքզինքը լաւ չի պահեր ...

Կը հասկնաք թէ ինչ ըսել կ՚ուզեմ...

Քանի մը բացառութիւններ, բնականաբար, կան : Քանի մը լուրջ եկեղեցականներ, այո՛, կան :

Բայց, մնացեալ ջախջախիչ մեծամասնութիւնը չի կրնար երդում ընել թէ հեռու մնացած է աշխարհիկ կեանքէն : Այն կեանքէն, մանաւանդ, ուր տիրաբար կ՚իշխէ կինը :

×

Ի՞նչպէս կարելի է առաջքը առնել այս զայրակղալից կացութեան :

Պարզապէս վերջ տալով կուսակրօնութեան ,որ անխուսափելի կերպով կեղծիքի՛ կ՚առաջնորդէ խնդրոյ առարկայ անձերը :

Կաթոլիկ եկեղեցին արմատական բարեփոխումներ կը կատարէ: Կը «նոր»նայ, հետզհետէ :

Մենք, տակաւին կառչեր ենք հինցած, մաշած աւանդութեան մը, որ մէկ կողմէն կ՚արատաւորէ մեր երիտասարդ կուսակրօններուն համբաւը, միւս կողմէ կը պաղեցնէ ժողովուրդը եկեղեցիէն :

— Ատ մարդուն աղօ՞թքը լսելու պիտի երթամ... Տունս կը նստիմ կ՚աղօթեմ:

×

Ազգային Օգոստափառ ժողո՞վ պէտք է գումարել թէ, ընդհակառակն, մեր զոյգ կաթողիկոսները — երկուքն ալ ծանրախոհ մարդիկ — կրնան իրենց միջեւ լուծում մը գտնել, չեմ գիտեր .

Միայն գիտեմ որ «եթէ տանձ էր հասունցաւ, խնձոր էր կարմրեցաւ »:

Անունով կուսակրօն, կենցաղով դերասան – աշխարհական հոգեւորականներով եկեղեցի չի պահուիր :

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԻՐԱՆԻ ԿԱՐԻՊԱԼՏԻՆ

ԵՓՐԵՄ ԽԱՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Եթէ Արշադ Դովլէն կենդանի տարուէր մայրաքաղաք, հաւանական էր, որ ռուսական դեսպանը նրան ազատելու համար ցանկացած պատրուակներով միջամտէր եւ ոչ ցանկալի դէպքերի տեղի տար: Ուստի Եփրեմ հէնց կռուի դաշտում դնդակահարեց եւ ի ցոյց կենտրոնի եւ միւս վայքերի խռովարար տարրերի՝ գլուխը ուղարկեց Թեհրան եւ Սարդար Ասադի հետ վերադարձաւ :

Հեռագրիչ Մարգո Բաամբրեանը Եփրեմի հեռագրիչն էր : Եփրեմ շարունակ նրա միջոցով էր կապ պահում մայրաքաղաքի հետ :

Այդ փառաւոր յաղթանակից յետոյ, Եփրեմ նոյն ուժերով շարժուեց դէպի Սալար Դովլէի բանակը եւ Սաւէ քաղաքի մօտ «Բաղը Շահ» կոչուած վայրում, ջախջախեց նրա հսկայական բանակը :

Թշնամին մեծ զոհեր տալով, փախուստի ճամբան բռնեց : Մեր ձեռքն անցան հինգ հարիւր գերի, ահագին ռազմամթերք եւ թնդանօթներ, իսկ ինքը Սալար Դովլէն Համադանից կանացի ծածկոցով ծպտուած փախուստ տուեց :

Երբ Արշադ Դովլէն վերջնապէս պարտուեց ու գնդակահարուեց, գահընկէց Շահը զգաստացաւ՝ հրաժարուելով կրկին գահ բարձրանալու իր մտքից. փախուստ տուեց իր աքսորավայրը՝ Ռուսաստան :

Եփրեմի Մազանդարան ուղարկած Գիկոյի խումբը եւ պարսիկ մոջահեդները Սալար Դովլէի կռուից երկու օր անց վերադառնալով, միացան գլխաւոր բանակին եւ շարժուեցինք դէպի Համադան :

Համադանի Շավարին գիւղում մի առժամանակ մնալուց յետոյ, Եփրեմ պատրաստուեց գնալ Ղազուին: Համադանից քիչ հեռու՝ Ղազուինի ճանապարհի ձախ կողմում մի գիւղի մէջ Սալար Դովլէի «միրախուր» (ախոռապետը) իր 20 – 25 զինուած մարդկանցով դարան մտած սպասում էր Եփրեմի երեւալուն: Բայց Եփրեմը կառքով է անցնում, եւ չարագործները չեն նկատում նրան : Եփրեմ տեղեկանալով դարան մտած չարագործների նենգ մտադրութեան՝ մի երկտողով կարգադրեց Քեռուն, որ նկատի առնէ այդ գիւղը :

Կէս գիշեր էր: Քեռին տղաների գլուխն անցած ճանապարհուեց եւ արեւածագին մօտեցաւ թշնամու դարան մտած գիւղին: Բոլոր կողմերից սկսեցին կրակ տեղալ մեր վրայ: Դժուար էր որոշել թէ գնդակները որտեղից էին գալիս: Քեռին հրահանգեց համազարկ տալ եւ երեք հոգու կարգադրեց աննկատ մտնել գիւղ : Գիւղի փողոցներից մէկում, Թեհրանցի Սիմոն Ալլանեան ծանր վիրաւորուեց : Երկու հոգով բարձրացանք մի կտուրի վրայ : Երբ Թաւրիզեցի Արսէն Յովհաննիսեանը անզգուշաբար մօտեցաւ մի ծակի եւ ուզեց իմանալ թէ ներսում ի՞նչ կայ, աչքի տակից խփուեց եւ մահացաւ: Դիակը տարին Ղազուին եւ Հայոց դպրոցի բակում հողին յանձնեցին :

Վերջապէս տղաները մէկը միւսի ետեւից մտան գիւղ : Չարագործներին զինաթափ արինք եւ Քեռու հրահանգով պատժելուց յետոյ, շարունակեցինք մեր ճանապարհը՝ դէպի Ղազուին :

Սալար Դովլէն իր խայտառակ պարտութիւնից եւ կանացի ծածկոցով փախուստ տալուց բաւականին անց, հաւաքեց իր ցաք ու ցրիւ եղած ուժերը եւ դարձեալ բանակ կազմելով, Մոջալալի ղեկավարութեամբ շարժուեց առաջ :

1912 Մայիս 12ին, Համադանի «Բհար» գիւղից Եփրեմ շարժուեց դէպի թշնամին, որ 10 – 15 քիլոմեթր հեռու էր գտնւում: Նոյն օրը Եփրեմ դարձեալ ջախջախեց ու փախուստի մատնեց թշնամուն : Կռիւը արդէն վերջացել էր, բայց փախուստ տուած թշնամու բանակից յետ մնացած մօտաւորապէս երեսուն հոգի «Սուրջէ» գիւղում դիրք բռնած դեռեւս պաշտպանւում էին: Տղաներից մի խումբ գնացին դէպի գիւղը, իսկ Եփրեմ յոգնած էր, ուզեց քիչ հանգստանալ :

Քիչ անց, Զոհրաբ խանին խփեցին : Տղաներից մէկը ուզեց նրա դիակը վերցնել, նա եւս խփուեց :

Եփրեմ, որ այնքան սիրում էր իր տղաներին, այդ դէպքից ազդուած չկարողացաւ մի րոպէ իրեն զսպել ու քիչ սպասել : Դեռ իրեն չզգաստացած՝ կէս քուն կէս արթուն իր կառապանին ապտակեց ու նետուեց դէպի դիակները (կառապանը Եփրեմի թեւից բռնած խնդրում էր, որ քիչ սպասէ), բայց դեռ տեղ չհասած գլխից խփուեց ու վայրկենապէս հոգին աւանդեց :

Իսկ դէպի «Սուրջէ» գնացած տղաները գիւղը մտնելիս երեք զոհ (երկու Հայ եւ մի Պարսիկ) տալուց յետոյ թշնամուն զինաթափ են անում ու պատժում :

Եփրեմի մահուան լուրը Մոջալալին քաջութիւն ներշնչեց : Իր բանակի գլուխն անցած սկսեց մօտենալ, բայց Քեռու հրամանատարութեամբ տղաները ժամանակ չտուին նրան, յարձակման անցան եւ շատ կարճ ժամանակամիջոցում թշնամին ահագին զոհեր ու գերիներ տալով քառասմբակ անյայտացաւ :

Եփրեմի մարմինը մեծ շուքով Թեհրան բերուեց : Նրա մահուան լուրը բոլորին այնքան խորը վիշտ ու ցաւ էր պատճառել Հայ, պարսիկ եւ օտարազգի բոլոր խաւերին, որ գործ ու զբաղմունք թողած լացակումած աչքերով շտապել էին անմահ Եփրեմի յուղարկաւորութեան ներկայ լինել եւ մի վերջին անգամ նրան մնաս բարեւ ասել :

Եփրեմի բնակարանից սկսած, Սթանբոլ, Լալեզար եւ Սէփահ հրապարակը, այնտեղից էլ Ֆերդուսի, Նադերի եւ Հայոց դպրոց, ծովածաւալ երկսեռ հասարակութիւնը իր հարազատ զաւակին ձեռքից տուած ծնողի պէս ցաւում էր ու արտասւում :

Եփրեմի մարմինը թնդանօթի վրայ դրուած իր բնակարանից դուրս բերելիս՝ առաջին հերթին նրա նժոյգը դուրս բերին :

Խեղճ կենդանին շատ անհանգիստ էր : Շարունակ ծառս էր լինում ու խրխնջում: Նրա գեղեցիկ աչքերը թաց էին, կարծես արտասւում էր: Ժողովրդի վրայ այդ տեսարանը շատ խոր ու յուզիչ տպաւորութիւն թողեց, այնպէս որ շատերը սկսեցին բարձրաձայն արտասուել: Յեղափոխական տղաները թնդանօթի ձիերը արձակելով իրենք լծուեցին ձիերի տեղ: Երկու շարք բազմաթիւ ծաղկեպսակներով շրջապատած Եփրեմին տանում էին իր վերջին կայանը: Զինուորական նուագախումբը մահուան քայլերգ հնչեցնելով ժողովրդին աւելի յուզմունք ու վիշտ էր պատճառում :

Երբ թանկագին զոհի դագաղը մօտեցաւ Հայոց դպրոցի մուտքին, նախօրօք այնտեղ շարք կանգնած զինուորները պատուի կանգնեցին եւ դագաղը տարուեց ներս :

Մի շարք պետական դէմքեր, պաշտօնական ներկայացուցիչներ եւ հեղինակաւոր անձնաւորութիւններ հերթականօրէն անդրադառնալով անմահ Եփրեմի գործունէութեան, դրուատեցին նրա Իրանին ու Իրանի ժողովրդին մատուցած անգնահատելի ծառայութիւնները եւ նրա անփոխարինելի կորստեան առթիւ ցաւակցութիւն յայտնեցին կառավարութեան, Հայ ու պարսիկ ժողովրդին, յեղափոխական ընկերներին եւ ներկայ գտնուող երկսեռ հասարակութեան :

Եփրեմին կրօնական արարողութեամբ հողին յանձնելիս՝ դրսում շարք կանգնած զինուորները սկսեցին հրացաններով համազարկ տալ, իսկ հեռուից թնդանօթները սկսեցին որոտալ :

Այսպիսով Եփրեմի նւիրեալ կեանքին վերջակէտ դրուեց: Բայց նրա վեհ գործն ու հոգին կենդանի մնացին ու խոր արմատներ գցեցին բռնութիւնը տապալ ազատատենչ ժողովուրդների սրտերում :

ՅՈՎԱԿ

ՏԱՔ ՈՒ ՊԱՂ

"ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ"

Օգոստոս ամիս, զանգուածային տեղահանութեան շրջան, որ օրէնքի կարգ անցաւ հետզհետէ եւ այժմ դարձած է ոչ միայն օրէնք, այլեւ բնական պահանջ մը, նորածինէն մինչեւ ծերունին :

Միլիոնաւոր ժողովուրդ, տուն տեղ ձըգած կը մեկնին դէպի ... անծանօթը : Տասնեւմէկ ամսուան իրենց աշխատանքին միակ վարձատրութիւնը կարծէք, որ ծայր կուտայ երկրին մէջ թէ դուրսը, անհամար կարաւաններու :

Մեկնիլ Օգոստոս ամսուան նշանախօսքը : Շատեր դէպի կապոյտ ջուրերը, դէպի ծով կամ ովկիանոս: Ոմանք դէպի գիւղ : Ուրիշներ ալ ծանօթ թէ անծանօթ երկիրներ, եւ այս բոլորը արձակուրդի պատրուակով : Կամ «դրացին ինչ պիտի մտածէ» ... ըսելով: Որքան հեռաւոր երկիր, այնքան փառաւոր արձակուրդ : Գունագարդ քարթ մըն ալ դրացիին կամ բարեկամին, եւ արձակուրդը կատարեալ է :

Տարիներ առաջ, ամէն մարդ կը գոհանար իր երկրին մէջ՝ օդը փոխելու երթալով : Այժմ իր պատկանած երկիրը պզտիկ կուգայ եւ շատ փոքր՝ օդը շըրնչելու : Ինչո՞ւ բանտարկուիլ իր սեփական երկրին մէջ միայն, երբ իր երկրին օրէնքները հնարաւորութիւն կուտան, բանուորին թէ հարուստին, մեկնելու այլուր, դէպի անծանօթ հորիզոններ :

Ժողովուրդները պէտք է անշուշտ զիրար ճանչնան, սեւը ծանօթանայ ճերմակին, դեղինը՝ գորշին, վայրենին՝ քաղաքակիրթին, քաղաքացին՝ գիւղացիին եւ այսպէս շարունակաբար :

Օգոստոս ամիսը ժողովուրդները վերածեց մրջիւնի, անծայրածիր կարաւաններու, որոնք կ'երթան ու կուգան : Կասք, շոգենաւ, օդանաւ եւ ինչո՞ւ ոչ նոյնիսկ հետիոտն (օթօ – սթոփ), միայն թէ հեռանան իրենց տունէն :

Ֆրանսայի մէջ, ընկերվարական տեսաբան Լէոն Պլումն էր, որ դրաւ պարտադիր արձակուրդի առաջին հիմնաքարը : Արդեօք կը մտածէ՞ր որ օր մը այսքան պիտի ծաւալէր եւ պիտի դառնար տեսակ մը տեղահանութիւն :

Հայ ժողովուրդը վարժուած է տեղահանութեան, մանաւանդ զանգուածային տեղահանութեան, սակայն ի՞նչ ըսել այս ժողովուրդին որ կամովին կը տեղահանուի :

ՄԵՂՈՒ

ՃԱՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ

ՃԱՄԲԱՐԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՍԷՆ – ՌԱՖԱՅԷԼ — Ամէն տարի Օգոստոս 15ին տեղի կ'ունենայ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ճամբարին այս դաշտահանդէսը :

Այս տարուանը, ինչպէս կ'ակնկալուէր, տեղի ունեցաւ բացառիկ շուքով եւ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան :

Հայրենակիցներ եկած էին ոչ միայն Քոթ տ'Ազիւրի քաղաքներէն, ինչպէս Նիս, Քան, Անթիպ, այլեւ մինչեւ իսկ հեռաւոր Մարսէյլէն, Վալանսէն, Տրակինեանէն :

Բանակումի վարչութիւնը եւ բանակող երիտասարդները ամէն ինչ ըրած էին, որպէսզի դաշտահանդէսը տեղի ունենայ լաւագոյն պայմաններու տակ եւ անցնի խանդավառ մթնոլորտի մէջ :

Հայկական եւ ֆրանսական ազգային գոյները, ժողովրդական երաժշտութիւնը, եւ մանաւանդ, հայկական շունչով ապրող երիտասարդութեան մը ներկայութիւնը հոգեպարար եւ կազդուրիչ մթնոլորտ մը ստեղծեց դաշտահանդէսի ամբողջ տեւողութեան ընթացքին :

Այս առթիւ անհրաժեշտ է դիտել տալ, թէ Նոր Սերնդականները մասնաւորապէս եւ բանակող երիտասարդները ընդհանրապէս ամէն ճիգ ի գործ դրին, որպէսզի ձեռնարկը անցնի յաջող եւ, մանաւանդ, կրէ ազգային շունչ եւ ոգի :

Կէսօրուան ճաշէն ետք, ներկաները՝ թիւով 1200 բոլորուեցան բեմին շուրջ :

Օրուան նախագահը՝ ընկեր Հրայր Թորոսեան, որ միեւնոյն ատեն վարիչն էր բանակումին, սեղմ բայց յստակ գիծերով ներկայացուց Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ճամբարին կեանքը եւ այս առընչութեամբ նաեւ ճամբարին դերը ազգապահպանման մեր համազգային ճիգին եւ աշ-

[Note: column text continues after the rule below ("ւոններու, որոնք կ'երթան ու կուգան") belongs to the "Արձակուրդ" article and is given above.]

ԱԼՊԻԱԿԱՆ ՄԱՆՈՒՇԱԿ

Թէյամանի մէջ ջուրը եռաց, կափարիչը ձայն հանեց : Կինը կողովից հանեց պնակները եւ ծաղկաւոր բաժակները շարեց սփռոցի վրայ: Երբ նա կռացաւ սփռոցի վրայ, թիկունքից ծամը թեքուեց, կախուեց ուսն ի վար : Տոլափի կինը կարճ խուզած մազեր ունէր եւ սպիտակ պարանոց, որի բարակ մորթու տակ երեւում էին կապոյտ երակները: Տղան դատարկ տուփը ձեռքին ներս վազեց : Վրանի դռնից մի խումբ մանուկներ զարմանքով նայում էին խոտի վրայ նստած հիւրերին : Որքան մեծ եղաւ տղայի ուրախութիւնը, երբ նա ստացաւ երկրորդ տուփը : Այս անգամ նա դուրս չվազեց, այլ նստեց խոտի վրայ, մայրը նրա համար եւս թէյ լցրեց, իսկ Ֆետրէ գլխարկով մարդը շաքարի մի մեծ կտոր գցեց տղայի բաժակը :

Տղան զարմացաւ եւ երբ շաքարից պղպջակներ բարձրացան թէյի երեսը, նա մատը կոխեց բաժակի մէջ՝ շաքարը բերանը տանելու: Թէկուզ տաք թէյը վառեց մատը, բայց ծպտուն չհանեց : Այնքան համեղ էր կխտահալ շաքարը :

Հնագէտը քթի տակ ծիծաղեց, ինչ որ բան յիշեց մարդու նախնական օրերից : Կինը նորից ջուր լցրեց թէյամանի մէջ եւ ուրախ ժպտաց երեխայի շարաճճի արարքի վրայ :

Ֆետրէ գլխարկով մարդը տեսաւ այդ ժպիտը, ինչքան ծանօթ էր ... Երեւի նոյն դէմքն ունեցող մարդիկ նոյն կերպ են ժպտում : Կնոջ վերին շրթունքը աննկատ դողդողաց, ժպիտից շրթունքները կարմրեցին, որպէս արնագոյն մեխակի թերթեր, ժպիտից աչքերը փայլեցին :

Յանկարծ նա ծոցից հանեց տետրը, թերթեց քարերի եւ քանդակների նկարներ, թերթեց եւ քարէ արծուի բոյնը պարսպի գլխին ու սպիտակ թղթի վրայ մատիտի արագ շարժումով նկարեց կնոջը՝ օջախի մօտ նստած, աչքերը օջախի քարին: Ծանօթ էին դիմագծերը, միտքն այնքան էր աշխատել նրա վրայ տարիներ առաջ: Փակ աչքերով էլ նա տեսնում էր կնոջ պրոֆիլը :

Միայն տղան տեսաւ մօր նկարն սպիտակ թղթի վրայ : Նրան այնպէս թուաց, թէ Ֆետրէ գլխարկով մարդու սպիտակ թղթերը արտացոլում են ամէն ինչ, ինչպէս աղբիւրի վճիտ ջուրը :

Քիչ յետոյ ձիերը վրանի առաջ էին : Երրորդ ձիաւորը ձիերի գլխին հայցըռնում էր սանձերը, պնդացնում թամբի կաշուէ կապերը: Եւ երբ պայուսակը կապեց թամբին, մօտեցաւ մնաս բարով ասելու օջախի մօտ նստած կնոջը : Կինը տեղից վեր կացաւ, գլխի շորն արագ իջցրեց ճակատին եւ մատների ծայրով բռնեց երրորդ ձիաւորի մեկնած ձեռքը : Միւսներն էլ հետեւեցին նրա օրինակին : Այս անգամ կինը ձեռքը կրծքին սեղմեց եւ խոնարհեց գլուխը : Ֆետրէ գլխարկով մարդը տղային տուեց արծաթ դրամ ու շոյեց նրա մազերը :

Ձիերն իջնում էին Կաքաւաբերդի քարափով դէպի Բասուտա ձորը : Ձիերի սանձից բռնած իջնում էին երեք հոգի, որոնցից ամէն մէկը մտքերի մէջ հիւսում էր իր նախշը : Ճանապարհի երկու եզրին բուսել էին ալպիական մանուշակներ : Ֆետրէ գլխարկով մարդը կռացաւ, պոկեց մէկը եւ դրեց տետրի այն թերթի արանքը, որի վրայ նկարուած էր եռանկին եւ այն բարակիրան կինը :

Ձիերի սմբակի տակից քարեր էին թռչում, քարերն աղմուկով գլորւում էին ձորը : Ծով կար նրա մտքում եւ այդ ծովը մի ափ էր շպրտում մերթ սեւ թաւիշէ գլխարկով մի գլուխ, մազերը կարճ կտրած, մերթ երկարագգեստ մի կնոջ թիկունքին երկար ծամեր, մերթ քարէ քանդակներ, կիսաւեր պարիսպներ, եկեղեցու հիմքի մօտ ալպիական ծիրանագոյն մանուշակներ :

(4 Շար.)

ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑ

խումբին մէջ : Արդարեւ, բանակումը իր Հայեցի մթնոլորտով եւ կիրարկած դաստիարակչական ծրագրով օգտակար ձեռնարկ մըն է :

Երիտասարդ ընկերը պատմականը ըրաւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին, շեշտելով որ այս կազմակերպութեան շարքերուն մէջ իրենց ազգային եւ կուսակցական դաստիարակութիւնը ստացած են հազարաւոր երիտասարդներ՝ Մարսէյլէն մինչեւ Փարիզ :

Օրուան բանախօսը ընկեր Ժիրայր Մխիթեան իր ճառին մէջ հաստատեց թէ արտասահմանի լայնքին ու տարածքին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշին շուրջ համախմբուած երիտասարդութիւն մը տասնամեակներէ ի վեր կ'ապրի ազգային շունչով, կը դաւանի Համահայկական իտէալներ, կը սիրէ ու կը գուրգուրայ Հայկական արժէքներու վրայ եւ, մանաւանդ, գերծ է ստորակայութեան պղացումէն : Ընդհանրապէս, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերնդականը հպարտ է իր ազգային ծագումով, գիտակից է իր կոչումին եւ կ'ըմբռնէ, թէ իրեն վիճակուած է բախտորոշ դեր մը ներկային եւ ապագային համար :

Գեղարուեստական բաժինը պատրաստուած էր բանակումի ընթացքին եւ տեղական ուժերով :

Երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Օր. Անժէլ Կարապետեանի մեծ յաջողութեամբ երգեց ժողովրդական եւ կոմիտասեան չորս երգեր : Աւելորդ գնահատութիւն մը պիտի չըլլար՝ եթէ ըսենք թէ Լիոնի եւ Տէսինի Հայութեան շատ ծանօթ եւ սիրուած երգչուհին մեծ ձեռնհասութեամբ կազմեց եւ վարեց բանակումին երգչախումբը, որուն մակարդակը աւելի քան գոհացուցիչ էր :

Երկու պարախումբեր, առաջինը կազմուած Ալֆորվիլի եւ երկրորդը Մարսէյլի Նոր Սերնդականներէն, ներկայացուցին ազգային տոհմիկ պարեր :

Երկու խումբերն ալ գնահատուեցան մեծապէս :

Հաճելի էր ընկերուհի Մարկրիթ Հանճըրեանի մենապարը : Ճկուն, նուրբ եւ հաւասարակշռուած շարժուձեւերով ընկերուհին գեղեցկօրէն մեկնաբանեց մեր պարերէն երկուքը :

Օր. Անժէլ Կարապետեան յաջորդաբար մեներգեց Կոմիտասի «Կռունկ»ը, Սայաթ Նովայի տաղերէն մէկը եւ ներկաներուն ընդհանուր փափաքին վրայ ժողովրդական երգ մը :

Երիտասարդ երգչուհին ունի հաճելի ձայն եւ մեկնաբանելու ընդունակութիւն,

Ընկեր Մասիս Գուլումեան սրտայոյզ ապրումով արտասանեց Հր. Յովհաննիսեանի «Կարսի ճամբաներումը» :

Երկու երիտասարդներ ներկայացուցին պաւէզ մը :

Հուսկ ուրեմն բեմ բարձրացաւ ֆրանսական բեմերու նոր աստղը՝ Օր. Լիզ Սարեան, որ գնահատելի գիտակցութեամբ մը ինքնաբերաբար եկած էր ներկայ գտնուելու դաշտահանդէսին : Երգչուհին իր հաճելի ձայնով եւ ընկերակցութեամբ ընկեր Փօլ Սէդեանի յաջորդաբար մեներգեց Ֆրանսերէն եւ հայերէն երգեր :

Ներկայ հասարակութիւնը ծափերով գնահատեց երգչուհիին երգերը :

Երիտասարդութեան հրաւէրով, սոյն հանդիսութեան վութացած էր ներկայ գտնուիլ Հարաւային Ֆրանսայի Թեմի Առաջնորդը՝ Գերշ. Արտաւազդ Թրթռեան, որ շնորհաւորեց այս ձեռնարկը : Գնահատեց նաեւ այս ձեռնարկին կազմակերպիչներուն աշխատանքը, որովհետեւ հայկական հանդիսութիւնները իրենց բանեցած մթնոլորտով հայապահպանման նպաստող միջոցներ են : Այս առթիւ շեշտեց նաեւ որ արտասահմանի մէջ հասակ նետած հայ երիտասարդութիւնը գնահատելի կեցուածքով ու գիտակցութեամբ կը մնայ Հայ եւ կ'ապրի հայօրէն :

— « Պէտք է զօրավիգ կանգնիլ մեր երիտասարդութեան, որպէսզի անոնք՝ երիտասարդները ոչ միայն կարելիութիւնը ունենան ապրելու իբրեւ Հայ, այլեւ յաջողին իրականութիւն դարձնել մեր եւ իրենց երազը՝ Հայութեան դարերու բաղձանքը » :

Օրհնութեան խօսքերով վերջ գտաւ Արտաւազդ Եպս.ի ճառը, որ մեծապէս գնահատուեցաւ երիտասարդներէն եւ երէցներէն հաւասարապէս :

Ապա տեղի ունեցաւ խաղողի աւանդական օրհնութիւնը : Արտաւազդ եպս. շրջապատուած բանակող «դպիրներ»է (ընկերներ Տ. Շիրվանեան եւ Կ. Յովսէփեան) օրհնեց խաղողի ողկոյզները : Այս առթիւ Սրբազանը երկու խօսքով ներկաներուն բացատրեց խաղողօրհնութեան իմաստն ու խորհուրդը, որ կուգայ հեթանոսական շրջանէն, գինիի պաշտամունքի օրերէն :

Երգով ու պարով շարունակուեցաւ հանդիսութիւնը : Ժողովուրդը իր գոհունակութիւնը յայտնեց Նոր Սերունդին, մասնակցելով հանգանակութեան, զոր մեծ ձեռնհասութեամբ վարեց ընկեր Շ. Զօտեան (Նիսէն) : Հանգանակութեան գումարը բարձրացաւ 2400 ֆրանքի :

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը իր այս դաշտահանդէսով անգամ մը եւս ապացոյց տուաւ թէ գիտէ կազմակերպել նման գեղեցիկ ձեռնարկներ, իսկ ներկաները այս անգամ եւս ցոյց տուին, որ մեծապէս կը գնահատեն այս կազմակերպութիւնը, որուն աշխատանքը եւ ճիգը՝ նորահաս սերունդի հայեցի դիմագիծի պահպանման առաքելութեան մէջ, աւելի քան ծափահարելի է :

Թ.Գ.ԹԱԿԻՑ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Խանասորի արշաւանքի տօնակատարութիւնը այս տարի աւելի հոծ բազմութեամբ ու մեծ խանդավառութեամբ տեղի ունեցաւ Յուլիս 25ին, Կիրակի, Վալապրի գեղեցիկ անտառին մէջ : Օդը աննպաստ ըլլալով հանդերձ, առանց չափազանցնելու կրնանք ըսել թէ ներկաներուն թիւը չորս հազարէն աւելի էր : Այս բացառիկ մեծ յաջողութիւնը պէտք է վերագրել մեծ մասամբ կազմակերպիչ յանձնախումբին, բաղկացած Նոր Սերնդականներէն, որոնք անվերապահօրէն ոչ մէկ ճիգ խնայած էին, որպէսզի այս տարի «Հերոսներու Օր»ը տեղի ունենայ աւելի արժանավայել հանդիսութեամբ :

Առաւօտեան ժամը ութին իսկ, Մարսիլիոյ բոլոր շրջաններէն, օթօքառները լեցուն հասած էին դաշտահանդէսին վայրը, ինչպէս նաեւ հարիւրաւոր ընտանիքներ իրենց անձնական կառքերով :

Ժամը 10ին տեղի ունեցաւ «պուլի» մրցումը, որուն կը մասնակցէին 96 հոգի : Եւ մրցումը վերջացաւ ժամը 16ին :

Յետոյ սկսաւ գեղարուեստական բաժնի պաշտօնական մասը .—

Խօսնակը ընկեր Թ. Պօղոսեան, բեմ հրաւիրեց օրուան նախագահը ընկեր Ա. Քէօսէեան, որ բացումը կատարեց օրուան հանդիսութեան պատշաճ խօսքերով :

Նախ նկարագրեց Հայաստանի ներքին վիճակը : Թուրքը օգտուելով պատեհ ժամանակէն, փորձեց խեղդել յեղափոխութիւնը եւ յետոյ գործադրութեան դրաւ իր ցեղասպան ծրագիրը, « Հայաստանը առանց Հայու», ջարդել տալով 300.000 Հայեր : Այլեւս Թուրքը կը կարծէր թէ իր այդ ոճիրէն ետք Հայկական Հարց գոյութիւն չունի : Եւ սակայն շատ յուսախաբ եղաւ : Դաշնակցութիւնը կազմակերպելով Խանասորի Արշաւանքին վրէժխնդրական այդ մեծ գործը, 1897 Յուլիս 25ին, չորս կողմէն պաշարեց եւ ջնջեց Մազրիկ արիւնարբու քիւրտ ցեղը, որ Շէրիֆ բէկի ղեկավարութեամբ կոտորած էր Աւետիսեանի առաջնորդութեամբ, Վանէն փախած հարիւրաւոր յեղափոխականներ : Այս շէյխը պատասխանատու էր նաեւ Աղբակի կոտորածներուն : Խանասորի արշաւանքով հայ ժողովուրդը, ղեկավարութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, ցոյց տուաւ Համիտին թէ Հայը աւելի քան երբեք պատրաստ էր պաշտպանելու իր գոյութիւնը, իր դատը, նոյնիսկ մահուան գնով :

Գեղարուեստական բաժինին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին Տիկին Սիրարփի Փերգիքեան՝ երգ, երիտասարդ Մասիս Գուլումեան՝ արտասանութիւն, Վալանսի Նոր Սերունդէն երգեց ընկերուհի Մանուշակ Չէլէպեան, Տիկին Պալեան՝ երգ, արտասանեց Սէն Լուի խումբէն Սարգիսեան, երգեցին նաեւ Նոր Սերնդականներ Յ. Թաշճեան, Ս. Սարոյեան : Առանց բացառութեան՝ կրնանք ըսել թէ բոլորն ալ արժանացան բուռն ծափահարութիւններու, եւ խակապէս յաջող էին :

Խօսնակը բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօսը, մեր երիտասարդ ընկեր Կ. Յովսէփեանը, որ պարզեց Խանասորի քաղաքական հետեւանքները : Ներկայիս երբ ամէն պետութիւն, մինչեւ ամէնէն փոքրը կը ստանայ իր անկախութիւնը, մենք Հայերս, մեր կարգին կ'ուզենք որ օր մը իրականանայ մեր վրիժառու հերոսներու հետապնդած իտէալը : Ուստի զօրավիգ կանգնինք Հ. Յ. Դաշնակցութեան, որ կը հետապնդէ Հայկական Դատը :

Պօմոնի Նոր Սերունդի պարախումբը հայկական տոհմիկ պարերով վերջացուց գեղարուեստական բաժինը : Յետոյ, մինչեւ ուշ ատեն տեղի ունեցան եւրոպական պարեր :

Օ. ՃԱՌԱՅԵԱՆ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Սիրոյ եւ երազի մէջ անկարելի բան չկայ :

ՀՆԴԿԱԿԱՆ

Տղուն սէրը սակառի մէջ դրուած ջուր է :

ՍՊԱՆԱԿԱՆ

Սիրել ու խելօք ըլլալ կարելի չէ :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ

Բացակայութիւնը մահուան պէս է :

ԱՓՐԻԿԵԱՆ

Սիրով՝ ժամանակը կ'անցնի : Ժամանակին հետ՝ սէրը կ'անցնի :

ԻՏԱԼԱԿԱՆ

Նախանձոտ մարդուն կինը քառասուն ամուսին ունի :

ՀՆԴԿԱԿԱՆ

Սէրը անձրեւի կաթիլի պէս է : Բարակ բարակ ու մեղմ կուգայ : Բայց կրնայ պատճառ դառնալ յորդումի :

ՄԱՏԱԿԱՍԿԱՐԵԱՆ

Երբ դուռ մը գոցուի՝ ուրիշ մը կը բացուի :

ՍՊԱՆԱԿԱՆ

Զգուշացիր գէշ կիներէն ու մի վստահիր լաւերուն :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

Այս լսելով, ես չզմեցայ : Մերթօնի դուքսը ամուսնական տարիքին հասած աղջիկներ ունեցող մայրերու յուսախաբութիւնն էր : Այդ հաւատացեալ եւ ուղղակեաց երիտասարդը, որ հանդարտաբարոյ կենցաղ մը ունէր, բոլորովին ենթարկուած էր տիրապետութեանը իր մօր՝ գերդաստանին աւագ ահազդու դքսուհիին : Կը նկատէր իբրեւ գեղարուեստական ճաշակի տէր մէկը եւ չինական յախճապակիներու հաւաքածոյ կը կազմէր : Կը վկայէին թէ ծայր աստիճանի խորհրդապաշտ մէկն էր :

— Մենք կը սիրենք զիրար, յայտարարեց Ժանն զգայնոտ կերպով : Եւ երբեք չեմ հանդիպած անոր պէս հրապուրիչ մարդու եւ Մելթոնի դղեակը հրաշալիք մըն է... Անգամ մը որ ամուսնանամ անոր հետ, բոլորովին պիտի լքեմ բեմը : Թատրոնը այլեւս չաւինքներ զիս ընաւ :

— Բայց առայժմ, նկատեց Փուարօ չոր շեշտով մը, Լորտ Էճվարը պատնէշ մը կը ներկայացնէ ձեր վիպական ծրագիրներուն դիմաց :

— Այո ... Շատ լաւ կը զգանք իմ անել կացութիւնս ... Գոնէ եթէ գտնուէինք Շիքակոյի մէջ, շարունակեց դերասանուհին հանդարտօրէն, ես կրնայի անհետացնել տալ այդ պատնէշը առանց մտահոգուելու, բայց այս երկրին մէջ անկարելի է արհեստաւոր չարագործներ գտնելը, այնպէս չէ՞ :

— Այս երկրին մէջ, տիկին, մենք իւրաքանչիւր մարդու ապրելու իրաւունքը կը յարգենք :

— Կը մնայ գիտնալ թէ միթէ լա՞ւ է այդպէս ըլլալը, պարոն Փուարօ : Ձեր երկիրը թերեւս աւելի վատ չէր ընթանար, եթէ ձերբազատուէր կարգ մը քաղաքական խամաճիկներէ : Գալով Լորտ Էճվարին, ես կրնամ վստահեցնել ձեզ, թէ անոր մահը երբեք կորուստ մը պիտի չհամարուէր մարդկութեան համար :

Դրան զարկ մը տրուեցաւ եւ մտաւ սպասեակ մը, բերելով ճաշերը : Ժանն Վիլքսոն շարունակեց, առանց սպասեակին ներկայութեան կարեւորութիւն տալու :

— Բայց ես չեմ խնդրեր ձեզմէ, որ հաճոյք պատճառելու համար ինծի, ըսպաննէք զինքը, պարոն Փուարօ :

— Շնորհակալ եմ, տիկին :

— Փորձեցէք խոհեմութեան առաջնորդել եւ մղել զինքը դէպի ամուսնալուծման պահանջ դնելու : Մտածեցէք, պարոն Փուարօ, որեւէ ելք մը գտնել կրնաք դուք անպայման :

Բացաւ Ժանն իր կապոյտ մեծ աչքերը եւ աւարտեց իր խօսքը, անուշ ձայնով մը .

— Կ'ուզէիք երջանիկ տեսնել զիս, այնպէս չէ՞ :

— Ես կ'ուզեմ ընդհանուրին երջանկութիւնը, ըսաւ Փուարօ հաստատողական եղանակով եւ զգուշութեամբ :

— Բնականաբար, բայց այստեղ պարագան ընդհանրական չէ : Ես իմ մասին կը խորհիմ այժմ ... Թերեւս եսապաշտ կը կարծէք զիս : Ոչ, բայց չեմ կրնար օր մը ինքզինքս դժբախտ զգալու գաղափարին հետ հաշտուիլ : Եւ եթէ ան չհամաձայնի ամուսնալուծուելու կամ ... մեռնելու, ես կը կոչուիմ մնալու թշուառ կեանքի մը մէջ...

Ու շարունակեց խորհրդածելով .

— Նախընտրելի էր որ մեռնէր... Այդպիսով ես կը ձերբազատուէի միանգամընդմիշտ :

Պահ մը դիտեց Փուարօն եւ իբրեւ թէ տնամձայներ լսուած ըլլային նրբանցքին մէջէն, ելաւ ոտքի ու աւելցուց .

— Կրնամ հաշուի առնել ձեր մասնակցութիւնը, այնպէս չէ՞ : Ապա թէ ոչ ...

— Ապա թէ ոչ ... տիկի՞ն :

— Կը մտնեմ վարձու ինքնաշարժի մը մէջ եւ ինքս կ'երթամ գտնել զինքը, յայտարարեց Ժանն խնդալով, եւ անհետացաւ քովի սենեակին մէջ, երբ Պրեան Մարթէն կը մտնէր Գարլոթա Ատամսի եւ անոր բարեկամին, ինչպէս նաեւ Ժաննի հետ ընթրող երկու անձերուն հետ :

Մեզի ներկայացուցին այս երկու վերջինները — Տէր եւ Տիկին Վիլտպուրն :

— Ո՞ւր է Ժաննը, հարցուց Պրեան : Ես կ'ուզէի հաղորդել իրեն արդիւնքը այն առաքելութեանս, զոր ընել պահանջած էր ինծմէ :

Ճիշդ այդ պահուն Ժանն յայտնուեցաւ դրան մէջ, շրթունքի կարմիրը ձեռքը :

— Այստեղ է, բացականչեց : Հիանալի է : Միս Ատամս, այնքան խանդավառուեցայ ձեր տաղանդով, որ ուղղակի կ'ապրէի անձնապէս ձեզ ծանօթանալու ցանկութենէս : Հաճեցէք այս սենեակը մտնել ինծ հետ, մինչեւ որ քիչ մը բրնձափոշի դնեմ դէմքիս, կրնանք հանգիստ խօսակցիլ :

Գարլոթան հնազանդեցաւ, իսկ Պրեան Մարթէն ընկղմեցաւ բազկաթոռի մը մէջ :

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

ՎԵՐՋԻ՞Ն ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հակառակ քանիցս մեր կատարած յայտարարութեանց, շատեր կը շարունակեն ՅԱՌԱՋի չէք-փոստալի թիւին վրայ ղրկել գումարներ, որոնք ՅԱՌԱՋի չեն պատկանիր, այլ զանազան հաստատու-թեանց կամ նպատակներու :

Անգամ մը եւս կը յայտարարենք թէ ՅԱՌԱՋի չէք-փոստալի թիւը, 15069-82, պէտք է օգտագործուի ՄԻԱՅՆ ՈՒ ՄԻ-ԱՅՆ՝ մեր թերթին պատկանող գումար-ներու համար (բաժնեգին, ազդ կամ գոր-ծակալութիւն) :

Այլ նպատակներու յատկացուած բոլոր գումարները ղրկել միայն ՄԱՆՏԱ-ՔԱՌ-ԹՈՎ, ԵՐԲԵՔ «Յառաջ»ի Շէք - փոսթալի թիւով :

Կը սիրենք յուսալ որ այսքան պարզ բան մը կարելի է նկատի առնել, առանց ստիպելու վարչութիւնը որ ամէն անգամ կրկնէ այս ազդը :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
« ՅԱՌԱՋ »ի

ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր ու Ժամեր

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Էքս - Ան - Փրովանսէն Օգոստոս 10ին, ժամը 19ին «Յառաջ»ի տարեկան բաժա-նորդագրութիւնը ղրկող անձէն կը խնդ-րուի անյապաղ իր անունն ու հասցէն հա-ղորդել վարչութեան : Իր անունին տեղը կտրօնին վրայ գրած է «Յառաջ»ի անունն ու հասցէն :

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ-Մու-րատեան վարժարանի սրահը :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Կարոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը Տէր եւ Տիկին Սեւակ եւ Լուսին Տոպրա-մաճեանց շնորհակալութեամբ ստացած է երեսուն ֆրանք փոխան ծաղկեպսակի ող-բացեալ Ալիս Տօպրամաճեանի մահուան քառասունքին առթիւ :

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման ղրկել հին հասցէն եւ՝ երեք ֆրանք :

Շնորհակալութեամբ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հերոս ԱՐԱՄի մահուան 47րդ տարե-դարձը կ'ոգեկոչուի Սեպտեմբեր 19ին, Անիէնի քաղաքապետարանի սրահը :

Կը խնդրուի չխաչաձեւել :

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAELի ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIERES à VALESCURE (VAR)

Avenue J. F. KENNEDY

Entre le terrain du golf et le ball-trap sur la route de St. Raphaël à Agay passant par Valescure

Հսկայ շէնք մը : Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք : Խաղադաշտ եւ լողանք : Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Սեպտեմբեր 19ին, Կիրակի առաւօտ, ժամը 9·30ին Ժերար Սթեֆանեսքօ կը ներկայացնէ Սեւրի Սամուէլ - Մուրատ-եան վարժարանը, մասնակցութեամբ տեսուչ - վարդապետին՝ Հայր Ն · Բէհ-եայեան, Ֆրեաերիք Ֆէյտիի եւ աշա-կերտներուն ու իրենց ծնողաց :

КАРДАЦЕ'Ք

CONTES ET LEGENDES ARMENIENS

Ֆրանսերէնով պատրաստուած՝ Շ · Տէր - Մելքոնեանի կողմէ

Գունաւոր կողք, մաքուր տպագր-ութիւն, պատկերազարդ :

Գին՝ 5 ֆրանք

Առաքման ծախքերով 6·50

Ստանալու համար դիմել Հ · Սա-մուէլեան գրատունը, եւ կամ՝

Mme C. DER-MELKONIAN
11, Rue Gabriel Péri
CHATILLON s/BAGNEUX (Seine
C. C. P. PARIS 19668-59

Կարելի է նաեւ անձամբ դիմել Յա-ռաջի խմբագրութեան :

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ·	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ·	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ·	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ·	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ·	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ·	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ·	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ·	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ·	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազ-դերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի ար-ձանագրութիւնները սկսած են : Ամէն ա-նոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկ-ները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէ-նութեան, 1 Պուլվ · տիւ Նօռ, լը Ռէնսի, (Սէն է Ուազ), հեռ · 927-01-72:

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 ֆր·, առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առնուվիլի Ա · Յ · Հայ Քոյրերու վար-չութիւնը կ'ընդունի իբրեւ գիշերօթիկ 3 տարեկանէն 13-14 տարեկան աղջիկներ, եւ իբրեւ ցերեկօթիկ՝ մանկապարտէզի շրջանի համար՝ մանչ եւ աղջիկ 3 տարե-կանէն 6 տարեկան :

Այս վերամուտին համար վարչութիւնը ունի իբրեւ մանկապարտէզի վարիչ Ֆը-րանսացի օրիորդ մը :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 - 66 ուսումնական տարե-շրջանի արձանագրութիւններու հա-մար դիմել վարժարանի Տեսչութեան

1966 - 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կա-նոնաւորապէս պիտի բացուին

ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES
ճիւղերով

Հասցէ ·—

26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ · Առաջնորդարանի գրասենեակը մինչեւ Օգոստոս 26 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ սախպողական գործերու համար :

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

H. PASDERMADJIAN — Histoire de l'Arménie, 2ème édition, revue, 437 pages, avec une carte 30 F.
P. JEAN MECERIAN — Le Génocide du peuple arménien, Beyrouth, 1965 9 F.
MGR. JEAN NASLIAN — Mémoires sur les événements de 1914 à 1928, Vienne, 1955, 2 vol. cartes et planches 60 F.
HAGOP MANANDIAN — Tigran II et Rome, Lisbonne, 1963 15 F.
CH. DER-MELKONIAN — Contes et Légendes de l'Arménie 5 F.
DAVID DE SASSOUN — Trad. par le Prof. Feydit 22 F.
TERENIG DEMIRDJIAN — Vartananc 15 F.
Ս · ՎՐԱՑԵԱՆ — Կեանքի ուղիներով, Դ · հատոր, 1965, լաթակազմ 15 Ֆ·
ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ — Կտակն էր նահատակներուն, լաթակազմ 15 Ֆ·
ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆ — Օրերու հետ, Պէյրութ, լաթակազմ 20 Ֆ·

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները

1965 - 1966

Կ'ընդունուին բարեկիրթ եւ ուսում-նասէր աշակերտներ 10 - 12 տարե-կան : Դիմել՝

Direction du Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél· 963.01.72

FOURRURES

Roger YOPIAN

PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION

84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37

Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
33, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI 25 AOUT 1965
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10391
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
41e ANNÉE — Nº 10.391

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԸ ԼԱՒԱՏԵՍ ԵՆ

Միացեալ Նահանգները ի վերջոյ սկը-[սան] քաղել Վիէթնամի մէջ ցուցաբերած [ի]րենց ճիգերուն պտուղը, եւ շատ հաւա-[նակ]ան է որ անձրեւային եղանակին մօ-[տեց]ումը փոխանցը ընորոշուի Վիէթքոնկ-ներու գլխի տկարացումով : Ամբողջ պա-տերազմի ընթացքին ամերիկացի «ծովա-յինները» մէկ անգամ միայն առանձին, [illegible] եկան Վիէթքոնկներուն հետ, [illegible] Թուօնկի մէջ, որ եկաւ նշելու թէ [illegible] կրնան, ի պահանջել հար-[illegible], նախաձեռնող հանդիսանալ ըմբոստ-ներուն [illegible] դաշտին վրայ : Այս յաջո-ղութիւնները չեն սահմանափակուիր մի-այն ամերիկեան խարիսխներուն շուրջ : Վիէթքոնկները նախաձեռնութիւնը կոր-սնցուցած են նաեւ Մեքոնկ դելթային [illegible] բարձրաւանդակներուն վրայ, ուր [կ]առավարական ուժերը, կռթնած Ամե-րիկացիներուն, վճռած են թշնամին գի-[illegible] իր բոյնին մէջ եւ վերջ տալ ա-նոր զանգուածային ուժին :

[Ա]րիներու այս պատերազմէն ետք, ըմ-[բոստ]ները սկսան կորսնցնել նաեւ իրենց [ժ]ողովրդականութիւնը : Ամերիկեան շա-[րու]նական ռմբակոծութիւնները ջլա-[տեց]ին իրենց դիմադրականութիւնը եւ [illegible] որ բնանան ժողովուրդին վը-[րայ] : Ըմբոստներէն ոմանք միացած են [նոյ]նիսկ կառավարական ուժերուն :

[Ա]յսօր աւելի քան երբեք լաւատես են [Ամ]երիկացիները, որոնք, խրախուսուած [այ]ս բերուած արդիւնքէն, կը շարունա-[կ]են ռմբակոծել Հիւսիսային Վիէթնամը : [Թ]է ինչ՞ պիտի յանգի քանդող ուժի այս [illegible]թիւնը, հարց է տակաւին : [Հ]իւսիսային Վիէթնամ օգնութիւն կը [ստ]անայ միջազգային Կարմիր Խաչէն, բայց [տ]ակաւին չընդունիր խաղաղ բանակցու-թիւններով պատերազմին վերջ տալու [նո]յնիսկ սկզբունքը՝ այնքան ատեն որ Միացեալ Նահանգները ներկայ են Հարա-ւային Վիէթնամի մէջ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԹԷՆՔ.— Նոր վարչապետը, Ցիրիմո-[կո]ս, Խորհրդարան կը ներկայանայ Երեք-շաբթի, ներկայացնելու իր կառավարու-թեան ծրագիրը : Վստահութեան քուէար-կութիւնը հաւանաբար տեղի ունենայ [illegible] օր : Մինչ այդ, փողոցներուն [մէ]ջ բողոքարձակաղէս արգիլուած են ցոյ-ցերը :

ՃԵՄԻՆԻ 5 կը շարունակէ դառնալ Երկ-[րի] շուրջ : Շատ հաւանաբար Քուփըր եւ [Գ]ոնրատ ութ օր մնան միջոցին մէջ, թէ-[եւ] խուզանձիր 24 ժամ անգամ մը թը-[ռի]չքը շարունակելու հրամանը հարկ է [վ]երանորոգուի :

ՃԱԿԱՐՏԱ.— Նասր - Ֆէյսալ խօսակ-[ցու]թիւնները կը շարունակուին Ճէտտահի [illegible] պալատին մէջ : Երկուշաբթի, [illegible] ժողովարահէն դուրս դալուն [լ]րագրողներուն կը յայտարարէր, թէ [բ]անակցութիւնները սիրալիր մթնոլոր-[տի] մը մէջ կը շարունակուին : Վստահ [ե]մ թէ այս տեսակցութիւնները յաջո-[ղ]ութեամբ պիտի պսակուին » :

ԱԼՃԻՐԻ.— Երկուշաբթի առաւօտ Ա.-[լ]ճերիոյ մէջ մեռաւ Մուսթաֆա Էլ [Նահ]աս, որ եղած է Եգիպտոսի քաղաք-[ակա]ն մեծագոյն անձնաւորութիւններէն [մէ]կը : Մուսթաֆա Էլ Նահաս 89 տարե-[կա]ն էր :

ՆԻԿՈՍԻԱ.— Կիպրոսի համայնավար [կու]սակցութեան քարտուղարը՝ Էզեքիաս [Փափ]այիօնու, անակնկալօրէն Մոսկուա [մե]կնեցաւ, կը գրէ Կիպրոսի մամուլը, [ո]ր «որոշ առընչութիւն մը կը տեսնէ այս

Օրէ Օրին

«ԳԼԱՆԻԿԸ ՋՈՒՐԸ Կ'ԻՅՆԱՅ»

Հայրենակցականի մը խնճոյքին, բեմ հրաւիրեցին կատակաբան Դաշնակցական երիտասարդ մը, որպէսզի իր զուարթ պատմութիւններով նոր մթնոլորտ ըս-տեղծէր :

Երիտասարդը, բանաստեղծ ու դերա-սան, պատմեց քանի մը բաներ եւ լա՛ւ մը քաշքշեց Դաշնակցականն ալ, Ռամկա-վարն ալ, Հնչակեանն ալ :

Միտքս մնացեր է միայն մէկը՝ իր «զուարթ»ներէն .—

Երկու տանտիկիններ հոգեշահ զրոյց կ'ունենան, պատուհանէ պատուհան, փի-լաւի պատրաստութեան մասին :

— Զապէլ, գիտե՞ս, հաւի ջուրով եփած փիլաւս, միշտ, խմորի պէս կ'ըլլայ, հատիկ հատիկ չ'ըլլար… Ինչո՞ւ արդ-եօք …

— Ինծի ըսէ, նայիմ, Զարուկ, դուն հաւ ուրկէ՞ կ'առնես …

— Դաշնակցական Աւետիսէն …

— Կարա՞գ …

— Դաշնակցական Բարսեղէն …

— Բրի՞նձ …

— Դաշնակցական Գարեգինէն …

— Հա՛, տեսա՞ր, ատիկա չեղաւ, ճիշդ ատոր համար է որ քու փիլաւդ խմորի պէս կ'ըլլայ …

— Չհասկցայ …

— Աղու՛ըս, ինծի պէս ըրէ… Ես իմ հաւս կ'առնեմ Հնչակեան Աբիսողոմէն, կարագս՝ Ռամկավար Բենիամինէն, բը-րինձս ալ Դաշնակցական Գառնիկէն … Ատոր համար ալ իմ եփած փիլաւս, միշտ հատիկ հատիկ կ'ըլլայ …

— Նորէն չհասկցայ …

— Անո՛ւշս, Դաշնակցական հաւին ջուր-ըը, Դաշնակցական կարագը եւ Դաշնակ-ցական բրինձը իրարու կը կպչին, իրար-մէ չեն բաժնուիր… Ուրեմն հաւդ առ Հնչակեանէն, կարագդ՝ Ռամկավարէն, բրինձդ ալ Դաշնակցականէն … Եւ պի-տի տեսնես որ առնէք երբե՛ք իրար պիտի չբռնեն եւ փիլաւդ պիտի ըլլայ հատիկ հատիկ …

Սրահին Ռամկավար, Դաշնակցական, Հնչակեան ու մանաւանդ չէզոք հիւրերը կուշտ ու կուռ խնդացին :

Բացառիկ երեւոյթ էր :

Օրուան բանախօսը շատ մխիթարական գտաւ այդ երեւոյթը եւ մաղթեց որ մեր կուսակցական վէճերուն մէջ եւս քիչ մը խնդալ գիտնայինք : Այսինքն, ըլլայինք քիչ մը լայնախոհ՝ Անգլիացիին, Ամերի-կացիին ու Ֆրանսացիին պէս եւ մեր մա-տին փաթթոց չընէինք բարեմտօրէն պատմուած քաշքշուք մը :

Աւելի լաւ էր որ, այդ տեսակ երեւոյթ-ներու մէջ ըլլայինք նման այդ մեծ ժո-ղովուրդներուն, քան մեր արտաքինով ու լեզուով, դիտել տուաւ բանախօսը, որ Դաշնակցական էր :

×

Դժբախտաբար, *հիւմըրի* մարզին մէջ շա՛տ, շա՛տ ետ մնացած ենք եւ շուտ մը … կ'առնուինք : Կամ կը փրփրինք :

Օրինակ, երբ Դաշնակցականը ելլէ ծի-ծաղի նիւթ ընէ Ռամկավարին, Հնչակ-եանին կամ Երեւանցիին այս կամ այն ե-լոյթը, բոլոր հակադաշնակցականները, հանդերձ ընտանեօք, կը բողոքեն .

— Ես քեզի չըսի՞… Այս մարդիկը մե-զի ալ թշնամի են, Հայաստանի ժողո-վուրդին ալ … Չե՞ս հաւատար, աղէ՛կ, ես կարդամ դուն մտիկ ըրէ, իրենց լրա-գիրին գրածը …

— Չէ՛, տո՛ւր, ե՛ս իմ աչքերովս կար-դամ …

— Աղէ՛կ, բարձրաձայն կարդա՛ որ ա-մէն մարդ լսէ …

— « Երեւանի մէջ, երբ Մարօն Կարո-յին կը հարցնէ եղեր թէ «ո՞նց էք, տնե-ցինե՞րը, երեխէ՞քը ոնց են», Կարօն կը պատասխանէ եղեր — «Դե՛հ, ոչի՛նչ, լաւ ենք… Եթէ մի քիչ էլ անօթութեան վարժուենք, *ռէհէ* պէս կ'ապրենք, է-լի » …

— Լսեցի՞ք, լսեցի՞ք …

— Այո՛, չի վայլեր, շիտակը …

— Բայց ներողութիւն, ձգեցէ՛ք որ մնացածն ալ կարդամ …

— Կարեւոր չէ… Վրան ծածկելու մի՛ աշխատիր …

— Ընդհակառակն, վրան պիտի բա-նամ … Լսեցէ՛ք — «Այս զուարթ պատ-մութիւնը մեզի պատմեց Ռամկավար Տիկին Նուարդ Ժապաւէնեանը, որ վեր-ջերս Հայաստան գացած էր…» :

×

Երկու տեսակ հիւմըր կայ Արեւմտեան բոլոր ազգերուն, մասնաւորաբար Անգլ-

մեկնումին եւ ռուսեւթուրք հայորդա-գրութեան Կիպրոսի վերաբերեալ կէտին միջեւ :

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆ.— « Ամերիկեան կառա-վարութիւնը վստահ է, որ Հիւսիսային Վիէթնամը ռմբակոծող օդանաւերը մի-բուռած են կամ սպանած խորհրդային քաղաքացիներ՝ սամ հրթիռներու ար-ձակման խարիսխներուն ռմբակոծութեան ընթացքին», կը գրէ «Նիւ Եորք Թայմզ» ամերիկեան օրաթերթը : Օրաթերթը կը շեշտէ թէ ոչ Միացեալ Նահանգներ եւ ոչ ալ Խորհրդ. Միութիւն կ'ընդունին պա-տահածը :

ՊՈՆ.— Պաշտպանութեան նախարա-րութեան բանբեր մը յայտարարեց թէ Ա-րեւմտեան Գերմանիա, երկրորդ աշխար-համարտէն ետք առաջին անգամ ըլլա-լով, կը ձեռնարկէ արտասահմանի մէջ զինուորական առաջին խարիսխի կառու-ցումին : Այս խարիսխը, որ պիտի արժէ երկու հարիւր միլիոն մարք, պիտի կա-ռուցուի Պէժա, Փորթուկալի մէջ, եւ պի-տի վերապահուի միայն օդուժին : Գեր-մանիա ներկայիս տէր է արտասահմանի դաշնակից երկիրներուն մէջ զէնքի մթերա-նոցներու, բայց չունի տեւական ոչ մէկ խարիսխ : Պէժայի խարիսխին շինութիւ-նը շատ հաւանաբար աւարտի գալ տար-ուան առաջին վեց ամիսներուն ընթաց-քին :

ՊՈՒՔԱՐԵՍՏ.— Ռումէն ազգային հա-մաժողովը Շաբաթ օր երրեւ նախագահ վերընտրեց Շիվու Ստոյիքան : Համա-ժողովը փոփոխութեան ենթարկեց կա-ռավարական կազմը, ինչպէս նաեւ երկ-րին սահմանադրութիւնը : Նոր սահմա-նադրութեամբ Ռումանիա կը կոչուի Ռումանիոյ Ընկերվարական Հանրապե-տութիւն (նախապէս կը կոչուէր «Ժողո-վըրդային Հանրապետութիւն») : Նոր Սահմանադրութիւնը կը շեշտէ նաեւ Ռու-մէն ազգին անկախութիւնն ու գերակա-յութիւնը :

ՎԵՆԵՏԻԿ.— Ժընեւի ապազինման խորհրդաժողովին պատգամաւորները, Կի-րակի, Վենետիկի մէջ հիւրը եղան Իտա-լիոյ արտաքին նախարար Ֆանֆանիի, որ իրենց ի պատիւ ճաշ մը տուաւ : Ճա-շի վերջաւորութեան Ֆանֆանի մաղթեց որ Իտալիոյ մէջ խաղաղութեան այս «ըլ-տոյար» նպաստէ մաքերու խաղաղու-թեան եւ քաջալերէ համաձայնութեան ապազին-ման ի նպաստ կամքի մը : Պատգամաւոր-ները կոնտոլներով պտըտեցան եւ Յա-րափէքին (Խորհրդ. Միութիւն) ու Վի-լեամ Ֆոսթըր (Մ. Նահանգներ) նկար-ուեցան միասին : Պատգամաւորները կէսօրէ ետք մեկնեցան Միլան, ուրկէ պի-տի անցնին Ժընեւ, շարունակելու խոր-հըրդաժողովը :

ՀԱՆԳԻՍՏ ՍԱՀԱԿ ԱՐՔ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ

Էջմիածնէն կը հաղորդեն թէ վախճա-նած է կրօնական Գերագոյն Խորհուրդի ատենապետը, Սահակ Արք. Յովհաննիս-եան : Թաղումը պիտի կատարուի Օգոս-տոս 25ին : Հանգուցեալը ծնած է Թիֆլիս 1879ին, քահանայ ձեռնադրուած 1903ին, վեղար ստացած 1945ին եւ եպիսկոպոս ձեռնադրուած 1951ին : Լուսարարապետն էր Մայր Աթոռին :

եւսաքսոն ժողովուրդներուն, համար :

Մէկը, պարզապէս, կը ծառայէ խըն-դացնելու : Կը ստեղծէ զուարթ տրամա-դրութիւն մը եւ մոռցնել կուտայ, կար-ճատեւ պահ մը, պատմողին ալ, լսողին ալ մտմտուքը :

Միւսին պատճառած ժպիտը արուես-տական է, շինծու է, որովհետեւ կ'ար-տայայտէ ո՛չ թէ ճշմարիտ, անկեղծ ու-րախութիւն մը, այլ ընդհակառակն, տը-խուր երեւոյթի մը վերյիշումը : Կ'ար-տայայտէ դառնութիւն մը :

Օրինակ, երբ Անգլիացին Լոնտոնի խորհրդարանին պարտէզին մէջ կը կանգ-նէ Օլիվըր Քրոմուէլի արձանը, կը փաս-տէ, իր այդ արարքով, թէ *հիւմըր* ունի : Քանի որ Քրոմուէլ այն մարդն էր որ մե-նատիրական վարչաձեւ հաստատեց տաս-ներկու տարի :

Յետոյ, երբ Անգլիացին, դարձեալ, Լոնտոնի նկարներու թանգարանին պար-տէզը կը դնէ Ճորճ Ուոշինկթընի պռնզէ արձանը, կը նշանակէ թէ « արցունքով խնդալ» գիտէ : Քանի որ ա՛յս Ճորճն էր որ ուրիշ Ճորճի մը թագէն խլեց անոր ամէնէն թանկագին ակը, որուն այսօրուան անունն է— Միացեալ Նահանգներ Ամե-րիկայի :

Այս զոյգ դէպքերը, իրենց խորքին մէջ, այնքան ցաւալի են Անգլիացիին համար, որ կրնան նոյնիսկ … խնդացնել :

Շատ անգամ կը պատահի որ մարդ տը-խուր, անհանոյ, երեւոյթի մը ի տես խնդայ՝ փոխանակ լալու :

Օրինակ, անբուժելի ծխամոլ ես : Կէս գիշերին կ'արթննաս որ ծխես : Կը բա-նաս տուփիկը, որուն մէջ, դժբախտա-բար, մնացեր է վերջին գլանիկը : «Է՛, փառք Աստուծոյ, այլապէս, պիտի խենե-թենայի», կ'ըսես :

Բայց ի՞նչ կը պատահի — գլանիկը ձեռքէդ կ'իյնայ … ջուրին ամանը…

Մարդ կայ կը հայհոյէ, մարդ կայ կը խնդայ : Կը հայհոյէ Հայը, կը խնդայ Անգլիացին : Երբեմն, կը խնդայ նոյնիսկ տաքարիւն Ֆրանսացին :

×

Հիւմըրի այս երկու *ժանր*երուն մէջն ալ Ովկիանոս մը կը բաժնէ մեզ մեծ ազգե-րէն, որոնց հարեւան ենք հիմա : Անոնք՝ լայնախոհ ու ողջամիտ, մենք՝ կարգ մը երեւոյթներու մէջ, տակաւին նեղմիտ :

Ատոր համար էր որ այսքան երկար տե-ւեց մեր կուսակցական սմուլ պայքարը :

Ո՛չ իրարու վրայ «մի քիչ ծիծաղելու» հրաւուեր տուինք իրարու : Ո՛չ ալ կըր-ցանք մեր ճակատագրին վրայ նստիլ քիչ մը *հիւմըրով* :

Արդարեւ, «խնդալիք» բան չէ՞ որ 1918ին, հերոսական մարտնչումներէ ետք, վերջնական ու ամբողջական փըր-կութեան դրան առջեւ հասնինք ու յան-կարծ … մեր գլանիկը ջուրին ամանը իյնայ՝ կէս գիշերին :

Յարատեւ արցունքը կը կրծոտէ ար-բունքներդ : Ծիծաղը կը պրկէ ջիղերդ ու դնդերներդ : Եւ նոյնիսկ կը պայծառա-ցընէ տեսողութիւնդ :

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

Հ. ՅՈՎՀ. ՄԸՍԸՐԵԱՆ

ՆԻՍ.— Օգոստոս 21ի թիւով հաղորդած էինք Հ. Յովհաննէս Մըսըրեանի մահը: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Օգոստոս 17ին, Սէն-Ժոզէֆ համալսարանի եկեղեցիին մէջ: Արարողութեան ներկայ էին հայ կաթողիկէ պատրիարքը՝ Իգնատիոս-Պետրոս ԺԹ. Ղաթանեան, Լիբանանի Հայոց առաջնորդը՝ Տաճատ արք., Լատիններու առաջնորդը՝ Գերապայծառ Սմիս, հայ կաթողիկէ պատրիարքութեան ընդհ. փոխանորդ Մեսրոպ եպ. Թէրզեան եւ բազմաթիւ կրօնաւորներ, աշխարհականներ: Մարոնի ծէսով պատարագեց Սմի վրդ. Քուրի, հայկական ծէսով հոգեհանգստեան արարողութիւնը կատարեց Մեսրոպ եպ. Թէրզեան, լատինական ծէսով հոգեհանգստեան արարողութիւնը կատարեց գերապայծառ Սմիս:

Մեսրոպ եպ.ի դամբանականէն կը քաղենք կենսագրականը.—

Ծնած էր Էրպաա (Սեբաստիոյ Կուսակալութիւն), 1888 Մայիս 31ին: Հինգ զաւակներու մէջինն էր, ունենալով երկու մեծ եղբայր եւ երկու փոքր քոյր: 1902ին Եւդոկիա կը ղրկուի՝ յաճախելու համար Յիսուսեան Հայրերու Ֆրանսական քոլէճը: Ընթացքը կ'աւարտէ 1906ի ամառվերջին, եւ, իբր վարձատրութիւն, մայրը զինք, երկու եղբայրներուն հետ, ուխտի կը տանի Կեսարիոյ Ս. Կարապետի վանքը:

1910ի արձակուրդին, Պոլսոյ ճամբով, կ'անցնի Եւրոպա: Տարի մը Իտալիոյ մէջ (Թորինոյի մօտ) կը նուիրուի լատիներէնի ուսման, որպէսզի կարենայ, 1911 Հոկտեմբեր 31ին, ընդունուիլ Յիսուսեան Միաբանութեան մէջ (Լիոնի նահանգ, որմէ կախում ունէին, մինչեւ վերջին տարիներս, Միջին Արեւելքի հաստատութիւնները):

Տասը տարի (1911 – 1921) կը հետեւի Միաբանութեան սովորական պարտադիր ուսումներուն, հոգեւորական, գրական, փիլիսոփայական եւ աստուածաբանական: Քահանայ կը ձեռնադրուի 1921 Մարտ 19ին եւ յաջորդ տարին Ֆրանսայի Փարէյ-լը-Մոնեալ քաղաքը կ'անցընէ, նուիրուած՝ հոգեւորական եւ քարոզչական հրահանգներու:

1922 Սեպտեմբերին կը ղրկուի Պոլիս, ուր ականատես կ'ըլլայ Փոքր Ասիայէն եւ Պոնտոսի ափերէն նոր հասած հայ եւ յոյն գաղթականներու վիճակին, ինչպէս նաեւ նախապէս հասած «ճերմակ» Ռուսերու կեանքին: Խաներու կամ ղպրոցներու մէջ զետեղուած հայ խլեակներուն սրտաճմլիկ պարագան զինք խորապէս կը ազդուէ: Նոյն միջոցին բազմաթիւ կարաւաններ Կիլիկիայէն ապաստանած էին Լիբանան եւ Սուրիա: Ուստի մեծաւորները ընդհատել կուտան ուսումը ու զինքը կը ղրկեն Պէյրութ, 1923 Յունուարին: Կ'այցելէ գաղթականական բոլոր կայանները, Լիբանանի ծովափի երկայնքին տեղաւորուած որբանոցները (Ներ Իպն Ըրլիֆ), ու կը հաստատուի Պէյրութ, սատարելու, ըստ կարելւոյն, հայ քէմփերուն, օժանդակութեամբ Յիսուսեան Միաբանութեան:

1923 եւ 1924 տարիներուն, մեծ քէմփին մօտ (Սէն-Միշէլ) կը հիմնէ անջատ նախակրթարաններ մանչերու եւ աղջկանց, խառն մանկապարտէզ, մատուռ եւ դարմանատուն: Այդ հիմնարկութիւններէն առաջ եկած է էշրէֆիէ փոխադրուած Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ ճեմարանը:

1925 – 1926 կը կանչուի Հոմ, ուր հայագիտական դասեր կ'աւանդէ: Բանախօսութիւններ տալով Պոլիս, Պէյրութ, Դամասկոս, կ'անցնի Հալէպ, ուր կը հիմնէ եկեղեցի, վարժարան մանչերու եւ աղջիկներու, կը կազմակերպէ երեկոյեան դասեր չափահասներու համար: Մէյտան Թազին Վարդանանց վարժարանը շարունակութիւնն է մանչերու այն վարժարանին, զոր հիմնած էր Հ. Մըսըրեան:

1926ին, Պէյրութի մէջ, կը նշանակուի Սէն Ժոզէֆ Համալսարանի տեսական աստուածաբանութեան փրոֆէսոր, իբրեւ յաջորդ հայագէտ եւ աստուածաբան Հայր Ֆրանսուա Թուռնըպիզի: Թէեւ բազմազբաղ, 1927ին կրնայ այցելել Երուսաղէմ ու վայելել Եղիշէ Պատրիարք Դուրեանի բարեկամութիւնը: 1928 եւ 1929 ամառները կը շրջագայի Հիւսիսային Սուրիոյ եւ մասնաւորապէս Անտիոքի շրջանին հին ու նոր հայ գիւղերուն մէջ, կը գտնէ քրիստոնէական հնութիւնները ու կը քաղէ ականատեսի տեղեկութիւններ:

1929 – 1932 կը մնայ Փարիզ՝ զարգանալու տենչով: Կը հետեւի հայ բաղդատական լեզուաբանութեան, զոր կ'աւանդէին Ա. Մեյյէ՝ Քոլէժ տը Ֆրանսի, եւ Լուի Մարիէս՝ Ինսթիթիւ Քաթոլիքի մէջ: Միւս նիւթերուն համար, կը կիրարկէ առանձինն ուսում, օգտուելով Փարիզի միջավայրէն, յարակից նիւթերու մասին տրուած հռչակաւոր մասնագէտներու դասընթացքներէն: Այսպէս, կը հետեւի Ա. Մեյյէի հին քրիստոնէական եւ բիւզանդական արուեստի դասերուն եւ սեմինարներուն, Շ. Տիլի քաղաքական պատմութեան Բիւզանդիոնի, Ռ. Ժեննեթալի կանոնագիտական իրաւաբանական սեմինարներուն եւ Շ. Պուայէի ռուսերէն լեզուի քերականութեան: 1932ին չորս ամիս կ'աւանդէ «Հայոց եկեղեցական պատմութիւն» Սորպոնի Բարձր Ուսմանց դպրոցին մէջ՝ Փրոֆ. Մեյեէի առաջարկով եւ իբր անոր փոխանորդը: Չորս ամիս ալ «Յաղագս Խորհրդոյ Մարդեղութեան» (լատիներէն) Լիոնի Յիսուսեան Միաբանութեան Աստուածաբանական կաճառին մէջ:

Այս երկու պաշտօններուն՝ հայ մը առաջին անգամն է որ կ'արժանանար:

1932 Սեպտեմբերին կը վերադառնայ Պէյրութ:

Իսկոյն կ'անցնի Անտիոքի շրջանը՝ պեղումներ կատարելու համար կրտսեր Սիմէոն Սիւնակեացի եւ Թովմաս Առաքեալի աւերակ վանքերուն մէջ: Այս հնութեանց եւ Կասիոսի Ս. Պալլամի մասին տեղեկագիր մը կ'ուղղէ Փարիզ, որուն հետեւանքով Ֆրանսայի «Արձանագրութեանց եւ Գեղեցիկ Դպրութեանց Ակադեմիան» իրեն առաքելութիւն եւ դրամական նպաստ տուած էր պեղումները կատարելու:

Փարիզէն վերադարձին (1932), վերստանձնած էր աստուածաբանական դասընթացքը, զոր կը շարունակէ մինչեւ 1951:

1933ին երբ կը վերաբացուի Սէն-Ժոզէֆ Համալսարանի Արեւելեան Դպրութեանց Կաճառը, Հ. Մըսըրեան կը ստանձնէ բիւզանդական եւ հայկական արուեստի դասեր, բայց յատկապէս կը ջանայ կազմակերպել Հայագիտութեան ամպիոնը: Կը դասաւանդէ Ֆրանսերէն, քննական-բաղդատական մեթոտով, լուսապատկերներու ընկերակցութեամբ կը ծանօթացնէ Հայերու եւ օտարներու՝ Հայոց պատմութիւնը եւ մշակոյթը:

Բազմիցս կատարուած դիմումներու ընդառաջելով, Հ. Մըսըրեան կը սկսի դասաւանդել հայերէն ու կը մշակէ նոր ծրագիր, որպէսզի ուսանողները իրաւունք ստանային Արեւելեան Դպրութեանց վկայականին՝ հայագիտական ճիւղով:

Ծրագրին մաս կազմող նիւթերն են՝ Լեզուաբանութիւն եւ գրաբար լեզու, Քաղաքական եւ տնտեսական պատմութիւն Հայոց, Հին եւ միջնադարեան մատենագրութիւն, Մշակութային խնդիրներ:

Նպատակն էր ապահովել զարգացումը ուսուցիչ-ուսուցչուհիներու, եւ ըստ կարելւոյն արթնցնել ու քաջալերել հայագիտական կոչում:

Մասնակցած է արեւելագիտական եւ բիւզանդագիտական համաժողովներու, ներկայացնելով միշտ հայապատմական նիւթեր:

1931էն ի վեր անդամ էր Փարիզի Ասիական Ընկերութեան եւ 1948էն ի վեր՝ Բիւզանդագիտական Ուսմանց Միջազգային Յանձնախումբին:

ՇԻՇԼԻԻ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԸ 100 ՏԱՐԵԿԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Օրմանեան Սրբազան իր «Ազգապատում»ին մէջ կ'ըսէ (էջ 4470) — «Ոչ միայն նոր էր գերեզմաննոցները յատակագիծի եւ կանոնաւորի վերածելը, այլեւ կրօնական ժողովին նորալուր երեւցաւ վճարմամբ յատուկ թաղեր կամ հողամասեր սեփականացնելը, եւ շինութիւնք շիրիմներուն յանձնաժողովոյ քննութեան ենթարկուիլը»:

Օրմանեան Ծ. Վրդ. պարտաւորուեցաւ անձամբ ժողովին առջեւ պաշտպանել մատուցուած առաջարկը, մինչեւ որ Կրօնական ժողովն ալ համոզուեցաւ եւ կանոնագիրն ու յատակագիծը խառն ժողովէն վաւերացուեցան 1884 Յուլիսին:

Նոյն տարւոյ Օգոստոս 13ին Օրմանեան Ծ. Վրդ.ի հանդիսապետութեամբ կատարուեցաւ որմափակի հիմնարկէքը եւ օրհնութիւնը:

Գերեզմաննոցի յատակագիծը կազմըւած էր յարմար քառակուսիներով եւ մատուռի մը տեղ ալ որոշուած՝ գերեզմանատան այժմու կեդրոնը:

Շիշլիի գերեզմանատան առաջին յանձնաժողովը կը պաշտօնավարէ մինչեւ զինքը ընտրող Թաղ. Խորհրդոյ պաշտօնէ քաշուիլը, 21 ամիս: Այս կարճ շրջանին, յանձնաժողովը, երեք հազար երկու հարիւր քառասուն կանգուն պատով շրջապատել տուած է գերեզմանատունը, ինչպէս նաեւ կոյուղի շինել, մարան տեղի մակերեսը իջեցնել, ծառեր տնկել, զուրսի ճամբան հարթել եւ սալարկել:

Մերթ կարգադիր յանձնախումբեր կազմուած, մերթ ջնջուած, ոմանք առանձին մատակարարութեամբ գործունէութիւն ունեցած, երբեմն ալ Պէյօղլուի եկեղեցիներու մատակարարութիւնը միացած, ամէնքն ալ քիչ թէ շատ աշխատած են բան մը ընել:

Բայց, ինչպէս գրեթէ իր բոլոր գործերուն մէջ, գերեզմանատան բարեզարդութեան մէջ ալ Օրմանեան Պատրիարքի օգտաշատ թելադրութիւններն ու աշխատանքը գնահատութեան արժանի են:

Օրմանեան Պատրիարք նախատեսելով որ օր մը Շիշլին պիտի ընդարձակուէր եւ հաւանաբար թաղ մը կազմէր (այժմ արդիական ու բազմայարկանի ապարթմաններով լեցուած, գրեթէ պարապ հող չէ մնացած), նախ քան Շիշլիի եկեղեցիին շինութիւնը, (գերեզմանատան կեդրոնը) կը ծրագրէ կառուցանել իբր զուտ այնպիսի շէնք մը, որ ապագային յարմարութիւն ունենայ իբր Թաղային վարժարան գործածուելու:

1901ին կարգադիր յանձնախումբ մը, Խասեան վարժարանին մէկ մանրանկարը կառուցանելու ծրագրով, գործի կը ձեռնարկէ: Սակայն զանազան պատճառներով գործը կը յապաղի: Այդ շինութեան արտօնագիրը կ'առնուի 1903 Ապրիլ 28ին, եւ Մայիս 29ին Յովհաննէս Ա. քհնյ. Մըկրըեանի ձեռամբ կը կատարուի դրան եւ յարակից մասերու հիմնարկէքի հանդէսը:

Տարի մը ետք, 1904 Մայիս 16ին, Օրմանեան Պատրիարք բացումը կը կատարէ գերեզմանատան այդ շինութեան, որ վերջինը պիտի ըլլար: Շինութեան արձանագրութիւնը հետեւեալ ձեւով գրըւած է. «1865, սկսաւ եւ յարդարեցաւ 1884, եւ շինեցաւ 1903»:

1914էն 1918, Ա. Աշխարհամարտին, լքուած վիճակ մը կ'ունենայ գերեզմանատունը, ուրկէ նոյնիսկ բազմաթիւ գերեզմանաքարեր, մանաւանդ դամբարաններու երկաթներ եւ այլ առարկաներ կը գողցուին:

1918ին վերջերը, Պէյօղլուի Թաղային Խորհուրդը, գերեզմանատան անխնամ եւ լքուած վիճակը նկատի առնելով, Սեպտեմբերին կը կազմէ նոր յանձնախումբ մը, որուն շրջանին կը կանոնաւորուին առմարները, կը ցուցակագրուին ընտանեկան դամբարաններու մէջ թաղուողներու արձանագրութիւնները, նախապէս 31 քառակուսիներու բաժնուած թաղամասերը կը զատուորուին եւ ամէն մէկ քառակուսի Ա. եւ Բ. մասնաւոր դամբարաններու եւ ընդհանուր գերեզմաններու

ԱԼՊԻԱԿԱՆ ՄԱՆՈՒՇԱԿ

Իրիկնացաւ:

Նոյն ճանապարհով վրանների կողմէ էր բարձրանում մի մարդ, գօտկում՝ պողպատէ փայլուն մանգաղը: Բեզարած էր մարդը, ամբողջ օրը հնձել էր կարճ ցողունով կորեկ եւ մէջքը ցաւում էր: Դրա համար էլ նա դանդաղ էր բարձրանում, մահակը դէմ տալիս քարին, երբեմն կանգնում շունչ առնելու: Երբ կանգ էր առնում, նրա կորացած ծնկները դողում էին:

Հնձուորը ցերեկուայ մարդն էր, որին երրորդ ձիաւորը պատմել էր բերդի գանձերի մասին: Իր աչքից նա տեսաւ ձիաւորներին եւ նրան թւաց, թէ ձիու թամբին կապած պայուսակներում հէնց այն գանձերն են, որ հարիւր տարիներ մնացել են քարի տակ, որի վրայ ինքը շարունակ նստել է, երբ բերդի աւերակներում պահում էր այծ ու ոչխար: Այդ մի՞տքն էր նրան զայրացրել, թէ՞ յոգնութիւնը, — մարդը մռայլ էր, որպէս իրիկնապահին անտառում որսի գալս եկող սոված արջը:

Նա հասաւ առաջին վրանին, ոտքով զարկեց շանը, որ պոչը շարժելով առաջ էր վազել տէրոջը դիմաւորելու, ապա գօտուց մանգաղը հանեց, շպրտեց մի անկիւն, փայտը դրեց օջախի մօտ եւ լուռ նստեց խսիրի վրայ:

Օջախը մխում էր: Թէյամանում եռում էր տաք թէյը: Ծալքատեղում՝ բարձի վրայ, երկու կտոր շաքար կար: Հնձուորը դեռ տրեխները չէր հանել եւ զուլպաներից թափ չէր տուել կորեկի փնջերը, երբ սուրմաների ղօղոցով, երկար ըղպեստի ծալքերն իրար քսելով, ներս մտաւ նրա կինը, կնոջ փէշից կախուած տղան՝ կոնսերվի երկու դատարկ տուփ ձեռքին:

Տղան դէպի հայրը վազեց, տուփերը ցոյց տալու: Հայրը հասկացաւ, որ ձիաւորները նստել են իր խսիրի վրայ: Տղան ցոյց տուեց եւ արծաթ դրամը, որ տուել էր նրան մի բարի քեռի:

Հայրը ոտքով ետ հրեց որդուն էլ, դատարկ տուփերն էլ: Գլորուեցին տուփերը, տղան էլ գլորուեց: Ապա տղան ցատկեց եւ վազեց տուփերի յետեւից: Երկու տուփը ձեռքին նա փաթաթուեց մօր փէշերին եւ սկսեց լալ: Հայրը ձայնը մեղմացրեց, տղային կանչեց, խնդրեց նրա արծաթ դրամը: Տղան արցունքների միջից ժպտալով մօտեցաւ հօրը, դրամը բռի մէջ: Ապա նա պատմեց, թէ հիւրի ծոցում կար մի փայլուն իր, մէջը սպիտակ թղթեր: Արծաթ տուող մարդը մօր պատկերը հանեց թերթի վրայ եւ դրեց ծոցը:

Խանդը կայծակի պէս փայլատակեց մռայլ հնձուորի սրտում: Աչքերը լայնացան, նա գունատուեց: Մայրը նայեց տղային, հրդեհուեց դէմքը, հայրը տեսաւ կնոջ դէմքի կարմիրը: Այդ ամէնը կատարուեց մի վայրկեանում: Յաջորդ վայրկեանին մարդը գազազած արջի նման ոստիւն արեց, նրա մազոտ ձեռքերը սեղմեցին ծանր մահակը եւ մահակն անսասելի թափով իջաւ կնոջ թիկունքին:

Սուրմաները զրնգացին, ցնցուեցին կնոջ երկար ծամերը: Եռոտանու վրայ դրած թէյամանը թեքուեց: Մահակի ջարդուած ծայրը թռաւ ծալքի վրայ: Կինը աղաղակ չհանեց, այլ ցաւից դալարուեց: Նա ձեռքը թիկունքին տարաւ, ապա դուրս եկաւ վրանի դրանը՝ անձայն հեկեկալու:

Տղան դատարկ տուփերը ձեռքին հետեւեց նրան եւ պահուեց մօր փէշի տակ: Մարդը մի քիչ էլ դժգոհեց, ապա կերաւ կորեկ հացը եւ փափախը գլխի տակ, մեկնուեց խսիրի վրայ:

Յետոյ Կաքաւաբերդի գլխին լուսին իջաւ: Օջախներում հանգաւ կրակը, եկաւ խաւար գիշեր: Գազաններից ահից շները կուչ եկան վրանների առաջ: Ոչխարը պառկեց կանաչի վրայ: Խսիրի վրայ մեկնուեց եւ կինը, թաղիքէ տակ ծածկելով տղային:

Կաքաւաբերդի գլխից ամպը [illegible] պէս սողաց դէպի վրանները, խոնաւութիւն կաթեց քարերի վրայ, մամուռների վրայ եւ մակաղած ոչխարների բրդի վրայ նստեց գիշերային խոնաւութիւնը: Ցօղ կաթեց ալպիական մանուշակի ծաղկաթերթերի վրայ:

Բուրմունքից արբեցած մի բզէզ քնել էր առէջքների մէջ եւ նրան այնպէս էր թւում, թէ աշխարհը հոտաւէտ բուրաստան է, ալպիական մանուշակ ...

ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑ

(5 եւ վերջ)

...կը բաժնուի: Ամէն մէկ թաղի դատ դատ ցուցակները պարունակող տետրակները կը պատրաստուին եւ կը հաստատուի կը պատրաստուի մը՝ գերեզմանատան ծաղկա– ծաղկանոց մը՝ գերեզմանատան ծաղկա–
զարդութեան համար:

Ստորեւ կը ներկայացնենք եկեղեցա–կանաց թաղին մէջ թաղուած քանի մը՝ իրենց թաղման թուակա–նութիւնները՝ իրենց թաղման թուակա–
նի կարգով.

Յորէն Արքեպիսկ. Նարոյեա 9 Նոյեմ–բեր 1892, մեռած 55 տարեկան, Գարե–գին Եպս. Սրուանձտեանց 18 Նոյեմբեր 1892ին, մեռած 52 տարեկան, Խորէն Եպս. Աշըգեան Պատրիարք 28 Հոկտ. 1899ին, մեռած 57 տարեկան, Բարթո–ղիմէոս Արքեպիս. Զամչեան 8 Սեպտեմ–բեր 1906, մեռած 70 տարեկան, Արիս–տակէս Եպս. Վանքեան 5 Յուլիս 1909, մեռած 62 տարեկան, Գէորգ Արք. Երէց–եան 13 Նոյեմբեր 1912, մեռած 59 տա–րեկան, Գրիգորիս Արք. Յովհաննէսեան, նախկին Առաջնորդ Պարսկաստանի, 4 Սեպտեմբեր 1916, մեռած 78 տարեկան, Մաղաքիա Արք. Օրմանեան, Պատ–րիարք, 22 Նոյեմբեր 1918, մեռած 80 տարեկան, Հմայեակ Արք. Դիմաքսեան 24 Օգոստոս 1919, մեռած 74 տարեկան, Վահրամ Արք. Մանկունի, 15 Յունուար 1920, մեռած 74 տարեկան, Գաբրիէլ Արք. Ճէվահիրճեան 17 Օգոստոս 1923, մեռած 73 տարեկան, Յովհաննէս Արք. Արշարունի, Պատրիարք, 25 Յունուար 1929, մեռած 79 տարեկան, Գնէլ Եպս. Գալէմքեարեան 12 Յունուար 1931, մե–ռած 58 տարեկան, Սարգիս Եպս. Տ. Սարգիսեան 10 Մայիս 1933, մեռած 71 տարեկան, Տաճատ Եպս. Պալամաճեան 6 Յունիս 1934, մեռած 62 տարեկան, Մես–րոպ Արք. Նարոյեան, Պատրիարք, 3 Յունիս 1944, մեռած 70 տարեկան, Գէ–որգ Արք. Արսլանեան 29 Յունիս 1951, մեռած 82 տարեկան, Յովսէփ Եպս. Կա–րապետեան, նախկին Առաջնորդ Եթով–պիոյ, 8 Սեպտեմբեր 1952, մեռած 64 տարեկան, Գրիգոր Եպս. Կարապետեան, նախկին Առաջնորդ Պուլկարիոյ, 7 Յունիս 1957, մեռած 65 տարեկան եւ Գարեգին Արք. Խաչատուրեան 7 Յուլիս 1961, Պատրիարք, մեռած 81 տարեկան:

Իսկ մտաւորականաց թաղին մէջ կը գտնուին 68 ծանօթ դէմքեր: Յիշենք 1918էն սկսեալ Յարութիւն Ալիքսանեան, Մարտիրոս Մնակեան, Ազատնի Պինէմէճ–եան, Արշակ Պէնլեան, Յարութիւն Մըր–մըրեան, Մարտիրոս Նալպանտեան, Շա–տըր–Անտոն Փանոսեան, Մառի Ֆէյէկ–եան, Արամ Նիկողոսեան, Պետրոս–Զէ–քի Կարապետեան, Սիպիլ, Փրոֆ. Ար–տաշէս Տէր–Յակոբեան, Գասպար Նէմ–ցէ, Արտաշէս Գալփաքճեան, Աւետիք Մեսրոպեան, Յովհաննէս Շահնազար, Հայկանուշ Մինեռ, Վերժին, Պետրոս Ադրունի, Յակոբ Բողքաւունի, Լուսա–բեր Յակոբեան, Մանասէ Սուլթանեան, Ստեփան Կուրտիկեան, Կարապետ Ոսկեր, Զարեհ Նեմցէ, Հրանդ Խանճեան, Սու–րէն Շամլեան, Գէորգ Սիմքէշեան, Կա–րապետ Մամմանեան, Պետրոս Պալթա–զար, Գէորգ Պօղոսեան, Լիսի Գարագաշ, Սահակ–Թորոս Ազատեան, Վահան Թօ–շիկեան, Լիսի Խանճեան, Ստեփան Բա–բէլեան, Արթօ Գալփաքճեան, Լեօժէնի Սուլթանեան, Համբարձում Յարութիւն–եան, Սիմոն Էքմէքճեան, Յովհաննէս Սը–րապեան, Արմենակ Արբիկեան, Երամ Սրապեան եւ Աշոտ Մատաթեան, այս վերջինը՝ 1965 Ապրիլ 27ին, 83 տարե–կան:

Թաղուած ու ամփոփուած են նաեւ Հը–ռիփսիմէ Փափազեան, Ներսէս Փամման–եան քոյրերն ու Մայր Ազատնի Բէօսէեա–նը:

Վ. Բ.

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԻՐԵՆՑ „ՆՈՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑԻՆ" ՄԱՍԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ճումհուրիյէթի թուրք «պատմագէտը», Իլհան Սէլչուք, կը շարունակէ.—

«Այսօր, երբեմն, մեր ձեռքը քանքին կը գտնենք եւ կը մտածենք՝ ըսելով.

— Մարդիկ ինչ տխմար են եղեր այդ օրերուն.... Ինչպէս կարողացեր են ապ–րիլ նման ընկերային կարգուսարքի մը եւ այդպիսի պայմաններու մէջ: Ի՞նչպէս ե–ղեր է, որ մարդիկ ծառայ եւ ստրուկ ե–ղեր են ուրիշ մարդոց: Ինչպէս ալ չեն կարողացեր տեսնել մերկ իրականութիւն–ները՝ իրենց աչքերուն առջեւ:

Եւ սակայն, չենք մտածեր երբեք, թէ վաղուան մարդիկն ալ պիտի ծիծաղին մե՛ր այսօրուան վիճակին վրայ, պիտի խնդան քրքջալիր: Մինչ երբ աշխարհի մէկ շրջան մը՝ մարդիկ հազարներով ու միլիոններով կը մահանան սովահար, անդին ահագին պետութեան մը ապրային եկամուտները կը չահագործուին քանի մը հոգիի կողմէ՝ բոլորին աչքին առջեւ:

Բայց եւ այնպէս, այսօր օրաթերթերու ընթերցողները, երբ իրենց թերթը բանան ու հոն կարդան, թէ «Կիւլպէնկեան թըր–քական հպատակութեան անցաւ», այն նշանաւոր Կիւլպէնկեանը, որ այլապէս ծանօթ է «Պարոն Հինգ Առ Հարիւր» ա–նունով, տեսակ մը հպարտութեան զգա–ցում ալ պիտի ունենան թերեւս, այսպի–սի մարդու մը թրքական հանրապետու–թեան հպատակ, այսինքն՝ իրենց հայրե–նակից դառնալը կարդալով:

Արդարեւ, այդպէս ալ պատահած է: Թուրք թերթերը բազմաթիւ տեսակցու–թիւններ հրատարակած են «Պարոն Հինգ Առ Հարիւր»ին հետ, այդ մօրուսաւոր միլիարտատիրոջ նկարները դրած են իրենց առաջին էջերուն վրայ եւ պատուոյ տե–ղեր տուած անոնց: Փողոցի մարդը հա–սարակ հէքեաթ մը կամ պատմութիւն մը մտիկ ընելու նման՝ կարդացած է զանոնք սովորական անտարբերութեամբ: Իր ա–ռօրեայ մտահոգութիւններէն, տաղ–տուկներէն վեր բան մըն է, արդարեւ, կանգ առնել այս խնդրին վրայ եւ մտա–ծել՝ թափանցելու համար անոր ներքին ծալքերուն:

Հիմա, սա վայրկեանիս, գրքոյկ մը ունիմ սեղանիս վրայ: Անունն է՝ «Քա–բիւզի Թըրքըթերը: Ի՞նչպէս մուտք գոր–ծեցին Թուրքիա: Ո՞վ է Կիւլպէնկեան: Հեղինակն է՝ Փիէռ Ֆոնթէն, իսկ թարգ–մանիչը՝ Էրտողան Ալքան:

Այս պզտիկ գրքոյկին մէջ կը պատմուի աշխարհի զանազան շրջաններէն ներս մղուած քարիւղի մեծ ու հսկայ պայ–քարներուն մէկ մասը: Այս առթիւ, կը տրուի նաեւ կենսագրութիւնը Սարգիս Կիւլպէնկեանի, որուն թոռը (ույղել՝ տղան) Նուպար Կիւլպէնկեան, վերջերս անցաւ թրքական հպատակութեան:

Այս գրքոյկին մէջ, իր ամենայետին գիծերով երեւան կուգայ Կիւլպէնկեանի խական դիմագիծը, ինչպէս նաեւ այն տխուր դերը, որ ան խաղացած է Թուրք ազգին ճակատագրին ու Թուրքիոյ քայ–քայման մէջ, Օսմ. կայսրութեան սահ–մաններէն ներս գտնուած քարիւղի հան–քերն ալ օտար երկիրներու միջեւ բաժնե–լու գործով:

«Պարոն Հինգ Առ Հարիւր»ը, Ա. Աշ–խարհամարտին ծագման եւ այդ պատե–րազմէն ետքն ալ՝ Օսմ. կայսրութեան քայքայման մէջ կարեւոր գործակցու–թիւն մը ունեցաւ քարիւղի ԹՐԸՍԹներուն հետ եւ ի փոխարէն այդ ծառայութեան իր վարձքը ստացաւ անոնցմէ:

Ինչ ստացաւ Կիւլպէնկեան՝ քարիւղի ԹՐԸՍԹներէն.—

Փիէռ Ֆոնթէն, այս պարագան մեզի կը պատմէ հետեւեալ տողերով.

— «Թրքական հողերը քայքայուեցան: Կիւլպէնկեանին, իր ծառայութիւններուն փոխարէն, տուին Միջագետքի քարիւղ–ներուն հինգ առ հարիւրը, որովհետեւ Լոնտոնի մէջ քաջ գիտէին, թէ չէինք, որ կառուցուէր այս Հայուն կողմէ, կըր–նար փուլ գալ կրկին, եթէ գոհացում չտրուէր այդ Հայուն պահանջներուն: Վասնզի, «Պարոն Հինգ Առ Հարիւր»ը ծնած էր կործանումներէն, արիւնէն եւ պատերազմներէն: Այսպէս, Իրաք փեթ–րոլիումը ժառանգող եղաւ Թիւրքիշ փեթ–րոլիումին»:

Ըստ հեղինակին կատարած յայտնու–թիւններուն, Թուրքիա, Ա. Աշխարհա–մարտին մէջ մտած, կռուած եւ արիւն թափած է միայն մեծ քարիւղատէրերու կիրքերուն պատճառաւ: 1922ին ալ, Յունաստանը Թուրքիոյ վրայ արձակող–ները, գրգռիչն ու հրահրիչները զարմ–եալ անգլիացի նոյն դրամատէրներն էին եւ մեծ քարիւղի ԹՐԸՍԹները:

Եւ խնկապէս, ուշագրաւ է այն պարա–գան, որ Անկախութեան պատերազմին՝ Թրքական հողերու քարիւղներէն կ'օգտուէին յոյն քարիւղատէր մը՝ Պազիլ Զա–խարով եւ հայ քարիւղատէր մը՝ Կիւլ–պէնկեան:

Ահաւասիկ, մենք այսպիսի Կիւլպէնկ–եանի մը թոռ (տղան) էր, որ ընդունե–ցինք թրքական հպատակութեան: Զայն դարձուցինք մեր թրքական օրաթերթե–րուն գլխուն պսակը:

Մինչդեռ պէտք է լաւ ճանչնայինք այս Կիւլպէնկեանները եւ նոր վերատեսու–թեամբ մը՝ ուշի ուշով քննէինք Ա. Աշ–խարհամարտի եւ Անկախութեան Պատե–րազմի տնտեսական պատճառները: Այս մօտաւոր անցեալը իր մէջ կը ծածկէ մեր այսօրուան ապրած օրերուն զատն իրա–կանութիւնները: Հարկ է, որ այս թաք–նուածները սեփականութիւնը դառնան մեր ժողովուրդին»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

«Գիտութիւն» հրատարակչականը լոյս ընծայած է հետեւեալ գիրքերը.—

Ս. Յարութիւնեան.— «Հայ ժողովըր–դական հանելուկներ», խմբագրութեամբ Ա. Ղանալանեանի: Այս գիրքը կը ներ–կայացնէ հայ ժողովրդական հանելուկնե–րու գիտական համահաւաք ժողովածու: Նախատեսուած է բանագէտներու, ազ–գագրագէտներու, գրողներու եւ ընթեր–ցող լայն հասարակութեան համար: 392 էջ, տպաքանակ՝ 15.000:

Խ. Գիւլնազարեան, Ս. Մանուկեան.— «Յակոբ Յակոբեանի կեանքի, գործու–նէութեան տարեգրութիւնը»: 300 էջ, տպաքանակ՝ 1000:

Գ. Սարգսեան.— «Մովսէս Խորենացու Հայոց Պատմութիւն ժամանակագրական համակարգը»: 192 էջ, հազար տպաքա–նակով:

Ա. Պօղոսեան.— «Հանգրուցի բառ–բառը»: Աշխատասիրութեան վերջաւո–րութեան տրուած են բարբառագիտական քարտէզներ՝ նուիրուած բարբառային ընորոշ հնչիւնական եւ ձեւաբանական քանի մը իրողութիւններու: Այս աշխա–տասիրութիւնը կրնայ օգտակար ըլլալ Հայոց լեզուի պատմութեամբ եւ բար–բառագիտութեամբ զբաղողներու, հայ–կական բանասիրական ֆաքիւլթէներու ուսանողներու եւ Հայոց լեզուի ուսու–ցիչներու համար 372 էջ, երկու հազար տպաքանակ:

«Լոյս» հրատարակչականը լոյս ըն–ծայած է Մ. Մինասեանի եւ Վ. Մկըր–տիչեանի «Վարքի կուլտուրայի եւ վար–ուեցողութեան վայելուչ ձեւերի մասին» գիրքը չորս հազար տպաքանակով, 108 էջ: Գիրքը կը պարունակէ օգտակար նիւթեր դաստիարակներու, ուսուցիչնե–րու, ծնողքներու եւ գպրոցականներու համար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈՑՐԱԿԻՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

— Այսպէս, ուրեմն, պարոն Փուարօ, կարծիք ինկաք: Մեր բերկրամահին, Ժաննը, յաջողեցա՞ւ միթէ համոզելու ձեզ, որ պայքարիք իր կողքին: Հաւա–տացէք, որ նախընտրելի է ձեզի համար ամէնքըսպէս տեղի տալ, որովհետեւ «ոչ» բառը չի հասկնար ան:

—Թերեւս ոչ ոք ըսած ըլլայ այդ բա–ռը իրեն:

Գրիան Գլանիկ մը վառեց:

— Ժանն տարօրինակ նկարագրով կին մըն է: Ան ոչինչ եւ ոչ ոք գիտէ յարգել: Իրեն համար աշխարհի մէջ գոյութիւն ունի միայն մէկ բան.— Ժաննի կամքը: Շարունակեց առաջ, ժպտաց Գրիան.

— Կրնայ սպաննել մարդ մը որ գինքը պիտի նեղացնէ ... եւ ամենամեծ անար–գարութիւնը պիտի կարծէ, եթէ յան–ցանքի վրայ բռնուելով՝ դատապարտուի: Մնաց որ, ոչ մէկ կերպով իր գործած ո–ճիրը ծածկել պիտի աշխատի ...

— Ուրեմն գինքը այդքան լա՞ւ կը ճանչնաք, պարոն, հարցուց Փուարօ, Գրիան Մարթէնը դիտելով այնքան սուր հետաքրքրութեամբ, որ յանկարծական թուեցաւ ինծի:

— Ափսո՛ս, այո՛: Դուք ալ իմ կար–ծիքս չէ՞ք բաժներ միթէ, ուղղեց դերա–սանը իր խօսքը Վիլտպուրններուն:

— Ճիշդ է որ Ժանն կամակոր կին մըն է, համաձայնեցաւ պարոն Վիլտպուրն: Բայց վերջապէս ...

Այս պահուն, քովի սենեակէն եկաւ Ժանն, իրեն հետեւորդ Գարլոթա Ադամսի հետ: Ժանն բնականաբար իր դիմա–յարդարումը բրած էր ըստ իր բացարձակ գոհացումին: Ինծի համար, սակայն, ան քիչ առաջուան միեւնոյն կինն էր, որով–հետեւ չէր կրնար աւելի գեղեցիկ ըլլալ, քան ինչ որ էր իրականութեան մէջ:

Ընթրիքը շատ զուարթ կատարուեցաւ թէեւ, բայց ես այն տպաւորութիւնը ու–նէի, թէ մթնոլորտին մէջ կը տիրէր փա–փուկ շունչ մը, որուն ճշգրիտ հանգա–մանքը կը վրիպէր ինձմէ:

Երբեք չէի երեւակայեր Ժանն Վիլքսո–նը պատասխանատու նկատելու այդ երե–ւոյթին: Անոր համար բաւական էր որ իր հաւթիւնը գրաւած ըլլար միայն մէկ միտքով եւ, այդ պահուն, գոհ էր ան որ յաջողած էր իր փափաքած տեսակցու–թիւնը ունենալ Փուարոյի հետ, եւ ա–տով՝ շատ ուրախ կ'երեւէր: Կը խորհէի որ անոր Գարլոթան հրաւիրելը պարզ քը–մայք մըն էր, որովհետեւ շատ դուար–ճացած էր երիտասարդուհիին մեծապէս յաջող նմանողական կատարումէն:

Որո՞ւ վերագրել ուրեմն այդ զարմա–նալի եւ մտահոգիչ տպաւորութիւնը: Ուշադրութեամբ կը դիտէի կարգաւ բո–լոր կոչնականները:

Գրիան Մարթէ՞նը: Բայց այդ երիտա–սարդին յատուկ կարծես փնտռուած չար–ժուձեւերը արդիւնքն էին թերեւս իր չարժանկարի աստղ մը ըլլալուն ... եւ կամ վարժութիւն էր եղած այլեւս դերա–սանին մօտ շարունակել խաղալ դեր մը նոյնիսկ կեանքի առօրեային մէջ:

Գարլոթա Ադամս կը մնար իր բնական ձեւով: Եւ հիմա, որ գինքը մօտէն կ'ու–սումնասիրէի, կը գտնէի իր մէջ ներդաշ–նակ ձայնով բոլորովին հանդարտ երի–տասարդուհի մը: Անիկա ունէր անծանօթ հմայք մը, հմայք մը՝ գրեթէ բացասա–կան, որ գոյութիւն ունէր առ ի չգոյէ ներդաշնակութիւններու: Նոյնիսկ իր ամբողջութիւնը բացասական թուեցաւ ինծի.— սեւ մազեր, բաց կապոյտ աչքեր, անփայլ գոյն եւ չարժուն բերան մը: Ընդհանուր առմամբ համակրելի էակ մը թէեւ, բայց հանդիպումի մը պահուն՝ դժուարաւ ճանաչելի, եթէ տարբեր հա–գուստով մը ներկայանայ:

Ան նշանակելի ուրախութեամբ մը կ'ըն–դունէր Ժաննի սիրալիր խօսքերը եւ գնա–հատանքը: Բայց յանկարծ իր դիմագծե–րուն վրայ ունեցաւ արտայայտութեան փոփոխութիւն մը: Ան կը դիտէր Ժան–նը, որ իր գլուխը դարձուցած էր խօսելու համար Փուարոյին: Երիտասարդուհիին աչքերուն մէջ ես տեսնեցի ընդգծուած ըմբոստութիւն մը: Միթէ ապարէզին բերած մէկ նախանձոտութի՞ւնն էր ա–սիկա.— Ժանն դերասանուհի մըն էր, հասած իր վերելքի բարձունքին, իսկ Միս Ադամս դեռ նոր կը մագլցէր այդ բար–ձունքին առաջին աստիճաններէն:

Ապա, ուշադրութիւնս լարեցի դէպի միւս կոչնականները, ի՞նչ ըսել Տէր եւ Տիկին Վիլտպուրնի մասին: Մարդը՝ հաս–տափոր տակառ մը, իսկ կինը՝ աչատրա–կի մը պէս բարակ, դրող մը: Անոնք այն տպաւորութիւնը կուտային թէ հարուստ են եւ կը սիրեն թատրոնի վերաբերեալ հարցեր, որոնց մասին կը խօսէին ան–ընդհատ: Երկար ատենէ ի վեր բացակայ ըլլալով Անգլիայէն, բոլորովին անծանօթ էի թէ ինչ որ կը ներկայացուէին Լոն–տոնի մէջ, եւ Միս Վիլտպուրնը, զիս նը–կատելով իբր անկարծիք մարդ, երբեք չուղղեց իր խօսքը ինծի:

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

Այրի Տիկին Մաննիկ Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Տարօնեան եւ զաւակնե-րը՝ Նատիա եւ Լիլիան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Տարօնեան եւ զաւակները՝ Վազգէն, Տրնիգ եւ Արա, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Տարօնեան եւ զաւակները՝ Մէլին, Վաչակ եւ Սարօ, Այրի Տիկին Արշալոյս Էքսէեան եւ զաւակները՝ Գոհար, Պերճ եւ Մարի-Ժան, Յարութիւն Ներսէս-եան եւ զաւակները (Սօֆիա), Տէր եւ Տիկին Փօղոս Տալաքլեան եւ զաւակները (Երեւան), Պալթայեան ընտանիքները (Փլօվտիվ), Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Պըզ-տիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Տա-ճատ Կարապետեան եւ զաւակները, Պըզ-տիկեան ընտանիքները (Պուլկարիա), Այրի Տիկին Յովսէփեան եւ զաւակը, Պօյնիքեան ընտանիքները (Փարիզ եւ Ե-րեւան), Այրի Տիկին Գարայեան եւ զա-ւակները, ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծմօր, քրոջ, զարմիկին եւ ազ-գականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՏԱՐՕՆԵԱՆԻ

(Ծնեալ Տալաքլեան, Մալկարացի)

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստ. 21ին, 81 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ (27 Օգոստոս) ժամը 14ին, Ս. Յով. Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, ուրկէ մարմինը պիտի փո-խադրուի Փանթէնի Փարիզէն գերեզմա-նատունը, ամփոփուելու համար ընտանե-կան դամբարանը:

Մասնաւոր մահագդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Սեպտեմբեր 19ին, Կիրակի առաւօտ, ժամը 9.30ին Ժերար Սթեֆանեսքօ կը ներկայացնէ Սեւրի Սամուէլ-Մուրատ-եան վարժարանը, մասնակցութեամբ տեսուչ-վարդապետին՝ Հայր Ն. Քէհ-եայեան, Ֆրետերիք Ֆէյտիի եւ աշա-կերտներուն ու իրենց ծնողաց:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի ար-ձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն ա-նոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկ-ները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէ-նութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Րէնսի, (Սէն է Ուազ), հեռ. 927-01-72:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը մինչեւ Օգոստոս 26 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ սեփողական գործերու համար:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՌՈՒԲԷՆ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ - ՔՈՅՐՍ

(Քերթուածներ)

Գին 10 ֆրանք

Սահմանափակ թիւով հատորներ հրատարակուած են ընտիր թուղթի վրայ:

Ստանալու համար դիմել Յառաջի, Հայաստանի եւ Հ. Սամուէլ գրատան:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՎԵՐՋԻ՞Ն ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հակառակ քանիցս մեր կատարած յայ-տարարութեանց, շատեր կը շարունակեն ՅԱՌԱՋի չէք-փոսթալի թիւին վրայ ղըր-կել գումարներ, որոնք ՅԱՌԱՋի չեն պատկանիր, այլ զանազան հաստատու-թեանց կամ նպատակներու:

Անգամ մը եւս կը յայտարարենք թէ ՅԱՌԱՋի չէք-փոսթալի թիւը, 15069-82, պէտք է օգտագործուի ՄԻԱՅՆ ՈՒ ՄԻ-ԱՅՆ՝ մեր թերթին պատկանող գումար-ներու համար (բաժնեգին, ազդ կամ գոր-ծակալութիւն):

Այլ նպատակներու յատկացուած բոլոր գումարները ղրկել միայն ՄԱՆՏԱ-ՔԱՌ-ԹՈՎ, ԵՐԲԵՔ «Յառաջ»ի Շէք-փոսթալի թիւով:

Կը սիրենք յուսալ որ այսքան պարզ բան մը կարելի է նկատի առնել, առանց ստիպելու վարչութիւնը որ ամէն անգամ կրկնէ այս ազդը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
« ՅԱՌԱՋ »ի

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Էքս-Ան-Փրովանսէն Օգոստոս 10ին, ժամը 19ին «Յառաջ»ի տարեկան բաժա-նորդագրութիւնը ղրկող անձէն կը խընդ-րուի անյապաղ իր անունն ու հասցէն հա-ղորդել վարչութեան: Իր անունին տեղը կտրօնին վրայ գրած է «Յառաջ»ի անունն ու հասցէն:

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ-Մու-րատեան վարժարանի սրահը:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965-66 ուսումնական տարե-շրջանի արձանագրութիւններու հա-մար դիմել վարժարանի Տեսչութեան

1966-1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կա-նոնաւորապէս պիտի բացուին

ՍԻՍԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES
ճիւղերով

Հասցէ.—

26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

FOURRURES

Roger YOPIAN

PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION

84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37

Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման ղրկել հին հասցէն եւ՝ երեք ֆրանք:

Շնորհակալութեամբ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հերոս ԱՐԱՄի մահուան 47րդ տարե-դարձը կ'ոգեկոչուի Սեպտեմբեր 19ին, Անիէռի քաղաքապետարանի սրահը:

Կը խնդրուի չխաչաձեւել:

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐ

SAINT-RAPHAEL Ի ՄԷՋ

Օգոստոս 1էն Օգոստոս 31

DOMAINE DES VEISSIERES à VALESCURE (VAR)
Avenue J. F. KENNEDY
Entre le terrain du golf et le ball-trap sur la route de St. Raphaël à Agay passant par Valescure

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր եւ ծովեզերք: Խաղադաշտ եւ լողանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՀԱՐԱՒ

Կազմակերպուած
OFFICE DE VOYAGES LAFAYETTE գործակալութեան կողմէ
18, Rue Bleue, PARIS (9e) — Tél. : PRO. 91-09

Վայելել Հայաստանի «Ոսկի Աշունը» մասնակցիլ, Վազգէն Կաթողիկոսի գա-հակալութեան 10րդ տարեդարձին (3 Հոկտեմբեր) շքեղ տօնակատարութեան եւն.

25 ՕՐ

18 օր Հայաստան, 2 օր Վրաստան (Թիֆլիս), 2 օր Լենինկրատ եւ 3 օր Մոսկուա, Թուպոլեւ 104ով: ԳԻՆ 2420 ՖՐԱՆՔ

Մեկնում.— Սեպտեմբեր 29ին Պուրժէի օդակայանէն, ժամը 12.30ին, ժամա-նում Մոսկուա ժամը 18ին:

Վերադարձ.— Հոկտեմբեր 23ին

ԿԸ ՄՆԱՆ ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԵՂԵՐ, ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԵԼՈՒ ՎԵՐ-ՋԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Արձանագրութեան պայմաններու համար դիմել՝
ՓԱՐԻԶ.— Գործակալութեան՝
OFFICE DE VOYAGES LAFAYETTE
18, Rue Bleue, PARIS (9e) — Tél. : PRO. 91-09
ԳԷՈՐԳ ՊԱԳԸՐՃԵԱՆԻ
35, Rue de Trévise, PARIS (9e) — Tél. : PRO. 07-25
ՀԱՅԿ ԱՂԱՊԷԿԵԱՆԻ
8, Rue Alfred Bruneau, PARIS (16e) — Tél. : JAS. 19-93
ԼԻՈՆ.— Ճ. ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆԻ,
3, Ave. Grande Bretagne — 20, Rue Villeroy
ՄԱՐՍԷՅԼ.— ՎԱՀՐԱՄ ԹՕՐԱՄԱՆԵԱՆԻ, 26, Bld. Garibaldi, MARSEILLE

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ - ԶԱՐԴԱՐԷՔ - ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնա-կարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրու-թիւն: Նորոյթ խաղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ.—
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE
Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10-30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ
52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·

Արտասահման՝ Տար· 80 Ֆ· Հատը 0,30 Ֆ·

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 26 ՕԳՈՍՏՈՍ

JEUDI 26 AOUT 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

…Դ ՏԱՐԻ — Թիւ 10392

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — No 10.392

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ԳՐԱՒՈՒՄԸ

Ա·

…Հինգ տարեկան էր Հ· Յ· Դաշնակցու…թիւնը։ Եւ արդէն ծաւալուն գործունէ…ութեան հաստատած էր օսմանեան կայս…րութեան մայրաքաղաքին մէջ, Բերայէն …մինչեւ Սամաթիա եւ Սկիւտար։

…Հայ ազատագրական շարժումը կ՚ապ…րէր իր հերոսական շրջանը։

…Սուլթան Ապտիւլ Համիտի հայաջինջ …քաղաքականութեան դէմ կը ծառանային …յեղափոխական կազմակերպութիւն…ները։

…1894ի Սասունի դէպքերէն ետք՝ Հնչակ…եանները 1895ի աշնան կը ղեկավարէին …Բաբը Ալիի ապստամբութիւնը։

…Նոյն տարուան Մայիսին Պերլինի դաշ…նագրի 61րդ յօդուածին երաշխաւոր վեց …պետութեանց դեսպանները Սուլթա…նին կը ներկայացնէին Բարենորոգումնե…րու Ծրագիր մը, որ լայն առանձնաշր…նորհներ կու տար արեւելեան նահանգնե…րու հայ բնակչութեանց եւ որ ծանօթ էր …«Մայիսեան Ծրագիր» անունով։

…ութեան մէջ էր Հայութիւնը՝ Պոլ…էն մինչեւ Գաւառ։ «Մայիսեան ծրա…գիր» պակումը կը նկատուէր Հայոց …քաղաքական պահանջներուն։

…Երկար չանցած խանդավառութեան չըր…ը։ Համիտ մերժեց Բարձրագոյն Դու…… կէտ առ կէտ պատասխանեց պետու…թեանց ծրագրին, մերժելով անոր գրե…թէ բոլոր տրամադրութիւնները։

…Եւ անմիջապէս վերջ, Ապտիւլ Համ…իտ սարքեց հայկական կոտորածներ օս…մանեան կայսրութեան հայաշատ կարե…ւոր քաղաքներուն մէջ, քաջալերուած ե…ւրոպական մեծ պետութեանց անտար…բերութենէն, չըսելու համար մեղսակցու…թենէն։

…Այս պայմաններուն մէջ Հ· Յ· Դաշ…նակցութեան Վիճակի (Պոլսոյ) Կեդրոնա…կան Կոմիտէն ծրագրեց կատարել այնպի…սի ձեռնարկ մը, որ ստիպէր պետու…թիւնները գինեալ միջամտութեամբ լռ…եցնել կարմիր սուլթանին, որ վերջ …տար իր ջարդի քաղաքականութեան։

…Այս նպատակով միջոցը նկատուեցաւ գրաւել …Պոլսոյ Վալիտէ փողոցի Օսմանեան …դրամատունը, որ միջազգային դրամա…տնային հաստատութեան մը միջնաբերդն էր կայսրու…թեան մայրաքաղաքին։

…Դրամատունը անուանի միայն «օսման…եան» էր։ Դրամագլուխը կը պատկանէր …եւրոպացիներուն, մանաւանդ Ֆրանսա…ցիներուն եւ Անգլիացիներուն։ Տնօրէնը …անգլիացի էր՝ Սըր Էտկար Վինսըն, փոխ…տնօրէնը՝ ֆրանսացի՝ Օվինօ։ Աւելի քան …պաշտօնեաներու մեծագոյն մասը եւ…րոպացիներ էին։

…Մասնակիցները անկեղծօրէն համոզ…ուած էին, որ եթէ յաջողէին գրաւել դր…ամատունը եւ գերի բռնել նորին եւրո…պական պաշտօնեաները՝ սպառնալով օդը …հանել զենքը միջնորդներով միայն, Պոլսոյ …դեսպանները անմիջապէս պիտի մի…ջամտէին, իրենց տեսներկու պահակա…նոց գինուորները յամառ հանելով։

…Կեդրոնական Կոմիտէին կազմէ նախա…պատրաստուած էր յայտարարու…թիւն մը՝ խմբագրուած Գարեգին Փաս…տրմաճեանի (Արմէն Գարօ), Ա· Վռամ…եանի եւ Սմբատ Խաչատրեանի (Բաբկէն) …եւ Լեւոն Նէվրուզի (Մրտօ) ձեռքով …ղրկելու համար վեց դեսպաններուն, …եւ Օթոմանի դրուագն անմիջապէս …ւզ։

…մասնակից յօդուածներէ բաղկացած …ահաբեկումը պարզապէս բարե…կարգումներ կը պահանջէր, «Մայիսեան …Ծրագրի» ընդլայնումով։ Գլխաւոր կէ…տերն էին՝

Նշանակել եւրոպացի մարզպան մը Հայաստանի համար, ընտրուած վեց մեծ պետութեանց կողմէ։ Մարզպանը պէտք է նշանակէ վալիները, միւթէսարրըֆները եւ գայմագամները։ Կազմակերպել ոստիկանները միլիցիա՝ եւրոպացի սպաներու հրամանատարութեան տակ։ Դատական բարենորոգումներ եւրոպական դրութեամբ։ Ազատութիւն կրօնի, կրթութեան եւ մամուլի։ Ջնջում յետնեալ տուրքերու։ Հայերէն բռնագրաւուած անշարժ կալուածները անմիջապէս վերադարձնել տէրերուն։ Ազատ վերադարձ բոլոր հայ գաղթականներուն։ Ընդհ· ներում հայ քաղաքական յանցաւորներուն։ Այս պահանջներու գործադրութեան հսկելու համար Հայաստանի գլխաւոր մէկ քաղաքին մէջ հաստատել Եւրոպացիներէ կազմուած մշտական յանձնաժողով մը։

Այս յայտարարութիւնը հայերէն, թուրքերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով տպուած՝ տարածուած է Պոլսոյ մէջ դէպքէն վերջ։

Պանք Օթոմանի գրաւման ղեկավարութիւնը յանձնուած էր Բաբգէն Սիւնիի, օգնական նշանակուած էին Արմէն Գարօ եւ Հայկ Թիրեաքեան (Հրաչ)։

1896 Օգոստոս 14 – 26ին Չորեքշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 1ին նախատեսուած 75ի փոխարէն 26 ֆէտայիներ կը գրաւէին Օսմանեան դրամատունը, անհաւասար մարտի մտնելով 154 պաշտօնեաներն ու յաճախորդները, որոնք մինչեւ վերջ հանգարտ մնացին՝ փախնելով յեղափոխականներու սպառնալիքէն։

Բաբգէն Սիւնի զոհուած էր դրամատան դրան առջեւ, ձեռքի ռումբերու պայթիւնէն մարմինը բզիկ բզիկ եղած։

Հակառակ այս մեծ կորուստին, ձեռնարկը պսակուեցաւ մեծ յաջողութեամբ։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԵՄԷՆԻ ՇՈՒՐՋ

Երեքշաբթի, ժամը 14·10ին, Սէուտական Արաբիոյ Թագաւորը՝ Ֆէյսալ, եւ նախագահ Նասր ստորագրեցին Եմէնի պատերազմին վերջ տուող համաձայնագիր մը։ Համաձայնագիրը, որ նոյն իրիկուն ամբողջութեամբ հրատարակուեցաւ, անմիջական զինադադարի մը որոշումով կը յայտարարէ.—

Ա.— Սէուտական Արաբիա յանձնառու կ՚ըլլայ դադրեցնելու Եմէնի համար որեւէ օգնութիւն եւ չգործածելու իր հողամասը Եմէնի դէմ, իր կարգին, Արաբական Միացեալ Հանրապետութիւնը կը խոստանայ քաշել իր զօրքերը Եմէնէն վեց ամիսներու շրջանի մը ընթացքին, 1965 Նոյեմբեր 23էն սկսած։

Բ.— Ամէնէն ուշը 1966 Նոյեմբեր 23ին, Եմէնի բնակչութիւնը յատուկ հանրաքուէով պիտի ընտրէ իր փափաքած վարչակարգը — Հանրապետութիւն կամ միապետութիւն։

Գ.— Հանրաքուէի թուականէն առաջ, «անցքի այս շրջանին» համար պիտի կազմուի կառավարութիւն մը, որուն պարտականութիւնը պիտի ըլլայ պատրաստել հանրաքուէն։ Այս կառավարութիւնը պիտի ընտրուի ժամանակաւոր «Ժողովի» մը կողմէ, կազմուած ժողովուրդին զանազան հոսանքները ներկայացնող յիսուն անդամներէ։ Այս «Ժողովը» իր առաջին նիստը պիտի գումարէ 1965 Նոյեմբեր 23ին, Հարաձի մէջ։ Սէուտական Արաբիա եւ Ա· Մ· Հ· պիտի աջակցին յիշեալ «Ժողովին» կազմութեան, պիտի ընդունին իր որոշումներն ու օգնեն անոնց գործադրութեան։ Զէ․-գք յանձնախումբ մը, կազմուած Սէուտական Արաբիոյ եւ Ա· Մ· Հ·ի ներկայացուցիչներէն, պիտի հսկէ հանրաքուէին՝ եթէ երբեք Եմէնական «Ժողով»ը յարմար նկատէ։

Այս համաձայնագիրը, որ վերջ կու տայ տարիներու երբայրասպան կռիւներուն, կատարեալ յաջողութեամբ պսակուելու համար կը կարօտի Գահիրէի եւ Ռիատի բարեկամեցողութեան ու անշահախնդիր գործակցութեան։ Կը բաւէ որ կողմերէն մէկը չյարգէ համաձայնագրին պայմանները, Եմէնի կացութիւնը կրնայ կրկին բարդանալ։ Կայ նաեւ ուրիշ հարց մը, այն՝ թէ ի՞նչպէս պիտի ընդունին այս համաձայնութիւնը Սալլալ եւ Պատըր։ Ճէտտահի մէջ ներկայ չէին Եմէնական պատուիրակութիւնները, թէեւ Ֆէյսալ ու Նասր կը վստահեցնեն թէ կը գործեն իրենց պաշտպանած կողմերուն համաձայնութեամբ։ Խաղաղութեան ի նպաստ տուեալ մըն է նաեւ տարիներու պատերազմին պատճառած յոգնութիւնը, որ ընդհանրապէս լաւ խորհրդատու մըն է, եւ հաւանաբար ստիպէ կողմերը համաձայնելու եւ վերաշինելու երկիրը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԹԷՆՔ.— Նոր վարչապետը, Ցիրիմոքոս, Երեքշաբթի գիշեր ներկայացուց Խորհրդարանին իր կառավարութիւնն ու պարզեց իր ծրագիրները։ Շատ խելացիօրէն, Ցիրիմոքոս, որ կը նկատուի Նովասէն անբաղդատելիօրէն աւելի բարձր անձնաւորութիւն մը, յունական տագնապը ներկայացուց տնտեսական դետնի վրայ․«Իմ կարծիքովս, բսաւ ան, ներկայիս տնտեսական հարցերն են կարեւորը։ Քաղաքական խռովութիւնները պատճառ եղան որ երկրի տնտեսութիւնը տուժէ։ Ասիկա չափազանց ծանրակշիռ է մեր երկրին համար, ուր բոլոր ճիգերը հարկ է ձգտին դէպի տնտեսական զարգացում, մինչեւ որ ամուր հիմերու վրայ հաստատուի ընկերային մեր յառաջդիմութիւնը»։ Քաղաքական դէտերուն համաձայն Ցիրիմոքոսի այս մօտեցումը լաւագոյն ձեւն է տագնապէն դուրս գալու, եւ վստահութիւն ապահովելու շատ աւելի հաւանականութիւն ունի, քան իր նախորդները։ Մինչ խորհրդարանին մէջ Ցիրիմոքոս իր ծրագիրները կը պարզէր, Փափանտրէուի համախոհները ցոյց մը կը կազմակերպէին Կլորիա թատրոնին մէջ։ 6 – 8000 ցուցարարներ խմբուած էին թատրոնին շուրջը։ Ապահովութեան ուժերը սակայն կը հսկէին եւ ցուցարարները ցրուեցան, առանց միջադէպի։

ՄՈՍԿՈՒԱ.— Խորհրդային Միութիւնը մտահոգութիւններ ցոյց կու տայ Քաշմիրի կացութեան հանդէպ։ Այն վախը, թէ Ասիոյ մէջ կրնայ ծայր տալ պատերազմի երկրորդ բոյն մը եւ նոր վէրք մը բացուիլ Խորհրդային Միութեան եւ Չինաստանի սահմաններուն վրայ, տագնապի մատնած է Խորհրդային ղեկավարները։ Կոսիգին պատգամներ ղրկած է Այուպ Խանի եւ Շասթրիի, իսկ «Պրաւտա»ի մէջ տպուած է Քաշմիրի շուրջ համաձայնութեան կոչ մը, ուր Խորհրդային Միութիւն կ՚առաջարկէ միջնորդ հանդիսանալ։ «Խորհրդային Միութիւնը, կ՚ըսէ կոչը, կը մերժէ ընտրութիւն մը կատարել «Հնդիկ իր հին բարեկամին» եւ փաքիստանցի բարի դրացիին միջեւ, խնդրի մը շուրջ «որ ստեղծուած է գաղթատարներէն եւ բորբոքուած աշխարհակալներէն»։ Կարեւորը վէճը լուծելն է։ Մենք պիտի փափաքէինք որ մեր յարաբերութիւնները սատարեն Ասիոյ կայունութեան եւ նպաստեն Հնդկաստանի եւ Փաքիստանի փոխյարաբերութիւններու բարելաւման։

ԴԱՄԱՍԿՈՍ.— Ընդարձակուած Խորհուրդին կազմութենէն ժամ մը ետք, Խորհուրդին փոխ նախագահը՝ Աթասի, արտասանած է ճառ մը, ուր շեշտած է թէ այս համախմբումը կը ներկայացնէ «ժողովուրդին համար իրական ժողովրդավարութիւնը»։ Դատապարտելով արեւմտեան ձեւի խորհրդարանային գործունէութիւնը, ինչ որ ցարդ ի զօրու էր Սուրիոյ մէջ, յայտարարած է թէ այդ դրութիւնը կը ներկայացնէր «քաղաքական ատատպետութեան եւ տնտեսական աշխարհակալութեան կեղծ ժողովրդավարութիւնը»։ Աթասի նշած է թէ նոր խորհրդարանը պիտի խմբագրէ սահմանադրութիւն մը, որ հարկ է հանրաքուէով մը վաւերացուի՝ վերջ տալու համար ներկայ փոխանցման ժամանակաշրջանին։ Փոխանցման այս ժամանակաշրջանը հարկ է վերջ գտնէ 1967ին։ Խորհուրդի 95 անդամներուն մաս կը կազմեն նաեւ Պաաս կուսակցութեան հիմնադիրն ու տեսաբանը՝ Միշէլ Աֆլաք եւ Խորհրդարանի նախկին նախագահը՝ Սալահ Պիթար։

«ՃԵՄԻՆԻ 5» հինգերորդ օրն է որ կը դառնայ Երկրի շուրջ։ Տիեզերագնացները՝ Քուփըր եւ Քոնրատ քաջառողջ են ու լաւ տրամադրուած։ Երեքշաբթի գիշեր Քուփըր եւ Գոնրատ կրցան մօտենալ «երեւակայական» արբանեակի մը։

ՍԱՅԿՈՆ.— Վիէթքոնկները անակնկալօրէն յարձակած են Պիէն – Հօայի օդակայանին վրայ․ վնասուած են 49 օդանաւեր։ Բոլոր օդանաւերն ալ, բացի երեք հատէ, պիտի կարենան 72 ժամ ետք կրկին թռչիլ։

ՀՈՆԿ ՔՈՆԿ.— Ամերիկեան զինուորական օդանաւ մը, որ «ծովայիններ» եւ օդաչուներ կը փոխադրէր Տա Նանկ, թըռիչքի ընթացքին ջախջախուեցաւ Քայ Թաքի օդակայանին մէջ։ 58 զինուորներ մեռան․ կրցան ազատիլ 13 հոգի, որոնց երքը ծանր վիրաւոր։

ԺԸՆԵՒ.— Խորհրդային Միութիւն տեղեկացուցած է Ապահովապահական Միջազգային Կազմակերպութիւնը Ասիոյ իր հողամասերուն վրայ ծայր տուած քոլերայի համաճարակի մը մասին։ Սահմանափակ համաճարակներ նկատուած են Քարա–Քալփաքի ինքնավար հանրապետութեան եւ Խորեզմի շրջանին մէջ (Ուզպէկիստան)։ Խորհրդային Միութիւն վստահեցուցած է Ապահովապահական միջազգային կազմակերպութիւնը թէ ապահովութեան բոլոր միջոցները գործադրուած են՝ իր եւ Աֆղանիստանի ու Իրանի սահմաններուն վրայ։

ՄՈՍԿՈՒԱ.— Խորհրդային Միութեան օդուժի օրուան առիթով, խորհրդային հեռատեսիլը քսան վայրկեան տեւողութեամբ ներկայացուցած է օդանաւ–հրթիռի մը պատկերները, որ, խօսնակին համաձայն, կարող է թշնամի օդանաւերը հարուածել նոյնիսկ երբ չափազանց բարձրէն ու արագ կը թռչին։ Պաստառին վրայ օդանաւ – հրթիռը չափազանց արագ կ՚անցնէր, այնպէս որ անկարելի էր նկատել իր յատկանիշները։ «Կարմիր դրօշակի» (խորհրդային բանակին թերթը) մէջ տպուած յօդուածի մը համաձայն «Խորհրդային Միութիւն իրագործեց թռիչք մը, վարուած օդաչուէն, ժամական 6500 քմ· արագութեամբ եւ 95000 մեթր բարձրութեան վրայ։ Մինչեւ օրս ամերիկեան Իքս – 15 օդանաւն է միայն որ հասած է ժամական 6·693 քմ· արագութեան եւ 107·960 մեթր բարձրութեան։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵՐԼԻՆԷՆ

ԵՐԵՍՓ. ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԴԱՇՆ. ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 19ին տեղի պիտի ունենան Պանի Պունտէսթակին ընտրութիւնները : Մօտ 38,5 միլիոն Գերմանացիներ ընտրելու իրաւունք ունին՝ 58 միլիոն բնակչութեան մէջ: Արագօրէն կ'աւելնայ բնակչութեան թիւը, ոչ միայն բնական բազմածնութեան հետեւանքով, այլեւ ներգաղթողներու եւ նոր հպատակութիւն ստացողներու յաւելմամբ: Մինչդեռ նկատելի է որ Արեւել. Գերմանիոյ վերջին վիճակագրութեամբ՝ այս երկրամասին բնակչութեան թիւը 17 միլիոն մնացած է, թէեւ Վիլի Պրանտ, սխալմամբ անշուշտ, իր մէկ ճառին մէջ 18 միլիոն յայտարարեց :

Քսան տարի առաջ պարտուած Գերմանիան է որ, թէեւ կիսուած եւ կիսանկախ, կը վերականգնի, եւ ահա հինգերորդ երեսփ. ժողովն է որ ռամկավարական սկզբունքներու հիման վրայ պիտի կազմուի :

Հակառակ արտաքին քաղաքական ճգնաժամներու, անվստահութեան եւ չկամութեան, գերման դաշնակցային հանրապետութիւնը կատարած է տնտեսական, ճարտարարուեստական, շինարարական եւ ընկերային նուաճումներ, որոնք օրինակ կրնան ծառայել յոխորտացող երկիրներու : Բայց անլոյծ կը մնայ վերամիացման խնդիրը, որ, Ատընաուըրէն մինչեւ Էրհարտ, տասնեւհինգ տարուան մէջ գործող կառավարութեանց կէտ նպատակին եղած է :

Ռամկավարական երկիրներու մէջ քննադատութիւնը հանրային կեանքի հիմնական սկզբունք է, հետեւաբար դժգոհութիւնը անխուսափելի է : Ուրեմն ժողովուրդը կառավարութենէն կը սպասէ յաջողցնել Գերմանիոյ վերամիացումը: Ո՞ր կուսակցութիւնը, սակայն, հաստատապէս կրնայ խոստանալ վերամիացումը, երբ այնքան փորձեր ապարդիւն անցած են եւ խնդրին լուծումը մեծապէս կախում ունի արտաքին ուժերէ :

Քրիստոնէական - ռամկավար կուսակցութիւնը Ատընաուըրի ղեկավարութեամբ, երբ Պունտէսքանցլէր, փորձեց Պուլկանինի հետ, բայց փոխադարձ դեսպանական յարաբերութիւններ հաստատելէն եւ վար դրուած ռազմագերիները տուն վերադարձնելու համաձայնութենէն ետք, չկրցաւ վերամիացման նպատակին հասնիլ: Իր յաջորդը, նոյն կուսակցութենէն, Լուտվիկ Էրհարտ, հակառակ խոստումներուն չյաջողեցաւ այս ծրագրին մէջ, նոյնիսկ, ինչպէս ինք կը յայտարարէ հիմա, Խրուշչեւ խոստացած էր Պոն այցելել եւ համաձայնութեան եզր մը գտնել, բայց հրաժարումին պատճառով հարցը մնաց առկախ, եւ անոր յաջորդին ուղղուած հրաւէրները անպատասխանի մնացին :

Այժմ Վիլի Պրանտ կը պնդէ թէ ամէն ձեւ փորձելու է սովետներուն հետ բանակցութեան համար, իսկ իրեն զօրավիգ ըլլալ կը խոստանայ նոյնինքն Ուլպրիխտ, Արեւելեան Գերմանիոյ «պետական խորհուրդին նախագահը», պայմանով որ ... Արեւմտեան Գերմանիոյ կառավարութիւնը հրաժարի Նաթօյէն, ճանչնայ Ուլպրիխտի կառավարութիւնը, մերժէ սպառազինումի արեւմտեան ծրագիրները, հիւլէական զէնքը, ընդունի անջատուած արեւելեան սահմանները, եւ վերջապէս դառնայ ... համայնավարական Գերմանիա մը: Պրանտ յայտարարեց, թէ Ուլպրիխտ միջամուխ ըլլալու իրաւունք չունի երեսփոխանական ընտրութեանց մէջ, բայց արեւելեան կողմէ դարձեալ առաջարկ կը տրուի, որ եթէ Պրանտ Սեպտեմբերի 19ին մեծամասնութիւն շահի, յաջորդ օրն իսկ կրնայ Մոսկուա հրաւիրուիլ :

Կարելի չէ ըսել թէ այս ուղղութեամբ ընտրութիւնները բացարձակ դիրքաւորումի մը մէջ կը մտնեն, որովհետեւ այս առաջարկները նոյնիսկ Պրանտի սոցիալ-դեմոկրատ կուսակցութեան կողմէ գրեթէ աննկատ կը թողուին : Միայն կարեւորութեամբ կը շեշտուի ընդդիմադիր այս կուսակցութեան կողմէ թէ շատ առիթներ փախցուած են՝ երբ սովետները տրամադիր էին 1954ին եւ ընդհատաբար: Ամէն պարագայի՝ Վիլի Պրանտ կողմնակից ըլլալով «փոքր քայլեր առնելու» քաղաքականութեան, երբ շօշափելի յաջողութիւն ցոյց կուտայ տարիէ մը ի վեր գոյութիւն ունեցող համաձայնութիւնը, որով տօնական օրերու առթիւ արեւմտեան Պերլինէն արեւելեան Պերլին ազգականներու այցելութիւնը յատուկ հրամանի տոմսով արտօնուեցաւ :

Ներքին քաղաքականութեան մարզին մէջ կան անշուշտ դանազան տարակարծութիւններ, բայց ընդհանուր առումով սոցիալիստ - դեմոկրատներն ալ յաճախ համակարծիք եղած են կառավարութեան եւ գոհացած են աստիճանաբար կատարուած ընկերային նուաճումներով: Եւ պէտք է ըսել թէ սոցիալ - դեմոկրատ կուսակցութիւնը իր սկզբնական ընկերվարական հակումներէն շատ բան վերցուցած է իր ծրագրին մէջէն եւ գործնապէս ընդհանուրին կուսակցութիւնը դառնալ ուզած է, ո՛չ թէ զուտ աշխատաւորական կուսակցութիւն : Սոցիալ - դեմոկրատներու նոր վարիչները՝ Պրանտ, Էրլէր, Վեհնէր եւայլն, որոնք 1964 Նոյեմբերին իրենց կուսակցութեան ընդհանուր ժողովէն վերընտրուեցան, կը հետեւին իրատես եւ գործնական ուղղութեան մը: Նկատի ունին, որ այսօրուան Արեւմտեան Գերմանիոյ աշխատաւորը տիրացած է շարք մը նուաճումներու, որոնք առենին զլացուած էին գործաւոր դասակարգին: Յիշել պէտք է 42 ժամ աշխատանք, գոհացուցիչ ժամավարձ, խնայողական դրութիւն, ինքնաշարժ, հեռատեսիլ, ձայնասփիւռ, խոհանոցի նորագոյն կազմածներ, սառնարան, լուացքի գործիք, 3 - 4 շաբաթ արձակուրդ, ապահովագրութիւն եւ կենսաթոշակ: Ասոնք ամէնքը այլեւս աշխատաւորական դրամատեղին եւ գործաւորական դաշնակցութեանց (սէնտիքաներու) գործը դարձած են, որպէսզի կանոնաւորութեան հսկեն կամ աւելին ապահովեն գործաւորին համար :

Այս տեսակէտով Սոցիալ - Դեմոկրատ կուսակցութեան թեքումը հասկնալի է, որով ունին հիմա աւելի շատ անդամներ եւ համակիրներ : Այնքան որ երբ կուսակցութեանց համար պետական օժանդակութեան հարցը սոցիալ - դեմոկրատներու կողմէ նուազագոյնի իջեցնելու կամ մերժելու համար դրուեցաւ, Ատընաուըր դէմ արտայայտուեցաւ, ըսելով որ սոցիալ - դեմոկրատները անհամեմատ անդամներ ունենալուն համար կրնան այդպէս խօսիլ, որովհետեւ անդամավճարները բաւական մուտք կ'ապահովեն :

Այժմ 14 կուսակցութիւններ ներկայացած են ընտրութեանց մասնակցելու համար: Ասոնցմէ չորսը ներկայիս արձակուած Պունտէսթակին մէջ ներկայացուցիչներ ունէին, որոնք էին.

Ա.) Քրիստոնէական - ռամկավար (Ատընաուըր - Էրհարտ):

Բ) Քրիստոնէական-ընկերային (Շթրաուս):

Գ) Սոցիալ - Դեմոկրատ (Վիլի Պրանտ) :

Դ) Ազատական - ռամկավար (Մէնտէ):

Այս կուսակցութիւնները ամբողջ ընտրողներու քուէներուն հարիւրին 5էն աւելի քուէ շահելով, ըստ այնմ գրաւած էին իրենց աթոռները : Այն կուսակցութիւնը, որ դէթ հինգ առ հարիւր համեմատութեամբ քուէ չի շահիր, չի կրնար ներկայացուցիչ ունենալ երեսփոխանական ժողովին մէջ :

Կան դեռ երկու կուսակցութիւններ՝ «Պավարիականը» եւ «Ներգաղթողներու ընդհանուր կապակցութիւնը», որոնք մասնակից երկիրներու նահանգային երեսփոխանական ժողովներու մէջ աթոռ գրաւած են եւ որոշ դիրք ունին, բայց կասկածելի է որ կարենան հինգ առ հարիւր համեմատութեան պայմանը լրացնել: Մնացեալ ութ կուսակցութիւնները ընտրութեանց ցանկ ներկայացնելու արտօնուած են, պայմանով որ երկու հազար ստորագրութիւն բերեն, կամ երկու հարիւր ստորագրութիւն՝ նահանգային ընտրութեանց համար : Կը թուի թէ ամբողջ ընտրական պայքարը տեղի պիտի ունենայ երկու քրիստոնէական միութիւններուն միացեալ ուժին եւ սոցիալ - դեմոկրատ կուսակցութեան միջեւ : Ազատականները կրնան թերեւս իրենց դիրքը պահել նոր Պունտէսթակին մէջ, նկատի ունենալով որ իրենց պիտի վիճակի միջնորդի դերը, կամ նժարին այս կամ այն կողմ հակելով՝ ապահովել պետական նաւուն հաւասարակշռութիւնը, ինչպէս որ ցարդ քննադատելով հանդերձ մնացած են կառավարութեան կազմին մէջ, տալով իրենց կարող նախարարները եւ ապահովելով քրիստոնէական երկու կուսակցութեանց հետ խառն կառավարութեան դիրքը :

Միջկուսակցական համաձայնագրի մը հետեւելով, պայքարի հանդուրժողական ձեւ մը ընդունուած է, որով պետութեան կողմէ տրամադրուած 38 միլիոն գումարը համեմատականօրէն կուսակցութիւնները իրենց մէջ բաժնած են, եւ իւրաքանչիւրը ոչ աւելի քան 15 միլիոն պիտի ծախսէ, ի հարկին մուտքի եւ ծախքի բաց տոմարը ցոյց պիտի տայ, անհատական վիրաւորանք պիտի չըլլայ եւ ընտրական նշանատախտակներ կամ ուրիշ ազդեր պիտի արտօնուին միայն Օգոստոս 19էն մինչեւ Սեպտեմբեր 18 :

Ատընաուըր, որ գրեթէ իննսունամեայ է, ինքնաշարժով կը ճամբորդէ Հոլանտեան շրջանին քաղաքները եւ անընդհատ ճառ կը խօսի ի նպաստ իր Քրիստոնէական - ռամկավար կուսակցութեան : Օգոստոս 12ին եօթը քաղաքի մէջ ճառ խօսած է եւ ամէնէն ետքը ըսած է.— «Յոգնեցուցիչ էր, բայց հաճոյք պատճառեց ինծի ...»: Զարմանալին այն է, սակայն, որ իր ընկերոջ Էրհարտի մասին ոչ մէկ խօսք ըրած է :

Միւս կողմէ Վիլի Պրանտ ամբողջ արեւմտեան Գերմանիան վերէն վար կը ճամբորդէ: Օգոստոսի առաջին օրէն մինչեւ 12 Օգոստոս 41 ընտրական շրջանի մէջ 127 անգամ ճառ խօսած է :

Յատկանշական է այն երեւոյթը, որ, մինչդեռ Ատընաուըր եւ Էրհարտ ջղային յարձակումներով կը վերաբերին սոցիալ - դեմոկրատներուն հանդէպ եւ կը մերժեն նոյնիսկ ապագայ գործակցութիւն մը այս կուսակցութեան հետ, Վիլի Պրանտ հանդարտ եւ հանդուրժողական արտայայտութիւններով կը պարզէ իր ծրագիրները դիպուկ խօսքերով : Կարծէք թէ վստահ է իր յաղթանակին վրայ :

Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Սէրն ու ծառը կը ծաղկին միայն այն ատեն՝ երբ արմատ ունին:

ՍՓԱՆԱԿԱՆ

Սիրոյ անոյշ արցունքները աւելի կ'արժեն՝ քան ծիծաղները :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍԻՐԱՆԸ

Ա.

Արեւելքէն եկած աղջիկ մըն էր: Հանդիպեցայ իրեն Կիրակի առաւօտ մը, պատարագի արարողութենէն ետք : Այսպէս են Կիրակի առաւօտները այստեղ, Լոնտոնի մէջ: Մարդիկ եկեղեցի կուգան զիրար տեսնելու համար : Յաճախ ներս անգամ չեն մտներ, ու դուրսը՝ բակին մէջ, կը հանդիպին իրարու, հին բարեկամներու, կը ծանօթանան աշխարհի չորս ծագերէն եկած Հայերու, կը խօսին իրենց ծրագիրներուն, դժուարութիւններուն ու կեանքի մասին ընդհանրապէս ու կը վերադառնան տուն՝ գոհ, շաբաթ մըն ալ ապրելու առանձին, կորսուած՝ ինը միլիոն բնակչութիւն հաշուող այս քաղաքին մէջ :

Եկեղեցիին շուրջ, բակին մէջ հաւաքուած այս բազմութեան մէջ ուշագրաւ է մանաւանդ թիւը երիտասարդներուն, ուսանողներ մեծ մասամբ, զանազան երկիրներէ եկած :

Անցնող մի քանի տարիներու քաղաքական վերիվայրումները՝ Արեւելքի երկիրներէն այս կողմ նետած են Հայերու նոր դասակարգ մը, որոնք ապահով ափերու հեռանկարով, քանդած են իրենց տունն ու գործը ու եկած այստեղ, աշխարհի մայրաքաղաքը, յաճախ նոյնիսկ առանց անգլիերէն գիտնալու :

Այս բոլորը կը տեսնուին ուրեմն եկեղեցիին շուրջ, բակին մէջ, ամէն Կիրակի առաւօտ, ծխելով ու խօսելով, մինչեւ որ աւարտի պատարագի արարողութիւնը, մինչեւ որ արեւը՝ եթէ արեւ ըլլայ երբեք, ծածկէ եկեղեցիին կաթողիկէն ամբողջութեամբ :

×

— Օրիորդն ալ Արեւելքէն է, ըսաւ մեզ ներկայացնող բարեկամը այն առաւօտ : Ու այդքանն իսկ բաւական եղաւ որ մօտենայինք իրարու հին ծանօթներու պէս:

Նոր աւարտած էր համալսարանական իր ուսումը եւ մի քանի ամիսէ ի վեր արդէն սկսած էր աշխատանքի : Կը շարունակէր սակայն պահել իր խանդավառութիւնը հայկական կեանքին հանդէպ, բերելով մանաւանդ գործօն իր մասնակցութիւնը գաղութին կրօնական ու ազգային շարժումներուն :

Այստեղ էր ամէն Կիրակի առաւօտ, պատարագի սկզբնաւորութենէն գոնէ քառորդ ժամ մը առաջ : Նախորդ երեք տարիներուն, երգչախումբին կանոնաւոր կերպով ընկերացած էր օրկով: Բերած էր տակաւին իր մասնակցութիւնը երիտասարդական հաւաքոյթներուն՝ նուագով ու կազմակերպչական աշխատանքներով :

Առաջին մեր հանդիպումէն ետք մի քանի առիթներով եղանք միասին գաւաթ մը սուրճ առնելու, ու խօսեցանք Արեւելքէն, տունէն, Լոնտոնի մեր կեանքէն : Պատմեց մանաւանդ իր մասին : Անցեալ ունեցող աղջիկներ հետաքրքրական եղած են միշտ ալ, շատ աւելի թերեւս քան այդ տղաքը՝ որոնց ներկան քաղցր խոստում մըն է ապագայի : Խորքին մէջ սակայն շատ ալ տարբեր չէր այդ կեանքը՝ իր տարիքը ունեցող, քսանը հազիւ անցած աղջիկներու փորձառութենէն :

Լուռ էր յաճախ, ու երբ կը խօսէր, տխուր շեշտ մը կար ձայնին ու նայուածքին մէջ՝ դառնութիւնով մը շաղախուած :

Նոյն պատմութիւնը նորէն, խաբուած էր այս մէկն ալ: Գոնէ այդ էր իր տրամադրութիւնը սիրոյ վերջին խաղէ մը ետք՝ որ իր մէջ կոտրած էր հիմա ամէն բան :

— Արեւելքէն էր, ներկայանալի, երիտասարդ: Հանդիպեցանք : Անկէ ետք՝ գիտես, սովորական է պատմութիւնը : Սիրեցի, եւ ըսաւ թէ սիրէ զիս: Օտարութեան մէջ այնքան տարբեր կ'ըլլան մեր զգացումները: Կը զգաս թէ պէտք ունիս մէկու մը, մէկու մը՝ որուն գոյութիւնն իսկ վստահութիւն կը ներշնչէ քեզի: Մեծ քաղաքներու առանձնութիւնները անտանելի են աւելի : Կապուեցայ ուրեմն իրեն: Հաւատացի իր խոստովանութիւններուն: Անցեալին՝ սէրը «պերճանք» եղած էր ինծի համար, հիմա՝ անհրաժեշտութիւն կը դառնար, առանց որուն դժուար կ'ըլլար հանդուրժել կեանքը: Գործէս դուրս, գիտե՞ս, սենեակիս չորս պատերը քիչ բան ունէին այլեւս ինծի տալիք : Ճիշդ է, կային գիրքերս, կար տակաւին կրակարանիս մէջ կայծկլտացող կրակը : Տարբեր էր կեանքը սակայն, գիրքերէն: Կ'ուզէի դուրս, եւ կեանքը կ'ուզէի ապրիլ: Կ'ուզէի հաւատալ ուրեմն թէ իրաւ էր ինչ որ կը պատմէր իր զգացումներուն աշխարհէն, մինչեւ որ օր մըն ալ սիրոյ համար ամէն բան, ամէն: Շատ չանցած յայտնի եղաւ սակայն, թէ Լոնտոնի իր առաջին օրերու առանձնութիւնն էր որ ուզած էր լեցնել իմ ներկայութիւնով, որովհետեւ, քանի մը ամիս վերջ, երբ ընդարձակեց ծանօթներու իր շրջանակը, ես մնացի լուսանցքի վրայ, այլեւս Արեւելքէ աղջիկը պարզապէս, որ սիրոյ անգամ չի գիտեր: «Որքան տափակ են մեր աղջիկները», կ'ըսէր հիմա. այստեղ, աչքի պզտիկ խաղով մը, գլխու թեթեւ շարժումով մը, ձեռներու քաղցր նազանքով մը ամբողջ մթնոլորտ մը կը ստեղծեն անպիտանները :

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՇԱՐԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐԻ ՀԵՏ

Օգոստոս ամիսը մեծ արձակուրդներու ամիսն է: Փարիզցիներու մեծ մասը այդ ամսուն կը լքեն ամէն ինչ ու կը փութան դէպի ծովափնեայ ամարանոցները :

Պարապն նոյնը չէ, սակայն, շարժանկարի ճարտարարուեստի աշխատաւորներուն համար : Օգոստոս ամսուն բազմաթիւ ժապաւէններու պատրաստութեան կը ձեռնարկեն շարժանկարի արտադրիչներն ու բեմադիրները : Արդարեւ, այս տարուան Օգոստոս ամսուն, Փարիզի փողոցներուն մէջ, կը դարձուին երկու ժապաւէններ, մին՝ Ժագ Բրեմանի ղեկավարութեան տակ՝ Փարիզի ազատագրման դրուագները ոգեկոչող, միւսը՝ «Փարիզը Օգոստոս ամսուն», Շարլ Ազնաւուրի գլխաւոր դերակատարութեամբ :

« Փարիզը Օգոստոս ամսուն» ժապաւէնին նիւթը առնուած է Ռընէ Ֆալէի համանուն վէպէն, որ անցեալ տարի արժանացաւ Ինթէռալլիէի գրական մրցանակին :

Պատմութիւնն է երիտասարդ զոյգի մը, մին՝ Փարիզի մեծահամբաւ վաճառատուներէն Սամարիթէնի մէջ իբր վաճառորդ պաշտօնեայ երիտասարդի մը (Ազնաւուր) եւ միւսը Անգլիայէն եկած զբօսաշրջիկ պարմանուհիի մը (Սիւզան Համշայր), որոնք իրենց առաջին իսկ հանդիպումին կը կապուին իրարու գորովալից սէրով մը: Երիտասարդ վաճառորդը կը պահէ իր ինքնութիւնը, իր վաճառորդի հանգամանքը կը թաքցնէ նկարիչ արուեստագէտի պատմուճանին ներքեւ :Պարմանուհին, իր կարգին, արժանի բարձրութեան մը վրայ մնալու համար, իր համեստ ծագումը կը պարուրէ անգլիական ազնուական դերդաստանի մը պատկանած ըլլալու խաբուսիկ երազանքով :

Երկու երիտասարդները ամէն օր թեւանցուկ կը շրջագային Փարիզի փողոցներուն մէջ, իւրաքանչիւրը կը խօսի իր շինծու հանգամանքին մասին, զիրար շլացնելու միտումով, ու այս խաղը իրենց մէջ հետզհետէ կը ծնցնէ ճշմարիտ սէր մը :

Կուգայ սակայն բաժանման տխուր պահը: Անգլուհին կը մեկնի իր երկիրը, որուն մէջ տանելով Ֆրանսացի «նկարիչ արուեստագէտին » յիշատակը, իսկ երիտասարդ վաճառորդը կը վերադառնայ իր յաճախորդներուն, իր երեւակայութեան պաստառին վրայ ամուր քանդակուած ունենալով «ազնուական» Անգլուհիին չքնաղ դիմագիծը ...

×

Այս ժապաւէնը կը շարունակեն տակաւին դարձնել Փարիզի փողոցներուն մէջ : Ինծի ալ համեստ դեր մը վիճակուած էր, դեր մը, որուն մէջ խաղընկերը եղայ մեր մեծանուն հայրենակիցին՝ Շարլ Ազնաւուրին :

Սէնի քարափներէն մէկուն վրայ կը գտնուէր մեր տեսարանը: Օգտուելով դադարի մը պահէն, մտերմիկ խօսակցութեան մը ընթացքին, հարցուցի իրեն .

— Վաղինակ, այս ժապաւէնէն ետք պիտի հանգստանա՞ս թէ ունիս տարբեր ծրագիրներ :

— Գիտէ՞ք, ըսաւ, ներկայիս զբաղած եմ խիստ կարեւոր հարցով մը: Ստոյգ աղբիւրներէ տեղեկացայ թէ Ֆրանսացի մեծանուն դերասանը Ռեմիւ հայկական ծագում ունեցած է եւ իսկական անունով կը կոչուէր Գողեան :

Իմ էմփրեզարիոյիս յանձնարարեցի որ հետապնդէ այդ խնդիրը, պրպտումներ կատարէ Թուլոնի՝ Ռեմիւի ծննդավայրին քաղաքապետարանին մէջ, ձեռք բերէ անոր ծննդեան վկայագրին պատճէնը, եւ եթէ լուրը ստոյգ է, բոլոր արխիւները պիտի ուղարկեմ Հայաստան եւ կը կարծեմ թէ հոն՝ Հայաստանի թատերական թանգարանին մէջ արժանի տեղ մը կը յատկացնեն Ռեմիւ – Գողեանի համար :

Ահիկա մէկ օրինակն է միայն մեր Վաղինակին իր ծագումին հաւատարիմ մնալուն :

×

Ուրիշ դադարի մը պահուն, երբ զարձեալ միասին էինք իրեն հետ, կը խօսէինք հայերէն, հակառակ Ֆրանսացիներով շրջապատուած ըլլալնուս :

Երիտասարդը կը մօտենայ ինծի, ու կը հարցնէ հայերէն .

— Ժամը քանի՞ն է ...

Կը նայիմ թեւիս ժամացոյցին ու կը պատասխանեմ .

— Ժամը չորսին քառորդ կայ ...

Այս անգամ, երիտասարդը անուշ ժպիտով մը, եւ Ֆրանսերէն, կը պատասխանէ .

— Այդքանը տակաւին չեմ հասկնար, բայց կը յուսամ մեր յառաջիկայ հանդիպումին, ատոր հայերէն պատասխանը տալ ձեզի :

Կը զարմանամ ու կը հարցնեմ .

— Ուրեմն, հայերէ՞ն կը սորվիք, եւ ինչու ...

— Օ՛հ, կը պատասխանէ երիտասարդը, կարելի բա՞ն է Շառլ Ազնաւուրի բարեկամն ըլլալ ու հայերէնը չսիրել եւ չսորվիլ ...

Այս ալ ուրիշ օրինակ մը չէ՞ միթէ :

×

Երեք օր մնացի իրեն հետ : Երեք օրուան ընթացքին ալ մեր բոլոր խօսակցութիւնները անցան հայերէն: Անգամ մը ներկայացուց զիս Սիւզան Համշայրին : Ֆրանսերէն սկսաւ իրենց խօսակցութիւնը, ու միջոց մը՝ շարունակուեցաւ անգլերէնով :

Բան չէի հասկնար անշուշտ: Երբ վերջացաւ իրենց խօսակցութիւնը եւ անգլիացի դերասանուհին կանչուեցաւ բեմադիրին կողմէ, հարցուցի .

— Վաղինակ, ի՞նչ ըսիր, զիս ներկայացնելէ ետք :

— Ըսի թէ, պատասխանեց Շառլ Ազնաւուր, հայ ժողովուրդը շատ հինաւուրց ժողովուրդ մըն է, ստեղծագործ եւ տաղանդաւոր, ու աշխարհին տուած է արժէքաւոր մարդիկ ...

Հպարտութեամբ ուռեցաւ կուրծքս : Անսահման հիացումով մը նայեցայ իրեն : Բառ մը չարտասանեցի : Բայց ինք՝ Վաղինակ Ազնաւուրեան հասկցաւ իմ լուռ հիացումիս բովանդակ իմաստը :

Միջազգային արուեստի հրապարակին վրայ անհասելի բարձունքի մը հասած Շառլ Ազնաւուր, հաւատարիմ իրեն ծնունդ տուող ազնուազարմ ցեղին, չի մոռնար երբեք որ ինք ծնած է՝ Վաղինակ Ազնաւուրեան :

Ի՞նչ գեղեցիկ օրինակ բոլոր անոնց համար, որոնք այս շողշողուն մետալիոնին միւս երեսը կը ներկայացնեն, որ... մռայլ է ու մութ :

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ՍԵՒ ԾՈՎԸ «ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԾՈՎ»

Մոսկուայէն կը հաղորդեն Պոլսոյ թրքական թերթերուն թէ կոմկուսին Գեր. Խորհուրդին անդամ Պոտգորնի, որ միջոցէ մը ի վեր չէր տեսնուեր, Սեվաստափոլի մէջ հեռատեսիլէն խօսելով ,Թուրք-եւխորհ. բարեկամութեան մասին կ'արտայայտուի և կ'ըսէ թէ Սեւ Ծովը այլեւս դարձած է «Բարեկամութեան Ծով» :

Նոյնպէս, Վորոնով, որ երկար ատենէ ի վեր անհետացած էր, երեւան եկած է յանկարծ Կրեմլինի մէջ, Ուկանտայի վարչապետին ի պատիւ սարքուած ճաշկերոյթի մը ընթացքին :

ՄԻՇՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԸ

Պոլսոյ «Եօն» թրքական շաբաթաթերթին մէջ կը կարդանք :—

« Այտուլհամիտը տապալող Երիտասարդ Թուրքերը չկրցան խորտակել օտար առանձնաշնորհումներուն եւ անոնց տեղական գործակիցներուն իշխանութեան շղթաները եւ երկիրը փրկել անոնց ազդեցութենէն : Կիւլպէնկեանը, որուն զաւակը այսօր իբրեւ Թուրքի բարեկամ՝ մեր կուրծքին կը սեղմենք մեծ անգիտութեամբ մը, խորհրդականն էր այդ շրջանի Ելմտական Նախարարին՝ Ճավիտ պէյի: Այն Ճավիտ պէյին, որուն համար կ'ըսուի, թէ Լոզանի Խորհրդաժողովին ալ սերտ յարաբերութիւններ կը մշակէր անգլիական պատուիրակ՝ Լորտ Քըրզընի հետ: Շէլլի մարդն էր Կիւլպէնկեան, որ իր այս խորհրդականութեան վարձքը առաւ՝ Միջին Արեւելքի քարիւղը Անգլիացիներուն նուիրելով եւ ինքն ալ՝ Շէլի անունով Մուսուլի քարիւղին մենաշնորհը ձեռք ձգելով » :

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՍՈՉԻԻ ՄԷՋ

Թուրք լրագրողները կը պատմեն թէ Իւրկիւպլիւ, տիկնոջը, ծերակուտական Նաթիր Նաթիի, երեսփոխաններէն Ճիհատ Պաբանի, Նիհատ Քիւրշատի եւ Մոսկուայի թրքական դեսպան Հալէֆօղլուի ու պատուիրակութեան կարգ մը անդամներուն ընկերակցութեամբ կ'երթայ մինչեւ Սոչի (հոն ուր սովորաբար կը հանգստանան Խորհ. Միութեան վարիչները) :

« Խորհ. Միութեան նախագահ Միկոյեան ժամը 12ին կնոջը եւ զաւակներուն հետ Թուրք վարչապետ Իւրկիւպլիւն ու պատուիրակութեան անդամները դիմաւորեց ծովեզերեայ եւ եղեւիններով շրջապատուած վիլլային պարտէզին մէջ :

Միկոյեան մոխրագոյն զգեստ ու սփոր կօշիկ մը կը կրէր: Իրեն կը ծանօթացուին Տիկին Իւրկիւպլիւ, տղան՝ Հայրի Իւրկիւպլիւ եւ Թուրք պատուիրակութեան միւս անդամները: Միկոյեան ցաւ կը յայտնէ թէ չէ կրցած Մոսկուայի մէջ դիմաւորել Թուրք հիւրերը :

Ապարանքին առաջին յարկի ծովահայեաց սրահին մէջ Իւրկիւպլիւ ու Միկոյեան դէմ առ դէմ կը նստին սեղանին գլուխը: Իւրկիւպլիւի ձախակողմը՝ մեծ դեսպան Հալէֆօղլու, ծերակուտական ու երեսփոխաններ: Միկոյեանի քովն ալ Անգարայի խորհրդային մեծ դեսպան Ռիժով : Երբ շարժանկարիչներն ու լուսանկարիչները կ'աշխատէին, Իւրկիւպլիւ ըսաւ Միկոյեանի .

— « Այստեղ շատ մօտ է Թուրքիոյ » : Միկոյեան պատասխանեց .

— Մօտ է բայց դիմացի կողմը չեմ կրնար տեսնել :

Իւրկիւպլիւ ալ իմաստալից ձեւով ըսաւ .

— Ի մօտոյ օդերը պիտի բարելաւուին, շատ հանգիստ պիտի տեսնէք :

Յետոյ սրահէն հանուեցան լրագրողները: Իւրկիւպլիւի հետեւորդ Թուրք լրագրողները նրբանցքը մնացին :

Իւրկիւպլիւ եւ հետեւորդները կէսօրին ճաշեցին իբրեւ Միկոյեանի հրաւիրեալը :

ՄԶԿԻԹԻՆ ՄԷՋ

Ֆաթիհի մզկիթին մէջ առաւօտեան աղօթքէն ետք՝ «տէքօլթէ հագուող կիներուն» պատճառաւ կռիւ ծագեցաւ եւ Պուրհան Բուպիլայ անուն երկրագործական փորձագէտ մը աւելի կոթով ծեծ կերաւ մուէզզինէն : Պնդուեցաւ թէ քարոզէն ետք ծայր տուած վիճաբանութեան ընթացքին՝ Պուրհան Բուպիլա ատրճանակ քաշած է տասը հոգիի վրայ :

Հաւատացեալները հետապնդած են Բուպիլայը, որ աւելի կոթով վիրաւորուելէ ետք զինքը հետապնդողներուն վրայ նետած է ատրճանակը ու խոյս տուած է:

Վիրաւորեալ Բուպիլայ կը յայտարարէ թէ երկու օր է Ֆաթիհի մզկիթը կ'երթայ, տէքօլթէ հագուած կիները «գէշ» են կ'ըսէ հօճան: «Ո՛չ, չի կրնար ըլլալ, կ'ըսէ Բուպիլայ, իմ կինս ալ կարճ թեւով շրջազգեստ կը կրէ, միթէ ա՞ն ալ գէշ է»: «Այո» կը պատասխանէ հօճան: Եւ Բուպիլայ այսպէս ըսող հօճային մօրուքը բռնելով կը քաշէ: Յանկարծ կը պաշարուի և զարնող զարնողի, բռունցքով, աւելի կոթով: Ուստի Բուպիլայ ատրճանակը կը քաշէ :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

Ընկերութեան վերջին անդամը թուխ գոյնով երիտասարդ մըն էր, փայլուն եւ կլոր դէմքով, որ կը հետեւէր Գարլոթա Ատամսի: Սկիզբէն ի վեր թերահաւատ էր այդ հիւրին լրջութեանը մասին եւ, իրապէս, կը հաստատէր որ չափազանցուած քանակութեամբ կուլ կուտար շամփանեան :

Մինչեւ ընթրիքին առաջին կէսը մեռելային լռութիւն մը պահեց ան եւ բռնեց դիրքը մարդու մը, որ կը կարծէ վիրաւորուած ըլլալ : Վերջաւորութեան մօտ, վստահելով ինծի իբրեւ հին բարեկամի մը, խօսեցաւ .

— Կը հասկնա՞ք իմ մտածելակերպս, չէ՞, թափանցած էք անոր խորը, այնպէս չէ՞ : Անհաւանելի, եթէ երբեք կին մը անդադար քննադատէ ձեզ եւ արհամարհէ բոլոր ձեր ծրագիրները, երբոր ըսած չըլլաք երբեք որեւէ բառ մը՝ ուրիշէ մը աւելի բարձր ձայնով ... Արդէն կիները չեն թողուր որ իրենց ոտքերուն վրայ կոխուի : Յայտնի է արդէն — սրբագործուած ընտանիք մը, հարիւր առ հարիւր ամերիկացի ... Ա՛խ, պէտք է խոստովանիլ որ առաքինի աղջիկ մըն է.. Բայց ըսէք, խնդրեմ, ի՞նչ կ'ուզէի ըսել ...

— Կ'ըսէիք թէ բախտաւոր չէք դուք :

— Իսկապէս: Փոխառութիւն մը ըրի դերձակէս, որ կարենամ այս երեկոյթը ընծայել իրեն : Իմ դերձակս շատ հաճոյակատար մէկն է: Տարիներէ ի վեր շատ դրամ կը պարտիմ իրեն ... ասիկա կապ մըն է իր եւ իմ միջեւ ... շատ հաստատուն կապ մը ... Դուք եւ ես ... Դուք եւ ես ... բայց, չար սատանայ, դուք ո՛վ էք որ ...

— Ես, Հասթինկ կը կոչուիմ :

— Կարելի բան չէ: Կրնայի երդումընել, որ կը խօսէի իմ վաղեմի բարեկամիս՝ Սփէնսէր Ժոնզի հետ: Սփէնսէ՛ր Ժոնզը ... վերջին հանդիպումիս՝ հինգ ոսկի փոխ առի իրմէ : Եւ եթէ կ'ուզէք իմ կարծիքս գիտնալ, ահա.— Մարդիկ զարմանալի կերպով իրարու կը նմանին եւ եթէ երբեք մենք Չինացիներու խումբ մը ըլլայինք, բնաւ պիտի չկրնայինք մէկը միւսէն զանազանել :

Տխրօրէն իր գլուխը շարժեց, ապա կուլ տուաւ բաժակ մը շամփանեա :

— Ամէն պարագայի տակ, զիս սեւամորթ մը չեն կրնար կարծել երբեք :

Այս նկատողութիւնս, յայտնի էր, որ մեծ հաճոյք պատճառեց իրեն :

— Կեանքը միշտ իր լաւ կողմէն ընդունեցէք, սիրելի բարեկամս : Հարկ չկայ շատ մտահոգուելու : Աւելի ուշ, երբ եօթանասունըհինգ կամ ութսուն տարեկանին թեւակոխեմ, հարուստ մը պիտի ըլլամ : Այդ ժամանակ հօրեղբայրս մեռած կ'ըլլայ արդէն եւ ես կրնամ դերձակիս ունեցած պարտքը հատուցանել :

Այդ մտածումը ծիծաղ պատճառեց իրեն : Թէեւ զինով կ'երեւէր, բայց համակրելի մէկն էր :

Գարլոթա Ատամս իր աչքին պոչով կը հետեւէր իրեն, եւ իր արագօրէն նետած հայեացքներէն վերջ, թողուց սեղանը :

— Շատ ազնիւ եղաք ընդունելով մինչեւ յարկաբաժինս բարձրանալ, ըսաւ անոր Ժանն: Յանպատրաստից կարգի հաւաքոյթները կը պաշտեմ ես : Իսկ դո՞ւք:

— Ես՝ ոչ, պատասխանեց չոր կերպով Միս Ատամս : Ես կը նախընտրեմ նախ խորհիլ, ապա գործել: Եւ այս ձեւը շատ մը տաղտուկներէ հեռու կը պահէ զիս :

— Ինչ որ ալ ըլլայ՝ մօտեցման ձեր այդ եղանակին արդիւնքը իրաւացի կ'ընէ ձեզ, ըսաւ Ժանն շատ բարեկիրթ կերպով : Ես բնաւ այնքան խնդացած չէի, որքան այս գիշեր, ձեր ներկայացման պահուն :

Գարլոթայի դիմագիծը մեղմացաւ :

— Որքան սիրալիր էք: Բոլոր սկսնակներուն պէս, ես ալ քաջալերանքի պէտք ունիմ :

— Գարլոթա, միջամտեց իրեն ընկերակցող թանձրացեալ կոկորդով մը, բարի գիշեր մաղթեցէք բոլորին եւ շնորհակալութիւն յայտնեցէք Ժաննի մօրաքրոջ, իր այս սքանչելի ընթրիքին համար եւ մեկնինք :

Ու երկու անգամ փորձելով յառաջանալ, յաջողեցաւ վերջապէս հասնիլ դրան :

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

Այրի Տիկին Մաննիկ Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Տարօնեան եւ զաւակնե-րը՝ Նաթալի եւ Լիլիան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Տարօնեան եւ զաւակները՝ Վազ-գէն, Տրնիգ եւ Արա, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Տարօնեան եւ զաւակները՝ Մէլին, Վա-չակ եւ Սարօ, Այրի Տիկին Արշալոյս Էք-սէեան եւ զաւակները՝ Գոհար, Պերճ եւ Մարի-Ժան, Յարութիւն Ներսէս-եան եւ զաւակները (Սօֆիա), Տէր եւ Տի-կին Պօղոս Տալաքլեան եւ զաւակները (Երեւան), Պալթայեան ընտանիքները (Փլօվտիվ), Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Պըղ-տիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Տա-ճատ Կարապետեան եւ զաւակները, Պըղ-տիկեան ընտանիքները (Պուլկարիա), Այրի Տիկին Յովսէփեան եւ զաւակը, Պօյնիքեան ընտանիքները (Փարիզ եւ Ե-րեւան), Այրի Տիկին Գարայեան եւ զա-ւակները, ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծմօր, քրոջ, զարմիկին եւ ազ-գականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՏԱՐՕՆԵԱՆԻ

(Ծնեալ Տալաքլեան, Մալկարացի)

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստ. 21ին, 81 տարեկանին։

Մարմինը փոխադրուած է եկեղեցի։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ (27 Օգոստոս) ժամը 14ին, Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ, 15 Rue Jean Goujon, ուրկէ մարմինը պիտի փո-խադրուի Փանթէնի Փարիզէն գերեզմա-նատունը, ամփոփուելու համար ընտանե-կան դամբարանը։

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Զաւէն Սարաֆեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Վարդերեսեան, Տէր եւ Տիկին Էլիզ Սարաֆեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կա-տարուի 29 Օգոստոս Կիրակի առաւօտ, Մարսէյլի Փասթոյի Մայր Եկե-ղեցիին մէջ, իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԶԱՐՈՒՀԻ ՎԱՐԴԵՐԵՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց հօր եւ եղբօր՝ Սարգիս, Բա-րունակ եւ Ստեփան Վարդերեսեան եւ համայն Վարդերեսեան ու Սարաֆեան գերդաստաններու ննջեցեալներուն հա-մար։

Կը հրաւիրուին հանգուցեալներուն յի-շատակը յարգողները։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փոն տը Շէրիի Հայ Ազգային Մի-ութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները։

Յովհաննէսեան, Ա. Ոսկանեան, Լ. Ա-ստուրեան 50ական ֆր., Մ. Ալիքեան 30, Ս. Պասմաճեան 30, Բ. Մեսեան, Ա. Շաքարեան, Թ. Յովհաննէսեան 20ական, Միքայէլեան քոյրեր 15, Մ. Համբար-ձումեան քսան, Մ. Գամայեան 15, Ոմն, Հ. Պէրպէրեան, Շիլի Մէհմէտով 10ա-կան, Ա. Աստուր հինգ, Զօյի Պօյա-ճեան, Գ. Պապիկեան, Սէֆէրեան, Մ. Ղազարեան, Ն. Մուրատեան, Գ. Արգու-մանեան, Յ. Մէլէքեան, Ս. Գալայճեան, Ա. Քէչիչեան, Օ. Զիլինկիրեան, Ա. Իչ-խանեան, Օր. Տօնիկեան տասնական, Խ. Գարապուչեան 30, Վ. Օհաննէսեան, Յ. Պօղոսեան, Հ. Զագարեան, Մ. Քէլ-Յակոբեան, Ս. Ղազարեան, Պ. Կոլոտ-եան, Կ. Գամպէրեան, Մ. Սէֆէրեան տասնական, Տէր եւ Տիկին Շարիքեան, Մ. Պապուեան, Կ. Երամեան, Վ. Պար-տաճեան, Ա. Սարգիսեան, Ո. Կէնճոյ-եան, Ա. Մուրատեան, Խ. Գասպեան, Օ. Տոլմաճեան, Մ. Զաքարեան, Յ. Մու-ճիկեան, Գ. Գալուստեան, Ա. Գարա-կէօզեան հինգական, Կ. Ղազարեան ե-րեք, Անդալեան երեք ֆրանք։

Փոն տը Շէրիէն.— Ն. Անլրեան 200 ֆր., Լիոնէն Տէր Վ. քհնյ. Գարիպեան հարիւր ֆրանք, Արմենակ Մարտիրոսեան հարիւր ֆրանք։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
33, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՎԵՐՋԻ՞Ն ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հակառակ քանիցս մեր կատարած յայ-տարարութեանց, շատեր կը շարունակեն ՅԱՌԱՋի չէք-փոսթալի թիւին վրայ ղըր-կել գումարներ, որոնք ՅԱՌԱՋի չեն պատկանիր, այլ զանազան հաստատու-թեանց կամ նպատակներու։

Անգամ մը եւս կը յայտարարենք թէ ՅԱՌԱՋի չէք-փոսթալի թիւը, 15069-82, պէտք է օգտագործուի ՄԻԱՅՆ ՈՒ ՄԻ-ԱՅՆ՝ մեր թերթին պատկանող գումար-ներու համար (բաժնեգին, ազդ կամ ղըր-ծակցութիւն)։

Այլ նպատակներու յատկացուած բոլոր գումարները ղրկել միայն ՄԱՆՏԱ-ՔԱՌ-ԹՈՎ, ԵՐԲԵՔ «Յառաջ»ի Շէք-փոսթալի թիւով։

Կը սիրենք յուսալ որ այսքան պարզ բան մը կարելի է նկատի առնել, առանց ստիպելու վարչութիւնը որ ամէն անգամ կրկնէ այս ազդը։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
« ՅԱՌԱՋ »ի

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Սեպտեմբեր 19ին, Կիրակի առաւօտ, ժամը 9·30ին Ժերար Սթեֆանեսքօ կը ներկայացնէ Սեւրի Սամուէլ-Մուրատ-եան վարժարանը, մասնակցութեամբ տեսուչ-վարդապետին՝ Հայր Ն. Բէհ-եսյեան, Ֆրետերիք Ֆէյտիի եւ աշա-կերտներուն ու իրենց ծնողաց։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը մինչեւ Օգոստոս 26 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հերոս ԱՐԱՄի մահուան 47րդ տարե-դարձը կ'ոգեկոչուի Սեպտեմբեր 19ին, Անիէռի քաղաքապետարանի սրահը։

Կը խնդրուի չխաչաձեւել։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՌՈՒԲԷՆ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ - ՔՈՅՐՍ

(Քերթուածներ)

Գին 10 ֆրանք

Սահմանափակ թիւով հատորներ հրատարակուած են ընտիր թուղթի վրայ։

Ստանալու համար դիմել Յառաջի, Հայաստանի եւ Հ. Սամուէլ գրա-տան։

FOURRURES

Roger YOPIAN

PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION

84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37

Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Էքս-Ան-Փրովանսէն Օգոստոս 10ին, ժամը 19ին «Յառաջ»ի տարեկան բաժա-նորդագրութիւնը ղրկող անձէն կը խնդ-րուի անյապաղ իր անունն ու հասցէն հա-ղորդել վարչութեան։ Իր անունին տեղը կտրօնին վրայ գրած է «Յառաջ»ի անունն ու հասցէն։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման ղրկել հին հասցէն եւ՝ երեք ֆրանք։

Շնորհակալութեամբ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 – 66 ուսումնական տարե-շրջանի արձանագրութիւններու հա-մար դիմել վարժարանի Տեսչութեան

1966 – 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կա-նոնաւորապէս պիտի բացուին

ԱԻԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES
ճիւղերով

Հասցէ.—

26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ-Մու-րատեան վարժարանի սրահը։

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 ֆր., առաքման ծախսով՝ 32 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ընդունուած ծաւալով ազ-դերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան։

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

H. PASDERMADJIAN — Histoire de l'Arménie, 2ème édition, revue, 437 pages, avec une carte 30 F.
P. JEAN MECERIAN — Le Génocide du peuple arménien, Beyrouth, 1965 9 F.
MGR. JEAN NASLIAN — Mémoires sur les événements de 1914 à 1928, Vienne, 1955, 2 vol. cartes et planches 60 F.
HAGOP MANANDIAN — Tigran II et Rome, Lisbonne, 1963 15 F.
CH. DER-MELKONIAN — Contes et Légendes de l'Arménie 5 F.
DAVID DE SASSOUN — Trad. par le Prof. Feydit 22 F.
TERENIG DEMIRDJIAN — Vartanane 15 F.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ — Կեանքի ուղիներով, Դ. հատոր, 1965, լաթակազմ 15 Ֆ.
ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ — Կտակն էր նահատակներուն, լաթակազմ 15 Ֆ.
ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆ — Օրերու հետ, Պէյրութ, լաթակազմ 20 Ֆ.

Առաքման ծախսը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԳԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731
Tél. : PROvence 86-60 — C.C.P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. — Հատը 0,30 Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 27 ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI 27 AOUT 1965
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10393 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — Nº 10.393

ՕՐՈՒԱՆ ԽՈՍՔԸ

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ԳՐԱՒՈՒՄԸ

—o—

Բ.— ՊՈԼՍՈՅ ՋԱՐԴԵՐԸ

Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան ...Դիւանագիտական վաւերագրերը պարունակող Դեղին տետրակը՝ ...Օսմանեան կայսրութեան Բարեկարգումներու Ծրագիրներուն, մասնաւորապէս Հայկական գործերուն (1893–1897), հրատարակուած Փարիզ 1897ին, 31 էջ յատկացուցած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ Օսմանեան Դրամատան գրաւումին եւ յաջորդող դէպքերուն, – Պոլսոյ Հայոց ջարդերը, վեց դեսպաններու ծանուցագրերը Բ. Դրան, այս վերջինի պատասխանները, եւայլն, Օգոստոս 27էն մինչեւ Սեպտ. 28, (էջ 264–294):

Նախ Պոլսոյ Ֆրանսական դեսպանատան գործակատար Ժ. տը լա Պուլինիէր, 1896 Սեպտ. 25էն վերջ ալ դեսպան Փօլ Քամպոն դեսպանատան Թարապիոյ ամառանոցէն հեռագրով օրը օրին անցուդարձերէն տեղեակ պահած են արտաքին նախարար Գաբրիէլ Հանոթօն:

Վեց մեծ պետութեանց Պոլսոյ դեսպանները Օգոստ. 27ին, Սեպտ. 3ին և Սեպտ. 15ին հաւաքական ծանուցագիր ներկայացուցած են Բարձրագոյն Դրան՝ շեշտելով որ կառավարութիւնն է սարքած Պոլսոյ Հայերու կանխամտածուած ջարդերը:

Ոստիկանական նախարարութիւնը օրեր առաջ մխտեւակ բիրեր ու զէնքեր բաշխած է մոլեռանդ խուժան տականքին եւ ...ճանչցած հայարնակ այն թաղամասերը եւ վայրերը, ուր պիտի յարձակէին, ...սպասելով որ հրաման տրուէր:

Լրտեսներ նախապէս տեղեկացուցեր էին ոստիկանութեան, որ հայ յեղափոխականներ կը պատրաստուէին զինեալ յարձակումներ կատարել մայրաքաղաքին զանազան կողմերը: Մասնաւորապէս ...նշուած էր որ Սամաթիա Սուլու Մանաստիրի մէջ դէպքեր տեղի պիտի ունենային:

Տեղացիներ զգուշութեան համար հեռացեր էին Սամաթիայէն եւ Սան Սթեֆանօ ապաստանած:

Նախ քան Պանք Օթոմանի գրաւումը, ...զինուորներ Սամաթիոյ մէջ պատրաստ էին Մխաքեաններու տունը եւ ...կը փնտռէին: Մխաքեաններու ...առաջին ռումբը նետեց զինուոր...ներուն վրայ, որոնք լեցուած ...տուին: Օգնական ուժերուն դէմ ...ներով հերոսաբար կռուեցան պա...տանիները մինչեւ վերջին գնդակը: Զախողեցաւ Սամաթիոյ դէպքը: Խա...ները լաւ աշխատած էին:

Օգոստոս 14 / 26ի առաւօտէն սկսեր է... ջարդերը. մինչ Օսմանեան դրամատունը կը գրաւուէր կէսօրէ վերջ ժամը ...: Գրաւողները տեղեկացեր էին ..., որ ջարդեր տեղի կ'ունենան զա...նազան տեղեր: Կրկնապատկեր էին իրենց ...ամբոխը՝ ...շէնքի վերի յարկի ...պատուհաններէն ռումբ եւ ռումբ տեղա...լով դրամատունէն ներս մտնելու հա...մար Վալիտէ փողոցին մէջ խռնուած զինուորներուն եւ խուժանին վրայ:

Ֆրանս. դեսպանատան երկու քարտու...ղարներ ականատես եղած են ջարդերուն: ...Հայերու վաճառատուները կողոպտուած ...խուժանին կողմէ եւ աւերեր ջար...դուած: Ղալաթիոյ խաներու հայ պահա...պաններն ու քարափի բեռնակիրները ան...խնայ խողխողուած են:

Ջարդեր տեղի ունեցած են Ղալաթիա, ...Փազար, Թօփհանէ, Պէշիկ...թաշ, նոյնիսկ Եըլտըզի բլուրին ստորո...տը, Քասըմ Փաշա, անգլիական դեսպա...նատան մօտիկը, մանաւանդ Խասգիւղ:

Դեսպանատան գործակատար տը լա Պուլինիէրի Սեպտեմբեր 3ի տեղեկագիրը այս տեղեկութիւնները տալով կ'աւելցնէ, որ համատարած ջարդ տեղի ունեցած է Ռոմելիհիսարի Թաղլըգ թաղամասին մէջ, ուր բնակչութեան մեծ մասը Հրեայ է:

Պուլինիէր կը հաստատէ գժբախտաբար այն տխուր դերը, զոր Խասգիւղի Հրեաները կատարած են ջարդերու ատեն, մատնանշելով Հայերը: Որովհետեւ կ'ըսէ, Հրեաները խուժաններու Հայերէն կողոպտած գոյքերը աժան գիներով ծախու առնեն... (էջ 276):

Գործակատարը տեսեր է երկար շարքը սայլերու, որոնք ջարդուած Հայերու իրարու վրայ դիզուած դիակները կը փոխադրէին Բերայի եւ Փանկալթիի փողոցներէն դէպի Շիշլի, ուր Հայոց գերեզմանատան մէջ համբեր է չորս հարիւր յօշոտուած դիակներ:

Ըստ իրեն, զոհերու թիւը վեց հազարէն աւելի եղած է: Հայոց գերեզմանատան մէջ թաղուած են 4.500 հոգի: Ոստիկանապետ մը խոստովանած է, որ 750 Հայեր սպաննուած են Ղալաթա – Սէրայի բանտին մէջ եւ դիակները «մաւնա»ներու մէջ դրուելով ծով նետուած են:

Ջարդերը տեւած են երեք օր եւ տարածուած մինչեւ Վոսփորի գիւղերը, ինչպէս Պէյքօզ, Ռումէլի Հիսար, Քանտիլլի, եւայլն, ոչ շատ հեռու Թարապիայէն, ուր կը գտնուէին դեսպաններու ամարանոցները:

Այտիլ Համիտ անպատիժ մնացած երեք հարիւր հազար Հայերու ջարդին համար, ամբարտաւանութիւնը ա'յնքան առաջ տարաւ, որ տարբեր կարգաց Բարենորոգումներու երաշխաւոր վեց մեծ պետութեանց, անոնց դեսպաններու քիթին տակ ջարդելով աւելի քան վեց հազար Հայեր:

Դեսպանները բազմակողմ հաւաքական ծանուցագիր տալով եւ խիստ ամբաստանութիւններ ընելով Բ. Դրան դէմ: Սակայն իրենց 12 պահականավերէն ո'չ մէկ զինուոր ցամաք հանեցին եւ ո'չ մէկ ռումբ արձակեցին Եըլտըզի պալատին՝ կարմիր գազանի որջին դէմ: «Թուղթէ չէնքի» միայն գործածեցին:

Բ. Դուռը պատասխանեց իրենց ծանուցագրիներուն, ալա թուրքա ոճով, ջրելով բոլոր ամբաստանութիւնները:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՂ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՏԻԵԶԵՐՔԻ՞ ՄԷՋ...

—o—

Չորեքշաբթի, տեղական ժամով 14·56–ին Քուփըր եւ Քոնրատ սկսան միջոցին մէջ իրենց ճամբորդութեան երկրորդ կէսը: Տիեզերագնացները քաջառողջ են, մեքենաները շատ լաւ կը գործեն եւ հաւանաբար թռիչքը տեւէ ութ օր: Մինչ միջոցին մէջ ամէն ինչ խաղաղ կ'ընթանայ, նոյն երեւոյթը չի պարզուիր ստորին երկրի վրայ: Ռուսերը, իրենց զինուորական օրկան «Կարմիր Աստղին» միջոցով կ'ամբաստանեն Ամերիկացիները, վերագրելով «Ճեմինի 5»ին պատերազմական եւ լրտեսական առաքելութիւն մը: «Կարմիր Աստղ»ը կը շեշտէ թէ Քուփըրի եւ Քոնրատի տիեզերանաւին մէջ զետեղուած են «զօրաւոր մեքենաներ, որոնք կարող են մանրամասնօրէն նկարել քաղաքներ, շոգեկառքի գիծեր, նաւահանգիստներ եւ նաւեր», նշելով թէ տիեզերանաւը պիտի անցնի 11 անգամ Քուպայի, 16 անգամ Վիէթնամի եւ 40 անգամ Չինաստանի վրայէն: «Կը բաւէ նշել, կ'աւելցնէ թերթը, թէ «Ճեմինի 5»ի ծրագրին 17 փորձերէն վեցը որոշուած են Փենթակոնին կողմէ եւ զաղտնի պահուած: Ամերիկեան քարոզչութիւնը «Ճեմինի 5»ին գիտական նպատակները միայն շեշտելով, կը ջանայ նսեմացնել իրենց պատերազմական բնոյթը: Բայց զուր են այս փորձերը: «Ճեմինի 5»ին թռիչքին բնոյթը բացայայտ է»:

Նախագահ Ճոնսըն, մամլոյ իր ասուլիսին մէջ առանց ակնարկելու այս ամբաստանութիւններուն, հրաւիրեց Թորհրդային Միութեան Գիտական Ակադեմիայի բարձր անձնաւորութիւն մը՝ ղալու Միացեալ Նահանգներ եւ ներկայ ըլլալու «Ճեմինի 6»ի արձակումին: Միեւնոյն ատեն, իր բառերով «պատ աշխարհի» զգուխը յայտարարեց, թէ պատերազմութեան մէջ է բնակուած բնագիտական լաբորատորիա մը, որ 1968ին պիտի արձակուի երկու տիեզերագնացներով: Այս փորձը պիտի մտի բացարձակապէս զինուորական նպատակներու եւ պիտի ունենայ 180 խորանարդ մեթր տարածութիւն:

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ ՔԱՇՄԻՐԻ ՄԷՋ

—o—

Քաշմիրի հարցը Չորեքշաբթի օր աւելի ծանր փուլի մը մէջ մտաւ: Հնդկական զօրքերը անցան 1949 Յուլիս 27ին հաստատուած «զինադադարի գիծը»: Հնդկաստանի պաշտպանութեան նախարարը՝ Շաւան, յայտարարեց թէ հնդկական ուժերը գրաւած էին պատերազմական ծանր կազմածներ: Փաքիստանեան աղբիւրներու համաձայն հնդիկ հազար զինուորներ, կոթնած հրետանիին, Աչարի մէջ գրաւած են երկու զինուորական կայաններ: Իր կարգին, Փաքիստանի համակիր «Քաշմիրի ձայն» գաղտնի ձայնասփիւռը կը յայտարարէ թէ վերջին 24 ժամերու ընթացքին սպաննուած են 195 հնդիկ զինուորներ: Փաքիստանի կառավարութիւնը բողոքած է Ազանգի հնդկական հրետանիին ռմբակոծումին դէմ:

Երեքշաբթի, Կոսիկին պատգամ մը կը ղրկէր Հնդկաստանի վարչապետ Շասթրիին, խնդրելով որ ծայրայեղ միջոցներու չդիմէ եւ չհրադադէ Քաշմիրի տագնապը: Յարդ Հնդկաստան չպատասխանեց Կոսիկինի առաջարկին: Ներկայ պայմաններուն մէջ ՄԱԿն ալ ի վիճակի չէ ազդու միջամտութեամբ վերջ տալու արիւնահեղութիւններուն: Անհաւանական չէ որ յառաջիկայ օրերուն ուրիշ, աւելի ծանր բախումներ տեղի ունենան Քաշմիրի մէջ եւ տագնապը դառնայ աւելի ծանրանայ՝ ի մեծ ուրախութիւն միայն Փեքինի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆ.— «Մինչ Մաքնամարա կը գրադի, իր աջ ձեռքով, ապահովելու Վիէթնամի պարենաւորումն ու կայունութիւնը եւ հսկելու մեր առնչնած պարտականութիւններու գործադրութեան, անդին Ռուսք եւ Կօլոպերկ կը գործածեն ձախ ձեռքը, որպէսզի, միաժամանակ այնպէս ըլլայ որ կարենանք պատերազմի դաշտէն անցնիլ բանակցութիւններու սեղանին: Կը նմանինք ուրեմն ռինկին վրայ եղող կռփամարտիկի մը: Կը գործածենք փոխադարձաբար ձախ թէ աջ ձեռքերը», յայտարարեց Չորեքշաբթի նախագահ Ճոնսըն, մամլոյ ասուլիսի մը ընթացքին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆՔ

—o—

«Հայաստան փողոց» պիտի կոչուի այսուհետեւ Նիկոսիոյ փողոցներէն մին, որ մինչեւ այժմ կը կոչուէր «Թոփխանէ Մեճիտ փողոց»: Այս փողոցը կը գտնուի յունական գօտիին մէջ «Կանաչ գիծէն» վար: Հայկական կալուածները կը գտնուին թրքական գօտիին մէջ:

✕ Պուքրէշի Համաշխարհային Գրականութեան Հրատարակչութիւնը վերջերս լոյս ընծայեց «Սասնոյ Դիւցազուններ» խորագրին տակ Սասունցի Դաւիթ դիւցազնավէպին ռումաներէն թարգմանութիւնը գեղեցիկ տպագրութեամբ:

✕ Արամ Խաչատուրեան հայ մեծանուն երաժիշտը հասած է Աթէնք: Աստուածածնի տօնին յաջորդ օրը, Երկուշաբթի, յունական բոլոր թերթերը հրատարակած էին Խաչատուրեանի ժամանումին լուրը, օդանաւային կայանին մէջ առնուած նկարները եւ թերթերու աշխատակիցներուն հետ տեղի ունեցած տեսակցութիւնները: Թերթերէն շատեր Խաչատուրեանը ներկայացուցած էին ... ռուս (ի՞նչ լաւ տեղեկակ լրագրողներ են եղեր այս մարդիկը): Թերթ մըն ալ գրած էր թէ վրացի է Խաչատուրեան: Բանիմաց թղթակից մըն ալ Խաչատուրեանը կը ծանօթացնէր իբրեւ անուանի ... դաշնակահար:

Երկիրներ կան, որոնց թիւը շատ է, ուր ժուռնալիսթ ըլլալը բան մը չէ, պանիր–հաց ուտելու պէս դիւրին է:

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԻՆՔՆՈՐՈՇՈՒՄ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ

Արեւմտեան Պերլինի համալսարանին մեծագոյն սրահին մէջ. «Եւրոպայի Քիւրտ Ուսանողական Միութիւնը» ժողով մը գումարած է Օգոստոս 19 – 22ին: Այս միութիւնը հիմնուած է 1956ին եւ ունի, կ'ըսեն, հինգ հարիւր անդամներ: Երկու հարիւր ուսանողներ կը մասնակցին այս վերջին ժողովին, որ Միութեան հիմնադրութենէն ի վեր տասներորդն էր:

Բոլոր ճառախօսներն ալ ծանրացած են Քիւրտերուն զլացուած ինքնորոշման իրաւունքներուն վրայ:

Քիւրտերը կը յայտարարեն թէ իրենց թիւը 12 միլիոն է: Վեց միլիոն Թուրքիոյ մէջ, երեքուկէս միլիոն Իրանի մէջ: Երկու միլիոն Իրաքի մէջ եւ կէս միլիոն Սուրիոյ ու Խորհրդային Միութեան մէջ: Իրաքի զանգուածին համար մասնաւորապէս կը պահանջեն ոչ թէ բաժանում Իրաքի պետութենէն, այլ միայն ներքին ինքնավարութիւն, խորհրդարան, մարդկային տարրական իրաւունքներու եւ ժողովրդավար․ խորհրդարանական սահմանադրութիւն մը: Միութեան նախագահ Քամալ Ֆուատ յայտարարած է, թէ Իրաքի կողմէն ցոյց տրուած անջատման փաստարկութիւնները ճիշդ չեն, եւ նախագահ Արէֆ բացարձակապետութիւն կը վարէ Պաղտատի մէջ: «Բրտական յեղափոխական բանակը» վար պիտի չդնէ իր զէնքերը:

Նոյն իմաստով խօսած է նաեւ Տոքթ. Վիլիըմ Ռէյմէնդուզի, իբրեւ ներկայացուցիչ «քրտական իրաւանց պաշտպանութեան կոմիտէին», եւ ըսած թէ Պաղտատի կառավարութիւնը 60·000 զինուորներ հանած է Քիւրտերուն դէմ: Այս պարագան պէտք է Հանրային կարծիքին եւ ՄԱԿին ուշադրութեան յանձնել, եւ այս է արդէն Պերլինի համաժողովին նպատակը:

Պատասխանելով հարցումներու, քիւրտ ուսանողները ըսած են թէ Արեւմտ. Գերմանիոյ մէջ իրենց թիւը 90 է, իսկ Արեւելեան Գերմանիոյ մէջ կ'ուսանին 30 քիւրտ ուսանողներ միայն:

ՀԱՄԱՅՆ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ԵՒ «ՀՕՄ»Ի ԸՆԿԵՐՈՒՀԻՆԵՐՈՒՆ

(ՀԱՅ ՕԳՆ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 45ՐԴ ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Միութեան 45րդ Պատգմ. Ժողովը գումարուեցաւ Տիթրոյիթի մէջ Յունիս 26 – 30, Ամերիկայի եւ Գանատայի 80 մասնաճիւղերէն, արտասահմանի Շրջանային Վարչութիւններէն եւ մասնաճիւղերէն 73 պատգամաւորուհիներու մասնակցութեամբ :

Ժողովի օրակարգը կ'ընդգրկէր կազմակերպութեանս գործունէութեան բոլոր մարզերը, — մարդասիրական, խնամատարական, մշակութային ու մանաւանդ կրթական :

Մեկնելով տեղական թէ ընդհանրական բնոյթ ունեցող այն բոլոր պահանջներէն, որոնք կապ ունին մեր ժողովուրդի ընկերային ու յատկապէս կրթական կեանքին հետ, 45րդ Պատգմ. Ժողովը յանգեցաւ կարգ մը որոշումներու, որոնք կրնան տարազուիլ իբրեւ նուիրումի եւ անխտրական ծառայութեան համբողջական պատրաստակամութիւն մը :

Համեմատաբար նիւթական մեր կարելիութիւններուն եւ եկամուտի աղբիւրներուն, որոնք մեր ժողովուրդին ազգանուէր զգացումներէն կը թելադրուին, Միութիւնս նախախնամական դեր կատարած է ու կը կատարէ աշխարհասփիւռ Հայութեան կեանքին մէջ :

70.000 տոլարի սահմաններուն մէջ էր մեր պիւտճէն՝ 1964 – 1965 կազմակերպական տարեշրջանին : Այս գումարը բարձրացաւ 95 հազար տոլարի՝ 1965 – 1966 տարեշրջանին համար : Այս մասը նիւթական յատկացումներով բնորոշուող մեր աշխատանքն է : Սակայն՝ այս պատկերին ետեւ կայ ու կը մնայ անհամեմատօրէն մեծ ու փրկարար բարոյական առաքելութեան մը կշիռը, զոր կարելի է որակել միայն զոհաբերութեան եւ անվերապահ նուիրումի յօժարակամութեամբ :

Միութեանս 45րդ Պատգմ. Ժողովը եկաւ անգամ մը եւս հաստատելու թէ

1) Իր ընկերային ու տնտեսական համեմատաբար բարօր կեանքին հակառակ՝ Հայութիւնը արտասահմանի մէջ տակաւին կարօտ է մեր կողմէ ընծայելի նիւթական օգնութեան, մանաւանդ գոհացում տալու համար նորահաս սերունդներու նախնական թէ երկրորդական ուսման ծարաւին՝ անվտանգ պահելու համար լուսոյ մեր վառարանները Յունաստանի, Միջին թէ Մերձ. Արեւելքի մէջ, նիւթական կարելի յատկացումներով :

2) Յատկապէս Ամերիկահայութիւնը, ազգապահպանումի եւ հայեցի կրթութեան իր վափաքին ու հետզհետէ շեշտուող իր վճռականութեան մէջ՝ կը սեւեռէ Հայ կիներու մեր Միութեան Հ.Օ.Մ.ի :

Բացի Ամերիկայի միօրեայ հայերէնի դպրոցներուն յատկացուած աւելի քան 15 հազար տոլարէն եւ տարիներէ ի վեր Հայաստան Թէմփի շինութեան ու Հ.Օ.Մ.ի անունով պահուած սաներու համար տրամադրուած տարեկան մօտ հինգ հազար տոլարէն, անցնող տարեշրջանին 25 հազար տոլարի յատկացում մը քուէարկեցինք՝ ի նպաստ Գալիֆորնիոյ Սրբոց Նահատակաց Նորահաստատ ամէնօրեայ վարժարանին : Այս տարի եւս, Պատգմ. Ժողովը քուէարկեց 12.500 տոլարի նոր յատկացում մը՝ Գանատայի (Մոնթրէալ եւ Թորոնթօ) մէջ հիմնուելիք հայ դպրոցներուն ի նպաստ, բաւարարելու համար նոյն շրջանին մէջ օրէ օր աճող հայ գաղութի կրթական կարիքները : Զանց ուզեր յիշել տարբեր յատկացումներ, ինչպէս՝ հինգ հազար տոլար, Հալէպի պատսպարանին անյետաձգելի կարիքներուն եւ կրթական ու մշակութային այլ պահանջներուն համար :

3) Կեանքի նոր պայմաններուն հետ՝ Հ.Օ.Մ. նոր ձեւ եւ ուղղութիւն կուտայ իր տարածուն գործունէութեան, անփոփոխ պահելով սակայն իր բարոյական հիմնական առաքելութիւնը, — Հայու ինքնապաշտպանութեան բնազդը վերածել հաւաքական ուժի մը, եւ ընել այնպէ՛ս մը՝ որ, մեր ժողովուրդի լումաներով, կարելիութիւն ստեղծուի գէթ մասամբ սփոփելու մեր անտէրները, հոգալու՝ կենսական կարիքները մեր չքաւորներուն, ու մանաւանդ անշէջ պահելու Լուսաւորչի կանթեղները՝ հիւրընկալ երկինքներու տակ :

Փակելէ ետք 45րդ Պատգմ. Ժողովի իր աշխատանքները, Միութիւնս կ'ուզէ յայտնել տարասփիւռ Հայութեան եւ իր դրօշին տակ ծառայութեան կոչուած բոլոր ընկերուհիներուն թէ,

— Մեր ամէն մէկ նախաձեռնութեան մէջ՝ կը բաբախէ հա՛յ ժողովուրդին սիրտը : Մեր խոր համոզումն ու հաւատքն է թէ մեր գլխաւոր դրամագլուխը Սփիւռքի Հայութեան վստահութիւնն է, դէպի Հայ Օգնութեան Միութիւնը, ու պատրաստակամութիւնը՝ թեւ ու թիկունք կանգնելու մեզի : Այդ ապահովութեամբ ալ՝ մեր նիւթական աշխատանքի դաշտը ընդարձակեցինք, բացառիկ գումարներ քուէարկելով ամերիկահայ կրթական գործին :

Ունինք այն ապահովութիւնը, որ ինչպէս անցնող 55 տարիներու ընթացքին, նաեւ այսօ՛ր ու վաղը՝ ժողովուրդը պիտի շարունակէ քալել մեզի հետ, կողք կողքի, սիրտ սիրտի, հոգեպէս եղբայրացած՝ ընդհանրական մեր բոլոր նպատակներուն մէջ : Կը հաւատանք թէ պիտի վայելենք, ինչպէս անցեալին, նոյնպէս յառաջիկային, իր նիւթական ու բարոյական աջակցութիւնը Հայ Օգնութեան Միութեան, անունը իբրեւ նպատակ եւ ընծայում՝ միշտ պիտի ըլլայ մտքին ու սրտին մէջ ամէն մէկ իրաւ Հայու, եւ մեր բոլոր տեսակի կոչերը պիտի ունենան իրենց սրտագին արձագանգը :

Նորընտիր Կեդր. Վարչութիւնը ա՛յս հաւատքով կը լծուի իր պարտականութեան, ընթացք տալու համար 45րդ Պատգմ. Ժողովի ազգաշէն որոշումներուն :

Ա՛յս հաւատքով է՝ որ պիտի տոկանք, պիտի յաղթե՛նք, ու պիտի ապրի ամբողջական Հայութիւնը :

ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԽՈՍՐՈՎԻ ՇԻՆԱՒՈՒՐՑ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Եկէք ծանօթանանք հայկական բնաշխարհի մէկ չքնաղ կտորին՝ Խոսրովի անտառին եւ հոն գտնուած արգելանոցին հետ : Լաւ կ'ըլլար եթէ մեր հանրապետութեան այդ կենդանի յուշարձանին մօտենայինք քիչ մը հեռուէն :

Ի՛նչպիսի հմայք ու հաճոյք կը զգաս, երբ կը հանդիպիս գրաւիչ տեսարաններու, երբ լեռնային բարձրաւանդակի լեռնապարի լանջերէն մէկուն՝ Գեղամայ լեռնաշղթային վրայէն կուգաս դէպի Գառնի, Գեղարդ եւ վերջապէս Խոսրովաստար :

Սկիզբը աչքերդ կը հմայէ հսկայ լեռներու մէջ պարփակուած կապուտաչեայ Սեւանը* իր ծփացող, մեղմ ալիքներով, իր նազելի գեղեցկութեամբ : Լիճը կը յիշեցնէ մօրը գրկին մէջ սեղմուած գեղանի մանկիկը, որ ամէն կերպով կ'աշխատի ազատիլ, գրկէն դուրս գալ, բայց ապարդիւն :

Շարունակելով ճամբան կը հասնիս Թոխմախան եւ Ակնայ լճակներուն, որոնք երկու շողշողուն աչքերու նման կը զարդարեն Գեղամայ լեռնալանջերը, իրենց մէջ ցոլացնելով հրջապատի ժայռերը եւ գեղանիստ բարձունքները :

Եւ վերջապէս ահա Գառնին, Գեղարդը եւ Խոսրովաստարը :

Անկրկնելի կոչելու աստիճան գեղեցիկ է Վարդենիսի եւ Գեղամայ լեռներուն իբր գրկած կէտը՝ Խոսրովաստարը, անոր կանաչապատ լեռնալանջը հմայիչ է բազմատեսակ ծառերով, թուփերով, արօտահաս գետակներով, փոքրիկ ճակներով եւ ընդհանրապէս իր չափազանց կտրտուած, խորօրինակ մակերեսով : Եթէ հանրապետութեան միւս հանգիստի վայրերը նշանաւոր են միայն բուսականութեամբ, Խոսրովի անտառը մինչդեռ, բացի փարթամ բուսականութենէն, ունի նաեւ կենդանական բազմատեսակ աշխարհ մը :

Հայ ժողովուրդի պատմութեան այդ կենդանի յուշարձանը ստեղծուած է Խոսրով Թագաւորի ժամանակաշրջանին եւ եղած է անոր զբօսավայր – որսավայրը : Անտառը ենթարկուած է բազմաթիւ փորձանքներու : Քանի քանի անգամ ենթարկուած է ոչնչացման վտանգին : Օտար յափշտակիչներ ստէպ կտրտած, ոչնչացուցած են ծառերն ու թուփերը եւ ծաղկուն անտառէն ձգած միայն մացառներ :

Մացառուտներու վերածուած, այդ մեռնող անտառը միայն մեր օրերուն էր որ բարեկարգուեցաւ, ամբողջացաւ նոր տեսակի ծառերով : Այսօր Խոսրովաստարի բլրակները պատած են բազմատեսակ թուփերով, սարալանջերը՝ կաղնիներով եւ եղեւիններով : Անոր խոր ձորերէն իրենց նշտարաձեւ գագաթները վեր ցցած են սլացիկ բարտիները, իսկ վարերը տարածուած են լայնատերեւ ընկուզենիներու փարթամ սաղարթները :

Հանրապետութեան, յատկապէս մայրաքաղաքին եւ Արարատեան դաշտավայրին ազգաբնակչութիւնը մեծ հետաքրքրութիւն եւ հոգատարութիւն ցոյց կուտայ Խոսրովի անտառին հանդէպ : Զի՞ որ իր հարիւրաւոր հեկտարներով անտառապատ տարածութեամբ բարերար ազդեցութիւն կը թողու Արարատեան դաշտավայրի ու Երեւանի կլիմային վրայ, հանդիսանալով միաժամանակ ազգաբնակչութեան ըմպելի ջուրի բնական ըստեմարանը :

Խորհ. Հայաստանի կառավարութիւնը 1956 Նոյեմբեր 13ի որոշումով ստեղծեց Գառնիի 26 հազար հեկտար տարածութեամբ արգելանոցը, որուն 9414 հեկտարին վրայ ստեղծուած է Խոսրովի անտառապետութիւնը : Վերջինիս 2200 հեկտար անտառապատ մասին մէջ կ'աճին հազարաւոր կաղնիներ, եղեւիններ, կեչիներ, լորենիներ, ակասիաներ, ընկուզենիներ եւ այլ արժէքաւոր ծառեր ու թուփեր : Այս գեղատեսիլ վայրէն կ'անցնի Խոսրովի գետակը, որ իր կենդան–

ՕՐՈՒԱՆ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍԻՐԱՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մերինները, իրենց անիմաստ լրջութիւնով՝ որ առաքինութիւն կը կարծեն, կը փորձեն մնալ ծանր, անմատչելի » :

Այդպէս էր, մեղքի վերածուած էր հիմա ինչ որ առաքինութիւն նկատուած էր Արեւելքցիին մօտ դեռ քիչ առաջ : Անկէ ետք խուսափեցաւ ինծի հանդիպելէ, հետզհետէ մոռնալու համար զիս եւ անշուշտ մոռցուելու համար ալ ինծմէ : Օր մը սակայն որոշեցի հեռաձայնել իրեն դարձեալ : Գիտես, սէրը հպարտութիւն չի ճանչնար : Գացի այս անգամ ես իրեն եւ ուզեցի որ յստակացնենք մեր յարաբերութեան մէջ տիրող պղտոր կացութիւնը : Նայուածքն ու ձեւերը այնքան մերկացած էին հիմա ջերմութենէ՝ որ կարծես երբեք մտերիմներ եղած չըլլայինք օր մը : Դառնութեամբ լեցուած իմ խօսքերուս իր պատասխանը եղաւ կարճ, չոր, անսիրտ. — «Ճիշդ է, սիրեցի քեզ, բայց չեմ սիրեր այլեւս – Ի վերջոյ ի՛նչ իրաւունքով այդքան պահանջկոտ կ'ըլլաս» : Խօսեցայ քիչ մը աւելի խիստ ու յայտնեցի կասկածս իր անկեղծութեան մասին, մինչեւ որ ջղային եւ չոր շեշտով մը պոռաց. « Վերջին հաշուով, կեանքին մէջ, պէտք է գիտնաս թէ «ինչու խաբեցիր» չկայ բնաւ, թէ « ինչու խաբուեցայ» է միշտ : Ե՞ս եմ յանցաւորը : Ինչո՞ւ բռնած ես օձիքէս :

Ելաւ սեղանէն ու հեռացաւ, զիս ձգելով մինակ՝ սրճարանին մէջ, սուրճի պարապ գաւաթի մը ու գլանիկի կճատներով լեցուն մոխրամանի մը առջեւ : Այդ գիշեր ու յաջորդ օրը, եւ անկէ ետք օրերով տակաւին, պզտիկ սենեակս լեցուեցաւ արձագանգովը իր ձայնին, շեշտին, բառերուն. — « ինչու խաբեցիր» չկայ կեանքին մէջ, «ինչու խաբուեցար» է միշտ : Այդ բառերը զարնուեցան կարծես պատէ պատ ու վերադարձան ինծի, ականջիս, անկէ իջնելու, աճելու համար հոգիիս մէջ :

— Ո՞ւր է հիմա, հարցուցի, գուցէ քիչ մը անփափկանկատօրէն :

— Զեմ տեսած զինք տարիէ մը ի վեր : Եկեղեցի ալ չի գար այլեւս : Անկէ ի վեր չէ մասնակցած նաեւ մեր երիտասարդական հաւաքոյթներուն : Կ'ըսեն թէ նշանուած է անգլիացի հիւանդապահուհիի մը հետ : Գիշեր մը ունեցայ նոյնիսկ միամտութիւնը իր ծնողքին քանի մը տող գրելու, բացատրելու կացութիւնը, թերեւս անոնք կարենային ճնշում բանեցնել իրենց զաւկին վրայ : Որոշումս չգործադրեցի սակայն յաջորդ առաւօտ ու ծիծաղեցայ նախորդ գիշերուան միամտութեանս վրայ : Գիտնա՛ս միայն թէ որքան կը հեռանան ծնողքներն ալ երբ կը դիտուին այս հեռաւորութենէն, այս բաժնութեան մէջէն : Մեծ քաղաքները ազգութիւնով չեն զբաղիր այլեւս, անոնք կամ կը միացնեն մէջդ մարդը ամբողջութեամբ եւ կամ ընդհակառակն, քեզ հանելով դուրս ազգայինին սահմաններէն՝ համամարդկայինին կը տանին : Բայց՝ ոչինչ, հին պատմութիւն է այս բոլորը հիմա՝ քեզի եւ ուրիշներու համար այնքան անկարեւոր : Ես ըսեմ սիրոյ պատմութիւն, դուն տես անոր մէջ մէկ պզտիկ դրուագը մեր օրերու Հայոց պատմութեան :

Ըսաւ ու վերջացուց, զարմանալով միեւնոյն ատեն որ ըսած էր այդքանն ալ :

Անկէ ետք չտեսայ զինք այդ ամառ, թախծոտ աչքերով, Արեւելքէն եկած այդ աղջիկը՝ Սիրանը, որուն հոգիին մէջ խախտած էին արժէքները հիմա, այնքան զուրգուրանքով օր մը դրոշմուած այնտեղ, հայ վարժարանի մը դրասեղաններուն առջեւ, պարզ ու բարի հայ դաստիարակներու կողմէ :

×

Յաջորդ ամառ Լոնտոն էի դարձեալ արձակուրդով, Կիրակի առաւօտ պատարագի երգեցողութիւնը եղաւ առանց օրկի ընկերակցութեան : Սիրանը չկար : Զերեւաց նաեւ յաջորդ Կիրակիներուն : Իր մասին տեղեկութիւններ քաղելու փորձերս մնացին առանց արդիւնքի : Իր բոլոր ծանօթները հարցումներուս կը պատասխանէին նոյն կամ նման ուրիշ հարցումներով : Ամիսներէ ի վեր մէջտեղ չկար Սիրանը : Հեռաձայնեցի նաեւ իր գործատեղին : Ընկալուչը վերցնող պաշտօնեան, հարցնելէ ետք թէ ո՛վ էր զինք փնտռողը, պատասխանեց թէ Սիրանը այնտեղ չէր այլեւս : Տատամսումը սակայն որով կ'ընթանար մեր խօսակցութիւնը, կասկածներ արթնցուց իմ մէջ : Սուտ չէ՞ր խօսեր արդեօք ազնիւ այդ պարոնը :

×

Մոռցած էի Սիրանը այլեւս, երբ օր մըն ալ, Արեւելքի նախկին իր ընկերուհիներէն մէկը, այստեղ, ցոյց տուաւ տունէն ղրկուած արաբերէն թերթի մը կտրօնը՝ ուր կը յայտարարուէր ամուսնութեան լուրը մահմետական երիտասարդի մը եւ Սիրան Մարգարեան անունով հայ աղջկան մը, որ այս առթիւ կ'ընդգրկէր մահմետական կրօնքը եւ որ այսուհետեւ կը կոչուէր Այիշէ Մուֆթի :

Նախկին այս ընկերուհիին ծնողքը, որ նամակով ղրկած էր կտրօնը, կ'աւելցնէր իր նամակին մէջ, թէ Այիշէին հայրը, նախկին որբ մը, Թաղի լաճերուն զուարճութեան առարկան էր հիմա : « Տեսնա՛ս խեղճը, սիրտդ կտոր – կտոր կ'ըլլայ, դիմացը երբ աղջկան Սիրանին մասին կը հարցնեն ու ան կուլայ, կը խնդայ » :

Որքան բախտաւոր էր հիմա անապաստաններուն կրակովը այրած այդ մարդը, որ պիտի չգիտնար այլեւս թէ Սիրանը, իր մէկ հատիկ աղջիկը, որ ամէն Կիրակի առաւօտ պատարագի արարողութեան կ'ընկերակցէր օրկով, եւ որ Այիշէ Մուֆթի կը կոչուէր հիմա, տուն պիտի չդառնար այլեւս :

Մոռացումը ի՛նչ բարիք է երբեմն, նոյնիսկ խելագարութեան գինով ...

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

բար ջուրերով չունչ կուտայ կանաչին, ծառ ու ծաղիկին :

Գետութիւնը ներկայիս Խոսրովի արգելոցին բարեկարգման, խնամքին եւ պաշտպանութեան համար կը ծախսէ հարիւր հազարաւոր ռուբլիներու հասնող մեծ գումարներ : Վերջին տարիներուն Խոսրովասարը հիմնովին փոխած է իր տեսքը : Միայն 1962 թուականին հոն տնկուած են 12 հեկտար անտառաշերտեր՝ յատկապէս պտղատու տեսակներէ, 1963 թուականին՝ հարիւր հեկտար, իսկ 1964 թուականին՝ 150 հեկտար :

Խոսրովի արգելոցը նշանաւոր է ոչ միայն իր բնական, այլ նաեւ կենդանական աշխարհով :

Եթէ մինչեւ Հայաստանի խորհրդայնացումը հոն կարելի էր հանդիպիլ հազուագիւտ կենդանիներու, այսօր խիտ անտառներու քարափներու, հովիտներու մէջ հանդիպիք բեզոարեան հսկայ այծերու, հայկական արջերու, ուսուրական եղնիկներու, հովանաւոր ոզնիներու, նապաստակներու, վայրի խոզերու, արջերու, աղուէսներու, կզաքիններու, գետնախոզերու եւ ուրիշ կենդանիներու, որոնք այսօր կ'աճին եւ կը բազմանան մարդոց հովանաւորութեան ներքեւ :

Օգտակար տեսակներու բազմացման զուգընթաց անխնայ պայքար կը մղուի գիշատիչ կենդանիներուն դէմ :

Խոսրովի արգելոցի աշխատակիցներէն Լեւոն Հայրապետեան միայն վերջերս սպաններ է երկու գայլ, մէկ լուսան, մէկ ընձառիւծ եւ բազմաթիւ թռչնակեր օձեր :

Խոսրովի արգելոցը աշխատաւորներուն համար հանգստեան հրաշալի վայր մըն է : Այդ իսկ նպատակով պիտի բարեկարգուի դէպի արգելոց տանող ճամբան, հանգստեան օրերուն պիտի գործեն երկաթուղային կառքեր, իսկ անտառին մէջ պիտի սարքուին կենցաղային սնունդի եւ այլ տաղաւարներ :

Այս ձեռնարկներուն շնորհիւ աւելի պիտի ընդլայնի Խոսրովի հինաւուրց անտառը եւ պիտի դառնայ մեր հանրապետութեան աշխատաւորներուն հանգիստի եւ զբօսանքի ամենասիրելի վայրերէն մէկը :

Ա. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Սիրոյ պատերազմին մէջ՝ յաղթականը փախչողն է միշտ :

ԻՏԱԼԱԿԱՆ

Երբ ուրախ է կինը, ուրախ է Աստուած :

ՀՆԴԿԱԿԱՆ

Կապիկն որքան բարձրանայ՝ այնքան տակը ցոյց կուտայ :

ԱՓՐԻԿԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆ ՄԸ

Վերջերս եւրոպական մամուլը ստէպ արձագանգ կը հանդիսանայ տեսնուած իրաւ կամ ենթադրական թռչող սկաւառակներու մասին : Փարիզեան թերթերէն «Լ'Օրոր» Օգոստոս 20ի թիւով կը խօսի հայ աստղաբաշխի մը՝ Ալեքսան Անանեանի մասին, որ Էօր է Լուարի մէջ տեսեր է թռչող սկաւառակ մը եւ գոյն քըններ աստղաբաշխի աչքով : Հայ գիտնականը կը պատմէ .—

«Ժամը 20·5ին էր որ առարկան յայտնուեցաւ ուղղուելով դէպի Արեւմուտք : Առարկան կը ներկայանար մերթ սկաւառակի մը ձեւով եւ մերթ ոսպնեակաձեւ : Այս վերջին ձեւին տակ երկու ծայրերը յոյժ լուսաւոր էին : Սկիզբը, առարկան իբրեւ թէ երկինքին մէջ կեցած էր, անշարժ, ճօճելով միայն իր խարիսխին վըրայ : Յետոյ, բաւական արագ ուղղուեցաւ դէպի արեւմուտք, կոր շրջան մը գծելէ ետք : Ամպ քիչ կար եւ տեսողութիւնը կատարեալ էր : Առարկային լոյսին զօրութիւնը կրնար համապատասխանել Արուսեակին երկու կամ երեք զօրութեանը : Առարկային գնացքը յանկարծ արագացաւ : Կարելի չէ ճշգրիտ ծաւալ գնահատել : Հեռադիտակին մէջ սկաւառակը շատ յստակ կ'երեւէր, եւ կը գրաւէր հեռադիտակին ծաւալին մէկ քառորդը : Անկարելի էր սակայն տրամագիծը ճշդել, առկէ սահմանել արագութիւնը :

Շրջակայ ծառերը նշան բռնելով հետեւեցայ իր թռիչքին, երեսուն հինգ վայրկեանի մէջ կտրած տարածութիւնը յատկանշական էր : Սկիզբը կը թուէր լուսաթափանց եւ ունէր կեդրոնական կէտ մը : Ոմանք տեսած են ներքին ձող մը : Ես անձնապէս նման բան չեմ տեսած : Յամենայն դէպս, շրջագիծը շատ աւելի լուսաւոր էր : Առարկան ճիշդ թափանցիկ արեւակնային քարի տպաւորութիւն կուտար : Ի վերջոյ անհետացաւ եօթը հազար մեթր բարձրութեամբ ամպերու մէջ» :

Անանեան յաջողած է նաեւ նկարել կարծեցեալ շրջող սկաւառակը :

«Լ'Օրոր» կուտայ նաեւ կենսագրական տեղեկութիւններ հայ գիտնականին մասին : Ծնած 1910ին, Ալեքսան Անանեան 17 տարեկանին արդէն մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտայ աստղաբաշխութեան հանդէպ : 1938ին կը վկայուի Ֆրանսայի աստղաբաշխական Ընկերութենէն : 1950ին ստացաւ Շթութկարտի Միջմոլորակային ճամբորդութեան Ընկերութեան հիմնած «Հերման Օպերթ» մետալը : Նոյն տարին պարգեւատրուեցաւ նաեւ աստղաբաշխութեան Միջազգային Մրցանակով : Ալեքսան Անանեան հեղինակ է նաեւ արժէքաւոր գիրքերու. «Միջմոլորակային ճամբորդութիւններու մեծ հարցերը», «Տիեզերագիտութիւնը» եւայլն :

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Համախարբերդցիական Միութեան Ֆըրանսայի շրջանի 24րդ Պատգ. Ժողովը սումարուեցաւ 14 Օգոստոսին, Կատտան, Պիվէռի Փրանսական եկեղեցիին սրահին մէջ :

Ժողովին գիւանը կազմեցին հայրենակիցներ Ս. Ճերանեան՝ (նախագահ) եւ Յ. Կարապետեան՝ (քարտուղար), (Վալանսէն) :

Նախագահը բարի գալուստ մաղթեց բոլորին եւ հրաւիրեց ներկաները յոտնկայս վայրկեան մը ոգեկոչել մեզմէ յաւէտ բաժնուածներուն յիշատակը :

Կեդր. վարչութեան նախագահ Ս. ՏէրՄարտիրոսեան իր կարգին ժողովականներուն բարի գալուստ մաղթելով, ներկայացուց իր կազմին հրաժարականը :

Բոլոր մասնաճիւղերը տուին իրենց տարեկան գործունէութեան նիւթական եւ բարոյական զեկոյցը եւ կազմուեցաւ երեք հոգինոց քննիչ յանձնախումբ մը, կեդր. վարչութեան հաշիւները քննելու համար :

Նախորդ պատգ. ժողովին առնուած որոշումները կարդացուեցան ու ի տեղեկութիւն, ինչպէս նաեւ Ամերիկայի գործադիր Մարմնոյն եւ հայրենակից Կ. Ետվանեանի քաջալերական ուղերձները :

Կեդր. վարչութեան քարտուղար Ա. Աճէմեան տուաւ տարեշրջանի տեղեկագիրը, որ ներկաներու գնահատութեան արժանացաւ : Ժողովը միաձայնութեամբ գոհացուցիչ նկատեց թէ մասնաճիւղերու եւ թէ ալ Կեդր. վարչութեան վերջացող տարեշրջանի գործունէութիւնը : Քննիչ յանձնախումբն ալ վկայեց թէ գանձապահ Խումարեանի հաշիւները ճշգրիտ էին եւ յստակօրէն ներկայացուած :

Ժողովը միաձայնութեամբ վերընտրեց Կեդր. վարչութեան կազմը ամբողջութեամբ :

Օգոստոս 15, Կիրակի կէսօրին, Կառտանի մասնաճիւղը ճաշասեղան մը տուաւ ի պատիւ ժողովականներուն : Կերուխումը եղաւ Խարբերդցիի յատուկ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ, ուր եղան երգ, արտասանութիւն եւ աւուր պատշաճի խօսքեր :

Խօսք առին հայրենակիցներ Օ. Տալոյեան, Գ. Գալուստեան, Տ. Շահպազեան, Զ. Պօյաճեան, Ս. Ճերանեան, Զախամեան, Կ. Տէրտէրեան, Ա. Աճէմեան, Ս. Տէր-Մարտիրոսեան եւ Կ. Կիմիշեան :

Սեղանապետի պաշտօնը ձեռնհասութեամբ վարեց Յ. Կարապետեան : Մասնաւոր յիշատակութեան արժանի է Տիկին Ս. Կարապետեան, որ բազմաթիւ հայաշունչ երգեր հրամցուց մեզի իր առինքնող ձայնով :

Ներկաները առատօրէն մասնակցեցան նուիրատուութեան մը, որ մի քանի վայրկեանի մէջ հասաւ կարեւոր գումարի մը : Կառտանի մասնաճիւղի տիկիններուն պատրաստած կերակուրներն ու անթերի սպասարկութիւնը ամէն գովասանքէ վեր կը մնան :

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԱՆՏՈՆ ՍԻՆԱՆԵԱՆ

Անցեալ Մայիս 13ին փարիզեան արուարձան Էփինէի մէջ, իր մահկանացուն կնքեց երաժիշտ Անտոն Սինանեան, խոր ծերութեան մէջ, 92 տարեկանին :

Հանգուցեալը ծնած էր Պոլիս 1874 Ապրիլ 21ին երաժիշտներու ընտանիքի մը մէջ : Կը պատկանէր Սինանեան գերդաստանի երկրորդ սերունդին : Իր եղբայրն էր յայտնի երգահան Յարութիւն Սինանեան, որ դաշնաւորած է բազմաթիւ հայերէն երգեր : Երաժիշտ էր նաեւ իր միւս եղբայրը՝ Յովսէփ :

Իր զաւակը Ժորժ Սինանեան, տաղանդաւոր ջութակահար, 1928ին Փարիզի երաժշտանոցէն վկայուեցաւ ջութակի առաջին մրցանակով : Քանի մը տասնեակ տարիներէ ի վեր հաստատուած է Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները, ուր յաջող նուագահանդէսներ կուտայ :

Անտոն Սինանեան 1897 – 98 թուականներուն մասնակցած է երաժշտապետ Տիգրան Չուխաճեանի Իզմիրի մէջ կազմակերպած նուագահանդէսներուն : 1899 – 1900 ապրած է Փարիզ Պոլիս վերադառնալով, նուիրուած է երաժշտութեան եւ հասցուցած բազմաթիւ աշակերտներ մինչեւ առաջին աշխարհամարտը :

1914ին Պոլսոյ մէջ գինուորագրուած է : Թեւը կտրուած է : Այնուհետեւ ամբողջովին նուիրուած է երաժշտական դասաւանդութեան : 1922ի դէպքերէն ետք ընտանեօք փոխադրուած էր Փարիզ, ուր ապրեցաւ մինչեւ իր մահը, ջութակի եւ դաշնակի դասեր տալով :

Սեւրի Սամուէլ Մուրատեանին մէջ դասաւանդած է մինչեւ այն օրը երբ հանգըստեան կոչուած է յառաջացած տարիքին եւ տկարութեան պատճառով :

Հանգուցեալը խնամքով իր մօտ պահած էր Տիգրան Չուխաճեանի Արշակ Բ., Զեմիրէ եւ այլ օփերաներու եւ երաժըշտական ստեղծագործութեանց ձեռագիրները, զորս տարիներ առաջ ղրկեց Հայաստան, կորուստէ փրկելով այդ թանկագին գանձերը :

Հ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

— Ուրե՞մն, պարոն Փուարօ... ըսաւ դերասանուհին, որուն, ժպտելով պատասխանեց գաղտնի ոստիկանը.

— Ուրեմն, Լէտի Էճվար...

— Կ'աղաչեմ, այդպէս մի կոչէք զիս : Զգեցէք որ մոռնամ այդ անունը, եւ կամ ընդունեցէք որ ձեզ համարիմ Եւրոպայի ամէնէն անգգայ մարդը :

— Իմ սիրտս քարէ շինուած չէ սակայն :

Իմ կարծիքովս Փուարօն բաւականաչափ չամփանեա էր խմած. մի գուցէ բաժակ մըն ալ աւելի :

— Ուրեմն համաձայն ենք, սիրելի պարոն Փուարօ : Պէտք երթաք տեսնել ամուսինս եւ պէտք համոզէք զինքը որ շարժի ըստ իմ ցանկութեանս :

— Այո՛, պէտք երթամ զինքը տեսնել, խոստացաւ Փուարօ, առանց մեղսակցութիւն ցոյց տալու :

— Եւ եթէ երբեք անխախտ մնայ իր դիրքին մէջ, ինչ որ կը նախատեսեմ, պիտի ունենա՞ք միթէ տարբեր հնարք մը, աղւոր ռազմավարութիւն մը : Չէ՞ որ ձեզի համար կ'ըսեն թէ Անգլիոյ ամենանրբամիտ մարդն էք :

— Տիկին, երբ խնդրոյ առարկան իմ սիրտս կ'ըլլայ՝ դուք կը համեմատէք զայն ամբողջ Եւրոպայի հետ, եւ երբ հարցը կը դառնայ նրբամտութեանս վըրայ՝ ձեր համեմատութիւնը կը սահմանափակէք Անգլիոյ մէջ միայն :

— Եթէ յաջողիք, ես պիտի յայտարարեմ որ դուք բովանդակ տիեզե՛րքի ամենանշանաւոր մարդն էք :

— Տիկին, ես ոչինչ կը խոստանամ : Հոգեբանական շահագրգռութեամբ մը, պիտի ջանամ ժամադրութիւն մը ձեռք բերել ձեր ամուսինէն :

— Այո, ճիշդ այդ պէտք է, «Հոգեբանական վերլուծում մը»... Ատով՝ մեծ բարիք մը ըրած կ'ըլլաք իրեն : Կարեւորը այն է, որ յաջող արդիւնք մը հաղորդէք ինծի : Ես սիրահարած եմ, պարոն Փուարօ...

Եւ երազկոտ երեւոյթով մը աւելցուց.

— Երեւակայեցէք թէ ի՛նչ զգայացունց անակնկալ մը պիտի ըլլայ Մերթոնի դուքսին հետ ամուսնութեանս յայտարարութիւնը :

ԳԼՈՒԽ 3

ՈՍԿԻ ԱԿՌԱՅՈՎ ՄԱՐԴԸ

Քանի մը օր աւելի ետքը, մենք երկուքս դարձեալ գլուխ – գլխի կը ճաշէինք, երբ Փուարօ երկարեց ինծի նամակ մը, զոր նոր էր ստացած :

— Ի՞նչ կը մտածէք ասոր մասին, բարեկամս, հարցուց Փուարօ :

Նամակը ստորագրուած էր Լորտ Էճվարի կողմէ, չոր ու կտրուկ ոճով մը՝ Ժանն Վիլքսոնի ամուսինը, յաջորդ օր՝ ժամը տասնմէկին ժամադրութիւն մը տուած էր Փուարոյի :

Զարմանալի պարագայի մը դիմաց չէի գտնուեր : Չէի տարակուսեր, որ Փուարօ մտադրած էր դերասանուհիին տուած խոստումը յարգել :

Փուարօն թափանցեց այս մտածումիս :

— Այո՛, բարեկամս, միայն չամփանեայի ազդեցութիւնը չէր խօսողը :

— Այդպիսի միտք բնաւ չեմ ունեցած :

— Ունեցած էք... գիտեմ, որ ձեր մտքէն կ'ըսէք .—

Որպէսզի հաճոյակատար ըլլայ գինքը մեծարող տիկնոջ, այս խեղճ ծերուկը յանձնառու կ'ըլլայ բանի մը, որ երբեք մտադիր չէ գործադրելու : Սակայն, գիտցէ՛ք, բարեկամս, որ Հերքիւլ Փուարոյի խոստումը նուիրական է :

Այս բառերը արտասանած պահուն, Փուարօ սիգապանծ դիրքով մը ընդունեց :

— Բնականաբար, ես որեւէ տարակուսանք չեմ ունեցած այդ մասին, շտապեցի պատասխանել : Բայց կը կասկածէի թէ ձեր էութիւնը թեթեւօրէն... չեմ գիտեր՝ ի՞նչպէս բացատրել... տպաւորուած ըլլար...

— Սովորութիւն չունիմ թոյլ տալու էութեանս, որ «տպաւորուած» ըլլայ, ինչպէս որ դուք կ'ըսէք : Ամենաընտիր չամփանեան, ամենագեղեցիկ կինը չեն կրնար որեւէ իշխանութիւն գործել Հերքիւլ Փուարոյի էութեան վրայ : Եթէ երբեք այս հարցով սկսած եմ զբաղիլ, այդ միմիայն իմ սեփական գոհացումիս համար է, սա՛ հաւ եղելութիւնը :

— Միթէ՞ այդքան կը շահագրգռուիք Ժանն Վիլքսոնի ամուսնական ծրագիրներով :

— Ոչ՝ բացարձակապէս : Իր սիրային պատմութիւնը կը բխի պարզապէս անապարծութեան ոգիէ, որուն կ'ուզէ գոհացում տալ : Եթէ երբեք Մերթոնի դուքսը չունենար ոչ ազնուականութեան կոչում, ոչ ալ հարստութիւն, պիտի չկրնար բնաւ երբեք գրաւել դերասանուհին :

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

Այրի Տիկին Մաննիկ Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Տարօնեան եւ զաւակները՝ Նատիա եւ Լիլիան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Տարօնեան եւ զաւակները՝ Վազգէն, Տրնիգ եւ Արա, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Տարօնեան եւ զաւակները՝ Մէլին, Վաչակ եւ Սարօ, Այրի Տիկին Արշալոյս Էքսէեան եւ զաւակները՝ Գոհար, Պերճ եւ Մարի-Ժան, Յարութիւն Ներսէսեան եւ զաւակները (Սօֆիա), Տէր եւ Տիկին Պօղոս Տալաքեան եւ զաւակները (Երեւան), Պալթայեան ընտանիքները (Փլօվտիվ), Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Պըղտիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Տաճատ Կարապետեան եւ զաւակները, Պըղտիկեան ընտանիքները (Պուլկարիա), Այրի Տիկին Յովսէփեան եւ զաւակը, Պօյնիքեան ընտանիքները (Փարիզ եւ Երեւան), Այրի Տիկին Գարայեան եւ զաւակները, ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծմօր, քրոջ, զարմիկին եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՏԱՐՕՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ Տալաքեան, Մալկարացի)

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստ. 21ին, 81 տարեկանին:

Մարմինը փոխադրուած է եկեղեցի:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ (27 Օգոստոս) ժամը 14ին, Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ, 15 Rue Jean Goujon, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Փանթէնի Փարիզէն գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 75ԱՄԵԱԿԸ

Կը տօնուի 30 Հոկտեմբեր, Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս, վեցերորդ թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ Հաստատութեան մը համար խոհանոցի եւ տնական սպասարկութեան երկու աշխատաւորներ: Դիմել խմբագրութեան:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Պ. Մ. Սարգիսեան իր տիկնոջ, ողբացեալ Թագուհի Սարգիսեանի յիշատակին կ'ընէ հետեւեալ նուիրատուութիւնները.—

«Յառաջ»ի բարգաւաճման 20 փրանք, Հայ Մշակոյթի տան 80 փրանք, (Ստացանք «Յառաջ»էն):

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Վիէնէն Տէր եւ Տիկին Աւետիս Մազաքեանէ 25 փրանք Շ. Միսաքեան, 25 ֆր. Ս. Թէհլիրեան սրահներուն, Այրի Տիկին Ջանոյեան Ահարոնեանի մահուան առթիւ:

ԴԵՐԱՍԱՆ ԹՐԱԳՕՇ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Նիսի Հայ Մարզական Միութեան եւ գեկավարութեամբ Թրագօշի:

Օգոստոս 29, Կիրակի ժամը 16ին:

Թէաթրը լ'Արթիսթիքի մէջ (27 Պուլըվար Տիւպուշաժ):

Կը ներկայացուի

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ

Ներկայացումը կը կրկնուի Տրակինեանի մէջ, Շաբաթ երեկոյ, Սեպտեմբեր 5ին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Սեպտեմբեր 19ին, Կիրակի առաւօտ, ժամը 9·30ին Ժերար Սթեֆանեսքօ կը ներկայացնէ Սեւրի Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանը, մասնակցութեամբ տեսուչ-վարդապետին՝ Հայր Ն. Բէհեսյեանի, Ֆրեաերիք Թէյանի եւ աշակերտներուն ու իրենց ծնողաց:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՎԵՐՋԻ՞Ն ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հակառակ քանիցս մեր կատարած յայտարարութեանց, շատեր կը շարունակեն ՅԱՌԱՋի չէք-փոսթալի թիւին վրայ ղըրկել գումարներ, որոնք ՅԱՌԱՋի չեն պատկանիր, այլ զանազան հաստատութեանց կամ նպատակներու:

Անգամ մը եւս կը յայտարարենք թէ ՅԱՌԱՋի չէք-փոսթալի թիւը, 15069-82, պէտք է օգտագործուի ՄԻԱՅՆ ՈՒ ՄԻԱՅՆ՝ մեր թերթին պատկանող գումարներու համար (բաժնեգին, ազդ կամ զործակցութիւն):

Այլ նպատակներու յատկացուած բոլոր գումարները ղրկել միայն ՄԱՆԴԱ-ԲԱՌԹՈՎ, ԵՐԲԵՔ «Յառաջ»ի Շէք-փոսթալի թիւով:

Կը սիրենք յուսալ որ այսքան պարզ բան մը կարելի է նկատի առնել, առանց ստիպելու վարչութիւնը որ ամէն անգամ կրկնէ այս ազդը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
« ՅԱՌԱՋ »Ի

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման ղրկել հին հասցէն եւ՝ երեք փրանք:

Շնորհակալութեամբ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը մինչեւ Օգոստոս 26 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Էքս-Ան-Փրովանսէն Օգոստոս 10ին, ժամը 19ին «Յառաջ»ի տարեկան բաժանորդագրութիւնը ղրկող անձէն կը խընդրուի անյապաղ իր անունն ու հասցէն հաղորդել վարչութեան: Իր անունին տեղը կտրօնին վրայ գրած է «Յառաջ»ի անունն ու հասցէն:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՌՈՒԲԷՆ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ-ՔՈՅՐՍ

(Քերթուածներ)

Գին 10 փրանք

Սահմանափակ թիւով հատորներ հրատարակուած են ընտիր թուղթի վրայ:

Ստանալու համար դիմել Յառաջի, Հայաստանի եւ Հ. Սամուէլ գրատան:

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 – 66 ուսումնական տարեշրջանի արձանագրութիւններու համար դիմել վարժարանի Տեսչութեան

1966 – 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կանոնաւորապէս պիտի բացուին

ՍԻՄԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES
ճիւղերով

Վերամուտ 20 Սեպտ. 1965

Հասցէ.—

26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առնուվիլի Ա. Յ. Հայ Քոյրերու վարչութիւնը կ'ընդունի իբրեւ գիշերօթիկ 3 տարեկանէն 13-14 տարեկան աղջիկներ, եւ իբրեւ ցերեկօթիկ՝ մանկապարտէզի շրջանի համար՝ մանչ եւ աղջիկ 3 տարեկանէն 6 տարեկան:

Այս վերամուտին համար վարչութիւնը ունի իբրեւ մանկապարտէզի վարիչ Ֆըրանսացի օրիորդ մը:

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի սրահը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հերոս ԱՐԱՄի մահուան 47րդ տարեդարձը կ'ոգեկոչուի Սեպտեմբեր 19ին, Անիէռի քաղաքապետարանի սրահը:

Կը խնդրուի չխաչաձեւել:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

H. PASDERMADJIAN — Histoire de l'Arménie, 2ème édition, revue, 437 pages, avec une carte	30 F.
P. JEAN MECERIAN — Le Génocide du peuple arménien, Beyrouth, 1965	9 F.
MGR. JEAN NASLIAN — Mémoires sur les événements de 1914 à 1928, Vienne, 1955, 2 vol. cartes et planches	60 F.
HAGOP MANANDIAN — Tigran II et Rome, Lisbonne, 1963	15 F.
CH. DER-MELKONIAN — Contes et Légendes de l'Arménie	5 F.
DAVID DE SASSOUN — Trad. par le Prof. Feydit	22 F.
TERENIG DEMIRDJIAN — Vartananc	15 F.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ — Կեանքի ուղիներով, Դ. հատոր, 1965, լաթակազմ	15 Ֆ.
ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ — Կտակն էր նահատակներուն, լաթակազմ	15 Ֆ.
ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆ — Օրերու հետ, Պէյրութ, լաթակազմ	20 Ֆ.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
երբ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC
16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES · BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ.—

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10-30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAYRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. — Հատը 0,30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 28 ՕԳՈՍՏՈՍ
SAMEDI 28 AOUT 1965
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 19394 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — Nº 10.394

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ԳՐԱՒՈՒՄԸ

Գ.— ՀԵՐՈՍՆԵՐԸ ԿԸ ԽՕՍԻՆ

Պոլսոյ ֆրանսական դեսպանատան գործակատար տը լա Պուլինիէր, 1896 Օգոստոս 26ին հետեւեալ հեռագիրը կ'ուղղէր արտաքին նախարար Հանոթոյի.

«Հայ յեղափոխականներ այսօր ժամը 1ին ատենները յարձակեցան Օսմ. Կայսերական Դրամատան վրայ, սպաննեցին պահակները եւ տէր դարձան դրամատան: Հրացանաձգութիւն մը սկսաւ ոստիկաններու, զինուորներու եւ Հայերու միջեւ: Թուրք խուժանը անմիջապէս շղթայազերծուած՝ գաւազանի եւ դանակի հարուածներով պաղութեամբ կը մեռցնէ Հայերը Ղալաթիոյ եւ Բերայի փողոցներուն մէջ: Արդէն բազմաթիւ կողոպուտներ տեղի ունեցած են: Դրամատան տէր դարձած հայ յեղափոխականները դեսպաններուն յանձնեցին յայտարարութիւն մը, որով կ'այպանեն Սուլթանն ու Եւրոպան, — որ չկրցաւ պաշտպանել զիրենք, — եւ իրենց պահանջները կը ներկայացնեն՝ սպառնալով օդը հանել դրամատունը՝ իրենց հետ միասին բնաջնջելով պետական վաւերաթուղթերն ու դրամները» (*Դեղին Տետրակ*, 1897, էջ 264):

Հ. Յ. Դ. Պոլսոյ Կեդրոնական Կոմիտէի յայտարարութիւնը, որուն կ'ակնարկէ գործակատարը՝ կը սկսէր այսպէս.

«Մենք անդուլ բողոքեցինք Եւրոպային մեր բռնապետութեան դէմ, բայց մեր բողոքները, որ օրինական էին սիստեմաբար մերժուեցան:

«Սուլթան Համիտ արիւնահեղ վրէժխնդրութեամբ պատասխանեց մեզի:

«Տեսաւ Եւրոպան այս ահեղ ոճիրը եւ լռեց:

«Ո՛չ միայն դահիճին ձեռքը չբռնեց, այլեւ մեզ լրբաբար համակերպութեան յորդորեց:

«Մեզ նախատեցին՝ մեր մարդկային իրաւունքը զլանալով մեզի, և մեր ազգային պատիւը ցմահ խոցեցին՝ մեր արեան մէջ մեր բողոքի ձայնը խեղդել ջանալով:

«Մեր արիւնով սրբագործուած մեր պահանջներուն կուգայ հիմա միանալու ազգային վրէժի սեւեռուն գաղափարը, որ տեւ ուրուականի պէս արձանացած է մեր աչքերուն առջեւ:

«... Մեր հարիւր-հազար նահատակներուն թափած արիւնը մեզի իրաւունք կուտայ ազատութիւն պահանջելու», եւն.:

Այս նախաբանէն վերջ, Յայտարարութիւնը կը թուէ 12 յօդուածներէ բաղկացած ծանօթ պահանջները՝ հայկական նահանգներու բարենորոգումներուն մասին: Եւ կը վերջանայ հետեւեալ ազդարարութեամբ.

«Մենք կը մեռնինք, գիտենք, բայց յեղափոխութիւնը, որ հայ ժողովրդի մինչեւ ոսկորները թափանցած է, պիտի շարունակէ սպառնալ Սուլթաններու գահին, ցորչափ մեր մարդկային իրաւունքները ձեռք չբերենք եւ ցորչափ կենդանի մնայ վերջին Հայը»: (Դրօշակ, 3 Սեպտ. 1896, էջ 143 – 144):

Մինչ դուրսէն ոստիկաններ, զինուորներ եւ խուժանը կը շարունակէին իրենց յարձակումները դրամատան վրայ եւ մեր հերոսները ռումբերով ու ատրճանակներով ետ կը մղէին զանոնք մեծ կորուստներով, ներսը դրամատան փոխտնօրէնը բանակցութեան մէջ կը մտնէր Արքունի Պալատի հետ եւ յանձն կ'առնէր երթալ դեսպաններուն մօտ՝ անոնց ներկայացնելու համար յեղափոխականներու պահանջները, որոնք հետեւեալներն էին.

— 1. Դադրեցնել Պոլսոյ մէջ սկսուած կոտորածը: 2.— Դադրեցնել Դրամատան վրայ գինուած յարձակումը: 3.— Գրաւոր երաշխիքներ տալ մեզի հայկ. բարենորոգումներու գործադրութեան մասին այն բարեփոխութեամբ, զոր Հ. Յ. Դ. Կ. Կոմիտէն առաջարկեր է ձեզի առանձին գրութեամբ: 4.— Ազատ արձակել այս դէպքերուն առթիւ բռնուած բոլոր հայ յեղափոխականները:

« Հակառակ պարագային մենք ստիպուած պիտի ըլլանք պանքի շէնքը օդը հանելու մէջի բոլոր եղածներով » :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԱԿՆԿԱԼ ԲԱՐԴՈՒԹԻՒՆ

Նոր ոստում մը յունական տագնապին մէջ: Հինգշաբթի գիշեր Մարքէզինիս, պարագլուխը յառաջդիմական (աջակողմեան) կուսակցութեան (8 երեսփոխան) կը յայտարարէր Խորհրդարանի երրորդ նիստին, թէ վստահութիւն պիտի չքուէարկէր Ցիրիմոքոսի կառավարութեան՝ «իշխանութեան գլուխը բերելու համար ազգային հարցերը դիմագրաւելու ի վիճակի կառավարութիւն մը»: Մարքէզինիսի համաձայն կեդրոնի համախմբումէն կազմուած կառավարութիւն մը ժամանակավրէպ է այլեւս. «Նման կառավարութիւն մը դատապարտուած է կռթնելու ծայրայեղ ձախերուն թէ աջակողմեաններուն վրայ, եւ տոտով իսկ ստիպուած է հրաժարիլ իր յատուկ քաղաքականութենէն՝ որդեգրելով յիշուած երկու հոսանքներէն մէկունը, ինչ որ տրամաբանական չէ: Այլեւս պատահած կեդրոնի համախմբումէն կազմուած որեւէ կառավարութիւն դատապարտուած է ձախողութեան: Ներկայ պայմաններուն մէջ, միայն ազգային համագործակցական կառավարութիւն մը (համախմբելով ներկայացուցիչներ բոլոր կուսակցութիւններէն, բացի ծայրայեղ ձախակողմեանները) կարող է վերջ տալ տագնապին: Անձնապէս, ես յաւակնութիւններ չունիմ, պատրաստ եմ սակայն դիւրացնելու նման լուծումի մը յաջողութիւնը»:

Նոր կառավարութեան դէմ յառաջդիմական ութ երեսփոխաններուն բռնած դիրքը Ցիրիմոքոսի յաջողութիւնը կը դարձնէ թէական: Ցիրիմոքոսի կողքին հաստատ կը մնան միայն Գանելլոփուլոսի կուսակցութիւնը (99 երեսփոխաններ) եւ կեդրոնի համախմբումէն բաժնուած 40 երեսփոխանները (Նովասի եւ Ցիրիմոքոսի համախոհները), ինչ որ անբաւարար է վստահութիւն ապահովելու համար, եթէ երբեք, վերջին վայրկեանին, կեդրոնի համախմբումէն նոր երեսփոխաններ չը միանան Ցիրիմոքոսի:

Արդէն իսկ շշուկներ կան նոր թեկնածուի մը, Մարքէզինիսի մասին: Ինչ ալ ըլլայ, եթէ երբեք Ցիրիմոքոս ձախողի, տակաւին պիտի քաշքշուի քաղաքական անիմաստ այս տագնապը՝ որմէ կը տուժեն միայն երկիրն ու ժողովուրդը: Յոգնեցաւ այլեւս Յոյն ժողովուրդը, յոգնեցան մանաւանդ օտար լրագրողներն ու դէտերը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՃԷՄԻՆԻ 5»ին թռիչքը կրնայ 24 ժամով կրճատուիլ: Ելեկտրաքիմիական բարդը, որ տարածին խանգարումէն ետք սկսած էր բնականոն գործել, նոր խանգարում մը ունեցաւ: Հիմա պէտք եղածէն աւելի ջուր կ'արտադրէ: Շաբաթ առաւօտ, վերջին ստուգումէ մը ետք, որոշում մը պիտի տրուի կամ շարունակելու մինչեւ Կիրակի, կամ ալ Շաբաթ, տեղական ժամով 15ին, վերջ տալու թռիչքին: Տիեզերագնացները, որոնք Ել. օր Խ. Միութենէն խլեցին միջոցին մէջ երկար մնալու մրցանիշը, կը շարունակեն կատարել գիտական զանազան փորձերն ու նկարել երկիրը:

— «Վեց հարիւր ութսուն վեց «տարկաներ» կը գտնուին ներկայիս երկրին շուրջ», յայտարարեցին ամերիկացի գիտնականները:

ԼՈՆՏՈՆ.— Նախկին վարչապետ Ատընտուրը, որ անցեալ շաբաթ քննադատած էր Ժընեւի ապազինման խորհրդաժողովին ներկայացուած Միացեալ Նահանգներու ծրագիրը, Հինգշաբթի օր, Լոնտոնի մէջ գումարուած բնորական հաւաքոյթի մը ընթացքին խօսք առնելով, բուռն քննադատութիւններու ենթարկեց Գանատան ու Մեծն Բրիտանիան: Խօսելով «Ժընեւի կարծեցեալ խորհրդաժողովի մասին», նախկին վարչապետ Ատընտուրը քննադատեց պաշտօնական առաջարկը, շեշտելով թէ հարկ է հաշուի առնել Խորհրդային Միութեան դէմ պաշտպանուելու անհրաժեշտութիւնը: «Արեւմտեան Գերմանիա իր պարտականութիւնը կատարած էր, հրաժարելով հիւլէական զէնքերու պատրաստութենէն: Այս զէնքերը, այնքան սոսկալի են, որ մարդ պէտք չէ դպչի իրենց: Եւ սակայն, հիւլէական զէնքեր ունենալը ունի նաեւ քաղաքական իմաստ մը, եւ ով որ տէր է անոնց, քաղաքական գետնի վրայ աւելի մեծ հանգամանքով կը ներկայանայ: Ժընեւի մէջ արծարծուած ծրագիրներուն գործադրութիւնը կը ստեղծէ, ուրեմն, առաջին եւ երկրորդական կարգի ազգեր»:

LE DAUPHINÉ LIBÉRÉ ԵՒ ՅԱՌԱՋ

ԽՄԲ.— Մեր Ֆրանսուհի ընկերուհին, Օտէթ Միքայէլեան, յարգելով մամուլի աւանդութիւնները՝ առաջինը կը հանդիսանայ որ կ'ողջունէ ՅԱՌԱՋի քառասնամեակը, հրատարակելով տումս մը «*Լը Տոֆինէ Լիպէրէ*» թերթին մէջ (3 Օգոստոս): Ֆրանսական թերթին խմբագրութիւնը եւս, իր կարգին, կ'աւելցնէ թէ «ուրախ է որ, հրատարակութեան այս տարեդարձին առթիւ՝ իր անկեղծ շնորհաւորութիւնները եւ մաղթանքները ներկայացնելու համար կը միանայ իր հայ բարեկամներուն, ՅԱՌԱՋի բոլոր ընթերցողներուն, ինչպէս եւ բոլոր անոնց որ կը կենդանացնեն այս թերթը»:

«*Լը Տոֆինէ Լիպէրէ*» միաժամանակ կը հրատարակէ ՅԱՌԱՋի առաջին էջին *բլիշէն* եւ Շ. Միսաքեանի մեծադիր նկարը:

Այս առթիւ, մեր կարգին շնորհակալութիւն կը յայտնենք ընկերուհի Օտէթ Միքայէլեանի, որ իր մայրենի լեզուին պէս հայ լեզուին ծանօթ՝ կը հետեւի հայ մամուլին ու կ'ուրախանայ մեր յաջողութիւններով.—

Քառասուն տարիներ անցած են այն օրէն, երբ Եւրոպայի ամէնէն մեծ հայկական օրաթերթը՝ «Յառաջ», կը սկսէր, մինակ, դէպի լուսաւոր ճակատագիր մը: Քառասուն տարիներ, որոնց իւրաքանչիւրը կը յատկանշէ թերթին յաջողութեան պսակումը:

Անտարբեր հանդէպ լուտանքներու, ամէն տեսակ յարձակումներու, քսութիւններու, գիտակից իր ուղղամտութեան՝ «Յառաջ» շարունակած է ընթանալ նոյն թափով, առանց երբեք տկարանալու, իր գործունէութիւնը ընդհատելով միայն 1940 – 45 պատերազմի շրջանին:

Յառաջ *թարգմանն է ընդհանուր կարծիքի ամէնէն կարեւոր զանգուածին ըղձերուն: Յառաջի ընթերցողներուն ու համակիրներուն շրջանակը օրէ օր աւելցաւ, որովհետեւ չզլացաւ երբեք հաւատարիմ մնալէ ժողովրդավարական իր գաղափարականին եւ միշտ հանրապետական ազատութիւններու պաշտպանը հանդիսացաւ:*

Ըլլալով լրատուութեան հայկական առաջին մեծ օրաթերթը, հանդիսացած է, տասն իսկ, Ֆրանսահայ կեանքին ու ֆրանսական մամուլին միացման գիծը:

Այս արժանիքները Յառաջ *կը պարտի քաջութեան եւ խաղաղ իրատեսութեանը իր առաջնակարգ խմբագրական կազմին՝ ղեկավարութեամբ իր մեծ հիմնադիրին՝ Շաւարշ Միսաքեանին, եւ մասնաւոր աշխատակիցներուն՝ Հրանտ Սամուէլեանին ու Շաւարշ Նարդունիին:*

Աւա՜ղ, 1957ին, անակնկալօրէն, հիմնադիրը՝ որուն համար թերթը իր գոյութեան նպատակն էր ինքնին, առյաւէտ կը թողուր իր գրասենեակը՝ ձգելով մեզի մեր ժամանակներու մեծագոյն խմբագրի մը յիշատակը:

Հետեւելով իր հետքերուն, դուստրը, Տիկին Արփիկ Միսաքեան, կը շարունակէ հօրը առաքելութիւնը միեւնոյն աշխատակիցներով, որոնք կը մնան միշտ հաւատարիմ ազատութեան գաղափարականին, արդարութեան եւ յառաջդիմութեան, ինչ որ թերթին կոչումը եղած է իր ծննդեան օրէն իսկ:

Հարուստ՝ մաքրամաքուր անցեալով մը, ինքնավստահ՝ իր միշտ յաջողած ապագային, Յառաջ *պիտի ըլլայ միշտ ալ ազատ մարդերու ազատ օրաթերթը:*

Օ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

«Պիտի ձերբազատուինք բոլոր տարրերէն, որոնք բռնաբարած են զինադադարի գիծը եւ մեր սահմանը անցած, յայտարարեց Հնդկաստանի պաշտպանութեան նախարար Շաւան, Սրինիկարի մէջ: «Եթէ երբեք անհրաժեշտ նկատուի, աւելցուց նախարարը, պիտի երթանք շատ աւելի հեռու: Յստակ է մեր որոշումը: Հնդկաստան վճռած է պահել իր ազատութիւնն ու հողային ամբողջականութիւնը, եւ պատրաստ է, այսօր թէ վաղը, այդ նպատակին պահանջած արեան տուրքը տալ: Նախարարը պատգամ մը ուղղեց նաեւ տեղւոյն վրայ կռուող հնդկական զունդերուն, ուր կը շեշտէ. «Սահմանը անցնող բոլոր տարրերն ալ պարտաւոր են վճարել իրենց անարգ արարքին համար: Մենք խաղաղութիւն կը ցանկանք անոնց հետ՝ որոնք տրամադիր են զայն պահելու: Անոնք որ մեզի ուժով կը սպառնան, պիտի վարձատրուին միեւնոյն դրամով: Յաճախ ինքնապաշտպանութեան լաւագոյն եղանակը յարձակողականի անցնելն է»:

Հնդկաստանի վարչապետ, Շասթրի, իր կարգին, Խորհրդարանին առջեւ նշած է թէ Քաշմիրի մէջ կացութիւնը «շատ աւելի դժուար ու շատ աւելի ծանր է այսօր, քան Փաքիստանցիներու յարձակման առաջին օրերուն»: Վարչապետը աւելցուցած է թէ Քաշմիրի տագնապը կրնար շատ երկարիլ եւ թէ «Հնդկաստանը հարկ է պատրաստ ըլլայ դիմագրաւելու այս պատահարները»: Հնդկական բոլոր կուսակցութիւններն ալ համաձայն են հնդկական զօրքերու զինադադարի գիծը անցնելուն եւ կը մնան Քաշմիրի հարցին շուրջ կառավարութեան կողքին:

ՀԻՆ ԴՐԱՄՆԵՐ ՈՒ ԳԱՆՁԵՐ ԳԱՌՆԻԻ ՄԷՋ

Գիտական աշխարհին յայտնի են Հայ մշակոյթի հոյակապ յուշարձաններէն մէկուն՝ Գառնի ամրոցին հնագիտական պեղումներուն արդիւնքները :

Գառնիի մէջ գտնուած հնագիտական նիւթերու շարքին մէջ գիտական մեծ արժէք կը ներկայացնեն այն բազմաթիւ հին դրամներն ու դրամական գանձերը, որոնք յայտնաբերուած են Գառնիի հեթանոսական ամրոցին պեղումներուն ընթացքին, ինչպէս նաեւ ներկայիս Գառնի գիւղին ու անոր կից հողամասերուն մէջ՝ գաշտային աշխատանքներու միջոցին : Դրամներուն վրայ պահպանուած արձանագրութիւնները, մարդկային ու կենդանական պատկերները, արուեստին ոճը, դրամի նիւթին (ոսկի, արծաթ, պղինձ) բազադրութիւնը, անոնց ձեւերն ու կշիռները գիտական բացառիկ արուեստի վկայութիւններ են, որոնք խրոխի կը ցոլացնեն մեր երկրի պատմութեան շատ հարցեր՝ տարբեր դարաշրջաններու ու երկիրներու առընչութեամբ :

Յարդ հրատարակուած են Գառնիի մէջ գտնուած հազարէ աւելի հին եւ միջնադարեան դրամներ, որոնցմէ ամէնէն հինը կը վերաբերի Քրիստոսէ առաջ Դ. դարու վերջերուն, իսկ ամէնէն նորը՝ ԺԸ. դարու կէսուն : Այլ խօսքով, այդ նիւթը կ'ընդգրկէ շուրջ 2200 տարուան ժամանակամիջոց մը :

Գառնիի մէջ յայտնաբերուած դրամներէն հնագոյնները Աղեքսանդր Մակեդոնացիին դրամներն են, որոնցմով կը կատարուէր միջազգային առեւտուրը յունա – մակեդոնական տիրակալութեան շրջանին՝ Միջերկրականի ափերէն մինչեւ Հնդկաստան : Այդ դրամներուն մէկ երեսը կը պատկերացնէ դիցական հերոս Հերակլէսին գլուխը՝ զարդարուած առիւծի մորթով, իսկ միւս երեսը՝ հեթանոսական Ցուսաստանի գլխաւոր Աստուած Զեւսը՝ գահին վրայ բազմած :

Զարգացող ապրանքային տնտեսութեան պահանջով՝ Քրիստոսէ առաջ Դ. դարու վերջերը հին աշխարհի դրամահատութեան մէջ անդամով սկսան նոյնանման դրամներ շրջաբերութեան դրուիլ : Եւ այդ երեւոյթը յառաջ բերաւ մետաղի վրայ փորագրութեան տարբեր քանդակագործական դպրոցներ, երբ նախապէս պետութենէն սահմանուած պատկերներու կերտման համար միաժամանակ կ'աշխատէին բազմաթիւ վարպետներ տարբեր երկիրներու մէջ : Գառնիի մէջ գտնուած Մակեդոնական դրամները իրենց պատկերներուն կերտման ոճով կը տարբերին բուն յունական քաղաքներէն եկած տրախմներէն եւ կը կապուին Անդրկովկասի մէջ գտնուած մակեդոնական խումբի դրամներուն :

Ուշագրաւ են Գառնիի մէջ Սելեւկեան Անտիոքոս Դ. (175 – 164), Կապադովկիոյ Արիոբարզան Ա. (95 – 62), պարթեւական Որոդ Ա. թագաւորներուն արծաթեայ դրամները, որոնք եզակի նմոյներով գտնուեցան դամբարաններու պեղումներէն : Սելեւկեան, պարթեւական եւ ընդհանրապէս հելլենական դարաշրջանի նման դրամներու գտնուիլը Խորհ. Հայաստանի հողամասին վրայ հազուադէպ չէ : Անոնք կը հանդիսանան դրամական շրջառութեան այն հիմնական միաւորները, որոնցմով հին Հայաստանի մէջ կը կատարուէր առեւտուրը : Գառնիի նշանաւոր հեթանոսական տաճարին շրջակայքը գտնուած են հռոմէական կայսրութեան արծաթեայ դրամներ, հրապարակ հանուած Օգոստոս Օկտաւիանոսի իշխանութեան օրով (Ք. Ա. Ա. դարու երկրորդ կէսուն) : Իբրեւ ակնառու վկայութիւն Ա. եւ Բ. դարերու հայ – հռոմէական քաղաքական ու տնտեսական յարաբերութիւններուն, մենք ունինք Գառնի ամրոցին արեւելեան պատին քով գտնուած ամբողջական գանձ մը՝ բաղկացած 48 արծաթեայ դրամներէ : Վերջիններուն վրայ շատ լաւ պահպանուած են հռոմէական կայսրեր Վեսպասիանոսի, Դոմիցիանոսի, Տրայանոսի, Հադրիանոսի, Անտոնինոս Պիոսի եւ ուրիշներու դիմանկարներն ու լատինատառ խորագիրները :

Այդ գանձի դրամներէն ամենահին օրինակը կը վերաբերի Քրիստոսէ ետք 69–79 թուականներուն, իսկ ամէնէն ուշը՝ 180 – 192 թուականներուն :

Հայաստանի քաղաքական պատմութեան մէկ այլ դարաշրջանի մասին կը պատմեն Գառնիի մէջ գտնուած սասանեան դրամները : Անոնց մէկ երեսին վրայ նրբութեամբ պատկերացուած է Իրանի Սասանեան արքային կիսանդրին, գեղատեսիլ թագը գլխուն, մարգարտահիւս վարսերով, պճնուած բազմաթիւ զարդերով, իսկ միւս երեսը կը ներկայացնէ զրադաշտական կրօնքին պատկերանիշը (բոցավառող կրակ զոհասեղանին վրայ) : Գ. դարու սկիզբի սասանեան այս դրամները հետաքրքրական են ոչ միայն իրենց զարդանիշերով ու բարձրարուեստ պատկերներով, այլեւ պահլաւերէն խորագիրներով : Դրամի միջոցով Սասանեանները կը պատգամէին միապետի իրենց անսահմանափակ իշխանութիւնը, անոր աստուածային ծագումը՝ անուանելով զայն արքայից արքայ, տիրական Իրանի եւ ոչ – Իրանի : Հայաստանի եւ հարեւան երկիրներու դրամատան շրջանառութեան մէջ մինչեւ Է. դարու վերջաւորութեան կ'իշխէին Սասանեան դրամները : Ե.—Է. դարերուն վերաբերող բազմաթիւ նման դրամներ յայտնաբերուած են Խ. Հայաստանի զանազան շրջաններուն, մասնաւորաբար Դուինի մէջ : Գառնիի մէջ գտնուած օրինակները սակայն կը վերաբերին Սասանեան տիրապետութեան աւելի հին շրջանին :

Բաւական ստուար խումբ մը կը կազմեն Գառնիի մէջ գտնուած Ը.— Ժ. դարերու դրամները : Անոնք մեծ մասով արաբական տիրապետութեան ժամանակաշրջանի արծաթեայ եւ պղնձեայ դրամներ են, տպուած Օմմեան եւ Աբբասեան խալիֆաներու անուններով, մահմետական հաւատքի սայթերով, գրութեան խիստ կանոնական ƙուֆի կոչուած ոճով : Ը.— Ժ. դարերու այս դրամները թէեւ զուրկ են պատկերներէ (անոնք արգիլուած էին մահմետական կրօնքով), հարուստ են սակայն անձնանուններով, տեղանուններով, տիտղոսներով, այդ ժամանակաշրջանի մահմետական աշխարհին համար բնորոշ կրօնական բնոյթի արձանագրութիւններով :

Միջնադարեան Հայաստանի տնտեսական կապերու ուղղութիւնները յայտնաբերելու համար կարեւոր փաստ է Գառնիի մէջ յայտնաբերուած արաբական դրամներու գանձը : Վերջինս ցոյց կու տայ, որ Թ.— Ժ. դարերուն Հայաստանի միջազգային առեւտուրով կապուած է Մերձաւոր ու Միջին Արեւելքի տարբեր տնտեսական կեդրոններու հետ : Այդ գանձին մէջ հաւաքուած են Հիւս. Ափրիկէի, Սուրիոյ, Իրաքի, Անդրկովկասի ու Միջին Ասիոյ տարբեր քաղաքներուն մէջ տպուած արծաթեայ դրամներ : Դրամներու ուսումնասիրութիւնները կը հաստատեն, որ Ժ. դարու վերջաւորութեան եւ յատկապէս ԺԱ. դարուն Գառնիի մէջ շրջառութեան մտած են Բիւզանդական կայսրութեան ոսկի եւ պղինձ դրամները, որոնց մեծ մասը տպուած է Կ. Պոլսոյ մէջ : Ցետագային, ամբողջ ԺԲ. դարուն եւ ԺԳ. դարու սկիզբը, Գառնիի ապրանքային շրջանառութիւնը կատարուած է Իլդիգիզեան եւ վրացական դրամներով, որոնց մէջ Վրաստանի դրամներէն Հայաստանի համար բնորոշ են Թամարա թագուհիին պղնձեայ դրամները : Գառնիի մէջ գտնուած են վրացական դրամներու այնպիսի նմոյշներ, որոնց առաջին անգամ կը հանդիպինք :

Հակառակ գրաւոր աղբիւրներու համընդհանուր լռութեան, դրամները կը վկայեն թէ Հուլաղուեան, Ջելաիրեան եւ Գարա – Գոյունլուներու տիրապետութեան ժամանակ (ԺԳ. – ԺԵ. դարեր) Գառնիի մէջ կար փողերանոց մը՝ ուր արծաթեայ դրամներ տպուած են : Գառնիի մէջ տպուած այդ դրամները մտած են միջազգային շրջանառութեան ոլորտը՝ սպասարկելով երկրի ներքին ու արտաքին առեւտուրի պահանջները :

Այս երեւոյթները աւելի ակներեւ կը դարձնէ Գառնիի առեւտրական կեդրոն բլլալու նշանակութիւնը, Մոնկոլեան տիրապետութեան ժամանակ : Մոնկոլական շրջանի դրամները Գառնիի մէջ գտնուած դրամագիտական նիւթի գերակշիռ մասը կը կազմեն : Այդ կը վկայեն Հուլաղուեան Արղուն, Արղուն, Ղազան Մահմուտ, Ոլջայթու, Աբու – Սայիտ, Սուլէյման ու Անուշիրվան խաներու բազմաթիւ դրամները : Գառնիի մէջ գտնուած ԺԴ. դարու դրամական տարբեր գանձերը կը նշեն Հայաստանի մէջ այդ շրջանի արտաքին առեւտուրի երկու հիմնական ուղղութիւնները, որոնք կը զուգադիպին մէկ կողմէն Իրանի եւ Անդրկովկասի, իսկ միւս կողմէն Փոքր Ասիոյ եւ Միջերկրականի վրայէն : Հայաստանի մէջ ապրանքներու փոխանակութիւնը ԺԴ. դարուն կը կատարուէր միաժամանակ Ռումի սուլթաններու եւ Իրանի էլխաններու դրամներով, որոնք առեւտուրի բերումէն զուրս էին եկած Թաւրիզէն, Գաղատիէն, Սինջարէն, Համատանէն, Սվազէն, Դունայսիրէն, Սամսոնէն, Գոնիայէն, Մուսուլէն եւ այլ բազմաթիւ վաճառաշատ վայրերէն, հակառակ Անի, Բերդաւ, Նախճաւան, Գիանջա, Թիֆլիս քաղաքներու շրջաբերութեան դրած դրամներուն, որոնց աւելի յաճախ կը պատահինք Գառնիի մէջ :

Ցետագային, ԺԶ. – ԺԸ. դարերուն, ինչպէս կը նշեն Գառնիի մէջ գտնուած դրամները եւ արդէն Երեւանի մէջ յայտնաբերուած կարգ մը գանձեր, Հայաստան կը թափանցեն իրանական (Սեֆեան, Զենտեան, Կաջարեան) Շահերու դրամներուն հետ միասին դրամներ նաեւ Հնդկաստանէն եւ Արեւմտեան Եւրոպայէն, որով եւ կ'ուրուագծուին մեր ժողովուրդի միջազգային կապերը Արեւելքի եւ Արեւմուտքի ժողովուրդներուն հետ՝ աւելի լայն աշխարհագրական ընդգրկումով : ԺԶ. – ԺԸ. դարերու իրանական, հնդկական, օսմանեան ու Արեւմտեան Եւրոպայի դրամներով, կը վերջանայ Գառնիի դրամական շրջառութեան պատմութիւնը :

Ցիշատակուած հին եւ միջնադարեան դրամները, որոնք դարերու խորքէն են անցած, հարուստ ու ճշգրիտ վկայութիւններ կը բերեն ոչ միայն Հայաստանի, այլ նաեւ անոր կապուած երկիրներու դրամական համակարգերու տնտեսական ու քաղաքական պատմութեան, աշխարհագրութեան, հնագիտութեան եւ ուրիշ շատ հարցերու բերաբերմամբ :

Խ. ՄՈՒՇԵՂԵԱՆ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Անսանձ եւ անզուսպ ձի մըն է սէրը :

ԱՓՐԻԿԵԱՆ

Սէրը շատ մարդիկ հերոսացուց, բայց շատեր ալ յիմարացուց :

ՇՈՒԷՏԱԿԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆ

Ա.

Հինգ տարեկան էի :

Մի ամառնային երեկոյ նստել էինք մեր փոքրիկ տան փոքրիկ բակում՝ հայրս՝ մայրս, տատիկս, մօրեղբայրս, փոքր եղբայրս ու ես : Մօրեղբայրս բերել էր տասը չիչ օշարակ, որ դրել էին սառն ջրով լեցուն դոյլի մէջ : Փողոցում դեռ արեւ էր, բայց մեր բակում արդէն կապոյտ էր ու զով, եւ «գիշերային ուրախութիւն» կոչուող կարմիր, դեղին ու մանուշակագոյն ծաղիկները բացուել էին, օդը լցրել իրենց բուրմունքով : Հայրս, գործից նոր վերադարձած, նստել էր աթոռին, աջ ոտքը ձախ ծունկին դրած, եւ խօսում էր : Մայրս ու տատիկս նստել էին աթոռակների վրայ, հիւսում էին ու լսում : Մօրեղբայրս կօշիկ էր կարում : Ես կանգնել էի հօրս մօտ, այստ նրա ուսին, եւ անհամբեր նայում էի օշարակի շշերին :

Ցանկարծ լրագրավաճառը փողոցում գոռաց.

— «Վերածնո՛ւնդ»...

Դա մեր ստացած հայկական թերթի անունն էր : Ինչպէս միշտ, ես դուրս վազեցի, թերթը վերցրի ծեր լրագրավաճառից, որ կապոյտ աչքեր ունէր, ճաթած ապակիով ակնոց, եւ միշտ ժպտում էր ինձ : Մի րոպէ փողոցում կանգնած մնացի, նայելով լուսանկարներին, սեւ ու հաստ վերնագրերին, մէկ մէկ քթիս մօտեցնելով թերթը, որի հոտը շատ էի սիրում : Ցետոյ նորից վազեցի եւ թերթը տուեցի հօրս : Հայրս հանդիսաւոր բացեց թերթը, մէջքն ուղղեց եւ սկսեց բարձրաձայն կարդալ : Բոլորս լուռ լսեցինք, մինչեւ անգամ տատիկս որ հայերէն չգիտէր :

Ես զգում էի որ այդ պահը հօրս համար յատուկ նշանակութիւն ունէր : Ամէն օր թերթը նրան տալիս էի ինչ որ երկիւղածութեամբ եւ ինքս էլ, կլանուած նայելով խորհրդաւոր տառերին կամ հօրս դէմքին, լսում էի այնպէս, ինչպէս երեխաները հէքեաթ են լսում : Այս հէքեաթը նման չէր ուրիշ հէքեաթներին : Ո՛չ կենդանիներ կային, ո՛չ կախարդներ, ո՛չ խորհրդաւոր անտառներ ու պալատներ, ո՛չ էլ հսկաներ : Այս հէքեաթում կային ծանօթ ու անծանօթ անուններ, որոնք մարդ, քաղաք կամ երկիր էին նշանակում, կային հասկանալի եւ անհասկանալի հրաշքներ, որոնք ուրախացնում կամ էլ աւելի շատ մտահոգում էին մեծերին : Այս հէքեաթում կար աշխարհը, որի մէջ ես ապրում էի : Աշխարհը տարածւում էր մի լեռից մինչեւ միւս լեռը, եւ այդ լեռների միջեւ կային տներ, փողոցներ, դաշտեր, ծառեր, երկաթուղի, ծով ու նաւեր, կար Ակրոպոլիսը, կային արեւը, լուսինն ու աստղերը եւ դեռ շատ ու շատ ուրիշ բաներ, եւ ամէն ինչ այնքան հետաքրքիր ու զարմանալի : Աշխարհը կոչւում էր Աթէնք, եւ ինձ թւում էր, որ բոլոր այդ Ամերիկաներն ու Եւրոպաները, Լոնտոններն ու Փարիզները, բոլոր այդ տարօրինակ անուններով մարդիկ գտնւում են Աթէնքում, մեր փողոցից քիչ կամ շատ հեռու :

Եւ ամէն օր թերթը փողոցից բերում տալիս էի հօրս, նա կարդում էր այդ հէքեաթը աշխարհի մասին : Կարդում էր դանդաղ, երբեմն համարեա հեգելով, բայց ինձ համար հայրս հրաշագործ էր, իսկ իր կատարածը՝ հրաշք : Ես շատ էի սիրում աշխարհը :

Այդ երեկուն էլ, ինչպէս ամէն օր, հօրս ուսին յենուած լսում էի : Այլեւս անհամբեր չէի նայում օշարակի շշերին, թէեւ չէի մոռացել դրանք :

Ցանկարծ հայրս լռեց, մի րոպէ ուշադիր նայեց թերթին յօնքերը կիտած, յետոյ նայեց մօրս, նայեց տատիկիս, նայեց մօրեղբօրս եւ ասաց.

— Գրուած է, որ այս գիշեր աշխարհը պիտի կործանուի :

Ասաց Թուրքերէն, որ տատիկս էլ հասկնայ այդ սարսափելի գուշակութիւնը :

Մի պահ բոլորն էլ լուռ մնացին, զարմացած նայելով հօրս : Ցետոյ մայրս ասաց.

— Օննիկ, կատա՞կ ես անում :

— Ինչո՞ւ կատակ, — ասաց հայրս, — գրուած է :

Մօրեղբայրս ծիծաղեց ու մի չիչ վերցրեց դոյլից :

— Արդէն սառել է, — ասաց :

— Սպասիր, ասաց հայրս : — կարդամ տեսնէք :

— Տէ՛ր ողորմեա, — ասաց տատիկս հայերէն եւ աչքերը երկինք բարձրացրեց :

Հայրս կարդաց ու բոլորս լսեցինք : Մէջ մօրեղբայրս շիշը նորից դրեց ջրի մէջ, ու լսեց ժպտալով : Իրօք, գրուած էր, որ աշխարհը կործանուելու է այս գիշեր, «գիսաւոր» կոչուող ինչ որ հրէշ է անցնելու երկնքից եւ նրա հրեղէն պոչից երեւի փառուելու է աշխարհը : Ես գիտէի, թէ ինչպէս է մի բան վառւում, սակայն չհասկացայ, թէ ինչ է նշանակում կործանուել : Հասկացայ եւ լացս եկաւ :

— Ինչո՞ւ պէտք է վառուի աշխարհը, հայրիկ, — ասացի, հազիւ լացս զսպելով :

Կ. ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԴՈՒԿ ՍԵՊՈՒՀԸ

Առաջին անգամ զինք տեսայ, ընկեր Վ. Նաւասարդեանի հետ, 1906 թուին, Թիֆլիսի մէջ: Մուրատի հետ միասին կը քալէին Գոլովինսկիյ պողոտայի վրայ: Մենք խանդավառ Դաշնակցական պատանիներ էինք: Զէինք համարձակեր մօտենալ այդ զոյգին, Սեպուհ — Մուրատին: Հեռուէն կը դիտէինք ու կը հիանայինք: Երկարահասակ, երիտասարդ եւ գանգրահեր Սեպուհը եւ կարճահասակ ու լեցուն Մուրատը մեզ համար գարձան յեղափոխութեան խորհրդանիշներ:

Երկրորդ անգամ զինքը տեսայ 1919 թուին, Պաթումի մօտ, Սեւ Ծովի ջրերին վրայ: Փոքրիկ նաւակով եւ քանի մը ընկերներով եկած էր մեր նաւը, գիտնալու թէ Հայեր կա՞ն նաւի վրայ եւ ի՞նչ լուրեր բերած են արտասահմանի Հայութենէն եւ Փարիզի համագումարէն:

— Նաւի վրայ Հայ կա՞յ, լսեցի հզօր ձայն մը:

— Ես Հայ եմ, պատասխանեցի: Անունս հարցնելէն եւ իր անունը տալէն ետք, պատուիրեց որ ցամաք իջնելէն յետոյ երթամ Բարբերզցի Մխաքի սրճարանը եւ զինքը տեսնեմ: Ուրախութենէս վեր - վեր կը ցատկէի: Սեպուհը պիտի տեսնեմ, ծանօթանամ հետը եւ տեղեկութիւններ հաղորդեմ:

Մանկական հտաքրքրութեամբ մտիկ կ'ընէր Ամերիկայի Հայութեան մասին, հարց ու փորձ կ'ընէր Գարոյի, Ահարոնեանի, Համոյի, Շանթի եւ Փարիզ ապրող այլ ընկերներու մասին: Ջերմ ու անքուն էին իր հարցումները եւ հետաքրքրութիւնը:

Սիրեցի զինքը եւ անհամբերէն երջանիկ զգացի իրեն հետ ծանօթանալուս համար:

Այնուհետեւ ես իրեն հանդիպեցայ վերջին պատերազմի ատեն: Իր տրամադրութեան եւ հրամանին տակ կը գտնըւէի: Պատերազմէն ետք կը սկսի տառապալից կեանքը՝ լեռներու արծիւ Սեպուհին համար, — Թիֆլիս, Պոլիս, Ամերիկա, ուր իբրեւ նպարավաճառ եւ մասգործ դարձած էր, ապրուստը հանելու եւ իր ընտանիքը պահելու համար:

Իր նեղութեան թէ ուրախութեան օրերուն, մինչ մնաց հաւատարիմ իր սիրած կուսակցութեան՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Իր անսպառ եռանդէն եւ ընդունակութիւններուն շնորհիւ՝ սորվեցաւ անգլերէն լեզուն, վերյիշեց դըպրոցներու մէջ սորված իր հայերէնը ու դարձաւ հեղինակ՝ գրքերու, յօդուածներու եւ բազմաթիւ յուշերու: Կեանքը պարտադրեց որ դառնայ հրապարակախօս՝ հրապարակային ժողովներու թէ հանդէս - խնջոյքներու ատեն: Իր խօսակցութիւնները մինչեւ ալ համեմուած էին հին - հին եւ հետաքրքրական յուշերով:

Սեպուհը անսպառ աղբիւր էր հին յիշատակներու եւ ունէր լաւ յիշողութիւն:

... Իր հետ միասին հաւատարմաբար տառապեցաւ իր կինը, Տիկին Մաքրուհին, այդ հիւրասէր, հայկական սովորութիւններով եւ հաւատքով անընկճելի Հայուհին, որ Սեպուհի հետ միասին թափառած է գիւղէ գիւղ, քաղաքէ քաղաք, նահանգէ նահանգ՝ հող տանելով իր ձագուկներուն, չորս տղայ եւ մէկ աղջիկ:

ԱՐՍԷՆ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԲԼՈՒՐԻ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐԸ

Հայաստանի գիտութիւններու ակադեմիայի եւ էրմիթաժի արշաւախումբերը Կարմիր Բլուրի այս տարուան պեղումներուն ընթացքին միջնաբերդի կեդրոնական մասին մէջ յայտնաբերեցին մինչեւ եօթը մեթր բարձրութեամբ սենեակներ: Այս սենեակներէն մէկուն մէջ գտնուած է պահեստ մը, ուր կարելի է հաշուել երկու հարիւր կաւէ տարաներ, — թասեր, սափորներ, բաժակներ, ճրագներ եւ ուրիշ զանազան իրեր: Ասոնք բոլորը կը պատկանին ուրարտական շրջանին, Քրիստոսէ առաջ Է. դարուն: Այս տարուան ուսումնասիրութիւններուն հիմնական խնդիրը միջնաբերդի շէնքերուն յատակագիծին պարզաբանումը պիտի ըլլայ: Ներկայիս, արշաւախումբին անդամները կը մշակեն ձեռք բերուած նիւթերը եւ հրատարակութեան կը պատրաստեն շարք մը հետաքրքրական աշխատութիւններ: Ասոնց թիւին կը պատկանի նաեւ Ն. Յարութիւնեանի ուրարտական Ռուսաս Բ. Թագաւորին արձանագրութեան հետազօտութիւնը:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՔԱՂԱՔԸ՝ ԼՈՒՍԱՒԱՆ

Լուսաւանը Հայաստանի նորակառոյց քաղաքներէն է, հազիւ 15 տարեկան կեանքով, բայց արդէն հանրածանօթ՝ իբրեւ արդիւնաբերական քաղաք: Հաստոցներու գործարանին արտադրութիւնները մեծ սպառում ունին ոչ միայն Խորհրդ. Միութեան, այլ եւ Լեհաստանի, Չեխոսլովաքիոյ եւ ուրիշ երկիրներու մէջ: Նշանաւոր է նաեւ Լուսաւանի պէտոնի գործատունը: Վերջերս, Երեւանի ձեռնոցներու գործատունը մասնաճիւղ տուն մըն ալ բացաւ Լուսաւանի մէջ:

Լուսաւանի մէջ կը բնակին 160 հայրենադարձ ընտանիքներ: Պատրաստութիւններ տեսնուած են արդէն, նոր հայրենադարձներ ընդունելու համար քաղաքին մէջ: Լուսաւանցիները բարեկամ են ծառ ու ծաղիկի: Այս տարի տնկուած են քսան հազարէ աւելի ծառ ու թուփ: Քաղաքին դպրոցը, որ կը կրէ Մ. Մաշտոցի անունը, ունի 920 աշակերտ: Իսկ մանկապարտէզները, թիւով երեք, կ'ընդունին հինգ հարիւր երեխաներ: Քաղաքը ունի նաեւ երաժշտանոց մը, ուր փոքրիկ երաժիշտներ կը յաճախեն: 1966 թուականին պիտի կառուցուին նոր դպրոց մը եւ մանկապարտէզ մը եւս: Երեւանի եւ Լուսաւանի միջեւ հաստատուած է երկաթուղային կանոնաւոր հաղորդակցութիւն:

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱՅ ՍՕՍԻՆԵՐ

Հայաստանի հարաւ. արեւմուտքը՝ Մեղրիի շրջանին մէջ դեռ կանգուն կը մնան չորս սօսիներ, որոնց մօտ երկուքուկէս դար առաջ հանդիպում ունեցած էին հայ ականաւոր հրամանատար — մարտիկներ՝ Դաւիթ Բէկ եւ Մխիթար Սպարապետ: Այս ծառերը ոչ միայն որպէս հանդիպման վայր, այլեւ որպէս զէնքի պահեստանոց ծառայած էին: Անոնցմէ մէկուն խոռոչին մէջ զինուորները իրենց սուրերը, նետերն ու վահանները կը պահէին:

Մեղրիի հին բնակիչներէն մէկը՝ Գէորգ Մխիթարեան, որ երկար ատեն ուսումնասիրած է շրջանին պատմութիւնը, կը խորհի թէ 10.5 մեթր հաստութեամբ այդ ծառին տարիքը վեց դար է: Երկրորդ սօսին գրեթէ նոյն տարիքը ունի, իսկ մնացեալ երկուքը հաւանաբար չորս հարիւր տարեկան են: Գէորգ Մխիթարեանի ինչպէս նաեւ Մեղրիի այլ ծերունի բնակիչներուն ենթադրութիւնները կը հաստատուին Երեւանի բուսաբանական այգիին մասնագէտներուն կողմէ: Ծառերէն մէկուն խոռոչին մէջ ժամանակին աշխատած է կօշկակար մը, որ չորս յաճախորդ միաժամանակ կրնար իր մօտ ընդունիլ:

ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ԱՐՁԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Յունիս 21ին, Երեւանի Իսահակեան եւ Մոսկովեան փողոցներուն միջեւ գտնուած ծառուղիին վրայ տեղի ունեցաւ բացումը բանաստեղծ Աւետիք Իսահակեանի արձանին (գործ՝ քանդակագործ Ս. Բաղդասարեանի): Ներկայ էին գրողներ, արուեստի եւ մշակոյթի գործիչներ: Ներկայ էր նաեւ բանաստեղծի այրին՝ Սոֆիա Իսահակեանը: Հանդիսութիւնը բացաւ Գ. Հայրաթեան: Ժողովրդական բանաստեղծին մասին ջերմ խօսքերով արտայայտուեցան բանաստեղծ Գեղամ Սարեան, նկարիչ Արա Սարգսեան, Հրաչ Մկրտումեան եւ Աւետիք Իսահակեան վարժարանի ուսուցչուհիներէն Արմիկ Գալստեան:

×

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Օգոստոս 15ի թիւին մէջ կը կարդանք. — «Օգոստոսի 13ին, ծանր ու երկարատեւ հիւանդութիւնից յետոյ վախճանուեց ՍՄԿՊի անդամ, պատուաւոր չեկիստ, պաշտօնաթող գնդապետ Դաւիթ Բախշիի Մաթեւոսը»:

ԽՄԲ. — Ընդգծումը մերն է:

×

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Գերագոյն Խորհուրդը, Աշխատանքային կարմիր դրոշով պարգեւատրած է Գուրգէն Բորեանը՝ գրականութեան զարգացման համար մատուցած իր ծառայութիւններուն համար, եւ ծննդեան յիսնամեակի կապակցութեամբ:

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ու թեքնիքի զարգացման գործին մատուցած մեծ ծառայութիւններու համար եւ ծննդեան վաթսունամեակի առթիւ, Խորհ. Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը Հայաստանի Գերագոյն Սովետի պատուագրով պարգեւատրած է՝ գիտութիւններու ակադեմիայի անդամ - Անդրանիկ Իոսիֆեանը:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ալրանքը աւելի սուղ ծախէ, քան թէ դզցիր նժարին (կշիռքին):

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Երբ սիրելի դէմքի մը դէմ կը պայքարիս, աւելի լաւ է որ յաղթուիս, քան թէ յաղթես:

ՄԱՏԱԿԱՍՔԱՐԵԱՆ

Սիրոյ մէջ խմաստուն ըլլալու համար, համալսարան երթալու պէտք չկայ:

ՍՊԱՆԱԿԱՆ

Սէրը ոէր է, յարդէ անկողինի մէջ թէ թաւիշէ:

ՏԱՆԸՄԱՐՔԵԱՆ

Լաւ ալրանքը՝ կէս մը ծախուած է:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ

Սէրը կը պակսի՝ երբ իրեն տալիք բան մը չունիս:

ՄԱՏԱԿԱՍՔԱՐԵԱՆ

Սէրը տէրտէրին անգամ կրնայ պարել սորվեցնել:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ

Ներկայ եղած ատենդ երբ քեզմէ կը վախնայ մէկը, բացակայութեանդ՝ ան կը վնասէ քեզի:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ

Երկու նապաստակի ետեւէ վազողը՝ ոչ մէկը կը բռնէ:

ՀԵԼԼԵՆԱԿԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

ԳԼՈՒԽ 3

Ժանն Վիլքսոն, ուսերը ցնցեց եւ՝

— Ո՞վ է այս ապուշը, որ «Ժանն մոլոքոյր» կը դոչէ ինծի, ըսաւ: Նոյնիսկ կռահած չէի իր ներկայութիւնը այստեղ:

— Սիրելի բարեկամուհիս, նշանակութիւն մը ընծայէք, ըսաւ Տիկին Վիլտոնին: Երբ դեռ շատ երիտասարդ էր, ձեռ յոյս կը ներշնչէր այս տղան, թատերական արուեստին մէջ: Այսօր անկարելի է հաւատալ այդ բանին, չէ՞: Յաւալի է տեսնել, ընտրուած ասպարէզին մէջ յաջող սկզբնաւորութիւն մը ունենալէ յետոյ, այսպիսի անկում մը... այժմ, Ծարլը եւ ես հարկ է որ մեկնինք:

Վիլսոններ հրաժեշտ առին եւ Պըրեան Մարթէն ընկերացաւ անոնց:

Ինչ որ կը հետաքրքրէ զիս, Հաստինկ, աւելի խնդրին հոգեբանական կողմն է, նկարագիրներու ուսումնասիրութիւնը, եւ շատ ուրախ եմ որ առիթը ներկայացած է ինծ մօտէն քննելու Լորտ Էճվարը:

— Եւ կը յուսա՞ք յաջողիլ ձեր առաքելութեան մէջ:

— Ինչո՞ւ չէ: Մեղմէ իւրաքանչիւրը իր տկար կողմը ունի: Եւ եթէ այս հարցը կը հետաքրքրէ զիս իր հոգեբանական կողմով, միւս կողմէ պիտի ջանամ յաջողիլ պարտականութեանս մէջ, որ յանձնուեցաւ ինծի: Շատ կը սիրեմ իմ ուշիմութիւնս ապացուցանել:

Կը խորհէի թէ դարձեալ ուղեղային բջիջներուն ակնարկութիւն մըպիտի հասնէր, բայց այդ բանէն ձողոպրեցայ այս անգամ:

— Ուրեմն, վաղը, ժամը տասնըմէկին պիտի երթանք Ռէճէնթ Գաթ, ըսի փորձելով:

— «Պիտի երթա՞նք»... կրկնեց հարցական Փուարօն, յօնքերը բարձրացնելով:

— Այո, Փուարօ, չեմ կարծեր որ լքէք զիս: Սովորաբար ես ձեզ կ'ընկերակցիմ ամէն տեղ:

— Եթէ ոճիրի մը համար ըլլար, կարելի էր որ հետաքրքրուէիք... բայց բարձր դասու մարդոց միջեւ գոյութիւն ունեցող պարզ անհամաձայնութիւններու պարագային...

— Աւելորդ են այդ խօսքերը, Փուարօ. ես ձեզմէ չեմ բաժնուիր:

Բարեկամիս դէմքին ժպիտ մը ուրուագծուեցաւ եւ ճիշդ այդ պահուն սպասեակը եկաւ յայտնելու պարոնի մը այցելութիւնը:

Մեծ անակնկալ մըն էր անշուշտ մեզի համար Պըրեան Մաթէնի երեւումը: Դերասանը, օրուան լոյսին տակ, աւելի տարիքոտ կ'երեւէր: Թէեւ դարձեալ գեղեցիկ մարդ էր, բայց իր գեղեցկութիւնը թօշնած էր որոշ չափով մը եւ ակներեւ էր իր ջղային վիճակը, որ ենթադրել տուաւ ինծ թէ թմրեցուցիչներ կը գործածէր ան:

— Բարեւ, պարոն Փուարօ, ըսաւ, անհոգ ու անտարբեր եղանակով մը: Միթէ շա՞տ զբաղած էք այս պահուս:

— Ոչինչ ունիմ կատարելիք այսօր:

— Ինչպէս թէ, պարոն Փուարօ: Միթէ Սքոթլանտ Եարտէն չէ՞ք կանչուած փափուկ հետազօտութիւն մը կատարելու համար:

— Սիրելիդ իմ պարոն, կը վստահեցնեմ ձեզ թէ բացարձակապէս անգործ եմ այս պահուս:

— Աւելի լաւ, ըսաւ Պըրեան: Այդ պարագային՝ կը յուսամ, որ պիտի հաճիք ունկնդրել զիս:

— Արդեօք խնդի՞ր մը ունիք, որուն լուծումը ինձմէ կը սպասէք:

— Է՛հ... այո՛ եւ ո՛չ:

Պըրեան Մարթէն ջղային քրքիջ մը արձակեց: Իսկ Փուարօ աթոռ մը հրամցուց անոր, մեր դիմաց:

— Այժմ մենք կ'ունկնդրենք ձեզ, ըսաւ Փուարօ:

Պըրեան Մարթէն վարանեցաւ:

— Անպատեհութիւնը այն է, որ պիտի չկարենամ այնքան երկար պատմել, որքան կը փափաքէի: Իմ պատմութիւնս կը սկսի Ամերիկայէն:

— Ամերիկայէ՞ն:

— Այո՛: Հոն, կը ճամբորդէի շոգեկառքով, երբ, բոլորովին պատահաբար, նշմարեցի փոքրահասակ մարդ մը, տգեղ, ածիլուած դէմքով, ակնոցներ՝ քթին, ոսկի ակռայ մը՝ բերանին առաջամասին վրայ:

— Ահ, ոսկի ակռայ մը:

— Այո, ոսկի ակռայ մը եւ պէտք չէ մոռնալ այս մանրամասնութիւնը:

Փուարօ գլուխը շարժելով, ըսաւ.

— Կամաց կամաց կը սկսիմ հասկնալ. շարունակեցէ՛ք:

— Ինչպէս որ ըսի ձեզի, այդ մարդուն ներկայութիւնը նշմարեցի Նիւ Եորքի ճամբուն վրայ, ձեպընթացին մէջ:

Երեք ամիս յետոյ, վերստին տեսայ նոյն ոսկի ակնոցով մարդը Լոս Անճելըսի մէջ, ուր կը գտնուէի:

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

ՎԵՐՋԻՆ պահուն մեզի հաղորդուեցաւ թէ յանկարծամահ եղած է Ընկ. ՆԵՐՍԷՍ ՔՇԻԿԵԱՆ, Իսի լէ Մուլինոյէն, որ օդափոխութեան գացած էր Լա Սիոթա: Մարմինը փոխադրուած է իր բնակարանը, Իսի, 19 Ալրնիւ Փասթէօր: Յուղարկաւորութեան կարգադրութիւնը՝ վաղուան թիւով:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 75ԱՄԵԱԿԸ

Կը տօնուի 30 Հոկտեմբեր, Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս, Վեցերորդ Թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ Հաստատութեան մը համար խոհանոցի եւ տնական սպասարկութեան երկու աշխատաւորներ: Դիմել խմբագրութեան:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՌՈՒԲԷՆ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ - ՔՈՅՐՍ

(Քերթուածներ)

Գին 10 ֆրանք

Սահմանափակ թիւով հատորներ հրատարակուած են ընտիր թուղթի վրայ:

Ստանալու համար դիմել Յառաջի, Հայաստանի եւ Հ. Սամուէլ գրատան:

FOURRURES

Roger YOPIAN

PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION

84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37

Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՎԵՐՋԻ՞Ն ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հակառակ քանիցս մեր կատարած յայտարարութեանց, շատեր կը շարունակեն ՅԱՌԱՋԻ չէք-փոսթալի թիւին վրայ ղրկել գումարներ, որոնք ՅԱՌԱՋԻ չեն պատկանիր, այլ զանազան հաստատութեանց կամ նպատակներու:

Անգամ մը եւս կը յայտարարենք թէ ՅԱՌԱՋԻ չէք-փոսթալի թիւը, 15069-82, պէտք է օգտագործուի ՄԻԱՅՆ ՈՒ ՄԻԱՅՆ՝ մեր թերթին պատկանող գումարներու համար (բաժնեգին, ազդ կամ գործակցութիւն):

Այլ նպատակներու յատկացուած բոլոր գումարները ղրկել միայն ՄԱՆՏԱ-ՔԱՌԹՈՎ, ԵՐԲԵՔ «Յառաջ»ի Շէք - փոսթալի թիւով:

Կը սիրենք յուսալ որ այսքան պարզ բան մը կարելի է նկատի առնել, առանց տեխելու վարչութիւնը որ ամէն անգամ կրկնէ այս ազդը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
« ՅԱՌԱՋ »Ի

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է
բոլոր ճամբորդութիւններու համար
ՕԴԱՆԱՒ-ՇՈԳԵՆԱՒ-ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ
Դիմել

Agence de Voyage
PARENTY & DESROUSSEAUX

7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)
Métro :
4 Septembre ou Opéra
Téléph. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Բաց է ամէն օր,
ժամը 9-12 եւ 14-18
բացի շաբաթէն,

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առնուվիլի Ա. Յ. Հայ Քոյրերու վարչութիւնը կ'ընդունի իբրեւ գիշերօթիկ 3 տարեկանէն 13-14 տարեկան աղջիկներ, եւ իբրեւ ցերեկօթիկ՝ մանկապարտէզի շրջանի համար՝ մանչ եւ աղջիկ 3 տարեկանէն 6 տարեկան:

Այս վերամուտին համար վարչութիւնը ունի իբրեւ մանկապարտէզի վարիչ Ֆրանսացի օրիորդ մը:

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի սրահը:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման ղրկել հին հասցէն եւ՝ երեք ֆրանք:

Շնորհակալութեամբ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի դրասենեակը մինչեւ Օգոստոս 26 բաց կը մնայ միայն Զորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ տեղողական գործերու համար:

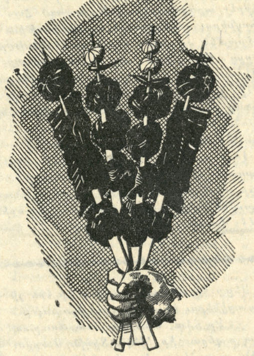
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Էքս - Ան - Փրովանսէն Օգոստոս 10ին, ժամը 19ին «Յառաջ»ի տարեկան բաժանորդագրութիւնը ղրկող անձէն կը խնդրուի անյապաղ իր անունն ու հասցէն հաղորդել վարչութեան: Իր անունին տեղը կտրօնին վրայ գրած է «Յառաջ»ի անունն ու հասցէն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հերոս ԱՐԱՄԻ մահուան 47րդ տարեդարձը կ'ոգեկոչուի Սեպտեմբեր 19ին, Անիէռի քաղաքապետարանի սրահը:

Կը խնդրուի չխաչաձեւել:



ՃԱՇԱՐԱՆ

ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր:

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ:

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES

4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՀԱՐԱՒ

Կազմակերպուած

OFFICE DE VOYAGES LAFAYETTE գործակալութեան կողմէ
18, Rue Bleue, PARIS (9e) — Tél. : PRO. 91-09

Վայելել Հայաստանի «Ոսկի Աշունը» մասնակցիլ, Վազգէն Կաթողիկոսի գահակալութեան 10րդ տարեդարձին (3 Հոկտեմբեր) շքեղ տօնակատարութեան եւն:.

25 ՕՐ

18 օր Հայաստան, 2 օր Վրաստան (Թիֆլիս), 2 օր Լենինկրատ եւ 3 օր Մոսկուա, Թուպոլեւ 104ով:

ԳԻՆ 2420 ՖՐԱՆՔ

Մեկնում.— Սեպտեմբեր 29ին Պուրժէի օդակայանէն, ժամը 12.30ին, ժամանում Մոսկուա ժամը 18ին:

Վերադարձ.— Հոկտեմբեր 23ին

ԿԸ ՄՆԱՆ ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԵՂԵՐ, ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԵԼՈՒ ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Արձանագրութեան պայմաններու համար դիմել՝

ՓԱՐԻԶ.— Գործակալութեան՝

OFFICE DE VOYAGES LAFAYETTE
18, Rue Bleue, PARIS (9e) — Tél. : PRO. 91-09

ԳԷՈՐԳ ՊԱԳԸՐՃԵԱՆԻ
35, Rue de Trévise, PARIS (9e) — Tél. : PRO. 07-25

ՀԱՅԿ ԱՂԱՊԷԿԵԱՆԻ
8, Rue Alfred Bruneau, PARIS (16e) — Tél. : JAS. 19-93

ԼԻՈՆ.— Ճ. ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆԻ,
3, Ave. Grande Bretagne — 20, Rue Villeroy

ՄԱՐՍԷՅԼ.— ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆԻ, 26, Bld. Garibaldi, MARSEILLE



ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 29 ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE 29 AOUT
1965
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 19395 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.395

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ԳՐԱՒՈՒՄԸ

Գ.— ԻՆՉՊԷՍ ԽԱԲԵՑԻՆ ՀԵՐՈՍՆԵՐԸ

Օպուանօ ու պալատական Թարգման Հաքքը պէյ (ետքէն մեծ-եպարքոս Հաքքը փաշա), որ սուլթանին անձնական գործերով դրամատունը եկած էր, Եըլդըզ պալատը երթալով Սուլթան Համիտին կը ներկայացնեն «Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչ»ին պահանջները:

Պալատին մէջ կը հանդիպին ռուսական դեսպանատան աւագ Թարգման Մաքսիմովին, որ երկդիմի դեր կը խաղար, բարեկամ ձեւանալով Հայերուն, մինչ իրականին մէջ կը պաշտպանէր Թրքական շահերը: Չար բերաններ նոյնիսկ իրեն կը վերագրեն «Ջարդեցէ՛ք, վեհափառ, ջարդեցէ՛ք» թելադրութիւնը Համիտին, Եըլդըզի այդ օրուան տեսակցութեան ընթացքին:

Կէս գիշերէն վերջ ժամը մէկին դրամատան առջեւ կը հասնին փոխ-տնօրէն Օպուանօ, ընդհ. տնօրէն Սըր Էտկար Վինսէնթ Մաքսիմովի ընկերակցութեամբ, բերդի զինուորական հրամանատարին եւ Համիտի մէկ թիկնապահին, որ ձերմակ դրօշակ մը բռնած էր ձեռքը:

Մաքսիմով հաւաստիքներ կու տայ թէ յեղափոխականներու պայմաններէն առաջին երկուքը կատարուած են արդէն. քաղաքին մէջ այլեւս կոտորած չկայ, իսկ դրամատան վրայ զինուած յարձակումը դադրեցուած է: Գալով երրորդ պահանջին — բարենորոգումներու գործադրութեան — «մենք մեր ձեռքէն եկածը պիտի ընենք գոհացում տալու համար», կ'ըսէ Մաքսիմով, որ կ'աւելցնէ թէ չորրորդ պահանջն ալ պիտի յարգուի «արդարութեամբ», ձերբակալուած յեղափոխականները ազատ պիտի արձակուին:

Արմէն Գարօ չի հաւատար կոտորածներու դադրեցումին եւ լուրջ գրաւականներ կը պահանջէ, այսինքն «եւրոպական նաւերու ցամաք զօրք հանել»: Մաքսիմով բացէ ի բաց կը մերժէ այս պահանջը, յայտնելով որ «ռուս կառավարութիւնը բացարձակապէս դէմ է որեւէ զինուած միջամտութեան Տաճկաստանի ներքին գործերուն մէջ»: (Ապրուած օրեր, էջ 136):

Ներսէն դուրս մէկ ժամ տեւող բանակցութիւններէ վերջ երկուստեք համաձայնած են Մաքսիմովի առաջարկին վրայ: Եթէ մինչեւ լուսաբաց յեղափոխականները հեռանան դրամատունէն, ռուս Թարգմանը պատուոյ խօսք կու տայ, որ յաջորդ օրը ո՛չ մէկ Հայու քիթ պիտի արիւնէր Պոլսոյ մէջ եւ ինք անձամբ եւրոպական նաւու մը վրայ իրենց պիտի յանձնէ վեց դեսպաններու ստորագրութեամբ թուղթ մը, որով կը խոստանային վեց ամսուան ընթացքին գործադրել տալ բարենորոգումներու ծրագիրը: Յեղափոխականները դրանին պիտի պահեն իրենց ատրճանակները եւ եւրոպական նաւով մը ապահով պիտի փոխադրուին արտասահման: Չորս նահատակներու մարմինները պիտի յանձնուին պատրիարքարան, հինգ վիրաւորներն ալ ազգային հիւանդանոցին մէջ դարմանուելէ վերջ արտասահման պիտի փոխադրուին:

Երբ 17 հերոսները դուրս կ'ելլեն, Մաքսիմով զարմացած՝ կը հարցնէ թէ ո՞ւր են միւսները: Չէ՞ որ կ'ըսէին թէ 200 հոգի են:

Դաշնակցական Փէտայիները 14 ժամ դրամատունը պահած էին իրենց ձեռքը:

Երբ կը բանակցէին Մաքսիմովի հետ, «120 ռումբերէն մնացեր էին միայն 18 հատ: Ատրճանակի փամփուշտ ունէինք բաւականաչափ: Բայց ի՞նչ կրնայինք ընել 17 հոգիով եւ 18 ռումբով, եթէ դուրսէն լուրջ զրոհ մը տային», կը պատմէ Արմէն Գարօ: Մէկուկէս քիլօ ուժանակով ալ չէին կրնար օդը հանել հսկայ շէնքը:

Յեղափոխականները գիշերուան ժամը 3.30ին չքախումբով կը փոխադրուին անգլ. տնօրէնին զբօսանաւը՝ Մոտա, ետքէն Ֆրանսական Ժիրոնտ շոգենաւով կը տարուին Մարսէյլ, շատ անորոշական պայմաններու մէջ:

Մաքսիմով խաբած էր Փէտայիները: (Ետքէն իր «Թանկագին ծառայութեան» համար հինգ հարիւր ոսկի պարգեւ պիտի ստանար Օսմ. Դրամատունէն): Կոտորածները ոչ միայն չդադրեցան յաջորդ օրը, այլեւ տեւեցին երեք օր: Նաւուն վրայ 17 հոգիին ալ զէնքերը բռնագրաւուեցան: Ֆրանս. դեսպանատան թարգմանը յեղափոխականները Ժիրոնտի նաւապետին ներկայացուցեր էր իբրեւ աւազակներ, որոնք Օսմ. Դրամատունը մտեր էին զայն կողոպտելու համար:

Մարսէյլոյ մէջ բոլորն ալ շոգենաւէն ուղղակի կը փոխադրուին Սէն-Փիէրի բանտը, ուր տասն մը արգելափակուելէ վերջ 15 հոգին կը ղրկուին Պուէնոս Այրէս, իսկ Արմէն Գարօ եւ Հրաչ կը յաջողին անցնիլ Զուիցերիա՝ շարունակելու համար իրենց կէս ձգած ուսումը:

Թրքասէր Հանոթոյի կառավարութիւնը արատ մը կը քսէր աւանդական Ֆրանսայի համբաւին:

Այնուհետեւ երաշխաւոր պետութիւնները ո՛չ մէկ լուրջ փորձ ըրին գործադրել տալու համար բարենորոգումները, որոնք ձգձգուեցան մինչեւ 1914ի սկիզբը, երբ ոճրագործ իթթիհատը առիթն ունեցաւ ստորագրել ծանօթ ծրագիրը, քանի մը ամիս վերջ պատռելու համար զայն, իբրեւ նախաբան 1915ի Մեծ Եղեռնին:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԹԷՆՔ.— Երէկ, Յունաստանի Խորհրդարանը վստահութիւն պիտի քուէարկէր Ցիրիմոքոսի կառավարութեան: Հակառակ Ցիրիմոքոսի դէմ Մարքէզինիսի բռնած անակնկալ դիրքին, նոր վարչապետը կը մնայ լաւատես, յայտարարելով, թէ «Մաքէզինիսի մերժումը կեդրոնի Համախմբումէն նոր ձայներ կորզելու իր բախտը կ'աւելցնէ»: Շատ աւելի յոռետես են սակայն քաղաքական դէտերը:

ՄՈՍԿՈՒԱ.— Ուրբաթ, նախագահ Նասր պաշտօնական այցելութեամբ կը հասնէր Մոսկուա, օդակայանին մէջ դիմաւորուելով Կոսիգինէն, Բրեժնեւէն եւ Միկոյեանէն: Նասր հինգ օր պիտի մնայ Խորհրդային Միութեան եւ քաղաքական դէտերուն համաձայն, Կոսիգինէն ու Բրեժնեւէն պիտի խնդրէ 15 ամիս առաջ Խրուշչեւի խոստացած տնտեսական օգնութիւնը: Կրեմլինի ղեկավարները, իրենց կարգին, պիտի խնդրեն Նասրէն որ պաշտպանէ Ալժէի Ափրօասիական խորհրդաժողովին ներկայ ըլլալու իրենց առաջարկը: Յայտնի է որ Չինաստան չուզեր լսել իսկ երկրորդ Պանտունկին Խորհրդային Միութեան մասնակցութեան մասին:

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆ.— Ուրբաթ, մամլոյ ասուլիսի մը ընթացքին, Տին Ռըսք կոչ մը ըրաւ Վիէթնամի շուրջ բանակցելու:

(Շար.ը կարդալ 4րդ էջ)

Օրէ Օր

ՀԻՄԱ ԼԱՒ ՍԵՐՏԱԾ ԵՆՔ

« Բանը բանէն անցնելէն ետք» իմաստութեան դասեր տուող կարգ մը մարդիկ, մինչեւ այսօր ալ, կը բամբասեն Դաշնակցութիւնը թէ «սխալ բրաւ Պանք Օթօմանի ցոյցը կազմակերպելով »:

Այսօրուան կացութիւնը չափանիշ առնելով երէկուան քայլը դատապարտել՝ լուրջ մարդու գործ չէ:

Այսօր, չկան այն դժնդակ պայմանները, որոնց մէջ կ'ապրէինք եօթանասուն տարի առաջ: Երէկ, չունէինք այն փորձառութիւնը, զոր այսօր ունինք:

Պանք Օթոմանի ցոյցին գլխաւոր նպատակն էր Եւրոպայի քրիստոնեայ պետութեանց ուշադրութեան առարկայ ընել մեր վիճակը, որ ստուննաբար ծանրացած էր Պերլինի խեղկատակութենէն ետք:

Որեւէ ճարահատ բազմութիւն, որ իյնկած է բռնակալ իրաւակարգի մը ճիրաններուն մէջ, բնականաբար, կը դիմէ ճարահատ միջոցներու: Բախտակից ուրիշ ժողովուրդներ ալ ունեցան իրենց «Պանք Օթոման»ները, իրենց յանդուգն փորձերը եւ յաջողեցան:

Մերը ձախողեցաւ, որովհետեւ — հիմա կարելի է այլեւս ըսել — մեր բարեկամները իրենց մատին ծայրով բռնած էին բարենորոգումներու խնդիրը եւ միայն կէս - բերան սպառնալիքներ կ'ընէին Եըլտըզի Հրէշին:

Քանի մը ամիսը — կամ քանի մը տարին — անգամ մը յուշագիր ներկայացնել, բարենորոգումներու ծրագիր մը շակել ու յետոյ մէկ կողմ քաշուիլ, կը նշանակէր խաղալ մեր անզէն ու անպաշտպան համբաւին հետ:

Պետութիւնները, գլխաւորաբար, Անգլիան ու Ֆրանսան, պէտք է իրենց մորթին վրայ զգային մեր զգացած ցաւը:

Խիարկէ, ո՛չ ոք կը սպասէր որ անոնք ալ, մեզի պէս, Համիտի եաթաղանին կեր ըլլային:

Ո՛չ: Բայց, կարելի էր նիւթական վընասի մը պատրանքը տալ անոնց, որպէսզի սթափէին ու աչօք - բացօք տեսնէին թէ մինչեւ ո՛ւր հասած էր չարիքը:

Բրիտանական մամուլին Պոլսոյ թղթակիցներէն ոմանք չարամտօրէն հեռագրած են ,այդ օրերուն — Օգոստոս 1896 — իրենց թերթերուն թէ հայ յեղափոխականները «դրամատունը կողոպտելու փորձ մը բրած են »:

Այս պոչաւոր սուտը տեղ գտած է նոյնիսկ, այդ թղթակիցներուն կամ անոնց նմաններուն ապազայ յուշամատեաններուն մէջ:

Մեր արտին մէջ ալ չկա՞ն, տակաւին, շշուքներ, որոնք կ'ուզեն հաւատացնել թէ ցոյցին նպատակն էր ձեռք անցընել Պանք Օթոմանի կարմիր ոսկիները:

Սո՛ւտ, սո՛ւտ, սո՛ւտ:

Պանք Օթոմանի վրայ կատարուած ցոյցին միակ նպատակն էր, ինչպէս ըսինք, նիւթական վնասի մը պատրանքը տալ դրամական սեփականատէրներուն:

Միայն պատրանքը:

Յարձակումի պահուն, գետին թափած կարմիր ոսկիներէն մէկ հատ ալ մտած չէր քաջարի Դաշնակցական յեղափոխականներուն գրպանը:

Դաշնակցութիւնը *հայրամ* դրամի պէտք չունէր: Եւ չունի:

Դժբախտաբար, այս յախուռն քայլը — այդ օրերու կացութեան մէջ հասկնալի ու թերեւս անհրաժեշտ — իր լրութեան չըհասաւ:

Եղածը ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ ազդարարութիւն մը, որ դրական որեւէ արդիւնքի չյանգեցաւ:

Ընդհակառակն, առիթ ստեղծեց որ Ստամպոլի թուրք խուժանը, նորէն, զազանաբար խոյանար մեր համայնքին վրայ:

Իսկ Արեւմտեան ազգերը շարունակեցին իրենց դիւանագիտական յարաբերութիւնները կարմիր Սուլթանին հետ: Ի՛նչպէս կրնային «գէշ մարդ» ըլլալ գէշ մարդուն հետ՝ մեր սեւուկին աչքերուն համար:

Իրենցմէ մէկը, նոյնիսկ, նուէր նուէրի ետեւէ Եըլտըզ կը հասցնէր, կարծէք, վարձատրելու համար հրէշը, որ կազմակերպել տուած էր ցոյցին յաջորդող ջարդը:

×

Տարի մը եւս ու արդէն եօթանասուն տարեկան կ'ըլլայ Պանք Օթոմանի ցոյցին պատմութիւնը:

Եթէ կը վերյիշենք զայն օրուան այս ժամուն, մէկ արդարացում ունինք — սթափեցնել մեր ժողովուրդը եւ թոյլ չտալ անոր որ վարդավառ պատրանքներով իր օրը իրիկուն ընէ եւ մե՛ծ մե՛ծ բարիքներ սպասէ մե՛ծ մե՛ծ ազգերէն՝ ի վարձատրութիւն իր ցոյց տուած հաւատարմութեան եւ իր թափած յոգնաւոր արցունքին:

Աշխարհ մը փլաւ 1896էն մինչեւ 1965: Ու նոր աշխարհ մը ծնաւ անոր տեղ:

Այդ նորը մեզի բերաւ արիւն, աւեր, ողբերգութիւն՝ իր բոլոր տեսակներով ու մնաւանդ յուսախաբութիւն, դարձեալ, իր բոլոր տեսակներով:

Նախ, կորսնցուցինք մեր հայրենիքը՝ իր ծառ ու ծաղիկով, իր սրբութիւններով եւ իր օրհնութիւններով:

Կորսնցուցինք շէնշող ու շինարար մեր համբաւը:

Ու երբ, օր մը, խաւարէն դուրս եկանք, մեր «քեռի»ները ու «հօրաք»ները ուզեցին մեզ վարձատրել:

— Ախաւասիկ, ձեզի պատառ մը ազատութիւն ... Շատ չէ՞, կը բաւէ ...

Այսքանով գոհացէք ... Չէք սպասեր, անշուշտ որ ձեր սիրոյն գէշին հետ, նորէն, գէշ ըլլանք ...

Մեր բոլոր շարժումները, մեր բոլոր մարզանքները եւ ճիգերը ամէն կալուածի մէջ, ուրիշ բան չեն նշանակեր, եթէ ոչ համակերպութիւն՝ ստեղծուած այս սրբատանջ կացութեան:

Բայց, ինչ որ ամէնէն աւելի կը ճանկռտէ մեր հոգին, մեր սիրտը այն դառն յուսախաբութիւնն է, որ յառաջ եկաւ մեր մէջ՝ ի տես մեզի բարեկամ նկատուած ժողովուրդներու մետասաներորդ ժամու անտարբերութեան:

Ի՛նչ յոյսեր ունէինք 1878ին, 1896ին, 1914ին, 1920ին, 1923ին: Եւ ի՛նչ ակրնկալութիւններ:

Ի՛նչ մեղրածորան խոստումներ լսեցինք եւ ի՛նչ սրտառուչ հաւաստիքներ:

— Քանի մենք կանք, մի՛ վախնաք ...

Ազա՛տ, անկա՛խ հայրենիք պիտի ունենաք ... Ախաւասի՛կ, նոր ստորագրեցինք ... Մելանը թաց է ...

×

Պանք Օթոմանի ցոյցը պատմութեան մատեանին մէջ արձանագրուած դրուագ մըն է հիմա: Եւ դաս մը մեր սերունդին եւ մեզի յաջորդող սերունդներուն համար:

Ո՞րն է այդ դասը:

Երբեք չհաւատալ թէ աշխարհը կառավարող մեծ պետութիւնները իրենց կենսական շահերը կը զոհեն՝ պզտիկ ժողովուրդներու արցունքը սրբելու համար:

Եթէ նոյնիսկ Պանք Օթոմանը իր պարունակեալներով օդը հանած ըլլայինք, Եւրոպան, նորէն, քայլ մը պիտի չառնէր ի նպաստ մեզի՝ եթէ այդ քայլը վնասակար նկատէր իր սեփական շահերուն տեսակէտէն:

Բայց, այս դասը լաւ սերտած չէինք, զոց սորված չէինք 1896ին:

Հիմա, լա՛ւ սերտած ենք: Հիմա զոց սորված ենք: Հիմա խաղի չենք գար: Հիմա եօթանասուն, հարիւր տարուան փորձառութիւն ունինք:

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ԴԻՄԱԳԻԾԸ

(ՄԻՋԱԲԱՆ)

Այս յօդուածաշարքը սկսայ, առանց երբեք ուզելու փոլեմիքի ձեւ տալ, պարզապէս սրբագրելու համար յայտարարութիւն մը, որ Հայոց Եկեղեցին կը նետէ փուշերու վրայ, — կ'ակնարկեմ այն վէճերուն, որոնք ոչ իմաստութիւն կը պարունակեն, ոչ ալ արժէք կը ներկայացնեն կամ կարեւորութիւն՝ մանաւանդ մե՛ր օրերուն: Մանաւանդ Արեւմուտքի մէջ: Այստեղ, երկարնակներու Թագաւորութեան մէջ գալ եւ պարծիլ միարնակութեան երանութեամբ՝ կը նշանակէ ապարէզ կարդալ Աթանաս կամ Կիւրեղ Աղեքսանդրացիներու յաջորդներուն :

Կրնայի կարճ կապել՝ բաւական համարելով յայտնել թէ միարնակ չէ Հայոց Եկեղեցին, ապացոյցն այն թէ մերոնք եւս նզոված են Եւտիքէսը(*): Ու կրնայի աւելցնել նաեւ թէ... երկարնակ եւս չէ մեր եկեղեցին, հաստատելով Հայոց Եկեղեցիին մեծութիւնը՝ ամփիկուբեան աստուածաբանութեան հանդէպ իր անտարբերութեամբ : Զիս չի հետաքրքրեր այս կամ այն կաթողիկոսին յայտարարութիւնը Հայոց կարծեցեալ միարնակութեան մասին, ոչ եւս օտարներու մեղաւոր վկայութիւնը՝ հերետիկոսութիւն հաչակելու համար այն իմաստութիւնը, զոր հայ եկեղեցին ցոյց տուած է՝ մեղի խնայելու համար Բիւզանդիոնի եւ Աղեքսանդրիոյ պատրիարքական աթոռներուն հակամարտութեանց ցաւերը, ի՞նչ փոյթ թէ Հացունի կը մերժէ ընդունիլ նման մեղադրանք մը, մինչ կ'ընդունին արեւմտեան արդի հեղինակաւոր աստուածաբաններ (կարդալ Ներածութիւն աստուածաբանութեան, Հրատ. Սէս(Փ), հատոր Դ. էջ 41):

Վէճը պարզ է իր սկզբնական ձեւին մէջ, — քրիստոսաբանութիւնը, առաջին աւանդութեանց ժառանգութենէն եւք, այնքան մուրացածոյ՝ որքան ձուլածոյ, լոգքարի պէս ծանրացուցած՝ յառաջ հերած - մղած էին մարդիկ եւ հասցուցած խրամատի մը եզերքը, երբ այլեւս հարկ էր աստուածացնել մարդը (թէոսիս), բայց եւ մարդկայնացնել աստուածը (յունարէն՝ սարքոսիս, բառ մը, որ առաջին անգամ գործածած է Իրենէոս, ոչ իր արմատական իմաստով, այլ հայերէն թարգմանութեանս համապատասխան): Այս երկու պրոցէսները, մարդուն աստուածումը եւ Աստուծոյ մարդկայնացումը, պէտք էր որ կատարուէին Քրիստոսով, — այս է որ կը կոչուի օփերասիոն թէանտրիք, որու տառը՝ չունինք (նէ - ֆէս) ըստ երրայական փիլիսոփայութեան :

Եւ ահա Արեւելքը եւ Արեւմուտքը, մէկը միւսէն աւելի խելացի երեւնալու ճիգով՝ բայց միայն աթոռի գերազահութիւն ապահովելու, աւելի ճիշդ՝ գիրար տապալելու նպատակով, ստեղծեցին նոր բառեր, նոր տարազներ, եւ այս նոր բառերով ու տարազներով պատճառ դարձան ահաւոր արիւնհեղութեանց :

Յունական աստուածաբանութիւնը կը բերէր իփոսթազ բառը, անոր տալով երեք աստուածային անձերու միաւորութեան գաղափարը, էութեամբ նոյն ու բնութեամբ տարբեր :

Լատինական աստուածաբանութեան համար դժուար էր ընդունիլ այս բացատրութիւնը՝ զոր կը պաշտպանէին երեք Կապադովկիացի աստուածաբաններ (Բարսեղ Կեսարացի, Գրիգոր Նազիանզացի եւ Գրիգոր Նիւսացի), այն պատճառաբանութեամբ թէ իփոսթազը կը համապատասխանէ սիւպսթանս բառին, որ ոչ միայն «առ նախնիս՝ իփոսթասիս էր զի իբրեւ անձն», այլ եւ նախապէս համարժէք տրուած էր ուսիա բառին, որ կը նշանակէ էութիւն, այնպէս ալ գործածուած Հանգանակին մէջ :

Յոյները, իրենց կարգին, կը խորշէին լատինական փերսոնա բառէն, հայերէն անձ թարգմանուած, արմատական նշանակութեամբ՝ դերասաններու գործածած դիմակը, այն պատճառաբանութեամբ թէ Հայր, Որդի եւ Հոգի («Երրորդութեան» տարազը կազմող «անձերը») կը ներկայացուին ոչ իբրեւ տարբեր էութիւններ կամ բնութիւններ, այլ երեք տարբեր դերեր՝ մէկ աստուածութեան տրուած, — եւ ասկէ մինչեւ նզովեալ սաբելականութիւնը, կ'ըսէին, կը մնայ մէկ քայլ :

Եւ բառերու այս խաղով գլուխներ կ'իյնային, արիւնը կը հոսէր :

Կ'արժէ՞ վերարծարծել այս բառամարտը, որու համար կատարուեցան անասելի բարբարոսութիւններ : Ու կ'արժէ՞ պարծիլ միարնակութեամբ կամ երկարնակութեամբ, վէճ մը որ ժամանակավրէպ կը համարուի այժմ, ճիշդ ինչպէս այլ բազմաթիւ բացատրութիւններ, որոնք ժառանգ կը մնան քրիստոնէութեան պատմութենէն, այսօր ծիծաղելի : Օրինակ, քրիստոնէութեան առաջին դարերուն՝ երկինքը կը համարուէր ամպային տեսակ մը ձեղուն, եւ «երկինքէն իջնել» կամ «երկինք բարձրանալ» ունէր իմաստ մը որ... անիմաստ է հիմա, (աւելորդ կը համարիմ բացատրել հին իմաստը): Նոյնպէս «Նստիլ Աստուծոյ աջ կողմը» բացատրութիւն մըն էր, որ այժմ կը համարուի երախայական պատկերացում կամ մանկական պատկերազարդ բառարանի յատուկ տարազ: Զարգացած մարդ մը չի կրնար գործածել, այսօր, նման բացատրութիւններ, որոնք նոյնիսկ հակառակ են աստուածաբանական ուսման : Կը հետեւիմ Ֆրանսացի գիտուն աբեղաներու հրատարակութեանց, որոնք հիացում կը պատճառեն իրենց խորութեամբ, ծանրութեամբ : Օրմանեան կը խոստովանէր, կարծես կը պարծենար, թէ ոչ մէկ ծանօթութիւն ունի իր մարմնոյն ներքին կազմախօսութեան մասին : Ֆրանսացի կրօնաւորներ կան, սակայն, որոնք կը մրցին բժիշկներու հետ՝ մարդակազմութեան եւ բնախօսութեան մասին իրենց ծանօթութիւններով : Պէտք է արդիականանալ, հին ու զօսացած գաղափարները նետել, առնուազն նորոգել միտքերը, թարմացնել :

Քալե՛լ ժամանակին հետ, — ով որ չի քալեր՝ կը թաղուի :

Քրիստոնէութիւնը եւս հին տարազներու, հին բացատրութիւններու կրկնութեամբ չէ որ կը պաշտպանուի : Եւ Հայոց եկեղեցին ալ հին տարազներու, հին բացատրութեանց կրկնութեամբ չէ որ կրնայ յարգանք ներշնչել: Հայոց եկեղեցին ներկայացնելու, ծանօթացնելու, ուսուցման առարկայ դարձնելու, մանաւանդ սիրցնելու ձեւեր շատ կան, բացատրութիւններ նոյնքան շատ, — ի՜նչ հարկ խորշանք պատճառելու հին ու փտած բառերով :

Ես պիտի չուզէի զբաղիլ անտէր վերադրումներով, որոնք կ'ուղղուին մեր եկեղեցիին : Պիտի բաւական համարէի կարդալ մը ճշտումներ եւ այդ ծրագրով միայն ճամբայ ելայ, միշտ մտածելով որ հազիւ տասը հոգի կը հետաքրքրուի նման յօդուածներով : Զարմանքով տեսայ, սակայն, թէ մեծ է հետաքրքրութիւնը : Շատեր գրեցին ինծի՝ խնդրելով կարճ չկապել : Ատոր համար էր որ երկարեցի, ընդարձակեցի :

Արձակուրդիս պատճառով ընդհատուած այս յօդուածաշարքը, ուրեմն, կը վերսկսիմ ահաւասիկ, ուրախ որ պրպտումներս եւ տարիներու հետաքրքրութիւնս օգտակար կ'ըլլան, այսօր, նման ուսումնասիրութիւններ փնտռողներուն : Ի վերջոյ. պէտք է ըսել թէ մեր Ազգ. Պատմութիւնն է որ կը լուսաբանուի եկեղեցիին պատմութեամբ :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Ա.— «Նզովեմք եւ զամբարիշտն Եւտիքէս, որ զմիութիւն աստուածութեանն եւ մարմնոյն՝ շփոթմամբ դաւանէր, եւ ոչ յատկութեամբ ի հայեցողութիւն բնութեանցն : Ընդունիմք իսկ եւ երգակցիմք սուրբ եւ աստուածազգեաց Հարցն, որք այսոցիկ հերձուածոցս՝ մահուչափ ճգնեալ՝ հակառակ կացին եւ զուղղափառ հաւատս աստուածաշունչ վարդապետութեամբ իւրեանց գրով եբուն մեզ»:

Բ.— «Ոչ ըստ Նեստորի ի յերկու բնութիւնս եւ ի յերկուս դէմս բաժանեմք զմին Քրիստոս, եւ ոչ ըստ Եւտիքեայ եւ համախոհից նորին ի մի բնութիւն ժողովեմք շփոթմամբ եւ այլայլութեամբ »:

Յառաջիկային դեռ առիթ կ'ունենամ ցոյց տալու Հայոց Եկեղեցիին դիմագծին պայծառութիւնը, փարատելով բառերու ստեղծած ամպերը, երբ քննութեան առնենք հայ մեծ աստուածաբանին՝ Ներսէս Լամբրոնացիին տեսութիւնները :

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Սիրելի Որբունի. — Շնորհակալութիւն ազնուական «ընդվզումիդ» համար՝ ընդդէմ Պէյրութ բնակող «յետադիմականներին»: Բայց ահա տարի մըն է որ աչքերս փակած եմ, ականջներս խցած եմ, բերանս կղպած եմ, չերմի մը կեանքը կ'ապրիմ՝ բժժ չինած եւ ինծի համար : Այլեւս ոչ մէկ փղշտացի կրնայ գիս դուրս բերել ակադեմական նիւթերուս մտերմութենէն : Աւելցնեմ որ, ի՞նչ հարկ «պառեանէս դուրս ելլելու», կը համարիմ աւելորդ աշխատանք որեւէ փորձ՝ խելքի բերելու համար այս մարդիկը : Ի՞նչ կ'ուզես, մաղձաթաթախ յուշերով համայնավարութիւն ծախելու իրենց վարժութեամբ, եւրոպական որեւէ հրատարակութիւն անտեսելու եւ արհամարհելու իրենց յամառութեամբ, երկու տառեխ ուտելով յանկարծ մտաւորական դառնալու իրենց մածի՛ք կարողութիւններով, ինծի յուսահատութիւն կը պատճառեն այս մարդիկը, որ կը հաջեն ժամանակին դէմ՝ ինչպէս շուները լուսնին դէմ : Ես չեմ կարդացած ամերիկեան ուսումնասիրութիւն մը, որ կը հաստատէ թէ հաւերը կըտ - կըտ կրկտաք երգած են Ադամէ՛ն ի վեր, միշտ նոյն ձեւով, նոյն եղանակով, բոլորովին անփոփոխ, յանուն իրենց «ազգապահպանութեան», բայց գիտեմ թէ մենք ունինք «մտաւորական» հաւեր, որոնք նոյն կըտ - կըտ կրկտաքը կ'երգեն՝ ժամանակին եւ եղանակին հանդէպ անտարբեր : Մեղքը իրենցը չէ, սիրելիս, Աստուած հաւի ուղեղ տուած է այս հայ մտաւորականներուն :

Ի՜նչ յուսախաբութիւն, սակայն :

Ես ու դուն, գրչի ընկերներ՝ քաղաքական - ընկերային տարբեր օրիանթասիոնով, կը յարգենք զիրար եւ իրարու տեսակէտ, չեմ գիտեր թէ ի՛նչ քոմփլէքս է որ այսքան մաղձ, այսքան ատելութիւն, այսքան թշնամութիւն թափած է մամուլի այս փարազիթներուն հոգիէն ներս, որ չեն կրնար հանդուրժել՝ երբ գրագէտ մը կը դատէ ուրիշ գրագէտ մը : Հրամմա՞ն պէտք է առնէինք այս բորբոսած մարդոցմէ : Կը գրեն. «Մեզի չեն հարցներ թէ իրաւունք ունի՞նք տարբեր մտածելու, այլ կ'ուզեն որ իրենց պէս մտածենք»: Այսինքն՝ դառնանք հաւ :

Ահա առնցմէ մէկը, այն զոր կը մատնանշես : Այս մարդը, որ գիրք մը բացած չունի, որ բան չի կարդար՝ իր յուշերու տպրակով հպարտ, կը գրէ միայն (կրափոռէ): Բայց այսպէս, ի վերջոյ, կը դառնայ հոտած ջուրի աւազան, իսկ ես վիտանժէօր չեմ:

Այս մարդը, տարիներէ ի վեր, կը քերուրտէ՝ իր վրայ խօսեցնելու ցաւով մը, — է՜հ, հիմա թող խօսին Պէյրութցիները:

Այս մարդը, որ գրած մէկ պարբերութիւնն անգամ քերականօրէն քակելու կարողութիւն չունի, ոչ իսկ գաղափար՝ եռայրին կամ կորիզաւոր սթիլիսթիքի մասին, մի՞թէ պիտի կարենա՞յ հասկնալ թէ ես ի՛նչ կ'ըսեմ Արովեանի մասին : Ըսածս այն չէ միայն թէ Արովեանէն հարիւր տարի առաջ արեւելահայերէն աշխարհաբար ունէինք, կը գրէինք, կը խօսէինք ու կը տպէինք, այլ եւ թէ աշխարհաբար չէ գրած Արովեան: Կրնա՞մ հասկցնել : Ջո՛ւր է, սիրելի ընկեր, ջո՛ւր է, այս մարդիկը չեն կրնար հասկնալ թէ թութակարանութի՞ւնը պատիւ կը բերէ հայ գրականութեան թէ իմ պրպտումս, իմ նոր տեսակէտս :

Բայց ահա Երեւանի մէջ սկսան լոյս տեսնել նոր հրատարակութիւններ, որոնք ճիշդ իմ տեսակէտս կը յայտնեն : Ինծմէ չաւին անշուշտ : Այնտեղ մարդիկ կան, որ մատենադարան կը մտնեն, կը պրպտեն, կ'ուսումնասիրեն, ոչ երբեք Պէյրութի սրճարաններուն մէջ նստող կամ պառկող «մտաւորականներուն նման», որոնք կը սպասեն որ լոյսը գայ Երեւանէն, — Երեւանի այս լաքէնե՛րը, քը՛խ ...:

Շ. Ն.

ԹԱՓՈՒԱԾ ԱՐԵԱՆ ՁԱՅՆԸ

(Ապրիլեան Յիսնամեակի առթիւ)

Պատմութեան հովիտներուն երկայնքին կը հոսին արեան գետակներ: Վայրագ հեղեղը քանիցս սպառնացած է խեղդամահ ընել մարդկութիւնը ամբողջ: Իր ճանապարհին վրայ այդ հեղեղը ջնջած, ոչնչացուցած է քաղաքակրթութիւններ, մշակոյթներ, մարդկային ծաղկուն հաստատութիւններ : Աստուածութեան ջրհեղեղը միայն Նոյի ժամանակաշրջանին չէ որ խուժած է այս աշխարհին վրայ՝ զայն հիմնայատակ կործանելու համար :

Սակայն միշտ ալ եղած են ժամանակներ, երբ հեղեղներու մոլեգնութիւնը հանդարտած է եւ ջուրերն սկսած են քաշուիլ : Լուսարային երեւցած են Արարատի բիւրեղեայ լեռնագագաթները՝ աւետելով աղէտին վախճանը : Այդ լեռնագագաթներէն վեր ձիթենիի ճիւղը կրող մաքրաթեւ աղաւնին թափահարած է իր ձիւնասպիտակ թեւիկները: Երկինքի ճակատը պայծառացած է, եւ գոյնզգոյն ամպերուն մէջէն իր երփնագեղ կամարն է կապած յոյսի ծիածանը :

Արարատի բարձունքներուն է դրոշմուած այս հրաշալի պատկերը, որ մինչեւ Փիքասոյի ժամանակները երկարող մարդկութեան տեւապէս մատնանշած է խորհրդանշանն իր իսկ ցանկութիւններուն՝ յաղթել մահուան ուժերուն, անընդհատ պայքարիլ, նուաճելու համար մարդկային իտէալներու վսեմագոյնը՝ խաղաղութիւնը :

Պատմութիւնը իր տարօրինակ հեգնութիւնն ունի: Արդարեւ, ժողովուրդ մը, որ իր հազարամեայ գոյութիւնը ապրած է մարդկային առաջին մեծ աղէտը յիշեցնող աստուածաշնչական այդ հողերուն վրայ, նոյնինքն այդ ժողովուրդն էր որ կէս դար առաջ պատերազմի աստուածանկուչտ Մողոքէն չթայլաքերծուած ժամանակակից ջրհեղեղի դառնագոյն չարչարանքները կրելու ճակատագրին ենթարկուեցաւ :

Հին աւանդութեան մը համաձայն, Աստուած երկինքի մէջ կը հաւաքէ մարդոց արցունքները եւ կը պահէ մէկ բաժակի մէջ : Ո՛չ մէկ արցունք, արեան ո՛չ մէկ կաթիլ զուր չի թափիր: Արցունքով լեցուն այդ բաժակը կը մնայ Տիրոջ աջակողմը, իբրեւ ապացոյց մարդկային տանջանքներուն եւ իբրեւ ազդարարութիւն ուղղուած բոլոր անոնց, որոնք կը համարձակին նորանոր տառապանքներու ծնունդ տալ այս աշխարհին մէջ :

Այդ բաժակին մէջ իրարու խառնուած են ձեր, ինչպէս նաեւ մեր, Հրեաներուս արցունքները, այրիացած կիներու եւ որբերու արցունքները, մէկ խօսքով՝ արցունքները բոլոր անոնց՝ որոնք բարբարոսութեան զոհերն են եղած :

Արեան հեղեղներ կը հոսին պատմութեան հովիտներու երկայնքին : Ատիկա մեր թափած արիւնն է, ինչպէս նաեւ ձերը, ատիկա Մուսա Լերան եւ Աուշվիցի արիւնն է, ատիկա հայ մարտիրոսներուն արիւնն է, ատիկա հայ ժողովուրդի ազատութեան համար զոհուած հերոսներուն, ինչպէս նաեւ Վարշաւիոյ մարտիկներուն թափած արիւնն է :

Այն պահուն, երբ կը նշենք հայ ժողովուրդի մեծ եղեռնին յիսնամեակը եւ միաժամանակ կը վերյիշենք, թէ երկու տասնամեակներ անցած են հրեայ ժողովուրդին վրայ գործադրուած մեծ ոճիրի Թուականէն, մեր աչքերը կ'ուղղուին կրկին դէպի Արարատի լեռնագագաթները, այն ոսկեկան Արարատին, որ կը խորհրդանշէ ջրհեղեղին վախճանը, եւ որ պագայի հորիզոնին վրայ անգամ մը եւս կը յայտնուի խաղաղութեան աղաւնին, որ մեր յոյսերը կ'առաջնորդէ դէպի աշխարհ մը՝ ուր չկան արցունքներ եւ չկայ արիւն :

Թող յաւերժ օրհնեալ ըլլայ հայ ժողովուրդին սուրբ մարտիրոսներուն յիշատակը :

ՏՈՔԹ. Մ. ՌՈԶԷՆ

(Ռումանիոյ Հրեաներու մեծ Ռաբբին)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»

"ՇՈԳ Է ՍՏԱՄԲՈՒԼՈՒՄ...,,

ԽՄԲ.— Հայաստանէն երիտասարդ մը դէպի Մերձ. Արեւելք ճամբորդութենէ մը վերադարձին՝ կը հանդիպի Պոլիս, յետոյ իր տպաւորութիւնները կը գրէ Երեւանի թերթերուն մէջ այսպէս.—

Ստամբուլ ... :

Մուգ-կապոյտ երկինք : Կիսալուսին երկնքում, կիսալուսին մինարէների վրայ ու Մարմարայի ջրերում : Նեղ փողոցների վրայ չքեղ տներ՝ կամարակապ լուսամուտներով, պատշգամբներով սիւնազարդ : Փողոցներում խանութնե՜ր, խանութնե՜ր : Խանութներում ամերիկեան ապրանքներ եւ Թուրք վաճառողներ : Թուրք վաճառողներ՝ կլոր փորերով, կլոր թշերով եւ այնպիսի աչքերով, որ երբ քեզ նայում են, դու կանգնում ես, դու զնում ես խանութ ու խաբւում ես :

Այա - Սոֆիա սուրբ տաճարի մօտ ինձ խաբել է ուզում նամականիշեր վաճառող մի ծերունի : Ես չեմ խաբւում : Նախ խաբուելու համար թրքական դրամ չունեմ եւ յետոյ էլ ակր չունեմ նամականիշեր հաւաքելու : Բայց ծերունին ինձ բաց չի թողնում : Գովում է Աբդուլ Համիդի պատկերով նամականիշը որպէս մէկ հատիկ եւ ուզում է խօթել ձեռքս : Ես հեռացնում եմ ձեռքս ինչպէս օձից ու ասում եմ .

— Պէն էրմէնիըմ :

— էրմէնի՞մըսըն, աֆ էդերսին :

Ու Թուրքը ձեռքը դնում է կրծքին, թքում է Աբդուլ Համիդի պատկերին, բայց եւ սրբում է, որ ծախի :

Ստամբո՜ւլ ... :

Մուգ - կապոյտ երեկոյ : Կիսալուսին հորիզոնի վրայ, կիսալուսին մինարէների բարձունքներում եւ Մարմարայի ջրերի մէջ : «Գէօյ Մեչիդի» երկինք հասած մինարէի վրայից մոլլան «էզան» է կանչում՝ հայհոյելով «Ալլահին», հայհոյում եւ ձայնի մէջ անկեղծ հաւատք : Ներքեւում մարդիկ խաբում են իրար եւ խաբւում են : «Նիւթոն» հիւրանոցի առաջ մի Ամերիկացի արմունկով յենուել է իր սեւ ինքնաշարժի յառաջամասին, ծամոն է ծամում, թքում, ու ծաղրանքով է նայում «էզան» կանչող մոլլային : Նոյն հիւրանոցի առաջ երիտասարդ մի Թուրք, մէջքին պղնձեայ պլպլան կուժ, ջուր է ծախում :

— Սուք սո՛ւ, սուք սո՛ւ, եւ աչքերով խնդրում է մօտենալ :

Ոչ ոք չի մօտենում : Ջուր ծախող երիտասարդը ձեռքը տանում է գրպանը, հանում է օրուան վաստակը՝ մի «գրուշ» ու նայում է անյոյս : Երեւի մի գրուշով ոչինչ չի կարող առնել : Եւ կանչում նորից, ձայնի մէջ աղաչանք .

— Սո՛ւ, սո՛ւ, սուք սո՛ւ ...

Նեղւում է սիրտս : Ինձ համար ոչինչ չկայ հարազատ այս չքեղ քաղաքում : Խաբում են, խաբւում են : Օտարներից Ամերիկացին է միայն իրեն այստեղ լաւ զգում, բայց եւ ծաղրում է :

— Սուք սո՛ւ, սո՛ւ, սո՛ւ :

Ջուր ծախողի ձայնը ինձ սթափեցնում է : Մօտենում եմ : Նա նայում ու արագ մաքրում է բաժակը եւ նարնջով համեմած նարնջագոյն ջուր է լցնում : Ես նրա բռան մէջ դնում եմ իմ մօտ եղած բոլոր թրքական գրուշները եւ հեռանում եմ : Թուրքը կանչում է ետեւից .

— էֆէնդի, էֆէնդի ...

— Բան չկայ,— ասում եմ :

— Գոնէ մի բաժակ էլ ջուր խմէք, Ստամբուլում շոգ է ... եւ աչքերով ուրիշ բան է ասում :

— Կը զիմանամ, մի քանի ժամ ի՞նչ է որ ...

— Բարի՛ ճանապարհ, էֆէնդի, բարի ճանապարհ, Ստամբուլում շոգ է ... :

Եւ ջուր ծախող երիտասարդը իր ծանր կժի տակից ձեռքը շարժում է :

Երեկոյ է : Ծփում են Մարմարայի ջրերը եւ խշշում են ծառերը քամուց, բայց շոգ է Ստամբուլում ...

ՄՈՒՐԷՆ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ օրուան թիւով, կը հաղորդէինք թէ մեծանուն հայ երաժիշտը, Արամ Խաչատուրեան, Աթէնք հասած է Աստուածածնի տօնին երկրորդ օրը, Երկուշաբթի : Այս առթիւ յունական թերթերը, անխտիր բոլորը, կը խօսին մեծատաղանդ հայ արուեստագէտին արժէքին ու գործին մասին : Ահա քաղուածք մը .—

« Թա Նէա» երեկոյեան մեծ օրաթերթը, առաջին էջին վրայ (16 Օգոստոս) մեծանուն արուեստագէտի նկարին տակ կը գրէ .

— Անցեալ օրուընէ Աթէնք կը հիւրընկալէ արուեստի միջազգային հռչակաւոր դէմք մը՝ խորհրդային երգահան եւ մայեսթրօ Արամ Խաչատուրեանը, որ հելլենական մայրաքաղաքը եկած է երկու նուագահանդէս ղեկավարելու համար՝ « Իրոտու թու Աթթիքու» թատրոնին եւ երկու ուրիշ նուագահանդէս՝ Թեսաղոնիկէի մէջ, երաժշտական Ֆեսթիվալի շրջագիծով :

× «Սպարտակ»ի հեղինակը, երէկ վաղեմ, հելլենական բնութիւնը : Ուխտագնացութիւն՝ Ակրոպոլիս ու պտոյտ՝ Ֆալերոյի ծովեզերքները : Պատրաստէն եւք յայտարարեց . « Անհաւանական չէ, որ յառաջիկայ յօրինումներէս մէկը ներշնչուած ըլլայ Հելլադայէն » :

× Նոյն թերթը երկրորդ էջին վրայ հրատարակած է Խաչատուրեանի մէկ ուրիշ նկարը, ռուսերէն ձեռագրի քլիշէն եւ երկու սիմնակի մօտ յօդուած, տեսակցութիւն մը, ուր, ի միջի այլոց, կը գրէ .

— Արուեստագէտը համեստօրէն կը պատասխանէ այն հարցումին, թէ մինչեւ այսօր քանի՞ գործեր յօրինած է :

— Կ'ըսեն թէ 150է աւելի գործեր յօրինած եմ ...

Կը խուսափի խօսելէ իր գործերուն մասին : Հարցում . « Ձեր հեղինակութիւններէն ո՞ր մէկը կը նկատէք լաւագոյնը » : Պատասխան . «Երբ ամուսնանաք եւ զաւակներ ունենաք, ձեզի պիտի հարցնեմ, թէ ձեր զաւակէն ո՞ր մէկը աւելի կը սիրէք » :

Նինա Մակարովա (Խաչատուրեանի կինը), որ կը հետեւի խօսակցութեան, կը միջամտէ .

— Աւելի շատ «Սպարտակ»ը կը սիրէ :

— Ճիշդ է որ « Սպարտակ»ը աւելի կը սիրեմ, կ'աւելցնէ Խաչատուրեան : Սակայն արուեստագէտը պէտք չէ բացարձակապէս գոհ ըլլայ իր ստեղծագործութիւններէն : Միշտ պէտք է որ լաւագոյնը փնտռէ : Եթէ արուեստագէտը նոյնիսկ թերութիւններ ունեցող գործ մը բաւեղծէ, ետքէն չի կրնար ուրանալ զայն : Երբ արուեստագէտը պնդէ, թէ գրած է իր լաւագոյն գործերը, կը նշանակէ թէ անկումի ճամբուն մէջ մտած է այլեւս : Արուեստի մէջ կատարելութեան սահմաններ չկան :

— Ի՞նչ բան ձեզ կը ներշնչէ ձեր գործերուն մէջ :

Արամ Խաչատուրեան կը պատասխանէ վստահօրէն :

— Կեանքը ինք կը ներշնչէ զիս :

Մոսկուայի Երաժշտանոցի փրոֆէսէօր է եւ Հայաստանի Գիտութեանց Ակադեմիայի անդամ : Անդամ է նաեւ Խորհ. Միութեան Խաղաղութեան Յանձնախումբին, իր հայրենիքին Երգահաններու Միութեան քարտուղարն է եւ Լատինեւխորհրդային Ընկերակցութեան նախագահ : Ժամանակին եղած է նաեւ Գերագոյն Խորհուրդի անդամ :

× «Մեսիմվրինի» յետմիջօրեայ մեծ օրաթերթը եւս իր առաջին էջին վրայ հրատարակած էր Խաչատուրեանի նկարը եւ անոր տակ գրած .

— « Աթէնքի Հայերը խանդավառ ընդունելութիւն մը ըրին Արամ Խաչատուրեանի, անցեալ գիշեր, Էլլինիքոյի օդանաւակայանին մէջ : Յուզուած եւ քիչ մը զարմացած, հռչակաւոր երգահանը, որ եկաւ Աթէնքի Ֆեսթիվալին առիթով՝ ձայնասփիւռի Ազգային Հիմնարկի նուագախումբը ղեկավարելու, ինչպէս եւ Զբօսաշրջիկութեան Հելլենական Կազմակերպութեան հովանաւորութեան տակ՝ Հիւսիսային Յունաստանի սէնֆոնիկ նուագախումբը, բաւական երկար խօսակցեցաւ խանդավառ հիացողներու եւ իր հայրենակիցներուն հետ, Թեսաղոնիկէի մէջ, որոնցմէ ոմանք զայն իրենց հողեւոր հայրը կ'որակէին : Այս առաւօտ, Արամ Խաչատուրեան ձայնասփիւռի կայանի Զափիոնի սրահներուն մէջ առաջին փորձը կատարեց նուագախումբին հետ եւ շատ գոհ մնաց :

« Մեսիմվրինի» 5րդ էջին վրայ եւս հրատարակած է Խաչատուրեանի եւ տիկնոջ նկարը եւ անոր տակ՝ զանազան տեղեկութիւններ մեծ երգահանին կեանքին ու գործին մասին :

Թերթը, ի մէջ այլոց, կը գրէ թէ Մոսկուայի ձայնասփիւռի կայանը մասնաւոր հեռարձակում մը յատկացուցած է Աթէնքի Ֆեսթիվալին մասնակցող խորհրդային արուեստագէտներուն եւ ըսած .

— « Այս Ֆեսթիվալին առաջին անգամ ըլլալով մասնակցող Խորհ. Միութիւնը պիտի ներկայացուի խումբ մը երաժշտագէտներով, որոնց գլուխը կը գտնուի Արամ Խաչատուրեան : Այս անունը ծանօթ է ամբողջ աշխարհի երաժշտասէրներուն : Զանազան նուագարաններու համար իր քոնչերթօները, «Երկրորդ Սէնֆոնի»ն, « Սպարտակ» պարախաղէն եւ «Գայեանէ»էն սուիթները, Լերմոնթովի « Մասքարատ » դրամի երաժշտութիւնը եւ սէնեակի երաժշտութեան իր գործերը՝ շարունակ կը նուագուին նուագահանդէսներու մէջ եւ ձայնասփիւռի կայաններէ :

Այսօր, Խաչատուրեան կը գտնուի իր փառքի գագաթնակէտին վրայ իր տաղանդը ճանչցուած է ամբողջ երաժշտական աշխարհին կողմէ եւ այդ փառքը Խաչատուրեանին կ'ընկերակցի իր ամբողջ ասպարէզի ընթացքին, որ ներկայիս կը հասնի երեք տասնամեակի :

1934ին, Խաչատուրեան քաջալաւ նիշով աւարտեց Նիքոլա Մեսքովսկիի յօրինումի դասարանը, Մոսկուայի Երաժշտանոցին մէջ : Երգահանին ամէն մէկ նոր գործը անմիջապէս ուշադրութիւնը կը գրաւէր խորհ. մեծագոյն երաժշտագէտներուն :

Ամէն լուրջ երաժշտագէտ իր երգացանկին մէջ ունի հռչակաւոր երգահանին գործերը : Հաղուագիւտ երաժշտական շնորհը, կշռոյթի ճոխ փոփոխութիւններ, ներդաշնակ երանգներու նուրբ եւ հրապուրիչ այլազանութիւնները Խաչատուրեանի երաժշտութեան յատկանիշներն են :

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Խանութ բանալը դիւրին է : Բաց պահելը՝ դժուար է :

ՉԻՆԱԿԱՆ

×

Ամէն ինչի կը յաղթէ սէրը : Ամէն ինչ կ'ընէ դրամը :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

ԳԼՈՒԽ 3

Այս երկրորդ հանդիպումը տպաւորուեցաւ իմ մէջս :

— Ցետո՞յ :

— Ցետոյ ... Ամիս մը ետքը, ես հրաւիրուած էի Սէյթլ : Այս քաղաքը հաղիւ ժամանած, կրկին կը գտնեմ ոսկի ակռայով նոյն մարդուկը, որ այդ անգամ մօրուք մը ունէր :

— Զարմանալի հետաքրքրական է :

— Այնպէս չէ՞ : Այդ անգամ եւս իր ներկայութիւնը չհետաքրքրեց զիս աւելի քան առաջին հանդիպումներս . բայց երբ տեսայ նոյն մարդը առանց մօրուքի Լոս Անճելըսի մէջ, ապա՝ Շիքակօ՝ պեխերով եւ ներկուած յօնքերով, սկսայ լրջօրէն հետաքրքրուիլ իրմով : Ոչ մէկ տարակոյս ունէի այլեւս : Ես ենթակայ էի կանոնաւոր հետապնդումի մը : Ո՞ւր որ կ'երթայի, կը տեսնէի նոյն մարդը զանազան ծպտումներով : Այսուհանդերձ կրնայի հաստատել որ ինքն է, շնորհիւ իր ոսկի ակռային :

— Ըսէք, խնդրեմ, պարոն Մարթէն, երբեւիցէ որեւէ խօսք չուղղեցի՞ք այդ մարդուն, հարցնելու համար իրեն ձեզ հետապնդելու պատճառը :

Դերասանը տատամսեցաւ : Ապա՝

— Ոչ, բնաւ : Մէկ քանի անգամ մտածեցի այդ բանը ընել, բայց միշտ զսպեցի ինքզինքս, որպէսզի չզգուշանայ ինձմէ : Կը վախնայի, որ իր տեղ կրնային նշանակել ուրիշ մը, որմէ կրնայի բնաւ չըկասկածիլ թէ զիս կը հետապնդէ :

— Այս, մէկը՝ առանց այդ թանկարժէք ոսկի ակռային ... Պարոն Մարթէն, ըսիք թէ «իր տեղ կրնային նշանակել ուրիշ մը ...» : Այդ «կրնային»ով ո՞վքեր ուզեցիք մատնանշել :

— Որոշապէս՝ ոչ մէկը : Բայց «կրնային»ով կ'երեւակայեմ ուեւէ մէկը, որ կը գտնուի վարագոյրի մը ետին :

— Ձեր այդ կասկածը որոշ հիմ մը ունի՞ արդեօք :

Դերասանը կրկին տատամսեցաւ :

— Հեռաւոր նախազգացում մը ունիմ միայն, առընչութեամբ պատահարի մը, որ տեղի ունեցաւ Լոնտոնի մէջ աւելէ երկու տարի առաջ : Թէեւ անկարեւոր դէպք մը, սակայն՝ անմոռանալի : Կը հարցնեմ ինքզինքիս թէ մի գուցէ այդ հետապնդումը հետեւանքն ըլլայ այն դէպքին, բայց ոչ մէկ կապակցութիւն կը գտնեմ :

— Թերեւս ես կարենամ լուսաբանել :

Ողբացեալ Պրիան Մարթէն նեղ կացութեան մը մէջ մնաց :

— Խնդիրը այն է, որ չեմ կրնար խօսիլ ձեզի բացայայտօրէն ... Գէթ այսօր : Մէկ կամ երկու օր վերջը, թերեւս թոյլատրուի ինծի պայծառ կերպով բացատրել ձեզի :

Եւ Փուարոյի հարցաքննող հայեացքին ազդեցութեան տակ, աւելցուց .

— Կը հասկնա՛ք ... երիտասարդ աղջիկ մը կայ խնդրին մէջ :

— Ա՛հ, կը հասկնա՛մ : Անգլուհի մը :

— Ինչո՞ւ կ'ենթադրէք որ Անգլուհի մը ըլլայ :

— Շատ պարզօրէն : Չէք կրնար մանրամասնօրէն խօսիլ այժմ, բայց կը յուսաք մէկ երկու օրէն բացայայտ ըլլալ : Այս կերպ ըսելով՝ նախ եւ առաջ կ'ուզէք համանութիւնը ստանալ երիտասարդուհիին : Ուրեմն ան կը գտնուի Անգլիոյ մէջ, եւ այստեղ կ'ապրէր, երբ կը հետապնդէին ձեզ : Եթէ այն ժամանակ այդ երիտասարդուհին Ամերիկա գտնուէր, դուք ամենայն պարզութեամբ պիտի երթայիք գինքը տեսնել՝ գտնելու համար գաղտնիքին բանալին : Արդ, քանի որ ան կ'ապրի Անգլիոյ մէջ տասնեւութ ամիսէ ի վեր, կը հետեւցնեմ առանց որեւէ վստահութեան, որ անգլուհի մըն է : Դատողութիւնս ճի՞շդ չէ՞ միթէ :

— Կը շնորհաւորեմ ձեզ, պարոն Փուարօ : Բայց եթէ չհամաձայնիմ որ խօսիմ, դուք կը խոստանա՞ք զարձեալ ձեր օժանդակութիւնը :

Պահ մը լռութիւն տիրեց . այդ միջոցին կը թուէր որ Փուարօն կը հարցափորձէր ինքզինքը ներքնապէս : Վերջապէս, հարցուց .

— Ինչո՞ւ համար կը դիմէք ինձ, առանց նախապէս իր համաձայնութիւնը ունենալու :

Պրիան Մարթէն վարանեցաւ պահ մը .

— Կը խորհէի ... Կ'ուզէի համոզել զինքը որ ազատ ըլլաք դուք լուծելու համար գաղտնիքը ... Ուրիշ խօսքով՝ կ'ուզէի բացատրել իրեն, որ երբ խնդիրը դուք ձեր ձեռքերուն մէջ առնէք, անհրաժեշտ չըլլար զայն հատարակացնելը :

— Պարագայէն կախում ունի, ընդմիջեց Փուարօ հանդարտութեամբ :

— Ի՞նչպէս :

— Եթէ պատմութեան մէջ ոճիր մը կայ ...

— Օ՛, ո՛չ ... այդ տեսակ հարց գոյութիւն չունի :

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

(Լուրերու շարունակութիւնը Ա. էջէն)

Տին Ռըսք յայտարարեց նաեւ թէ Հանոյի հետ բանակցութիւններ կատարուած են եւ թէ Միացեալ Նահանգները կրնան ընդ-միջել Հիւսիսային Վիէթնամի ռմբակո-ծումները, եթէ երբեք համայնավար-ները վերջ տան խռովութիւններուն։ «Դժբախտաբար սակայն, աւելցուց Տին Ռըսք, այն տպաւորութիւնը ունինք թէ համայնավարները վճռած են բռնի ուժով գրաւել Վիէթնամը»։

ՔԷՓ ՔԵՆԸՏԻ.— Շաբաթ, տեղական ժամով ժամը 12ին, երբ «Ճեմինի 5» իր 105րդ հրջանը պիտի կատարէր երկրին շուրջ, թռիչքին տնօրէնները պիտի որո-շէին համառօտել կամ երկարաձգել թռիչ-քը մինչեւ Կիրակի։

ՆԻԿՈՍԻԱ.— Բւսանդական համալսա-րանի մը ընթացքին խօսք առնելով, Կիպ-րոսի արտաքին նախարարը՝ Սփիրոս Կիպրիանու, խստօրէն քննադատելով Խորհ. Միութեան երկերեսանի քաղաքա-նութիւնն ու Թուրքեւսու վերջին սիրա-բանութիւնը, բսած է թէ կղզին բաժնե-լու Խորհրդային Միութեան կարծիքը եր-բեք լուծում մը չի կրնար ըլլալ Կիպրոսի մէջ համայնքներու գոյակցութեան։

ՊԷՅՐՈՒԹ.— Պէյրութի մէջ տուած Մամլոյ ասուլիսի մը ընթացքին, Անգ-լիոյ պետական նախարար Թոմսըն, չորս կէտերով ներկայացուց արաբական աշ-խարհի հանդէպ Անգլիոյ քաղաքականու-թիւնը. Ա.— «Անհրաժեշտ է որ բարե-լաւենք մեր յարաբերութիւնները արա-բական երկիրներուն հետ, պայմանաւ որ չվնասուին այն երկիրները՝ որոնց հետ արդէն լաւ են մեր յարաբերութիւնները, Բ.— Պէտք է վերջ տանք Արեւելքի մէջ ունեցած մեր գաղթավայրական պարտա-կանութիւններուն, ինչպէս օրինակ Ա-տէնի եւ Հարաւային Արաբիոյ մէջ, ձգե-լով տեղւոյն վրայ կայուն վարչակարգ մը. Գ.— Պիտի օժանդակենք այն երկիր-ներու զարգացման ու արդիականացման՝ որոնց հետ յատուկ դաշինքներով միա-ցած ենք. Դ.— Նկատի առնելով ներկայ բրիտանական տնտեսական դժուարու-թիւնները, մեր կարելիութեան սահման-ներուն մէջ պիտի աջակցինք Միջին Արե-ւելքի տնտեսական զարգացման»։

ՍԻՆԿԱՓՈՒՐ.— Համայնավար դաւա-դրութիւն մը — կազմակերպուած Ինտո-նեզիոյ միջամտութեամբ — որ կը ձըգ-տէր սպաննելու Սինկափուրի նախարար-ներէն շատերը եւ ցեղային խռովութիւն-ներ ստեղծելու երկրին մէջ (Չինացիներու եւ մալեզեաններու միջեւ), գիմակազերծ եղաւ ոստիկանութեան կողմէ, կը յայտա-րարէ Սինկափուր տպուած հաղորդա-գրութիւն մը։ Դաւադիրներուն պարա-գլուխը եւ մեղսակիցներէն քսան հոգի, բոլորն ալ անդամ գաղտնի «Ժողովրդա-յին յեղափոխական կուսակցութեան», ձերբակալուեցան գաղտնի ժողովի մը ընթացքին։ Անոնք Ինտոնեզիայէն Սին-կափուր պիտի բերէին մեծ քանակութիւն մը զէնքերու, պայթուցիկներու, եւ քա-րոզչական թռուցիկներու ու գիրքերու։

ՊՈՒՔԱՐԵՍԹ.— Խորհրդային Միու-թեան համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէին ու նախարարաց խորհուրդին հրաւէրով, Ռումէն կառա-վարական ու կուսակցական պատուիրա-կութիւն մը պաշտօնական այցելութեամբ Սեպտեմբերին Խորհրդ. Միութիւն պիտի երթայ։

ՍԱՅԿՈՆ.— Ամերիկեան օդանաւերը Հիւսիսային Վիէթնամի վրայ թափեցին 88 հազար ... լրագիրներ։ Լրագիրը կը կրէր Հիւսիսային Վիէթնամի մէջ հանրա-ծանօթ տիտղոս մը՝ «Նհան Վան» (մարդ-կային ճանաչողութիւն)։ Նոյն տիտղոսով օրաթերթ մը լոյս տեսած էր Հանոյի մէջ 1956ին, բայց ունեցած էր միայն 5 օրուան կեանք՝ համայնավար կառավա-րութեան արգելքին վրայ։

ԴԱՄԱՍԿՈՍ.— Մեկնելով Եմէնի ատեն-չութեամբ Ֆէյսալ - Նասր համաձայնու-թիւնը, սուրիական կէս-պաշտօնական օրկան «Ալ Թաուրա» կ'ամբաստանէ Նասրը «որ կ'ուզէ վերջ տալ արաբական յեղափոխութիւններուն եւ մասնաւորա-բար եմէնական յեղափոխութեան»։ Իր կարգին, Պաաս կուսակցութեան օրկանը կը գրէ.— «Ճէտտահի ժողովին եւ ստո-րագրուած համաձայնագրին մէջ ամէնէն յատկանշականը Եմէնի ժողովուրդին ի-րական ներկայացուցիչներուն բացակա-յութիւնն է»։

Տիկին Զուարթ Քչիկեան, Գէորգ Քչիկ-եան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Աւագեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մերուժան Փանոսեան, Տէր եւ Տիկին Արշաւիր Զա-րուկեան եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Կիրքէնկ Ասլանեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Շահկիւլ Միքայէլեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Այրի Տիկին Ա-զաւնի Տէրտէրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Բարսեղ Մուրատեան եւ զաւակ-ները (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Վարու-ժան Կարապետեան եւ զաւակները (Մար-սիլիա), Տէր եւ Տիկին Սուրէնսոն (Ամե-րիկա), Այրի Տիկին Վառվառ Քչիկեան եւ զաւակները (Լանսէյ), Տէր եւ Տիկին Համբար Նուրեան եւ զաւակները (Կրը-նոպլ), Տէր եւ Տիկին Յ. Աւագեան, Տէր եւ Տիկին Նշան Փոլատեան եւ զա-ւակները, Կարապետեան եղբայրներ (Մարսիլիա), խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնին, հօր, մեծ հօր, քեռայ-րին, քեռորդին եւ ազգականին

ՆԵՐՍԷՍ ՔՉԻԿԵԱՆԻ

(Սեբաստիոյ Կովտուն գիւղէն)

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 25ին, Լա Սիոթայի մէջ, 67 տարեկանին։ Մարմինը փոխադրուած է Իսիի իր բնա-կարանը։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի (Օգոստոս 30) ժամը 13.15-ին, Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին մէջ, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ, ուրկէ մար-մինը պիտի փոխադրուի Գլամարի Էնթէր Քօմիւնալ գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 75ԱՄԵԱԿԸ

Կը տօնուի 30 Հոկտեմբեր, Շաբաթ գի-շեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս, վեցերորդ Թաղամասի քաղաքապետարանի սրահնե-րուն մէջ։

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ

Modèle Deposé

Թանկագին ու Մնայուն

Ամէնէն Սիրուն Նուէրը



Պարզ ձեւ՝ 200 Ֆ. — Շրջանակով 300 Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝

EDOUARD KHEDERIAN

66, Rue Lafayette,

PARIS (9e)

Tél. : PRO. 11-63

Expédition contre-remboursement

FOURRURES

Roger YOPIAN

PRIX INTERESSANTS

NEUF et REPARATION

84, Boulevard de Stalingrad, 84

— CHOISY-LE-ROI (Seine) —

Tél. : BEL. 19-37

Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

IMPRIMERIE SPÉCIALE

DU JOURNAL « HARATCH »

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՎԵՐՋԻ՞Ն ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հակառակ քանիցս մեր կատարած յայ-տարարութեանց, շատեր կը շարունակեն ՅԱՌԱՋի չէք-փոսթալի թիւին վրայ ղըր-կել գումարներ, որոնք ՅԱՌԱՋի չեն պատկանիր, այլ զանազան հաստատու-թեանց կամ նպատակներու։

Անգամ մը եւս կը յայտարարենք թէ ՅԱՌԱՋի չէք-փոսթալի թիւը, 15069-82, պէտք է օգտագործուի ՄԻԱՅՆ ՈՒ ՄԻ-ԱՅՆ՝ մեր թերթին պատկանող գումար-ներու համար (բաժնեգին, ազդ կամ վըր-ծակալութիւն)։

Այլ նպատակներու յատկացուած բոլոր գումարները ղրկել միայն ՄԱՆԴԱ-ՔԱՌ-ԹՈՎ, ԵՐԲԵՔ «Յառաջ»ի Շէք - փոսթալի թիւով։

Կը սիրենք յուսալ որ այսքան պարզ բան մը կարելի է նկատի առնել, առանց սխալելու վարչութիւնը որ ամէն անգամ կրկնէ այս ազդը։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
« ՅԱՌԱՋ »ի

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ Հաստատութեան մը համար խո-հանոցի եւ տնական սպասարկութեան եր-կու աշխատաւորներ։ Դիմել խմբագրու-թեան։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 - 66 ուսումնական տարե-շրջանի արձանագրութիւններու հա-մար դիմել վարժարանի Տեսչութեան

1966 - 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կա-նոնաւորապէս պիտի բացուին

ՍԻՍԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ

CLASSE TERMINALE,

SCIENCES EXPERIMENTALES,

MATHEMATIQUES

ELEMENTAIRES

ճիւղերով

Վերամուտ 20 Սեպտ. 1965

Հասցէ.—

26, Rue Troyon

SEVRES (S. et O.)

Tél. : 027-18-28

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման ղրկել հին հասցէն եւ՝ երեք ֆրանք։

Շնորհակալութեամբ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի գրասենեակը մինչեւ Օգոստոս 26 բաց կը մնայ միայն Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէսօր՝ ստիպողական գործերու համար։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Էքս - Ան - Փրովանսէն Օգոստոս 10ին, ժամը 19ին «Յառաջ»ի տարեկան բաժա-նորդագրութիւնը ղրկող անձէն կը խնդ-րուի անյապաղ իր անունն ու հասցէն հա-ղորդել վարչութեան։ Իր անունին տեղը կտրօնին վրայ գրած է «Յառաջ»ի անունն ու հասցէն։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հերոս ԱՐԱՄի մահուան 47րդ տարե-դարձը կ'ոգեկոչուի Սեպտեմբեր 19ին, Անիէռի քաղաքապետարանի սրահը։
Կը խնդրուի չխաչաձեւել։

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ-Մու-րատեան վարժարանի սրահը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՌՈՒԲԷՆ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ - ՔՈՅՐՍ

(Քերթուածներ)

Գին 10 ֆրանք

Սահմանափակ թիւով հատորներ հրատարակուած են ընտիր թուղթի վրայ։

Ստանալու համար դիմել Յառաջի, Հայաստանի եւ Հ. Սամուէլ գրա-տան։

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է

ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի

Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ - ԶԱՐԴԱՐԷՔ - ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 - Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)

Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)

Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնա-կարգ ներկեր։ Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրու-թիւն։ Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն։ Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը։

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10-30 առ հարիւր զեղչ ունենալ։

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e

166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)

4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)

24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)

48 bis, RUE DALAYRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 31 ՕԳՈՍՏՈՍ

MARDI 31 AOUT 1965

Le Numéro : 0,30 Fr.

41րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10396

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — No 10.396

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱՏՄԷ ՎԷՀԻՊ ՓԱՇԱ

Ա.

Համաշխարհային առաջին պատերազմի կարեւոր ռազմաճակատներէն մէկն եղաւ Տարտանէլը, ուր յիսուն տարի առաջ տեղի ունեցած կռիւները ճակատագրական դեր խաղացին պատերազմի ընթացքին վրայ :

Եթէ 1915ի գարնան Անգլիա եւ Ֆրանսա միացեալ ուժերով յաջողէին անցնիլ Տարտանէլի նեղուցը եւ գրաւել Պոլիսը, Թուրքիա անձնատուր կ'ըլլար, Գերմանիա զինակից մը կը կորսնցնէր, պատերազմը առնուազն երկու տարի պակաս կը տեւէր, մանաւանդ կը փրկուէր Հայ ժողովուրդը. ո՛չ Ապրիլ 24 կ'ունենայինք, ո՛չ ալ մէկուկէս միլիոն նահատակներ :

Կէս դար անցած է Տարտանէլի պատմական կռիւներէն ի վեր եւ տակաւին չէ հաստատուած թէ դաշնակիցները ինչո՞ւ 8-10 ամսուան անհուն զոհողութիւններէ վերջ, երբ կրնային յաւելեալ պզտիկ ճիգով մը յաղթանակի դափնեպսակը շահիլ, յանկարծ անփառունակ նահանջի դիմեցին, ապշեցնելով թշնամի Թուրքն ու Գերմանը :

Յիսնամեակին առթիւ տեղական թերթերը ոգեկոչեցին Տարտանէլի կռիւները :

Մոնտ Օգոստոս 18ի թիւով հրատարակեց ողբացեալ Ռուբէն Տէր-Մինասեանի յուշերէն հատուած մը, զոր իրեն պատմած էր Անահիտ Տէր-Մինասեան : Յատկանշական էր «Մոնտ»ի խորագիրը. «Անգլիացիք իսկապէս կ'ուզէի՞ն յաղթել Տարտանէլի մէջ» :

Ռուբէն իր յուշերուն մէջ կը պատմէ տեսակցութիւն մը զօրավար Վէհիպ փաշայի հետ, որու հանդիպած էր Փարիզի մէջ վերջին պատերազմէն առաջ եւ քանիցս տեսակցած :

Վէհիպ փաշա Ալպանացի էր եւ եղբայրը զօրավար Էսատ փաշայի : Պալքանեան պատերազմին (1912 - 1913) պաշտպանած էր Եանիան, Եպիրոսի գլխաւոր քաղաքը՝ Հելլէններու եւ Սերպերու դէմ : 1914ին կուսակալ կարգուած էր Հիճազի : Քաղաքական դեր խաղացած էր ալպանական խնդիրներու մէջ, իր եղբօր հետ : Հմուտ զինուորական էր եւ ժողովրդականութիւն կը վայելէր :

1915ի սկիզբը հրամանատար նշանակուած էր երկրորդ բանակին, որու պարտականութիւնն էր պաշտպանել օսմանեան մայրաքաղաքը՝ Սեւ-Ծովէն, Ռուսիոյ կողմէն կատարուելիք յարձակումի դէմ : Իր բանակատեղին հաստատած էր Պոլսոյ հիւսիսակողմը : Նոյն տարուան Յուլիսին, երբ Տարտանէլի ճակատին վրայ կռուող առաջին բանակը մեծ կորուստներու ենթարկուած էր, երկրորդ բանակը ղրկուեցաւ անոր տեղ : Վէհիպ փաշա իր բանակատեղին հաստատեց Կէլիպոլու քաղաքին մէջ :

Այս նոյն Վէհիպն է, որ 1918ի գարնան կը հրամայէր կովկասեան ճակատին վրայ կռուող Թուրք զինուորներուն, որոնք յաղթական յառաջխաղացումէ վերջ Սարդարապատի, Ղարաքիլիսայի եւ Բաշ Ապարանի մէջ պարտութեան պիտի մատնուէին հայ կամաւորներու եւ անկանոն զինուորներու օրհասական եւ հերոսական կռիւներուն հետեւանքով :

Վէհիպ փաշա պատմած է Հայաստանի Հանրապետութեան նախկին պատերազմական եւ ներքին նախարար Ռուբէն Տէր-Մինասեանի թէ Անգլիացիք մասնաւոր պատճառներով չեն ուզած անցնիլ Տարտանէլի նեղուցէն եւ գրաւել Պոլիսը : Ասիկա տեսակէտ մըն է, որ իր պաշտպաններն ունի : Անշուշտ Տարտանէլի արշաւանքին գաղտնի ծալքերը տակաւին չեն յայտնուած : Սակայն փաստերու լոյսին տակ կարելի է քննել հարցը առարկայական կերպով եւ յանգիլ եզրակացութեան մը, որ կրնայ հակառակն ըլլալ Վէհիպ փաշայի պատմածին :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՑԻՐԻՄԻՔՈՍ ՋԱԽՈՂԵՑԱՒ

Ցիրիմոքոսի կառավարութեան ձախողութեամբ, յունական տագնապը շատ աւելի անել փուլի մը մէջ կը մտնէ : Այսօր բոլոր աչքերը սեւեռած կը մնան կրկին երկու բեւեռներուն, Թագաւորին ու Փափանտրէուին վրայ :

Ցիրիմոքոսի պարտութեան (135 ձայն թեր, 159 ձայն դէմ եւ վեց ձեռնպահ) գլխաւոր պատճառը Մարքեզինիսի «դաւաճանութիւնն» էր : Յառաջդիմականներուն (աջակողմեան) պարագլուխին դաւաճանութիւնը հոգեբանական մեծ ազդեցութիւն ունեցաւ կեդրոնին համախմբումին տակաւին տատամսող երեսփոխաններուն վրայ :

Եւ հիմա՞,— հարց կուտան քաղաքական դէտերը,— Ցիրիմոքոսի հրաժարումին ի՞նչ կրնայ հետեւիլ : Նո՞ր թեկնածուներ նշանակել, թէ ամէն ինչ ծայրէն վերսկսիլ : Դժուարութիւնները շատ են, զանազան պատճառներով : Առաջին, կեդրոնի համախմբումէն կազմուած որեւէ կառավարութիւն այլեւս կը թուի անկարելի : Կուսակցութիւնը, որ բաժնուած է այսօր զանազան խմբակներու, չի կրնար վերագտնել իր միասնականութիւնը : Կեդրոնի մեծամասնութիւնը խախտած է այլեւս : Երկրորդ, ոչ մէկ կուսակցութիւն ի վիճակի է մեծամասնութիւն ապահովելու : Այլ խօսքով, Փափանտրէու ամէն ինչ կը խափանէ, այնպէս որ առանց իր հաւանութեան ոչ մէկ կառավարութիւն կրնայ յաջողիլ. այս իսկ վստահութեամբ «ծեր աղուէսը» ոչ մէկ զիջում կը կատարէ եւ կը պնդէ նոր ընտրութիւններու անհրաժեշտութեան վրայ :

Յունական տագնապը կը վերադառնայ սոյն իր առաջին օրերուն : Ո՞վ պիտի տանի, ի վերջոյ, յաղթանակը : Թագաւորը որոշ յաղթանակներ տարաւ խորհրդարանին մէջ՝ պառակտելով կեդրոնի համախմբումը, Փափանտրէու սակայն ցարդ միշտ յաղթական հանդիսացաւ փողոցին մէջ, այնքան որ կառավարական տագնապը փողոցին համար վերածուած է, որոշ իմաստով, վարչակարգի տագնապի մը : Համաձայն քաղաքական դէտերուն, Փափանտրէու դերին է այսօր ծայրայեղ ձախակողմեաններուն : Թագաւորը իր գիրքին վրայ կը մնայ հաստատ. ընտրութիւններու թուականը պիտի մնայ անփոփոխ :

«ՃԵՄԻՆԻ 5» ՅԱՋՈՂՈՒԹԵԱՄԲ ՊՍԱԿՈՒԱԾ

Կիրակի, տեղական ժամով 12.56ին յաջողութեամբ երկիր վերադարձան «Ճեմինի 5»ին տիեզերագնացները՝ Քուփըր եւ Քոնրատ : Երկու տիեզերագնացները, կատարելապէս առողջ, կը փոխադրուէին «Լաք Շամփլէն» օդանաւակիրին վրայ՝ ենթարկուելու բժշկական քննութիւններու : Առաջին քննութենէ մը ետք, կը յայտարարէին, թէ տիեզերագնացներուն առողջութիւնը կը մնար կատարեալ եւ թէ այս թռիչքէն կրնանք հետեւցնել թէ տիեզերական երկարատեւ ճամբորդութիւնները անմիջական հետեւանքներ չեն կրնար ունենալ մարդկային կազմուածքին վրայ : Կ'ենթադրուի թէ տիեզերագնացները կրնան ճամբորդել Լուսին : Քուփըրի եւ Քոնրատի յաջող վերադարձէն ետք նախագահ Ճոնսըն մամլոյ ասուլիս մը տուաւ Թեքսասի մէջ : Ինչպէս կը սպասուէր արդէն, նախագահը յայտնեց թէ տիեզերագնացներու խումբ մը պիտի ղրկէր շրջապտոյտ մը կատարելու աշխարհի բազմաթիւ մայրաքաղաքներուն մէջ : Նախագահը շեշտեց նաեւ, թէ «Ճեմինի 5»ին թռիչքը խաղաղ թռիչք մըն էր, խաղաղասէր տիեզերագնացներով» : Քուփըր եւ Քոնրատ միջոցին մէջ մնացին 7 օր, 22 ժամ եւ 56 վայրկեան, կտրելով 5.347.000 քմ. :

Մոսկուայի հեռատեսիլը Կիրակի իրիկուն նշեց «Ճեմինի 5»ին յաջողութիւնը : Խօսնակը յայտարարեց թէ ամերիկեան տիեզերագնացին յաջողութիւնը կը կազմէ «պատմական թռիչք մը, որ կը խլէ բոլոր մրցանիշները» :

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՂԶԻԱՑՈՒՄԸ

Այն, որ դեռ երէկ համայնավար աշխարհին մէջ ճանչցուած էր «Թոլիաթթիական հերձուած» անունով, այսօր դարձած է այլեւս տեսակ մը օրէնք եւ ուղղափառ դաւանանք : Մարքսիզմի այն էական գաղափարը, որուն համաձայն ընկերվարութիւնը պիտի ջնջէր «Ազգային խտրութիւնները», երեւան եկաւ խզճալի կերպով սուտ, աղքատ - մերկ : Այսօր ենթադրութիւն չէ այլեւս թէ Չինաստան եւ Ռումանիա կը պահանջեն ռուսական հողեր, Հունգարացիները պահանջատէր կը մնան Թրանսիլվանիոյ եւ Ալպանացիները եուկոսլաւական Մակեդոնիոյ մէկ մասին : Պելկրատ կը վերադառնայ ազատ առեւտուրին, եւ ... ի՛նչ յանդգնութիւն, — Իտալիոյ Համայնավար Կուսակցութիւնը կը մտածէ լուծուիլ ձախակողմեան աւելի ընդարձակ համախմբումի մը մէջ : Փեքին լուտանքներով կ'ողողէ Կրեմլինի ղեկավարները այն ամբաստանութեամբ թէ Ռուսերը կը դաւեն աշխարհի ընչազուրկ դասակարգին, ձգտելով ամերիկեան ձեւի դրութիւն մը հաստատել Ռուսիոյ մէջ : Ալպանի կ'ապրի տակաւին Սթալինի ուրուականով : Ռումանիա բարձրաձայն կը պոռայ ազգային իր գերակայութիւնն ու բացարձակ անկախութիւնը : Այլեւս ոչ ոք կը խօսի այն համաժողովին մասին, որու կոթնած էր Խրուշչեւ եւ կ'երազէր վերամիացնել բանուորական շարժումները, հեռացնելով իհարկէ «վարդապետական» տարրերը, — իմա Չինաստանը :

Կրեմլինի դիւանագիտութիւնը ներկայիս կը բնորոշուի երկու բացայայտ մտահոգութիւններով .

Ա. — Արգիլել, որ Չինաստան իր հայեցակէտը պարտադրէ ընկերվարական շարժումներուն, եւ փորձել, ամէն գնով, ընդունելու երկրորդ Պանտունկին մէջ կամ յետաձգել տալ խորհրդաժողովին գումարումը :

Բ. — Խուսափիլ Միացեալ Նահանգներուն հետ դէմ առ դէմ ուղղակի բախումէ մը : Ճիշդ է որ Խորհրդային Միութիւնը Թիրանայի բառերով միայն «ինծանիներով»ու «ձեռնադաշնակներով» չէ որ կ'օժանդակէ Հանոյի : Հիւսիսային Վիէթնամ, այսօր, շնորհիւ Խորհ. Միութեան, տէր է իր քաղաքները պաշտպանող կայուն հրթիռներուն, զորս ամերիկեան օդուժը խուսափեցաւ ցարդ ռմբակոծելէ, իբրեւ թէ Կրեմլինի հետ գաղտնի համաձայնութիւն մը գոյութիւն ունենար այդ առընչութեամբ : Տարբեր է շարժական խարխուլներու պարագան, որոնք գործածուած են Վիէթնամցիներէ : Անկէ դուրս, Խորհ. Միութիւն ամերիկեան ուժի քաղաքականութեան կը պատասխանէ միայն սպառնալիքներով, — «Ուշադրութիւն ըրէք, մենք յաւիտեան չենք կրնար անտարբեր մնալ, պիտի բազմապատկենք մեր օժանդակութիւնները, կրակի հետ է որ կը խաղաք, եւայլն, բաներ՝ որոնց վարժուեցանք այլեւս եւ որոնք կրնան նշանակել միայն, թէ Խորհ. Միութիւնը Վիէթնամի կամ որեւէ այլ երկրի համար երբեք չի փափաքիր պատերազմի մտնել Միացեալ Նահանգներուն դէմ : Խորհ. Միութեան քաղաքականութիւնը երբեք այս աստիճան պահպանողական չէր եղած : Խոհեմութիւն՝ ամբիոնքեան եւ կիպրական տագնապներուն մէջ, խոհեմութիւն՝ Յունաստանի մէջ, այսօր, ուր ծայրայեղ ձախակողմեանները թիկունք կանգնած են ազատ հանրապետականութեան ջատագով Փափանտրէուի, խոհեմութիւն՝ նոյնիսկ Սպանիոյ մէջ, ուր ուղղափառ համայնավար կուսակցութիւնը դրական երեւոյթներ կը տեսնէ Ֆրանքոյի վարչակարգին մէջ իսկ :

Խորհ. Միութիւնը չի մոռնար սակայն իր գլխաւոր նպատակները, ապահովութիւն իր սահմաններուն եւ Գերմանիոյ հարցին նկատմամբ վերապահութիւն : Անոնք արգելք են որ վերաքննութեան ենթարկէ կեդր. Եւրոպայի գոյավիճակը եւ Ամերիկայի հանդէպ իր վերաբերումը սերտացնէ : Այս գետնի վրայ սակայն կ'օգտագործէ ներկայացած առիթները : Այնպէս որ լաւագոյնս վարձատրեց Թուրքիոյ մերձեցումը, ի մեծ յուսախաբութիւն Մակարիոսի, որ հաւկցաւ թէ մեծ պետութիւններուն համար՝ անոնք կարեւորագոյնը կը համարին ազգային իրենց շահերը :

Ինչո՞վ բացատրել Խորհ. Միութեան այս խոհեմութիւնը : Թերեւս Խրուշչեւի յաջորդութեան ստեղծած դժուարութեամբ, որ տակաւին չէ կարգադրուած : Խորհ. Միութեան մէջ հաւաքական ղեկավարութեան շրջանները ցարդ եղած են միայն անհատական իշխանութեան տանող կարճ ժամանակամիջոցներ : Հարկ է նկատի առնել նաեւ խորհրդային ընկերութեան փոփոխութիւնը : Այսօր միջին դասակարգ մը հասած է, որ աւելի բարեկեցութեան կը ձգտի, քան թէ յեղափոխութեան : Խորհ. Միութեան դիւանագիտութեան այս փոփոխութեան մէջ գլխաւոր անկիւնադարձ մը կը կազմէ Քուպայի տագնապը, որմէ ետք ամերիկացի դիւանագէտ մը, Ուոլֆ Ռոստով, կը համարձակէր յայտարարել.— Ներկայիս Ռուսերը երկու կարելիութիւն ունին, կամ ուժերը սպառելու,— առանց յաջողելու վստահութեան, ուղելով խլել մեզմէ ռազմագիտական գերակայութիւնը, կամ ալ խաղաղութեան դաշինք կնքել մեզի հետ : Պատրաստ ենք ընդունելու երկու հաւանականութիւններն ալ» :

Քանի մը ամիս ետք արդէն Խորհ. Միութիւն եւ Միացեալ Նահանգներ կը կնքէին Մոսկուայի նշանաւոր համաձայնութիւնը, որուն, շատ հաւանաբար, յաջորդեն տակաւին ուրիշ գաղտնի կամ բացայայտ դաշինքներ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂՏԱՏ.— Զինուորական դաւադրութիւն մը, կոթնած Իրաքի համայնավար կուսակցութեան (գաղտնի), գլխակերծ եղաւ Պաղտատի մէջ, կը գրէ «Ալ Մանար» թերթը : 72 անձեր, որոնցմէ 15 հոգի կրցած են փախչիլ, շուտով պիտի դատուին այս դաւադրութեան համար, որ կը ձգտէր «բռնի ուժով տապալել Իրաքի կառավարութիւնը եւ զայն փոխարինել համագործակցական կառավարութեամբ մը՝ կազմուած համայնավարներէ եւ ուրիշ գաղտնի քաղաքական կազմակերպութիւններէ» : Դաւադրութիւնը կը ղեկավարէին Իրաքեան բանակէն երեք հրամանատարներ, որոնք արտասահմանէն կը ստանային դրամական օժանդակութիւններ :

ԺԱՄ ՄԸ Ա. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ ՀԵՏ

Քանի մը օրէ ի վեր Աթէնք կը հիւրընկալէ հայ ժողովուրդի հանճարեղ զաւակներէն աշխարհահռչակ երգահան-երաժշտագէտ Արամ Խաչատուրեանը:

Հելլէն բոլոր թերթերուն էջերը լեցուն են անոր նուիրուած յօդուածներով ու լուսանկարներով:

Հայ գաղութին միակ օրաթերթը՝ «Ազատ Օր»ի կողմէ Երկուշաբթի, 16 Օգոստոսի երեկոյեան, հեռախօսեցի «Հիլթըն» պանդոկը՝ հանդիպում մը խնդրելու համար մեծանուն արուեստագէտէն:

Հեռաձայնի լսափողէն կը լսուի բամբ եւ առնական ձայն մը:

— Ո՞վ է ...

— Աթէնքի «Ազատ Օր» հայ օրաթերթի աշխատակիցը: Արդեօք կարելի է ձեզի հետ հանդիպում մը ունենալ, Պ. Խաչատուրեան:

— Ամենա՛յն սիրով: Հրամեցէք: Քանի՞ վայրկեանից հօս կը լինէք:

— Տասը վայրկեանէն:

Անմիջապէս «Ազատ Օր»ի ֆոթօ-ռիփորթըր Վարուժան Սավալեանի հետ թաքսի մը կ'առնենք եւ կը հասնինք «Հիլթըն» պանդոկ:

Կը բարձրանանք 11րդ յարկը եւ կը հնչեցնեմ սենեակին զանգը: Յուզումէս սիրտս ուժգին կը բաբախէ:

Հազիւ վայրկեան մը անցած՝ կը բացուի դուռը: Շնորհալի երիտասարդ մը կը դիմաւորէ մեզ.— Խաչատուրեանի որդին՝ Կարէնն է, որուն կը յայտնենք մեր ինքնութիւնը եւ այցելութեան նպատակը:

—Մի րոպէ,— կ'ըսէ ու կ'երթայ կը բախէ իր հօր սենեակին դուռը:

Դուռը կը բացուի եւ ահա դուրս կ'ելլէ ինքը՝ Արամ Խաչատուրեան, մեծանուն Հայը, որու անունը տարիներէ'ի վեր կը թրթռայ մեր շրթներուն վրայ եւ որու նկարները միայն տեսած էինք հայ եւ օտար թերթերու մէջ:

Յաղթանդամ մարմնի մը վրայ առնական ու փառաւոր գլուխ մը՝ աղ-պղպեղ մազերով: Լեցունկեկ դէմք մը, որուն վրայ կը փայլին իր սեւ ու խոշոր հայկական աչքերը՝ հաստ ու թաւ յօնքերու տակ:

Ժպտադէմ կը մօտենայ եւ անսեթեւեթ ու ջերմիկ ձեւով մեզի կ'երկարէ ձեռքը, զոր կը սեղմենք յարգանքով եւ հպարտութեամբ, մտածելով որ աշխարհի մեծագոյն արուեստագէտներէն մէկուն թանկագին եւ Հայու ձեռքն է որ կը սեղմենք:

Մեր ձեռքի սեղմումէն իրարու կը հաղորդուին մեր հոգիները: Անկեղծօրէն: Հայօրէ՛ն:

Վարկենաբար կը մտածեմ.— Ինչպէս այսքան համեստութիւն ու պարզութիւն մարդու մը մէջ, որու անունը այսօր յարգանքով ու հիացումով կ'արտասանեն աշխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ միլիոնաւոր մարդիկ: Թերեւս իր ցեղային յատկանիշին հետեւանքն է այս պարզութիւնը, համակրելիութիւնն ու սրաբաց հիւրընկալութիւնը: Կը նստինք քով քովի:

Խօսակցութիւնը կը սկսի Խաչատուրեան, մաքուր ու սահուն Հայերէնով: Ժպտերես եւ հեզահամբոյր շեշտով:

Քաջալերուած իր մօտիկութենէն, իրեն կ'երկարեմ «Ազատ Օր»ի 13, 14 եւ 16 Օգոստոսի թիւերը: Կը բանայ թերթին էջերը, ուշադրութեամբ ակնարկ մը կը նետէ մասնաւորաբար այն բաժիններուն վրայ, ուր գրուած է իր ժամանումի մասին: Ակնարկը պահ մը կ'իյնայ Օգոստոս 14ի թիւին մէջ հրատարակուած իր լուսանկարին վրայ: Եւ յանկարծ կ'ըսէ.

— Ասիկա ե՞ս եմ: Շատ երիտասարդ եմ: Ուրկէ՞ գտաք նկարը:

— Հայաստանէն եկողներ բերած էին մեզի:

— Կարծէք որդիս լինէր, կ'ըսէ ժպտելով:

Ուրիշ սենեակի մը մէջ կը կարդայ իր կենսագրականը:

— Հոս ալ մէկ տարիով ծերացուցեր էք զիս: 1902ին չեմ ծնած, այլ 1903 Յունիս 6ին, կ'ըսէ հիւմըրով:

Եւ կուտայ իր ամբողջ կենսագրութիւնը եւ արագընթաց բարձրացումը երաժշտութեան մարզին մէջ:

Արամ Խաչատուրեան 1921ին իր եղբօր՝ Սուրէնի ջանքերով Թիֆլիսէն կ'երթայ Մոսկուա եւ բախտը համեմատաբար զինք ուշ կը կապէ երաժշտական ասպարէզին: Բայց, շնորհիւ իր բնածին ընդունակութեան, վերելքը կ'ըլլայ շատ արագ:

Հակառակ երկար տարիներ Մոսկուայի մէջ ապրած ըլլալուն, Արամ Խաչատուրեան երբեք չէ մոռցած հայերէնը եւ Հայութիւնը:

— Հայաստանից եւ Սփիւռքից Մոսկուա եկող գրեթէ բոլոր Հայերը անպայման այցի կուգան ինծի:

— Ուրեմն, Հայութեան Մոսկուայի դեսպանը եղած էք,— կ'ըսեմ կատակելով:

Ինք ալ կը ժպտի:

Մեծատաղանդ արուեստագէտը իր առաջին ամուսնութենէն (Հայուհիի մը հետ) ունի աղջիկ մը՝ Նունէ անունով, ինչպէս նաեւ թոռնիկ մը՝ Օլա:

Երկրորդ ամուսնութիւնը կնքած է Ռուսուհիի մը հետ՝ Նինա, որմէ ունի մանչ զաւակ մը՝ Կարէնը, այժմ 24 տարեկան:

Արամ Խաչատուրեան այցելած է երեսուն երկիրներ, ուր տուած է նուագահանդէսներ: Այն երկիրներուն մէջ, ուր հայ գաղութներ կան, հետաքրքրուած է հայ կեանքով եւ այցեր տուած է հայկական հաստատութիւններուն:

Մեր տեսակցութեան ընթացքին հրաշալի արուեստագէտը տեղեկութիւններ ուզեց նաեւ մեր գաղութի մասին:

Իր միակ բաղձանքն է, որ Հայերը ամէն տեղ եւ ամէն ատեն ըլլան համերաշխ ու ապրին եղբայրօրէն:

Երբ իրեն առաջարկեցինք շփման մէջ մտնել յունահայ գաղութի շրջանակներուն հետ, Խաչատուրեան գիտել տուաւ, թէ յոգնեցուցիչ աշխատանքը դժբախտաբար չի թոյլատրեր այդ բանը ընելու:

— Չէք կարող երեւակայել,— ըսաւ,— թէ ինչ սպառիչ յոգնութիւն են պատճառում մի նուագահանդէսի համար լինելիք նախափորձերը: Եթէ ուզում էք, վաղը եկէք ձայնասփիւռի կայանի փորձի սրահը, զարկէք դուռը եւ ասացէք թէ Խաչատուրեանն էք ուզում տեսնել: Ձեզ կը թողնեն: Եւ դուք կը տեսնէք, թէ ինչ վիճակի եմ ենթարկւում փորձերի վերջաւորութեան: Եւ ասիկա՝ օրը երկու անգամ, երկու երեք ժամ՝ իւրաքանչիւր փորձի համար:

Իրաւունք ունէր արուեստագէտը եւ չուզեցինք պնդել մեր խնդրանքին վրայ:

Աւելի քան մէկ ժամուան մեր զրոյցէն ետք, խնդրեցինք արուեստագէտէն իր վերջին լուսանկարներէն մէկը տրամադրել մեզի, «Ազատ Օր»ի մէջ հրատարակելու համար:

Արամ Խաչատուրեան ամենայն սիրով տուաւ իր մեծադիր լուսանկարը, ստորագրելով անոր տակ:

Հրաժեշտի պահուն, երբ ձեռքը սեղմեցինք, մենք անոր բիբերուն մէջ նշմարեցինք, մեծ արուեստագէտի կողքին, խնկական Հայը, հայրենի աշխարհը՝ Հայաստանը եւ հոն շնչող մեր եղբայրներն ու քոյրերը:

Կ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՀԻՆ ԴԷՄՔԵՐ

ՀԱՅԿՈՒՇ ՋԷՅԹԱՂԵԱՆ

Փարիզի հայ թատրոնը քառասուն եւ աւելի տարիներու պատմութիւն մը ունի, որուն էջերուն վրայ արձանագրուած կան բազմաթիւ փայլուն գրուագներ:

1919 թուականին է, որ կորիզը դրուած է Փարիզի Հայ Թատրոնին, նախաձեռնութեամբ հանգուցեալ դերասաններ Լեւոն Յարութի, Վահրամ Սվաճեանի եւ ներկայիս Երեւան գտնուող դերասան Արամ Կոթիկեանի եւ այդ շրջանին Փարիզ գտնուող մէկ քանի արժէքաւոր սիրողներու:

Այս կորիզին վրայ աւելի ուշ աւելցան նոր եկողներ, ինչպէս դերասան Տրդատ Նշանեան, որ իր Փարիզահայ Տրամաթիքով զօրացուց Փարիզի հայ թատրոնին հիմերը:

Աւելի ուշ Փարիզէն եկան ու անցան հայ բեմի մեծանուն դերասանները՝ Վահրամ Փափազեան, Յովհաննէս Զարիֆեան, Տիկին Դուրեան-Արմէնեան, Աստղիկ, Լեւոն Երամեան, Տէր եւ Տիկին Կոստանեաններ, Սուրաբեան ամոլը, Ղազարեանները, որոնք միշտ Փարիզահայ Թատրոնին մասնակցութեամբ տուին առատ կամ նուազ փայլուն ներկայացումներ:

Փարիզի Հայ Թատրոնի սկզբնական շրջանին էր, որ մեր մէջ երեւցաւ այս զրուցեան նիւթը կազմող դերասանուհի Հայկուշ Ջէյթաղեանը:

Հայկուշ բնիկ Թիֆլիզեցի էր: Շատ կանուխէն, գործնական գրասեղաններու վրայ, ան իր դասագիրքերու կողքին միշտ ալ ունեցած է թատրոնի վերաբերեալ գիրքեր որոնց անդուլ ընթերցումը ի վերջոյ զինքը նետած են բեմ:

Ջէյթաղեան Հայկուշ շնորհալի դերասանուհի էր: Բացի սուպրէթ դերերէն, փայլուն կերպով կը մասնակցէր նաեւ օփերէթներու, շնորհիւ իր քաղցր ձայնին:

Փարիզի հայ բեմին վրայ իր առաջին երեւումը տեղի ունեցաւ 1924ին, Քոնսերվաթուարի սրահը, «Արշին Մալ Ալան» օփերէթի Գիւլչօրայի դերով: Այդ համարակ ու գրեթէ անտարբեր դերը, շնորհիւ Հայկուշի տաղանդին դարձաւ համակրելի ու գրաւիչ: Այդ ներկայացման ընթացքին Հայկուշ սիրուն անակընկալ մը վերապահած էր թէ՝ ներկայ հասարակութեան եւ թէ իր խաղընկերներուն: Արդարեւ, այդ օրը ներկայ էր Փարիզի Պարսիկ դեսպանը, որուն [illegible] Հայկուշ իր գլխաւոր եղանակը երգեց

[illegible]

ՕՐՈՒԱՆ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հայրս ինձ նայեց ու շոյեց գլուխս:

— Աստուած մեծ է, տղաս,— ասաց:

— Աստուած ուզո՞ւմ է, որ աշխարհը վառուի:

— Ոչ ոք չգիտէ Աստուծոյ ուզածը,— ասաց հայրս:

— Օշարակ կը խմե՞ս, ծօ՛,— դիմեց ինձ մօրեղբայրս:

Նա նորից շիշը վերցրել էր դոյլից եւ պայթիւնով բացեց խցանը: Օշարակը ֆշշալով յորդեց: Բայց ես այլեւս սիրտ չունէի խմելու: Միայն փոքր եղբայրս ուզեց խմել, մօրեղբայրս մի բաժակ լցրեց նրա համար, յետոյ ինքն էլ ուղղակի շշից խմեց եւ ասաց լեզուն չփչփացնելով.

— Ի՜նչ օշարակ է:

Մի թեթեւ զեփիւռ փչեց, եւ «գիշերային ուրախութիւն» կոչուող ծաղիկների բուրմունքը աւելի ուժեղացաւ:

— Հայրիկ,— ասացի,— ես չեմ ուզում, որ աշխարհը վառուի:

Հայրս ժպտաց:

— Գուցէ Աստուած ձայնդ լսէ, տղաս,— ասաց:

Յետոյ սկսեցին խօսել: Հայրս ասաց որ աշխարհը Հայերին շատ չարիք է գործել եւ եթէ կործանուի էլ՝ արժանի է դրան: Տատիկս ասաց, որ Աստուած պատժում է աշխարհը, որովհետեւ մարդիկ գազան են դարձել: Իսկ մայրս չէր ուզում, որ աշխարհը կործանուի: «Աստուած, գոնէ երեխաներին խղճա»,— ասաց նա:

Եւ ես յանկարծ ուզեցի խօսել Աստուծոյ հետ: Խնդրել, որ չկործանուի աշխարհը:

Գնացի փողոց: Մեր փողոցը նեղ ու երկար էր: Մի ծայրին երեւում էին լեռներ, որոնց վրայ կարմիր արեւն էր իջնում: Միւս ծայրում երեւում էր Ակրոպոլիսը, որի վրայ սիւնազարդ մեծ տունը վարդագոյն էր դարձել: Փողոցում երեխաները գնդակ էին խաղում, տների առաջ մեծերը նստել զրուցում էին: Մի ուշացած նպարավաճառ անցնում էր իր փոքրիկ կառքով, որին մի փոքրիկ, խեղճ էշ էր լծուած: Ոչ ոք չգիտէր, որ աշխարհը կործանուելու է: Ես գիտէի: Նայում էի բոլորին եւ լացս գալիս էր:

Ո՞ւր է Աստուած: Յիշում էի, մի անգամ հայրս ասել էր, որ նա ապրում է Ակրոպոլիսի վրայ, այդ մեծ տան մէջ, որ շատ շատ սիւներ ունէր եւ նման չէր ուրիշ տների: «Կը գնամ այնտեղ,— մտածեցի,— կ'ասեմ, որ չկործանուի աշխարհը»:

Երկար գնացի այդպէս մենակ, մեն-մենակ, տխրութեամբ նայելով չուրջս եւ յոյսով նայելով Ակրոպոլիսին: Մի տեղ կանգ առայ, որովհետեւ մի հորթուկ տեսայ ցանկապատի ետեւ: Նայեցի հորթուկին, հորթուկն էլ ինձ նայեց: Դունչը սպիտակ էր, ինքը՝ կարմիր: Մտածեցի, որ աշխարհը կործանուելու է, եւ ցանկապատին կպած երկար մնացի այնտեղ: Հորթուկն սկսեց խոտ ուտել, յետոյ նորից ինձ նայեց ու բառաչեց: Ես ետ քաշուեցի ցանկապատից եւ յիշեցի, որ աշխարհը վառուելու է, ուրեմն հորթուկն էլ վառուելու է աշխարհի հետ: Այս ցանկապատն էլ: Կանաչ խոտն էլ: Տներն էլ: Հայրիկս ու մայրիկս էլ: Ես էլ: Շուրջս նայեցի, արդէն մթնում էր: Ակրոպոլիսը չէր երեւում: Յուսահատութիւնից նստեցի սեան տակ ու լաց եղայ:

Լացում էի ամբողջ հոգով, որովհետեւ կործանուելու էր աշխարհը, իմ հայրիկի ու մայրիկի, իմ տատիկի, մօրեղբօր ու փոքր եղբօր համար, հորթուկի ու կանաչ խոտի համար, մեր փողոցի ու մեր տան համար, աստղերի համար, օշարակի համար, «գիշերային ուրախութիւն» կոչուող ծաղիկների համար:

Երկար հեծկլտացի, տրորելով աչքերս: Մի անցորդ կանգ առաւ, հակուեց ու հարցրեց, թէ ինչու եմ լաց լինում: Ես չնայեցի նրան: Նա ինձ ճանաչեց ու կարծեց, թէ մոլորուել եմ: Մեր յոյն հարեւանն էր, Կիրիէ Սոկրատին: Բայց ես չէի մոլորուել, գիտէի, որ եթէ ուզիմ ետ գնամ, կը հասնեմ մեր տուն: Արդէն գիշեր էր, կործանուելու էր աշխարհը, եւ ես ուզեցի հայրիկիս ու մայրիկիս մօտ լինել: Վեր կացայ ու վազեցի: Կիրիէ Սոկրատին կանչեց իմ ետեւից, բայց կանգ չառայ: Սարսափելի էի: Թւում էր, թէ իմ ետեւից հիմա կը հասնի «գիսաստղ» կոչուող հրէշը: Բայց հասաւ Կիրիէ Սոկրատին: Բռնեց իմ ձեռքից ու տարաւ մեր տուն:

Բակում, էլեկտրական լոյսի տակ, դեռ նստել էին հայրս, մայրս, տատիկս ու մօրեղբայրս: Օշարակ էին խմում:

— Ձեր տղան կորել էր, լաց էր լինում,— ասաց Կիրիէ Սոկրատին:

Եւ մօրեղբայրս երկու բաժակ օշարակ լցրեց, մէկը տուեց Կիրիէ Սոկրատին, միւսը՝ ինձ: Օշարակը շատ սառն էր ու քաղցր: «Գիշերային ուրախութիւն» կոչուող ծաղիկներն այնպէս անուշ բուրում էին: Գրկեցի մօրս ու նա ինձ սեղմեց կրծքին: Սիրտս տաքացաւ սիրով ու ապահովութեամբ:

Երբ մայրս ինձ անկողին էր դնում, ես հարցրի:

— Մամա, աշխարհը չի կործանուի, չէ՞:

— Չէ,— ասաց մայրս:

Առաւօտեան, երբ աչքերս բացեցի, լուսամուտից տեսայ երկինքը, որ այնքան կապոյտ էր, այնքան պայծառ: Այնպէս ուրախացայ, որ խենթի նման վեր թռայ անկողնից ու դուրս վազեցի: Բակում [illegible] առաւօտեան զով ստուերն էր, թփերի վրայ դեռ բաց էին «գիշերային ուրախութիւն» կոչուող կարմիր, դեղին ու մանուշակագոյն ծաղիկները եւ դեռ բուրում էին: Դոյլի մէջ երկու շիշ օշարակ կար: Մնում էին նաեւ այն աթոռ ու աթոռակները, որոնց վրայ երէկ երեկոյեան նստել էին հայրս, մայրս, տատիկս ու մօրեղբայրս:

Վազեցի դէպի փողոցի դուռը: Բացեցի եւ գլուխս դուրս հանեցի: Կար նաեւ փողոցը, կային տները, մարդիկ, անցնում էին կաթնավաճառն իր այծերով, նպարավաճառն իր կառքով, [illegible] էին փնտռում, շները թափառում էին: Եւ ամբողջ փողոցը լցուել էր արեւի ուրախ լոյսով: Նայեցի աջ, արեւին: Նա բարձրացել էր լեռան ետեւից, այնպէս ոսկեգոյն ու հրաշալի: Արեւի տակ, ոսկէ մշուշի մէջ, կորել էր Ակրոպոլիսը:

Այդ վայրկեանին սիրտս յանկարծ [illegible], եւ ես առաջին անգամ [illegible], որ ուրախութիւն եմ զգում:

Ու վազեցի փողոցն ի վար, բոբիկ ու կիսամերկ, հորթուկին տեսնելու:

Կ. ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

...պարսկերէն լեզուով, մաքուր առոգանութեամբ, մեծ հաճոյք պատճառելով դեսպաններն եւ արժանանալով, անոր մասնաւոր գնահատանքին :

Այնուհետեւ, Հայկուշ Փարիզի Հայ Թատրոնի կանացի կազմին մէջ ունեցաւ իր առաջնակարգ տեղը :

Երփներանգ էր Հայկուշի բեմական սեռը : Ամէն տեսակ դերերու ընդերքին կը թափանցէր ան արտակարգ ճկունութեամբ, կը խաղար եռանդով ու խոր հաւատացողութեամբ, սակայն անմրցելի էր իր իսկ սեփական բեմական սեռին սուպրէթի դերերուն մէջ : Սունդուկեանի եւ Շիրվանզադէի տիպարներուն անտարմեկնարկողն էր Հայկուշ : «Պէպօ»ի Կեկելն ու «Նամուս»ի Սուսանն ու երբեմն ալ Շպպանիկը (երկու հակադրեայ դերեր) երբեք ալ չունեցան եւ պիտի չունենան Հայկուշ Չէյթաղեանի նման հարազատ ու վճիտ մեկնարկող մը :

Իր ծննդավայրին մէջ, Հայկուշ առաջին անգամ բեմ ելած է 1912 Թուականին, Հալէպի Թաղին մէջ, ուր այդ շրջանին կը գործէր ծանօթ դերասան Յով. Բաղդասարեանը :

Հայկուշ Չէյթաղեան այդ խումբին մէջ առաջին օրէն իսկ աչքի կը զարնէ իր բացառիկ տաղանդով եւ շուտով կը դառնայ խումբին գլխաւոր դերասանուհին, առանձնելով պատասխանատու գլխաւոր դերերը :

Որքան հաճելի ու գրաւիչ էր բեմի վրայ, նոյնքան եւ աւելի համակրելի էր առօրեայ կեանքի մէջ :

Հեզահամբոյր, բարի, ընկերասէր ու տարախմանդ, Հայկուշ ամէն անգամ ալ կը գիւրացնէր Թատերական շարժման այխատանքները : Դերը կարեւորութիւն չունէր իրեն համար, դերին մեծութիւնն ու փոքրութիւնը երբեք ալ չէր գրաւեցնէր զինքը : Ինք կը պատկանէր այն դերասանուհիներու փաղանգին (դժբախտաբար ցանցառ), որոնց համար գոյութիւն չունէր փոքր դեր, և ինք անխախտօրէն համոզուած էր որ մեծ դերի մը անկատար մեկնարկումն էր միայն որ կը ծնէր փոքր դերասանը ...

Եւ այդ համոզման վրայ հաստատ, Հայկուշ Չէյթաղեան մինչեւ վերջը մնաց մեծ դերասանուհի մը :

Կը սիրէր անսահման կերպով իր բոլոր բեմական ընկերները ու կը գուրգուրար անոնց վրայ : Օրինակ, երբ 1924 Թուականին, Փարիզի հայ բեմի լաւագոյն սիրողներէն մէկը՝ Գալիկեան, որ այնքան խոստմնալից ուժ մըն էր ու անողոք հիւանդութեամբ մը փարակուած էր, Հայկուշ Չէյթաղեան, մինչեւ վերջը, մինչեւ որ հէգ Գալիկեան զոհ գնաց այդ անագորոյն հիւանդութեան, սպասարկեց եղբօրատարգին ապաքինումին ի խնդիր, մօր մը պէս, հարազատի մը պէս խնամեց զայն ու հսաւ անոր բոլոր կարիքներուն :

Այս անման դերասանուհին, այս բղձալելի կինը, ի վերջոյ ինք ևս զոհ գնաց չարաբաստիկ հիւանդութեան մը :

Թիֆլիզի չէնքող ու զուարթ միջավայրին մէջ ծնած Հայկուշ Չէյթաղեանը, սեւ օր մը, Թաղեցինք անհարազատ ու մռայլ հողի մը տակ :

Եւ ամօթով պիտի ըսեմ, որ այսօր, իր բոլոր ընկերները, բեմի իր աշխատակիցները, բոլորս, կ'անգիտանանք թէ ուր կը գտնուի իր հողակոյտը ...

... Գուցէ օր մը դաշտի մը վրայ կը գտնեն

Անթաղ մարմնոյն չոր կմախք ...

Այսպէս ուսուցեց հանճարեղ Ադամեանը և անպայմանօրէն իրաւունք ունէր : Վըկայ բոլոր Հայկուշներն ու իր նմանները, որոնք, աւա՜ղ, բազմաթիւ են :

Այս քանի մը տողերը փունջ մը ծաղիկ՝ Հայկուշ Չէյթաղեանի անյայտ հողակոյտին :

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

"ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ„ ԵՒ ՌՈՒՄԱՆԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Պուքրէշի Համաշխարհային Գրականութեան Հրատարակչականը վերջերս լոյս ընծայեց «Սասնոյ Դիւցազունները» խորագրին տակ հայկական մեծագոյն դիւցազնավէպը, ռումաներէն լեզուով, որ ծանօթ է «Սասնոյ Ծռեր» անունով : Տպագրութիւնը գեղեցիկ է : Թարգմանիչըն է Նիքոլայէ Թէյքը :

Ներածական մը ունի Ալեքսանտրա Պարքըշիլը, որ խորաթափանց ակնարկ մը կը նետէ հայ ժողովուրդին պատմութեան, ճարտարապետութեան, մշակոյթին եւ աւանդութեանց վրայ, ցոյց տալով Ոսկեդարին եւ հայ գիրերու գիւտին կարեւորութիւնը հայ ժողովուրդին մշակութային զարգացման մէջ : Համառօտակի վերլուծման ենթարկելէ ետք դիւցազնավէպը, կը գրէ .—

« Եթէ Ռումանացիները վաղուց ի վեր կը ճանչնան հայ արուեստը, որ իր ազդեցութիւնը ունեցաւ Օլթենիոյ եւ Մունթենիոյ միջնադարեան ճարտարապետութեան եւ մասնաւորաբար Քուրթէա տէ Արճէշի, Տոմնէասքա եւ Տէալուլուի վանքի եկեղեցիներուն, Բոգիա վանքին վըրայ, եթէ Մոլտովայի մէջ ալ փորագրըուած մնացած են կարգ մը հայ քարակոփներու բնորոշ սեղմ նշանները գերեզմանաքարերու եւ որմաքանդակներու վըրայ, Եաշի Երեք հրեշտակապետներ եկեղեցին ծածկուած է քարէ այն ասեղնագործութեամբ, որուն վրայ աշխատած են նաեւ հայ վարպետները, իսկ մոլտովական եկեղեցիներու կամարները ակընյայտնի կը դարձնեն հայկական ազդեցութիւնը, եթէ Արտէալի Թանգարաններուն եւ մայր եկեղեցիներուն մէջ պահուած գեղարուեստական զարդերուն մասը հաւանաբար հիւսուած են տեղացի Հայերու կողմէ եւ ոչ թէ բերուած արտասահմանէն, իսկ հայկական հիւսուածքները եւ զարդերը հարազատ են մեզի,— հայկական առաջին բնատիպերը Մոլտովայի մէջ հաստատուած ըլլալով ԺԱ. դարու ընթացքին,— նոյն բանը չենք կրնար ըսել հայ գրականութեան մասին, որ շատ քիչ ճանչցուած է՝ այն ալ միայն նեղ շրջանակներու մէջ » :

Թարգմանիչը, բարեխիղճ ու բարձրորակ Թարգմանութեամբ մը կուգայ հայ ժողովուրդին բանահիւսութեան գլուխ գործոցը ներկայացնելու ռումանացի ընթերցողներուն եւ դանոնք աւելի մօտէն հաղորդակից դարձնելու հայ գրականութեան :

Պատմելու ժողովրդական ձեւի համն ու հոտը, զուսպ գեղութիւնը, բանաստեղծութեան պատկերաւորութիւնը պահպանելու համար՝ Թարգմանիչը օգտուած է ռումանական հարուստ լեզուի ժողովրդական համարժէք դարձուածքներէն եւ արտայայտութիւններէն, պահելով դիւցազնավէպին ժողովրդական ոգին, պարզ ու կենդանի մտածողութեան ներքին Թափը, գաղափարական իմաստը :

Գրքին վերջաւորութեան՝ ծանօթութեանց մէջ, Թարգմանիչը կուտայ գործածուած արաբ. եւ Պարսկ. բառերու, յատուկ անուններու բացատրութիւնները իրենց տարբեր արտասանութեամբ :

Նիքոլայէ Թէյքըի այս Թարգմանութիւնը ռումանացի ընթերցողներուն սիրելի կը դարձնէ հայ ժողովրդական հոյակապ դիւցազնավէպը, կը ծանօթացնէ հայ ժողովուրդին ազատասիրութիւնը, հերոսական ոգին եւ մարդասիրական ու խաղաղասիրական վեհ գաղափարները :

Կ. ԹԻՄՈՍԵԱՆ

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԱՐԾԻՔ ՄԸ ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Ա. Ա. Սուրէնեան, որ շատ մօտէն ճանչցած է հայ անդուգական երգիծաբանը, գեղեցիկ էջ մը նուիրած է անոր՝ ժամանակակից Հայութեան ներկայացնելով զինքը այն օրերուն, երբ Պարոնեան՝ յետին աստիճանի չքաւոր՝ ցաւոց անկողնի մէջ կը տառապէր :

« Ազգային Նշանաւոր գրագէտ Յակոբ էֆ. Պարոնեան ծանր հիւանդութեամբ կը տառապի անկողնոյ մէջ : Զինքը ճանչցողները առ հասարակ տխրութեամբ համակուած են : Ամէն տեղ կը խօսին «Ազգային Ջոջերու», «Մեծապատիւ Մուրացկաններու» անդուգական հեղինակին հանճարոյն, ուղղամտութեան եւ բարեհամբոյր բնաւորութեան վրայ : Հայ ազգն իր գիտնոց, արուեստագիտաց, իմաստասիրաց, գրագիտաց, բանաստեղծից եւ այլ բազմահմուտ մեծ անձնաւորութեանց մէջ ի սկզբանէ ցայսօր մի միակ հանճար ունեցած է եւ Յ. Պարոնեան եղած է այդ հանճարին անձնաւորումը : Մեր գրականութեան բազմապիսի արգիւնքէն ճաշակ առնելու համար՝ օտարք ոչ այնքան ինքնատիպ ու հրապուրիչ գրուածքներ պիտի գտնեն՝ որքան Յ. Պարոնեանի երկերը, որոնց իւրաքանչիւր տողին մէջ մեծ ու խորին իմացականութեան մը եւ իսկապէս հանճար կոչուելու գիտոց արտադրութիւնքը կը փայլին : Իբր պատմագէտ, ընկերաբան, իմաստասէր, լեզուագէտ, տրամաբան ու հաշուագէտ Յ. Պարոնեան յաջողապէս մըրցած է իր ազգակցաց երեւելի ուսումնականներուն հետ : Ալ իր գրուածոց ինքնուրոյն ոճը, նոր բացատրութիւններն եւ հանճարեղ հնարիմացութիւններն աննման ու անբաղդատելի գրագէտ մը անունը տուած են իրեն եւ իրաւամբ : Ամենազժուարահաճ ընթերցողք իսկ իրհեգինակութիւնները կը կարդան միշտ առանց ձանձրանալու եւ կը խոստովանին որ եւրոպական ազգերն անգամ մաքի հազուադէպ ու բախտաւոր ծնունդ կը համարին այն տեսակ գրուածները :

Յ. Պարոնեան ուղղամիտ է այնքան, որքան մեծ գրագէտ : Իր հոմոզումներուն ծառայեցուցած է իր գրիչը եւ եթէ իրմէ դժգոհներ եղած են իր ուղղամտութեան համար՝ ժողովուրդն ընդհանրապէս իր հանճարոյն սքանչացողը լինելով՝ իր սրտին բարութեան եւ ուղղամտութեան համար միշտ կը սիրէ ու կը յարգէ զինքը : Երբեմն մասնաւորներէ զրկանք ու վնաս կրած եւ Թշնամութիւն ալ տեսած է, բայց «աւելի կը սիրեմ խոտ ուտել եւ ուղիղ մարդ մնալ՝ քան պնակ լիզել եւ բարիք վայելել», կ'ըսէր : Անզգայ չէ իր նմանեաց տարաբախտութեան : Ժպիտով կը ձգէ մոլութիւնները, անիրաւութիւնները՝ նոյն իսկ ընկերակցութեանց մէջ : Մի օր քանի մը բարեկամի հանդպանութեամբ սեղան մը պատրաստեցինք : Յ. Պարոնեան եւս միասին էր, անշուշտ նախապէս վճարելով իր բաժինը, զի երբեք այլոց բեռ լինել չի կամիր : Հանդիսադրին ժլատ խնայողութիւնը մեզմէ շատերուն զգալի եղաւ, այլ ո՞վ պիտի ընէր պարսաւը : Սեղանին սկիզբը Պարոնեան սկսաւ երգել սահմանադրական ծանօթ երգի մը մի քանի տողերը եւ քրքիջները բարձրացան : Հանդիսադրին առիթուեցաւ մեր վճարմանց համեմատութեամբ՝ աւելցունել ուտելեաց եւ ըմպելեաց քանակութիւնը : Ծիծաղն յաղթանակեց չնորհիւ երգչին...» (Մասիս, 1891, Թիւ 31) :

Հ. Ե. Պ.

Հանրապետականը՝ նոր պահպանողական մըն է : Պահպանողականը՝ հին հանրապետական մըն է : Ազնուապետականը (արիստոկրատ) հասուն հանրապետական մըն է :

ՌԱԼՖ ԷՄԸՐՍԸՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

ԳԼՈՒԽ 3

— Թերեւս ... ձեր անզիտակցութեամբ ...

— Ամէն պարագայի ձեզի կ'ապաւինիմ, պարոն Փուարօ : Չէ՞ք ուզեր օգնել մեզի :

— Կամովին :

Փուարօ պահ լուռ մնաց, ապա շարունակեց .

— Ըսէք ինծի, խնդրեմ ...

— Ձեզ հետաքրքրողը ի՞նչ տարբեր մարդ է, ըստ ձեզի :

— Օ՛, երիտասարդ կ'երեւի : Թերեւս երեսուն տարեկան ...

— Ահա ինչ որ խնդիրը աւելի շահեկան կը դարձնէ :

Ես կը դիտէի Փուարօն . նոյնը կ'ընէր նաեւ Գրիան Մարթէն : Գաղտնի ոստիկանին խօսքերը մեզի համար կը մնային անլուծելի :

— Այո, մրմնջեց Փուարօն : Արդէն պատմութիւնը կը դառնայ բացարձակապէս հետաքրքրական :

— Թերեւս այդ մարդը աւելի տարիքոտ էր, մէջ բերաւ Գրիան, բայց կը տարակուսիմ :

— Ո՛չ, ո՛չ : Ձեր գնահատութիւնը ճիշդ է, պարոն Մարթէն, եւ ձեր պատմութիւնը՝ բոլորովին վիպական :

Փուարոյի անհասկնալի խօսքերը մեզ կը զարմացնէին : Կարճ լռութենէ մը յետոյ, Գրիան Մարթէն, չհամարձակելով այլեւս նոր հարցեր ուղղել փոքրահասակ ոստիկանին, փոխեց խօսակցութեան նիւթը :

— Հաճելի հաւաքոյթ մըն էր անցեալ գիշերուանը, չէ՞ : Ժանն Վիլքսոն աշխարհի ամէնէն կամակոր կինն է :

— Ան գիտէ թէ ինչ կ'ուզէ, նկատեց Փուարօ ժպտելով :

— Այո, եւ միշտ կը յաջողի իր ուզածը ունենալ :

— Դժուարու կարելի է դիմադրել գեղեցիկ կնոջ մը քմահաճոյքին, ըսաւ Փուարօ : Եթէ իր քիթը ըլլար տձեւ, մորթը՝ մոխրագոյն, մազերը՝ քառոտ, բնականաբար ուրիշ կերպ կ'ըլլար :

— Ճիշդ է, ընդունեց Գրիան : Բայց, պէտք է աւելցնեմ, որ հակառակ իրեն հանդէպ ունեցած խոր բարեկամութեանս, յաճախ համակարծիք չեմ ըլլար իրեն ... Արդէն բոլորովին պատասխանատու չեմ նկատեր զինքը իր արարքներուն մէջ :

— Մինչդեռ ես, կը հաւատամ որ հաստատուն կերպով գործնական ոգի մը ունի :

— Օ՛հ, երբ խնդիրը կը վերաբերի պաշտպանելու իր շահերը, սքանչելի յատկութիւններ ցոյց կուտայ : Ես ակնարկեցի իր բարոյական պատասխանատուութեան : Ժանն համար լաւն ու գէշը միեւնոյն բաներն են :

— Կը յիշեմ որ միեւնոյն իմաստով արտայայտուեցանք անցեալ իրիկուն, ըսաւ Փուարօ, երբ կը խօսէինք ոճիրի մասին :

— Այո : Եթէ պատահէր որ Ժանն մարդասպանութիւն մը գործէր, ես բնաւ երբեք պիտի չզարմանայի :

— Այսուհանդերձ դուք լաւ կը ճանչնաք զինքը, շշնջաց Փուարօ : Դուք յաճախ իր խաղընկերը եղած էք բեմերու վրայ :

— Այո, եւ ես կրնամ կատարելապէս երեւակայել զինքը՝ մարդ մը սպաննող դերքով :

— Բարկութեան վայրկեանի մը մէ՞ջ...

— Ոչ ... պաղարիւնութեամբ : Առանց վարանելու, ան կարող է ջնջել մէկը, որ զինքը կը նեղէ ... եւ այս ընթացքը օրինական կրնայ գտնել, որովհետեւ, ըստ իրեն, ինչ որ Ժանն Վիլքսոնը կը տաղտկացնէ, պէտք է որ անհետի :

Այս վերջին խօսքերը սրուչ դառնութեամբ մը ըսաւ Մարթէն եւ ես հարց կուտայի ինքս ինծ, թէ որպիսի յիշատակներ զինքը կը հալածէին այդ վայրկեանին :

— Եւ դուք կը կարծէ՞ք թէ ընդունակ է ոճիր գործելու, հարցուց Փուարօ :

— Այո, կը կարծե՛մ : Թերեւս այս քանի մը օրուան մէջ առիթը կ'ունենաք վերյիշելու իմ խօսքերս, Պարոն Փուարօ :

— Շնորհակալ եմ ձեր անկեղծութեան համար :

— Ես կը ճանչնամ այդ կինը երկար ատենէ ի վեր :

Գրիան Մարթէն ոտքի ելաւ եւ, դարձեալ փոխելով նիւթը, աւելցուց .

— Գալով այն խնդրին, որ շարժառիթն է իմ հոս գտնուելուս, մենք կը շարունակենք խօսիլ քանի մը օրէն, պարոն Փուարօ : Միայն թէ, ըսէք, խնդրեմ, պիտի հաճի՞ք յանձնառու ըլլալ անոր լուծումին :

— Լա՛ւ : Կը խոստանամ զբաղիլ անով, որովհետեւ ան կը Թուի հետաքրքրական ըլլալ :

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

Վերջին վայրկեանին կ'իմանանք մահը՝

ՏԻԿ. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԳՈՒՐՃԵԱՆԻ

(Ծն. Թօփալեան, 62 տարեկան)

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցին, Չորեքշաբթի (Սեպտեմբեր 1), ժամը 13·30ին :

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները մեր յաջորդ թիւով :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Փարիզի խումբը կը հասնի 3 Սեպտեմբերին, Ուրբաթ գիշեր ժամը 23, Լիոնի կայարան :

Լիոնի, Տէսինի, Վիէնի, Վալանսի, Կրընոպլի խումբերը կը հասնին 4 Սեպտեմբերին, Շաբաթ առաւօտ ժամը 8·55, Լիոն - Փեռաշի կայարանը :

Մարսէյլի խումբը կը հասնի 4 Սեպտեմբերին, Շաբաթ կէս օրէ ետք ժամը 14·32, Սէն Շարլ կայարան :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Սարգիսեան, Տարօնեան ընտանիք, Այրի Տիկին Էքշէեան եւ ընտանիքը շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին՝ ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՏԱՐՕՆԵԱՆԻ կսկծալի մահուան առիթով :

ՆՈՒԷՐ

Պ. Ա. Փիլեան տասը ֆրանք կը նուիրէ Յառաջի բարգաւաճման համար :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են : Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմեն ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Ռէնսի, (Սէն է Ուազ), հեռ. 927-01-72 :

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առնուվիլի Ա. Յ. Հայ Քոյրերու վարչութիւնը կ'ընդունի իբրեւ գիշերօթիկ 3 տարեկանէն 13-14 տարեկան աղջիկներ, եւ իբրեւ ցերեկօթիկ՝ մանկապարտէզի շրջանի համար՝ մանչ եւ աղջիկ 3 տարեկանէն 6 տարեկան :

Այս վերամուտին համար վարչութիւնը ունի իբրեւ մանկապարտէզի վարիչ ֆրանսացի օրիորդ մը :

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք

CONTES ET LEGENDES ARMENIENS

Ֆրանսերէնով պատրաստուած՝
Շ. Տէր - Մելքոնեանի կողմէ

Գունաւոր կողք, մաքուր տպագրութիւն, պատկերազարդ :

Գին՝ 5 փրանք
Առաքման ծախքերով 6·50

Ստանալու համար դիմել Հ. Սամուէլեան գրատունը, եւ կամ՝
Mme C. DER-MELKONIAN
11, Rue Gabriel Péri
CHATILLON s/BAGNEUX (Seine
C. C. P. PARIS 19668-59

Կարելի է նաեւ անձամբ դիմել Յառաջի խմբագրութեան :

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման ղրկել հին հասցէն եւ՝ երեք ֆրանք :

Շնորհակալութեամբ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 75ԱՄԵԱԿԸ

Կը տօնուի 30 Հոկտեմբեր, Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս, վեցերորդ թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հերոս ԱՐԱՄ ի մահուան 47րդ տարեդարձը կ'ոգեկոչուի Սեպտեմբեր 19ին, Անիէռի քաղաքապետարանի սրահը :

Կը խնդրուի չխաչաձեւել :

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Էքս - Ան - Փրովանսէն Օգոստոս 10ին, ժամը 19ին «Յառաջ»ի տարեկան բաժանորդագրութիւնը ղրկող անձէն կը խնդրուի անյապաղ իր անունն ու հասցէն հաղորդել վարչութեան : Իր անունին տեղը կտրօնին վրայ գրած է «Յառաջ»ի անունն ու հասցէն :

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները

1965 - 1966

Կ'ընդունուին բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ 10 - 12 տարեկան : Դիմել՝

Direction du Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél· 963.01.72

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ Հաստատութեան մը համար խոհանոցի եւ տնական սպասարկութեան երկու աշխատաւորներ : Դիմել խմբագրութեան :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 - 66 ուսումնական տարեշրջանի արձանագրութիւններու համար դիմել վարժարանի Տեսչութեան

1966 - 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կանոնաւորապէս պիտի բացուին

ԱԻՍԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES
ճիւղերով

Վերամուտ 20 Սեպտ. 1965
Հասցէ·—

26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՎԵՐՋԻ՞Ն ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հակառակ քանիցս մեր կատարած յայտարարութեանց, շատեր կը շարունակեն ՅԱՌԱՋԻ չէք-փոսթալի թիւին վրայ ղրկել գումարներ, որոնք ՅԱՌԱՋԻ չեն պատկանիր, այլ զանազան հաստատութեանց կամ նպատակներու :

Անգամ մը եւս կը յայտարարենք թէ ՅԱՌԱՋԻ չէք-փոսթալի թիւը, 15069-82, պէտք է օգտագործուի ՄԻԱՅՆ ՈՒ ՄԻԱՅՆ՝ մեր թերթին պատկանող գումարներու համար (բաժնեգին, ազդ կամ գործակալութիւն) :

Այլ նպատակներու յատկացուած բոլոր գումարները ղրկել միայն ՄԱՆՏԱ-ՔԱՐԹՈՎ, ԵՐԲԵՔ «Յառաջ»ի Շէք - փոսթալի թիւով :

Կը սիրենք յուսալ որ այսքան պարզ բան մը կարելի է նկատի առնել, առանց ստիպելու վարչութիւնը որ ամէն անգամ կրկնէ այս ազդը :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
« ՅԱՌԱՋ »ի

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի սրահը :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՌՈՒԲԷՆ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ - ՔՈՅՐՍ

(Քերթուածներ)

Գին 10 ֆրանք

Սահմանափակ թիւով հատորներ հրատարակուած են ընտիր թուղթի վրայ :

Ստանալու համար դիմել Յառաջի, Հայաստանի եւ Հ. Սամուէլ գրատան :

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie
Գին 30 փր., առաքման ծախսով՝ 32 փրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

H. PASDERMADJIAN — Histoire de l'Arménie, 2ème édition, revue, 437 pages, avec une carte 30 F.
P. JEAN MECERIAN — Le Génocide du peuple arménien, Beyrouth, 1965 9 F.
MGR. JEAN NASLIAN — Mémoires sur les événements de 1914 à 1928, Vienne, 1955, 2 vol. cartes et planches 60 F.
HAGOP MANANDIAN — Tigran II et Rome, Lisbonne, 1963 15 F.
CH. DER-MELKONIAN — Contes et Légendes de l'Arménie 5 F.
DAVID DE SASSOUN — Trad. par le Prof. Feydit 22 F.
TERENIG DEMIRDJIAN — Vartananc 15 F.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ — Կեանքի ուղիներով, Դ. հատոր, 1965, լաթակազմ 15 Ֆ.
ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ — Կտակն էր նահատակներուն, լաթակազմ 15 Ֆ.
ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆ — Օրերու հետ, Պէյրութ, լաթակազմ 20 Ֆ.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ